מסכת

ברכות

מן

תלמוד בבלי

ש"ס עוזר

השס"ס המסומן

לע"נ ר' עוזר ב"ר אלכסנדר הכהן ז"ל

בס"ד

הש"ס המסומן – מפת דרכים לדף הגמרא.

* על מנת להקל על הלומד לעקוב אחר משא ומתן הסוגיא (הוצאה פנימית) *

לפניכם מונחת גמרא שהיא תוצאה של שיטת הוראה המיושמת למעלה מעשרים שנה.
ב"ה זכינו שהיום יש מספר מגידי שיעור ומרביצי תורה שלמדו בדרך זו וממשיכים ללמדה לתלמידיהם.
במקור, גמרות הללו נועדו לשימוש במסגרת השיעור. מגיד השיעור אמור לתת הקדמה מראש לסוגיא מתוך הגמרא, ולאחר מכן הלומדים יעקבו אחר מהלך הסוגיא בעזרת הסימנים בעת השיעור.
אחת המטרות העיקריות היתה ליעל ולדרבן חזרות.
במשך השנים, לומדים שונים גילו תועלת רבה מהגמרות המסומנות גם בלימוד עצמי.
רבים העידו שראו מהסימנים ברכה בעמלם וביכולתם לזכור את הנלמד.
הוספנו בין השורות זעיר פה וזעיר שם מילות קישור שנלקחו כמעט כולן מפירוש רש"י בדי לשמור רצף החשיבה של הלומד, כמו כן הבסיס של הסימנים מבוסס על פי פירוש רש"י. הוצאה זו אינה מתימרת להיות פירוש או תרגום אלא היא כעין "מפת דרכים".
מחשבה רבה ניתנה לכל סימון ופסיק, אבל בסופו של דבר הם בגדר הצעה. אנו מעודדים כל לומד להוסיף משלו.
אנו מאמינים בדרך ש"יהו עמלים בתורה אבל לא מתקשים בה".
גמרות אלו היו בפני תלמידי חכמים ומגידי שיעור שאמרו שראו בהן תועלת.

יהי רצון שנזכה לראות ברכה במעשה ידינו בריבוי לומדי התורה ויודעה להביא נחת לבורא עולם יתברך

לפרטים: 02-6541693
052-5300710

USA: 718-471-6510

Rabbi Yitzchak Berkovits
Sanhedria HaMurchevet 113/27
Jerusalem, Israel 97707
02-5813847

יצחק שמואל הלוי ברקוביץ
ראש רשת כוללים לינת הצדק
סנהדריה המורחבת 113/27
ירושלם ת"ו

ה'סך ירושלם תו יג בקדרת תשפ

Dear Friends,

I have had the pleasure of working with Rav Yehonasan Berger in the years I spent with Yeshivas Aish Hatorah and witnessed the success of his marking system in opening Shas to many who were about to give up on Gemara study altogether. I see it as an effective means of attaining clarity in the structure of the daf in relatively little time and would suggest it for those seeking independance in preparing the daf and retaining the basic shakla v'taria. Magidei shiur should certainly give it serious consideration as a valuable aid to their tzibbur.

Sincerely,

Yitzchak Berk

הרב יצחק שמואל הלוי ברקוביץ
ראש רשת כוללים
"לינת צדק"
ירושלים תובב"א

בס"ד

Gemara Markings
Your Roadmap for Traveling the Talmud Highway

It's just great to see the thousands of people joining the ranks of students of the Talmud in recent years. Lots of credit goes to Daf Yomi and the emergence of new yeshivos in America, Israel and the world over.

At the same time many of us might ask the questions – fine, I participated in the shiur – or – I learned it on my own but:

- Did I really follow what was going on?
- Sure I understand it line by line but do I have a picture of the whole sugya?
- How much do I retain?
- Do I really feel a connection to the Gemara itself?
- Am I motivated to return to the Gemara again once I've learned it?

The solution is found in one word – review ("chazara").

When we look at the daf Gemara we feel intimidated.

- It was clear in shiur but now to review; I don't want to read that translation again.
- I don't want to listen to that tape again.
- To repeat the daf – it's too agonizing.
- I have difficulty "seeing the forest from the trees."
- Where did the question and the answer begin?
- How much of the "braisa" (ברייתא) was relevant?
- Was Rav Huna responding to the תרץ or supporting it?
- Was Rav Ashi's comment relevant to the sugya or was he getting off on a tangent?

These concerns can be resolved. The "Gemara Markings", a system of geometric forms combined with standard punctuation and numeration superimposed on the traditional (Vilna) daf Gemara, has been successfully used by hundreds of learners and has resulted in a renewed enthusiasm in their learning.

After having learned with this system using this new edition of Gemaras many have expressed:

- I never realized that this is what the Gemara was trying to do.
- I was never able to follow a shiur so smoothly.
- This system has helped me remember entire sugyos just by recalling the structure and to tell you the truth, I didn't even realize there was a structure.
- I finally have a desire to review because I know I'll be successful.

We have received reactions from another significant group of people – Maggidei Shiurim who both prepare and present shiurim using this system. They state:

- It makes it so much easier for me to give shiur when the whole sugya is mapped out ahead of time.

- I have the feeling that they are all following me because I can easily refer back to particular names and statements or refer back to a highlighted point on the previous page.
- My children were sick this morning and I didn't have time to prepare and even so, I was able to give a clear and understandable shiur using my marked Gemara.
- I find that by using these Gemaras I can focus on content and detail – get a closer look at the "trees" not fearing they will get lost in the "forest."

This is what it's all about – great efficiency in presenting the Gemara with greater success in acquiring it.

This method of teaching the Gemara is the result of 20 years of development, revision and refinement. It has produced many successful talmidim, Maggidei Shiurim, Marbitzei Torah and individuals dedicated to spreading Torah to Klal Yisrael. Our primary objective is "Lehagdil Torah uleha'adirah" - להגדיל תורה ולהאדירה.

As stated above one of the main goals of this project was to increase the motivation to review by instilling the feeling and demonstrating "You can do it." In the course of time it became clear that many found the marked Gemaras a useful tool for independent learning. They found that with the learning background that they already had – they were able to rapidly get through the sugya with clarity without needing the assistance of translations or other support material.

In the current edition of marked Gemaras one will notice from time to time brief comments between the lines. These are not meant to serve as translation as much as they are designed to add explanation by offering connecting words or ideas to enhance the flow of the sugya. These comments are taken almost exclusively from "Rashi" unless otherwise noted. Likewise the basis for the symbols and structural notations is Rashi.

It is important to note that this edition was not designed to serve as a translation. It is rather a navigational tool – a roadmap to assist in increasing clarity as you proceed toward your destination – the מסקנת הגמרא.

Though much thought was given to the placement of each symbol and comma, this remains a "work" in progress. The authors encourage everyone using this edition to add their own comments and suggest their own innovations. Individual creativity is highly recognized.

We have coined as our motto:
"הוו עמלים בתורה אבל לא מתקשים בה."

"It is a virtue to toil in Torah but not get frustrated by it." The "Marked Gemara" has been brought to the attention of Gedolei Torah both in the United States and Eretz Yisroel. They acknowledged the value of all tools that endear the learning of Torah.

For more information, please contact us:
In Israel: 052-5-300-710
In USA: 718-614-8494

בס"ד

השי"ם המסומן

מהדורת "להבין ולהשכיל"

ישמחו השמים ותגל הארץ אודה לה' בכל לבבי שנותן לי הזכות לשבת באוהלה של תורה ולהגיש בפניכם מנחת העני הצעה צנועה כלי עזר ללימוד הגמרא.

איתא בברכות (ו:) "אמר רבא אגרא דשמעתתא סברא" היינו שעיקר קיבול שכר הוא עבור שהלומד "יגע וטורח ומחשב להבין טעמו של דבר" (רש"י שם) ובאמת בחולין (עז.) רואים תיאור של רבא - "חריפא סכיניה", ורש"י מפרש: "לב פתוח לו בסברא". שאיפתו של כל בן תורה בלימוד היא להיות בעל סברה ישרה, שבבא היום יוכל לענות "כן, פלפלתי בחכמה והבנתי דבר מתוך דבר" (שבת לא.). כדי להגיע לכך אנו שוב פונים לרבא, הפעם במס' ע"ז (יט.) שם מובאים כמה מימרות שנוגעות לענייננו "אמר רבא לעולם ילמד אדם תורה ואח"כ יהגה (ע"י רש"י ד"ה ואח"כ יהגה - יעיין בתלמודו לדמות מילתא למילתא להקשות ולתרץ ובראשונה לא יעשה כן...), ואמר רבא לעולם ליגריס איניש ואע"ג דמשכח ואע"ג דלא ידע מאי קאמר" (עיין רש"י שם) וכן עיין בשבת (סג.) "אמר רב כהנא כד הוינא בר תמני סרי שנין והוה גמירנא ליה לכוליה הש"ס ולא הוה ידענא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו עד השתא, מאי קמ"ל דליגמר איניש והדר ליסבר" ע"כ, ורש"י שם (בד"ה דליגמר איניש) מסביר "לגרוס שמעתתא מרביה ואע"ג דלא ידע לכולהו טעמי". ושמא יאמרו שהיום עצות אלו לא נוגעות לנו? על כך אנו מוצאים בר' אלחנן זצ"ל הי"ד בספרו עקבתא דמשיחא (עמ' ל' בהוצאת בני תורה) "יש לדעת כי מלבד המצוות והאיסורים הכתובים בתורה, רשומות שם גם עצות, עצות מנוסות! וכשם שהתורה נצחית היא כך גם עצת התורה נצחית היא!"

דברים אלו מקבלים חיזוק במשנה תוקף בספר אורחות צדיקים שער כז שער התורה עיין שם עמ' רע"ג - "... כמה היו דבוקים בתורה על כן זכו לרוח הקודש וכן בארץ צרפת היו עוסקים בעסק גדול וזמן רב והיו יושבים במקום אחד ללמוד כל התלמוד והיו חוזרים תמיד ולא פסקה תורה מפיהם והיו עושים כמו מעשה הראשונים כדאמרינן (ע"ז יט.) לעולם לגרס אנש ואף על גב דמשכח ואף על גב דלא ידע מאי קאמר ואמרינן (שבת סג.) מעיקרא ליגמר אנש והדר ליסבר, וכל זה אינם עושים עתה כי כל אחד רוצה ללמוד תוספות וכל חידושים וחידושי דחידושים קודם שידע צורת התלמוד, אם כן איך יצליחו, כיון שעושה להפך ממה שאמרו חכמי התלמוד, כי כל מה שנאמר בתלמוד הכל אמת ואין להשיב עליו או לשנותו ולא להוסיף ולא לגרוע וכו' (עיין שם המשך דבריו הנחוצים). יש להוסיף עוד ועוד בעניין זה אך אין כאן המקום להאריך.

שמנו כמטרה במהדורא זו להאהב התלמוד על לומדיו, לגרום חשק ורצון לחזור לשנן, לומר לחכמה אחותי את ושיקוים בנו האמור בקידושין (ל.) "ושננתם - שיהו דברי תורה מחודדים בפיך שאם ישאל לך אדם דבר אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד" ובעירובין (נד.) "שמחה לאיש במענה פיו ודבר בעיתו מה טוב - אימתי שמחה לאיש בזמן שמענה בפיו" ובתפילה שנוכל לומר די לצרותינו וכדמוכח במס' ב"ב (ח.) ש"אין פורענות בא לעולם אלא בשביל עמי הארץ", עיין בברכות (מ"ז:) "אחרים אומרים אפילו קרא ושנה ולא שימש תלמידי חכמים הרי זה עם הארץ" עיין רש"י שם (ד"ה שלא שימש ת"ח) – הוא הגמ' התלויה בסברה שהיו נותנים לדברי המשנה טעם והיו מתאספים יחד ועוסקים בכך והיא דוגמת הגמ' שסדרו האמוראים עכ"ל.

הרבה לומדים מתקשים בלימוד הגמרא, הסיבה לכך היא שבו בזמן הלומד נדרש לבצע ג' פעולות בבת אחת והם א. הכרת נושא חדש. ב. לתרגם את השפה הארמית. ג. לפענח את המבנה והמהלך המיוחד לתלמוד הבבלי לצורותיו המגוונות, נפרט אותם:

א. הכרת נושא חדש - אנו ממליצים להכין את המשניות עם מפרש שמסביר פשט בנושא.

ב. תרגום השפה הארמית - קיימים ספרים שחוברו ע"י תלמידי חכמים יראי ה'. וניתן להעזר בהם.

ג. פענוח מבנה ומהלך דף הגמרא - אנו מציעים בפניכם מעין 'מפה', מילה זו תיטיב לבטא את התועלת שיש בשיטת הסימונים שלפניכם ע"י ההמחשה הבאה - לפניכם סרטוט של עיר שבו נראית גבולותיה החיצוניים ותו לא! סרטוט זה לא יועיל למשתמש שמחפש דרכו להגיע ליעד הנבחר, אולם כשיושלם הסרטוט עם קוים - רחבים וצרים מקוקוים ומפותלים שכל אחד מהם מראה על סמטה או רחוב ראשי, פסי רכבת או כביש, כבישים שבבנייה וכאלו שבתכנון, גינות ופרדסים, נהרות ואגמים, ככל שהמפה מפורטת וברורה יותר היא יעילה יותר! כמו כן הש"ס המסומן - נסיון לעזור ללומד למצוא את דרכו בשבילי מערבא נהרדע סורא ופומבדיתא.

שיטת הסימונים - הוראות שימוש

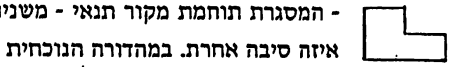
- המסגרת תוחמת מקור תנאי - משניות ובריייתות שמובאים לאורך כל התלמוד לצרכי קושיא, סיוע או איזה סיבה אחרת. במהדורה הנוכחית יש התייחסות ל"חסוריה מחסרא והכי קתני" כאילו זה מקור תנאי וכן בכל תיקון מקור תנאי שמופיע בסוגיות (כמו "אימא הכי" וכו').

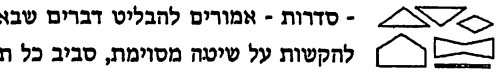
- סדרות - אמורים להבליט דברים שבאים בסדרה, לדוגמה: הגמ' מביאה מספר ת"ש (תא שמע) כדי להקשות על שיטה מסוימת, סביב כל ת"ש יופיע סימון סדרה. הסבה שישנם מספר צורות של סימון היא שפעמים רבות על הדף הנלמד יש כמה סדרות כמו - ת"ש להוכיח דעה מסוימת, רצף של מימרות מאותו רב, סדרה של עצות בקשר למאכלים מקבץ של ידיעות שמכנה המשותף שלהם אותו מספר (כמו שלשה דברים טובים ל... שלשה דברים קשים ל...), כדי להפריד בין סדרה לסדרה אנו משתמשים בצורות השונות.

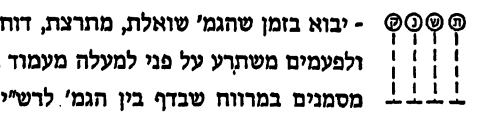
- יבוא בזמן שהגמ' שואלת, מתרצת, דוחה, ומנמקת דברים. לפעמים העניין ממשיך לאורך מספר שורות ולפעמים משתרע על פני למעלה מעמוד גמ'! כדי להראות שכל השורות הבאות מטרתם אחת היא - אנו מסמנים במרווח שבדף בין הגמ' לרש"י או לתוס', סימן זה יתחיל מהשורה שבה מתחיל העניין עד השורה שבה יסתיים.

- פעמים רבות יש מלה או שתים שמחווים עיקר הקושיא או ההוכחה לדברי הגמ' למרות שהוא מובא בתוך ברייתא ארוכה או כחלק ממימרא ארוכה, כדי למשוך תשומת הלב לאותם מילים או משפט אנו מסמנים בקו מקוקו או בפס מפותל. שימוש נוסף לפס עקום הוא להבליט את המילים שבהם הגמ' מציעה ריבוי אפשרויות כמו "איבעית אימא", "לישנא אחרינא", "או דלמא", "איכא דאמרי" וכו'.

- חצים - אם יש צורך לחזור ולמצא דבר שנאמר לפני כן אנו מסמנים חצים במרווח בין הגמ' לרש"י, למשל רב הונא אומר הלכה מסוימת וכדי לבסס את הדין הגמ' מביאה ברייתא ארוכה שבה נמצא אותו משפט - אבל המשפט כבר מרוחק מספר רב של שורות הדין של רב הונא - החץ מקשר בין אותה שורה של הברייתא ודברי רב הונא שנאמרו לפני כן.

- מספור - כדי לעשות סדר בריבוי, למשל כשיש מספר תירוצים לאותו קושיא, או בזמן שיש ריבוי לשונות בגמ' - "לישנא אחרינא" או "איכא דאמרי", ועוד שימוש רגיל כדי לעקוב אחר סדרות של דברים.

- מרכאות יחידות נועדו כדי לחבר קבוצות מלים להיות משפט ולקוראם ברצף במקרים שאחרת הלומד היה מפסיק מוקדם וע"י כך לטעות בהבנה.

- סוגריים - מטרתם כדי לבודד קטעים צדדיים על מנת לשמור על רצף חשיבה. במקרים רבים תוך כדי מהלך של הגמ' פתאום מופיעה ידיעה שאינה קשורה ישירות לעצם שקלא וטריא של הסוגיא. כדי לאפשר שמירה על אותו רצף סומנו הידיעות הצדדיות בסוגריים כך שבלימוד הראשוני הלומד ידלג עליהם - יבין ביתר בהירות את עיקר הסוגיא ובסיומה יחזור וילמד את כל הגמ' כולל מה שחוא דילג לפני כן. במקרים מעטים קיימת תופעה שבתוך אותה ידיעה צדדית יש עוד עניין צדדי (צדי צדדים) אז יופיע קטע בסוגריים תוך הסוגריים.

- צורת קשת מתחת שני מילים - סימן זה מורה להמשיך את הקריאה במקום שהפסקה בקריאה איננה נכונה.

- קשת עם פסיק - מורה שיש להמשיך את הקריאה אבל עם הפסקה קטנה דוגמא: קמ"ל דלא.

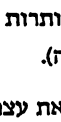
- עיטור בצידי דף הגמ' - לידו מובאים כותרות כלליות לסוגיה, נותן תשומת לב למעבר בין הנושא לנושא אחר (מהדורה זו לא אמורה לתת סקירה מקיפה).

מנסיון של שנים – שיטת הסימונם מוכיחה את עצמה כיעילה ללומד עם הזמן, הרבה ראו בה תועלת וברכה אבל רק לאחר שהתרגלו ולמדו בה מספר דפים.

נסיים בתפילה שנוכל להרבות בעסק התורה ובעמלה מתוך חשק ושמחה, וממילא נרבה גבולותינו בתלמידים ומלאה הארץ דעה, ונזכה לביאת גואל צדק ובניין ביהמ"ק במהרה בימינו.

© כל הזכויות שמורות תשס"ה

סימוני התלמוד

סימון	שם	תיאור	דוגמאות
	מסגרת	להבליט מקורות תנאיים	תיש, מיתיבי, תניא, תי״ר, תנן, תנא, ורמינהו
	משולש	סידרן של שאלות או הוכחות (משולש חפוך מראה על כיוון חפוך)	תיש, מיתיבי, ואיבעיא, איתיביה, ״אילימא-אלא-לעולם״
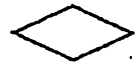	מעין	גם מסמן סידרה - במקורה שיש סידרה שנית על אותו עמוד	בעי, איבעיא לזו, ותנא נברא
	פס כפול	"	
		"	
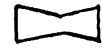		"	
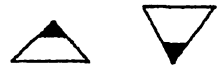		"	
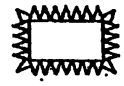	״מייר-בוקס״ מלבן אש	מסמן שם מאד מרכזי - שבדרך כלל דנים בשיטתו למשך עמוד גמ׳ או יותר	
	שאלות/ תשובות/ נקודת ארוכה קושיה/ דחיה	מסממים בריוח בין הגמ׳ (והתוס׳ או רש״ו	
	קו-קו	להבליט מילים או משפטים מרכזיים	
	פס מפותל	כמו חגיגל	בשלמא-אלא, תניתוא- אלא אי אשמעינן- אי אשמעינן
	חצים (בריוח שבין הגמ׳ והתוס׳)	אם הגמ׳ מתייחסת לשורה למעלה או לדף קודם - לחקל על חיפוש	
① ② ③ א ב ג	מספרים ואותיות	ספירת תשובות או שיטות	
I II III	מספר רומי	ריבוי לשונות	איבא דאמרי לישנא אחרינא
׳ ״	מרכאות	לכלול יחד משפט (שאחרת לא היו נקרא כמשפט)	
[ ] { } - סוגריים		מאמר צדדי שבקריאת ראשונה מדלגים כדי לשמור על רצף הקריאה	
	בצידי העמוד	נושא ; סיכום קצר	
	קשת / חיבור	מורה להמשיך לקרא במקום שאחרת היו מפסיקים	
	קשת - פסיק	לעצור אבל לא להפסיק	
. , ; : / ?	פיסוק	שימוש רגיל	
א או דלמא ב	׳א או דלמא ב׳	להבליט שתי אופציות כגון ׳א-או דלמא-ב׳	איבעיא לזו

GEMARA MARKINGS

Symbol	Name	Description	Examples
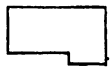	**Boxed Text**	Marks off Tannaic sources	ת"ש , מיתיבי, תניא ,ת"ר ,תנן, תנא ,ורבונהו
SERIES INDICATORS 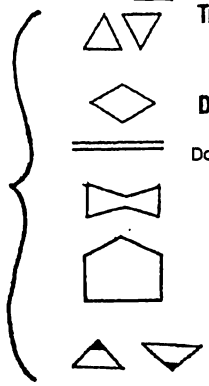	**Triangle**	Series of related questions or proofs (Inverted triangle represents proof in opposite direction)	ת"ש ,מיתיבי, ואימא, איתיביה, אילימא-אלא-לעולם
	Diamond	Similiar usage as above.	בעי ,איבעיא לחו, ההוא גברא
	Double underline	"	
		Additional shapes needed for distinction when multiple series appear on one page	
	"Firebox"	Generally around a name, (sometimes on גופא or תניא) Denotes beginning of a סוגיא which last at least an עמוד	
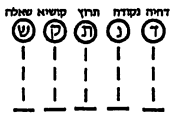	**Long Markings (In margins)**	Used to mark off a long question, answer or proof Or point	
	Dot-Underline	1. Focuses on main few words in ברייתא that prove or disprove points of the גמ' 2. Contrast different statments 3. Focuses on the main few words of an אמורא'S statement (for easier back reference)	
	Squiggle-Underline	Highlights complimentary words Secondary use- May be used similiar to the Dot-Underline	בשלמא-אלא הניחא-אלא אי אשמעינן-אי אשמעינן
	Arrows (In margin)	Reference back to a (hard to find) previous point in the גמ'	
①②③ ABC	**Numbers & Letters**	Numbering approaches of the גמ' or for lists of הלכות	
I II III	**Roman Numerals**	Different לשונות	איבא דאמרי לישנא אוחרינא
" "	**Quotes**	To denote: מסוק short phrase, short quote	
[ ] { }	**Brackets**	Side point-- can be anywhere from a line to an entire דף Bracketed section interrupts the logical flow of the גמ and can be skipped temporarily to maintain continuity of the סוגיא	
' '	Single quote marks	Read without pausing phrase contained within	
	Connector	Don't stop (in a place where I mistakenly might have stopped)	
	Comma-Connector	Pause-- but don't stop	
. , ; : / ?	**Various Punctuations**	Common usage	
א או דלמא ב		Indicates two options of גמרא'S query	איבעיא לחו
	Vertical design in margin	Synopsis ; topic (s)	

מאימתי

מתני׳ מאימתי קורין את שמע בערבין? משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן עד סוף האשמורה הראשונה דברי ר׳ אליעזר. וחכמים אומרים עד חצות. רבן גמליאל אומר עד שיעלה עמוד השחר. מעשה ובאו בניו מבית המשתה אמרו לו לא קרינו את שמע אמר להם אם לא עלה עמוד השחר חייבין אתם לקרות ולא זו בלבד אמרו אלא כל מה שאמרו חכמים עד חצות מצותן עד שיעלה עמוד השחר; הקטר חלבים ואברים מצותן עד שיעלה עמוד השחר, וכל הנאכלים ליום אחד מצותן עד שיעלה עמוד השחר, א״כ למה אמרו חכמים עד חצות? כדי להרחיק אדם מן העבירה: **גמ׳** תנא היכא קאי דקתני מאימתי? ותו מאי שנא דתני בערבית ברישא לתני דשחרית ברישא? תנא אקרא קאי דכתיב בשכבך ובקומך והכי קתני זמן קריאת שמע דשכיבה אימת משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן ואי בעית אימא יליף מברייתו של עולם דכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום אחד, אי הכי סיפא דקתני בשחר מברך שתים לפניה ואחת לאחריה ובערב מברך שתים לפניה ושתים לאחריה לתני דערבית ברישא? תנא פתח בערבית והדר תני בשחרית, עד דקאי בשחרית פריש מילי דשחרית והדר פריש מילי דערבית: אמר מר משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן מכדי כהנים אימת קא אכלי תרומה, משעת צאת הכוכבים, לתני משעת צאת הכוכבים? מלתא אגב אורחיה קמשמע לן כהנים אימת קא אכלי בתרומה משעת צאת הכוכבים והא קמשמע לן דכפרה לא מעכבא כדתניא ובא השמש וטהר ביאת שמשו מעכבתו מלאכול בתרומה ואין כפרתו מעכבתו מלאכול בתרומה, וממאי דהאי ובא השמש ביאת השמש והאי וטהר טהר יומא,

דילמא

תורה אור

רש"י

מאימתי קורין את שמע בערבין. **משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן.** כהנים שנטמאו וטבלו והעריב שמשן והגיע עתם לאכול בתרומה: **עד סוף האשמורה הראשונה.** שליש הלילה כדמפרש בגמ׳ (דף ג.) ומשם ואילך עבר זמן דלא מקרי תו זמן שכיבה ולא קרינן ביה בשכבך ומקמי הכי נמי לאו זמן שכיבה לפיכך הקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו. אם כן למה קורין אותה בבית הכנסת כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה והכי תניא בברייי׳ בברכות ירושלמי. ולפיכך חובה עלינו לקרותה משתחשך. ובקריאת פרשה ראשונה שאדם קורא על מטתו יצא: **עד שיעלה עמוד השחר.** שכל הלילה קרוי זמן שכיבה: **הקטר חלבים ואברים.** של קרבנות שנזרק דמן ביום: **מצותן.** להעלות כל הלילה ואינן נפסלים בלינה עד שיעלה עמוד השחר והן למטה מן המזבח דכתי׳ לא ילין לבקר (שמות לד): **חלבים.** של כל קרבנות: **אברים.** של עולה: **וכל הנאכלים ליום אחד.** כגון חטאת ואשם וכבשי עצרת ומנחות ותודה: **מצותן.** זמן אכילתן: **עד שיעלה עמוד השחר.** והוא מביאן להיות נותר דכתיב בתודה לא יניח ממנו עד בקר (ויקרא ז) וכלם מתודה ילמדו: **אם כן למה אמרו חכמים עד חצות.** בקריאת שמע ובאכילת קדשים: **כדי להרחיק אדם מן העבירה.** ואסרום באכילה קודם זמנן כדי שלא יבא לאוכלן לאחר עמוד השחר ויתחייב כרת וכן בק״ש לזרז את האדם שלא יאמר יש לי עוד שהות ובתוך כך יעלה עמוד השחר ועבר לו הזמן. והקטר חלבים דקתני הכא לא אמרו בו חכמים עד חצות כלל ולא נקט להו הכא אלא להודיע שכל דבר הנוהג בלילה כשר כל הלילה. והכי נמי תנן בפרק שני דמגילה (דף כ:) כל הלילה כשר לקצירת העומר ולהקטר חלבים ואברים: **גמ׳ היכא קאי.** מהיכא קא סליק דתנא ביה חובת קריאת שמע שהתחיל לשאול כאן זמן הקריאה: **אקרא קאי.** ושם למד חובת הקריאה: **ואיבע״א.** הא דתנא ערבין ברישא יליף מברייתו של עולם: **והדר תנא בשחרית.** מאימתי קורין את שמע בשחרית: **משעת צאת הכוכבים.** שהוא גמר ביאת השמש כדיליף לקמן (עמוד ב): דילמא

תוספות

מאימתי קורין וכו׳. פי׳ רש״י ואנן היכי קרינן מבעוד יום ואין אנו ממתינין לצאת הכוכבים כדמפרש בגמ׳ על כן פירש רש״י שקריאת שמע שעל המטה עיקר והוא לאחר צאת הכוכבים. והכי איתא בירושלמי אם קרא קודם לכן לא יצא ואם כן למה אנו מתפללין קריאת שמע בבית הכנסת כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה. תימא לפירושו והלא אין העולם רגילין לקרות סמוך לשכיבה אלא פרשה ראשונה (לקמן דף ס:) ואם כן שלש פרשיות היה לו לקרות. ועוד קשה דצריך לברך בקריאת שמע שתים לפניה ושתים לאחריה בערבית. ועוד דאותה קריאת שמע סמוך למטה אינה אלא בשביל המזיקין כדאמר בסמוך (דף ה.) ואם תלמיד חכם הוא אינו צריך. ועוד קשה דא״כ פסקינן כרבי יהושע בן לוי דאמר תפלות באמצע תקנום פי׳ באמצע בין שני קריאת שמע בין קריאת שמע של שחרית ובין ק״ש של ערבית. ואנן קי״ל כר׳ יוחנן דאמר לקמן (דף ד:) איזהו בן העולם הבא זה הסומך גאולה של ערבית לתפלה. לכן פי׳ ר״ת דאדרבה קריאת שמע של בית הכנסת עיקר. ואם תאמר היאך אנו קורין כל כך מבעוד יום. ויש לומר דקיימא לן כרבי יהודה דאמר בפרק תפלת השחר (דף כו.) דזמן תפלת מנחה עד פלג המנחה דהיינו אחד עשר שעות פחות רביע ומיד כשיכלה זמן המנחה מתחיל זמן ערבית. ואם תאמר היאך אנו מתפללין תפלת מנחה סמוך לחשכה ואפילו לאחר פלג המנחה. יש לומר דקיימא לן כרבנן דאמרי זמן תפלת המנחה עד הערב ואמרינן לקמן (דף כז.) השתא דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד. מכל מקום קשיא דהוי כתרי קולי דסתרן אהדדי שהרי מאיזה טעם אנו מתפללין ערבית מיד לאחר פלג המנחה משום דקיימא לן דשעת המנחה כלה כדברי רבי יהודה ומיד הוי זמן ערבית ובזמן התפלה עצמה לא קיימא לן כרבי יהודה אלא כרבנן. על כן אומר ר״י דודאי קריאת שמע של בית הכנסת עיקר ואנו שמתפללין ערבית מבעוד יום סבירא לן כהני תנאי דגמרא דאמרי משעה שקדש היום וגם משעה שבני אדם נכנסים להסב דהיינו סעודת ע״ש והיא היתה מבעוד יום ומאותה שעה הוי זמן תפלה. וגם ראיה (לקמן כז) דרב הוי מצלי של שבת בערב שבת ומסתמא גם היה קורא קריאת שמע. מכל אותן הראיות משמע דקריאת שמע של בית הכנסת היא עיקר. והא דקאמר בירושלמי למה היו קורין בבהכ״נ וכו׳ אומר ר״ת שהיו רגילין לקרות ק״ש קודם תפלתם כמו שאנו רגילין לומר אשרי תחלה ואותה ק״ש אינה אלא לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה. ומכאן נראה מי שקורא ק״ש על מטתו שאין לברך וגם אינו צריך לקרות אלא פרשה ראשונה: **ליתני** דשחרית ברישא. כדאשכחן בתמיד דכתיב של בקר תחלה: **אי הכי** סיפא דקתני שחרית ברישא. אי אמרת בשלמא דסמיך אקרא דבשכבך א״כ אינו מקפיד קרא אלא אק״ש. אלא א״א דסמיך אקרא דברייתו של עולם א״כ קפיד אכל מילי א״כ סיפא דקתני וכו׳: **מברך** שתים לפניה וכו׳. (ירושלמי) ושבע ברכות הוי כנגד שבע ביום הללתיך (תהלים קיט) ולא קא חשיב יראו עינינו דההיא ברכה תקנו רבנן כדי להמתין לחבריהם בבית הכנסת. ודוקא בבית הכנסת שלהם שהיו עומדים בשדה והם מסוכנים מן המזיקים אבל בבתי כנסיות שלנו אין צריכין להמתין לחבריהם אלא בלילה: **והא** קמ״ל דכפרה לא מעכבא. וא״ת הא תניא חדא זימנא במס׳ נגעים (פי״ד) ומייתי לה בהערל (דף עד:) העריב שמשו אוכל בתרומה וי״ל דרגילות של משניות לאשמועינן בקוצר אף למה שמפורש כבר:

עין משפט נר מצוה

א א מיי׳ פ״א מהלכות ק״ש הלכה ט׳ סמ״ג עשין י״ח טור וש״ע או״ח סימן רל״ה סעיף א׳:
ב ב ג מיי׳ וסמ״ג שם טוש״ע שם סעיף ג׳:
ג ד מיי׳ פ״ד מהל׳ מעשה קרבנות הלכה ב׳ סמ״ג עשין (קכ״ג) [קפ״ג]:
ד ה מיי׳ פ״י שם הלכה ח׳ [סמ״ג שם]:
ה ו מיי׳ פ״א מהל׳ ק״ש הלכה ה׳ סמ״ג עשין י״ט טוש״ע או״ח סי׳ נ״ח וסי׳ רל״ו סע״א:
ו ז מיי׳ פ״ז מהל׳ תרומות ס״ב [סמ״ג לאוין רנ״ז]:

רב נסים גאון

גמ׳ ובא השמש וטהר ביאת שמשו מעכבתו מלאכול בתרומה. מכלל דהאי דכתב רחמנא (ויקרא כ״ב) ואחר יאכל מן הקדשים אינו מיוחד אלא בתרומה בלבד אבל דבר שהוא למעלה הימנה מן הקדשים אינו מותר לטמא לאכלן לאחר ביאת השמש בלבד אלא אסור הוא כל אותה הלילה לאכול בקדשים עד שיבא היום ויביא כפרתו ואז יהא מותר בקדשים ואיתא מפרשא במסכת יבמות בפ׳ הערל (דף עד) והכי אמרי הא דתנן טבל ועלה אוכל במעשר העריב שמשו אוכל בתרומה הביא כפרתו אוכל בקדשים מנלן אמר רבא אמר רב חסדא ג׳ קראי כתיבי כתיב (ויקרא כ״ב) לא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ בשרו במים תלה הדבר ברחיצ׳ בלבד וכתי׳ (שם) ובא השמש וטהר [ואחר יאכל מן הקדשים] תלה הדבר גם בביאת אור השמש והיא שעת יציאת הכוכבים וכתיב (שם י״ב) וכפר עליה הכהן וטהרה תלה במידו׳ הטהר׳ גם בהקרבת קרבן ואלו המקראות היו נראין כסותרין זה את זה ולפי שאי אפשר להיות דברי הכתובין סותרין זה את זה כי כלם נכוחים למבין העתיקו לנו קדמונינו פירושם והעמידו לנו כל אחד ואחד מאלו המקראות בדבר שהוא מיוחד לו ואמרו הא כיצד כאן למעשר כאן לתרומה כאן לקדשים הפסוק הראשון שתלה בו הדבר ברחיצה בלבד הוא מיוחד למעשר הפסוק השני שהצריכו לביאת השמש הוא מיוחד לתרומה אבל קדשי המזבח אין מותר לו לאכלן אלא א״כ הביא הכפרה שהוא מתחייב בה ואז תהי כפרתו גמורה כדכתיב וכפר עליה הכהן וטהרה: ואני אפרש לך עיקר גדול שלמדונו רבותינו ז״ל כי אלו הג׳ דברים המעשר והתרומה והקדשים כל אחד ואחד יש לו יתרון ויש בו חומרא שהיא מיוחדת לו וולתי חבריו ואע״פ ששלשתן קראן הכתוב קדשים. המעשר כבר נאמר בו (דברים כ״ו) בערתי הקדש מן הבית ויש בו חומרא שאין מותר לאכלו חוץ

...ירושלים אלא חייבין הן בעליו לשאת אותו לשם ולאכלו שם כדכתיב (שם י״ב) לא תוכל לאכול בשעריך כי אם לפני ה׳ אלהיך תאכלנו וכתיב (שם) והבאתם שמה. ודבר שאין יכול להביאו למקדש פודהו (מאחרים) [לאחרים] ואם רצה ליטלו לעצמו יש עליו לתת שומתו ומוסיף חומש כדכתיב (ויקרא כ״ז) ואם גאל יגאל איש ממעשרו וגו׳ ויהיו דמיו שמורין אצלו עד עת עלותו לרגל מעלהו עמו ומוציאו לשם במאכל ובמשתה כדכתיב (דברים י״ד) ונתתה הכסף [וגו׳] ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך. וחייב להתודות עליו כדכתיב בפרשת כי תכלה לעשר (שם כ״ו) ואמרת לפני ה׳ אלהיך ומפורש בספרי (פרשת כי תבא) ואמרת בכל לשון לפני ה׳ אלהיך זה וידוי מעשר ואסור לאונן לאכול ממנו ואם נטמא אסור באכילה והאוכלו חייב מלקות ואם היה שמן אסור להדליקו בנר דכתיב (שם) לא בערתי ממנו בטמא הדשינן ליה בין שאני טמא והוא טהור בין שאני טהור והוא טמא אבל לסוף מותר ומה שמשתייר ממנו לשנת הרביעית ושנת השביעית עד ערב יום טוב האחרון של פסח לבערו כדכתיב בפרשת וידוי בערתי הקדש מן הבית ותנא בשאר סיפרי דבי רב (שם) כי תכלה לעשר יכול בחנוכה וכו׳ ת״ל כי תכלה לעשר רגל שהמעשרות כלין בו הוי אומר זה הפסח. מכאן אמרו האחרון של פסח של רביעית ושל שביעית היה ביעור ברביעית מפני מעשר עני שבשלישית ובשביעית מפני מעשר עני שבששית ותניא (שם בספרי ומשנה במע״ש פ״ה מ״י) בערתי הקדש מן הבית זה נטע רבעי. נתתיו ללוי זה מעשר לוי וגם נתתיו זה תרומה ותרומת מעשר. לגר ליתום ולאלמנה זה מעשר עני לקט שכחה ופאה והן (שם במשנה) במנחה ביו״ט [האחרון] היו מתודין ואמרינן עלה במערבא ויתודה ביום ראשון של פסח כדי שיהא לו לאכול בפסח ויתודה בשחרית עד כאן מצוה לאכול אלו החומרות שיש במעשר ואינן בתרומה כדתנן (בכורים פ״ב מ״ב) יש במעשר מה שאין בתרומה והבכורים שטעונין הבאת מקום וטעונין וידוי ואסורין לאונן וחייבין בביעור וכו׳ הרי אלו במעשר ובבכורים מה שאין כן בתרומה ותנא בתוספתא (מעשר שני פ״ב) נמי חומר במעשר שני שמעשר שני המקנקנים ואסור(דמי עירוביו)[דמיו ועירוביו]וספק עירוביו כל שהוא וטעון חומש וטעון וידוי ואסור לאונן ולא הותר לאכילה אלא בפדיון ואין מדליקין בו את הנר מה שאין כן בתרומה ואמרינן עלה (יבמות דף עג) [illegible]

[illegible]

גליון הש״ס [illegible]

הגהות הב״ח [illegible]

דילמא ביאת אורו הוא ומאי וטהר טהר גברא? אמר רבה בר רב שילא א"כ לימא קרא ויטהר מאי וטהר טהר יומא כדאמרי אינשי איערב שמשא ואדכי יומא. במערבא הא דרבה בר רב שילא לא שמיע להו ובעו לה מיבעיא: האי ובא השמש ביאת שמשו הוא ומאי וטהר טהר יומא או דילמא ביאת אורו הוא ומאי וטהר טהר גברא? והדר פשטו לה מברייתא מדקתני בברייתא סימן לדבר צאת הכוכבים שמע מינה ביאת שמשו הוא ומאי וטהר טהר יומא: אמר מר משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן ורמינהו מאימתי קורין את שמע בערבין משהעני נכנס לאכול פתו במלח עד שעה שעומד ליפטר מתוך סעודתו סיפא ודאי פליגא אמתניתין. רישא מי לימא פליגי אמתני'? לא עני וכהן חד שיעורא הוא. ורמינהו מאימתי מתחילין לקרות ק"ש בערבית משעה שבני אדם נכנסין לאכול פתן בערבי שבתות דברי ר"מ וחכמים אומרים משעה שהכהנים זכאין לאכול בתרומתן סימן לדבר צאת הכוכבים ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר ואנחנו עושים במלאכה וחצים מחזיקים ברמחים מעלות השחר עד צאת הכוכבים ואומר והיו לנו הלילה משמר והיום מלאכה מאי ואומר וכי תימא מכי ערבא שמשא ליליא הוא ואינהו דמחשכי ומקדמי ת"ש והיו לנו הלילה משמר והיום מלאכה קא סלקא דעתך דעני ובני אדם חד שיעורא הוא ואי אמרת עני וכהן חד שיעורא הוא חכמים היינו רבי מאיר אלא שמע מינה עני שיעורא לחוד וכהן שיעורא לחוד? לא עני וכהן חד שיעורא הוא, ועני ובני אדם לאו חד שיעורא הוא. ועני וכהן חד שיעורא הוא ורמינהו מאימתי מתחילין לקרות שמע בערבין משעה שקדש היום בערבי שבתות דברי ר' אליעזר רבי יהושע אומר משעה שהכהנים מטוהרים לאכול בתרומתן רבי מאיר אומר משעה שהכהנים טובלין לאכול בתרומתן אמר לו ר' יהודה והלא כהנים מבעוד יום הם טובלים ר' חנינא אומר משעה שעני נכנס לאכול פתו במלח ר' אחאי ואמרי לה ר' אחא אומר משעה שרוב בני אדם נכנסין להסב. ואי אמרת עני וכהן חד שיעורא הוא ר' חנינא היינו ר' יהושע אלא לאו שמע מינה שיעורא דעני לחוד ושיעורא דכהן לחוד שמע מינה. הי מנייהו מאוחר? מסתברא דעני מאוחר דאי אמרת דעני מוקדם ר' חנינא היינו ר' אליעזר אלא לאו שמע מינה דעני מאוחר שמע מינה: אמר מר אמר ליה רבי יהודה והלא כהנים מבעוד יום הם טובלים שפיר קאמר ליה רבי יהודה לרבי מאיר ורבי מאיר הכי קאמר ליה מי סברת דאנא אבין השמשות דידך קא אמינא אנא אבין השמשות דרבי יוסי קאמינא דאמר רבי יוסי בין השמשות כהרף עין זה נכנס וזה יוצא ואי אפשר לעמוד עליו. קשיא

רש"י

דילמא ביאת אורו. שיאור השמש ביום השמיני ויטהר האיש עצמו בהבאת קרבנותיו ואחר יאכל: **אם כן.** דהאי קרא וטהר לשון עבר הוא לימא קרא ויטהר מאי וטהר: **אדכי.** לשון עבר נתפנה מן העולם השמש: **מברייתא.** דקתני לקמן במתניתין (ג) משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן ורמיה לדבר צאת הכוכבים ש"מ אין כפרתן מעכבתן: **משעני.** שאין לו נר להדליק בסעודתו: **סיפא ודאי פליגא אמתני'.** דקתני הכא עד שעה שעומד ליפטר מתוך הסעודה והיינו לא כר' אליעזר ולא כרבנן ולא כרבן גמליאל דדריש ובשכבך כל זמן שכיבה, ובמתני' תנן עד סוף האשמורה הראשונה: **עני וכהן.** עני כל ליליא וכהן טמא לאכול בתרומה: **חד שעורא הוא.** לצאת הכוכבים: **בערבי שבתות.** ממהרין לסעודה שהכל מוכן: **שאין ראיה לדבר.** שהיום כלה בצאת הכוכבים, זכר לדבר איכא: **דמחשכי.** ועושין מלאכה בלילה משקיעת החמה עד צאת הכוכבים: **ומקדמי.** ומשכימין קודם היום דאימא יום לא הוי עד הנץ החמה והם מקדימין מעלות השחר דהוי כמו מהלך ה' מילין (פסחים דף צג:): **ת"ש והיה לנו הלילה משמר.** מדקאמר והיום מלאכה אלמא האי דעבד מעלות השחר עד צאת הכוכבים יממא הוא. וזכר לדבר איכא דכל עת מלאכה קריה הכתוב יום: **קס"ד.** רוב בני אדם היינו עניים כלומר בני אדם בערבי שבתות ועניים בימות החול חד שעורא הוא: **משעה שקדש היום בערבי שבתות.** היינו בין השמשות ספק יום ספק לילה וכיון דספק הוא קדש היום מספק: **משעה שהכהנים טובלים.** היינו קודם בין השמשות כדי שיהא להם קודם בין השמשות הערב שמש והכי אמרינן בבמה מדליקין (דף לה.) דזמן הטבילה קודם בין השמשות מעט: **והלא כהנים מבעוד יום הם טובלים.** רבי יהודה לטעמיה דאמר בבמה מדליקין בין השמשות כדי מהלך חצי מיל קודם לצאת הכוכבים קרוי בין השמשות והוי ספק, הלכך טבילה דמקמי הכי מבעוד יום הוא ולאו זמן שכיבה הוא ולקמן מפרש מאי אהדר ליה רבי מאיר: **נכנסין להסב.** אית דאמרי בימות החול ואית דאמרי בשבתות מכל מקום מאוחר הוא (לכולם): **והי מינייהו מאוחר.** (לכולם) דעני או דכהן: ה"ג אי ס"ד דעני קודם ר' חנינא היינו ר' אליעזר: **בין השמשות דר' יהודה.** מהלך חצי מיל לפני צאת הכוכבים, ורבי יוסי כהרף עין לפני צאת הכוכבים, ורבי מאיר כרבי יוסי ס"ל וכי טביל מקמי הכי סמוך לחשכה הוא וזמן שכיבה קרינן ביה:

תוספות

דילמא ביאת אורו הוא. פי' רש"י עד שיזרח אורו של יום השמיני ומאי וטהר טהר גברא שיטהר האיש בהבאת קרבנותיו. ותימה לפירושו לפרוך אההיא דהערל (דף עד:) דהעריב שמשו אוכל בתרומה וכו' מנלן דביאת שמשו הוא. ועוד היכי מצי למימר דמיירי בזריחה דאי בזריחה הוה מצי למכתב בקרא וזרח השמש וטהר כמו ממזרח השמש (במדבר כא) או לשון יציאה כמו השמש יצא על הארץ (בראשית יט) (ג) ונקט בקרא ובא השמש אלמא דהיינו שקיעת החמה. ועוד דבסמוך קא מבעיא ליה האי ובא השמש אי ביאת אורו הוא ופשיט מברייתא זכר לדבר וכו' תפשוט ממתניתין (דנגעים פי"ד) העריב שמשו אוכל בתרומה אלמא דהיינו ביאת שמש. וי"ל דה"פ ממאי דהאי ובא השמש וטהר ביאת שמש הוא ממש ומאי וטהר טהר יומא דהיינו צאת הכוכבים דילמא ביאת אורו הוא דהיינו תחלתה של שקיעת החמה והוא תחלת הכנסתה ברקיע ועדיין יש שהות ביום *חמש מילין עד צאת הכוכבים ומאי וטהר טהר גברא והשתא למתניתין דהערל לא קשה מידי דמצי למימר (ד) העריב שמשו דהתם היינו ביאת אורו ואף מהתם לא תפשוט דהיינו צאת הכוכבים. משום הכי איצטריך לאתויי הכא הברייתא דצאת הכוכבים:

אם כן לימא קרא ויטהר. אף על גב דבכמה מקומות כתיב וטהר. התם ליכא למיטעי אבל הכא דאיכא למיטעי הוה ליה למכתב ויטהר:

משעה שהעני נכנס לאכול פתו במלח. תימא עני גופיה מתי יתפלל דהא אמרת זמן אכילתו היינו זמן ק"ש וכיון שבא זמן ק"ש אסור להתחיל בסעודה עד שיתפלל ברישא כדתניא לקמן (דף ד:) וקורא ק"ש ומתפלל ואוכל פתו ומברך וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה ויש לומר דזמן תפלה הוי קודם לזמן סעודה דלאו דוקא משעני נכנס לאכול אלא פורתא מעיקרא קאמר שעד שיכינו לו סעודתו יקרא ויתפלל:

אע"פ שאין ראיה לדבר. ראיה גמורה אינה דהא לא מיירי התם לענין ק"ש*:

ואי ס"ד דעני קדים רבי חנינא היינו ר' אליעזר. ולא מצי למימר דעני קדים לקדוש היום או קדוש היום קדים לשעורא דעני. דלא מסתברא לחלק כל כך בשעורי זמן שכיבה דכל זמנים הללו אית ביה:

אמר ליה ר' יהודה והלא כהנים מבעוד יום הם טובלים. תימא תיקשי ליה לנפשיה שהרי פלג המנחה מבעוד יום היא והוא אומר (לקמן דף כו.) מיד כשיעבור פלג המנחה הוי זמן תפלת ערבית. ויש לומר דלדידיה לא קשיא דלא דריש בשכבך ובקומך אבל לרבנן דדרשי קשיא דלאו זמן שכיבה:

רב נסים גאון

הכהנים כדכתב (ויקרא כ"ב) והכהן כי יקנה נפש ...

קשיא דר' מאיר אדר"מ? תרי תנאי אליבא דר"מ. קשיא דר' אליעזר אדר' אליעזר? תרי תנאי אליבא דר' אליעזר ואב"א רישא לאו ר' אליעזר היא: עד סוף האשמורה: מאי קסבר ר' אליעזר? אי קסבר שלש משמרות הוי הלילה לימא עד ארבע שעות ואי קסבר ארבע משמרות הוי הלילה לימא עד שלש שעות? לעולם קסבר שלש משמרות הוי הלילה והא קמ"ל דאיכא משמרות ברקיע ואיכא משמרות בארעא דתניא ר' אליעזר אומר שלש משמרות הוי הלילה ועל כל משמר ומשמר יושב הקב"ה ושואג כארי שנאמר °ה' ממרום ישאג וממעון קדשו יתן קולו שאוג ישאג על נוהו" וסימן לדבר: משמרה ראשונה חמור נוער שניה כלבים צועקים שלישית תינוק יונק משדי אמו ואשה מספרת עם בעלה. מאי קא חשיב ר' אליעזר-אי תחלת משמרות קא חשיב, תחלת משמרה ראשונה סימנא למה לי, אורתא הוא, אי סוף משמרות קא חשיב, סוף משמרה אחרונה למה לי סימנא יממא הוא? אלא חשיב סוף משמרה ראשונה ותחלת משמרה אחרונה, ואמצעית דאמצעיתא ואב"א כולהו סוף משמרות קא חשיב וכי תימא אחרונה לא צריך, למאי נפקא מינה? למיקרי ק"ש למאן דגני בבית אפל ולא ידע זמן ק"ש אימת, כיון דאשה מספרת עם בעלה ותינוק יונק משדי אמו ליקום וליקרי. אמר רב יצחק בר שמואל משמיה דרב ג' משמרות הוי הלילה ועל כל משמר ומשמר יושב הקב"ה ושואג כארי ואומר "אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין אומות העולם": תניא א"ר יוסי פעם אחת הייתי מהלך בדרך ונכנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל, בא אליהו זכור לטוב ושמר לי על הפתח (והמתין לי) עד שסיימתי תפלתי, לאחר שסיימתי תפלתי אמר לי "שלום עליך רבי" ואמרתי לו "שלום עליך רבי ומורי" ואמר לי "בני מפני מה נכנסת לחורבה זו"? ואמרתי לו "להתפלל", ואמר לי "היה לך להתפלל בדרך", ואמרתי לו "מתיירא הייתי שמא יפסיקו בי *עוברי דרכים" ואמר לי "היה לך להתפלל תפלה קצרה", באותה שעה למדתי ממנו שלשה דברים: למדתי שאין נכנסין לחורבה ולמדתי שמתפללין בדרך ולמדתי שהמתפלל בדרך מתפלל תפלה קצרה ואמר לי "בני מה קול שמעת בחורבה זו"? ואמרתי לו "שמעתי בת *קול שמנהמת כיונה ואומרת אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין האומות" ואמר לי "חייך וחיי ראשך לא שעה זו בלבד אומרת כך אלא בכל יום ויום שלש פעמים אומרת כך ולא זו בלבד אלא בשעה שישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין יהא *שמיה הגדול מבורך" הקב"ה מנענע ראשו ואומר "אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך מה לו לאב שהגלה את בניו ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם": ת"ר מפני שלשה דברים אין נכנסין לחורבה מפני חשד מפני המפולת ומפני המזיקין. מפני חשד ותיפוק ליה משום מפולת?

בחדתי

תורה אור: ירמיה כה

רש"י

קשיא דרבי מאיר אדר' מאיר. לעיל אמר משעה שבני אדם נכנסין לאכול פתן בערבי שבתות והוא שעור מאוחר משל כהן. והכא אמר משעת טבילה שהיא קודם בין השמשות: **קשיא דר' אליעזר.** דברייתא אדר' אליעזר דמתני': **ואב"א רישא.** דמתני': לאו ר' אליעזר היא. והא דקתני דברי ר' אליעזר אסוף הזמן קאי דקאמר "עד סוף האשמורה הראשונה" ופליגי רבנן עליה ואמרי עד חצות. דרבי אליעזר דריש "בשכבך" זמן התחלת שכיבה שבני אדם הולכים לשכב זה קודם וזה מאוחר. ורבנן דרשי כל זמן שכיבה דהיינו כל הלילה אלא שעשו סייג לדבר ואמרו עד חצות. ור"ג לית ליה ההוא סייג: **מאי קסבר כו'.** הוה ליה לומר זמן הניכר: **אי קסבר.** דפליגי תנאי לקמן בהא מלתא איכא מאן דאמר ג' משמרות הוי הלילה במשמרות עבודת המלאכים ושיר שלהם נחלק לשלש חלקים ראשונה לכת אחת, שניה לכת אחרת, שלישית לכת שלישית. ואיכא מאן דאמר ארבע משמרות הוי הלילה: **והא קמ"ל.** כשנתן לך סימן זמן הקריאה "בסוף האשמורה" ולא פי' לך סימן מפורש, ללמדך שיש היכר לכל אדם בדבר כי היכי דאיכא ברקיע: **ישאג שאוג ישאג.** הרי ג': **ואשה מספרת עם בעלה.** כבר הגיע קרוב ליום ובני אדם מתעוררים משינתן והשוכבים יחד מספרים זה עם זה: **מאי קא חשיב.** סימנים הללו שנתן למשמרות הארץ היכן נתנו. בתחלת האשמורות או בסופן: **אורתא הוא.** לאת הכוכבים: **ושמר.** והמתין כמו לא יאמר אדם לחבירו שמור לי בלך ע"ג פלוני (סנהדרין דף כג:) ובב"ק בפ' החובל (דף צ':) שמרה עומדת על פתח חצרה. וכן ואביו שמר את הדבר (בראשית לז). שומר אמונים (ישעיה כו): **תפלה קצרה.** [הביננו] ולקמן מפרש לה בפ' תפלת השחר (דף כט.): **אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך.** אשרי כל זמן שהיה קלוס זה בתוך בהמ"ק: **מפני חשד.** שלא יאמרו זונה מוכנת לו שם: **ומפני המפולת.** שחומת החורבה רעועה ומסוכן הוא פן תפול החומה עליו: **תיפוק ליה.** כלומר למה לנו ג' טעמים לדבר אחד הרי די באחת מהן אם לא בא ללמדך שיש שעות שאין הטעם הזה וצריך להניח בשביל זה:

בחדתי

תוספות

קשיא דר' מאיר אדר' מאיר. דלא מצי למימר בשעה שבני אדם נכנסין וכהן חד שעורא הוא דאם כן רבי מאיר היינו רבי אחאי לפי' רש"י שפי' שרוב בני אדם נכנסין להסב דהיינו בע"ש. *[וגם כן] (א) לא מסתברא למימר דבני אדם ממהרין כל כך בערבי שבתות כמו בזמן שהכהנים טובלין דהיינו מבעוד יום קודם הערב שמש: **קשיא** דרבי אליעזר אדרבי אליעזר. דלא מצי למימר משקדש היום והכהנים נכנסין לאכול בתרומתן חד שעורא הוא. דא"כ ר' אליעזר היינו ר' יהושע: **למאן** דגני בבית אפל. וא"ת והלא רבי אליעזר בעי (לקמן ד' ט:) עד שיכיר בין תכלת לכרתי בק"ש של שחרית. וי"ל מ"מ כיון שידע מתי יעלה עמוד השחר. קודם שיקום ויזמן עצמו כבר הגיע אותו עת: **היה לך** להתפלל תפלה קצרה. לכאורה משמע שאין זה הביננו. דהא קא בעי לקמן (ד' ל.) מאי איכא בין הביננו לתפלה קצרה. א"כ לפי' הקונ' שפי' כאן דהיינו הביננו קשה. אלא ע"כ היינו תפלה אחרינא כדמפרש לקמן *צרכי עמך מרובים וכו'. וגם על זה קשה דלקמן אמרינן שאין לומר תפלה של צרכי עמך אלא במקום סכנה. ורבי יוסי לא הוה במקום סכנה פי' במקום לסטים. מדהשיב לו שמא יפסיקו בי עוברי דרכים ולא השיב שמא יהרגוני לסטים. ונראה לי כפ"ה תפלה קצרה דהכא היינו הביננו. ואע"ג דלייט עלה אביי *אמאן דמתפלל הביננו. היינו דוקא בעיר אבל בשדה מותר. והא דאמרי' לקמן מאי איכא בין הביננו לתפלה קצרה. הכי קאמר בין תפלה קצרה דאמר בפ' תפלת השחר (דף כט:) כגון צרכי עמך וכו'. אבל ודאי תפלה קצרה דהכא נ"ל הביננו: **ועונין** יהא שמיה הגדול מבורך. מכאן יש לסתור מה שפי' במחזור ויטרי יהא שמיה רבא שזו תפלה שאנו מתפללין שימלא שמו כדכתיב (שמות יז) כי יד על כס יה שלא יהא שמו שלם וכסאו שלם עד שימחה זרעו של עמלק ופירושו כך יהא שמי"ה שם יה רבא כלומר שאנו מתפללין שיהא שמו גדול ושלם ומבורך לעולם הוי תפלה אחרת כלומ' ומבורך לעולם הבא. וזה לא נראה מדקאמר הכא יהא שמיה הגדול מבורך משמע דתפלה אחת היא ואינו רוצה לומר שיהא שמו גדול ושלם אלא יהא שמו הגדול מבורך וגם מה שאומרי' העולם לכך אומרים קדיש בלשון ארמית לפי שתפלה נאה ושבח גדול הוא על כן נתקן בלשון תרגום *שלא יבינו המלאכים ויהיו מתקנאין בנו וזה אינו נראה שהרי כמה תפלות יפות שהם בלשון עברי אלא נראה כדאמרינן בסוף סוטה (דף מט.) אין העולם מתקיים אלא אסדרא דקדושתא ואיהא שמיה רבא דבתר אגדתא שהיו רגילין לומר קדיש אחר הדרשה ושם היו עמי הארצות ולא היו מבינים כולם לשון הקודש לכך תקנוהו בלשון תרגום שהיו הכל מבינים שזה היה לשונם:

עין משפט נר מצוה

ז א טוש"ע או"ח סימן א' סעיף ג ג:
ח ב טור או"ח סי' נ"ו:
ט ג מיי' פ"ה מהל' תפלה ה"ו ופי"ב מהל' רוצח ושמירת נפש הלכה ו' (סמ"ג עשין י"ט ועשין ע"ט) טוש"ע או"ח סימן נ' סעיף ו':

רב נסים גאון

בתרומה *ומעלת הקדש עדיפא מהתרומה שיש בו חיוב כרת והוא חמור יות' מהמיתה ואע"פ ששניהם בידי שמים כדאמרינן (בסוף) מסכת כריתות (דף כג) דהא איסור מעילה לר' קל במיתה וקדשים איסור חמור בכרת ואתי איסור מעילה דקיל וחייל אאיסור כרת דחמיר ואיתא נמי בהרב' מקומות מן התלמוד אנו מזכירין מהן מה שעלה בידינו במס' שבת בפ' במה מדליקין (דף כה) ובפסחים בפ' כל שעה (דף לג) ובחגיגה בפרק חומר בקדש (דף כה) וביבמות בפרק הערל (דף עג) ובשחיטת חולין (דף לא) בפרק השוחט [illegible]

מסורת הש"ס / הגהות הב"ח / גליון הש"ס

* ג"י רש"ל. ורש"א גרים אי נמי

הגהות הב"ח: (א) תוס' ד"ה קשיא דרבי מאיר וכו' דהיינו בע"ש אי נמי לא מסתברא:

רש"ל

מ"א יפסיקוני

קול הברה [וע' תוס' סנהדרין יא. ד"ה בת קול]

נ"י רש"א שמו

גליון הש"ס: גמ' מפני חשד. עיין שבת כב

א מיי' פ"ג מהלכות אבילות הלכה ב' סמ"ג עשין דרבנן ב' טור וש"ע יו"ד סימן שמד סעיף יז:

במקומן חיישינן. פי' שידוע שרגילין שם המזיקין. והא דלעיל דבתרי ופריצי ליכא משום מזיקין איירי בסתם שאין רגילין: **אין** אומרין בפני המת אלא דבריו של מת. ופסק *רב אלפס משום רב דהאי דוקא דברי תורה אבל דברים דעלמא לית לן בה. °ודוקא בארבע אמות שלו:

רוח צפונית מנשבת. פי' לבדה דהא אמרינן בפרק לא יחפור (ב"ב דף כה.) שהיא מנשבת עם כל אחד ואחד: ***ואתא** אחיתופל... [inline in Gemara column]

ואתא איהו ואמר כחצות. ואם תאמר מכל מקום לימא בחצות כמו שאמרו לו מן השמים דהא אמת אמרו לו. וי"ל שלא רצה לומר להם דבר שלא היה יכול להראות ולהוכיח אם ישאלו לו: **ואין** הבור מתמלא מחוליתו. פירש רש"י אם יחפור ויחזיר בו עפרו לא יהא מלא. *ותימה דאין הנדון דומה לראיה שהרי לא היה אומר להם אלא ליטול מן העשירים וליתן לעניים. אם היה מצוה ליטול מן העניים ולחזור וליתן להם אז היה דומה למשל. ומפרש רבינו תם מחוליתו מנביעתו כלומר אין הבור מתמלא מן המים הנובעים בו. ובתוספתא יש אין הבור מתמלא מחוליתו אלא אם כן מושכין לו מים מגלד אחר. ור"י פירש שאם תחפור מגלד זה ותניח מגלד אחר לא תמלא. שמה שטוען כאן חסר כאן. כמו כן מה שטוטל מן העשירים יתחסר מן העשירים:

בחדתי. שנפלה מחדש שהחומה שלה כפלה ועודנה בחוזקה: **חשד נמי ליכא**. דתנן (במסכת קדושין דף פ:) אבל אשה מתיחדת עם שני אנשים: **בתרי ופריצי**. דאמרינן התם לא שנו אלא בכשרים: **במקומן חיישינן**. במקום שהם מצויין תדיר חיישינן אפילו בתרי: **בדברא**. בשדה: **קדמו עיני אשמורות**. אלמא חצות לילה שהיה דוד עומד שתי משמרות יש בהם: **ור' נתן**. אמר לך האי "קדמו עיני אשמורות" דקאמר דוד קדמו לשאר מלכים קאמר שדרכן לעמוד בשלש שעות ביום בתחלת שעה שלישית: **שית דליליא**. חצות לילה הוי שש שעות: **ותרתי דיממא**. שאר מלכים ישנים, הוו להו תרתי משמרות של שמונה שעות: **אלא לדבר הלכה**. אסור לספר לפניו שהכל חייבין לספר בהן והמת דומם והוה ליה לועג לרש חרף עושהו (משלי יז): **אבל מילי דעלמא**. שאין גנאי למחריש בהן לית לן בה: **מאורתא**. מתחלת הלילה: **בנשף בערב יום**. בהעריב היום קרוי נשף: ס"א[א] קרא דחצות לילה: **מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשינה**. שקודם לכן הייתי עומד: **מתנמנם כסוס**. עוסק בתורה כשהוא מתנמנם. כסוס הזה שאינו נרדם לעולם אלא מתנמנם ונעור תמיד: **בשירות ותשבחות**. והכי מפרש בההוא קרא להודות לך וגו': **למחרתם**. ליום מחרת של חנייתם שם: ה"ג אי הכי לכתוב מהנשף ועד הנשף או מהערב ועד הערב אלא אמר רב אשי תרי נשפי הוו: **נשף יממא**. קפצועלה כמו לנשוף מדוכתיה*(מגילה דף ג.) וכמו האי בוקא דאטמא דשף מדוכתיה טרפה (חולין דף מב:): **ואתא איהו ואמר כחצות**. לפי שלא היה יודע לכוין השעה ולהעמיד דבריו בשעת המאורע: **כנור היה תלוי למעלה ממטתו**. ונקביו לצד צפון כיון שהגיע חצות הלילה רוח צפונית מנשבת בו דאמר מר (בב"ב דף כה.) ארבע רוחות מנשבות בכל יום ויום שש שעות ראשונות של יום מנשבת רוח מזרחית מהלוך החמה [א] ושש אחרונות רוח דרומית ובתחלת הלילה רוח מערבית ובחצות הלילה רוח צפונית(ג): **אין הבור מתמלא מחוליתו**. העוקר חוליא מקרקע וחוזר ומשליכו לתוכו אין מתמלא בכך. אף כאן אם אין אתה מכין לעניים שבנו מזונות ממקום אחר אין אנו יכולין לפרנסם משל עצמנו: **יועצים באחיתופל**. איזה הדרך ילכו והיאך יליכו מלב ומשחית וטכסיסי מארב מלחמה: **ונמלכין בסנהדרין**. נוטלין מהם רשות כדי שיתפללו עליהם: **ושואלין באורים ותומים**. אם יצליחו: ה"ג מאי קרא ואחרי אחיתופל בניהו בן יהוידע ואביתר ושר צבא למלך יואב אחיתופל זה יועץ:

תורה אור

בחרתי, ותיפוק ליה משום מזיקין? בתרי. אי °בתרי חשד נמי ליכא? בתרי ופריצי. מפני המפולת ותיפוק ליה משום חשד ומזיקין? בתרי וכשרי. מפני המזיקין ותיפוק ליה מפני חשד ומפולת? בחורבה חדתי ובתרי וכשרי, אי בתרי מזיקין נמי ליכא? במקומן חיישינן. ואב"א לעולם בחד ובחורבה חדתי ודקאי בדברא דהתם משום חשד ליכא דהא אשה בדברא לא שכיחא ומשום מזיקין איכא: *ת"ר ארבע משמרות הוי הלילה דברי רבי. ר' נתן אומר שלש. מ"ט דר' נתן דכתיב °ויבא גדעון ומאה איש אשר אתו בקצה המחנה ראש האשמורת התיכונה. תנא אין תיכונה אלא שיש לפניה ולאחריה. ורבי מאי "תיכונה" אחת מן התיכונה שבתיכונות. ור' נתן מי כתיב 'תיכונה שבתיכונות', תיכונה כתיב. מ"ט דרבי? א"ר זריקא א"ר אמי א"ר יהושע בן לוי כתוב אחד אומר °חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך" וכתוב אחד אומר °קדמו עיני אשמורות" הא כיצד ארבע משמרות הוי הלילה. ור' נתן סבר לה כרבי יהושע דתנן ר' יהושע אומר עד שלש שעות שכן דרך מלכים לעמוד בשלש שעות: שית דליליא ותרתי דיממא הוו להו שתי משמרות. רב אשי אמר משמרה ופלגא נמי "משמרות" קרו להו: ואמר ר' זריקא אמר ר' אמי אמר רבי יהושע בן לוי *אין אומרין בפני המת אלא דבריו של מת. אמר רבי אבא בר כהנא לא אמרן אלא בדברי תורה אבל מילי דעלמא לית לן בה. ואיכא דאמרי אמר רבי אבא בר כהנא לא אמרן אלא *[אפילו] בדברי תורה וכ"ש מילי דעלמא: ודוד בפלגא דליליא הוה קאי, מאורתא הוה קאי דכתיב °קדמתי בנשף ואשועה! ממאי דהאי נשף אורתא הוא? דכתיב °בנשף בערב יום באישון לילה ואפלה. אמר רב אושעיא אמר רבי אחא הכי קאמר (דוד) "מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשינה". רבי זירא אמר: עד חצות לילה היה מתנמנם *כסוס מכאן ואילך היה מתגבר כארי. רב אשי אמר עד חצות לילה היה עוסק בדברי תורה מכאן ואילך בשירות ותשבחות. ונשף אורתא הוא? הא נשף צפרא הוא דכתיב °ויכם דוד מהנשף ועד הערב למחרתם מאי לאו מצפרא ועד ליליא! לא מאורתא ועד אורתא, אי הכי לכתוב 'מהנשף ועד הנשף' או 'מהערב ועד הערב'! אלא אמר רבא תרי נשפי הוו: נשף ליליא ואתי יממא *נשף יממא ואתי ליליא. ודוד מי הוה ידע פלגא דליליא, השתא משה רבינו לא הוה ידע דכתיב °כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים מאי כחצות? אילימא דאמר ליה קודשא בריך הוא "כחצות" *מי איכא ספיקא קמי שמיא? אלא דאמר ליה (למחר) *בחצות (כי השתא) ואתא איהו ואמר כחצות אלמא מספקא ליה ודוד הוה ידע? דוד סימנא הוה ליה *דאמר רב אחא בר ביזנא א"ר שמעון חסידא כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד וכיון שהגיע חצות לילה בא רוח צפונית ונושבת בו ומנגן מאליו מיד היה עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר. כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו אמרו לו "אדונינו המלך: עמך ישראל צריכין פרנסה" אמר להם "לכו והתפרנסו זה מזה", אמרו לו "אין הקומץ משביע את הארי *ואין הבור מתמלא מחוליתו" אמר להם "לכו ופשטו ידיכם בגדוד" מיד יועצים באחיתופל, ונמלכין בסנהדרין ושואלין באורים ותומים, אמר רב יוסף מאי קרא: (דכתיב) °ואחרי אחיתופל בניהו בן יהוידע ואביתר, ושר צבא למלך יואב. "אחיתופל" זה יועץ וכה"א °ועצת אחיתופל אשר יעץ בימים ההם כאשר ישאל (איש) בדבר האלהים

בניהו

רב נסים גאון

...אלו הראיות כי התרומה מעלתה למעלה מן המעשר והיא למטה מן הקדשים וכי זה שאמר הכתוב ובא השמש וטהר על השמש הוא חוזר ולא על האדם הטמא כלומר שיתפנה יום ויראו הכוכבים אותה העת היא תחלת הלילה והו עת שנתחייבנו בו בקריית שמע של ערבית וכל מי שקרא קריאת שמע קודם זה העת לא יצא ידי חובתו כדגרסי' בגמ' דבני מערבא (הלכה א') תני הקורא את שמע קודם לכן לא יצא ידי חובתו. חלוקתם של ר' יהודה ור' יוסי בבין השמשות שנויה היא בהא ברייתא דפרק במה מדליקין (דף לד) תנו רבנן בין השמשות מן היום ומן הלילה ספק כולו מן היום ספק כולו מן הלילה ומטילין אותו לחומרי שני ימים איזהו בין השמשות משתשקע החמה כל זמן שפני מזרח מאדימין הכסיף התחתון ולא הכסיף העליון בין השמשות הכסיף העליון והשוה לתחתון לילה דברי ר' יהודה ר' נחמיה אומר בין השמשות משתשקע החמה כדי הילוך חצי מיל ר' יוסי אומר בין השמשות כהרף עין זה נכנס וזה יוצא אי אפשר לעמוד עליו וכלן שוין הן שהעת הנקרא בין השמשות ספק יום ספק לילה הוא אין יוצאין בו ידי חובת היום ולא ידי חובת הלילה כל המצות הנוהגות ביום אין יוצאין בהן ידי חובה בבין השמשות שאינו ודאי יום וכל המצות הנוהגות בלילה אין יוצאין בהן ידי חובה וכו' וגם הם שוין בטבילה שצריכה להיות בשעה שהוא יום ודאי שאין בה ספק (כדתנן) [כדתניא] (בפסחים דף ל ועוד) כל חייבי טבילות טבילתן ביום נדה ויולדת טבילתן בלילה לא הלקו אלא בשעה שהיא בין השמשות אי זו היא וכמה שיעורה וסבר ר' יהודה כי מעת שקיעת החמה ועד שיסתלק זהרה מעל הארץ ויכסיף דמדומה מן הרקיע זהו בין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה והטבילה צריכה להיות קודם זה העת לדעתו ור' יוסי חלק עליו ואמר כי זה העת שקרא אותו ר' יהודה בין השמשות יום הוא ודאי ואין בו ספק ומותר לטמא לטבול בו וכי בין השמשות שהוא ספק עת דחוק הוא למאד ושיעורו כהרף עין סמוך ליציאת הכוכבים דאמרינן (שבת דף לה) אמר רב יהודה אמר שמואל בין השמשות דר' יהודה לר' יוסי טובלין בו כהנים ואמרינן התם במס' נדה בפרק בא סימן התחתון (דף נג) האיך תנא סבר שלים בין השמשות דר' יהודה והדר מתחיל בין השמשות דר' יוסי והאי תנא סבר בין השמשות דר' יוסי מישך שייך בדר' יהודה ועל עיקר זו החלוקה שישנה ביניהם באו הדברים שבין ר' מאיר ור' יהודה בכאן כי ר' מאיר התיר לקרוא קריית שמע של ערבית משעה שהכהנים טובלין וכשהשיב עליו ר' יהודה לפי דעתו כי הטבילה אינה (אלא) לאחר שקיעת החמה כי אותו העת מתחילין בין השמשות להכנס ואינה לטבילה אלא קודם שקיעת החמה והאיך יוצאין באותו העת ידי חובתן מקריית שמע של ערבית ועדיין היום עומד אמר לו ר' מאיר אני איני סובר כדעתך בבין השמשות אלא כי העת שאתה קורהו בין השמשות הוא אצלי אני** ודאי יום שאין בו ספק ומותר לטבול בו ואני סובר בבין השמשות כדעתו של ר' יוסי שהוא כהרף עין ואי אפשר לעמוד עליו ואל תשיבני אתה מדרך הדעת שלך כי איני סובר כדברייך אלא כר' יוסי אני סובר ולפיכך אמרתי משעה שהכהנים טובלין ופסקינן הלכתא (שבת דף לה) כר' יהודה לענין שבת לחומרא וכר' יוסי לענין תרומה דלא אכלי כהני עד דנפיק בין השמשות דר' יוסי לחומרא נמי: (דף ג) תנו רבנן מפני ג' דברים כו' ותיפוק לי משום מזיקין בתרי מכלל דחדי לא מוקי להו ואיתא מיפרשא בפרק כיצד מברכין על הפירות (דף מג) דתני לאחד נראה ומזיק לשנים נראה ואינו מזיק אלא אם כן יהיה אותו המקום קבוע למזיקין צריכין לחוש להם ואפי' בתרי כדאמרי' ברוכתא דקביעי חיישינן ומה שאמרת אי בתרי חשדא נמי ליכא זה הדבר בנוי על אותו העיקר שבמשנה בפרק עשרה יוחסין (קידושין דף פ') לא יתייחד איש אחד עם שתי נשים אבל אשה אחת מתייחדת עם שני אנשים והואיל (והשנים) [והן שנים] מותר להן להתיחד עם האשה כי החשד מסתלק מביניהן אלא אם כן היו פרוצים כי הפרוצין החשד קבוע הוא בהן ואפי' אם היו עשרה כדאמרי' (שם) אמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא בכשרים אבל בפרוצין אפילו עשרה והוציאה י' במטה ומזה העיקר אמרי' נמי הכא בתרי ופריצי: ר' זירא אמר עד חצות לילה...

* נספרי תוס' תקת ולמסא ליתא לגלי ליתא

גליון הש"ס

גמ' בתרי חשד נמי ליכא. עיין יו"ד סי' רמ"ט ס"ק כ"ו: שם וכה"א ועצת אחיתופל כו'. עיין תשובת רשב"א סי' מ"ח: תוס' ד"ה אין אומרין כו'. ודוקא בד' אמות שלו. עי' תוס' ב"ק ע"ו: ד"ה שהוציאו. ...

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה כנור. וכו' כו'. נ"ב אינו כן (אלא) שש מתחלת רוח מערבית ובתחלת הלילה רוח דרומית וכמ"ש בב"ח ס' ברכאשים:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה בנשף וכו' קרוי נשף ס"א קרא דחצות לילה: ...

מסורת השס

כניסו כן יסוידע זה סנהדרין • שהיה לב בית דין: **וכן סוף אומר וכניסו כן יסוידע על הכרתי ועל הפלתי.** רלתון וקודם לסם שבמחילה טמלים רשום ותח"כ שוחלים סם יגליסו: **ותכיתר אנו לוריס ותומים.** שכל ימי דוד היס בשאל בתכיתר עד שלתמת תכשלוס שנאמר לתכיתר ולא שלמה לו ושאל לדוק ושלמה לו כדתמרי' בסדר עולם ושסחלק לו: מן הכהונה: **שכורים שם דכריסם.** שתומריס דכריס קלוסים וגמורים שלא יפחתו ולא יוסיפו: **שר לבא לפניך יומם.** להוליך לבשי המלחמה: **מפי קרע.** דכתוב היס תלוי למעלה ממקמו ומשוכרו: **פורס כבודי.** לל תסכבדי בסיבה כשאר מלכים: **מעיניך שמר.** שלר מלכים השלר משוכרן ולתי משורר לת השמר: **שמע יפתו שלטנוני פרעם.** שם לתי יודע לכיון השמה הס לתיכ יודעים לכיון השמה ושקדם שניעם שלום יהו סבורים שסניעם ושעיין לא בתה המכה ויתמרו משה בדתי הוא שהלכך טוב לתחוז לשון מיכי יודע: **דשמר מר.** במסכת דרך לרן: **ופשפו.** שהא לתחז וכשהל בדכריך: **שליסר נגסי מרכבר.** ליל שסבר שלשה עשר (ה) ולמחרת יניע לרכיבה עשר: **ידי מלוכלוכים כדם.** שהכיסים מרלוס לו דם נדה לס שמא לס שהור ניס מרלוס דם שהור כשלשה: **ובשפיר.** הוא עור הולד שהעלמות והגידים והכשר נעורים בשהו. ויש שפיר שהשה יושבת עליו ימי טומלה וימי טהרה ולי זה, זה המרוקס וכשס' נדה (קף כד ב) מפרש לה ויש שפיר שלא מיס ודס שלינו משוב ולל ליכר עליו טומלת יולדת וימי טהרתה: **וכשליש.** דתנן (שם כו) לין שליח כלת ולד והוא כמין לכוס שהולד שוכב בתוכה וקורין ושסי"דור בלע"ז ותניל (שם) לין שליח פחוסה מפסא ותחלתה כחוט של ערב ושופה כחורטום והיו מביליו לוסה לפניו לרלות לס יש בה כדי שעור: **ולס עשויה כדת שליה** שמחזיקה שהיה ולד בחוכה ושמות ושהב עליו ימי טומלה ושהרה לס נלו: **וכיסי ומיבסי.** לייך בדיני ממוכות ודיני נפשו': **ומפתי ומסתי.** כהלכות טומלה ושהר"ה: **מפיבושת.** [מפי כוסס] כדברי הלכה: יוסלתן מפיו היה כוסס לוד שפעמים שהיה טומה והוא לומר לו "טעים": **נפיכך.** בזכות שהיה דוד מקטין עלמו וכה וילף ממנו ללתר: **שלא לא מלו.** **במקום שאי** (שמות ג ג) ומשכחו שלתך לתדניל לתשא בכל וגו' **דבמקום שאי** הרב שהיה לב בהורלות: **נוהג בפעמי לרלות כמוב ס'.** כבר מרדוני מירלתך כמו שלמתר כי נרשוני היום מהסתפח בשלמת ס' לתמר לך עבוד וגו' (שמות ה כו): **נקוד על נוהג.** לגבוה לת שהקודה שהיא משעבת לת משמעות הכתוב לומר שלת דבר כבור היה לו לרלות בעוב ס' (ג). נוהג לשון לס לת כמו עולי תלהי תני וגו' היה לי (נרמיה לת): **שמע יגרום שמעם.** ביהוילת הוא לעולם מוחזק בידו שהוא חסיד וזה שספק בידו לס יעלה כעוב ס' לפי שהיה ירת שמת יחמת ויגרום החטת מלרלות כעוב: **וירא יעקב.** שמת לחר הכתוכה מתקיי ובכתיכת שהחמת גולס שלין ההכתוכה מתקיימת: **ביסי רשעים.** כשהלו מנלוס בכל ימי עזרל: **רלויים סיו** (ס) **ביעקוב נפש נס.** לבוש ביד ביתר: **שלא יגרום שמעם.** ולל הלכו שלת בדקוס טרם וכל ימי מלכי פרס כשהעבדו להם לכורש ולתחשורוש ולדריוש האחרון: **שכשים כשלן מביכיל נפשו.** כמשמעות "בשכבך" האמור בכוכה: **שי כני שניעור שביכיל נפשו.** לשיט שהיה עוסקין ליילך ובשכב זה מקדים וזה מאחר: **ליעדו:** (ו) **כני שניעור.** דלמר בסוף האסורה הריאשונה דוהתי כל שדעתו ליהן כבר שכב ויהן:

בניהן זה סנהדרין. מסכבת אומר כן. לתניתר אנו לוריס ותומים וכן הוא אומר וכניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי כלומר היה קודם להם אם כן לוריס ותומים היו אחר בניהו. ל"ל לתניתר שהוזכר אחר בניהו היינו לוריס ותומים כך פירש רש"י. ותימה לפירושו פשיטא דלתניתר כהן היה ימי דוד שלא היה כהן אחר שכולם נהרגו בנוב עיר הכהנים ולמה צריך לומר עליה. ועוד לגירסת הקונטרס בניהו בן יהוידע אין זה הפסוק בסוף מקום. לכך (מפרש) [גריס] רבינו שם כדתי' (בדה"ל כ"ו)* ולתרי לתיתופל יהוידע בן בניהו זה סנהדרין וכן הוא אומר וכניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי ופי' ר"ת דכרתי ופלתי היינו סנהדרין שכורתין דבריהם לתמן ופלתי שמופלאים בהוראה כמו מופלא מכבים דין. ול"ת היכי פשיט יהוידע בן בניהו מבניהו בן יהוידע. וי"ל דמסתמא ממלת מקום לתניו היה וכי היכי דלתניו היה מסנהדרין גם הוא היה משם":

[וכיה בשבועות שכך מתב]

[ומי' בסוף סנהדרין פה: ד"ה ולתמרי]

ל ו ס ו

ענותנותו של דוד. דוד היה לומד מאחרים.

רב נסים גאון יישב ומצאנם בשם אית' בשסכת סוכה בפ' תישן (קף כו) אמר רב אשכי לאדם ליישן ביום יתר משינת השם אמר אביי שיתניח דמר כדוד דוד כר' דל' כוחי מלך ישראל דחזר כדשמיא דשמי שיתין נישמי. ותא דאמר שביל (רב) [רב אחא] הבא אין הכבר מחשלא מוליתו מתפרשא לך דאמרי' בפרק תדחזה (קף נב) דחציא בשעה שבקש וחקב"ה לחביא מבול לשלם נשל ב' טוכבים מביכות והביא מבול לשלם וכשבקש לשחתם נשל ב' טוכבים מעיש ומתכן ומרוקשיון ופתחה בוירוה ותרקיע ואין הבר מחשלא מוליתו שבשת מיצה דחכין חיא פירושה שלחבר אם תחזיר לעולם תעשה שניעשית מבני אינו מבלא אחרו אלא צריך לרמוסיף עשר אחר ולשיכך לא היו מבשיקין כאן אחת ב' טוכבים שניעשו מבנות התצרך לשלם ב' טוכבים מעיש לשחתן ולות נתנותו חעם באשרם לדור תשלך אין הבר מחשלא מוליתו תשובה לדבריו שאמר להם לבר התשתבר זה מזה כלומר כי אין מבשיק לבר מה שאנו נרצים זה מזה אלא צריכין אנו תוספת מבשק אחר מיד אמר להם לבר תשמשי ירכם מגרור:

(ל) רש"י ד"ה פלינים וכך נגל שנה על ומתרגם עבד ומתרגם יניס מרגמה שבר: (כ) ר"ת ד"ה שהיה מבלים בשוב ס' ועי' מבלים לת מי' מכ: (ג) ר"ת ד"ה נוהג כשוב ס' ר"ת כמו כי נלתן לת שהיה כשוב ס' ר"ת ניתה ונלתן כימי יהושע: (ס) ד"ה רלויים היו ישכחל ניעשות: (ו) ר"ת ניעשו כי' שניעור דחמר עד סוף:

וקורא קריאת שמע ומתפלל. מכאן משמע שמצוה שהגיע זמן קריאת ש"ע ויתפלל ערבית: **דאמר** רבי יוחנן ליזהו בן הטוה"כ וכו'. ותנו שמומרים ירלו טיגיטו ופסוקים לחריס מחר הכיבטו. גרלה הוחיל ותקיטו לוטר זה שכחוך כך יתפלל חביבו גם הוח ולח יכך מבהכ"ע עד שיגמור כל לחד תפלתו. ונם יש בלותם פסוקים י"ח לזכרות כנגד י"ח ברכות דשמנה עשרה ותנב שתקנו לומר לותם פסוקים תקנו לומר תמימה על ירלו עיניהו. והלכה כר' יוחנן דבריהם מסייע ליה וכן פסק ה"נ. ולפ כן יש ליזהר שלח לספר בין גחולה דערבית לשמנה עשרה. ומיהו בסדר רב עמרם פי' מה שלחו לומריס קדיש בין גחולה לתפלה ערבית (שמטיטין דלח בעיטן מסמך גחולה דערבית לתפלה מסוס דתפלה ערבית רשות. ולח כיזירה [דלמ כן] ר' יוחנן סביזיה ליה תפלה ערבית חובה דקרע ור' יוחנן והלכה כר' יוחנן. וכבן להחמיר ולהזהר מלספר בינתיסותי חימת קדיש הלכתה לחלכתה דקיימה לן תפלה ערבית רשות והכח דסמקיטן כרבי יוחנן לריך לומר דתפילה לי סובר רבי יוחנן כיב דחמר רשות היח מכל מקום מחייב לסמוך. חס כן גם לגו יש לסמוך:

נח

בעית אימא קרא איבע"א סברא דר' יוחנן סבר גאולה °מאורתא נמי הוי אלא גאולה מעלייתא לא הויא אלא עד צפרא ור' יהושע בן לוי סבר כיון דלא הויא אלא מצפרא לא הויא גאולה מעלייתא אאב"א קרא ושניהם מקרא אחד דרשו דכתיב °בשכבך ובקומך ר' יוחנן סבר מקיש שכיבה לקימה מה קימה ק"ש ואח"כ תפלה אף שכיבה נמי ק"ש ואח"כ תפלה ר' יהושע בן לוי סבר מקיש שכיבה לקימה מה קימה ק"ש סמוך למטתו אף שכיבה נמי ק"ש סמוך למטתו, מתיב מר בריה דרבינא *בערב מברך שתים לפניה ושתים לאחריה ואי אמרת בעי לסמוך הא לא קא סמך גאולה לתפלה דהא בעי למימר השכיבנו: אמרי °כיון דתקינו רבנן השכיבנו, כגאולה אריכתא דמיא, דאי לא תימא הכי שחרית היכי מצי סמיך והא *אמר רבי יוחנן °בתחלה אומר °ה' שפתי תפתח ולבסוף °הוא אומר °יהיו לרצון אמרי פי' אלא התם כיון דתקינו רבנן למימר ה' שפתי תפתח כתפלה אריכתא דמיא הכא נמי כיון דתקינו רבנן למימר השכיבנו כגאולה אריכתא דמיא: אמר רבי אלעזר *א"ר אבינא °כל האומר °תהלה לדוד שלש פעמים מובטח לו שהוא בן העולם הבא מאי טעמא אילימא משום דאתיא באל"ף בי"ת נימא °אשרי תמימי דרך דאתיא בחמניא *אפין, אלא משום דאית ביה °פותח את ידך" נימא *הלל הגדול דכתיב ביה °נותן לחם לכל בשר' אלא משום דאית ביה תרתי. אמר רבי יוחנן מפני מה לא נאמר נו"ן באשרי °מפני שיש בה מפלתן של שונאי ישראל דכתיב °נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל במערבא מתרצי להה הכי נפלה ולא תוסיף לנפול עוה קום בתולת ישראל, אמר רב נחמן בר יצחק אפילו הכי (ו) חזר דוד וסמכן ברוח הקדש שנא' °סומך ה' לכל הנופלים: א"ר אלעזר בר אבינא גדול מה שנאמר במיכאל יותר ממה שנאמר בגבריאל דאילו במיכאל כתי' °ויעף אלי אחד מן השרפים ואלו גבי גבריאל כתי' °והאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון בתחלה מועף ביעף ונו' מאי משמע דהאי אחד מיכאל הוא אמר ר' יוחנן אתא אחד אחד מן השרפים °וקרי' להתם °והנה מיכאל אחד (מן) השרים הראשונים בא לעזרני, תנא מיכאל באחת גבריאל בשתים אליהו בארבע ומלאך המות בשמונה ובשעת המגפה באחת: א"ר יהושע בן לוי אע"פ שקרא אדם ק"ש בבהכ"נ °מצוה לקרותה על מטתו, אמר רבי *יוסי מאי קרא °רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה אמר רב נחמן

* ני' אלפסי"ן

גליון הש"ס

בגמ' וכל הטובר על ד"ת. עירובין כ"ח ע"ח ושם כ"ט ד"ה ומקר ובמוס' שם: שם מלוכות נמי כ"ג ע"ח תוס' ד"ה כיון: מפלתן. עי' תשובת הרשב"ח סימן מ"ט: בהגהת מהרי"ב מחר הש"ד והלכתח. ושיע מנילה כ"ג ע"ח תוס' ד"ה כיון: כיון דתקינו רבנן השכיבנו. עי' תשובת הרשב"ח סימן ל"ח: שם בכל יום ג"פ. בהגה"ש ליתח ג"פ וכן בעור וכרוכה סימן ג"ך ליתח כל המומר תכלה לדוד בכל יום מנועה לו: שם מפני שים נפ

ואי כרבן גמליאל סבירא להו לימרו כרבן גמליאל! לעולם כרבן גמליאל סבירא להו והא דקא אמרי "עד חצות" כדי להרחיק את האדם מן העבירה כדתניא חכמים עשו סייג לדבריהם "כדי שלא יהא אדם בא מן השדה בערב ואומר "אלך לביתי ואוכל קימעא ואשתה קימעא ואישן קימעא ואח"כ אקרא ק"ש ואתפלל" וחזטפרו שינה ונמצא ישן כל הלילה אבל אדם בא מן השדה בערב נכנס לבית הכנסת, אם רגיל לקרות קורא, ואם רגיל לשנות שונה, וקורא ק"ש ומתפלל ואוכל פתו ומברך °וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה מאי שנא בכל דוכתא דלא קתני "חייב מיתה" ומאי שנא הכא דקתני "חייב מיתה"? איבעיים אימא משום דאיכא אונס שינה ואיבעיא לאפוקי ממאן דאמר *תפלת ערבית רשות קמ"ל דחובה: אמר מר קורא ק"ש ומתפלל מסייע ליה לר' יוחנן *דאמר ר' יוחנן °איזהו בן העולם הבא זה המתמיד גאולה לתפלה של ערבית רבי יהושע בן לוי אומר תפלות באמצע התקנום, במאי קא מפלגי? *אי

ומי כרכן גמליאל סבירא להו. דמשמע ליה כשכבך=כל זמן שכבני לחדם שוכבים ויש בכלל היום כל הלילה: **לימרו כר"ג.** עד עמוד השחר: **מן סעבירה.** שמא יסמוך על שהות שיש לו כדחניא: **קימעא.** מעט: **משום טורח שינה.** התוקפתו לעבור על דברי חכמים הוזקקו להזהירו

יא א מיי' פ"ו מהלכות תפלה הלכה ז טור ושו"ע או"ח סימן רלה סעיף ב:
יב ב מיי' פ"ז שם הלכה יח סמג עשין יח פור או"ח סימן רלה ושו"ע או"ח סימן נלו סעיף ב:
יג ג מיי' פ"ג שם הלכה טו(סמג שם) טור ושו"ע או"ח סי' קיל סעיף ג: יד ד מיי' (וסמג) שם פו"ע או"ח סימן קכב סעיף ב:
טו ה מיי' פ"ו שם הלכה יב סמג עשין יפ טו"ע או"ח סימן נח סעיף ז (וכה מלפס פ' תין עומדין דף כו ח):
טז ו מיי' פ"ז שם הלכה ג טו"ע או"ח סימן רלט סעיף ח:

נוסחא
ואם קדמו ק"ש בק"ש של שחרית "ויאמר" ת"ש אחת עד מי שבא בזמנה ביחיד ובצבור

[נקמן כו ב כפי שנדפס שם נגד הגליון ועיע תוס' שם ד"ה והלכתה]

נוסחא
• סאימת גאולה לתפלה בזמן
• ביאור מאי ר' יוחנן ור"ל בזמן סק"ש ותפלה

רב נסים גאון
ואיבעיא אימא
לאפוקי ממאן דאמר תפלת ערבית רשות. מי הוא שאמר דתפלת ערבית רשות ר' יהושע הוא ואיתא בפרק תפלת השחר (דף כו) אמר רב יהודה אמר שמואל תפלת ערבית רבן גמליאל אומר חובה ר' יהושע אומר רשות:

נקמן יח.

ואי אמרת בעי לסמוך הא לא קא סמך גאולה לתפלה דהא בעי למימר השכיבנו: **אמרי כיון דתקינו רבנן השכיבנו, כגאולה אריכתא דמיא, דאי לא תימא הכי שחרית היכי מצי סמיך והא אמר רבי יוחנן בתחלה אומר ה' שפתי תפתח** תהלים נא יז **ולבסוף הוא אומר יהיו לרצון אמרי פי' אלא התם כיון דתקינו רבנן למימר ה' שפתי תפתח כתפלה אריכתא דמיא הכא נמי כיון דתקינו רבנן למימר השכיבנו כגאולה אריכתא דמיא: אמר רבי אלעזר א"ר אבינא כל האומר תהלה לדוד שלש פעמים מובטח לו שהוא בן העולם הבא מאי טעמא אילימא משום דאתיא באל"ף בי"ת נימא אשרי תמימי דרך דאתיא בחמניא אפין, אלא משום דאית ביה פותח את ידך" נימא הלל הגדול דכתיב ביה נותן לחם לכל בשר' אלא משום דאית ביה תרתי. אמר רבי יוחנן מפני מה לא נאמר נו"ן באשרי מפני שיש בה מפלתן של שונאי ישראל דכתיב נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל במערבא מתרצי להה הכי נפלה ולא תוסיף לנפול עוה קום בתולת ישראל, אמר רב נחמן בר יצחק אפילו הכי (ו) חזר דוד וסמכן ברוח הקדש שנא' סומך ה' לכל הנופלים: א"ר אלעזר בר אבינא גדול מה שנאמר במיכאל יותר ממה שנאמר בגבריאל דאילו במיכאל כתי' ויעף אלי אחד מן השרפים ואלו גבי גבריאל כתי' והאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון בתחלה מועף ביעף ונו' מאי משמע דהאי אחד מיכאל הוא אמר ר' יוחנן אתא אחד אחד מן השרפים וקרי' להתם והנה מיכאל אחד (מן) השרים הראשונים בא לעזרני, תנא מיכאל באחת גבריאל בשתים אליהו בארבע ומלאך המות בשמונה ובשעת המגפה באחת: א"ר יהושע בן לוי אע"פ שקרא אדם ק"ש בבהכ"נ מצוה לקרותה על מטתו, אמר רבי יוסי מאי קרא רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה אמר רב נחמן**

מהרש"א

מאירות ע"ז
ל' אלעזר בר אבינא
ר"ל אלעזר בר אבינא
סימן קי"ח
ע"ש בפקודים בשמו
ן' זוטא הבא

נוסחא
הבקיאים בין
אלאכים טוטפת
בזמן תפילות
ב"ג ע"ש

הגהות הב"ח
(ו) גמ' תוב דוד וסמכה ברוח הקדש:

[ני' רב אמי או רב יוסף]

מסורת הש"ס

ואם תלמיד חכם הוא. שרגיל במשנתו לחזור על גרסתו תמיד דיו בכך: **ירגיז יצר טוב**. שיעשה מלחמה עם יצר הרע: **ודומו סלה**. יום הדומיה הוא יום המות שהוא דומיה עולמית: **זה מקרא**. חומש שמצוה לקרות בתורה: **זו משנה**. שיתעסקו במשנה: **זה גמרא**. סברת טעמי המשניות שממנו יוצאה הוראה. אבל המורים הוראה מן המשנה נקראו 'מבלי העולם' במס' סוטה (דף כב.): **כאלו אוחז חרב של שתי פיות בידו**. להרוג את המזיקין: **מאי משמע**.(ב) דבקריאת שמע: **התעיף עיניך בו**. אם תכפל וסגרת עיניך בתורה (ג) היא משתכחת ממך: **ובני רשף יגביהו עוף**. העוף מסלקם ממך(ד): **קטב מרירי**. זה שם של השדים במסכת פסחים (דף קיא:): **ולחומי רשף**. כתיב בין רעב למזיקין לדרוש לפניו ולאחריו יסורין ומזיקין: **אפילו תינוקות של בית רבן יודעים**. שהתורה מגינה שלמדין מספר חומש "אם שמוע תשמע כל המחלה אשר שמתי וגו'". ואפילו הקטנים שלא הגיעו לספר איוב, כבר למדו:

החשיתי מטוב. מן התורה: **וכאבי נעכר**. מכה עכורה: **המוכר עצב**. שפירש הימנו דבר חשוב כזה ומתוך דוחקו מכרו: **ושמח**. שהרי הקב"ה מזהירם מלעזוב אותה ומשבחה לפניהם בלקח טוב אחר שנתנה להם: **פשפש ולא מצא**. לא מצא עבירה בידו שבשבילה ראוין יסורין הללו לבא: **אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו**. שבשביל יסורין צריך אדם לבא לידי תלמוד תורה: **יסורין של אהבה**. הקב"ה מייסרו בעוה"ז בלא שום עון כדי להרבות שכרו בעולם הבא יותר מכדי זכיותיו: **וה' חפץ דכאו החלי**. מי שהקב"ה חפצו מחלהו ביסורין: **אשם**. קרבן: **נפשו**. מדעתו: **דבר זה**. שאשרי אדם אשר תיסרנו יה: **מתורתך תלמדנו**. כלומר מתורתך אנו למדין אותו: **נאמר ברית ביסורין דכתיב אלה דברי הברית**. אחר הקללות כאמר במשנה תורה: אף יסורין ממרקין כל עונותיו של אדם גרסי': **ודרך חיים**. חיי העוה"ב הויין לו תוכחות מוסר לאדם:

וכניס

רב נסים גאון

מה אשם לדעת אף יסורין לדעת. כי הקרבנות אין מותר להקריבן אלא ברצון בעלים ולא בעל כורחן כדתניא (ערכין דף כא וש"נ) יקריב אותו מלמד שכופין אותו יכול בעל כורחו ת"ל לרצונו הא כיצד כופין עד שיאמר רוצה אני ואמרו עוד מנין למתעסק בקדשים שפסול וכו' לעכב מנין תלמוד לומר לרצונכם תזבחוהו (לרצונכם זבחו) לדעתכם זבחו ואיתא בשחיטת חולין בפ' הכל שוחטין (דף יג) ובמס' נדרים בפרק אין בין מודר הנאה מחבירו (דף לה) איתא אמר ר' יוחנן הכל צריכין [דעת] חוץ ממחוסר כפרה:

תורה אור

אם תלמיד חכם הוא אין צריך אמר אביי אף תלמיד חכם מיבעי ליה למימר חד פסוקא דרחמי כגון °בידך אפקיד רוחי פדיתה אותי ה' אל אמת: א"ר לוי בר חמא אמר ר"ש בן לקיש לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע שנא' °רגזו ואל תחטאו, אם נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה שנאמר אמרו בלבבכם אם נצחו מוטב ואם לאו יקרא קריאת שמע שנאמר על משכבכם אם נצחו מוטב ואם לאו יזכור לו יום המיתה שנאמר ודומו סלה. וא"ר לוי בר חמא אמר ר' שמעון בן לקיש מאי דכתיב °ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם: לוחות אלו עשרת הדברות תורה זה מקרא והמצוה זו משנה אשר כתבתי אלו נביאים וכתובים להורותם זה גמרא *מלמד שכולם נתנו למשה מסיני: א"ר יצחק כל הקורא ק"ש על מטתו כאלו אוחז חרב של שתי פיות בידו שנאמר °רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם מאי משמע: אמר מר זוטרא ואיתימא רב אשי מרישא דענינא דכתיב °יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם וכתיב בתריה רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם. ואמר רבי יצחק כל הקורא קריאת שמע על מטתו מזיקין בדילין הימנו שנאמר °ובני רשף יגביהו עוף ואין עוף אלא תורה שנאמר °התעיף עיניך בו ואיננו ואין רשף אלא מזיקין שנאמר °מזי רעב ולחומי רשף וקטב מרירי. אמר רבי שמעון בן לקיש כל העוסק בתורה יסורין בדילין הימנו שנאמר ובני רשף יגביהו עוף ואין עוף אלא תורה שנאמר התעיף עיניך בו ואיננו ואין רשף אלא יסורין שנאמר מזי רעב ולחומי רשף אמר ליה רבי יוחנן *הא אפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו שנאמר °ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך אלא כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק הקב"ה מביא עליו יסורין מכוערין ועוכרין אותו שנא' °נאלמתי דומיה החשיתי מטוב וכאבי נעכר *ואין טוב אלא תורה שנאמר °כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו. אמר רבי זירא ואיתימא רבי חנינא בר פפא בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם אדם מוכר חפץ לחבירו מוכר עצב ולוקח שמח אבל הקב"ה אינו כן נתן להם תורה לישראל ושמח שנא' כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו. אמר רבא ואיתימא רב חסדא אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו שנא' °נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה', פשפש ולא מצא יתלה בבטול תורה שנאמר °אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו, ואם תלה ולא מצא בידוע שיסורין של אהבה הם שנאמר °כי את אשר יאהב ה' יוכיח. אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא כל שהקב"ה חפץ בו מדכאו ביסורין שנאמר °וה' חפץ דכאו החלי יכול אפילו לא קבלם מאהבה תלמוד לומר °אם תשים אשם נפשו מה אשם לדעת, אף יסורין לדעת, ואם קבלם,(א) מה שכרו °יראה זרע יאריך ימים ולא עוד אלא שתלמודו מתקיים בידו שנא' °וחפץ ה' בידו יצלח פליגי בה רבי יעקב בר אידי ורבי אחא בר חנינא חד אמר אלו הם יסורין של אהבה-כל שאין בהן בטול תורה שנאמר אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו וחד אמר אלו הם יסורין של אהבה-כל שאין בהן בטול תפלה שנאמר °ברוך אלהים אשר לא הסיר תפלתי וחסדו מאתי אמר להו רבי אבא בריה דר' חייא בר אבא הכי אמר *ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן אלו ואלו יסורין של אהבה הן שנאמר כי את אשר יאהב ה' יוכיח אלא מה ת"ל ומתורתך תלמדנו אל תקרי *תלמדנו אלא תלמדנו דבר זה מתורתך תלמדנו ק"ו משן ועין: מה שן ועין שהן אחד מאבריו של אדם עבד יוצא בהן לחרות, יסורין שממרקין כל גופו של אדם על אחת כמה וכמה, והיינו דרבי שמעון בן לקיש דאמר רשב"ל נאמר ברית במלח ונאמר ברית ביסורין: נאמר ברית במלח דכתיב °ולא תשבית מלח ברית ונאמר ברית ביסורין דכתיב °אלה דברי הברית מה ברית האמור במלח מלח ממתקת את הבשר אף ברית האמור ביסורין יסורין ממרקין כל עונותיו של אדם: *תניא רבי שמעון בן יוחאי אומר שלש מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל וכולן לא נתנן אלא ע"י יסורין אלו הן תורה וארץ ישראל והעולם הבא תורה מנין שנאמר אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו ארץ ישראל דכתיב °כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרך וכתיב בתריה כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה העולם הבא דכתיב °כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר. תני תנא קמיה דר' יוחנן כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים וקובר

[ע' מגילה יט ב]

[יתכן להיות הכי אמר אבא א"ר יוחנן אלו וכו' ועיין מו"ק דף כב.]

תהלים לא · שמות כד · תהלים קמט · שם · איוב ה · דברים לב · [נמוך כה] [חולין פח:] · שמות טו · תהלים לט · משלי ד · איכה ג · תהלים צד · משלי ג · ישעיה נג · שם · שם · תהלים סו · ויקרא ב · דברים כח · דברים ח · שם ח · משלי ו

הגהות הב"ח

(א) גמ' אם קבלם עליו מאהבה מה שכרו: (ב) רש"י ד"ה מאי משמע סמך דבקריאת שמע: (ג) ד"ה התעיף וכו' בתורה הס"ד ואח"כ מ"ה ואיננו היא משתכחת: (ד) ד"ה ובני רשף וכו' העוף מסלק ממך את בני רשף הס"ד:

וקובר את בניו מוחלין לו על כל עונותיו אמר ליה רבי יוחנן בשלמא תורה וגמילות חסדים דכתיב °בחסד ואמת יכופר עון חסד זו גמילות חסדים שנאמר °רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד אמת זו תורה *שנאמר °אמת קנה ואל תמכור אלא קובר את בניו מנין? תנא ליה ההוא סבא משום ר' שמעון בן יוחאי אתיא עון-עון כתיב הכא בחסד ואמת יכופר עון וכתיב התם °ומשלם עון אבות אל חיק בניהם. א"ר יוחנן נגעים ובנים אינן יסורין של אהבה. נגעים לא? והתניא כל מי שיש בו אחד מארבעה מראות נגעים הללו אינן אלא מזבח כפרה? מזבח כפרה הוו, יסורין של אהבה לא הוו, ואב"א *הא לן והא להו ואי בעית אימא הא בצנעא הא בפרהסיא. ובנים לא? היכי דמי? אילימא דהוו להו ומתו והא *א"ר יוחנן דין גרמא דעשיראה ביר? אלא הא דלא הוו ליה כלל והא דהוו ליה ומתו. רבי חייא בר אבא חלש, על לגביה ר' יוחנן, א"ל חביבין עליך יסורין? א"ל לא הן ולא שכרן, א"ל הב לי ידך, יהב ליה ידיה ואוקמיה. ר' יוחנן חלש, על לגביה ר' חנינא, א"ל חביבין עליך יסורין? א"ל לא הן ולא שכרן, א"ל הב לי ידך, יהב ליה ידיה ואוקמיה. אמאי, לוקים ר' יוחנן לנפשיה? אמרי *אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים. רבי *אליעזר חלש, על לגביה רבי יוחנן, חזא דהוה קא גני בבית אפל, גלייה לדרעיה ונפל נהורא, חזייה דהוה קא בכי ר' *אליעזר, א"ל אמאי קא בכית אי משום תורה דלא אפשת *שנינו אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים, ואי משום מזוני, לא כל אדם זוכה לשתי שלחנות, *ואי משום בני, דין גרמא דעשיראה ביר, א"ל להאי שופרא דבלי בעפרא קא בכינא, א"ל על דא ודאי קא בכית ובכו תרוייהו, אדהכי והכי א"ל חביבין עליך יסורין? א"ל לא הן ולא שכרן, א"ל הב לי ידך, יהב ליה ידיה ואוקמיה. רב הונא תקיפו ליה ארבע מאה דני דחמרא, על לגביה רב יהודה אחוה דרב סלא חסידא ורבנן ואמרי לה רב אדא בר אהבה ורבנן, ואמרו ליה לעיין מר במיליה, אמר להו ומי חשידנא בעינייכו? אמרו ליה מי חשיד קב"ה דעביד דינא בלא דינא? אמר להו אי איכא מאן דשמיע עלי מלתא לימא, אמרו ליה הכי שמיע לן דלא יהיב מר שבישא לאריסיה, אמר להו מי קא שביק לי מידי מיניה, הא קא גניב ליה כוליה! אמרו ליה היינו דאמרי אינשי בתר גנבא גנוב וטעמא טעים, אמר להו קבילנא עלי דיהיבנא ליה, איכא דאמרי הדר חלא והוה חמרא ואיכא דאמרי אייקר חלא ואיזדבן בדמי דחמרא:

תניא אבא בנימין אומר על שני דברים הייתי מצטער כל ימי על תפלתי שתהא לפני מטתי ועל מטתי שתהא נתונה בין צפון לדרום. על תפלתי שתהא לפני מטתי מאי לפני מטתי? אילימא לפני מטתי ממש והאמר רב יהודה אמר רב ואיתימא ריב"ל מנין למתפלל שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הקיר שנאמר °ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל, לא תימא לפני מטתי אלא אימא סמוך למטתי. ועל מטתי שתהא נתונה בין צפון לדרום דא"ר חמא ברבי חנינא אמר רבי יצחק כל הנותן מטתו בין צפון לדרום הויין ליה בנים זכרים שנאמר °וצפונך תמלא בטנם ישבעו בנים. רב נחמן בר יצחק אמר אף אין אשתו מפלת נפלים כתיב הכא וצפונך תמלא בטנם וכתיב התם °וימלאו ימיה ללדת והנה תומים בבטנה:

תניא אבא בנימין אומר שנים שנכנסו להתפלל וקדם אחד מהם להתפלל ולא המתין את חברו ויצא טורפין לו תפלתו בפניו שנאמר °טורף נפשו באפו הלמענך תעזב ארץ ולא עוד אלא שגורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר °ויעתק צור ממקומו ואין צור אלא הקב"ה שנאמר °צור ילדך תשי ואם המתין לו מה שכרו?

אמר

רש"י

ובנים. קא סלקא דעתיה הקובר את בניו: **ארבעה מראות.** שאת ותולדתה בהרת ותולדתה. בהרת עזה כשלג שניה לה כסיד ההיכל. שאת כצמר לבן שניה לה כקרום ביצה: **הא לן והא להו.** בא"י שערי חומה מקודשות בה ומצורע טעון שילוח חוצה להן אינן יסורין של אהבה (ג) אבל בבבל שאין טעונין שילוח והן מזבח כפרה הוו יסורין של אהבה: **בצנעא.** תחת בגדיו: **דין גרמא דעשיראה ביר.** זה עצם של בן עשירי שמת לו: **ביר.** כמו בר ולר עצם פחות משעורה ממנו (ג) בסודרו לנחמת נפש. וגבורה רבה כר"י לא באו לו יסורין שאינן של אהבה: **דהוו להו בנים ומתו.** הוו להו יסורין של אהבה שהאבלות מכפרת על עונותיו: **גלייה.** ר' יוחנן לדרעיה: **ונפל נהורא.** שהיה בשרו מבהיק שיפה היה מאד כדאמרינן בב"מ בהשוכר את הפועלים (דף פד.): **אי משום תורה.** שלא למדת הרבה כרצונך: **אחד המרבה ואחד הממעיט.** לענין קרבנות שנויה בשלהי מנחות (דף קי.) כאמר בעולת בהמה ריח ניחוח ובמנחה ריח ניחוח ללמדך שאחד המרבה וכו': **אי משום מזוני.** שאינך עשיר: **על דא ודאי קא בכית.** על זה ודאי יש לך לבכות: **דני.** חביות: **תקיפו.** החמיצו: **ליעיין מר במילים.** יפשפש במעשיו: **אי איכא דשמיע עלי מילתא לימא.** אם יש בכם ששמע עלי דבר שאני צריך לחזור בי יודיעני: **שבישא.** חלקו בזמורות הגפן שחותכין מהן בשעת הזמיר ותנן (בב"מ דף קג.) כשם שחולקין ביין כך חולקין בזמורות ובקנים. שריגים מתרגמינן שבשין (בראשית מ): **מי שביק לי מידי מינים.** וכי אינו חשוד בעיניכם שהוא גונב לי הרבה יותר מחלקו: **בתר גנבא גנוב כו'.** הגונב מן הגנב אף הוא טועם טעם גנבה: **סמוך למטתי.** כל ימי נזהרתי שלא לעשות מלאכה ושלא לעסוק בתורה כשעמדתי ממטתי עד שאקרא ק"ש ואתפלל: **צפון לדרום.** ראשה ומרגלותיה זה לצפון וזה לדרום. ונראה בעיני שהשכינה במזרח או במערב לפיכך נכון להסב דרך תשמיש לרוחות אחרות: **וצפונך.** לשון צפון וסיפיה דקרא ישבעו בנים: **תמלא בטנם.** תמלא ימי הריונם: **טורף נפשו באפו.** לך תומר אשר גרמת לך לטרוף את נפשך בפניך ומה היא הנפש זו תפלה כמו שנאמר ואשפוך את נפשי לפני ה' (ש"א א): **הלמענך תעזב ארץ.** וכי סבור היית שבשבילך שיצאת (ד) תסתלק השכינה ויעזוב את חבירך המתפלל לפניו:

נוח

תוספות

הא לן והא להו. פי' רש"י לבני ארץ ישראל שצריכין שילוח חוץ לשלשה מחנות לא הוו יסורין של אהבה. ותימא דשילוח מחנות לא היה נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג ובתי ערי חומה. ובימי האמוראין לא היה היובל נוהג כדאמרינן במסכת גיטין (פ"ד דף לו.) והיאך היה מדבר ר' יוחנן מדבר שלא היה נוהג בימיו. וי"מ הא לן והא להו לענין טומאה שנזהרין בא"י ולא בבבל:

והאמר רבי יוחנן דין גרמא דעשיראה ביר. פי' רש"י דלאדם חשוב כר' יוחנן מסתמא לא היו אלא יסורין של אהבה. ותימא דהא מסיק דהיכא דלא הוו ליה בנים כלל לא הוו יסורין של אהבה והרי כמה צדיקים שלא היו להם בנים (ה). ואי משום בנות ר' יוחנן כמי הוו ליה בנות בפ' בתרא דקדושין (דף עא:) ונראה לפרש דהכי פריך והאמר ר' יוחנן דין גרמא וכו' אלמא מדהוה רגיל לנחם אחרים בכך ש"מ דהוו יסורין של אהבה. אבל אינו תלוי בכך שהצדיקים עצמם פעמים מעונים ביסורין:

*ה"ג **לא** כל אדם זוכה לשתי שלחנות. אבל אין לגרוס אין אדם זוכה דהא כמה צדיקים זוכין לשתי שלחנות כגון *רבי וכדאמרינן בפרק בתרא דהוריות (דף י:):

דינא בלא דינא. הרבה צדיקים יש שלוקין בגופם ובממונם אלא הם היו יודעים שלא היה נותן שבישא לאריסיה והיו רוצים לרמוז לו שלא יעשה עוד:

שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הקיר. אבל מלתא דקביעא כגון ארון ותיבה אין זה הפסק. אבל מטה נראה שאין זה קבוע:

אלא אימא סמוך למטתי. שלא היה עושה מלאכה עד שיתפלל. ורש"י פירש אפילו ללמוד שאסור ללמוד קודם תפלה. ולא ידעתי מנא ליה. אבל ראיה דשרי ללמוד קודם דלקמן בפרק שני (דף יד ב) אמרינן דרב מקדים ומשי ידיה ומברך ומתני פרקיה וקרי ק"ש כי מטא זמן ק"ש וכו':

כל הנותן מטתו בין צפון לדרום וכו'. ולא בין מזרח למערב ודוקא כשישן עם אשתו מפני שהשכינה מצויה בין מזרח למערב והיה הדבר נגלוי לשכב אצל אשתו מפני התשמיש וכן משמע ומוכחי קראי:

←נוף סקנסא. לגון המתה היא: **למגוסי.** בסביל מלוסי לסבר לויסי עיסי "**המתפלל**" ולא המתין לא תבירו טורפין לו וכו'. פירש רבינו לגמעל תסבר: **נרסום: כי כסלא לגוים.** סם דוה היה להם בבמי בנסיות שלהם סהיו בשדה כשורה תפירה המקפת התוגיה שטוחין תחת הגפנים כמו שסגינו ולכך בלילה יש להמתין. והכ"א היה מחבר תפלתו ומתרין עד שילתו (מ"ק דף ג) לין טוחין תוגיות לנפים לחסוף שם מיס להשקות הגפן. כולם ותם כתוך כך היה שוס לחם בבית הכנסת היה מעיין כספר עד שגמרו תפלתם. **ומהם** להחמיר לחף לגו: **כי** כסלא לתוגיה-כעין תלמים המקיפין לת הערוגה כדלמריכן כרים נדרים (דף ו:) הדין תוגיה להוי פחה: **חך** לת מכחבן מליה בספר הזכרונות. כלומר עם לחבירים לחכל בספר לבדו נכחבין כדלמריכן וכל מעשיך בספר נכחבין (מנות פרק ג) כ"ש מדה טובה: **אלו** תפילין שברחש.(ו) לפי שיש בהן רוב שם של שדי שהשי"ן כתובה בקמט שבבתים והדל"ת בלוטות. ומימת מבבת פרק במה מדליקין (דף כא ב) דקאמר מן המובר בפיך ולא מפיק לרשות מחורת ה' בפיך. ושוד דבפ' בחרת דמגילה (דף טו ב) קרי לרשות מעמיקי קדושה בעלמל. לגת ר"ל לאו תפילין שברחש לפי שהן בגבהו של רחש וברחין דשיך בהו ורחו לאכל תפילין של יד מכוסין לבמיב (שמות יג) לך לאות על יד ולא לבחבים לאות*: **מי** בעמך ישרחל. זה שיסד הפייטן (ביום ו' דסבה) מוטפת כלילו גדלי: ***אחורי** בים הבנסת. פי' רש"י כל פחמי בתי בנסיות היו למזרח ותחוריהם למערב וזה המתפלל לחורי בית הבנסת וחוזר מחזיר פניו לבהכ"נ נרחה בכופר כמי שהבובר מתפללין לפניו. ולת להירל לחדרבה במהדר לפיה לבית הבנסת מיבוי בתי רשויות שהקהל מתפללין למערב והוה מתפלל בנגדם למזרח. ע"כ נרחה לחורי בהכ"נ מי שהוה לחורי הטם במזרח והטם מבחויים למערב ולהכי קחמר ולת מהדר לפיה כו'. וזוקת הם שהיה מבגנם להתפלל למערב. לבל לתו מתפללים למזרח שלתו במערבו של ל"י וכמיב והתפללו לליך דרך לרלם (מ"ח ח) ורחה כמו שפי' להם לגד מערב יפתרם לנו לגד מזרח:

אמר ר' יוסי ברבי חנינא זוכה לברכות הללו שנאמר °לוא הקשבת למצותי ויהי כנהר שלומך וצדקתך כגלי הים, ויהי כחול זרעך וצאצאי מעיך וגו': **תניא** אבא בנימין אומר אלמלי נתנה רשות לעין לראות אין כל בריה יבולה לעמוד מפני המזיקין אמר אביי אינהו נפישי מינן וקיימי עלן כי כסלא לאוגיא אמר רב הונא כל חד וחד מינן -אלפא משמאלה ורבבתא מימיניה*, אמר רבא האי דוחקא דתוי בבלה מייתו, דתי בתי ברכי דשלחי, מייתו (ח), בתי מאני דרבנן דבלו, מרופיא דידהו בתי כרעי דמנקפן, מייתו, האי מאן דבעי למידע להו ליתי קמקא נהילא ונהדר אפורייה ובצפרא חזי כי כרעי דחרנגולא האי מאן דבעי למחוויניהו ליתי שלירתא השונרתא אוכמתא בת אוכמתא, בוכרתא בת בוכרתא, ולקליה בנורא ולשחקיה, ולימלי עיניה מניה וחזי לדהו, ולשדייה בגוברתא דפרזלא ולחתמי בגושפנקא דפרזלא דילמא גבני מניה, ולחתום פומיה כי היכי דלא ליתזק, רב ביבי בר אביי עבד הכי חזא ואתזק, בעו רבנן רחמי עליה ואחטי: **תניא** אבא בנימין אומר °אין תפלה של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת °לשמוע אל הרנה ואל התפלה "במקום רנה שם תהא תפלה" **אמה** הבין בר רב אדא א"ר יצחק **פנין** שהקב"ה מצוי בבית הכנסת שנאמר °אלהים נצב בעדת אל "**ומנין** לעשרה שמתפללין ששכינה עמהם שנאמר "אלהים נצב בעדת אל *"**ומנין** לשלשה שיושבין בדין ששכינה עמהם שנאמר °בקרב אלהים ישפוט "**ומנין** לשנים שיושבים ועוסקין בתורה ששכינה עמהם שנאמר °אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וגו' *ואי °ולחושבי שמו' אמר רב אשי (ג) חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה **ומנין** שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה ששכינה עמו שנאמר °בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך" וכי מאחר דאפילו חד, תרי מבעיא? תרי מכתבן בספר הזכרונות, חד לא מכתבן מליה בספר הזכרונות, וכי מאחר דאפי' תרי תלתא מבעיא? מדו דתימא *דינא-שלמא בעלמא הוא ולא אתיא שכינה קמ"ל דדינא נמי היינו תורה, וכי מאחר דאפי' תלתא, עשרה מבעיא? עשרה קדמה שכינה ואתיא, תלתא עד דיתבי: **אי"ר** אבין בר רב אדא א"ר יצחק **מנין** שהקב"ה מניח תפילין שנאמר °נשבע ה' בימינו, ובזרוע עזו: "בימינו" זו תורה שנאמר °מימינו אש דת למו" "בזרוע עזו" אלו תפילין שנאמר °ה' עזי ועמו יתן" ומנין שהתפילין עוז הם לישראל? דכתי' °וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" *ותניא **ר' אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש** בר אבין הני תפילין דמרי עלמא מה כתיב בהו? °ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ ומי משתבח קוב"ה בשבחייהו דישראל? אין לך בהם אלא ה' האמרת היום (וכתיב) וה' האמירך היום" *אמר להם הקב"ה לישראל: אתם עשיתוני *חטיבה אחת בעולם ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם: **אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם** שנאמר °שמע, ישראל ה' אלהינו ה' אחד" "ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם שנאמר "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" האמרת היום לרב אשי תינח בחד ביתא, **בשאר בתי מאי?** °כי מי גוי גדול ומי גוי גדול °אשריך ישראל °או הנסה אלהים °ולתתך עליון, אי הכי נפישי להו טובי בתי? אלא "כי מי גוי גדול, ומי גוי גדול "דדמיין להדדי בחד ביתא "אשריך ישראל, ומי כעמך ישראל" בחד ביתא, "או הנסה אלהים" בחד ביתא "ולתתך עליון" בחד ביתא וכולהו

כא א מיי' פ"ה מהלכות תפלה הלכה ה (סמג עשין יט) טור ושו"ע או"ח סימן ג סעיף ה:

נוסחא כ' הגי' פמזיקין טפ"ג בגו

מבנה סדוך על תוספות טרבינו מאנא"קין

שנאמר יפול מצדך אלף וריבבה פיסיק ס"ג [וכ"ה בגי' כילקוט ובע"י]

הגהות הב"ח

(ה) גמ' דשלחי מייתו כוי שם מי: (כ) שם אמר רב תני חנינא חסיד: (ג) רש"י ד"ה כתי דוחקא וכו' כשנתין לשמוש: (ד) ד"ה אבר חנינא וכו' שמי על פי מנהג: (ה) ד"ה כשהר כתי מתי כתיב: (ו) תוס' ד"ה אלו תפילין [מנחות ל"ה] שבראש פרשיו [מנחות ל"ה] לפי שים: [עי' תוספות דסנהדרין (דף ג ב): דיקנא ס. מגילה כח. ועי' תוספות סוכה יג. ד"ה בשלמא] מהרש"ל. עוד נראה לי' ויש"ל ביבמות ד' ה' ויש"ל ובאה ספר בכתן ובני ישר' ותוס' שבת סב. ע"ש קדושין מ ע"ש

*בעניין דינא עיין שבת י.

נוסחא (מאוח) וכי מאחר דתניא נמאת אומין אומן אחד טיט"א ונמצא אומן יחיד

נוסחא ת"ב ה"ג

תפ"ק

מה בתוב בתפילין ע"ל הקב"ה

*אמרת פסוקים היא (שמות יג) על כנף הבגדים בציצית ומפר האומרים בתפילין נמצאת בינתם בחמש פרשיות שבתוכה, אמפלא סימא על הפסוק האחרי

[פי' ציור אחד בשלם בלסטר דבר תניבר שאין כפותר. פרוך נפרך לתר ג']

ס"א מאן דבעי: ו- לאחוי לה ב- לאחויי

[ופ"ע תוס' שבת סב. ד"ה שי"ן קבר ומגילה סו: ד"ה מצפיני ותוספות מכתות לט: ד"ה אלו] נוסחא/מבנה

מ-אחורי ע"ל בקבר ר' אבא ... מ-אבני שדקה הכנסת ב- אחורי הכנסת ג- אחורי הכנסת - לעיל ג.

אבני האספר אבניה טרבינו יוסף

גליון השים

גמ' אין תפלתו של אדם ס'. מ"ו ד ע"ב תוס' ד"ה כיון. וגרסתה אלא שם מלמד: רשע"י ד"ה ומנין לעכו"ם וס' שם ס'. לקמן ל"ה ע"ב:

(ח) ומנין שהתפילין עוז להם לישראל, שנאמר °ה' עוז לעמו יתן, ומנין שהקב"ה מניח תפילין, שנאמר °נשבע ה' בימינו ובזרוע עזו, °בימינו זו תורה, שנאמר °מימינו אש דת למו, °בזרוע עזו אלו תפילין, שנאמר °ה' עוז לעמו יתן, ומנין שהתפילין עוז להם לישראל, שנאמר °וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, *ותניא, ר' אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש, רב אבין הני תפילין דמרי עלמא מה כתיב בהו, °ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, ומי משתבח קוב"ה בשבחייהו דישראל, אין לך בהם אלא ה' האמרת היום, (וכתיב) וה' האמירך היום, *אמר להם הקב"ה לישראל, אתם עשיתוני *חטיבה אחת בעולם, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, שנאמר °שמע, ישראל ה' אלהינו ה' אחד, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, שנאמר "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, האמרת היום, לרב אשי תינח בחד ביתא, בשאר בתי מאי, °כי מי גוי גדול, ומי גוי גדול, °אשריך ישראל, °או הנסה אלהים, °ולתתך עליון, אי הכי נפישי להו טובי בתי? אלא "כי מי גוי גדול, ומי גוי גדול, "דדמיין להדדי, בחד ביתא "אשריך ישראל, ומי כעמך ישראל" בחד ביתא, "או הנסה אלהים" בחד ביתא "ולתתך עליון" בחד ביתא וכולהו

ס"ם ד ס"ם נג ס"ם ד

וכולהו כפיבי כמדרשים . כל הכתובים הללו כתובים כדרוש בבית מחר שתאמן על יד לינן לינה בית כדאמרינן במגמות (דף לד:) וכל הפרקיות כתובות בו: **מעמיל בו** . מה טיבו של פלוני למה לו כך: **ירא שם ס'** (ס). שהיה רגיל לבוא לינו: **מאכר שלך תעשים ומין נוגע לו** . לאכר עמה הלך למקום חשך (ו) לאכר ימצא עצמו מלעשכים (לפחמי): **ומין עוגע** . שיפור שיוכלו לעטות דבר קדושה: **מלמי מבכרים** . שקבע מקום לתפלתו: **בעורו** . כלדך שהיה עורך לאברהם: **על יפמיע פמיעה נפש** . לפי שמרלה בעצמו שעכור בית הכנסת דומה עליו כמקור: **נדרפה** . לשון מרוצה משמע שהרודף רץ: **לפרקע** . לשמוע הדרשה: **מפליין רבנן שכבא** . דלמאר מר (שבת ד' קיג:) למאי נפקא פסיעה נפה בשבת שנאמר שם מעיה מעשה בשבת רגלך: **מגרע דשמעמא שכרא** . שהוא יגע ועורח ומהשב להניח מעשו של דבר: **מגרע דשמעתים לדקפא** . שמוסיף לדקה לערב לפרנסת הענייה *שהחעטו היום: **דלויי** . להריס קול בלשון נהי ועגמת נפש שיכנו הזמפים: **מילי** . לשמח החתן בדברים: **מאורי בית הכנסת** . כל פתחי בית הכנסת היו במזרח והכי תניא בתוספתא דמגילה (פרק ג) מעין מקדש ומשכן פניהם למערב ותמוריהם למזרח והמתפלל לחוצי בית הכנסת ופניו לבית הכנסת גרלתה כלופר כמי שהלבור תורה אור מתפללין לפניו ופא דרב הונא מוקי לה (לעיל ו) בדלת מהדר לפיה לבי כניסתא: **מלף פסוק פייפע** . פוחר ערבי: **כדו כר*** . כדו שתי כר כשום כי האי דלמרינן בסוכה (ד' מה:) הא דעייליי כבר: **כרוס ולוס** . סיפיה דקרא דלעיל: **דבריס שמומדים כרומו על עולם** . כגון תפלה שעולה למעלה: **כיון שנעתרך מדם לבריות.** הוא זל בעיניהם: **נרפמנו** . להיות טהה בעו דמתרעמין(ועטה כב) **כרבעיה**: **עובר בחפשם קולות.** מזלזל בחפשה קולות שבירך בהן הקב"ה לא ישרחל: **קופן קולות דקודש מפן פורש סוו** . הכך קולות בתרלי דייקו לאיך דלייבי בהו לעיל ולקמר דנרלין היו ולפ"פ שהקול ליהו נרלה זה נרלה: **מביפים קודש בים ס'** . בי תשיב לח כניסמא: **מלף פסוק פייפע** . סיפיה דקרא דחמשה קולות שברכו אברהם בבקר אל המקום אשר עמדי וגו' שהם *ואין עמידה אלא תפלה שנאמר *ויעמוד פינחס ויפלל': *אמר רבי חלבו אמר רב הונא *היוצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה, אמר אביי לא אמרן אלא למיפך אבל למיעל מצוה למרחש שנא' (ס) *ונרדפה לדעת את ה'. אמר רבי זירא מריש כי הוה חזינא להו לרבנן דקא רחטי לפרקא בשבתא אמינא קא (מחליין) (ג) רבנן שבתא, כיון דשמענא להא דרבי חנחום אי"ר יהושע בן לוי: "לעולם יירגיז אדם [ה] לדבר הלכה ואפילו בשבת שנא' *אתרי ה' ילכו כאריה ישאג (וגו') (ו) אנא נמי דהימנא: אמר ר' זירא אגרא דפרקא רהמא, אמר אביי אגרא דכלה דוחקא, אמר רבא אגרא דשמעתא סבירא, אמר רב פפא אגרא דבי *טמיא שתיקותא, אמר מר זוטרא אגרא דתעניתא צדקתא, אמר רב ששת אגרא דהספרא דליווי אמר רב אשי אגרא דבי הלולי מילי: אמר רב הונא יכל המתפלל אחורי בית הכנסת נקרא רשע שנאמר *סביב רשעים יתהלכון' אמר אביי לא אמרן אלא דלא מדהר אפיה לבי כנישתא אבל מהדר אפיה לבי כנישתא לית לן בה, והדוא גברא דקא *מצלי אחורי בי כנישתא ולא מהדר אפיה לבי כנישתא, חלף *אילידו חוייה, אידמי ליה כמייעא, א"ל כדו בר קיימת הכי שלף ספסרא וקטליה (ח) א"ל ההוא מרבנן לרב ביבי בר אביי ואמרי לה רב ביבי לרב נחמן בר יצחק מאי *כרום זלות' א"ל אלו דברים שעומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלין בהן, (ט) יוחנן ור' אלעזר דאמרי תרוייהו כיון שנצטרך אדם לבריות נפשיה משתנות ככרום שנאמר "כרום זלות לבני אדם" מאי כרום? כי אתא רב דימי אמר עוף אחד יש בברכי הים "וכרום" שמו וכיון שחמה זורחת *מתחפך לכמה גוונין ר' אמי ור' אסי דאמרי תרוייהו *באילת נדון בשני דינים אש ומים שנאמר *הרכבת אנוש לראשנו באנו באש ובמים': ואמר רבי חלבו אמר רב הונא "לעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנחה שדרי אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה שנאמר *ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר וגו' *ענני ה' ענני שתרד אש מן השמים וענני שלא יאמרו מעשה כשפים הם ר' יוחנן אמר אף בתפלת ערבית שנאמר *תכון תפלתי קטרת לפניך משאת כפי מנחת ערב" רב נחמן בר יצחק אמר אף תפלת שחרית שנאמר *ה' בקר תשמע קולי בקר אערך לך ואצפה: ואמר רבי חלבו אמר רב הונא *כל הנהגה מסעודת תתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות שנאמר *קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו את ה' צבאות' ואם משמחו מה שכרו? אמר *רבי יהושע בן לוי זוכה לתורה שנתנה בחמשה קולות שנאמר *ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר וקול שופר וגו' ויהי *קול השופר וגו' והאלהים יעננו בקול', איני והא כתיב *וכל העם רואים את הקולות' אותן קולות דקודם מתן תורה הוו רבי אבהו אמר כאילו הקריב תודה שנאמר *מביאים תודה בית ה' רב נחמן בר יצחק אמר כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים שנאמר *כי אשיב את שבות הארץ כבראשונה אמר ה'": ואר"ח חלבו אמר רב הונא כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין שנאמר *סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא וגו' מאי *כי זה כל האדם? *א"ר *אלעזר אמר הקב"ה כל העולם כלו לא נברא אלא בשביל זה, *רבי אבא בר כהנא אמר שקול זה כנגד כל העולם כולו, *ר' *שמעון בן עזאי אמר ואמרי לה ר' שמעון בן זומא אומר כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה: ואר"ח חלבו אמר רב הונא כל שיודע בחברו שהוא רגיל ליתן לו שלום *יקדים לו שלום שנאמר *בקש שלום ורדפהו, ואם נתן לו ולא החזיר נקרא גזלן שנאמר *ואתם בערתם הכרם גזלת העני בבתיכם':

אמר

כב א מיי' פ"ח מהלכות תפלה הלכה ג ופמג עמין יט פוש"ע או"ח סי' ס' ס' סעיף יט :

כג ב ג מיי' פ"ח שם הלכה ג ופכ"ד מהל' תפלה הלכה ה ופמג עמין יט פוש"ע או"ח סי' ס' ס' סעיף ח [וכ מגמם כאן] : וכשכת פרק מו] : כד ד טור ושו"ע יו"ד סי' קנ"ח סעיף ו [פמג עמין י"ב] : כה ה מיי' פ"ה מהלכות תפלה הלכה ו ופמג עמין יט פוש"ע או"ח סימן ס' סעיף ד : כו ו טור או"ח סי' לה:

מהנה
מיאירות על ר' חלבו

הגהות הגר"א
גמ' (ה) לדבר הלכה. נ"ב נ"ו כר"ח והרמ"ם מלוח :

גליון השים
גמ' מיד הוה משמע ט'. עי' בזוהר פרשה מבושה [ד' קל"ח ע"ח] ושי' בפשיטת רבינו פ' י': שם כל כהנהו מסעודה תתן ט'. מג"א סימן קכ"ו : [עי' מפורש דף נה. וברמ"י שם] :

סרנף על אורים ... ועל מה הוא אריך קפלות טבר בהמ

חומרות האחרונים מבואים יב אחורי בית בנסת ... דבריהן בית הבנסת

[ע' תוס' פילוחין יח: ד"ה ולא למחוי]

ב' ליטות [נוסח הפסוק "כרום זלות לבני אדם"]

ג' תיאורים בשני אופנים ... ובנוסח האבות

מהנה
מיאירות על ר' חלבו

מלבים מ' יח
ואחרי- ... בהיכל ... אין רשם לדבר

הגהות הב"ח
(ה) שם ופש נדבר מעשה:
(ו) שם שמחלת ונדפס נדפוס : (ג) שם למניעת
נוסחאות קף מהלנין נכון: (ד) שם כתריס ישמח כי הוא יתגבר ויתרגז בניס מים חנת בני ביסה: (ה) רש"י שם ביסה: (ו) רש"י ד"ה יבא כי כ"ל ותינה חנר הלך וכו' ושכן ומנם עלמו מלכתיים בניכבי"ן
נוסחאות כפ"ד : (ז) ר"ה תמורי ובו' מוקים לה מבני כ"ל ובגיטין ואות למ"ד ממתק : [שבת ג:]
טיפאו על אי [בשבת שם ביתי שמעון בן עזאי ועי' בדברות רפ"ד ד"ה ובקדושין מט: ד"ה בן עזאי]
מקנים נד

שבח לתפילה בבית הכנסת.

כשתי רשיות כ"כ נרס"י בעין יעקב

נקמן סה

כ"ת ואמר

בית אבל ר"ת בית עצבות' של מתים [ע"ל דף נט. רש"י ד"ה תוכח ממיל] ס"ת ותיא מייעא חוייה א"ל כדו [ני' בערוך בדיבור]

סם ס

[נקמן סה]

תקנים קמה סם ס

ירמיה ג/א' [קו טעון וקול טאחה קול חתן' וקול כלה קול אומרים הודו את ה' צבאות' כי טוב כי לעולם חסדו אמרו ... בבקשות כי טוב כי לעולם חסדו אמרו ... מאחר שהם בגימטריא כאחד כבראשונה ישמיע קול]

ירמיה לג

סם

קהלת יב סם

*עיין לקמן יז.

ישעיה ג

כו א מיי' פ"ה מהלכות דעות הלכה ז :
כח ב מיי' פ"ו מה' יסודי התורה הלכה ד :

ונענע לי בראשו. כמודה בברכתי ועונה אמן : דעת בהמתו לא הוה ידע. במסכת ע"ז מפרש לה בפ"ק : מאי קרא. דאף הוי כרגע דכתיב "כי רגע באפו חיים ברצונו" : בהלת שעי קמייתא. באחד מרגעי שלש שעות ראשונות : שורייקי. טיי"ש בלעז : לצדיק לא טוב. לענוש את הצדיקים : מרדות אחת. לשון רדוי והכנעה שאדם שם על לבו מאליו : ורדפה את מאהביה וגו'. וכשתראה שאין עוזר תשים על לבה לאמר אשובה אל אישי הראשון : תחת גערה במבין. תחת גערה באדם מבין טובה מהכות כסיל מאה. "תחת" הטעם למעלה תחת התי"ו ולא כמו "אל תירא ואל תחת" (דברים א) שטעמו בחי"ת אלא למעלה תחת התי"ו ראשון לומר שהוא שם דבר שאי אפשר לפותרו לשון תפעל לומר תכניע את האדם אלא תכנע היא בעצמה. ולכך שינה את נקודתה לומר שהוא שם דבר : ג' דברים בקש משה ונתן לו. שהרי לסוף שאלתו כתיב "גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה" : להודיעו דרכיו. מנהג מדת משפטיו כגון מפני מה צדיק וטוב לו רשע ורע לו צדיק ורע לו רשע וטוב לו : את אשר אחון. את אשר יכמרו רחמי עליו לשעה ואע"פ שאינו כדאי : כשרציתי. בסנה : לא רצית. שנא' "ויסתר משה פניו" : ופליגא. דר' יהושע בן קרחה שמעניש על כך אדרבי שמואל שאמר קבל שכר על זה : לקלסתר פנים. כי קרן עור פניו : ותמונת ה' יביט. זה מראה אחוריים, כך שנוי בספרי (פ' בהעלותך) : קשר של תפילין. מאחוריו הוא ואמרי' לעיל דהקב"ה מניח תפילין :

תורה אור

שאלמלי כעסתי לא נשתייר וכו'. ואם תאמר מה היה יכול לומר בשעת רגע. יש לומר כלם. אי נמי מאחר שהיה מתחיל קללתו באותה שעה היה מזיק אפילו לאחר כן : ההוא צדוקי דהוה בשבבותיה דריב"ל פי' לאו אורח ארעא. אף על גב דהצדוקים וכו' מורידין ולא מעלין. *היינו בידי אדם אבל בידי שמים לאו אורח ארעא להעניש ולהטריחם ולהורגם בידי שמים שלא כדרך בני אדם. ואי גרסינן הכא עובד כוכבים ניחא דקאמר התם העובד כוכבים ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין* :

א"ר יוחנן משום ר' יוסי (א) מנין שהקב"ה מתפלל ? שנאמר "והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי" "תפלתם" לא נאמר אלא "תפלתי" מכאן שהקב"ה מתפלל, מאי מצלי ? אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב יה"ר מלפני שיכבשו רחמי את כעסי ויגולו רחמי על מדותי ואתנהג עם בני במדת רחמים ואכנס להם *לפנים משורת הדין. תניא א"ר ישמעאל בן אלישע פעם אחת נכנסתי להקטיר קטורת לפני ולפנים וראיתי אכתריאל יה ה' צבאות שהוא יושב על כסא רם ונשא ואמר לי ישמעאל בני ברכני אמרתי לו יה"ר מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עם בניך במדת הרחמים ותכנס להם לפנים משורת הדין ונענע לי בראשו (ב) וקמ"ל *שלא תהא ברכת הדיוט קלה בעיניך : וא"ר יוחנן משום ר' יוסי מנין שאין מרצין לו לאדם בשעת כעסו דכתיב "פני ילכו והנחותי לך" אמר לו הקב"ה למשה המתן לי עד שיעברו פנים של זעם ואניח לך, ומי איכא רתחא קמיה דקודשא בריך הוא ? אין *דתניא "ואל זועם בכל יום" וכמה זעמו ? רגע, וכמה רגע ? אחד *מחמשת רבוא ושמונת אלפים ושמונה מאות ושמנים ושמנה בשעה וזו היא רגע *ואין כל בריה יכולה לכוין אותה שעה חוץ מבלעם הרשע דכתיב ביה "ויודע דעת עליון" *השתא דעת בהמתו לא הוה ידע דעת עליון הוה ידע ? אלא מלמד שהיה יודע לכוין אותה שעה שהקב"ה כועס בה, והיינו דאמר להו נביא לישראל "עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב וגו'" מאי "למען דעת צדקות ה'" ? א"ר אלעזר אמר להם הקב"ה לישראל דעו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי בימי בלעם הרשע שאלמלי כעסתי לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט, והיינו דקא"ל בלעם לבלק "מה אקב לא קבה אל ומה אזעום לא זעם ה'" מלמד שכל אותן הימים לא זעם. וכמה זעמו ? רגע, וכמה רגע ? א"ר אבין ואיתימא רבי אבינא רגע כמימריה. ומנא לן דרגע רתח ? שנא' "כי רגע באפו חיים ברצונו" ואב"א מהכא "חבי כמעט רגע עד יעבור זעם". ואימת רתח ? אמר אביי בהנך תלת שעי קמייתא כי חיורא כרבלתא דתרנגולא וקאי אחד כרעא, כל שעתא ושעתא נמי קאי הכי ? כל שעתא אית ביה שורייקי סומקי בההיא שעתא לית ביה שורייקי סומקי. ההוא צדוקי דהוה בשבבותיה דר' יהושע בן לוי הוה קא מצער ליה טובא בקראי, יומא חד שקל תרנגולא ואוקמיה בין כרעי' דערסא ועיין ביה סבר כי מטא ההיא שעתא אלטייה, כי מטא ההיא שעתא ניים, אמר ש"מ לאו אורח ארעא למעבד הכי "ורחמיו על כל מעשיו" כתיב וכתיב "גם ענוש לצדיק לא טוב". תנא משמיה דר' מאיר בשעה שהחמה זורחת וכל מלכי מזרח ומערב מניחים כתריהם בראשיהם ומשתחוים לחמה מיד כועס הקב"ה : וא"ר יוחנן משום ר' יוסי טובה מרדות אחת בלבו של אדם יותר מכמה מלקיות שנא' "ורדפה את מאהביה וגו'" "ואמרה אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה", ור"ל אמר יותר ממאה מלקיות שנאמר "תחת גערה במבין מהכות כסיל מאה" : וא"ר יוחנן משום ר' יוסי שלשה דברים בקש משה מלפני הקב"ה ונתן לו : בקש שתשרה שכינה על ישראל ונתן לו שנאמר "הלוא בלכתך עמנו" *בקש שלא תשרה שכינה על עובדי כוכבים ונתן לו שנאמר "ונפלינו אני ועמך" בקש להודיעו דרכיו של הקב"ה ונתן לו שנא' "הודיעני נא את דרכיך" אמר לפניו רבש"ע, מפני מה יש צדיק וטוב לו, ויש צדיק ורע לו, יש רשע וטוב לו, ויש רשע ורע לו ? אמר לו משה, צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק, צדיק ורע לו צדיק בן רשע, רשע וטוב לו רשע בן צדיק, רשע ורע לו רשע בן רשע : אמר מר : צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק, צדיק ורע לו צדיק בן רשע, איני ? והא כתיב "פקד עון אבות על בנים" וכתיב "ובנים *לא יומתו על אבות" ורמינן *קראי אהדדי ומשנינן לא קשיא הא כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם הא כשאין אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם ! אלא הכי קא"ל צדיק וטוב לו צדיק גמור, צדיק ורע לו צדיק שאינו גמור, רשע וטוב לו רשע שאינו גמור, רשע ורע לו רשע גמור. ופליגא דר' מאיר דא"ר מאיר שתים נתנו לו ואחת לא נתנו לו שנא' "וחנותי את אשר אחון" אע"פ שאינו הגון "ורחמתי את אשר ארחם" אע"פ שאינו הגון, "ויאמר לא תוכל לראות את פני". תנא משמיה דר' יהושע בן קרחה כך א"ל הקב"ה למשה כשרציתי לא רצית, עכשיו שאתה רוצה איני רוצה ופליגא דר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן בשכר שלש זכה לשלש בשכר "ויסתר משה פניו" זכה לקלסתר פנים בשכר "כי ירא" זכה ל"וייראו מגשת אליו" בשכר "מהביט" זכה ל"ותמונת ה' יביט" : "והסירותי את כפי וראית את אחורי" *אמר רב חנא בר ביזנא א"ר שמעון חסידא מלמד שהראה הקב"ה למשה קשר של תפילין : וא"ר יוחנן משום ר' יוסי כל דבור ודבור שיצא מפי הקב"ה לטובה אפי' על תנאי לא חזר בו, מנא לן ? ממשה רבינו שנא' "הרף ממני ואשמידם וגו'" "ואעשה אותך לגוי עצום" אע"ג דבעא משה רחמי עלה דמלתא ובטלה אפ"ה אוקמה בזרעיה שנא' "בני משה גרשום ואליעזר ויהיו בני אליעזר רחביה הראש וגו'" "ובני רחביה רבו למעלה" ותני רב יוסף למעלה מששים רבוא אתיא רביה רביה כתיב הכא "רבו למעלה" וכתיב התם "ובני ישראל פרו וישרצו וירבו" :

אמר

ישעיה נו | שמות לג | תהלים ז | במדבר כד | סנהדרין קה: | מיכה ו | שם | במדבר כג | תהלים ל | ישעיה כו | תהלים קמה | משלי יז | הושע ב | משלי יז | שמות לג | שם | שם | שמות לד | דברים כד | סנהדרין כז: | כתובות כח. | שמות לג | שם | שם לד | במדבר יב | שמות לג | מנחות דף לה: | דברים ט | דה"א כג | שמות א

יש גורסים שמנה רבוא ויותר נכון למחוק רבוא כלל ולגרוס שמנת אלפים שמנה מאות וה"ח שמכוון נגד פסוקי תורה

רב נסים גאון

טובה מרדות אחת בלבו של אדם יותר מכ' מלקיות שנא' (משלי יז) תחת גערה במבין. מכלל שהמבין הוא הלב וכי תגערה מוציא בית ספרי ממה דמוציא המלקות לגוף ובפרק הרואה (דף סא) אמרי' תנו רבנן לב מבין כליות יועצות : והא כתי' פוקד עון אבות על בנים וכתיב לא יומתו אבות על בנים ורמינן קראי אהדדי ומשנינן כאן שאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם וכאן שאין אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם עיקרה דהא רמיא והדא שינוייה במס' סנהדרין (דף כז) בפרק דיני ממונות בגמרא זה בורר לו אחד :

הגהות הב"ח

(א) גמ' משום ר' יוסי בן זמרא מנין שהקב"ה : (ב) שם ראשו וקמ"ל ר"ל : פי"א מאי קמ"ל

תורה אור

א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחי מיום שברא הקב"ה את העולם לא היה אדם שקראו להקב"ה אדון עד שבא אברהם (א) וקראו אדון שנאמר ויאמר אדני (אלהים) במה אדע כי אירשנה אמר רב אף דניאל לא נענה אלא בשביל אברהם שנא' ועתה שמע אלהינו אל תפלת עבדך ואל תחנוניו והאר פניך על מקדשך השמם למען אדני למענך מבעי ליה אלא למען אברהם שקראך אדון: וא"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחי מנין שאין מרצין לו לאדם בשעת כעסו שנאמר פני ילכו והנחותי לך: ואמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יוחי מיום שברא הקב"ה את עולמו לא היה אדם שהודה להקב"ה עד שבאתה לאה והודתו שנאמר הפעם אודה את ה': ראובן א"ר אלעזר אמרה לאה ראו מה בין בני לבן חמי דאילו בן חמי אע"ג דמדעתיה זבניה לבכירותיה דכתיב וימכר את בכרתו ליעקב חזו מה כתיב ביה וישטם עשו את יעקב וכתיב ויאמר הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים וגו' ואילו בני אע"ג דעל כרחיה שקליה יוסף לבכירותיה מניה דכתיב ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו לבני יוסף אפי' הכי לא אקנא ביה דכתיב וישמע ראובן ויצילהו מידם: רות מאי רות א"ר יוחנן שזכתה ויצא ממנה דוד שריוהו להקב"ה בשירות ותשבחות, מנא לן דשמא גרים: אמר רבי אליעזר דאמר קרא לכו חזו מפעלות ה' אשר שם שמות בארץ אל תקרי שמות אלא שמות: וא"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי קשה תרבות רעה בתוך ביתו של אדם יותר ממלחמת גוג ומגוג שנאמר מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו וכתיב בתריה ה' מה רבו צרי רבים קמים עלי ואילו גבי מלחמת גוג ומגוג כתיב למה רגשו גוים ולאומים יהגו ריק ואילו מה רבו צרי לא כתיב: מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו מזמור לדוד קינה לדוד מיבעי ליה: אמר ר' שמעון בן אבישלום משל למה הדבר דומה לאדם שיצא עליו שטר חוב קודם שפרעו היה עצב לאחר שפרעו שמח, אף כן דוד כיון שאמר לו הקב"ה הנני מקים עליך רעה מביתך היה עצב אמר שמא עבד או ממזר הוא דלא חיים עלי, כיון דחזא דאבשלום הוא שמח, משום הכי אמר מזמור: וא"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחי מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה שנאמר עוזבי תורה יהללו רשע ושומרי תורה יתגרו בם תניא נמי הכי רבי דוסתאי בר' מתון אומר מותר להתגרות ברשעים בעוה"ז שנא' עוזבי תורה יהללו רשע וגו' ואם לחשך אדם לומר והא כתיב אל תתחר במרעים אל תקנא בעושי עולה אמור לו מי שלבו נוקפו אומר כן אלא אל תתחר במרעים להיות כמרעים אל תקנא בעושי עולה להיות כעושי עולה ואומר אל יקנא לבך בחטאים כי אם ביראת ה' כל היום, איני והאמר ר' יצחק אם ראית רשע שהשעה משחקת לו אל תתגרה בו שנאמר יחילו דרכיו בכל עת ולא עוד אלא שזוכה בדין שנאמר מרום משפטיך מנגדו ולא עוד אלא שרואה בצריו שנאמר כל צורריו יפיח בהם: לא קשיא הא במילי דידיה הא במילי דשמיא ואיבעית אימא הא והא במילי דשמיא ולא קשיא הא ברשע שהשעה משחקת לו הא ברשע שאין השעה משחקת לו ואב"א הא והא ברשע שהשעה משחקת לו ולא קשיא הא בצדיק גמור הא בצדיק שאינו גמור דאמר רב הונא מאי דכתיב למה תביט בוגדים תחריש בבלע רשע צדיק ממנו וכי רשע בולע צדיק והא כתיב ה' לא יעזבנו בידו וכתיב לא יאונה לצדיק כל און אלא צדיק ממנו בולע, צדיק גמור אינו בולע, ואב"א שעה משחקת לו שאני: וא"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי כל הקובע מקום לתפלתו אויביו נופלים תחתיו שנאמר ושמתי מקום לעמי לישראל ונטעתיו ושכן תחתיו ולא ירגז עוד ולא יוסיפו בני עולה לענותו כאשר בראשונה רב הונא רמי: כתיב לענותו וכתיב לכלותו: בתחלה לענותו, ולבסוף לכלותו: וא"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי גדולה שמושה של תורה יותר מלמודה שנא' פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו למד לא נאמר אלא יצק מלמד שגדולה שמושה יותר מלמודה: א"ל רבי יצחק לרב נחמן מ"ט לא אתי מר לבי כנישתא לצלויי: אמר ליה לא יכילנא, א"ל לכנפי למר עשרה וליצלי: אמר ליה טריחא לי מלתא, ולימא ליה מר לשלוחא דצבורא בעידנא דמצלי צבורא ליתי ולודעיה למר, א"ל מאי כולי האי: א"ל דאמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יוחי

מאי

אדני אלהים. כתוב באל"ף דל"ת: **הפעם אודה את ה'.** לפי שראתה ברוח הקדש שיעקב מעמיד שנים עשר שבטים ולו ארבע נשים כיון שילדה בן רביעי הודית על חלקה שעלה יותר מן החשבון המגיע לה: **ראו מה בין בני לבן חמי.** על שם העתיד קראה שמו כדאמרינן לקמן שמא גרים: **רות.** המואביה משום דאיירי בפירושי השמות נקט לה: **למה רגשו גוים.** מה תועלת להם אלמא דבר קל הוא בעיניו: **מי שלבו נוקפו.** שירא מעבירות שבידו: **אומר כן.** מפרש אל תתחר במרעים אל תתקוטט, והוא אינו כן, אלא אל תתחר במרעים להתגרות במעשיהם לומר אעשה כן גם אני: **ואומר אל יקנא לבך בחטאים כי אם ביראת ה' כל היום.** (ג) אפשר לומר אל תתקוטט עם רשעים כי אם ביראת ה', יראי ה', אלא על כרחך אל יקנא לבך לעשות כמותן: **יחילו.** יצליחו. וחבירו על כן לא יחיל טובו (איוב כ): **מרום משפטיך מנגדו.** מסולקין דיניך ברחוק הימנו: **יפיח בהם.** בנפיחתו הוא דוחה אותם כקש: **ושמתי מקום.** סיפיה דקרא ולא יוסיפו בני עולה לענותו: **כתיב לענותו.** בספר שמואל: **וכתיב לכלותו.** בדברי הימים (א יז): **בתחלה.** כשנבנה הבית נבנה על מנת שלא לענות עוד אויבים לישראל: **ולבסוף.** כשחטאו נגזר עליהם עינוי והפלתם מגינה עליהם מן הכליון: **לא יכילנא.** תש כחי:

לא היה אדם שקראו אדון. וא"ת והא כתיב ברוך ה' אלהי שם (בראשית ט) וי"ל דהתם אינו באל"ף דל"ת שהוא לשון אדנות. וא"ת אמאי לא מייתי קרא אדני (אלהים) מה תתן לי (שם טו) שהוא כתוב קודם. וי"ל שהפרשיות לא נאמרו כסדר ואין מוקדם ומאוחר בתורה וזה הפסוק דבין הבתרים היה קודם לכן. וכן נ"ל ע"כ שהרי אברהם היה בן שבעים שנה בברית בין הבתרים. ואחר הדברים האלה (שם) נאמר אחר מלחמת המלכים כדפירש רש"י בפירוש חומש ובמלחמת המלכים היה בן ע"ג שנים שהרי כל הימים של סדום נ"ב שנים כדאמרי' בפ"ק דשבת (דף יא.) לא מהם י"ב שנים שעבדו את כדרלעומר וי"ג שנים של מרידה ונשאר מישובה כ"ו שנים שהיתה בשלוה ובהפיכתה היה אברהם בן צ"ט שנה שהרי היתה ההפיכה שנה אחת קודם שנולד יצחק לא מהם שנה ועשרים שנה למפרע של שלוה נמצא שבן ע"ג שנה היה במלחמת המלכים. אם כן היתה פרשת בין הבתרים קודם לפרשת אחר הדברים שלש שנים ואותה פרשה מסיימת ויחשבה לו צדקה ולכך הביא אותו פסוק דבמה אדע שהוא מוקדם. ומזה מיישב רשב"ם דבמקום אחד משמע שהיה לילה דכתיב וספור הככבי' (בראשי' טו) ובתר הכי כתי' ויהי השמש לבוא משמע שהוא יום. אלא ודאי ש"מ דשני פרשיות הם ולאו בבת אחת נאמרו ואין מוקדם ומאוחר בתורה:

רב

הגהות הב"ח

(א) גמ' שבא אברהם אבינו וקראו: (ב) שם כאן דוד כיון: (ג) רש"י ד"ה ואומר וכו' היום ואי אפשר:

גליון הש"ס

גמ' אפ"ה לא אקנא ביה פי'. עב"ב קכג ע"א ובמ"ר בח"א: שם אלא שמות. עי' שם קמג ע"ב תוד"ה שהיו: שם קינה לדוד מיבעי ליה. עיין בתוס"ק מרשה ויגא ד"ה וירא והנה באר בשדה. דמשני דחשיב דוד דקוב"ה סליק ליה תובוי להבוא עלמא. כיון דחמא דהכא בהאי עלמא בעי למיגבי מיניה חדי תו דחמא כו': שם הא בצדיק גמור כו'. עי' זוס"ק ר"ס פינחס: שם שעה משחקת לו שאני כו'. מג"א ס"ס קנ"ו: שם גדולה שמושה כו'. עי' תוס' כתובות י"ז ע"א ד"ה מבטלין:

ברכות לו

מסורת השס

עין משפט נר מצוה

עם רגון. למעלה יש שעה שהיא של רגון: לכיר נא יפלא. תפלה הרבים לא ימאס: מקרב לי. ממלחמות הכתוב עלי: כי ברכיים סיו ממדי. שהתפללו עמו: פדה בשלום. זה שעשק בדברי שלום דהיינו תורה דכתיב וכל בניכות׳ה שלום (משלי ג) וכן גמילות חסדים שלום הוא שנאמר שגומל חסד בגופו תורה אור לחבירו הוא מכיר שהוא לוחבו ובחלוכו ליראי לתוה ושלום: הגני נופשם מעל מדמשק. סיפיה דקרא הוא: מקדמי שחריים: מחשכי. מעלין בעוכרי מחרפין בניה הכנסת: שיטור של שני פמיים. רוחב יכנס לפניס של יבב סמוך לפתח דגרלה עליו כמקום עכוב בית הכנסת ויהא מזומן סמוך לפתח לנחת: יפפלו נפש מנת. יתפלל שיהא מעויין לו כשיעטרך: נפש מנת זו מיסס. שימות במיקה יפה ונחה: פמכרת. לישמר״לשנולמנת בלע״ז שכתוב הנוח: כתיובת נגבנת דמתרת דלמחורי נשרת. כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם. אמר ר״ל כל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס שם להתפלל נקרא שכן רע שנאמר כה אמר ה׳ על כל שכני הרעים הנוגעים בנחלה אשר הנחלתי את עמי את ישראל ולא עוד אלא שגורם גלות לו ולבניו שנא׳ הנני נותשם מעל אדמתם ואת בית יהודה אתוש מתוכם. אמרו ליה לר׳ יוחנן איכא סבי בבבל דלאו בי כנישתא ואמר למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה. כתיב אבל בחוצה לארץ לא כיון דאמרי ליה מקדמי ומחשכי לבי כנישתא אמר היינו דאתני להו כראמר ר׳ יהושע בן לוי לבניה קדימו וחשיכו ועיילו לבי כנישתא כי היכי דתורכו חיי. א״ר ארא ברבי חנינא מאי קרא: אשרי אדם שומע לי לשקד על דלתותי יום יום לשמור מזוזת פתחי וכתיב בתריה כי מוצאי מצא חיים. אמר רב חסדא לעולם יכנס אדם שני פתחים בבית הכנסת שני פתחים כלקא דעתך אלא אימא שיעור שני פתחים ואחר כך יתפלל: על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצא. אמר ר׳ חנינא לעת מצא זו אשה שנא׳ מצא אשה מצא טוב. במערבא כי נסיב אינש אתתא אמרי ליה הבי מצא או מוצא מצא דכתיב מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה׳ מוצא דכתיב ומוצא אני מר ממות את האשה וגו׳ ר׳ נתן אומר לעת מצא זו תורה שנאמר כי מוצאי מצא חיים וגו׳ רב יצחק אמר לעת מצא זו מיתה שנא׳ למות תוצאות. תניא נמי הכי תשע מאות ושלשה מיני מיתה נבראו בעולם שנאמר למות תוצאות. תוצאות בני מטרייא הכי הוו: קשה שבבלן אסברא, נישיקה, אסברא דמיא כדיזורא בגבבא דעמרא דלאורורי נשרא ואיבא דאמרי כפיטורי בפי ושמו נשיקה דמיא כמשחל בניתא מחלבא. ר׳ יוחנן אמר לעת מצא זו קבורה א״ר חנינא מאי קרא השמחים אלי גיל ישישו כי ימצאו קבר. אמר רבה בר רב שילא היינו דאמרי אינשי ליבעי אינש רחמי אפילו עד זיבולא בתרייתא שלמא. מר זוטרא אמר לעת מצא זה בית הכסא, אמרי במערבא הא דמר זוטרא עדיפא מכלהו. אמר ליה רבא לרפרם בר פפא לימא לן מר מהני מילי מעלייתא דאמרת משמיה דרב חסדא במילי דבי כנישתא אמר ליה הכי אמר רב חסדא מאי דכתי׳ אוהב ה׳ שערי ציון מכל משכנות יעקב אוהב ה׳ שערים המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות, והיינו דאמר ר׳ חייא בר אמי משמיה דעולא מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב״ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד. ואמר אבי מרישי הוה גריסנא בגו ביתא ומצלינא בבי כנישתא, ביתן דשמענא לדא דאמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב״ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד לא הוה מצלינא אלא היכא דגריסנא. רבי אמי ורבי אסי אף על גב דהוו להו תליסר בי כנישתא לא מצלו אלא ביני עמודי היכא דהוו גרסי: ואמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים דאילו גבי ירא שמים כתיב אשרי איש ירא את ה׳ ואילו גבי נהנה מיגיעו כתיב יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך אשרין בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא ולגבי ירא שמים וטוב לך לא כתיב ביה: ואמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא לעולם ידור אדם במקום רבו שכל זמן ששמעי בן גרא קיים לא נשא שלמה את בת פרעה והתניא אל ידור לא קשיא הא דלא כייף ליה הא דכייף ליה: אמר רב הונא בר יהודה אמר רבי מנחם אמר ר׳ אמי מאי דכתי׳ יוצרי ה׳ יכלו יוה המניח ס״ת (ז) ויוצא, רבי אבהו נפיק בין גברא לגברא. בעי רב פפא בין פסוקא לפסוקא מהו: רב ששת מהדר אפיה וגריס אמר: אגן ברידן ואינהו ברידהו: אמר רב הונא בר יהודה אמר רבי אמי לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום ואפילו

(ס) רב שמע מהדר תפיה וגריס. וה״מ והא אמרין כסומה (ס״ח ד׳ נט.) מאי דכתי׳ וכפתחו עמדו כל העם (תמיה ח) כיון שנפתחה ספר תורה לפני הקהל אסור לספר לפני בדבר הלכה ואומר התם לייריי בקול רם כדי שלא יבלע קול קריאת התורה והכא לייריי בנחת, והאי דקא מהדר לפיה רבותא משמע לפ״ז דמהדר לפיה שנהלה כמניח ספר תורה שפיר דמי והאי דלהדר לפיה כדי שיכוון בקריאה נדולות דהקהל שומע ולפעמים (מגילה פ״ד) כתב דס״ב מפרשי דוקא שיש שם עשרה לחייבי לו יכול ללמוד. לבל יהין שם עשרה כי אם עמו לא. והכא מיירי שהיו שם עשרה בלא הוא ושוב תירץ החלפסי שהתי רב שנא שתורתו אומנתו הוא. (ו) ואהן מסתבר לן כי שנים מקרא ואחד תרגום. (ז) ים מפרקים והוא הדין לשעורות בלע״ז שלהן הוי כמו תרגום.

* זוהר מדרש משלים נשעי

הגהות הב״ח

(א) גם׳ פדה בשלום נפשי מקרב לי וגו׳ מאי פדה בשלום נפשי אמר הקב״ה: (ב) שם כשעוניים שם בכלכה: (ג) שם ההכנסת מיגיע כפי יותר: (ד) תוי שם ומנין ת״ת זה תמנים פ״ת ויוצא: (ה) תוי קודם ד״ה רב שנא ל״ל ד״ה שיעור שני פתחים פירש פתחים ממש ל״ק לכבוד בית הכנסת שיהא נכנס ג׳ פתחים שהם ממ״ש ואינו נכנס אלא בפתח אחד ל״ק דכתב מה לי לית סמוך לפתח סמוך לבית הכנסת ואין כאן פתח אחד וכן אם היה בית הכנסת גד ובית הכנסת שם בשיב קרוב ואסור לפתח אלא אחד פי׳ אלא יחיד פי׳ להתפלל מיד בכנסת אלא בבית הכנסת יש מעט כדי שתהיה בה דעתו עליו שנא זה בזה לית דכר כגון לכתחלה מיד בכנסת עליו אלא בסמוך: (ו) ד״ה רב שנא שהרי ד״ס ואלא שמע מינה שנים מקרא ואחד תרגום: (ז) תוי ויוצא יבהו ואפילו הוא ואחד מתרגם:

[יומא סט:]

[מגילה כט. ועיין שם פיסק]

[ומי תוס׳ סוטה נא. ד״ה כיון]

[תוד׳ ו [סוד שם] ח מיי׳ שם מ״ע שם סעיף ב [כך לפנינו בכתב יד ובספרים הקדמת תפ כתובות ואינו נכנס כאן ובפרק הקודם] ט״ז ג׳ הלכה ם מיי׳ פ״ג שם הלכה כה סמג שם טור ושו״ע ח״ם סימן רפ״ט סעיף ח:]

הגהות הגר״א

[ח] גמ׳ מאי דכתי׳ ואני תפלתי לך ה׳ עת רצון כ״כ ג״י ר״ף ונ״ל אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת שנאמר ואני וגו׳

מסורה

סדרה של מיאורות של ר״ח״ש הן מאי מטאיה דעולא

קהלת א:ו

גליון השס

גמ׳ כל המוסיף בתוכ״ק. כ״ר״ף ליתה ומפני בנכסיה: שם לעולם יזהר ט׳. מ״ש סימן ס״ח ס״ג: שם כיון דמפסיק לפסוקא כו׳. עי׳ יומא ס ע״ש בתי״ד ד״ס ולא מפני: רשיי ד״ס כמאחל כו׳ כמובך פו׳. כי מן כמים מניחהו שמוע כי (מתרגם מן מיא שתלגיה):

מסורה

סדרה של מיאורות של ר״ח״ש הן מאי מטאיה דעולא

שנים מקרא ואחד תרגום

ואפילו *°עטרות ודיבון שבכל המשלים פרשיותיו עם הצבור מאריכין לו ימיו ושנותיו, רב ביבי בר אביי סבר לאשלומינהו לפרשייתא *דכולא שתא במעלי יומא דכפורי, *תנא ליה חייא בר רב מדפתי כתיב °ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחדש בערב וכי בתשעה מתענין והלא בעשרה מתענין אלא לומר לך כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו מתענה תשיעי ועשירי. סבר לאקדומינהו, אמר ליה ההוא סבא תנינא ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר. כדאמר להו ר' יהושע בן לוי לבניה אשלימו פרשיותייכו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום *והזהרו בורידין כרבי יהודה דתנן *רבי יהודה אומר עד שישחוט את הורידין, והזהרו בזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו דאמרינן *לוחות ושברי לוחות מונחות בארון. אמר להו רבא לבניה: כשאתם חותכין בשר אל תחתכו על גב היד: איכא דאמרי משום סכנה ואיכא דאמרי משום קלקול סעודה, ואל תשבו על מטת ארמית ואל תעברו אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין *ואל תשבו על מטת ארמית: איכא דאמרי לא תגנו בלא ק"ש ואיכא דאמרי דלא תנסבו גיורתא וא"ד ארמית ממש ומשום מעשה דרב פפא *דרב פפא אזל לגבי ארמית, הוציאה לו מטה. אמרה לו שב, אמר לה איני יושב עד שתגביהי את המטה, הגביהה את המטה ומצאו שם תינוק מת, מכאן אמרו חכמים אסור לישב על מטת ארמית *ואל תעברו אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי דאמר ר' יהושע בן לוי **אסור לו לאדם שיעבור אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין אמר אביי ולא אמרן אלא דליכא פתחא אחרינא אבל איכא פתחא אחרינא לית לן בה, ולא אמרן אלא דליכא בי כנישתא אחרינא אבל איכא בי כנישתא אחרינא לית לן בה ולא אמרן אלא דלא דרי טונא, ולא רהיט, ולא מנח תפילין אבל איכא חד מהנך לית לן בה: תניא אמר ר"ע בשלשה דברים אוהב אני את המדיים כשחותכין את הבשר אין חותכין אלא על גבי השולחן, כשנושקין אין נושקין אלא על גב היד, וכשיועצין אין יועצין אלא בשדה אמר רב אדא בר אהבה מאי קראה °וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה השדה אל צאנו: תניא אמר רבן גמליאל בשלשה דברים אוהב אני את הפרסיים הן צנועין באכילתן, וצנועין בבית הכסא, וצנועין בדבר אחר: °אני צויתי למקודשי תני רב יוסף אלו הפרסיים המקודשין ומזומנין לגיהנם: רבן גמליאל אומר וכו': אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר"ג *תניא ר"ש בן יוחי אומר °פעמים שאדם קורא ק"ש שתי פעמים בלילה אחת קודם שיעלה עמוד השחר ואחת לאחר שיעלה עמוד השחר ויוצא בהן ידי חובתו אחת של יום ואחת של לילה הא גופא קשיא אמרת °פעמים שאדם קורא קרית שמע שתי פעמים בלילה אלמא לאחר שיעלה עמוד השחר ליליא הוא, והדר תני יוצא בהן ידי חובתו אחת של יום ואחת של לילה אלמא יממא הוא. לא, לעולם ליליא הוא והא דקרי ליה יום דאיכא אינשי דקיימי בההיא שעתא, אמר רב אחא בר חנינא אמר רבי יהושע בן לוי הלכה כרבי שמעון בן יוחי איכא דמתני להא דרב אחא בר חנינא אהא דתניא רבי שמעון בן יוחי אומר משום ר' עקיבא °פעמים שאדם קורא קרית שמע שתי פעמים ביום אחת קודם הנץ החמה ואחת לאחר הנץ החמה ויוצא בהן ידי חובתו אחת של יום ואחת של לילה הא גופא קשיא אמרת °פעמים שאדם קורא ק"ש שתי פעמים ביום אלמא קודם הנץ החמה יממא הוא והדר תני יוצא בהן ידי חובתו אחת של יום ואחת של לילה אלמא ליליא הוא

רש"י

ואפי' עטרות ודיבון. שאין בו תרגום: מעלה עליו הכתוב כו'. והכי קאמר קרא הכיט עצמכם בתשעה לחדש לענוי המחרת והרי הוא בעיני כענוי היום: לאקדומינהו. לסדר כל הפרשיות בשבת אחת או בשתי שבתות: עד שישחוט את הורידין. כדי שיצא כל הדם ולא אמר כן אלא בעוף הואיל וצולהו כולו כאחד: מחמת אונסו. שחלה או שנטרד בדוחק מזונות, הזהרו בו לכבדו: שברי לוחות מונחות בארון. דכתיב (דברים י) אשר שברת ושמתם בארון אף השברים תשים בארון: משום סכנה. שלא יקוץ ידו: משום קלקול סעודה. אף בחבורה קטנה יצא דם ויבלכך את המאכל וימאיס את המסובין: בלא ק"ש. שהיא מטכך דומה למטת ארמית: ארמית ממש. על מטת ארמית: מעשה דרב פפא. שאמרה לו שב על המטה והיה בנה מת מוטל עליה והיתה רוצה להעליל עליו ולומר שישב עליו והרגו: אסור לעבור וכו'. שנראה כמבריח עצמו מפתח בית הכנסת שבמזרח: על גב היד. את יד חבירו הוא נושק דרך חשיבות הוא וזה מפני הרוק: אלא בשדה. דאמרי איכא אזנים לכותל: בדבר אחר. תשמיש: אני צויתי למקודשי. במגלת בבל כתיב אני צויתי את מלכי פרס (א) (עמדי) לבא ולהשחיתה: ליליא הוא. עד הנץ החמה: דקיימי בההיא שעתא. הלכך זמן ק"ש דיום הוא דגבי קרית שמע ובקומך כתיב והא קיימי: והאי

תוספות

תרגום שמפרש לפעמים · כי כמו שהתרגום מפרש לע"ה כך הם מבינים מתוך הלע"ז · ולא נהירא שהרי התרגום מפרש במה שאין ללמוד מן העברי כדאשכחן *בכמה דוכתי דאמר רב יוסף (מגילה ד' ג·) אלמלא תרגומא דהאי קרא לא ידענא מאי קאמר ע"כ אין לומר בשום לשון פעם שלישית כי אם בלשון תרגום:

ואפילו עטרות ודיבון וכו'. פי' רש"י אפי' עטרות ודיבון שאין בו תרגום שצריך לקרותו שלשה פעמים בעברי. וקשה אמאי נקט עטרות ודיבון שיש לו מ"מ תרגום ירושלמי · היה לו לומר ראובן ושמעון או פסוקא אחריכא שאין בו תרגום כלל. ויש לומר משום הכי נקט עטרות ודיבון אע"ג שאין בו תרגום ידוע אלא תרגום ירושלמי וצריך לקרות ג' פעמים העברי מ"מ יותר טוב לקרות פעם שלישית בתרגום: כאילו מתענה תשיעי ועשירי. ה"פ אם נצטווה להתענות יום ט'. והקשה רבינו שמואל ב"ר אהרן מינכי"ל מאי קשיא ליה והא כתיב בראשון בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצות (שמות יב) ואותו ערב ר"ל ערב של ט"ו הכא נמי נימא מאי ערב ערב של עשירי ויש לומר דשאני התם דכתיב תאכלו לבסוף דמשמע הכי בראשון בי"ד בלילה תאכלו מצות. אבל הכא כתיב ועניתם קודם בערב דמשמע ועניתם מיד ביום התשיעי: ישלים פרשיותיו עם הצבור. נראה דכל השבוע מכיון דמתחילין לקרות הפרשה דהיינו ממנחת שבת ואילך עד שבת הבאה נקראת עם הצבור ואע"ג דלענין גיטין לא נקרא קמי שבת אלא מרביעי ואילך (בפסחים ד' קו·) [*וזמן השלמה יש במדרש (ג) ג' דברים צוה רבינו הקדוש לבניו בשעה שנפטר שלא תאכלו לחם בשבת עד שתגמרו כל הפרשה משמע דקודם אכילה צריך להשלימה. ומיהו אם השלימה לאחר אכילה שפיר דמי. מ"מ מצוה מן המובחר קודם אכילה:

לא לעולם ליליא הוא. תימא אם כן לימא רבותא שפעמים יש אדם קורא לאחר שיעלה עמוד השחר שני פעמים ויוצא בו משום שחרית ומשום ערבית. וי"ל דהכי קאמר לעולם לילא הוא בשאר מצות דבעינן בהו יום כמו תפילין וציצית. אבל גבי ק"ש לא הואיל ואיכא אינשי דקיימי בההיא שעתא לאו זמן שכיבה הוא. והאי דנקט לאחר שיעלה עמוד השחר לאו דוקא מיד הוא דהא צריך להמתין לכל הפחות שיעורא דמתניתין (לקמן ט:) עד שיכיר בין תכלת *לכרתי:

עין משפט נר מצוה

לו א מיי' פ"ו מהלכות תפלה הלכה א סמג עשין יט טוש"ע או"ח סימן צ סעיף ח:

לז ב ג מיי' פ"א מהל' ק"ש הל' יב סמג עשין יח טוש"ע או"ח סימן נח סעיף ג ד ה ובסימן רלה סעיף ד:

[גי' הערוך בערך כל ברביעי סבר לאשלומינהו לכלהו פרשייתא דכלה במעלי יומא דכפורי פי' כן שמנה פרשיות שקורין בד' שבתות שבאלול ובד' שבתות שבאדר ומפני שהיה רב ביבי טרוד בחדש הכלה במס' דכלה לא מצא פנאי להשלים כל פרשה בשבתה]

רב נסים גאון

ואיכא דאמרי מטה ארמית ממש. ממעשה שהיה לרב פפא אמרי דרב פפא היתה לו מלוה אצל גוי אמר כיון שרחק רב פפא לגוי במלוה שלו רצה הגוי לעשות לו עלילה במרמה כדי להנצל בה מנחת ביע' שלו מה עשה נפל תינוק אחד קטן מת והשכיבו על מטה שלו וכסהו בבגדים כדי שלא ירגיש בו אדם ואמר לו לרב פפא בא עמי לביתי ואני נותן לך את שיש לך אצלי הלך אצלו תכנס לביתו אמר לו הגוי שב לך על המטה נתן עיניו רב פפא בדברים שהיו על המטה קודם שישב עליה ומצא התינוק המת מוטמן בתוך הבגדים הרגיש הדברים שרצה להתעולל עליו עלילות ברשע ומאותה שעה אסרו חכמים לישב על מטה ארמית מפני כן וזה המעשה בקבלה הוא אצלי מרבי ארותינו הרב הקדוש רבנו חושיאל ריש בי רבנן ז"ל לתחיה וגם מצאתי אותו בתשו' הגאונים כמו כן:

מסורת הש"ס

[נקדושין דף מט. המתרגם פסוק כצורתו]

ס"א דיבון ועפרות שנכסף ממשי

פסחים דף ס"מ: יומא דף פ"א: ר"ה דף ט.

[סנהדרין נז:]

תולין דף כח.

ב"ב פ"ק דף יד: מנחות צט.

פסחים קיב:

[ע"ש ברש"י ובכרכ"ס סמעשה בנוכן אחר וע"ש גם בש"י דפכ"ם]

[לקמן דף סא ע"ש]

ברלשית לא

ישעיה יג

תוספתא פ"א

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אני צויתי וכו' פרס לבא כצ"ל ותיבת עמדי נמחק:

(ב) תוס' ד"ה ישלים וכו' במדרש יש ג' דברים:

לעולם יממא הוא. ואם תאמר ליתני שתי פעמים קודם הנץ החמה והוי רבותא טפי דאפילו קודם הנץ הוי זמן דקריאת שמע של שחרית. וי"ל כדפרישנא דהאי יממא לענין שחר מלות. אבל לענין ק"ש הואיל ואיכא איניש דגני לאו זמן קימה הוא. ותימה דקשיא דרבי עקיבא אדר' עקיבא דהכא קאמר אחר הנץ ולקמן (עמוד ב) קאמר משיכיר בין חמור לערוד דהיינו אפילו קודם. וי"ל דתרי תנאי אליבא דרבי עקיבא. אי נמי יש לומר יממא הוא אפילו גבי קריאת שמע דהא זמן קימה הוא והא דלא נקט ב' פעמים קודם הנץ משום דבעי לאשמועינן שאינו יוצא בשל לילה אחר הנץ: **ובלבד** שלא יאמר השכיבנו. פירש בקונטרס אמילתא דר"ש בן יוחי דקורא קודם שיעלה עמוד השחר קאי. ונראה לי דלאו ודאי זמן שכיבה הוא ומאי למימר השכיבנו. ועוד דהוה ליה למימר אמאי דסליק מיניה, ופי' רבינו תם דקאי אקודם הנץ דסליק מיניה ולכך קאמר דלא מצי למימר השכיבנו דלאו זמן שכיבה הוא כיון שעלה כבר עמוד השחר אפילו קודם הנץ:

ר' אלעזר בן עזריה אומר נאמר כאן בלילה הזה וכו'. וא"ת היכי מצי למימר רבי אלעזר בן עזריה עד חצות והכתיב לא תותירו ממנו עד בקר (שמות יב) דמשמע עד בקר מיהא מצי לאכלו. ויש לומר דמצי למימר דהכי קאמר לא תעשו דבר שיבא לידי נותר עד הבקר. שאם לא יהא נאכל עד חצות לא תוכל לאוכלו ולא לשורפו בלילה כדקאמרינן *ביום אתה שורפו ואי אתה שורפו בלילה ואם כן ישאר עד הבקר:

לא לעולם יממא הוא והאי דקרו ליה ליליא' דאיכא אינשי דגנו בההיא שעתא אמר רבי אחא ברבי חנינא אמר רבי יהושע בן לוי הלכה כר"ש שאמר משום רבי עקיבא. אמר רבי זירא ובלבד שלא יאמר "השכיבנו". כי אתא רב יצחק בר יוסף אמר הא דרבי אחא ברבי חנינא אמר ריב"ל לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר דההוא זוגא דרבנן דאשתכור בהלולא דבריה דר' יהושע בן לוי אתו לקמיה דריב"ל אמר "כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק": מעשה שבאו בניו וכו': ועד השתא לא שמיע להו הא דר"ג? הכי קאמרי ליה: רבנן פליגי עילווך "ויחיד ורבים הלכה כרבים או דלמא "רבנן כוותך סבירא להו והאי דקאמרי "עד חצות"-כדי להרחיק אדם מן העבירה: אמר להו: רבנן כוותי סבירא להו וחייבין אתם, והאי דקאמרי "עד חצות" כדי להרחיק אדם מן העבירה: ולא זו בלבד אמרו אלא וכו': ור"ג מי קאמר "עד חצות" דקתני "ולא זו בלבד" (א)אמרו? הכי קאמר להו ר"ג לבניה: אפילו לרבנן דקאמרי "עד חצות" מצותה עד שיעלה עמוד השחר, והאי דקא אמרי "עד חצות" כדי להרחיק אדם מן העבירה: הקטר חלבים וכו': ואילו אכילת פסחים לא קתני ורמינהי: ק"ש ערבית, והלל בלילי פסחים ואכילת פסח מצותן עד שיעלה עמוד השחר? אמר רב יוסף לא קשיא הא ר' אלעזר בן עזריה הא רבי עקיבא *דתניא "ואכלו את הבשר בלילה הזה" רבי אלעזר בן עזריה אומר נאמר כאן "בלילה הזה" ונאמר להלן "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה" מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות אמר ליה ר' עקיבא והלא כבר נאמר "בחפזון"-עד שעת חפזון א"כ מה תלמוד לומר "בלילה"? יכול יהא נאכל כקדשים ביום: תלמוד לומר "בלילה", בלילה הוא נאכל ולא ביום. בשלמא לר' אלעזר בן עזריה דאית ליה גזירה שוה אצטריך למכתב ליה "הזה" אלא לר' עקיבא האי "הזה" מאי עביד ליה? למעוטי לילה אחר הוא דאתא סד"א הואיל ופסח-קדשים קלים, ושלמים-קדשים קלים, מה שלמים נאכלין לשני ימים ולילה אחד אף פסח נאכל שתי לילות במקום ב' ימים ויהא נאכל לב' לילות ויום אחד קמ"ל "בלילה הזה" בלילה הזה הוא נאכל ואינו נאכל בלילה אחר. ור' אלעזר בן עזריה "לא תותירו עד בקר" נפקא, ורבי עקיבא אי מהתם הוה אמינא מאי "בקר" בקר שני ורבי אלעזר אמר לך כל "בקר"-בקר ראשון הוא. (והני תנאי כהני תנאי *דתניא "שם תזבח את הפסח בערב כבוא השמש מועד צאתך ממצרים" ר' אליעזר אומר בערב אתה זובח, וכבוא השמש אתה אוכל, ומועד צאתך ממצרים אתה שורף רבי יהושע אומר בערב אתה זובח כבוא השמש אתה אוכל ועד מתי אתה אוכל והולך: עד "מועד צאתך ממצרים") א"ר אבא הכל מודים כשנגאלו ישראל ממצרים לא נגאלו אלא בערב שנאמר "הוציאך ה' אלהיך ממצרים לילה" וכשיצאו לא יצאו אלא ביום שנא' "ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה" על מה נחלקו על שעת חפזון ר' אלעזר בן עזריה סבר מאי חפזון חפזון דמצרים ורבי עקיבא סבר מאי חפזון חפזון דישראל *תנ"ה "הוציאך ה' אלהיך ממצרים לילה" וכי בלילה יצאו והלא לא יצאו אלא ביום שנא' "ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה" אלא מלמד שהתחילה להם גאולה מבערב: "דבר נא באזני העם" וגו' אמרי דבי ר' ינאי *אין "נא" אלא לשון בקשה: אמר ליה הקב"ה למשה בבקשה ממך לך ואמור להם לישראל בבקשה מכם שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב שלא יאמר אותו

והאי דקרו ליה ליליא. דקאמר יוצא בו ק"ש של לילה: **משום דאיכא דגנו**. וקרינא ביה "ובשכבך": **ובלבד שלא יאמר השכיבנו**. הקורא ק"ש של לילה שחרית סמוך לעמוד השחר לא יאמר השכיבנו שאין עוד זמן תחלת שכיבה אלא זמן סוף שכיבה: **דאשתכור**. ונרדמו עד לאחר עמוד השחר: **בשעת הדחק**. תורה אור אבל שלא בשעת הדחק לא: **הכי קא אמרי ליה**. לרבן גמליאל ולא גרס אלא: **רבנן פליגי עילווך**. כלומר מי פליגי רבנן עליך דהא דאמרי עד חצות דוקא קאמרי דלא משמע להו ובשכבך כל זמן שכיבה אלא כל זמן שדרך בני אדם להתעסק לילך ולשכב ומיהו בהא פליגי אדר' אליעזר דאלו רבי אליעזר סבירא ליה זמן עסק שכיבה אינו אלא עד האשמורה הראשונה ולרבנן עד חצות. **אתה** סבירא לך ובשכבך כל זמן שבני אדם שוכבים והיינו כל הלילה ויחיד ורבים הלכה כרבים: **או דילמא כוותך סבירא להו**. ומשמע להו "ובשכבך" כל זמן שכיבה והא דקאמרי "עד חצות" הרחקה הוא כדי לזרז ומיהו היכא דאתנים ולא קרא קודם חצות עדיין זמן חיובא הוא ומחייבי ונפקי ידי ק"ש בזמנו: **כוותי סבירא להו**. "וחייבין אתם לקרות" גרסינן, ולא גרסינן "מותרים" דאפילו שלא בזמנו תנן (עמוד ב) הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה: **שעת חפזון**. שנחפזו לצאת והיינו עמוד השחר כדכתיב "לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר" (שמות יב): **יכול יהא נאכל**. כשאר קדשים ביום שחיטתו כדרך תודה שאף היא זמן אכילתה יום א' ואוכל והולך כל יום שחיטתה והלילה עד הבקר (ג) כדין תודה דכתיב ביום קרבנו יאכל (ויקרא ז): **מה שלמים נאכלין לשני ימים ולילה אחד**. שבינתים דכתיב "ביום זבחכם יאכל וממחרת" (שם יט) אף פסח כמו הואיל ואינו נאכל אלא בלילה נוקים שני לילות במקום שני ימים דשלמים ויהא נאכל בשני לילות ויום א' לא שיאכלנו ביום אלא שיהא שהות זמן שלא יפסל באכילה בשביל המתנת היום ויאכלנו בלילה השנית (ג) קמ"ל: **שם תזבח את הפסח בערב כבא השמש מועד צאתך ממצרים**. הרי לך שלשה זמנים שאינם שוים. בערב כי יכנו צללי ערב היינו לאחר חצות שנסתלקה חמה מראש כל אדם ונטתה למערב. כבא השמש=משחשכה. "מועד צאתך ממצרים בבקר". כיצד יתקיימו כולם. בערב=לזמן שחיטה כבא השמש=התחלת זמן אכילה מועד צאתך=זמן שריפה כלומר בבקר הוא נעשה נותר שהגיע זמן שריפה אלא לפי שאין שורפין קדשים ביום טוב ממתינין לו עד בקר שני: **עד מתי אתה אוכל**. היינו כר"ע אבל לתנא קמא עד חצות לילה הוי זמן אכילה ותו לא דאי לא, מאי בינייהו: **הכל מודים**. רבי עקיבא גופיה מודה שבלילה מחלוה ואילך היתה שעת חפזון למצרים לשלחם מן הארץ: **מערב נגאלו**. נתנו להם רשות לצאת: **חפזון דמצרים**. מכת הבכורים שעל ידם נחפזו למהר לשלחם: **חפזון דישראל**. לא שמעו להם לצאת עד בקר: **לומו**

לח א מיי׳ פ״ח מהל׳ ק״ש הל׳ י׳ (סמ״ג עשין יח) טוש״ע א״ח סימן רלה סעיף ד :

לט ב מיי׳ פ״ח מהל׳ קרבן פסח הל׳ יד:

[לקמן יא: שבת מט. לע: קמו: עירובין מו. נד. יבמות סו: כתובות מ: ב"ק ב: ב"מ ג. קי"ח. בכא בתרא מ: קטו. קנט: שבועות מח. חולין נד. נז. קיא: מנחות מ:]

גיטין יט. [שבת מט. עירובין מו. מס ז. מ:]

[לקמן לו. שבת ס: קב. ביצה יב. יומא לו: יבמות מ. מו: מו. ב"ק קב. ע"ז ז. כתובות לז. מס לו: מס.]

[ועי' תוספות פסחים מס. ד"ה דאלו]

פסחים קב: מגילה כא. זבחים מ: מכילתא דר"י פרשה כא

ספרי פ' ראה

ספרי שם

[תוספתא פסחים פ"ח] סנהדרין מג:

[מוספה יוד: סנהדרין מג: מס:]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ולא זו בלבד אמרו. נ"ב הכי קאמר כצ"ל ותיבת אמרו נמחק: (ג) רש"י ד"ה יכול יהא וכו' עד הבקר מן הסורה דכתיב ביום: (ג) ד"ה מה שלמים וכו' בלילה השנית. נ"ב והכי סוף פסחים דף קכ ע"ב הכיא תחלה פי' רבינו דהכא דאכלה ולא"כ בתו ...

אלא בין תכלת שבה ללבן שבה . פי' ר"ת למר הלבוש תכלת ויש מקומות שלא עלה שם הלבש שפיר. ונקשה דלמרגין במקום (מג ב ושם) ראה מלוה זו שבה תלוי מלוה לחברתה ואיזו זו ק"ש כדתנן עד שיכיר בין תכלת ללבן . ואי קלי לתניה למר חיבה תלויה בציצית. ועוד בגלילה כמי פעמים יכולין לראות למר שחיט צבוע כדרכו . ע"כ לפרש בין תכלת שבה בציצית שהיה קבוע בו תכלת וגם שני חוטין לבן ושוחין בו חוליא של תכלת וחוליא של לבן: **אחרים** חולקים עד שירחה מכבו וכו' . בירושלמי במה חלן קיימין לי כרבגיל לפי' ברחוק טפי חכיס ביה ולי בשחיט רגיל לפלגל בקרוב לגביה לא חכיס ביה שפשר ברגיל ולישנ רגיל כהדין לכסגיל דלחתי לקיליין. וגריך לומר דהתי לחתיס לאו כ' מחיר ניהנו דהתן כ' מחיר לייטי לעיל מיניהו* : **לק"ש** כוחיקין. חימה דלעיל פסקינן כמאן דמחיר לאחר עמוד השחר מיד ולקמן פסקי' הלכה כר' יהושע דאחר עד ג' שעות והכא פסק לכיי שהוא כחרא ואחר כוחיקין ומשמע דהכי הלכתא. וי"ל דודאי זמן ק"ש מחחיל לאחר עמוד השחר וזמנו עד ג' שעות ומיהו מלוה מן המובחר כוחיקין שמוך להכין החמה כדי לסמוך גאולה לחפלה ולפי' וחיקין כמי מודו לרבי יהושע שאם לא קרא קודם הכן החמה ליכול לקרות עד שלש שעות ועל זה חנו סומכין וכן בפ' מי שחתו (לף כ"ב ב) דקאחר בעל קרי שירד לטבול אם יכול לעלות ולקרות קודם הנן וכו' ומסיק בגמרא (ד' כ"ב ב) דילמא כר' יהושע וכוחיקין כלומר מחכי' דקאחי קודם הכן החמה כוחיקין חלמא וחיקין כמי מודו לר' יהושע אחין שעה עוברת עד שלש שעות . ומיהו קשה דלמרגין ביומא (ד' לו: ושם) לף היה עשחה בברכות של שחר כיון שהחמה זורחת היו ניעוחות יולאות הימנה והיו יודעין שהגיע הכן החמה וכא זמן ק"ש של שחרית ומוכיח לה החם בשחר עמוד דירושלים חלמא משמע דעיקר זמן ק"ש לאחר הכן החמה והא לא הוי כוחיקין קודם הכן החמה ומיהו לעולם כוחיקין קודם להכן שמוך להכן . וי"ל דלאחו זמן הוקבע לגבור לפי שלא היו יכולין להקדים ולמחר כוחיקין כי רוב בני אדם אינם יכולין לכוין לחוך חוחה שעה:

כל הסמוך גאולה לחפלה חיבו **צוך** . ות"ח והלה כל הטוחה סומכין גאולה לחפלה ומחי רבוחיה דרב ברונא דלח פסיק חוכיח מפומיה. ויש לומר דהכי קחמר כל הסמוך גאולה לחפלה כוחיקין שקורין ק"ש קודם הכן ותפלה לאחר הכן : כל

תנן (ו) החמה *ר' יהושע אומר עד שלש שעות שכן דרך מלכים לעמוד בשלש שעות; *הקורא מבאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בחורה: **גמ'** מאי בין תכלת ללבן אלימא בין גבבא דעמרא חיורא לגבבא דעמרא דתכלתא, הא בליליא נמי מידע ידעי, **אלא** *בין תכלת שבה ללבן שבה. תניא רבי מאיר אומר משיכיר בין תולאב לכלב ר"ע אומר בין חמור לערוד *ואחרים אומרים משיראה את חברו ברחוק ד' אמות ויכירנו אמר רב הונא הלכה כאחרים אמר אביי *להפילין כאחרים, לק"ש כוחיקין *דאמר ר' יוחנן ותיקין היו *גומרין אותה עם הנץ החמה תניא נמי הכי *ותיקין היו נומריו אותה עם הנץ החמה בדי שיסמוך גאולה לחפלה ונמצא מחפלל ביום *ר' יוסי אומר קראה *יראך עם שמש ולפני ורח דור דורים, העיד ר"ש בן אליקים משום קהלא קדישא דבירושלים *כל הסומך גאולה לחפלה אינו נוזק כל היום כולו, א"ר זירא והא אנא סמכי ואיתזק? א"ל במאי איתזקת? דאמטיית אסא לבי מלכא, התם נמי מבעי לך למיהב אגרא למחזי אפי מלכא. ר"א יוחנן *ילעולם ישתדל אדם לרוץ לקראת מלכי ישראל ולא לקראת מלכי ישראל בלבד אלא אפילו לקראת מלכי עכו"ם שאם יזכה יבחין בין מלכי ישראל למלכי עכו"ם . אמר ליה רבי אלעא לעולא כי עיילת לתתם שאיל בשלמא דרב ברונא אחי במעמר כל התבורה דאמר גדול הוא ושמח במצות, זימנא חדא סמך גאולה לחפלה ולא פסיק חוכא מפומיה כוליה יומא. היכי מצי סמיך והא *א"ר יוחנן *בשלשה הוא אומר ה' שפתי תפתח ולבסוף הוא אומר יהיו לרצון אמרי פי וגו' אמר ר' אלעזר הכא בתפלה של ערבית. והא אמר ר' יוחנן *איזהו בן העולב"ב זהו הסומך גאולה לחפלה של ערבית לחפלה של ערבית, אלא א"ר אלעזר הכא בתפלת המנחה. רב אשי אמר אפי' תימא אבולהו וכיון דקבעוה רבנן בחפלה כחפלה אריכתא דמיא, דאי לא תימא הכי *ערבית היכי מצי סמיך והא בעי למימר "השכיבנו" אלא כיון דתקינו רבנן השכיבנו גאולה אריכתא דמיא ה"נ כיון דקבעוה רבנן בחפלה אריכתא דמיא. מכדי האי "יהיו לרצון אמרי פי" משמע לבסוף ומשמע מעיקרא, ר' בעינא למימר, מ"ט תקנוהו רבנן לאחר י"ח ברכות לימרו מעיקרא? א"ר יהודה בריה דר' שמעון בן פזי הואיל ולא אמרו דוד אלא לאחר י"ח פרשיות לפיכך תקינו רבנן לאחר י"ח ברכות. הני י"ח, י"ט הויין? אשרי האיש" ולמה לי? רבי יונה אומר משום ר' יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי ק"ג פרשיות אמר דוד ולא אמר "הללויה" עד שראה במפלתן של רשעים שנאמר °יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ה' הללויה". רבי ק"ג, ק"ד הויין אלא שמע מינה אשרי האיש ולמה לי? חדא פרשה היא דאמר ר' שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן

הגהות הב"ח (ו) בשנה וגומרה עד הנן . נ"ב כ"ה הוא דקאמר לה עיין לקמן דף כ"ה ריש ע"ב (ב) רש"י ד"ה יהלוך וכו' בק"ש . נכחב בגליון עי' לקמן דף כט ע"ב פי' רבי"ו יהלוך עם שמש זו חפלת יונה כיסף ממה שמי, כלן חק"ש :

תוספות הרא"ש **תוספות** מגילה ב ד"ה ואלא ב מיי' פ"ו מהלכות ק"ש הלכה יא ופיד מהל' תפילין הלכה י סמג עשין יח עוש"ע או"ח סימן נח סעיף ג' וכפי' פם סעיף ג :
מא ג מיי' פ"ו מהלכות תפלה הלכה יז סמג עשין יח עוש"ע או"ח סימן סו סעיף ח וסי' קיח סעיף ג :
מב ד מיי' פ"ג מהל' תפלה הלכה יד טור ש"ע או"ח סימן רכד סעיף ה [כ' אלפס לקמן פרק הרואה דף מז:] :
מג ה [מיי' פ"ו מהל' תפלה הלכה יח] סמ"ג עשין יח עוש"ע או"ח סימן לט סעיף ב :

נוסחא
• ג' ציצית הבא מצוה אחת כל מצוותיה בעל כרחם מיד מצוה אחת מהן ד"מ.
ג-ג ואחרים] פי' תוס' פוסקה לב. ועי"ז סד:
• ג' ציצית תרתי דיקנא אחת מצוה ד"מ.
ד-ד נאמרה יתיר פ"ק.
• ד' ציצית ואחרים אומרים כדי שיראה את חברו ברחוק ד' אמות ויכירנו. ברחוק ד' אמות ויכירנו. הוא פירושא איתמר עלה בגמ' דבני מערבא מתי אין קיימין אם בריעל אפי' ברחוק כמה חכיס ליה ואי בשאינו ריעל אפי' קאים נביח לא חכיס ליה אלא כאן אנו קיימין בריעל ואיבו ריעל כדחזא דאוול לאכסניא דאתי לקיצין: העיד (ר' שמעון) [ריי] בן אליקים משום קהלה קדושה בגמ' דבני מערבא במס' דמשער שני (פסיב הלכה ד') פרשו עזרה קדושה ר' יוסי בן (משולם) [המשולם] ור' שמעון בן מנסיא ובמס' דיום טוב בפרק אין צדין (דף כז) ברבי' אבר ר' שמעון בן לוי אבר ר' יהושע בן לוי אבר ר' יוסי בן שאול אבר ר' משום קהלה קדושה שביהושלים *ר' שמעון בן אבר ר' שמעון בן לוי ובאבדתא דקהלת (פסוק ולמה חייט) למה קרין אותן עזרה קדושה
*) ע"ש בגמ' וכ"ש ונ"ש.
ברבי עזרה קדושה שהיו משלשין את היום שלש לתפלה שלש למלאכה ויש אומרים על שחיו יגעים התורה בימות התקיץ ר' יצחק בן אלעזר קרי לה' שמלאו ולה' ברכי עזרה קדושה שהיו משלשין את היום ויש אומרים על שחיו יגיעין בתורה וכו' :

נוסחא אחרת
(פסיק זכ.זות לעיל מן אלו בתפ.תו: ענני ה' ענני "
נוסחא אחרת
(פ"ק ברכ' ג ע"ב ד"ה ואחרים ואמ' ת"ח) מתני'
נוסחא אחרת
תוספתא פ"ח
• ק"ש כוחיקין
• אע"ג סאכ"ת ג' אזלות ד' ת"ל ד"ה

רב נסים גאון
אחרים אומרים כדי שיראה את חברו ברחוק ד' אמות ויכירנו. הוא פירושא איתמר עלה בגמ' דבני מערבא מת אין קיימין אם בריעל אפי' ברחוק כמה חכים ליה ואי בשאינו ריעל אפי' קאים נביח לא חכים ליה אלא כאן אנו קיימין בריעל ואיבו ריעל כדחזא דאזיל לאכסניא דאתי לקיצין: העיד (ר' שמעון) [ריי] בן אליקים משום קהלה קדושה בגמ' דבני מערבא במס' דמשער שני (פסיב הלכה ד') פרשו עזרה קדושה ר' יוסי בן (משולם) [המשולם] ור' שמעון בן מנסיא ובמס' דיום טוב בפרק אין צדין (דף כז) ברבי' אבר ר' שמעון בן לוי אבר ר' יהושע בן לוי אבר ר' יוסי בן שאול אבר ר' משום קהלה קדושה שביהושלים *ר' שמעון בן אבר ר' שמעון בן לוי ובאבדתא דקהלת (פסוק ולמה חייט) למה קרין אותן עזרה קדושה

נוסחא אחרת
תוספתא פ"ח
• ק"ש כוחיקין
• אע"ג סאכ"ת ג' אזלות ד' ת"ל ד"ה

נוסחא אחרת
תוספתא פ"ח
• ק"ש כוחיקין
• אע"ג סאכ"ת ג' אזלות ד' ת"ל ד"ה

נוסחא אחרת
תוספתא פ"ח
• ק"ש כוחיקין
• אע"ג סאכ"ת ג' אזלות ד' ת"ל ד"ה

נוסחא אחרת
תוספתא פ"ח
• ק"ש כוחיקין
• אע"ג סאכ"ת ג' אזלות ד' ת"ל ד"ה

נוסחא אחרת
תוספתא פ"ח
• ק"ש כוחיקין
• אע"ג סאכ"ת ג' אזלות ד' ת"ל ד"ה

נוסחא אחרת
תוספתא פ"ח
• ק"ש כוחיקין
• אע"ג סאכ"ת ג' אזלות ד' ת"ל ד"ה

נוסחא אחרת
תוספתא פ"ח
• ק"ש כוחיקין
• אע"ג סאכ"ת ג' אזלות ד' ת"ל ד"ה

נוסחא אחרת
תוספתא פ"ח
• ק"ש כוחיקין
• אע"ג סאכ"ת ג' אזלות ד' ת"ל ד"ה

נוסחא אחרת
תוספתא פ"ח
• ק"ש כוחיקין
• אע"ג סאכ"ת ג' אזלות ד' ת"ל ד"ה

נוסחא אחרת
תוספתא פ"ח
• ק"ש כוחיקין
• אע"ג סאכ"ת ג' אזלות ד' ת"ל ד"ה

פסח כשחרי וסיים כשחרי. שלמת חדש היה לשחרי כל חוסי כו׳-סיומת דלמה גויס״הות: **כריוני.** פריצים: **חשאים כסיב.** קרי ביה כסיב [לחכרי] נאמנים כל פקודיו סמוכים (ג) סמיכת כל פקודיו עשויס בחמת ויסר ולעולם ולא דבר רק: **כלום יש עבד שמורד כרבו.** ויבח להכחים לה דברי הכניח: **אמור נא כלום יש בן כו׳.** והא חזיון הכא דהוה: **כלא נמי סוף.** סופים להיות: **ואמר שירה.** כענד כולם לאמר שירה לכשתהה רוח הקודש עליו: תורה אור

וכל קרבי. על שם קרבי לאמו שהר נאמנות: **מאי משמע.** דעל יום המיתה נאמר: **כל ורוח וכו׳.** הוא שבר דכתי כמי מאי שנא קרבים דנקט: **משמע כרבי נפשי.** לעניל לחייב להו: **מאי דכתיב כל חוסי בו׳.** הנהו בריוני דהוו בשבבותיה דר״מ והוו אא מצערו ליה טובא הוה אא בעי ר׳ מאיר רחמי עלויהו כי היכי דלילמודתו אמרה לי׳ ברוריא דכתיב מאי דעתך משום דכתיב יתמו חטאים מי כתיב חוטאים חטאים כתיב ועוד שפיל למפיה דקרא ורשעים עוד אינם ביון דיתמו חטאים ורשעים עוד אינם בעא רחמי עלויהו והדרו בתשובה: **אמר לה ההוא** בתשובה ורשעים עוד אינם כתיב רני עקרה לא ילדה משום דלא ילדה רניאמרה ליה שטיא שפיל למפיה דקרא דכתיב רבים בני שוממה מבני בעולה אמר ה׳ אלא מאי עקרה לא ילדה רני כנסת ישראל שדומה לאשה עקרה שלא ילדה בנים

כל פרשה שהיתה חביבה על דוד פתח בה "באשרי" וסיים בה "באשרי"–פתח "באשרי" דכתיב אשרי האיש וסיים "באשרי" דכתיב אשרי כל חוסי בו׳: הגהו בריוני דהוו בשבבותיה דר״מ והוו אא מצערו ליה טובא הוה אא בעי ר׳ מאיר רחמי עלויהו כי היכי דלילמודתו אמרה לי׳ ברוריא דכתיב יתמו חטאים מי כתיב חוטאים חטאים כתיב ועוד שפיל למפיה דקרא ורשעים עוד אינם ביון דיתמו חטאים ורשעים עוד אינם בעא רחמי עלויהו והדרו בתשובה: אמר לה ההוא רני עקרה לא ילדה משום דלא ילדה רניאמרה ליה שטיא שפיל למפיה דקרא דכתיב רבים בני שוממה מבני בעולה אמר ה׳ אלא מאי עקרה לא ילדה רני כנסת ישראל שדומה לאשה עקרה שלא ילדה בנים

אלא מאי לא ילדה כתיב רני עקרה לא ילדה משום דלא ילדה רניאמרה ליה שטיא שפיל למפיה דקרא דכתיב רבים בני שוממה מבני בעולה אמר ה׳ אלא מאי עקרה לא ילדה רני כנסת ישראל שדומה לאשה עקרה שלא ילדה בנים

נגורס לבדוקי מבדוקי בתמיה

אבל פרשה שהיתה חביבה על דוד כו׳. ות״ם מאי כל הפרשיות ואת לא תמצא שום פרשה תחלת ואמצעיתה ואחרית בתהלים ומסיימת בתהלים תחלת היא. ות״ל דלאו דוקא פתח בתהלים וסיים בתהלים. תחלת פתיחה מעין פתיחה כמו שתלה שפתח בתהלה וסיים בתהלה שתלה ס׳ יכבר פי׳ וכן הרבה פרשיות שמתחילות בתהלים ומסיימות בתהלים: **למה נסמכה פרשת אבשלום לפרשת גוג ומגוג.** שאם יאמר לך אדם כלום יש עבד שמורד ברבו אף אתה אמור לו כלום יש בן שמורד באביו אלא הוה הכא נמי הוה: אמר ר׳ יותן משום רבי שמעון בן יוחי מאי דכתיב **פיה פתחה בחכמה** ותורת חסד על לשונה כנגד מי אמר שלמה מקרא זה לא אמרו אלא **כנגד דוד** שהיה עוסק בתורה בלילה ובמלחמות בשעה שהיה יוצא למלחמה היה נועץ בסנהדרין שלו ואחר כך יוצא שנאמר ויהי דוד בכל דרכיו משכיל וה׳ היה עמו: **אביו שרד בחמשה** עולמים ואמר שירה: **דר במעי אמו** ואמר שירה שנאמר ברכי נפשי את ה׳ וכל קרבי את שם קדשו יצא לאויר העולם ונסתכל בכוכבים ומזלות ואמר שירה שנאמר ברכי ה׳ מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו ברכו ה׳ כל צבאיו וגו׳ ינק משדי אמו ונסתכל בדדיה ואמר שירה שנאמר ברכי נפשי את ה׳ ואל תשכחי כל גמוליו מאי אמר כל גמולין שעשה לה דדים במקום בינה שמניקין את התינוק מאי אמר (רבי) יהודה כדי שלא יסתכל במקום ערוה רב מתנא אמר כדי שלא יינק ממקום המטונפת ראה במפלתן של רשעים ואמר שירה שנאמר יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ה׳ הללויה נסתכל ביום המיתה ואמר שירה שנאמר ברכי נפשי את ה׳, ה׳ אלהי גדלת מאד הוד והדר לבשת" מאי משמע (ה) דעל יום המיתה נאמר אמר רבה בר רב שילא מסיפא דעניינא דכתיב תסתיר פניך יבהלון תוסף רוחם יגועון וגו׳. רב שימי בר עוקבא ואמרי לה מר עוקבא הוה שכיח קמיה דר׳ שמעון בן פזי והוה מסדר אגדתא קמיה דר׳ ירושע בן לוי ואמר ליה מאי דכתיב ברכי נפשי את ה׳ וכל קרבי את שם קדשו אמר ליה בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם: מדת בשר ודם צר צורה על גבי הכותל ואינו יכול להטיל בה רוח ונשמה קרבים ובני מעים והקב״ה אינו כן צר צורה בתוך צורה ומטיל בה רוח ונשמה קרבים ובני מעים והתניין דאמרה תנא אין קדוש כה׳ אין בלתך ואין צור כאלהינו– מאי אין צור כאלהינו אין צייר כאלהינו מאי כי אין בלתך? אמר ר׳ יהודה בר מנסיא אל תקרי כי אין בלתך אלא אין לבלותך שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם: מדת בשר ודם מעשה ידיו מבלין אותו והקב״ה מבלה מעשיו אל אנא הבי קא אמינא לך הני חמשה ברכי נפשי כנגד מי אמרן דוד לא אמרן אלא כנגד הקב״ה וכנגד נשמה אמת הקב״ה מלא כל העולם אף נשמה מלאה את כל הגוף אמת הקדוש ברוך הוא רואה ואינו נראה אף נשמה רואה ואינה נראית אמת הקב״ה זן את כל העולם כלו אף נשמה זנה את כל הגוף אמת הקב״ה מהור אף נשמה מהורה אמת הקב״ה יושב בחדרי חדרים אף נשמה יושבת בחדרי חדרים יכא מי שיש בו חמשה דברים הללו ישבח למי שיש בו חמשה דברים הללו: אמר רב המנונא מאי דכתיב מי כהחכם ומי יודע פשר דבר? מי בהקדוש ברוך הוא שיודע לעשות פשרה בין שני צדיקים בין חזקיהו לישעיהו: חזקיהו אמר ליתי ישעיהו גבאי דהבי אשכחן באליהו דאזל לגבי אחאב (שנאמר וילך אליהו להראות אל אחאב) ישעיהו אמר ליתי חזקיהו גבאי דהבי אשכחן ביהורם בן אחאב דאזל לגבי אלישע, מה עשה הקב״ה, הביא יסורים על חזקיהו ואמר לו לישעיהו לך ובקר את החולה שנאמר בימים ההם חלה חזקיהו למות ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר אליו כה אמר ה׳ (צבאות) צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה וגו׳" מאי כי מת אתה ולא תחיה מת אתה בעולם הזה ולא תחיה לעולם הבא, אמר ליה מאי כולי האי אמר ליה משום דלא עסקת בפריה ורביה, א״ל משום דחזאי לי ברוח הקדש דנפקי מינאי בנין דלא מעלו, א״ל בהדי כבשי דרחמנא למה לך, מאי דמפקדת איבעי לך למעבד ומה דניחא קמיה קודשא בריך הוא לעביד אמר ליה השתא הב לי ברתך אפשר דגרמא זכותא דידי ודידך ונפקי מנאי בנין דמעלו, א״ל כבר נגזרה עליך גזירה, א״ל: בן אמוץ כלה נבואתך וצא כך מקובלני מבית אבא אבא אפי׳ חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים, אתמר נמי רבי יותן ורבי (אליעזר) דאמרי תרוייהו אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים שנא׳ הן יקטלני לו איחל (נ)

אבי אבא שחפה את ההיכל. שלמה: שגנז ספר רפואות. כדי שיבקשו רחמים: גירר עצמות אביו. לפי שהיה רשע בזהו ולא נהג בו כבוד בקבורתו להוליכו כהוגן במטות זהב וכסף: סתם מי גיחון. מי שלוח בדברי הימים (ב לג) ולמה, כדי שלא יבאו מלכי אשור וימלאו מים לשתות, ולא זהו גיחון הנהר הגדול דההוא לאו בא"י הוא אלא מעין קטן הוא סמוך לירושלים שנאמר והורדתם אותו אל גיחון (מ"א א) ומתרגמינן ותמשחון יתיה לשילוחא: עבר ניסן בניסן. קס"ד משנתקדש החדש לשם ניסן נמלך לעבר את השנה ועשאו אדר כמו שנאמר בדברי הימים (ב ל) ויועץ המלך (חזקיהו) לעשות הפסח בחדש השני: ביום שלשים של אדר. ולאע"פ שלא נתקדש החדש עדיין לא באו עדים: תפלה בזכות עצמו. שאומר בתפלתו עשה לי בזכותי כגון חזקיהו שאמר זכר נא את אשר התהלכתי לפניך (א)וגו': פרועה. מגולה סביבותיה (ג) תקרה שלה: סרוגה לשנים. משל אחרים: יהנה. ואין איסור בדבר: כאלישע. כמו שמצינו באלישע שנהנה: וסרוגה שלא יהנה. משל אחרים: אל יהנה. ואין בדבר לא משום גסות רוח ולא משום שנהה: כשמואל הרמתי. כמו שמצינו בשמואל הרמתי שלא רצה להנות: כי שם ביתו. לעיל מיניה כתיב והיה מדי שנה בשנה וסבב בית אל והגלגל והמצפה ושפט את ישראל וסמיך ליה ותשובתו הרמתה כי שם ביתו וכי איני יודע ששם ביתו אלא לכולהו מקומות דקרא דלעיל מיניה קאי שבכל מקום שהיה הולך שם היה נושא כל כלי תשמישי ביתו עמו והאהל תנייתו שלא להנות מן אחרים: בהוד יפיה. בדליה: תפלה לעני. דרך עניות: יכוין את רגליו. ורגליהם רגל ישרה: ורגליהם רגל אחד: הקורא מכאן ואילך לא הפסיד. שהרי הוא כאדם שקורא אחת מכל הפרשיות שבתורה ואע"פ שלא יצא ידי ק"ש יש לו קבול שכר כעוסק בתורה: מתני' יטו. על צדו: בשכבך. דרך שכיבה: יעמוד. כדרכו. או בקימה או בשכיבה או בישיבה או מהלך: גמ'

גדול הקורא ק"ש בעונתה יותר מהעוסק בתורה. תימה אפי' מפסיקין לימוד תורה בשביל תפלה. תפלה נמי דהא אמרינן פ"ק דשבת (ד' יא.) כגון אנו מפסיקין בין לק"ש בין לתפלה. וי"ל דהכי קאמר יותר מהעוסק בתורה פעם אחרת שלא בשעת ק"ש. אבל העוסק בתורה בשעת ק"ש לא מיירי ואפי' בתפלה פוסק: שנאמר

תורה אור

א"ר חנן אפי' בעל החלומות אומר לו לאדם למחר הוא מת אל ימנע עצמו מן הרחמים שנאמר °כי ברוב חלומות והבלים ודברים הרבה כי את האלהים ירא. מיד °ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל אל ה'. מאי קיר אמר רשב"ל מקירות לבו שנא' °מעי מעי אוחילה קירות לבי וגו'. ר' לוי אמר על עסקי הקיר אמר לפניו רבונו של עולם ומה שונמית שלא עשתה אלא קיר אחת קטנה החיית את בנה, אבי אבא שחפה את ההיכל כולו בכסף ובזהב על אחת כמה וכמה. °זכר נא את אשר התהלכתי לפניך באמת ובלבב שלם והטוב בעיניך עשיתי. מאי והטוב בעיניך עשיתי. א"ר יהודה אמר רב שסמך גאולה לתפלה. ר' לוי אמר שגנז ספר רפואות. תנו רבנן *ששה דברים עשה חזקיהו המלך - על ג' הודו לו ועל ג' לא הודו לו. על ג' הודו לו גנז ספר רפואות והודו לו, כתת נחש הנחשת והודו לו, גירר עצמות אביו על מטה של חבלים והודו לו, ועל ג' לא הודו לו סתם מי גיחון ולא הודו לו, קצץ דלתות היכל ושגרם למלך אשור ולא הודו לו, עבר ניסן בניסן ולא הודו לו. ומי לית ליה לחזקיהו °החדש הזה לכם ראש חדשים *זה ניסן ואין אחר ניסן. אלא טעה בדשמואל *דאמר שמואל אין מעברין את השנה ביום שלשים של אדר הואיל וראוי לקובעו ניסן, סבר הואיל וראוי לא אמרינן: א"ר יוחנן משום ר' יוסי בן זמרא כל התולה בזכות עצמו תולין לו בזכות אחרים, וכל התולה בזכות אחרים תולין לו בזכות עצמו. משה תלה בזכות אחרים שנא' °זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך. תלו לו בזכות עצמו שנאמר °ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית. חזקיהו תלה בזכות עצמו דכתיב זכר נא את אשר התהלכתי לפניך. תלו לו בזכות אחרים שנא' °וגנותי *אל העיר הזאת להושיעה למעני ולמען דוד עבדי. והיינו דריב"ל דאמר ריב"ל מאי דכתיב °הנה לשלום מר לי מר. אפי' בשעה ששיגר לו הקב"ה שלום, מר הוא לו: °נעשה נא עליית קיר קטנה, רב ושמואל חד אמר עלייה פרועה היתה וקירוה וחד אמר אכסדרה גדולה היתה וחלקוה לשנים. בשלמא למ"ד אכסדרה היינו דכתיב קיר, אלא למ"ד עלייה מאי קיר. שקירוה. בשלמא למ"ד עלייה היינו דכתיב עליית, אלא למ"ד אכסדרה מאי עליית. מעולה שבבתים. °ונשים לו שם מטה ושולחן וכסא ומנורה. אמר אביי ואיתימא ר' יצחק הרוצה להנות יהנה כאלישע, ושאינו רוצה להנות אל יהנה כשמואל הרמתי שנאמר °ותשובתו הרמתה כי שם ביתו. וא"ר יוחנן *שבכל מקום שהלך שם, ביתו עמו. °ותאמר אל אישה הנה נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא. א"ר יוסי בר' חנינא מכאן שהאשה מכרת באורחין יותר מן האיש, קדוש הוא מנא ידעה. רב ושמואל חד אמר שלא ראתה זבוב עובר על שולחנו וחד אמר סדין של פשתן הציעה על מטתו ולא ראתה קרי עליו, קדוש הוא. א"ר יוסי בר' חנינא הוא קדוש ומשרתו אינו קדוש (שנא') °ויגש גיחזי להדפה. א"ר יוסי בר' חנינא שאחזה בהוד יפיה. עובר עלינו תמיד. א"ר יוסי בר' חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב *כל המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומהנהו מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאילו מקריב תמידין. וא"ר יוסי בר' חנינא משום ראב"י *אל יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל אלא במקום נמוך ויתפלל שנא' °ממעמקים קראתיך ה'. תניא נמי הכי *לא יעמוד אדם לא על גבי כסא ולא ע"ג שרפרף ולא במקום גבוה ויתפלל אלא במקום נמוך ויתפלל לפי שאין גבהות לפני המקום שנאמר ממעמקים קראתיך ה' וכתיב °תפלה לעני כי יעטוף. וא"ר יוסי בר' חנינא משום ראב"י המתפלל צריך שיכוין את רגליו שנא' °ורגליהם רגל ישרה. (א"ר יצחק א"ר יוחנן) וא"ר יוסי בר' חנינא משום ראב"י מאי דכתיב °לא תאכלו על הדם. לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם (א"ד) א"ר יצחק *א"ר יוחנן א"ר יוסי בר' חנינא משום ראב"י כל האוכל ושותה ואח"כ מתפלל, עליו הכתוב אומר °ואותי השלכת אחרי גויך. אל תקרי גויך אלא גאיך - אמר הקב"ה לאחר שנתגאה זה קבל עליו מלכות שמים: ר' יהושע אומר עד ג' שעות: אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יהושע: הקורא מכאן ואילך לא הפסיד: אמר רב חסדא אמר מר עוקבא ובלבד שלא יאמר יוצר אור. מיתיבי הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם שהוא קורא בתורה אבל מברך הוא שתים לפניה ואחת לאחריה. תיובתא דרב חסדא תיובתא. איכא דאמרי אמר רב חסדא אמר מר עוקבא מאי לא הפסיד שלא הפסיד ברכות. תניא נמי הכי הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם שקורא בתורה אבל מברך הוא שתים לפניה ואחת לאחריה. א"ר מני גדול הקורא ק"ש בעונתה יותר מהעוסק בתורה מדקתני הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה מכלל דקורא בעונתה עדיף: **מתני'** *בית שמאי אומרים בערב כל אדם יטה ויקרא ובבקר יעמוד שנאמר °ובשכבך ובקומך. ובית הלל אומרים כל אדם קורא *כדרכו שנאמר °ובלכתך בדרך. אם כן למה נאמר ובשכבך ובקומך. בשעה שבני אדם שוכבים ובשעה שבני אדם עומדים. א"ר טרפון אני הייתי בא בדרך והטתי לקרות כדברי ב"ש וסכנתי בעצמי מפני הלסטים. אמרו לו כדי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי ב"ה:

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

מד א מיי' פ"ה מהל' תפלה הלכה ז סמג עשין יט טוש"ע או"ח סימן צ ס"א:

מה ב מיי' שם הלכה ד וסמג שם טור שו"ע או"ח סי' צה ס"א:

מו ג מיי' פ"ו שם [ה"ד] סמג שם טוש"ע או"ח סימן פט ס"ג:

מז ד מיי' פ"א מהל' ק"ש הלכה יא סמג עשין יח טוש"ע או"ח סימן נח ס"א:

מח ה מיי' שם הלכה י"ג טור ש"ע שם סעיף ו:

מט ו מיי' פ"ב שם הלכה ב וסמג שם טוש"ע או"ח סימן סג ס"א:

רב נסים גאון

תנו רבנן ו' דברים עשה חזקיהו מלך יהודה מדעתו וכו' גירר עצמות אביו על מטה של חבלים. ומפרשי רבנן טעמא דמילתא מהו שגרם לו לעשות בעצמו' אביו כן בגמ' סנהדרין (דמ"ז) בפ' נגמר הדין כי נתבונן כי היכי דתיהוי ליה כפרה: ויגש גיחזי להדפה אמר (ריש לקיש) [ר' יוסי בר חנינא] שדחפה בהוד יופיה. בגמ' דבני מערבא בפ' כל ישראל יש להן חלק (הלכה ד) ובפ' שני דיבמות (הלכה ב) אמר ר' יוסי בר חנינא שנתן ידיו בהוד שביופיה בין דדיה:

קהלת ה, ישעיה לח, ירמיה ד, שמות יב, תהלים קו, תהלים קו, ישעיה לז, ישעיה לח, מלכים ב ד, שמות, תהלים קל, שם קב, יחזקאל א, ויקרא יט, מלכים א יד, דברים ו

[נדרים ס. מנחות קח:] נדרים דף לה מלכים ב ד

[לקמן כט.] פסחים נו. [ע"ש] סנהדרין מז. תוספתא דסנהדרין פ"ב; תוספתא פרק ג'; ספרי פרשה ואתחנן

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה התולה וכו' לפניך וגו' הס"ד ואח"כ מ"ה מר הוא לו על שאמר לו למען דוד עבדי הס"ד: (ב) ד"ה פרוע וכו' תקרה ומעזיבה שלה:

גליון הש"ס

גמ' מאי קיר. ירושלמי [ברכות פ"ד] ופ' חלק ושם איתא עוד דרשות בזה: שם כל המארח ת"ח. עי' יומא ע"א א וכתובות קה ב: במשנה והטיתי כו'. עי' תוס' יבמות יד א ד"ה לא עשו:

גמ' בשלמא ב"ה קא מפרשי טעמייהו וטעמא דב"ש, אלא ב"ש מ"ט לא אמרי כב"ה? אמרי לך ב"ש: א"כ נימא קרא "בבקר ובערב", מאי "בשכבך ובקומך" - בשעת שכיבה ממש ובשעת קימה ממש. וב"ש האי "ובלכתך בדרך" מאי עביד להו? ההוא מבעי להו לכדתניא: בשבתך בביתך - פרט לעוסק במצוה, ובלכתך בדרך - פרט לחתן, מכאן אמרו: הכונס את הבתולה פטור, ואת האלמנה חייב. מאי משמע? אמר רב פפא: כי דרך - מה דרך רשות, אף כל רשות. מי לא עסקינן דקא אזיל לדבר מצוה, ואפילו הכי אמר רחמנא ליקרי! אם כן, לכתוב רחמנא בשבת ובלכת, מאי בשבתך ובלכתך? בשבת דידך ובלכת דידך הוא דמחייבת, הא דמצוה פטירת. אי הכי אפילו כונס את האלמנה נמי! הא טריד והאי לא טריד. אי משום טרדא, אפילו טבעה ספינתו בים נמי! וכי תימא הכי נמי, אלמה אמר ר' אבא בר זבדא אמר רב: אבל חייב בכל המצות האמורות בתורה, חוץ מן התפילין, שהרי נאמר בהם פאר, שנאמר "פארך חבוש עליך"! התם טריד טרדא דמצוה, הכא טריד טרדא דרשות. וב"ש, ההוא מבעי להו לפרט לשלוחי מצוה. וב"ה אמרי: ממילא שמע מינה דאפילו בדרך נמי קרי.

ת"ר: ב"ה אומרים: עומדין וקורין, יושבין וקורין, ומטין וקורין, הולכין בדרך וקורין, עושין במלאכתן וקורין. ומעשה ברבי ישמעאל ור' אלעזר בן עזריה שהיו מסובין במקום אחד, והיה ר' ישמעאל מוטה ור' אלעזר בן עזריה זקוף. כיון שהגיע זמן קריאת שמע הטה ר' אלעזר וזקף ר' ישמעאל. אמר לו רבי אלעזר בן עזריה לר' ישמעאל: ישמעאל אחי, אמשול לך משל, למה הדבר דומה - משל לאחד שאומרים לו זקנך מגודל, אמר להם: יהיה כנגד המשחיתים. אף כך אתה: כל זמן שאני זקוף אתה מוטה, עכשיו כשאני הטתי אתה זקפת! אמר לו: אני עשיתי כדברי ב"ה, ואתה עשית כדברי ב"ש, ולא עוד אלא שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות. מאי ולא עוד? וכי תימא בית הלל נמי אית להו מטין, ה"מ דמטה ואתא מעיקרא, אבל הכא כיון דעד השתא הוית זקוף והשתא מוטה, אמרי ש"מ כב"ש סבירא להו, שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות.

תני רב יחזקאל: עשה כדברי ב"ש - עשה, כדברי ב"ה - עשה. רב יוסף אמר: עשה כדברי ב"ש - לא עשה ולא כלום, דתנן: מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית, ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין. אמרו להם ב"ה לב"ש: מעשה שהלכו זקני ב"ש וזקני ב"ה לבקר את ר' יוחנן בן החורנית, מצאוהו שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית ולא אמרו לו כלום! אמרו להם: משם ראיה? אף הם אמרו לו: אם כן היית נוהג, לא קיימת מצות סוכה מימיך. רב נחמן בר יצחק אמר: עשה כדברי בית שמאי - חייב מיתה, דתנן: אמר ר"ט: אני הייתי בא בדרך והטתי לקרות כדברי ב"ש, וסכנתי בעצמי מפני הלסטים. אמרו לו: כדאי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי ב"ה.

מתני' בשחר מברך שתים לפניה ואחת לאחריה, ובערב מברך שתים לפניה ושתים לאחריה, אחת ארוכה ואחת קצרה. מקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר, לקצר אינו רשאי להאריך, לחתום אינו רשאי שלא לחתום, שלא לחתום אינו רשאי לחתום.

גמ' מאי מברך? אמר ר' יעקב א"ר אושעיא:

יוצר

רש"י

גמ' בשבתך בביתך פרט לעוסק במצוה. ובלכתך בדרך פרט לחתן. ואע"ג דחתן נמי עוסק במצוה הוא אי לאו קרא יתירה לא נפקא לן מקרא קמא דכיון דעוסק במצוה לא כתיב בקרא בהדיא אלא מיעוטא בעלמא הוא דקא דרשינן מביתך וממעטינן מיניה עוסק במלאכת מצוה דאיכא טרדא אבל חתן דטרדא דמחשבה בעלמא הוא שמחשב על עסק בתולים אי לאו קרא יתירה לא אתמעוט: הכונס את הבתולה פטור. שטרוד במחשבת בעילת מצוה: מאי משמע. פרט לעוסק במצוה: כי דרך. "בשבתך, ובלכתך" אוקשו לדרך: מי לא עסקינן כו'. כלומר מנלן דבדרך רשות לחודא איירי קרא הא קרא "דרך" סתמא כתיב וממילא משתמע נמי מיניה דרך מצוה ואפילו הכי אמר רחמנא ליקרי: אי משום טרדא. דמחשבה פטרת ליה, אפילו טבעה ספינתו נמי: אלמה אמר רבי אבא. כמו למה אמר (ג) אע"פ שטרוד בצערו חייב בכל המצות חוץ מן התפילין שנאמר בהם "פאר" ליחזקאל "פארך חבוש עליך וגו'" וכיון דכעו פאר, ואבל מתגולל בצערו בעפר אין זה פאר: טריד טרדא דמצוה. וכיון דלאו מיעוט בעלמא דרשינן "פרט לחתן" מסתייך אם ממעטת מיניה טרדא דמצוה: וב"ש אמרי לך. נהי נמי דקרא למדרש מיניה "פרט לחתן" אתא ממילא ש"מ בלכת דידך הוא דמחייבת אלמא בדרך נמי קרי: עוסקין במלאכתן וקורין. לקמן מוקמינן לה בפרק שני (ד' טז.): הטה ר' אלעזר בן עזריה. כב"ש: לאחד שאמרו לו זקנך מגודל אמר להם יהיה זה כנגד המשחיתים. משל שלך דומה לאחד שאומרים לו זקנך נאה ומגודל והוא אומר להם הואיל וקלסתם אותו אף הוא יהיה כנגד המשחיתים הגדול הזה יהיה נתון לתער ולמספרים שאבית עליו ותשחיתו: עכשיו שאני הטתי. הרי אני כמקלס את מעשיך שהיית מוטה ואתה נזקפת: ב"ה נמי אית להו מטין. דכמטין נמי שרו כדאמרינן לעיל מטין וקורין: אבל. עכשיו כיון דעד השתא היית זקוף ועכשיו הטית, אם לא נזקפתי אני יראו התלמידים ויקבעו הלכה: לא קיימת כו'. וכי היכי דעשה כדברי ב"ה לא עשה ולא כלום לדברי ב"ש אף העושה כדברי ב"ש לא עשה ולא כלום לדברי ב"ה: מתני' בשחר מברך שתים וכו'. כדאמר בברכות ירושלמי שבע ברכות הללו על שם (תהלים קיט) "שבע ביום הללתיך": אחת ארוכה ואחת קצרה. אשתים לאחריה דערבית קאי (כ"א ארוכה אמת ואמונה. קצרה השכיבנו): לחתום. בברוך: שלא לחתום. כגון ברכת הפירות ומצות: גמ' מאי מברך. שתים לפניה דשחר מאי ניהו:

תוספות

שנאמר בהם פאר. פרש"י ואבל מעולל בעפר קרנו ואין נאה לתת פאר תחת אפר. וא"ת ולמה לי האי טעמא תיפוק ליה מדאמר ליחזקאל "פארך חבוש עליך" מכלל דלכולי עלמא אסור. וי"ל דאיצטריך טעמא של רש"י כי היכי דלא נילף שאר מצות מתפילין מקל וחומר. א"נ איצטריך טעמא דרש"י לחייבו בתפילין לאחר יום ראשון דלא שייך מעולל בעפר קרנו אלא ביום ראשון דוקא:

תני רב יחזקאל עשה כבית שמאי עשה ורב יוסף אמר עשה כב"ש לא עשה ולא כלום. וא"ת פשיטא דאין הלכה כמותן. וי"ל הואיל וב"ש מחמירים על האדם טפי מב"ה לא שייך לומר פשיטא. דהא דעשה כב"ש לא עשה ולא כלום היינו היכא דב"ש מקילין וב"ה מחמירין אבל הכא בק"ש לא פסלי ב"ה דברי ב"ש. אבל תימא א"כ מה מייתי מסוכה כו' לא קיימת מצות סוכה מ' ופירש"י "דכי היכי דמי שעשה כב"ה לא עשה ולא כלום לב"ש, אף העושה כב"ש לא עשה ולא כלום לב"ה" ומאי קא מדמה התם פסלי ב"ש לגמרי מה דמכשרי ב"ה. אבל הכא קרא קרית שמע כב"ש אליבא דב"ה יצא. ע"כ פירש הר"ר שמעיה דקא מדמה הכי מדקאמר "לא קיימת" אע"ג דמן הדין יצא שהרי ראשו ורובו בסוכה ואינו אסור אלא גזירה שמא ימשך אחר שלחנו. כה"ג גבי ק"ש אע"ג דמן הדין יצא בדיעבד, כיון דלב"ה אין נכון כדאיתא במתניתין "כדאי היית לחוב בעצמך", אם עשה כב"ש לב"ה לא עשה ולא כלום [וע' תוספות סוכה ג' ד"ה דאמר]:

אחת ארוכה ואחת קצרה. פירש רש"י ארוכה - "אמת ואמונה". קצרה - "השכיבנו". ונראה דהשכיבנו נמי ארוכה הרבה ועוד מדלא קא חשיב לה בתוספתא בהדי הקצרות. ועוד פעמים שמאריכין הרבה בתוספתא כמו "אור יום הנף". ועוד אמת ואמונה פעמים שמקצרין בה מאד כדאמרינן לקמן למ"ד אין אומרים פרשת ציצית בלילה הוא קא מסיים "מודים אנחנו לך שהוצאתנו ממצרים וכו'" בפרק היה קורא (לקמן יד ע"ב) ונראה לר"ת דהכל קאי (ו) אאמת ואמונה אחת ארוכה ואחת קצרה כלומר בין יאריך בה בין יקצר בה כדלקמן. וכן אשכחנא התם (יבמות ד' מח.) "אחת ארוכות ואחת כשואות אחת בתולות ואחת בעולות": מקום שאמרו לקצר. כגון בברכת פירות ובברכת המצות אין לו להאריך:

רב נסים גאון

עין משפט נר מצוה

נ א מיי' פ"ד מהלכות ק"ש הלכה א סמג עשין יח טור שו"ע או"ח סימן ע סעיף ג:

נא ב מיי' פ"ד מהלכות תפילין הלכה יג ופ"ד מהלכות אבילות הלכה ט סמג עשין [דרבנן] ב טוש"ע או"ח סימן לח סעיף ה וטור שו"ע יו"ד סימן שפח סעיף א:

נב ג מיי' פ"ב מהלכות ק"ש הלכה ב טוש"ע או"ח סי' סג סעיף ב:

נג ד מיי' פ"א מהלכות ק"ש הלכה ז סמג עשין יח טוש"ע או"ח סימן נט וסימן רל סעיף א:

יוצר אור ובורא חשך. לימא יוצר אור ובורא נוגה? כדכתיב קאמרינן, אלא מעתה עושה שלום ובורא רע מי קא אמרינן כדכתיב, אלא כתיב רע וקרינן הכל לישנא מעליא, הכא נמי לימא נוגה לישנא מעליא! אלא אמר רבא כדי להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום, בשלמא מדת לילה ביום כדאמרינן יוצר אור ובורא חשך, אלא מדת יום בלילה היכי משכחת לה? אמר אביי גולל אור מפני חשך וחשך מפני אור. ואידך מאי היא? אמר רב יהודה אמר שמואל אהבה רבה, וכן אורי ליה רבי אלעזר לר' פדת בריה אהבה רבה. תניא נמי הכי אין אומרים אהבת עולם אלא אהבה רבה, ורבנן אמרי אהבת עולם, וכן הוא אומר ואהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד. אמר רב יהודה אמר שמואל השכים לשנות עד שלא קרא ק"ש צריך לברך, משקרא ק"ש א"צ לברך שכבר נפטר באהבה רבה. אמר רב הונא למקרא צריך לברך, ולמדרש א"צ לברך, ור' אלעזר אמר למקרא ולמדרש צריך לברך למשנה א"צ לברך, ור' יוחנן אמר אף למשנה נמי צריך לברך [אבל לתלמוד א"צ לברך] ורבא אמר אף לתלמוד צריך (לחזור ו)לברך. דאמר רב חייא בר אשי זימנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דרב לתנויי פרקין בספרא דבי רב הוה מקדים וקא משי ידיה ובריך ומתני לן פרקין. מאי מברך? א"ר יהודה אמר שמואל אשר קדשנו במצותיו וצונו לעסוק בדברי תורה. ור' יוחנן מסיים בה הכי הערב נא ה' אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיפיות עמך בית ישראל ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כלנו יודעי שמך ועוסקי תורתך ברוך אתה ה' המלמד תורה לעמו ישראל. ורב המנונא אמר אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו ברוך אתה ה' נותן התורה. (*) (אמר) רב המנונא (זו היא) מעולה שבברכות. הלכך לימרינהו לכולהו: תנן התם אמר להם הממונה ברכו ברכה אחת והם ברכו וקראו עשרת הדברות שמע והיה אם שמוע ויאמר וברכו את העם ג' ברכות אמת ויציב ועבודה וברכת כהנים, ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא. מאי ברכה אחת? כי הא דרבי אבא ור' יוסי בר אבא אקלעו לההוא אתרא בעו מינייהו מאי ברכה אחת לא הוה בידייהו, ואתו שיילוהו לרב מתנה לא הוה בידיה, אתו שיילוהו לרב יהודה אמר להו הכי אמר שמואל אהבה רבה. ואמר רבי זריקא אמר רבי אמי א"ר שמעון בן לקיש יוצר אור. כי אתא רב יצחק בר יוסף אמר הא דרבי זריקא לאו בפירוש אתמר אלא מכללא אתמר, דאמר ר' זריקא א"ר אמי אמר ר' שמעון בן לקיש זאת אומרת ברכות אין מעכבות זו את זו, אי אמרת בשלמא יוצר אור הוו אמרי היינו דברכות אין מעכבות זו את זו דלא קא אמרי אהבה רבה, אלא

רש"י

יוצר אור ובורא חשך (ג) (**עושה שלום ובורא רע**). לקמיה מפרש אידך מאי היא דהיינו ברכה דישתבח אינה מן המנין שהיא לאחרי פסוקי דזמרה כמו ברכת הלל ואומרים אותה קודם זמן קריאת שמע אם ירצו: **כדכתיב קאמרי'**. כתיב בקרא יוצר אור ובורא חשך עושה שלום ובורא רע: **שכבר נפטר באהבה רבה**. שיש בה מעין ברכת התורה ותן בלבנו ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך ותלמדם חקי רצונך: **מדרש**. הוא קרוב למקרא כגון מכילתא וספרא וספרי שהם מדרשי מקראות: **ולגמרא אין צריך לברך**. אפילו קודם אהבה רבה קאמר והכי מוכח מילתא בפסח שני*: **אף לגמרא צריך לברך**. שהוא עיקר התורה שממנו הוראה יוצאה. גמרא היינו סברת טעמי משנה ותירוצי משניות הסותרות זו את זו וחסורי מחסרא: **ומברך**. ברכת התורה: **ור' יוחנן מסיים בה הכי**. דבעי פתיחה בברוך וחתימה בברוך: **והערב נא ה' אלהינו**. יערבו עלינו לעסוק בהם מאהבה: **ברוך אתה ה' המלמד תורה לעמו ישראל גרסינן**. ולא גרסינן למדני חקיך שאין זו ברכה והודאה על שעבר אלא לשון בקשה ודוד כי אמרה (בתהלים קיט) לא לשם ברכה אמרה אלא בלשון בקשה. והכי קאמר ה' שאתה ברוך למדני חקיך: **וזו היא מעולה שבברכות**. התורה לפי שיש בה הודאה למקום וקילוס לתורה ולישראל: **תנן התם**. במס' תמיד: **אמר להם הממונה**. והוא סגן הכהנים כדאמר ביומא היינו סגן היינו ממונה (נפירש"י שם ס"ו:): **ברכו ברכה אחת**. לקמן מפרש מאי היא ומן הברכות שלפני ק"ש היא דהתם מסדר לכוליה סדר עבודת השחר וקאמר דלאחר שסדרו האברים ע"ג הכבש ומלחום ירדו ובאו להם ללשכת הגזית לקרות את שמע והדר תני אמר להם הממונה ברכו ברכה אחת והם ברכו וקראו עשרת הדברות: **וברכו את העם**. עם העם: **ועבודה**. בשביל העבודה שעשו היו מברכין אותה רצה ה' אלהינו עבודת עמך ישראל ואשי ישראל ותפלתם תקבל ברצון ברוך המקבל עבודת עמו ישראל ברצון. אי נמי שאותך לבדך ביראה נעבוד: **וברכת כהנים**. לברך את העם ובשחר תפלה לא היה להם פנאי ואף זמן קריאת שמע לא הגיע כדאמר במסכת יומא (ד' לז ע"ב) הקורא את שמע עם אנשי משמר ועם אנשי מעמד לא יצא לפי שאנשי משמר מקדימין כו': **מוסיפין ברכה אחת**. לקמיה מפרש לה: **למשמר היוצא**. שהמשמרות מתחלפות ביום השבת כדאמרינן במסכת סוכה (ד' נו:) משמר היוצא עושה תמיד של שחר ומוספין ומשמר הנכנס עושה תמיד של בין הערבים ובזיכין: **מאי ברכה אחת**. דקתני רישא איזו מן הברכות היא אומר: **לאו בפירוש אתמר**. לא שמעו מפי ר"ל שאמ' בפירוש מאי ברכה אחת יוצר אור: **זאת אומרת**. דקתני ברכו ברכה אחת: **ברכות אין מעכבות זו את זו**. בירך את האחת ולא בירך את השניה נפקא מיהא ידי חובתו בההיא שבירך ואין חברתה מעכבת לומר שאין זו מועלת בלא זו. ומהכא שמע ר' זריקא דס"ל לר"ל דהך ברכה אחת יוצר אור היא: **אי אמרת בשלמא יוצר אור הוו אמרי**. ולא אהבה רבה ואע"ג דמטא ליה זמנה שאף בלילה ראוי לומר כל שכן דכיון דאמרי יוצר אור ודאי מטיא זמנה ואפ"ה לא אמרי אלא יוצר אור ותו לא אמרי לה היינו דקאמר שמע מינה ברכות אין מעכבות זו את זו: אלא

תוספות

ורבנן אמרי אהבת עולם וכו'. הלכך תקינו לומר בשחרית אהבה רבה ובערבית אהבת עולם: **שכבר נפטר באהבה רבה**. עד הלכך נימרינהו לכולהו. בירושלמי יש הא דאמרי' שכבר נפטר באהבה רבה והוא ששנה על אתר פירוש לאלתר שלמד מיד באותו מקום. ונשאל להרב ר' יצחק כגון אנו שאין אנו לומדין מיד לאחר תפלת השחר שאנו טרודין והולכים כך בלא למוד עד אמצע היום או יותר אמאי אין אנו מברכין ברכת התורה פעם אחרת כשאנו מתחילין ללמוד. והשיב ר"י דלא קיימא לן כאותו ירושלמי הואיל וגמ' שלנו לא אמרו ואין צריך לאלתר ללמוד. ועוד אפי' לפי הירושלמי דוקא אהבה רבה דלא הוי עיקר ברכה לברכת התורה דעיקר אהבה רבה (ד) לק"ש נתקן ובשביל (היא)אינו נפטר מברכת התורה אלא אם ילמוד מיד וגם לא יעשה היסח הדעת. אבל ברכת אשר בחר בנו וברכת לעסוק בדברי תורה שהן עיקר לברכת התורה פוטרת כל היום. וא"ת מאי שנא מסוכה שצריך לברך על כל סעודה וסעודה לישב בסוכה. וי"ל דשאני תורה שאינו מייאש דעתו דכל שעה אדם מחוייב ללמוד דכתיב והגית בו יומם ולילה והוי כמו יושב כל היום בלא הפסק. אבל אכילה בסוכה יש שעה קבועה. וא"ת מפני מה אין אנו מברכין לישן בסוכה. וי"ל דברכה דאכילה שמברכין לישב פוטרתו. א"נ משום שמא לא יישן ואי ברכה לבטלה שהרי אין בידו לישן כל שעה שירצה. והיה אומר ר"ת כשאדם עומד ממטתו בלילה (בשחרית) ללמוד שא"צ לברך ברכת התורה מפני שברכת התורה של אתמול שחרית פוטרת עד שחרית אחרת ולא נהירא. והגרפתים נהגו לומר פסוקים (ה) וברכת כהנים וגם אנו דברים שאין להם שיעור שהיא משנה (פ"א דפאה) ואלו דברים שאדם אוכל פירותיהן כו' שהיא *ברייתא (מס' שבת קכז.) מפני הירושלמי דבעי שילמוד על אתר. אבל א"צ כמו שכתבתי כבר: **הה"ג ברוך אתה ה' המלמד תורה לעמו ישראל**. אבל לא גרס למדני חקיך שאין זו ברכה אלא בקשה שאמר דוד: **וברכת כהנים**. ואין זה דוכן שהרי לא היו עומדים לדוכן עד לאחר הקטרת אמורים דאמרי' בתענית (פ"ד ד' כו:) שלשה פעמים ביום הכהנים נושאין כפיהם וכו' וא"כ הוה ליה למתני ד' פעמים אחד לפני הקטרה ואחד לאחר הקטרה אלא בלא נשיאות כפים אמרו ברכת כהנים כמו שאנו אומרים:

עין משפט נר מצוה

נד א מיי' פ"א מהלכות ק"ש הלכה ד טוש"ע או"ח סימן נט סעיף א:
נה ב מיי' שם סמג עשין יט טור שו"ע או"ח סימן נט סעיף א:
נו ג מיי' פ"ז מהלכות תפלה הלכה י טור שו"ע או"ח סימן מז:
נז ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:
נח ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ה:
נט ו מיי' פ"ו מהלכות תמידין הלכה ד:

גליון הש"ס

בגמ' למסוק כו'. ברי"ף הגירסא על ד"ת. שם ועוסקי כו'. ברי"ף הגירסא ולומדי תורתך לשמה. שם הלכך כו'. ברי"ף והרא"ש הגירסא אמר ר"פ הלכך.

הגהות הב"ח

(א) גמ' ולימא יוצר: (ב) שם שלום ובורא את הכל מי קא אמרינן כדכתיב: (ג) רש"י ד"ה יוצר וכו' ובורא את הכל נ"ב קמיה מפרש: (ד) תוס' ד"ה שכבר וכו' לק"ש נתקן ובשבילה אינו כצ"ל והיה נמחק: (ה) בא"ד דברכת כהנים:

עין משפט נר מצוה

ם א מיי' פ"א מהלכות ק"ש הלכה ח טוש"ע או"ח סימן ס' סעיף ג: סא ב מיי' פ"ה מהלכות תמידין הלכה ד: סב ג מיי' פ"ח מהלכות ברכות הלכה יא (סמג עשין כז) טוש"ע או"ח סי' רט סעיף א: סג ד מיי' פ"ח מהלכות ק"ש (סמג עשין יח) טוש"ע או"ח סימן נט סעיף ב: סד ה מיי' פ"ה מהלכות תפלה הלכה י: סה ו מיי' פ"ה מהלכות תפלה הלכה י (סמג עשין יט) טור ש"ע או"ח סימן קיג סעיף ז:

מסורת הש"ס

[ועי' תוס' יומא לז: ד"ה אמר אביי]

[שבת מ: יבמות ס: ב"ק קה. חולין נד. (נה. קיא:)]

[לקמן מ:]

[לעיל יא:]

[מגילה יד.]

[גיטין סג. וכן במנחות נג. בר אוריין בן תורה אבן יומא פח. וכתובות מג: לה: ובחגיגה יד: איתא בר אריה בר אוריה ולא פירש"י כלום]

כריעות בתפלה.

גמרא

תורה אור

אלא אי אמרת "אהבה רבה" הוו אמרי מאי ברכות אין מעכבות זו את זו' דלמא האי דלא אמרי "יוצר אור" משום דלא מטא זמן יוצר אור וכי מטא זמן יוצר אור הוו אמרי, *ואי מכללא מאי: דאי מכללא לעולם אהבה רבה הוו אמרי וכי מטא זמן יוצר אור הוו אמרי ליה, ומאי ברכות אין מעכבות זו את זו' "סדר ברכות: וקורין עשרת הדברות שמע, והיה אם שמוע, ויאמר, אמת ויציב, ועבודה, וברכת כהנים: א"ר יהודה אמר שמואל אף בגבולין בקשו לקרות כן אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינין תניא נמי הכי ר' נתן אומר בגבולין בקשו לקרות כן אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינין רבה בב"ח סבר למקבעינהו בסורא א"ל רב חסדא כבר בטלום מפני תרעומת המינין אמימר סבר למקבעינהו בנהרדעא א"ל רב אשי כבר בטלום מפני תרעומת המינין: ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא. מאי ברכה אחת? א"ר חלבו "משמר היוצא אומר למשמר הנכנס "מי ששכן את שמו בבית הזה הוא ישכין ביניכם אהבה ואחוה ושלום וריעות": מקום שאמרו להאריך: פשיטא "היכא דקא נקיט כסא דחמרא בידיה וקסבר דשכרא הוא ופתח ומברך אדעתא דשכרא וסיים בדחמרא יצא דאי נמי אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא דהא תנן "על כולם אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא אלא היכא דקא נקיט כסא דשכרא בידיה וקסבר דחמרא הוא (א) פתח ובריך אדעתא דחמרא וסיים בדשכרא מאי: בתר עיקר ברכה אזלינן או בתר חתימה אזלינן? ת"ש "שחרית פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים לא יצא, פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור יצא, ערבית פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור לא יצא פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים יצא כללו של דבר הכל הולך אחר החתום. שאני התם דקאמר "ברוך יוצר המאורות". הניחא לרב *דאמר כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה שפיר אלא לר' יוחנן דאמר כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה מאי איכא למימר? אלא כיון דאמר רבה בר עולא *כדי להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום' כי קאמר ברכה ומלכות מעיקרא אתרוייהו קאמר. ת"ש מסיפא "כללו של דבר הכל הולך אחר החתום" כללו של דבר "לאתויי מאי לאו לאתויי הא דאמרן? לא לאתויי נהמא ותמרי, ה"ד? אילימא דאכל נהמא וקסבר דתמרי: אכל ופתח אדעתא דתמרי וסיים ברנהמא היינו בעיין! לא צריכא כגון דאכל תמרי וקסבר נהמא: אכל ופתח ברנהמא וסיים בדתמרי [יצא] דאפילו סיים ברנהמא נמי יצא מאי טעמא דתמרי נמי מיזן זייני: אמר רבה בר *חיננא סבא משמיה דרב "כל שלא אמר 'אמת ויציב' שחרית 'ואמת ואמונה' ערבית לא יצא ידי חובתו שנאמר °להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות': ואמר רבה בר חיננא [סבא] משמיה דרב 'המתפלל כשהוא כורע כורע בברוך וכשהוא זוקף זוקף בשם אמר שמואל מאי טעמא דרב: דכתיב °ה' זוקף כפופים' מיתיבי °מפני שמי נחת הוא! מי כתיב בשמי מפני שמי כתיב אמר ליה *שמואל לחייא בר רב *בר אוריאן תא ואימא לך מלתא מעלייתא דאמר אבוך, הכי אמר אבוך: כשהוא כורע, כורע בברוך, כשהוא זוקף, זוקף בשם.

רב

רש"י

אלא אי אמרת. הך ברכה דקאמרי אהבה רבה היכי ש"מ דאין מעכבות זו את זו דלמא האי דלא אמרי יוצר אור משום דלא מטא זמניה הוא ופי' מטא זמניה אמרי לה ואע"ג דקרו אינהו ק"ש לא מטא זמניה כדאמרינן בעלמא (יומא לז:) הקורא את שמע עם אנשי משמר לא יצא שאנשי משמר מקדימין: ואי מכללא מאי. וכי אמר ליה מכללא מאי גריעותא איכא דאמר לאו בפירוש אתמר הא שפיר מצי למשמע מכללא דיוצר אור קא אמרי ומשנינן ליכא למשמע מהכא דילמא לעולם אימא לך אהבה רבה וכו': סדר ברכות. אם הקדים המאוחרות: בקשו. לקבוע עשרת הדברות בקריאת שמע: מפני תרעומת המינין. שלא יאמרו לעמי הארץ אין שאר תורה אמת ותדעו שאין קורין אלא מה שאמר הקדוש ב"ה ושמעו מפיו בסיני: המינין. עכו"ם: פתח בדשכרא וסיים בדחמרא. תחלת הברכה אמר ע"מ שהכל וכיון שהגיע למלך העולם נזכר שהוא יין ואמר פרי הגפן פשיטא לן דיצא דהא אפילו סיים כל הברכה כדעת פתיחתה ואמר שהכל יצא על היין דתנן וכו': אלא. קא מבעיא לן פתח אדעתא דחמרא כדי לסיים בפה"ג וכשהגיע למלך העולם נזכר שהוא שכר וסיים שהכל מהו: בתר עיקר ברכה אזלינן. ועיקר ברכה אדעתא דיין כאמרה והוי כמו שסיים ביין ואין ברכת היין מוציאה ידי ברכת שכר שאין השכר מן הגפן: פתח ביוצר אור. כלומר אדעתא דלימא יוצר אור: וסיים במעריב ערבים. כשאמר מלך העולם נזכר וסיים אשר בדברו מעריב ערבים: שאני התם וכו'. כלומר דלמא פתיחה איכא כלום והא דקתני יצא לפי שחוזר וחותם בה בברוך יוצר המאורות ועל חתימתה קאמר דיצא *אלא שהכל שאין חותם בה בברוך ופתיחתה אדעתא דבורא פרי הגפן הוא אימא דלא יצא: מאי איכא למימר. היכי נפיק משום חתימתה הא אין מלכות בחתימתה: ה"ג אלא כיון דאמר כו'. אלא לא תימא משום חתימתה יצא אלא פתיחתה נמי מעלייתא היא ולא תפשוט מיניה לחמרא ושכרא דלגבי ברכות ערבית ושחרית הוא דמצי למימר דכי פתח בזו וסיים בזו יצא דהא כי פתח בשחרית אדעתא למעריב ערבים הוה דעתיה לאדכורי בה מדת היום בלילה כגון גולל אור וכי פתח בערבית אדעתא דיוצר אור הוה דעתיה לאדכורי בה מדת לילה כגון ובורא חשך הלכך אדעתא דתרוייהו הויא: לאו לאתויי הא דאמרן. כגון שכרא וחמרא: היינו בעיין. (ג) דהא ברכת התמרים על העץ ועל פרי העץ אינה עולה לברכת הלחם ואי בהא פשטת דהכל הולך אחר חתום ברכות הוא הדין לחמרא ושכרא: כל מי שלא אמר ברכת אמת ויציב כמו שתקנוה וכן אמת ואמונה בערבית לא יצא: שנא' להגיד בבקר חסדך. ובברכת אמת ויציב כולה על חסד שעשה עם אבותינו היא שהוציאם ממצרים ובקע להם הים והעבירם ובברכת אמת ואמונה מדבר בה אף על העתידות שאנו מצפים שיקיים לנו הבטחתו ואמונתו לגאלנו מיד מלכים ומיד עריצים ולשום נפשנו בחיים ולהדריכנו על במות אויבינו כל אלה הנסים התדירים תמיד: כשהוא כורע. באבות ובהודאה כורע בברוך וזוקף את עצמו כשהוא מזכיר את השם: על שם ה' זוקף כפופים (תהלים קמו): נחת. לשון הכנעה:

כחיזרא

תוספות

משום דלא מטא זמן יוצר אור. דהכי דשחיטת התמיד משיעלה עמוד השחר פי' רש"י מיהו לא הוה שעה לומר יוצר אור כדאמרי' הקורא כו' ויכול לסבור הברייתא כותיקין: ברכה אחת למשמר היוצא וכו'. תימה קצת מאי היא הואיל ולית בה לא שם ולא מלכות: פתח ואמר בא"י אלהינו מלך העולם והיה סבור שהיה יין והבין שהיה שכר ואחר שהבין שהיה שכר סיים שהכל: לא לאתויי נהמא. ופירש רב אלפס השתא דלא אפשיטא בעיין אזלינן לקולא ואפילו פתח בחמרא וסיים בשכרא יצא. ור"י פי' אומר לחומרא דצריך לברך פעם אחרת. ומיהו היה אומר ר"ח אם היה יודע בבירור שטעה בדבורו שאמר בורא פרי העץ תחת (בורא) פרי הגפן דבתוך כדי דבור יכול לחזור בו. וכן בי"ט בחתימה של יום טוב אם טעה בין מקדש ישראל והזמנים ואמר מקדש השבת וחזר בתוך כדי דבור יצא אחרי שהוא יודע שהוא י"ט. והקשה הר"ר יעקב מקינון מאי קא מבעיא ליה והא ודאי מצות אינן צריכות כוונה. והיה אומר הר"י דהיינו בשומע תפלה אחורי בית הכנסת ולא נתכוין לצאת. אבל היכא דנתכוין לברך על היין ומצא שכר לא מהני: להגיד בבקר חסדך. חסד שהקדוש ב"ה עשה לנו במצרים. ואמונתך פי' מדבר על העתיד שאנו מצפים שישמור הבטחתו ואמונתו ויגאלנו מיד המלכים ובסוף ברכה חוזר לגאולה דפרעה כדי לסמוך לגאל ישראל. א"נ ע"ד המדר' (רבה איכה ג) חדשים לבקרים רבה אמונתך שאדם מאמין ומפקיד רוחו בידו ומחזירה בלא יגיעה: אמת ויציב וכו'. לא קאי על השכינה אלא קאי אהדבר הזה וכו'. וכן איתא בהר"ס. ואיתא בירושלמי האי מרגניתא דלית ביה טימא' פירוש שאין לה שומא כל מה שמשבח מתגני לה כדאמר לקמן (דף לג ב) בחד דפתח ואמר "האל הגדול הגבור והנורא" והיה מאריך הברכה וא"ל ר' חנינא סיימת לשבחי דמרך כי כל פה לא יוכל לספר שבחו:

כרע

רב נסים גאון

כבר בטלום מפני תרעומת המינין. בתלמוד ארץ ישראל של זה הפרק פירושה בדין היה שיהו קורין עשרת הדברות בכל יום ומפני מה אין קורין אותן מפני טענת המינין שלא יהו אומרים אלו לבדם ניתנו לו למשה בסיני: מקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר לקצר אינו רשאי להאריך לחתום אינו רשאי שלא לחתום ופירושה בתוספתא (פרק א') אלו ברכות שמקצרין המברך על הפירות ועל המצות כו' ואלו ברכות שמאריכין בהן ברכות של תעניות וברכות של ראש השנה ושל יום הכפורים כו' ובגמ' דבני מערבא (פרק א) גרסי' ר' יוחן מטבע קצר פותח בברוך ואינו חותם בברוך מטבע ארוך פותח בברוך וחותם בברוך: הניחא למאן דאמר כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה. עיקר חלוקה של רב ור' יוחנן בפרק כיצד מברכין (דף מ) ובגמ' דבני מערבא בפרק הרואה מקום (הלכה ח) גרסי' ר' זעירה בר' יהודה בשם רב כל ברכה שאין עמה מלכות אינה ברכה אמר ר' תנחומא ואנא אמינא טעמא (תהלים קמה) ארוממך אלוהי המלך:

הגהות הב"ח

(א) גמ' דחמרא הוא ופתח: (ב) רש"י ד"ה היינו בעיין ...

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לא כו' לחומרא פי' ולא סייך הכא ...

כרע כחיזרת. ולקמן (ד׳ כח:) תמרינן מר זירחה ליסר וכו׳ (נ) לא סבי בכריעה לבד ורחמנן זקוף לגלי בעי כמי שיכוף הרחם וכן ליתה בירושלמי דפרקין ובלבד שלא יהום יותר מדאי. ומר רבי ירמיה ובלבד שלא יעשה כהדיוט מרדומא והייט תרגום ירושלמי של גב (ויקרא יח) והלב כשהוא שוחה רחמנן זקוף. ובר״ח וי״ל שלא שוחין כל שעה בתפלה לריך ליזהר °שיגביה קודם שיסיים הברכה רק יכרע בכריעה ויגביה מיד דתמרינן לקמן סוף לין עומדין (ד׳ לד.) אם כן לעולם תחלת כל ברכה וסוף כל ברכה :

מלמדין לוחנו שלא ישחה :

והלכתא כותיה דרבה . לעולם המלך הקדוש והמלך המשפט וחם לא תמר °מחזירין לוחנו . וכן זכרנו ומי כמוך וכתוב לחיים וכספר חיים מחזירים לוחנו חם לא תמר . דכל המשפח ממעבא שלבעו חכמים לינו יולח ידי חובתו וכן פסק רבינו יהודה חם פסק לן חם חמר חם לא תמר מחזירים לוחנו כדלילת בירושלמי דמעניח פ״ק היה מחפלל ולינו יודע חם הזכיר עלומר ולח נלן כל שלשים יום בחזקה שלא למוד. פירוש שלא תמר שלא כמו שהוח למוד עד שעה שלא תמר כן . לחר כן בחזקה שהזכיר והוח הדין לכל הדבריס שלריך להזכיר כך הדין. וחם כן בשברת ימי תשובה ליש לריך לחזור . *ור״ח כתב דלין מחזירין לוחנו מכל לוחנן דבריס דלח פסק כספר בפיוטים והכי דלינו לדבריו: **בקשון** לקבוע פ״ש בלך כספרש ק״ס ומפני מה לא קבעוה וכו׳ . לילמא בירושלמי לחומן ג׳ פרשיות שבקשו בקריס שמע לפי שכהן עשרת הדברות ועיין בו ומשלת הכל :

הדרן עלך מאימתי

ואילו אורים ותומים לא קאמר–משום דקטלייה לגוב עיר הכהנים, ומנין דאחילה ליה מן שמיא שנא׳ °(ויאמר שמואל אל שאול) [ו]מדר אתה ובניך עמי *וא״ר שם יוחנן עמי במחיצתי ורבנן אמרי מהכא °והוקעגום לה׳ בגבעת שאול בחיר ה׳ יצתה בת קול ואמרה בחיר ה׳ אמר ר׳ אבהו בן זוטרתי אמר רב יהודה בר זבידא בקשי לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע ומפני מה לא קבעוה משום מורח צבור, מ״ט אילימא משום דכתיב בה °אל מוליאם ממלרים לימא פרשת רביח ופרשת משקלות דכתיב בהן יליאת מלרים, אלא אמר ר׳ יוסי בר אבין משום דכתיב בה האי קרא *כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו ולימא האי פסוקא ותו לא:גמירי כל פרשה דפסקה משה רבינו פסקינן, *דלא פסקה משה רבינו לא פסקינן. פרשת ליליח מפני מה קבעוה:א״ר יהודה בר חביבא מפני שיש בה *חמשה דברים מלות ליליח יליאת מלרים עול מלות ודעת מינים הלדור עבירה והדדור ע״ז, בשלמא הני תלת מפרשן עול מלות דכתיב °ולראיתם אותו וזכרתם את כל מלות ה׳ ליליח דכתיב ועשו להם ליליח וגו׳ יליאת מלרים דכתיב בה אשר הולאתי וגו׳ אלא דעת מינים הדדור עבירה והדדור ע״ז מנלן? דתניא אחרי לבבכם זו מינות וכן הוא אומר °אמר נבל בלבו אין אלהים, אחרי עיניכם זה הדדור עבירה שנאמר °ויאמרו שכמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני אתם זונים זה הדדור ע״ז וכן הוא אומר °ויזנו אחרי הבעלים: **מתני׳** מזכירין יליאת *א״ר אלעזר בן עזריה *הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יליאת מלרים בלילות עד שדרשה *בן זומא שנא׳ °למען תזכור את יום לאתך מארץ מלרים כל ימי חייך ימי חייך הימים, כל ימי חייך הלילות, ורבא״א ימי חייך העוה״ז *כל להביא לימות המשיח : **גמ׳** *תניא אמר להם בן זומא לרבמים וכי מזכירין יליאת מלרים לימות המשיח והלא כבר נאמר °הנה ימים באים נאם ה׳ ולא יאמרו עוד חי ה׳ אשר העלה את בני ישראל מארץ מלרים כי אם חי ה׳ אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ לפונה ומכל הארלות אשר הדחתים שם אמרו לו–לא שתעקר יליאת מלרים ממקומה אלא שתהא שעבוד מלכיות עיקר ויליאת מלרים טפלה לו כיולא בו אתה אומר °לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך

לא

[מסורת נג:]

[תמנית כה: מגילה כב.]

[קמן כה.] דכריס מז כדתנו׳ מתני׳ כל ימי חייך ימים כג

נדתנים נה

כחיזרת. שכט כיד לדם ומוכטו כלפי מטה כבא לחתם : **וקוף כחיזרת.** בגחת רלמו תחלה ולח״כ גופו שלא תרחה כריעתו עליו כמקו : **כחוית.** כמחם הזה כשהוח זקוף עלמו מגביה הרחם תחלה ומקוף מעט מעט : **סמלך סקדוש.** לפי שבימים הללו הוח העולה מלכותו : **לשפוט לת העולם : סמלך המשפט.** כמו מלך המשפט . כמו נושלי החרון הכריס (יהושע ג) כמו לרון הכריס. וכן המסגרות המכוונות (מלכים ב מז) שהוח כמו מסגרות המכוונות . וכן העמק הפגריס (ירמיה לא) כמו עמק הפגריס : **פ״נ ולח סלמיד חכם הוח ולריך לרחמים לריך שיחלה עלמו עליו.** לח ח״ח הוח לריך לרחמים : **כחלוסף.** על דוחג ולחיחוסף הוח לומר שהיו ח״ח : **למען סוכרי וכוסף .** סיפיה דקרית בספרי לך לח כל לחבר עמים : **גס כחלומות גס בנביחים .** ולח ל״ל גס בחוריס לפי שלחביים ממנו שלח יחלרו לו לחה גרמת לעלמך שלח נעניית בחוריס וחומיס לפי שהרגה לח הכהנים : **ורבנן .** סברי מסכת שמינין דחתילו ט: **וסוקפנוס.** שהיו מגבעונים לחמרו לדוד כסוף ימיו שהיה ס״ל כעב ג׳ שנים ויעמל דוד בה׳ ויחמר ה׳ לל שלול ולל בים הדמים על לחבר המים לח הגבעונים שהרג לח הכהנים שהיו מספיקים לגבעונים לחם ומים ושוחבי מים למזבח (ג) ויחמר דוד לל הגבעונים וכמה לחפר לכם וברכו לח ה׳ שהרגם בחלף ה׳, וסם חמרו לו יושן לנו שבעה לחנשים מבניו והוקעגום בגבעת שחול ובת קול יללה וסיימה לחריהם בחיר ה׳ דודלי הס לל חמרו בחיר ה׳ שהרי לגבעון היו בחין ולל לכבודו : **פרשם רלים .** לל שקה מלחו כשך ותרביח וגו׳ (ויקרל כה) וכמיך ליה יליחת מלריס : **ופרשם משקלות .** לחבי לדקן וגו׳ (ויקרל יט) סיפיה דקרית לחר הולחתי לחכם וגו׳: **כרע שכב .** דלמי לבשכבך וכקומך שהקדום ב״ה שומרנו בשכבנו ונקומנו לשכב עליוס ב״ה ונקומים כתרי וכלניה : **ולימא סלי פסוקא .** וליכל קורח לבור : **עול מלות .** ועשיתם לת כל מלותי : **מינות .** לוחם ההופכים טעמי התורה למדרש טעות וחליל: **וכן סוף חומר בגלוי מן ההופך דברי חלהים חיים : **מתני׳ מזכירין יליחת מלריס בלילות .** פרשת ליליח בק״ש ותפ״ם שלין לילה זמן ליליח שהכתיב ״ורלית לוחו וזכרתם לומרים לוחה בלילה״ מפני יליחתם מלריס שנה : **כבן שבעים שנה .** כבר הייתי כרלה זקן ולח זקן ממש שבחת עליו שיבה שלח ידעתי בסוף ימי שמפי בן זומא ולח בן עזריה בן הלקנה היה : **בן זומא .** רבי ללעזר בן עזריה בן הלקנה היה (ד׳ כח.) ולוחו היום דרש בן זומא מקרא זה :

גמ׳

זה ששנינו אמר רבי אלעזר בן (עזריא) [עזריה] הרי אני כבן שבעים שנה. מיערשא פילתיה בפרק חפלת השחר (דף כח) בעשרה שנים בין רבן גמליאל ח״י יהושע בעת שהסכימו חב ם י ם לחעביר את רבן גמליאל מגדולתו ולהמליך תחתיו את ר׳ אלעזר בן עזריה אמר והא בר חמניפרי אנא ולית לי חיזורתא אירדיש ליה ניסא והדדר ליה חמניפרי דאני חידורתא והיינו דתנן אמר ר׳ אלעזר בן עזריה הריני כבן ע׳ שנה ולא בן שבעים :

העושה עבירה ומתביים בה מוחלין לו...

(ל) גמ׳ לם פ״ח הוח ולריך לרחמים לריך שיחלה: (כ) רש״י ד״ס והוקעגום וכו׳ מים לחמנה ויקרל כמלך לגבעונים ויחמר דוד לל כגבעונים מה חעשה לכם ובמה לכפר וברכו : (נ) חוס׳ ד״ס כרע וכו׳ מיסר וכו׳ פי׳ לל סבי :

מסורת השי"ם

גמ' גז שיעקב יעקב ממקומו. שהרי מלינו שקראו הקב"ה יעקב תחר זאת ברידו למלינו שנאמר ויאמר אלהים לישראל ויאמר יעקב יעקב ויאמר הנני (בראשית מו): **הנני עושה מדעתי**. בתר לא תזכרו רלמטות כתיב: **כאמלא אב נאדם**. לאחני מדיומו שמאדון מרס היה שנאמר בעבר הנהר ישבו אותו תורה אור לאבותיכם (יהושע כד) ואומר לא מרס נהרים לא עיר נאור (בראשית כד): **אב לכל העולם**. אב המון גויים נתי (שם יז): **ארי**. לשון יחיד משמע ארמי: **מאדר שבאיש**. דמעיקרא לאחר בחרת בו בהיות שמו אברם שם ושמת שמו אברהם:

הדרן עלך מאימתי

היה קורא כתורה. פרשה ק"ש: **והגיע זמן שחרית**. זמן ק"ש: **כפרקים**. בין ההפסקות ולקמן מפרש להו במתניתין בין *פרשה לרחבותה לעניה בין עניה לעמוד כו': **שואל מפני הכבוד**. שואל בשלום אדם גדול בכבוד שרלוי להקדים לו שלום: **ומשיב**. שלום אם הקדימו לו וכגמרא פריך כיון דשואל פטיותא דמשיב: **וכאמצע**. בתפלה הברכה לו הפרשה: **מפני סילחה**. אדם שהוא ירא מפניו שלא יהרגנו/ליטיה שם לבל מפני הכבוד לא: **ר"י**. בגמרא מפרש פלוגתייהו: **בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק**. בגמרא (ד' יד) מפרש טעמייהו: **ומיב אם שמוע נופג בין כיוס בין בלילה**. דמשמעי בתלמוד תורה דכתיב (דברים יא) ולמדתם אותם את בניכם: **ויאמר אליהו נופג בלא כיוס**. דמשמעי מקרא דכתיב ויאמר אלהים לישראל במראות הלילה ויאמר יעקב יעקב מתיב רבי יוסי בר אבין ואיתימא רבי יוסי בר זבידא אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברם אמר ליה התם נביא הוא דקא מסדר לשבחיה דרחמנא מאי דהוה מעיקרא:

הדרן עלך מאימתי

*היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא אם כוון לבו יצא בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב ובאמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד ובפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם. אלו הן בין הפרקים בין ברכה ראשונה לשניה בין שניה לשמע בין שמע להיה אם שמוע בין והיה אם שמוע לויאמר בין ויאמר לאמת ויציב ר' יהודה אומר בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק. אמר ר' יהושע בן קרחה *למה קדמה פרשת שמע להיה אם שמוע *כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואחר כך מקבל עליו עול מצות והיה אם שמוע לויאמר שהיה אם שמוע נוהג בין ביום ובין בלילה ויאמר אינו נוהג אלא ביום בלבד: **גמ'** ש"מ *מצות צריכות כוונה מאי אם כוון לבו לקרות והא קא קרי? בקורא להגיה: ת"ר [ק"ש בכתבה דברי רבי ובא"א בכל לשון] מ"ט דרבי יאמר קרא "והיו" בהויותן יהו ורבנן מאי טעמייהו? אמר קרא שמע בכל לשון שאתה שומע, ולרבי נמי הא כתיב שמע? התוא מבעי ליה השמע לאוניך מה שאתה מוציא מפיך, *ורבנן סברי להו כמאן דאמר לא השמיע לאונו יצא ולרבנן נמי הא כתיב "והיו"? ההוא מבעי להו שלא יקרא למפרע ורבי שלא יקרא למפרע מנא ליה? נפקא ליה מדברים "הדברים" ורבנן דברים "הדברים" לא דרשי לימא דסבר רבי דכל התורה כולה בכל לשון נאמרה דאי סלקא דעתך בלשון הקודש נאמרה והיו דכתב רחמנא למה לי? איצטריך משום דכתיב "שמע" לימא דסברי רבנן דכל התורה כולה בלשון הקודש נאמרה דאי סלקא דעתך בכל לשון נאמרה שמע דכתב רחמנא למה לי? איצטריך משום דכתיב "והיו": ת"ר "והיו" שלא יקרא למפרע הדברים על לבבך יכול תהא כל הפרשה צריכה כוונה תלמוד לומר "האלה" עד כאן צריכה כוונה מכאן ואילך אין צריכה כוונה דברי ר' אליעזר א"ל רבי עקיבא הרי הוא אומר אשר

o) [פניו כן בילקוט פ' כי תבא רמז תתקנ"ב. ועי' תוס' שבת קי"ב ע"ב ד"ה ואי. וכן הוא בתוספתא פ"ג ה"ב. ועי' תוס' שבת קי"ב ע"ב ד"ה ואי. וכן הוא בתוספתא פ"ג ה"ב.]

הדרן עלך מאימתי

היה קורא אם כוון לבו יצא. בירושלמי למדנו מכאן (א) שקריאת שמע צריכה כוונה. ומעשה שהיו תלמידים באין לפני רבן גמליאל בעלייתו בלוד ועמדו וקראו ולא כיוונו בלבם כדי שיהו מעכבות זה את זה. ואי אפשר לומר שלא היו מעכבות זה את זה דהא (ב) בפ"ק (ד' יב.) מסקינן סדר ברכות אין מעכבות זה את זה. וי"ל דהכא מיירי בלכתחלה. ורי"ף כתב דקריאת שמע שחרית לא עכבה משום דאתיא בקל וחומר מקריאת שמע של ערבית דאינה מעכבת. ואין נראה דהא (ג) בפ"ק (ד' יב.) מסקינן סדר ברכות אין מעכבות. וי"ל דהכא מיירי בלכתחלה. ורי"ף כתב דקריאת שמע שחרית לא עכבה משום דאתיא בקל וחומר מקריאת שמע של ערבית דאינה מעכבת. ואין נראה דהא (ג) בפ"ק (ד' יב.) מסקינן סדר ברכות אין מעכבות. וי"ל דהכא מיירי בלכתחלה.

ובאמצע שואל מפני וכו'. ופסק רבינו שמעון דבמקום שחסור לספר לחסור לדבר לחפילו לשלום הקודש וכן משמע מתוך מתניתין. ובירושלמי קאמר לחפילו בחמלע הפסוק רב הונא בשם רב יוסף אף לך רשות לדבר עם. והייט נמי דאמרי' בפ"ק דיומא (דף יט:) ודברת עם ולא בתפלה פירוש שאין מפסיקין בה מפני הכבוד: **בקורא** להגיה. פירש בקונטרס שאין מכוונין לקרות. תימה לחמי הא קא קרי. ע"כ נראה בקורא להגיה שחיו קורא התיכות בהלכתן ובקולתן אלא ככתיבתן קרי כדי להבין בחסרות וביתרות כמו לנקטפתא ומזוזת ואם כוון לבו לאו דוקא אלא כלומר לקרות כדין בקולתן ובהלכתן:

וחכמים אומרים כל לשון. לומר הר"י דהלכה כחכמים דהלכה כרבי מחבירו ולא מחבריו (עירובין ד' מו:) ועוד דרבן סבירא להו כחלון דאמר לא השמיע לאונו יצא ואי אפשר לומר שלא יהא שומע כרבן ולא נשתנה שמו של יעקב ולא נשתנה שמו של יצחק ומשפה של שאלה זרבי אברהם וייעקב אבותיהם קראום באותן השנות לפיכך נידלים הקב"ה בשנות שקראו להן הוא אבל יצחק הקב"ה קראו בזה השם קודם שנולד בדכתיב (בראשית יז) אבל שרה אשתך ילדת לך בן וקראת את שמו יצחק ואית בהכילתא דר' ישמעאל [בפ' נח] יצחק לא נשתנה שמו לפה שנקרא שמו מפי הקב"ה וכנגדו רבני מערבא (בסיפא דסלפי פירקא) מפני מה נשתנה שמו של אברהם ושמו של יעקב ושמו של יצחק לא נשתנה אילו אבותיהם קראו אותן בשמן אבל יצחק הקב"ה קראו. ארבעה נקראו עד שלא נולדו יצחק וישמעאל יאשיה ושלמה:

בלשון *הקדש נלמדה. פירש רש"י פרק קמי דמגילה (ד' יז: ושם) לקרות בתורה. ולח נהירה *להא עזרת תיקן קריאת התורה ומקמי דלחתי עזרא והיו למה לי. וי"ל דמיירי בפרקיות הממוייחין לקרות דלתורייתא כמו פרשת זכור *לי נמי מקרח בכוריס וודוי מעשר ופרשת חגיגה שמלוה בתורה לקרותן לקרותן תעפ"י בכל לשון נלמדה בסיני שכל לבול ולבור שהיה יולח מפי הקב"ה היה מחחלק לשבעים לשון*:

עד כמן מלות כווכה. עד בכל מחלך שמני פסוקים חלו מדברים ביהודה' בתחבתו ובילחתו:

תמר

רב נסים גאון

מותיב ר' יוסי בר אבין ואיתימא ר' יוסי בר זבידא אמר אברהם מי לא הדר קרייה דחמנא אברהם ובתוספתא נמי [בפ"ק דמכילתין] בענין זה השקים אברהם הוא אברהם אע"פ שחזר וקרא את אברהם אברם אינו לגנאי אלא לשבח כי הוא אברהם עד שלא נדבר עמו הוא אברהם משנדבר עמו ויש ששואלין למה נשתנו שמו של אברהם ושמו של יעקב ולא נשתנה שמו של יצחק ומשפה של שאלה זרבי אברהם וייעקב אבותיהם קראום באותן השנות לפיכך נידלים הקב"ה בשנות שקראו להן הוא אבל יצחק הקב"ה בשנות השם קודם שנולד בדכתיב (בראשית יז) אבל שרה אשתך ילדת לך בן וקראת את שמו יצחק ואית בהכילתא דר' ישמעאל [בפ' נח] יצחק לא נשתנה שמו לפה שנקרא שמו מפי הקב"ה וכנגדו רבני מערבא (בסיפא דסלפי פירקא) מפני מה נשתנה שמו של אברהם ושמו של יעקב ושמו של יצחק לא נשתנה אילו אבותיהם קראו אותן בשמן אבל יצחק הקב"ה קראו. ארבעה נקראו עד שלא נולדו יצחק וישמעאל יאשיה ושלמה:

פירקא תנינא

שמעת מינה מצות צריכות כוונה. איתיה לתריא דתנא פילתא בפרק ראשון בית דין בפסחים (דף כח) דקאמר אלמא קא סבר רבא מצות אין צריכות כוונה ואיתיבי אביי כמה תיובתא לרבפף אקפי' אלא אמר רבא לעולם לא כוונה לעבור בזמנו לא בעי כוונה שלא בזמנו בעי כוונה:

גליון השי"ם

גמ' כל הקורא פי'. גי"ת פימן קט ועיין פרי"ח ס"ס פ"ו: פרק היה קורא. גמ' סכוח מנמ"ל כו'. עיין תוס' סוטה

א א מיי' פ"ב מהלכות ק"ש [פ"ה] סמג עשין יח עור שו"ע או"ח סי' ס סעיף ה:

ב ב מיי' שם הלכה טו עז סמג שם עוש"ע או"ח סי' סו סעיף ג:

ג ג ד מיי' שם הלכה יז סמג שם עוש"ע שם סעיף ה:

ד ח מיי' פ"ג מהלכות ציצית הלכה ז סמג עשין כו עוש"ע או"ח סימן יח סעיף ג:

ה ו מיי' פ"ב מהלכות ק"ש (ק"ג) [שופר הלכה ז] עוש"ע או"ח סימן ס סעיף ד:

ו ז מיי' פ"ב מהל' ק"ש הלכה י סמג עשין יח עוש"ע או"ח סימן סב סעיף ב:

ז"ן פ"ב ד"ה דכתיב: תוס' ד"ה נלשון כו' דסח מנחת כו'. עיין מנ"ת ריש סימן קל"ה.

אשר תלכי שם. דלמי כרקא תמרת הוה ליה למכתב 'תמר לויתיך' דמלוך משמע תפילו מכלן ותילך, ומ"מ לגמריך "התלה" דלמי לגת. כי הוה למימרא דלמך פרקא קמייה כללו כרבי מאיר. ומכי הלכתא דקיי"ל כרבנן דתנן בפ' הלוקח (ב"מ דף קד:) אין הלכה כר"מ בעמידה. בירושלמי מפרש-למה דלמי היה יושב עומד, למה למס היה מהלך עומד, לפ"ע דכ"ע לתרי "כל למס קורין כדרכן מ"מ מלוה מן המובחר לעמוד. בסוטה מהלך לפי שתינו מיושב כל כך ותינו יכול לכוין בסוטה מהלך למחר היה עומד, וכן הלכה דמהלך בדרך, מלוה לעמוד בפסוק ג', ובטיון כוה בפסוק רחמנן לבד וכן ליתה בתגומות* רב יהודה בשם שמואל אמר למה לקבל עליו עול מלכות שמים בשעה שהוא מהלך למה יעמוד ויקרא ויקיעו "לוהבדם" יך לנרסו: **שואל** מפני היראה וכו'. ר"מ ור' יהודה הלכה כרבי יהודה דאמר לפילו בחמלע מציב מפני הכבוד ה"ג נרחה בחמלע שמותר לעמוד קרים ויקומה בחמלע ק"ש דאין לך מפני הכבוד גדול מזה אבל בחמלע י"א לסור *דמתמע (ג) לקמן בפ' לין עומדין (ד' לא.) *דבין גאולה לתפלה לין לעמוד וכ"ש בתפלה עלמה ומי שמתפלל לבדו ומ"ל מגיע למודים יאמה למודים אבל לא יאמר מודים *ודוקא שהיה בחמלע הברכה אבל בסוף הברכה לא דגלמה לסולע בשביל הברכה ומתריכן (לקמן ד' לד.) לתין לברוע בכל ברכות אלא בתומן שהקהו חכמים ור"ש היה רגיל שהיה ממתין בסוסה פלא כדי לעמוד קרים ויקומה עם הלבו והי' סובר לפי שהה כדי לגמור את כל תינו חוזר לרחם: ימים

אמר רבה. דלמי לגת. למ"ל דרבה בב"ח: להא דרבה בב"ח: **בפרק** רחמנן. כל פרקא שמע: ע"כ מלות כוונה בו'. כולה מפרש לה ותזיל: (ה)(ת"י יתקייה) עד בתן. פרק רחמנן: מלות כוונה בו'. קס"ד דכוונה בלת קרייתה: **שהיה** שימה כנגד הלב. דהא תורה אור "ושמתם" דכתיב לתן בקריאה. וכוונה לייבי לתת בשתים תפילין של יד שיהא סמ"ק תופה על גופה של יד כנגד הלב על קבורת הזרוע ברלו"ן: ה"ג ההוא בדברי תופה למיב. כדמוכח קרא ולמדתם תופה לת בניכם וגו': **עד** בתן. פסוק רחמנן לבדו: **ובדל"ת**. ולא בת"ו דכל כמה דלמר "תם" בלא ד"ל לא משמע מידי ומה בלא בהלרכתו אבל בדל"ת יהיה עד כשיטור שיעשה בלבו יחיד בשתים ובתרן ולתרבע רוחותיה כדמפרש לקמן: **ובלבבך** שלא יתפוף בתי"ת. בשביל תריכות הדל"ת לא יתמר בקריאתה שלא יקריאנה בתפוף[ת] (בלא) פתח ותין זה כלום: **דתמלינהיה** למעלה וכו'. שהלרכת שיעור שתחזוק בלבך ה' אחד בשתים ובתרן וד' רוחותיה: **בעמידה**. לפי' לב"ה דלמרי [לעיל יח.] טוסקין במלחמתן ויקרין ומהלכין ויקרין מודים הם שלבך לעמוד במקום לחד עד שתקרא הזה לפי שהוא למלמידים מקום זמן ק"ש וכשהגיע הזמן לו לליתיו מפסיק: תוך וגומרה. לחתר שתעמדו התלמידים: דקא מהדר. לפעמים לתלמידים בכל יום שתעמוד לפניהם בה יליתה מלרים במקום פרקא ליליה ותתא ויליב: **בזמנה**. זמן ק"ש: בפסוקה קמה לעברן. תם לליתני מנמנם לעברי עד שתגבר יפה בפסוק רחמנן: **פרקדן**. שוכב על גבו ופניו למעלה: **לייט** לחמן דגני לפרקיר. שמח יפקחה לחברו בתוך שתתו ולבלה לרכיס והוא דרך גנתי: **מיגמא**. ליגן: **כי** מלני שפיר דמי. כשהוא מוסה על גדו מעט שפיר דמי לבל מקרי ק"ש לפיו מלני נמי לסוב שמקבל עליו מלכות שמים דרך קרית וגאולה: **לכל** אדם. לפילו ליגו נכבד: **חסורי מחסרא**. דהוה ליה למתני בתרוייהו לין לריך לומר ומו ליכא למקשי מידי: **תחי**

תורה כתיב וה"ק רחמנא אגמירן בניבי תורה כי היכי דליגרסו בתי: ת"ר **שמע ישראל** ה' אלהינו ה' אחד "עד כאן" צריכה כוונת הלב דברי ר"מ. **אמר** רבא הלכה כר"מ תניא **סמכום אומר** כל המאריך באחד מאריכין לו ימיו **ושנותיו**. **אמר** רב אחא בר יעקב ובגדל"ת אמר רב אשי 'ובלבב שלא 'יחסוף בחי"ת ר' ירמיה הוה יתיב קמיה דר' [חייא בר אבא] חזייה דהוה מאריך טובא א"ל 'כיון דאמליכתיה למעלה ולמטה ולארבע רוחות השמים תו לא צריכת: אמר רב נתן בר מר עוקבא אמר רב יהודה "על לבבך בעמידה, "על לבבך" סלקא דעתך! אלא אימא "עד על לבבך בעמידה מכאן ואילך לא ורבי יוחנן אמר כל הפרשה כולה בעמידה ואודא ר' יוחנן למעמיה דאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן הלכה כר' אחא שאמר משום ר' יהודה: ת"ר **שמע ישראל** ה' אלהינו ה' אחד "ין ק"ש של ר' יהודה הנשיא א"ל רב לר' חייא לא חזינא ליה לרבי דמקבל עליה מלכות שמים אמר ליה *בר פתחי * 'בשעה שמעביר ידיו על פניו מקבל עליו עול מלכות שמים, חזר וגומרה או אינו חזר וגומרה? **בר קפרא** אומר אינו חזר וגומרה והיינו דמהדר רבי אשמעתא דאית בה יציאת מצרים אלא לדידך דאמרת חזר וגומרה למה ליה לאהדורי? כדי להזכיר יציאת מצרים בלמה אמר ר' אילא בריה דרב שמואל בר מרתא משמיה דרב אמר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ונאנס בשינה יצא אמר ליה רב נחמן לדדו עבדיה 'בפסוקא קמא צערן, מפי לא תצערן אמר ליה רב יוסף לרב יוסף בריה דרבה אבוך היכי הוה עביד? אמר ליה בפסוקא קמא הוה קא מצער נפשיה, מפי לא הוה מצער נפשיה. אמר *רב יוסף "פרקדן לא יקרא קריאת שמע, מקרא הוא דלא ליקרי הא מיגנא שפיר דמי! והא רבי יהושע בן לוי *לייט אמאן דגני אפרקיר? אמרי מינמא כי מצלי שפיר דמי, מקרא אע"ג דמצלי נמי אסור, והא ר' יוחנן מצלי וקרי? שאני ר' יוחנן דבעל בשר הוה: וכו': משיב מרחמת מאי אילימא מפני הכבוד השתא משאל "שאיל אהדורי מבעיא? אלא שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם **ובאמצע שואל מפני היראה ומשיב** מפני היראה השתא משאל שאיל אהדורי מבעיא? אלא מפני הכבוד היינו דר"י דתנן ר"י אומר באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד ובפרקים שואל מפני הכבוד ואין צריך לומר שהוא משיב, ובאמצע שואל מפני היראה ואין צריך לומר שהוא משיב דברי ר"מ רבי יהודה אומר באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד ובפרקים

רב נסים גאון
ההוא מיבעי ליה לכדרי' יצחק דאמר ר' יצחק בריכה שתחתה שיעה כגבר חלב. אתפילין של יד קאי ויש"ק וכן"ק דמנחות (דף נז) בפ' הקומץ את המנחה: שאני ר' יוחנן דבעל בשר והה. איתיה למ"ד יוחנן בבבא מלילא בפ' השוכר את הפועלים (דף פד) אמר (רבא) [ריב פפא] אבדיה דר' יוחנן בת ה' קבין ואמרי לה בת ג' קבין:

גליון השס
נמ' וז ק"ש של ריש"י. פי' בכ"י נסקלין יח. ד"ה מתני' כתומנין: תוס' ד"ה שוא"ל מי' דמסמע מי'. ע' תשובת גאוני סנהד סימן י:

ובפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם תניא נמי הכי הקורא את שמע ופגע בו רבו או גדול הימנו: בפרקים שואל מפני הכבוד וא"צ לומר שהוא משיב ובאמצע שואל מפני היראה ואצ"ל שהוא משיב דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד ,ובפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם בעא מיניה אחי תנא דבי רבי חייא מרבי חייא בהלל ובמגילה מהו שיפסיק (א)אמרינן ק"ו ק"ש דאורייתא פוסק הלל דרבנן מבעיא או דלמא *פרסומי ניסא עדיף? א"ל פוסק ואין בכך כלום, אמר רבה ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל בין פרק לפרק פוסק באמצע הפרק אינו פוסק וימים שאין היחיד גומר בהן את ההלל אפי' באמצע הפרק פוסק,איני והא רב בר שבא איקלע לגביה דרבינא וימים שאין היחיד גומר את ההלל הוה ולא פסיק ליה שאני רב בר שבא דלא חשיב עליה דרבינא: בעי מיניה אשיאן תנא דבי ר' אמי מר' אמי השרוי בתענית מהו שיטעום: אכילה ושתיה קביל עליה והא ליכא או דילמא הנאה קביל עליה והא איכא? א"ל טועם ואין בכך כלום תניא נמי הכי מטעמת אינה טעונה ברכה והשרוי בתענית טועם ואין בכך כלום עד כמה? ר' אמי ור' אסי טעמי עד שיעור רביעתא: אמר רב כל הנותן שלום לחבירו קודם שיתפלל כאלו עשאו במה שנאמר חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא *אל תקרי במה אלא במה ושמואל אמר במה חשבתו לזה ולא לאלוה מתיב רב ששת בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב תרגמה ר' אבא במשכים לפתחו (א"ר יונה א"ר זירא כל העושה חפציו קודם שיתפלל כאלו בנה במה אמרת א"ל לא אסור קא אמינא וכדרב אידי בר אבין ד) אמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן אסור לו לאדם לעשות חפציו קודם שיתפלל שנאמר צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו ואמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן כל המתפלל ואח"כ יוצא לדרך הקב"ה עושה לו חפציו שנאמר צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו: (ו) א"ר יונה א"ר זירא *כל הלן שבעת ימים בלא חלום נקרא רע שנאמר ושבע ילין בל יפקד רע אל תקרי שבע אלא שבע א"ל רב אחא בריה דרבי חייא בר אבא הכי א"ר חייא א"ר יוחנן כל המשביע עצמו מדברי תורה ולן אין מבשרין אותו בשורות רעות שנאמר ושבע ילין בל יפקד רע: אלו הן בין הפרקים וכו': א"ר אבהו א"ר יוחנן הלכה כר' יהודה דאמר בין אלהיכם לאמת ויציב לא יפסיק *א"ר אבהו א"ר יוחנן מאי טעמיה דרבי יהודה? דכתיב וה'

רש"י

אחי. כך שמו: תנא דבי רבי חייא. שהיה שונה בבית רבי חייא: מהו שיפסיק. לשאלת שלום: ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל. שהוא חובה לכל אדם והם אחד ועשרים יום בשנה כדאמרינן במסכת ערכין (ד' י'): מהו שיטעום. את התבשיל לדעת אם צריך מלח או תבלין: מטעמת. טעימת תבשיל: תורה אור רביעתא. רביעית הלוג: חדלו לכם מן האדם. כשיש לכם לעסוק בכבוד המקום אל תתעסקו בכבוד אדם דאי לאו הכי למה ליה לחדול: ושמואל. לא דריש לשון במה אלא כמשמעו במה חשבתו לזה שהקדמת כבודו לכבודי: שואל מפני הכבוד. והא ק"ש קודם תפלה הוא וקתני שואל: תרגמה ר' אבא. להא דרב ושמואל דאסרי: במשכים לפתחו. אבל פגעו בדרך שואל: ה"ג אמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן אסור לאדם לעשות חפציו קודם שיתפלל*: צדק. תפלה שמצדיקו לבוראו והדר וישם פעמיו לדרכי חפציו: אל תקרי שבע אלא שבע. ילין בל יפקד מן השמים בחלום הרי הוא רע לכך אין משגיחין לפקדו:

תוספות

ימים שהיחיד גומר בהם את ההלל. לאו דוקא יחיד אלא אפילו צבור קורא יחיד כיון שאין כל ישראל ביחד כמו שהיו בשחיטת פסחים בי"ד בניסן ולאו דוקא גומר דודאי קי"ל דימים שאין יחיד גומר את ההלל אין חובה לאמרו כלל אפילו בדילוג דהכי משמע בערכין (פ"ב ד' י:) דחשיב כ"א יום דיחיד גומר בהן את ההלל ופריך ר"ה ויה"כ נמי לימא משמע דבשאר ימים טובים כמו בראשי חדשים פשיטא ליה דאין לומר מדלא חשיב יותר מכ"א יום וגם מדלא קאמר לגמור בר"ה ובי"ה דאז הוה משמע דבשאר ימים טובים כמו בר"ח ודאי אין גומרין אבל קורין אבל עתה משמע אפילו קורין לא וכן משמע בפרק בתרא דתענית (ד' כח:) רב איקלע לבבל חזנהו דהוו קא קרו בר"ח סבר לאפסוקינהו. פירוש שהיה סובר שהיו גומרים אותו ,כיון דחזא דקא מדלגי דלוגי אמר ש"מ מנהג אבותיהם בידיהם אלמא דימים דאין גומרין בהן הלל אין חובה לאמרו ומה שאנו אומרין אותו היינו משום מנהג.וכתוב במחזור ויטרי כיון שאינו אלא מנהג בעלמא לא מברכינן עליה כדאמר פרק לולב וערבה (סוכה ד' מד:) אין מברכין על דבר שהוא מנהג. ומיהו אומר ר"ת דאינו ראיה דאטלטול ודאי לא מברכינן אבל על מנוה פשיטא דמברכינן דהא חזינן כל יו"ט שני אינו אלא מנהגא ומברכין והכא נמי משמע דמברכין דאי לא מברכין מאי הפסקה שייך בה ועוד ראיה דמברכינן על מנהגא מהא דרב על לבי כנישתא וכו' ואם לא ברכו בתחלה אמאי לא הרגיש רב דהוה מנהגא עד שדלגו אלא בוודאי ברכו מפני שמברכים בסוף על מנהגא ובשביל כן לא הרגיש עד הדלוג וא"ת אמאי לא אסיק אדעתיה אם ברכו לקרות או לגמור וי"ל דבכך אין לחוש שבטוב יכול לברך לגמור אפי' כשהוא מדלג או איפכא ומה שמברכין כך על הדלוג לקרות וכשהן גומרין לגמור כדי שלא יטעו ומשום הכי לא היה יכול להבין מתוך הברכה עד הדלוג ויש שרוצין לומר דיחיד האומר הלל בימים שאין גומרין שאין לו לברך ומיהו השר מקוצי היה אומר דכיון שרלה לחייב עצמו מברך ואין זה ברכה לבטלה מידי דהוה אלולב (ב) ותפילין דהני נשי מברכות אע"ג שאינן חייבות ובגליל פסחים יש שמברכין פעמים: בתחלה לקרות ואחר הסעודה אחר שפוך מברכין לגמור ומייתי ראיה מירושלמי (דפרק א') מההיא דמייתי עלה דכל הברכות *פותחין בברוך חוץ מן הברכות הסמוכות לחברתה וברכת הפירות והמצות,ופריך בירושלמי עלה והא איכא גאולה פירוש אשר גאלנו דסמוכה לחברתה ואמאי פותחת בברוך? שנייא דהם שמעה בבהכ"נ יצא ופריך והרי סופה פירוש יהללוך דאינה סמוכה שהסעודה מפסקת ואפ"ה אינה פותחת בברוך? ומשני שתים הנה אחת להבא ואחת לשעבר פירוש אחת להבא זו היא אותה ברכה שמברכין אחר אכילה לגמור ולאותה ברכה היא סמוכה אחת לשעבר היינו אותה שבירך קודם אכילה אלמא דמברכין שני פעמים אבל זה הפירוש אינו מיושב דהרי (ג) (סיפא) משמע דקאי אברכה דאשר גאלנו דקאי בה מתחלה ,אלא ודאי אברכה דאשר גאלנו קאי כאשר אפרש,מיהו משמע בירושלמי כאשר פירשתי תחלה שהיו מברכין ב' פעמים תחלה וסוף,אבל אומר ר' יהודה דזו היא תמיהא גדולה מאחר שבירך קודם אכילה אמאי מפסיק ואוכל בימים שהרי בימים שאין יחיד גומר בהן את ההלל כיון שבירך תחלה כמו הכא אינו מותר לפסוק אלא מפני הכבוד דאי בשלא בירך אמאי לא יפסיק באמצע אפילו שלא מפני הכבוד הא לא היה מפסיק שום ברכה אלא נראה הא דפריך בירושלמי והרי גאולה דמשמע דמברכין עליה בתחלה איירי באדם שעושה הסדר בבת אחת שאז אינו מפסיק שאינו צריך אבל הנו שמפסיקין לאכול אין לנו לברך כלל לא בתחלה ולא בסוף והא דקאמר בירושלמי והרי (ד) סיפא זהו אשר גאלנו דחותמת בברוך ואמאי והא הודאה בעלמא היא כברכת פירות ואמאי חותמת בברוך ומשני שתים הנה שתי גאולות אחת להבא ואחת לשעבר פירוש לעתיד כמו יגיענו וגם היא ארוכה קצת וגם יש בה לשעבר כמו אשר גאלנו מגאולת מצרים לפיכך חותמת בברוך ומה שהקשה מיהללוך שאינה סמוכה לפי מה שפרשתי עתה ואפ"ה אינה פותחת בברוך יש ליתן טעם לפי שהיא הודאה בעלמא ואפילו שהיא ארוכה קצת תקנו בה חתימה ולא פתיחה כמו אלהי נשמה. וכן משמע בירושלמי שהיה דרכן לומר הלל בבית הכנסת ואח"כ שותין כוסות שלהם בביתם בלא שום סדר דבעי בירושלמי (פ' ע"פ) שתאן בבת אחת מהו פירוש זה אחר זה בלא הלל וסדר בינתים מהו (ה) שמעינן מן הדא דא"ר יוחנן הלל אם שמעה בבית הכנסת יצא וכן משמע בתוספתא *דמי שלא היה יודע ונכנס בבית הכנסת וכו' והשתא נמי מיושב דבשביל כך פותחת ברכה דאשר גאלנו בברוך דטעמא שאינה סמוכה כי הא דאם קרא הלל בבהכ"נ יצא: אין דילמא הנאה קביל עליה. האי לישנא משמע דמיירי בתענית יחיד שקבל עליו אבל בתעניות הכתוב לא: טועם ואין בכך כלום. פירש ר"ח שחוזר ופולט דלא חשיב הנאה מן הטעימה אבל בולע לא אפילו בשאר תעניות ומשום הכי הפולט אינו צריך ברכה שאינו נהנה: במשכים לפתחו. וכן הלכה אבל פגעו באקראי מותר:

יג א טור וש"ע או"ח סימן תרלב סעיף ב:
יד ב מיי' פ"ג מהלכות חנוכה הלכה ט טור ש"ע או"ח סימן תכב סעיף ד [וכסי' תפח סעי' א] וכסימן תרמד סעיף א:
טו ג מיי' פ"א מהלכות ברכות הלכה ב סמג (הלכות ברכות) עשין כז טוש"ע או"ח סימן רי סעיף ב:
טז ד מיי' פ"א מהלכות תענית הלכה יד טוש"ע או"ח סימן תקסז סעיף א [רב אלפס תענית פ"א דף קעב]:
יז ה מיי' פ"ו מהלכות תפלה הלכה ד סמג עשין יט טור ש"ע או"ח סימן פט סעיף ג:
יח ו [מיי' שם סמג שם טוש"ע] שם סעיף ג: [ו מיי' שם טוש"ע שם וע"ש בב"י]
יט ז מיי' פ"ב מהלכות ק"ש הלכה יז סמג עשין יח טוש"ע או"ח סימן סו סעיף ה:

רב נסים גאון

אמר (רבא) [רבה] ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל כו'. איתיה לפירושיה במסכתא תענית בפ' בג' פרקים בשנה (דף כח) דאמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק י"ח ימים יחיד גומר בהן את ההלל כו' והתם נמי אמרינן אמר (רבה) [רבא] זאת אומרת הלל דראש חודש לאו דאורייתא ולפיכך התיר רבא לפסוק בו אפי' באמצע הפרק:

גליון הש"ס

גמ' מטעמת כו'. עיי' ילקוט ש"א י"ד בפסוק ויפדו העם את יונתן:

הגהות הב"ח

למה קדמה פרשת שמע לוהיה אם שמוע. וא"ת תיפוק ליה דקדמה בתורה וי"ל דהכי קאמר למה קדמה אף לפרשת ציצית דקדמה לכולן אלא ודאי אין אנו חוששין לזה שהיא קודמת בתורה משום דאמרינן אין מוקדם ומאוחר וא"כ היה לנו להקדים והיה שהיא מדברת בלשון רבים:

ויאמר אינה נוהגת אלא ביום. מכאן משמע כר' שמעון דאמר בפ' התכלת (מנחות ד' מג.) דציצית מ"ע שהזמן גרמא וכן איתא בקדושין (פ"ק ד' לג:) דקאמר ציצית מצות עשה שהזמן גרמא וא"ת א"כ למ"ד (מנחות מא.) ציצית חובת טלית הוא ואפילו מונחת בקופסא אפ"ה חייבת בציצית היכי אשכחן שיהא הזמן גרמא. וי"ל דאם היה כסות המיוחד ללילה פטור והכי איתא בירושלמי דקדושין אמר להם ר"ש אי אתם מודים לי דציצית מ"ע שהזמן גרמא שהרי כסות לילה פטור מן הציצית א"ר אילא טעמא דרבנן שאם היה מיוחד ליום ולילה שחייב בציצית: **ומניח** תפילין ומצלי. ומהתם משמע שמותר להניח תפילין בין גאולה לתפלה וכן בטלית מניח אדם טליתו בין גאולה לתפלה. וכן מצינו שרבי יצחק ברבי יהודה שלא אחר טליתו ושהה השליח וכבר קרא ק"ש בברכותיה ונתעטף בטליתו וגמר שמונה עשרה והביא ראיה מהכא מההיא דרב. מ"מ יש לחלק בין תפילין לטלית דעיקר ק"ש ותפלה שייכי בתפילין כדאמר בסמוך כאילו מעיד עדות שקר בעצמו פירוש באדון שצוה שהוא קורא והיו לטוטפת ולאות על ידך ואין. ותפלה נמי כדאמרן קרי ק"ש ומתפלל זו היא מלכות שמים אבל ציצית שאינו אלא חובת טלית שאם יש לו טלית חייב ואם אין לו פטור מציצית ויכול לקרות ק"ש בלא ציצית ודאי דהוי הפסקה. והרב רבי משה מקוצי היה אומר דאפי' מכאן אין ראיה דמצי למימר הניח תפילין בלא ברכה ולאחר י"ח ממשמש בהם ומברך עליהם ובהכי סגי שגם מותר להתעטף בטלית בעת שידיו מטונפות ואחר שיטול ידיו ימשמש בטליתו ומברך:

ומכל מצות האמורות בתורה וא"ת וכי ק"ש לא הוה בכלל מצות האמורות בתורה. וי"ל דאי לא תני בהדיא ק"ש הוה אמינא דדוקא הני דלית להו קביעות זמן אבל ק"ש דקביע להו זמן לא הואיל וזמן עובר קמ"ל: **עולה** בלא מנחה. ה"ה דמצי למימר בלא נסכים שהרי עולה נמי טעונה נסכים אלא ליישנא דקרא נקט "עולה ומנחה" וגו':

°וה' אלהים אמת" חוזר ואומר אמת או אינו חוזר ואומר אמת? א"ר אבהו א"ר יוחנן חוזר ואומר אמת רבה אמר *אינו חוזר ואומר אמת, ההוא דנחית קמיה דרבה שמעיה רבה דאמר "אמת אמת" תרי זימני אמר רבה כל אמת אמת תפסיה להאי. אמר רב יוסף כמה מעליא הא שמעתתא. דכי אתא רב שמואל בר יהודה אמר אמרי במערבא-ערבית: "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ה' אלהיכם אמת" אמר ליה אביי מאי מעליותא והא אמר רב כהנא אמר רב לא יתחיל ואם התחיל גומר, וכי תימא "ואמרת אליהם" לא הוי התחלה והאמר רב שמואל בר יצחק אמר רב "דבר אל בני ישראל" לא הוי התחלה "ואמרת אליהם" הוי התחלה? אמר רב פפא קסברי במערבא "ואמרת אליהם" נמי לא הויא התחלה עד דאמר "ועשו להם ציצית" אמר אביי הלכך אנן אתחולי מתחלינן דקא מתחלי במערבא וכיון דאתחלינן מגמר נמי גמרינן דהא אמר רב כהנא אמר רב לא יתחיל ואם התחיל גומר. חייא בר רב אמר: אמר "אני ה' אלהיכם" צריך לומר "אמת" לא אמר "אני ה' אלהיכם" אינו צ"ל אמת, והא בעי לאדכורי יציאת מצרים? דאמר הכי "מודים אנחנו לך ה' אלהינו שהוצאתנו מארץ מצרים ופדיתנו מבית עבדים ועשית לנו נסים וגבורות על הים ושרנו לך": אמר ר' יהושע בן קרחה למה קדמה פרשת שמע וכו':

תניא ר"ש בן יוחי אומר בדין הוא שיקדים שמע לוהיה אם שמוע שזה ללמוד וזה ללמד והיה אם שמוע לויאמר שזה *ללמוד וזה לעשות אטו שמע ללמוד אית ביה ללמד ולעשות לית ביה? והא כתיב "ושננתם, וקשרתם, וכתבתם" ותו והיה אם שמוע ללמד הוא דאית ביה ולעשות לית ביה? והא כתיב "וקשרתם, וכתבתם"? אלא הכי קאמר בדין הוא שתקדם שמע לוהיה אם שמוע שזה ללמוד וללמד ולעשות והיה אם שמוע לויאמר שזה יש בה ללמד ולעשות ויאמר אין בה אלא לעשות בלבד ותיפוק ליה מדרבי יהושע בן קרחה? חדא ועוד קאמר חדא כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואח"כ יקבל עליו עול מצות ועוד משום דאית בה הני מילי אחרנייתא. רב משי ידיה וקרא ק"ש ואנח תפילין (א) וצלי. והיכי עביד הכי והתניא החופר כוך למת בקבר פטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה, הגיע זמן ק"ש עולה ונוטל ידיו ומניח תפילין וקורא ק"ש ומתפלל הא גופא קשיא רישא אמר פטור וסיפא חייב הא לא קשיא סיפא בתרי ורישא בחד מ"מ קשיא לרב? רב כרבי יהושע בן קרחה סבירא ליה דאמר עול מלכות שמים תחלה ואח"כ עול מצות, אימר דאמר רבי יהושע בן קרחה להקדים קריאה לקריאה, קריאה לעשיה מי שמעת ליה? ותו מי סבר ליה כרבי יהושע בן קרחה והאמר *רב חייא בר אשי זמנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דרב ומקדים ומשי ידיה ומברך ומתני לן פרקין ומנח תפילין והדר קרי ק"ש, וכ"ת בדלא מטא זמן ק"ש א"כ מאי אסהדתיה דרב חייא בר אשי? לאפוקי ממ"ד למשנה אין צריך לברך קמ"ל דאף למשנה נמי צריך לברך, מ"מ קשיא לרב? שלוחא הוא דעוית: אמר עולא "כל הקורא ק"ש בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כאילו הקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים: ואמר רבי יוחנן הרוצה שיקבל עליו עול מלכות שמים שלמה

וה' אלהים אמת. לכך אין מפסיקין בין אני ה' אלהיכם לאמת: כל אמת אמת תפסיה להאי. ריהטא של אמת תפסתו לזה: הא שמעתתא. דרב שמואל בר יהודה אמר אמרי במערבא וכו'. ק"ש של ערבית אין קורין בה פרשת ציצית כולה לפי שאין מצות ציצית בלילה אבל מתחילין אותה ומפסיקים בה ומדלגים ואומרים "אני ה' אלהיכם אמת": לא יתחיל. אין צריך להתחיל "ויאמר" ערבית: אתחולי מתחלינן. דהא מתחלי במערבא: אמר אני ה' אלהיכם. דהיינו פרשת ציצית: צריך לומר אמת. כדכתיב וה' אלהים אמת: והא בעי לאדכורי יציאת מצרים. דתנן (לעיל ד' יב:) מזכירין יציאת מצרים בלילות ואי לא אמר "אמת ואמונה" ולא אמר פרשת ציצית היכי מדכר יציאת מצרים: ושרנו לך. "מי כמכה באלים וגו' מלכותך ראו בניך עד גאל ישראל והשכיבנו": שזה ללמוד. ודברת בם: וזה ללמד. ולמדתם אותם את בניכם ואם לא למד תחלה היאך ילמד את בניו: וזה לעשות. ויאמר אין בה אלא עשייה: וקשרתם. דתפילין: וכתבתם. דמזוזה עשייה היא: רב משי ידי. פעם אחת ראוהו שעשה כן: והיכי עביד הכי. שהקדים ק"ש לתפילין: כוך. קבר שחופרין בקירות מערה ארכו ד' ורחבו ז' טפחים: פטור מק"ש. דהעוסק במצוה פטור מן המצוה כדאמרינן בפ"ק (ד' יא.) "בשבתך בביתך" פרט לעוסק במצוה: וסיפא בתרי. והכי קאמר אם שנים הם מניח את חבירו חופר והוא עולה ומקיים מצות ק"ש ותפילין ותפלה וחוזר למלאכה וחבירו יעלה ויניח תפילין ויקרא ק"ש ויתפלל: מ"מ. תפילין קודמים לק"ש: עול מצות. דהנחת תפילין עול מצוה הוא: קריאה לקריאה. שמע שהוא קבלת מלכות שמים לוהיה אם שמוע שהוא קבלת עול מצות: ומקדים. משכים: ומברך. על התורה: ומתני פרקין: אלמא (נ) מקדים הוא לעסוק בתורה דהיינו [א] עשייה דמצוה מקמי מלכות שמים: שלוחא הוא דעוית. השליח קלקל שאיחר להביא לו תפילין מעיקרא *והגיע זמן ק"ש והוזקק לקרות כדי שלא יעבור הזמן וכי מטי שלוחא דתפילין אנחינהו: כאלו מעיד עדות שקר בעצמו. לישנא מעליא: כאילו הקריב עולה בלא מנחה. שחייבו הכתוב להקריב עמה שנא' (במדבר כח) ועשירית האיפה וגו' אף הקורא ואינו מקיים אינו גומר את המצוה: נסכים. הוא היין המתנסך על גבי המזבח אחר העולה והזבח כדכתי' ונסכיה' אלו ההין וגו' (שם) וה"ה דמצי למימ' כאילו הקריב עולה בלא מנחה ונסכים דהא עולה נמי טעונה נסכים אלא לישנא דקרא נקט עולה ומנחה זבח ונסכים:

יפנה

יפנה. לנקביו: דכתיב תרחץ בנקיון. משמע לרחץ כל הגוף ולא כתיב תרחיץ כפי לדרשה לחת לומר שמעלה עלין שכך רתילת כפיו כחלני-טבל כל גופו: קמ"ל. קי"ס. בעידנא דק"ש אזמנה קבוע פן יעבור הזמן מכל לתפלה דכל היום זמנה הוא לגיך למהדר לחמיו: **מתני'** ולא דקדק בלומיוסיה. לפרסן יפה בשפתיו:

גמ' קרבי ק"מ. כי דרשה גמי שמע בכל לשון שאתה שומע ק"מ גמי דגריך להשמיע לאזנו: לא יתרום. לפי שאינו שומע הברכה שהוא מבדך עליה: מאן תנא טו' לא יגא. לפי' בדיעבד ה"מ כו': ברכה דרבנן היא. דלמור רבנן (פסחים ד' ז:) כל המלוה לוון מבדך עליהן עובר לעשיתן: וממתי דר' יוסי היא. קס"ד הא' דמוקמי לה כר' יוסי מקום דסבירא לן דר' יהודה לכתחלה גמי מכשיר: דלמא ר' יהודה היא. וק"ק גמי דיעבד אין לכתחלה לא. ס"ע:

ולע"ג אפילו: מקום ר' יוסי. להודיעך כמו דאמי' דיעבד גמי לא יגא: בלבו. שלא השמיע לאזנו: ואי ר' יוסי, דיעבד גמי לא. דהא בהמ"ז דלחורייתא היא ומכלה ושבעת וברכת (דברים ח): שלא מאי ר' יהודה. וק"ק דיעבד אין לכתחלה לא והא דתרומה וברכת המזון דר' יהודה: לכתחלה קאמר. והא דרבי יהודה בריה דר' יהודה היא ומודה בן בתירא דר' יהודה דרבנן דיעבד שפיר דמי והא דברכת המזון ר' יהודה היא משמיה דרבים ר' אלעזר בן עזריה דלמור גריך שישמיע לאזנו ובלב גריך לכתחלה מסתבי, הא דיעבד שפיר דמי: אחר כוונת הלב כו'. ואפי' לכתחלה גמי ס"ל: הסמוך לחבירו. דלמסמע לן פלוגתא דר"מ: אפילו תימא ר' יהודה. דאמר בק"ש גמי יגא, דיעבד אין לכתחלה לא, והא דברכת המזון דלמרומה רבי יהודה היא, ודקא קשיא לך דר' יהודה בריה דר"ש בן בתירא מי' ר"מ היא דמכשר לכתחלה: מאן תנא חרש דיעבד גמי לא. דקתני גבי שוטה: לא יגא. דיעבד הוא: וממאי. דמאן מחרש"ר דקאמר דיעבד הוא ורבי יוסי היא דפסיל דיעבד: ולכתחלה הוא דלא הא דיעבד שפיר דמי. והכא מיירי במי שאינו מבין כלל ואפי' לכתחלה, ומשום הכי לא תני ליה בהדי חרש וקטן וסומא:

מתני' חרש וקטן וסומא בכלל אחד. דאין מצות חלים עליהם: אין מעכבין את הציבור. בתפלת המוסף: ר' יוסי אומר אילו ואילו מעכבין. דמצות חלים עליהם: **גמ'** מאי טעמא דר' יוסי? משום דכתיב שמע=השמע לאונך מה שאתה מציא מפיך, ות"ק סבר שמע=בכל לשון שאתה שומע ור' יוסי תרתי שמע מינה.

חרש המדבר ואינו שומע לא יתרום ואם תרם תרומתו תרומה מאן תנא חרש המדבר ואינו שומע=דיעבד אין לכתחלה לא? אמר רב חסדא ר' יוסי היא דתנן הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא (נ) דברי רבי יהודה ר' יוסי אומר לא יצא עד כאן לא קאמר ר' יוסי לא יצא אלא גבי ק"ש=דאוריימא אבל תרומה משום ברכה הוא וברכה דרבנן ולא בברכה תליא מילתא, וממאי דר' יוסי היא דילמא ר' יהודה היא ואמר גבי ק"ש נמי דיעבד אין לכתחלה לא תדע דקתני הקורא=דיעבד אין לכתחלה לא? אמרי-האי דקתני הקורא להודיעך כחו דר' יוסי דאמר דיעבב נמי לא *דאי ר' יהודה אפי' לכתחלה נמי יצא, כמאי אוקימתא כר' יוסי ואלא הא דתניא לא יברך אדם בהמ"ז בלבו ואם ביוך יצא מני לא ר' יוסי ולא ר' יהודה דאי ר' יהודה הא אמר לכתחלה נמי יצא, אי ר' יוסי דיעבד נמי לא, אלא מאי ר' יהודה ודיעבד אין לכתחלה לא אלא הא ר' יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי חרש המדבר ואינו שומע תרם לכתחלה מני לא ר' יהודה ולא ר' יוסי: אי ר' יהודה הא אמר דיעבד אין לכתחלה לא, אי ר' יוסי הא אמר דיעבד נמי לא? אלא לעולם רבי יהודה ואפי' לכתחלה נמי, ולא קשיא הא דידיה הא דרבים דרבי יהודה אומר משום ר' אלעזר בן עזריה הקורא את שמע צריך שישמיע לאזנו שנאמר "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד אמר ליה רבי מאיר הרי הוא אומר "אשר אנכי מצוך היום על לבבך השתא דאתית להכי אפילו תימא רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי חרש המדבר ואינו שומע תרם לכתחלה מאן תנא חרש דיעבד נמי לא? אמר רב מתנה רבי יוסי היא דתנן הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא דברי ר' יהודה רבי יוסי אומר לא יצא (נ) ממאי דרבי יוסי היא ודיעבד נמי לא

דילמא

דמהדר לחמיו כעידן ק"ש. וים ספריס דגרסי הכי מילי לק"ש לכל לתפלה לא דקאמר רשב"ל (פסחים מו.) לגבל ולתפלה ד' מילין, וגרסינן לה נרסיכן לייה דהדין לעניין לוותה נמי, מטעם שלא יעבור זמן תפלה דמתי שמא ק"ש מתפלה וגם ים לקמן פרק מי שמתו (ד' כב.) בטלוה לגמילותיה כדרב חסדא דלייט לתתן דמהדר לחמיו בעידן לוותה ומהדלה הזכיר שם ק"ש משמע דבכל ענין מותר, והיינו דרשב"ל דאמר ולתפלה ד' מילין פירש"י להתפלל שם בתכנון: **דילמא** ר' יהודה היא. ות"ק היא. וחלה לתן מזכר ר' יהודה בריה. וי"ל דפסיקא מדסיפא ר' יהודה ריש"ג נמי ר' יהודה (ד) (ופליגי בתלמוד דר' יהודה):

להודיעך כמו דרכי יוסי. ות"ת לשמעינן כמו דרכי יהודה דכח הכא להכירה עדיף. וי"ל כיון דרבי יהודה לא דריש השמע לאזנו אלא לכתחלה מדוש ופסיעות לכתחלה (ה) ומהיכא תיתי לאוסרו אי שרי דיעבד הוא הדין לכתחלה: **אי** ר' יוסי דיעבד נמי לא. ות"ת לעולם תימא לך רבי יוסי היא וברכת המזון שלא לתלמיד ומגילה דלקמן שהן מדרבנן יש לדמותם לק"ש שהקנו שלריך שישמיע לאזנו כמו בק"ש וקנו ממש שלא יגא כמו בק"ש אבל בברכות ת"ת שהיא מדאורייתא כיון דלא כתיב ביה שמע לפי יש לנו לתקן שלא יגא אם לא השמיע לאזנו כיון דמה"ת יגא. וי"ל כיון שהקנו שלריך להשמיע לאזנו כמו בק"ש אבל ומדלכנן מיהא לריך להשמיע אין לאלק בין ק"ש ובין בשמ"ע דלתפילו בדיעבד אית לן למימר שלא יגא: **ורבי** יהודה מכשיר בקטן. ות"ת בחיוה קטן מיירי כי בקטן שלא הגיע לחנוך הא לתמרין בפרק לולוהו בית דין (ר"ה ד' כט.) שכל שאינו מתוייב בדבר אינו מוליא את הרבים ומ"ש דר' יהודה דמכשיר ואי בהגיע לחנוך מאי קעמייהו דרבנן דלתכרי הכי קריתת מגילה דרבנן ואתרי' קטן שהגיע לחנוך מדרבנן כגדול ופוטר דרבנן כדלתמר לקמן בפ' מי שמתו (ד' כ:) דקטן מוליא תביו שלא לכל שלא כיתם דסיינו דרבנן. וי"ל שאני ברכת המזון שהיא תומרת יתירתא יותר מדאוריימא ובקל נפטרים ממנה כדלתמרי לקמן (שם) והם החמירו על עלמם או בכוונה* ת"ש אפי' ליכא בקטן שלא חד דרבנן למיירי שהקטן מכל כדי שביעה לכך אפי' דרבנן ומוליא דרבנן לכל הכא דבני קטן מיכל מרתי דרבנן: להמגילה דרבנן והקטן דרבנן היינו יכול להוליא היכא דליכא שלא חד דרבנן: דילמא

יפנה] תורה אור
ויפנה ויטול ידיו ויניח תפילין ויקרא ק"ש ויתפלל וזו היא מלכות שמים שלמה א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל הנפנה ונוטל ידיו ומניח תפילין וקורא ק"ש ומתפלל מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן

מתני' דכתיב ארחיץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך ה' א"ל רבא לא סבר לה מר כאילו טבל דכתיב "ארחץ [בנקיון]" ולא כתב ארחיץ [כפי] א"ל רבינא לרבא חזי מר האי צורבא מרבנן דאתא ממערבא ואמר מי שאין לו מים לרחוץ ידיו מקנח ידיו בעפר ובצרור ובקסמית א"ל שפיר קאמרת מי כתיב ארחץ במים, בנקיון כתיב כל מידי דמנקי דהא רב חסדא לייט אאמאן דמהדר אמיא בעידן צלותא והני מילי לק"ש אבל לתפלה מהדר ועד כמה עד פרסה והנ"מ לקמיה אבל לאחוריה אפילו מיל אינו חוזר [ומינה] מיל הוא דאינו חוזר הא פחות ממיל חוזר: **מתני'** הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא ר' יוסי אומר לא יצא. קרא ולא דקדק באותיותיה ר' יוסי אומר יצא רבי יהודה אומר לא יצא. הקורא למפרע לא יצא קרא ושעה יחזור למקום שטעה: **גמ'** מאי טעמא דר' יוסי? משום דכתיב שמע=השמע לאונך מה שאתה מציא מפיך, ות"ק סבר שמע=בכל לשון שאתה שומע ור' יוסי תרתי שמע מינה.

חרש המדבר ואינו שומע לא יתרום ואם תרם תרומתו תרומה מאן תנא חרש המדבר ואינו שומע=דיעבד אין לכתחלה לא? אמר רב חסדא ר' יוסי היא דתנן הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא (נ) דברי רבי יהודה ר' יוסי אומר לא יצא עד כאן לא קאמר ר' יוסי לא יצא אלא גבי ק"ש=דאוריימא אבל תרומה משום ברכה הוא וברכה דרבנן ולא בברכה תליא מילתא, וממאי דר' יוסי היא דילמא ר' יהודה היא ואמר גבי ק"ש נמי דיעבד אין לכתחלה לא תדע דקתני הקורא=דיעבד אין לכתחלה לא? אמרי-האי דקתני הקורא להודיעך כחו דר' יוסי דאמר דיעבב נמי לא *דאי ר' יהודה אפי' לכתחלה נמי יצא, כמאי אוקימתא כר' יוסי ואלא הא דתניא לא יברך אדם בהמ"ז בלבו ואם ביוך יצא מני לא ר' יוסי ולא ר' יהודה דאי ר' יהודה הא אמר לכתחלה נמי יצא, אי ר' יוסי דיעבד נמי לא, אלא מאי ר' יהודה ודיעבד אין לכתחלה לא אלא הא ר' יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי חרש המדבר ואינו שומע תרם לכתחלה מני לא ר' יהודה ולא ר' יוסי: אי ר' יהודה הא אמר דיעבד אין לכתחלה לא, אי ר' יוסי הא אמר דיעבד נמי לא? אלא לעולם רבי יהודה ואפי' לכתחלה נמי, ולא קשיא הא דידיה הא דרבים דרבי יהודה אומר משום ר' אלעזר בן עזריה הקורא את שמע צריך שישמיע לאזנו שנאמר "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד אמר ליה רבי מאיר הרי הוא אומר "אשר אנכי מצוך היום על לבבך השתא דאתית להכי אפילו תימא רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי חרש המדבר ואינו שומע תרם לכתחלה מאן תנא חרש דיעבד נמי לא? אמר רב מתנה רבי יוסי היא דתנן הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא דברי ר' יהודה רבי יוסי אומר לא יצא (נ) ממאי דרבי יוסי היא ודיעבד נמי לא

דילמא

כב א טור ושו"ע או"ח סימן ג סעיף ו:
כה ב ג מיי' פ"ג מהל' ק"ש הלכה ה' ופ"ד מהלכות תפלה הלכה ג ג סמג עשין יח טושו"ע או"ח סימן ד סעיף כב וסימן נה סעיף ד ס ו וסימן נט סעיף ב:
כו ד מיי' פ"ג מהלכות ק"ש הלכה ח סמג עשין יח טור ש"ע או"ח סימן סב סעיף ג:
כז ה מיי' וסמג שם טושו"ע שם סעיף ו:
כח ו מיי' שם הלכה יא(סמג שם)טושו"ע או"ח סימן סה סעיף ו:
כט ז מיי' פ"ד מהלכות תפלה הלכה ד ס"ג ופ"ה מהלכות ברכות הלכה ד:
ל ח מיי' פ"ג מהלכות מגילה הלכה ב סמג עשין דרבנן ד טור ש"ע או"ח סי' תרפט סעיף ג:

רב נסים גאון

אבל לתפלה פחדר ועד כמה עד פרסה. יודע כי הפרשה ארבעה מילין ובשבת פשוחים בפ' אלו שוברין בפסחים (דף מו) אמרינן אמר ר' אבהו אמר ריש לקיש לעבל לתפלה לתפילת יחיד ד' מילין ואיתמר עלה אמר ר' יוסי בר' חנינא לא שנו אלא לפניו אבל לאחריו אפי' מיל אינו חוזר אמר רב אחא בר יעקב ושנינה מיל הוא דאינו חוזר הא פחות ממיל חוזר ורבותיה בשחיפת חלין בפרק השור החרפה (דף קכג) ומזה העיקר אמרו הבא אבל לתפלה מהדר ועד כמה עד פרסה ובמס' כלילה (דף ג) אמרו שעורא דשיל כמה הוי כמחנתן לסבריא ובמס' אלו שוברין בפסחים (דף מו) נמי שיעורא דשיל כמה הוי כמחנתן לסבריא:

הגהות הב"ח

(ה) גמ' דמהדר לחמיו [וכני מילי בעידן לוותה] וכני מילי וכו' פחות ממיל מוזר] ת"ת. וכ"ב סי"ת לסי ולעיל בהלכתי כוות: (ב) שם דתנן מקוה וכו' לאוזו יגא ר' יוסי אומר כ"ע לא פליגי דכי יכודה ממתן וכן במשנה: (ג) שם וממאי דר' יוסי: (ד) תוס' ד"ה דילמא וכו' ריש"ג נמי ר' יהודה הסד"ת ובשאר נמקום: (ה) תוי"ח לכוונתיו וכו' ובכיוצא לכתחלה שרי ומכיכא תיתי:

גליון השי"ם

תוס' ד"ה ממתן כו' ומגלה הזכיר. עי' תוס' שבת יח ע"ת ד"ה כגון רשב"ג:

דילמא ר' יהודה ותסורי מתסרח וכו'. תימה דלמאן זה כשום מקום דקאמר תסורי מתסרח ולאוקומי לגבי דחד תנא ועוד לוקמיה לכך יוסי וכגון תסורי מתסרח. וי"ל משום דלקמן פסקינן כר' יהודה לכך ניחא לאוקומיה לגבי דר' יהודה:

אבל כשאר מצות יש"ח. ות"ח יש לעגל למר דשאר מצות ילפינן מק"ש כגון תרומה ומגילה וברכת המזון. וי"ל דרב יוסף פליג לסוגיא דלעיל: **בין** הדבקים. *רב אלפס מוסיף כגון ותרבה לתת דשם לא יתן ריוח לת גרלשה כמו ותרבה וכן מוסיף ורליתם לתרו וזכרתם לת ועשיתם לת שגריך ליתן בין ת"ש שכשוף תיבה לתל"ת שבתחלת תיבה שאחריו וכן לריך[ה] להכי זיי"ן[ל] דלכתיו אלא ישמע ת"ן למען שיהיה לנו שכר מצות ותן לנו לעשות על מנת לקבל פרס:

מהלים

בילמא רבי יהודה היא ולכתחלה הוא דלא הא דייעבד שפיר דמי! לא ס"ד דקתני תרש דומיא דשוטה וקטן מה שוטה וקטן דייעבד נמי לא אף תרש דייעבד נמי לא. **בילמא** הא כדאיתא והא כדאיתא? ומי מצית לאוקמה ברבי יהודה והא מדקתני סיפא רבי יהודה מכשיר בקטן מכלל דרישא לאו רבי יהודה היא? **בילמא** כולה ר' יהודה היא ותרי גווני קטן וחסורי מחסרא והכי קתני והכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחש"ו בד"א בקטן שלא הגיע לחנוך אבל קטן שהגיע לחנוך אפילו לכתחלה כשר דברי רבי יהודה שרבי יהודה מכשיר בקטן[ב] במאי אוקימתא כר"י ודייעבד אין לכתחלה לא, אלא אלתניי בריה דר' שמעון בן יוחי תרש המדבר ואינו שומע תורם לכתחלה מני לא ר' יהודה ולא ר' יוסי אי ר' יהודה דייעבד אין לכתחלה לא, אי ר' יוסי דייעבד נמי לא, אלא מאי ר' יהודה ואפילו לכתחלה ואפילו הכי לא יברך אדם ברכת המזון בלבו ואם בירך יצא מני לא ר' יהודה ולא ר' יוסי: אי רבי יהודה הא אמר אפי' לכתחלה נמי ואי ר' יוסי הא אמר אפי' דייעבד נמי לא! לעולם ר' יהודה היא ואפילו לכתחלה נמי ולא קשיא הא דידיה הא דרביה דתניא א"ר יהודה משום ר' אלעזר בן עזריה הקורא את שמע צריך שישמיע לאזנו שנאמר שמע ישראל אמר לו ר' מאיר תרי הוא אומר אשר אנכי מצוך היום על לבבך אחר כונת הלב הן הן הדברים השתא דאתית להכי אפי' תימא ר' יהודה ברביה ס"ל ולא קשיא הא ר' יהודה הא ר' מאיר, א"ר חמא אמר רב שילא *הלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה והלכה כרבי יהודה וצריכא: דאי אשמעינן הלכה כר' יהודה שאמר משום ר' אלעזר בן עזריה ואי אשמעינן הלכה כרבי יהודה שאמר משום ר' אלעזר בן עזריה הוה אמינא *צריך ואין לו תקנה קמ"ל הלכה כרבי יהודה. אמר רב יוסף מחלוקת בק"ש אבל בשאר מצות דברי הכל לא יצא דכתיב °הסבת ושמע ישראל" מיתיבי לא יברך אדם ברכת המזון בלבו ואם בירך יצא אלא אי אתמר הכי אתמר אמר רב יוסף מחלוקת בק"ש דכתיב °שמע ישראל" °אבל בשאר מצות דברי הכל יצא, והכתיב °הסבת ושמע ישראל והוא בדברי תורה כתיב: קרא ולא דקדק באותיותיה: א"ר טבי א"ר יאשיה הלכה כדברי שניהם להקל: וא"ר °חמי א"ר יאשיה מאי דכתיב °שלש פעמים בשנה תשבענה שאול ועוצר רחם וכי מה ענין שאול אצל רחם אלא לומר לך מה רחם מכניס ומציא אף שאול מכנים ומציא והלא דברים ק"ו ומה רחם שמכניסין בו בחשאי מוציאין ממנו בקולי קולות, שאול שמכנסין בו בקולי קולות אינו דין שמוציאין ממנו בקולי קולות מכאן תשובה לאומרים אין תחיית המתים מן התורה: תני ר' אושעיא קמיה דרבא וכתבתם הכל בבאר אפילו צוואות אל תאמר לך מני *ר' יהודה היא דאמר גבי סוטה אלות כותב, צוואות אינו כותב והתם הוא דכתיב °ובתב את האלות האלה" אבל הכא °כתיב "וכתבתם אפי' צוואות נמי, אמר מעמיה דר' יהודה משום דכתיב °וכתב *טעמיה דר' יהודה משום דכתיב °אלות", אלות אין, צוואות לא! אצטריך, סד"א נילף כתיבה כתיבה מהתם מה התם אלות אין צוואות לא אף הכא נמי צוואות לא כתב רחמנא וכתבתם אפי' צוואות: תניא כוותיה קמיה דרבא למדתם שישראה למודך תם שיתן ריוח בין הדבקים עני רבא בתריה כגון *על לבבך, על לבבכם, בכל לבבך, בכל לבבכם, עשב בשדך, ואברתם מהרה, הכנף פתיל, אחכם מארץ. א"ר חמא ברבי חנינא °כל הקורא ק"ש ומדקדק באותיותיה מצטנגין לו גידים שנאמר °כפרש שדי מלכים בה תשלג בצלמון" אל תקרי בפרש אלא °בפרש" לתקן (סוטה ל' יז) רבי יהודה תומר כל עצמו היו כותב תלת יתן ה' אהלים

רב נסים גאון
תני ר' (ישעיה) [אשעיא] קמיה דרבא וכתבתם הכל בבתב ואפי' צוואות נמי אמר ליה דאמר לך מני ר' יהודה היא דאמר גבי סוטה אלות כתב צוואות אינו כותב. עיקר דבריו של ר' יהודה בסוף סוטה בם' היה סבור את מנחתה (דף יז) בא ללמד לכתיב תמצילה מאיזה מקום היה כותב ר' יהודה אומר כל עצמו לא היה כותב אלא יתן ה' אותך ובאו הסים המארדים ועל ואינו כותב ואומרה האשה אמן אמן:

הגהות הגר"א
[ה] תוס' ד"ס כין כו' וכן לעיל כו', כיב יהוד':

נוסח "וכתבתם" לכתוב נמי צוואות (לא כמו פ' סוטה)

נוסח ליתן ריוח בין הדבקים

[מגילה יח:]

הגהות הב"ח
(ה) רש"י ד"ה לעולם ר' יהודה היא ולפ"ז:

[פיסחין מח. יומא פה: יבמות ס. ניסין מ. סיר מז: סוריה ח. ומ. ניעין סו.]

[שופה דף ח.]

[ע"ם נפוסה כיעב]

[ועין פם שלת בכפרן ובשלמות בפ' ואתחנן נמצאים בכפרן]

[בעריך ערך פרם ביתר בעניין בלוחן תחר ס"ם]

מסורת השים

דקתני ר' יהודה. דקתני ר' יהודה מכשיר בקטן: ודילמא כולה ר' יהודה היא ומסורי מתסרח ולאוקמי לגבי דחד תנא חון מחש"ו. והא כדאיתא והא כדאיתא: בד"ת. דקתני לכתחלה לת בקטן שלא הגיע לחנוך אבל הגיע לחנוך לאפי' לכתחלה שרי. הניע תורה אור לחנוך מלות כגון בן חמש ובן עשר

כדאמרינן ביומא פרק בתרא (ד' פב.): כמאי אוקימתא. למתניתין דמגילה: כר' יהודה. ואמאמת לן דכי אמר ר' יהודה בק"ש יש דייעבד קאמר ולא לכתחלה: אלא הא דתני כי תורם. ואע"פ שהוא לריך לכרך ואין תוגיו שומעים תני: אלא מאי. בעית למימר דר' יהודה היא דק"ש אפי' לכתחלה קאמר כי היכי דתיקו הא דר' יהודה בריה דר' שמעון בן פזי אלינהו והאי דאפלגינו בדייעבד להודיעך כחו דר' יוסי: אלא הא דתניא בו'. מני: לעולם ר' יהודה[ה] ואפי' לכתחלה מכשיר. ודמגילה רבי יוסי היא ואפי' דייעבד נמי פסיל והא דתורם לכתחלה ר' יהודה והא דברכת המזון דרביה הוא-דתמר ר' יהודה משום רבי אלעזר בן עזריה לריך להשמיעו לאזנו והאי ליכא לכתחלה משמע מכל דייעבד יצא: השתא דאתית להכי אפי' תימא ר' יהודה ברביה ס"ל: תימא ר' יהודה דר"מ: אפי' תימא ר' יהודה. דתמר אפי' דייעבד אין לכתחלה לא, ומתני' אמנלא לכתחלה היא דפסלה לתרם ור' יהודה היא והא בבלא קמתמ נמי ר' יהודה ודקא קשיא לך הא דר' בריה דר' שמעון בן פזי מני ר"מ היא דמכשיר לכתחלה: הלכה כר' יהודה. דק"ס אלא שמיע לאתוי יצא: הוה ליתיה. דר' יהודה לכתחלה נמי תמר והאי דאפלגינו דייעבד משום דרבי יוסי: ואתן לו תקנה. בבלכות: ההוא. דסכת ושמע בדברי תורה כתיב כדאמרי' בפ' הרואה (ד' סג:) כתמו עלמכם על דברי תורה: הלכה כדברי ב"ש. שמגמגם: הלכה כר' יהודה. דק"ס אלא שמיע לאתוי יצא: הוה ליתיה. דר' יהודה לכתחלה נמי תמר והאי דאפלגינו דייעבד משום דרבי יוסי: ואתן לו תקנה. בבלכות: בשאר מצות. כגון הכא לת בתבתם-אפי' צוואות: ותפילו בדייעבד. שבפרשה כגון וקשרתם וכתבתם לריך לכתוב בתפילין ומזוזות: דתמר לך מני. הא דתמרינן ליה קרא לרבות צוואות לכתיבה: רבי יהודה היא. דשמעינן גבי כתיבה פרשה סוטה ושלימה: ותפילו בעותם. דכתיב °ובתב את האלות האלה" אבל הכא °כתיב "וכתבתם-אפי' צוואות נמי, אמר מעמיה דר' יהודה משום דכתיב °וכתב *טעמיה דר' יהודה משום דכתיב °אלות", אלות אין, צוואות לא! אצטריך, סד"א נילף כתיבה כתיבה מהתם מה התם אלות אין צוואות לא אף הכא נמי צוואות לא כתב רחמנא וכתבתם אפי' צוואות: תניא כוותיה קמיה דרבא למדתם שישראה למודך תם שיתן ריוח בין הדבקים עני רבא בתריה כגון *על לבבך, על לבבכם, בכל לבבך, בכל לבבכם, עשב בשדך, ואברתם מהרה, הכנף פתיל, אחכם מארץ. א"ר חמא ברבי חנינא °כל הקורא ק"ש ומדקדק באותיותיה מצטנגין לו גידים שנאמר °כפרש שדי מלכים בה תשלג בצלמון" אל תקרי בפרש אלא °בפרש" לתקן (סוטה ל' יז) רבי יהודה תומר כל עצמו היו כותב תלת יתן ה' אהלים

[מגילה יח:]

הגהות הב"ח
(ה) רש"י ד"ה לעולם ר' יהודה היא ולפ"ז:

[פיסחין מח. יומא פה: יבמות ס. ניסין מ. סיר מז: סוריה ח. ומ. ניעין סו.]

[שופה דף ח.]

[ע"ם נפוסה כיעב]

[ועין פם שלת בכפרן ובשלמות בפ' ואתחנן נמצאים בכפרן]

[בעריך ערך פרם ביתר בעניין בלוחן תחר ס"ם]

מסורת השים

דקתני ר' יהודה. דקתני ר' יהודה מכשיר בקטן: ודילמא כולה ר' יהודה היא ומסורי מתסרח ולאוקמי לגבי דחד תנא חון מחש"ו. והא כדאיתא והא כדאיתא: בד"ת. דקתני לכתחלה לת בקטן שלא הגיע לחנוך אבל הגיע לחנוך לאפי' לכתחלה שרי. הניע תורה אור לחנוך מלות כגון בן חמש ובן עשר

כדאמרינן ביומא פרק בתרא (ד' פב.): כמאי אוקימתא. למתניתין דמגילה: כר' יהודה. ואמאמת לן דכי אמר ר' יהודה בק"ש יש דייעבד קאמר ולא לכתחלה: אלא הא דתני כי תורם. ואע"פ שהוא לריך לכרך ואין תוגיו שומעים תני: אלא מאי. בעית למימר דר' יהודה היא דק"ש אפי' לכתחלה קאמר כי היכי דתיקו הא דר' יהודה בריה דר' שמעון בן פזי אלינהו והאי דאפלגינו בדייעבד להודיעך כחו דר' יוסי: אלא הא דתניא בו'. מני: לעולם ר' יהודה[ה] ואפי' לכתחלה מכשיר. ודמגילה רבי יוסי היא ואפי' דייעבד נמי פסיל והא דתורם לכתחלה ר' יהודה והא דברכת המזון דרביה הוא-דתמר ר' יהודה משום רבי אלעזר בן עזריה לריך להשמיעו לאזנו והאי ליכא לכתחלה משמע מכל דייעבד יצא: השתא דאתית להכי אפי' תימא ר' יהודה ברביה ס"ל: תימא ר' יהודה דר"מ: אפי' תימא ר' יהודה. דתמר אפי' דייעבד אין לכתחלה לא, ומתני' אמנלא לכתחלה היא דפסלה לתרם ור' יהודה היא והא בבלא קמתמ נמי ר' יהודה ודקא קשיא לך הא דר' בריה דר' שמעון בן פזי מני ר"מ היא דמכשיר לכתחלה: הלכה כר' יהודה. דק"ס אלא שמיע לאתוי יצא: הוה ליתיה. דר' יהודה לכתחלה נמי תמר והאי דאפלגינו דייעבד משום דרבי יוסי: ואתן לו תקנה. בבלכות: בשאר מצות. כגון הכא לת בתבתם-אפי' צוואות: ותפילו בדייעבד. שבפרשה כגון וקשרתם וכתבתם לריך לכתוב בתפילין ומזוזות: דתמר לך מני. הא דתמרינן ליה קרא לרבות צוואות לכתיבה: רבי יהודה היא. דשמעינן גבי כתיבה פרשה סוטה ושלימה: ותפילו בעותם. דכתיב °ובתב את האלות האלה" אבל הכא °כתיב "וכתבתם-אפי' צוואות נמי, אמר מעמיה דר' יהודה משום דכתיב °וכתב *טעמיה דר' יהודה משום דכתיב °אלות", אלות אין, צוואות לא! אצטריך, סד"א נילף כתיבה כתיבה מהתם מה התם אלות אין צוואות לא אף הכא נמי צוואות לא כתב רחמנא וכתבתם אפי' צוואות: תניא כוותיה קמיה דרבא למדתם שישראה למודך תם שיתן ריוח בין הדבקים עני רבא בתריה כגון *על לבבך, על לבבכם, בכל לבבך, בכל לבבכם, עשב בשדך, ואברתם מהרה, הכנף פתיל, אחכם מארץ. א"ר חמא ברבי חנינא °כל הקורא ק"ש ומדקדק באותיותיה מצטנגין לו גידים שנאמר °כפרש שדי מלכים בה תשלג בצלמון" אל תקרי בפרש אלא °בפרש" לתקן (סוטה ל' יז) רבי יהודה תומר כל עצמו היו כותב תלת יתן ה' אהלים

עין משפט נר מצוה
לא א מיי' פ"ב מהלכות קריאת שמע הלכה ח סמג עשין יח טור שו"ע או"ח סימן סב סעיף ג: לב ב מיי' פ"ח מהלכות ברכות הלכה ז סמג עשין כו טוש"ע או"ח סימן קפה סעיף ב וסימן רו סעיף ג:

[כרב אלפס שלפנינו ליתא אלא תך דייי"ן של תוכחו בשם ירושלמי ממנס ברל"ם ונשוור סימן סח ליתא כל זה וכתב בכ"י ס"ב יוסף בשפר פירושי ס"ם]

לב ג מיי' פ"ב מהלכות ק"ש הלכה ח ס סמג עשין יח טוש"ע או"ח סימן סח סעיף ג: לד ד מיי' שם הלכה ח ס סמג: ל

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

גמרא

אהלים לנחלים דכתיב כנחלים נטיו כגנות עלי נהר כאהלים נטע וגו' לומר לך מה נחלים מעלין את האדם מטומאה לטהרה אף אהלים מעלין את האדם מכף חובה לכף זכות: הקורא למפרע לא יצא וכו': רבי אמי ורבי אסי הוו קא קטרין ליה גננא לר' אלעזר, אמר להו אדהכי והכי איזיל ואשמע מלתא דבי מדרשא ואיתי ואימא לכו, אזל אשכחיה לתנא דקתני קמיה דר' יוחנן קרא וטעה ואינו יודע להיכן טעה באמצע הפרק יחזור לראש בין פרק לפרק יחזור לפרק ראשון, בין כתיבה לכתיבה יחזור לכתיבה ראשונה אמר ליה ר' יוחנן לא שנו אלא שלא פתח "בלמען ירבו ימיכם" אבל פתח "בלמען ירבו ימיכם" סרכיה נקט ואתי, אתא ואמר להו, אמרו ליה אלו לא באנו אלא לשמוע דבר זה דיינו:

מתני' האומנין קורין בראש האילן ובראש הנדבך מה שאינן רשאין לעשות כן בתפלה. חתן פטור מק"ש לילה הראשונה ועד מוצאי שבת אם לא עשה מעשה ומעשה בר"ג שנשא אשה וקרא לילה הראשונה אמרו לו תלמידיו למדתנו רבינו שחתן פטור מק"ש אמר להם איני שומע לכם לבטל הימני מלכות שמים אפי' שעה אחת:

גמ' ת"ר האומנין קורין בראש האילן ובראש הנדבך ומתפללין בראש הזית ובראש התאנה, ושאר כל האילנות יורדים למטה ומתפללין ובעל הבית בין כך ובין כך יורד למטה ומתפלל לפי שאין דעתו מיושבת עליו רמי ליה רב מרי ברה דבת שמואל לרבא תנן האומנין קורין בראש האילן ובראש הנדבך אלמא לא בעי כונה ורמינהי הקורא את שמע צריך שיכוין את לבו שנאמר "שמע ישראל" ולהלן הוא אומר הסכת ושמע ישראל" מה להלן בהסכת אף כאן בהסכת אשתיק א"ל מידי שמיע לך בהא א"ל הכי אמר רב ששת והוא שבטלין ממלאכתן וקורין והתניא בית הלל אומרים עוסקין במלאכתן וקורין לא קשיא הא בפרק ראשון הא בפרק שני ת"ר הפועלים שהיו עושין מלאכה אצל בעל הבית קורין ק"ש ומברכין לפניה ולאחריה ואוכלין פתן ומברכין לפניה ולאחריה ומתפללין תפלה של שמונה עשרה אבל אין יורדין לפני התיבה ואין נושאין כפיהם והתניא מעין י"ח אמר רב ששת לא קשיא הא ר"ג הא ר' יהושע, אי ר' יהושע מאי איריא פועלים אפילו כל אדם נמי? אלא אידי ואידי ר"ג ולא קשיא כאן בעושין בשכרן כאן בעושין בסעודתן והתניא הפועלים שהיו עושים מלאכה אצל בעל הבית קורין ק"ש ומתפללין ואוכלין פתן ואין מברכים לפניה אבל מברכין לאחריה שתים כיצד ברכה ראשונה כתקונה שניה פותח בברכת הארץ וכוללין בונה ירושלים בברכת הארץ במה דברים אמורים בעושין בשכרן אבל עושין בסעודתן או שהיה בעל הבית מיסב עמהן מברכין כתיקונה: חתן פטור מק"ש: תנו רבנן "בשבתך בביתך" פרט לעוסק במצוה "ובלכתך בדרך" פרט לחתן מכאן אמרו הכונס את הבתולה פטור ואת האלמנה חייב מאי משמע? אמר רב פפא כי דרך מה דרך רשות אף הכא נמי רשות, מי לא עסקינן דקאזיל לדבר מצוה ואפילו הכי אמר רחמנא ליקרי? אם כן לימא קרא "בלכת" מאי "בלכתך" שמע מינה בלכת דידך הוא דמחייבת הא דמצוה פטירת

אי

רש"י

אהלים לנחלים. כנחלים נטיו. באהלים נטע: אהלים. בתי מדרשות. אהלים לשון נטיעה נופלת בהם שנאמר ויטע אהלי אפדנו (דניאל יא): קטרין ליה גננא. קושרין לו חופה להשיאו אשה: יחזור לראש. כגון שהיה יודע שבפרק זה טעה ודלג אבל אינו יודע באיזה מקום בו טעה: בין פרק לפרק. שיודע תורה אור שגמר הפרשה וצריך להתחיל פרשה אחרת ואינו יודע באיזה מהן: יחזור לפרק ראשון. להפסק ראשון והיינו אם שמוע: בין כתיבה לכתיבה. שיודע שצריך לומר וכתבתם ואינו יודע אם ראשון אם שני: א"ר יוחנן. לתנא וכו': סרכיה נקט. אין לטעות מכאן עד אמת ויציב וא"צ לחזור אלא לאמת שהפרשה שגורה בפיו: **מתני'** האומנין. שהם עסוקים במלאכתן בראש האילן או בראש הנדבך והגיע זמן ק"ש קורין נשם מיד: נדבך. בנין של אבנים כמו נדבכין די אבן גלל (עזרא ו): מה שאינן רשאין לעשות כן בתפלה. דצלותא רחמי היא ובעי כוונה הלכך אין מתפללין בראש האילן ובראש הנדבך דמסתפי דילמא נפלי דאין יכולין לעמוד שם אלא על ידי הדחק ומחמת בעתותא לא מצי מכווני: **גמ'** ומתפללין בראש הזית ובראש התאנה. בזמן שעוסקין בהן מפני שענפיהם מרובים ויכולין לעמוד שם שלא בדוחק ואין שם פחד ליפול לפיכך מתפללין בראשם אבל בשאר אילנות אין מתפללין: בין כך ובין כך. כלומר בין מתאנה בין משאר אילנות: יורד ומתפלל. דהא אינו משועבד למלאכה שהוא ברשות עצמו: לפי שאין דעתו מיושבת עליו. מבעתותו ואם הקלו אצל פועלים מפני בטול מלאכה לא הקלו אצל בעל הבית: ברה דבת שמואל. בכמה מקומות קרי ליה בר רחל ובת שמואל היתה ונשבית לבין העמים כדאמר בכתובות (דף כג:) ובא עליה אחד ונתעברה הימנו ואח"כ נתגייר ושמיה איסור כדאמרי' בב"ב (דף קמט.) רב מרי בריה הורתו שלא בקדושה הוה' לכך לא היה נקרא על שם אביו: תנן האומנין קורין בראש האילן. אפי' בזמן שהן עסוקין אלמא לא בעי כוונה: שבטלין ממלאכתן וקורין. כדי שיהו קורין בכוונה רשאין להיבטל ממלאכתן: פרק ראשון. פרשת שמע בעי כוונה: קורין את שמע ומברכין לפניה ולאחריה. כתקונה וכן בזמן תפלה: אבל אין יורדין לפני התיבה. אינן רשאין ליבטל ממלאכתן ולירד לפני התיבה לעשות שליח צבור שיש שם בטול מלאכה יותר מדאי: מעין שמונה עשרה. הביננו לדעת דרכיך כו' שכולל י"ח ברכות בברכה אחת וג' ראשונות וג' אחרונות כהלכתן: הא ר"ג הא רבי יהושע. דתנן בפרק תפלת השחר (דף כח:) ר"ג אומר בכל יום ויום מתפלל אדם י"ח ברכות רבי יהושע אומר מעין י"ח: עושין בשכרן. שנוטלין שכר פעולתן לבד סעודתן צריכין למהר המלאכה ומתפללין מעין י"ח: אבל עושין בסעודתן. בשביל האכילה לבדה מתפללין י"ח: והתניא. בניחותא דיש חלוק בין עושין בשכרן לעושין בסעודתן: ואין מברכין לפניה. שאינה מן התורה: אבל מברכין לאחריה. שהיא מן התורה דכתיב ואכלת ושבעת וברכת (לקמן דף מח:): וכוללין. שני ברכות באחת שברכת הארץ ובנין ירושלים דומות: בשבתך בביתך פרט לעוסק במצוה. כבר פירשתיה בפרק ראשון (דף יא.):

מתני'

תוספות

אהלים לנחלים. פי' הקונטרס דכתיב כנחלים נטיו כאהלים נטע. ולי נראה דאהלים דהאי קרא לאו לשון אהל אלא לשון בשמים אלא נראה מדסמיך מה טובו אוהליך לכנחלים נטיו:

הקורא את שמע ואינו יודע להיכן טעה חוזר לראש. פי' מטעם שאינו יודע מהיכן טעה אבל אם היה יודע מהיכן טעה שדלג תיבה או פסוק אינו צריך לחזור אלא מאותו פסוק ואילך וכן בהלל ומגילה:

מעשה בר"ג שנשא אשה וקרא ק"ש בלילה ראשונה. לאו מעשה לסתור הוא דקמ"ל אם גדול הוא ובוטח בעצמו שיוכל להתכוין והוא ראוי ליטול את השם הרשות בידו:

לפי שאין דעתו מיושבת עליו. ואם תאמר תיפוק ליה משום דאמרינן לעיל (דף י:) לא יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל. ויש לומר דהתם מיירי על גבי כסא או ספסל אבל באילן שעלה שם לעשות מלאכתו הוי כמו עלייה:

הא בפרק ראשון. לאו דוקא נקט פרק א' . דהיינו אליבא דרבא ורבא אמר לעיל (יג:) פסוק ראשון לבד והכי הלכתא:

אפי' כל אדם נמי. וא"ת הא שאר כל אדם רשות ופועלים חובה. וי"ל דפשיטא ליה כיון שיכול לומר מעין י"ח אין זה שום חדוש אם הפועלים אומרים אפילו לכתחלה:

וחותם בברכת הארץ. אע"ג דמדאורייתא הם. יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה הואיל וטרודים במלאכת בעל הבית:

אי

רב נסים גאון

למה נסמכו אהלים לנחלים. והוא שנאמר בתורה (במדבר כד) משמו של בלעם מה טובו אהליך יעקב כנחלים נטיו:

עין משפט נר מצוה

לד א מיי' פ"ב מהלכות ק"ש הלכה יג יד סמג עשין יח טור שו"ע או"ח סימן סד סעיף ג ד:

לה ב מיי' שם הלכה ד סמג שם טור שו"ע או"ח סימן סג סעיף ח:

לו ג מיי' פ"ד מהלכות ק"ש הלכה ח סמג שם טור שו"ע או"ח סימן ע סעיף ג:

לז ד ה מיי' פ"ה מהל' תפלה הלכה ח טור שו"ע או"ח סימן צ סעיף ג:

לח ו מיי' פ"ב מהלכות ק"ש הלכה ד סמג שם טור שו"ע או"ח סימן סג סעיף ה:

לט [ז ח מיי' פ"ה מהל' תפלה הלכה ח] י מיי' פ"ב מהלכות ברכות הלכה ב:

מ ח מיי' וסמג שם טור שו"ע או"ח סימן קצא סעיף א:

[לכאורה צ"ל פותח אמנם גם הכ"מ פ"ב מהלכות ברכות דין ב' העתיק דברי תוס' כלנו והותם וכו' ולכן צ"ל דהיה הגי' לפניהם כמ"ש הטור סימן קצא שניה פותח וכו' וכולל וכו' והותם בברכת הארץ]

הגהות הב"ח

(א) גמ' להיכן טעה יחזור לראש באמצע הפ' יחזור לתחלת הפרק בין פרק לפרק כצ"ל: (ב) שם ואוכלין פתן [ואין מברכין לפניה] תא"מ. ונ"ב האלפסי והאשר"י גורסי' ומברכין לפניה וכן הוא בטור בסימן קצ"א: (ג) רש"י ד"ה יחזור לפרק וכו' ראשון ויתחיל והיה אם: (ד) שם ד"ה ואמר ליה ר' יוחנן:

הגהות הגר"א

[א] גמ' ואין מברכין לפניה. כ"ב וכ"ה גירסת תוס' (ביומא ע"ט א') ובסוכה כ"ו ב' ובחולין ק"ז א') אבל גירסת רי"ף והגאונים ומברכין לפניה וכ"ה בתוספתא (כ"כ הרשב"א אבל ליתא בתוספתא שלנו):

מסורת הש"ס

[עי' רשב"א] · תוספתא פ"ב · לתחלת הפרק כצ"ל · [לקמן כד: שבת מה.] · כתובות דף ו: · כ"א לא · תוספתא פ"ב · לעיל יא. · תוספתא פ"ב · [לקמן כח:] · תוספתא פ"ב ע"ש · לקמן דף מו. · לעיל דף יא. סוכה פ"ב דף כה: כתובות דף ו. (שמחו' פ"ו) · (כצ"ל וכ"ה בא"י) · [עי' תוס' סוכה כה. ד"ה ונלכתן] · [צ"ל שאין]

גליון הש"ס

רש"י ד"ה ואין מברכין לפניה שאינה מן התורה. עי' לקמן (דף לה ע"א) תוס' ד"ה לפניו וד"ה אלא. ויומא (דף עט ע"א) תוס' ד"ה ולא בירך. ובסוכה (דף כו ע"ב) תוס' ד"ה ולא בירך. ותולין (דף קז ע"א) תוס' ד"ה ולא בירך: תוס' ד"ה וחותם כו' במלאכת בעה"ב. עי' לקמן (דף מו ע"א) תוס' ד"ה הטוב והמטיב לא דאורייתא שכרי פועלים מוקים אותה. וצ"ע:

מתני' בחצי לילה כדרבותן שמתם מעמד. ונקבריה בו ביום ואע"פ שאכל לצורך ברמיזה הוא דאין כדאמר טעמא דמצטערי ולי והוא אדם מעונג ומפונק: **גמ'** קסבר תניוחא לילה דרבנן. ואע"פ שהיה ליל יום המיתה וכתיבא תניוחא בתורייתא דכתיב לא תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא כי קללת אלהים תלוי (דברים כא) ופתות תורה אור מכלתי בלוני ממנו מיום אחד ליום תניוחא דילפי רבנן "מותחריכם" ביום מל' קסבר ר"ג אין לילה של תחריו עם היום לגלח מדרבנן הוא דאמר ימי האבל ונבי מצטערי לגלח נזור כה רבנן, פלוגתייהו דתנאי היא בזבחים (ד' נח:) בתניוחא לילה מי מדאורייתא לי מדרבנן: **אין** מעמידין עליהם בשורה. כמחוזיה מביא הקברות היו עומדים שורות שורות סביב האבל ומנחמין אותו ואין שורה פחותה מעשרה: **ברכת** אבלים. ברכת רחמה שמברכין אותו שעושה רחמים עמל אחריו ומברכין עם כלכת אבלים והיא מפורשת בכתובות פרק רחמן (ד' מ:): **לאנפילון**. בית קטן שנפלו מרקלין הגדול: **כויס בפוסריס**. כלומר סדור הייתי שמביאו דבר ברמז מועט שרואים אותי סר מעליכם ליכנס לאנפילון: **טוי**. לשון גניחה ונעקה: **לין קורין** אכוז. ליטרא"ל: **תלת** לשלשה. אברהם יצחק ויעקב **לאנפוסי** אבנים: **תלת לאכבא**. שלא ירבקה זכרים נמ: ק:] **תבת פלוני** ממת פלוני. ואלה: **לא** בשביל שמת בעלך **קורין** עכשיו "מר פלוני, מרא פלוני" כך היו רגילין לומר תבת פלוני ואמת פלוניתי: כן לאברך. וכמו חלב ודבש. **תרי** קרתי דסמיכי להדדי: **רעמות**. **שמיס**. כשבולנו. בגולנו: **לחריס ותקוס**. שחסה לחריתנו טובה וברכה עליו: **ותקוניו**: ותקנתו. לשון תקון: **ונעשים** ונעמלה יהול לבבנו ליראה את שמך. **שמחות פ"ח** הלכה יד שלא יתגבר עלינו יצר הרע בהריסת הלילה לסור מלחריך ביום שלא כשנשכים בכל בקר ונעמלה לבבנו מייחל לך: **ותבא** לפניך קורת נפשנו. כלומר כשקוך לרבנו וקורת רוחנו: **ותביט** ברעתנו. תדע **שמחות פ"ח** הלכה יג ותחן לבך ברעה הבאה עלינו: **מעוז פנים**. שלא יתגברו בי: **ומעוזות** פנים. שלא יוליחו עלי לעז ממרורת:

אי הכי מתי תיריח בחולה. לי לחמרת בשלמת דטעמת משום טרדת שפיר לגלח מאחר שהוא חולה הטעם במולה לשמה נמי: **אסתנים** אלי. ותיכא לעגר שם לא היה רוחן לחינו לחסור לרחון בימי חכמו לגלח משום תעגוג וגם לחוף רחמו לי חים ליה ברכוביא בריסיה שרי אלפי חוך שבעה וכן החיר רבינו שמואל ליולדת חבלה לרחון חוך שבעה ולרחון נמי בחשבה בתב וכן משמע נמי בשם' יומא (ד' עז:) מי שים לו חטוין ברחמו סך כדרכו ביום ככפורים ואינו מוסק אע"ג דשיכה בשמיה ביום"כ וכן משמע בירושלמי אבל לחסור ברחילה הלא דחימת ברחילה של תעוגג אבל ברחילה אלינה של תעוגג מוחר כהלא דאלימר מי שים לו חטוין בריסיה וכו': **אגיגות** לילה דרבנן. וא"ת והלכי [נדה כב:] לחון נמי אינו לוהג אלא במעשר אבל לעגין רחילה דאבילות דלרבנן הוא וא"כ לעוגה לימא לך דאגיגות לילה = דאורייתא הוי גבי מעשר. וי"ל לומר דאי אימא דהוי דאורייתא גבי מעשר, גבי אחר דכריס דרבנן נמי הוה לן למגזר דכל דשקיס דרבנן כעין דאורייתא שקון. **אין** עומדין עליהם בשורה. דילמא אתי לאחוקי ליוחסין: ונפקי

אי הכי מאי אידיא הבונם את הבתולה אפי' בונם את האלמנה נמי? הכא טריד והכא לא טריד, אי משום טרדא אפילו טבעה ספינתו בים נמי? אלמה אמר רבי אבא בר זבדא אמר רב אבל חייב בכל מצות האמורות בתורה [רוץ מן התפילין שהרי נאמר בהן פאר שנאמר פארך חבוש עליך] ונון אמרי תחם טרדא דרשות הכא טרדא דמצוה: **מתני'** רחץ לילה הראשון שמתה אשתו אמרו לו תלמידיו למדתנו רבינו ששאבל אסור לרחוץ? אמר להם אני כשאר בני אדם אסתנים אני. וכשמת טבי עבדו קבל עליו תרחימון אמרו לו תלמידיו למדתנו רבינו שאין מקבלין תרחימון על העבדים? אמר להם אין טבי עבדי כשאר כל העבדים כשר היה. רחץ אם רוצה לקרות קרית שמע לילה הראשון קורא רבן שמעון בן גמליאל אומר לא כל הרוצה ליטול את השם יטול: **גמ'** מ"ט דרבן (שמעון בן) גמליאל קסבר אנינות לילה דרבנן דכתיב יואחריתה כיום מר" ובמקום אסתנים לא גזרו ביה רבנן: וכשמת טבי עבדו וכו': ת"ר עבדים ושפחות אין עומדין עליהם בשורה ואין אומרים עליהם ברכת אבלים ותנחומי אבלים *מעשה ומתה שפחתו של רבי אליעזר נכנסו תלמידיו לנחמו כיון שראה אותם עלה לעלייה ועלו אחריו, נכנס לאנפילון, נכנסו אחריו, נכנס לטרקלין נכנסו אחריו אמר להם כמדומה אני שאתם נכוים בפושרים עכשיו אי אתם נכוים אפילו בחמי חמין, לא כך שניתי לכם "עבדים ושפחות אין עומדין עליהם בשורה ואין אומרים עליהם ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים אלא מה אומרים עליהם: כשם שאומרים לו לאדם על שורו ועל חמורו שמתו "המקום ימלא לך חסרונך" כך אומרים לו על עבדו ועל שפחתו "המקום ימלא לך חסרונך" תניא אידך עבדים ושפחות אין מספידין אותן ר' יוסי אומר אם עבד כשר הוא אומרים עליו "הוי איש טוב ונאמן ונהנה מיניעו" אמרו לו אם בן מה הנחת לבשרים: ת"ר "אין קורין אבות אלא לשלשה ואין קורין אמהות אלא לארבע אבות מאי טעמא? אילימא משום דלא ידעינן מראובן קא אתינן אי משמעון קא אתינן, אי הכי אמהות נמי לא ידעינן אי מרחל קא אתינן אי מלאה קא אתינן? אלא עד הכא חשיבי מפי לא חשיבי, תניא אידך "[ר"] עבדים ושפחות אין קורין אותם "אבא פלוני" "ואמא פלונית" ושל ר"ג היו קורים אותם "אבא פלוני, ואמא פלונית" מעשה לסתור? משום דחשיבי: א"ר אלעזר מאי דכתיב כן אברכך ברחיי בשמך אשא בפיי: כן אברכך בחיי זו ק"ש "בשמך אשא כפי זו תפלה, ואם עושה כן עליו הכתוב אומר כמו חלב ודשן תשבע נפשי" ולא עוד אלא שנוחל שני עולמים העוה"ז והעולם הבא שנאמר "ושפתי רננות יהלל פי: ר' אלעזר בחר דמסים צלותיה אמר הכי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתשכן בפרינו אהבה ואחוה ושלום וריעות ותרבה גבולנו בתלמידים ותצליח סופנו אחרית ותקוה ותשים חלקנו בגן עדן ותקננו בחבר טוב ויצר טוב בעולמך ונשכם ונמצא יחול לבבנו ליראה את שמך ותבא לפניך קורת נפשנו למובה. רבי יוחנן בחר דמסים צלותיה אמר הכי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתציץ בבשתנו ותביט ברעתנו ותתלבש ברחמיך ותתכסה בעוך ותתעטף בחסידותך ותתאזר בחגינותך וחבא לפניך מרת טובך וענוחנותך. ר' זירא בחר דמסים צלותיה אמר הכי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שלא נחטא ולא נבוש ולא נכלם *מאבותינו. ר' חייא בחר דמצלי אמר הכי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתהא תורתך אומנותנו ואל ידוה לבנו ואל יחשכו עינינו. רב בחר צלותיה אמר הכי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתתן לנו חיים ארוכים חיים של שלום חיים של טובה חיים של ברכה חיים של פרנסה חיים של חלוץ עצמות חיים שיש בהם יראת חטא חיים שאין בהם בושה וכלימה חיים של עושר וכבוד חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים חיים שתמלא לבנו את כל משאלות לבנו למובה. רבי בחר צלותיה אמר הכי *יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתצילנו מעזי פנים ומעזות פנים מאדם רע ומפגע רע מיצר רע מחבר רע ומשכן המשחית *ומדין קשה ומבעל דין קשה בין שהוא בן ברית בין שאינו בן ברית ואע"ג דקיימי קצוצי עליה דרבי. רב ספרא בחר צלותיה אמר הכי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתשים שלום בפמליא

נוסח אין מתאבלים על הקטנים

נוסח / מבנך ס' דרך של תפלות מיוחדות לאחר התפלה ר' רפנים גוונים

בפמליא של מעלה. כתכורת שכתקבלים של מעלה יש חגר ביניהם חיכך יש קטנה בין התומות כדכתיב ועתה לתגד להלחם עם שר פרס (דניאל י) : ובפמליא של מטה. כתכורת התכמים : בקבן תורה. בזוית תורה : ומי מעכב. שתין תנו טועים לעוך : שתור שבעיסה. יגר הרע שבלבבנו המתמילנו : ליני כדאי. לא הייתי תשוב והגון להיות טוגר : ועכשיו שנולדתי. מה תשיבותי הרי ליני כתילו לא טולדתי : ק"ו. שכמיתתי טפר ליני : מרק. כלה ותפס ; כי הוה מסיים ספרא דתיוב. על שם שתיוב נפטר כשם טוב : מרגלא בפומיה. דבר זה רגיל בפיו : ליני. בעוטק תודה אור בתורה בריה ליני ובן פחבי טפה"כ בריה הוא : ליני מלאכי בעיר. כלומר טוטה מלאכתי ממלאכתו : מתגדר. מתגדל לתפוס תומטתי : ושמע מתמר. הדין עמו שתינו מתגדר במלאכתי שתינו היה פוסק תומטתי לא היה לו לב פתוח להרבות בתורה כמותי והיה ממעיט ותין לו שכר : שניטו. שיש לו שכר לממעיט כמו למרבה : ובלבד שיכון לבו לשמים. ותלמ קרבנות הוא שיהיו לבו לשמים. ותלמ קרבנות הוא [דף ק:] במקומות כסופה* : ערבוב בירלתה. להטריט בכל מיני טרמה לירלתה בורלו : תכלים תכמה. טיקרה של תורה שיהא עמה תקוה ומט"ע : העושה שלא לשמה גוח לו שלא נכרית. פירוש שתינו לומד כדי לקיים תלת לקנטר בפרק מקום שנהגו (ד' ה:) [יומא פו:] תמרי' רבת רמי כתיב עד שמיס תסדך וכתיב טעל השמיס כתן בעוסק שלא לשמה כו' ותפס חייבי טמקייס כדי טיכבדוהו וכן מעמע בירושלמי דפירקין : ויחלנו ויסמו. שכעו מזיו השכינה כלתינו תבנו ושמו : גדולה הבמתה. שהרי קרתן שתנות וכוטקות : לבי כניסתך. תיוקות של בית הכן היו רגילין להיות למדים לפני רבן בבית הכנסת : כי רבנן. בית המדרש שפה שוגים משנה וגמרא : ונטרן לנבריייהו. ממתינות לבעליהן ומוחזות להס רשות ללכת ולעסוק בצרכי תמרים : מפטרי רבנן. זה מזה שהיה טרל רשות מתבילו לשוב לביתו ולתלתו : עולמך תרלה בחייך. כל נרכיך תמלת : פיך יכבר תכמות. בלשון ברכה היו לומרים : ייטילו. לשון יוצר שתהא מבין בתורה כהלכה : כל אני מלאכתי בעיר והוא מלאכתי בשדה אני משכים למלאכתי והוא משכים למלאכתו בשם שהוא אינו מתגדר במלאכתי כך אני איני מתגדר במלאכתו ושמא תאמר אני מרבה והוא ממעיט *שנינו אחד המרבה ואחר הממעיט ובלבד שיכון לבו לשמים. מרגלא בפומיה דאביי לעולם יהא אדם ערום ביראה [מנחות קי.] [נ"ל מיי' פ"ג מה' תפלין הל' ה' סמ"ג עשין ה' טוש"ע או"ח סי' לב סעיף ב] [ב"ב קטז:] [ישעיה כו:] °ימענה רך *מלשים חמה" ומרבה שלום עם אחיו ועם קרוביו ועם כל אדם ואפילו עם נברי בשוק כדי שיהא אהוב למעלה ונחמד למטה ויהא מקובל על הבריות אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הקדימו אדם שלום מעולם ואפילו נברי בשוק. מרגלא בפומיה דרבא תבלית חכמה תשובה ומעשים טובים שלא יהא אדם קורא ושונה ובועט באביו ובאמו וברבו ובמי שהוא גדול ממנו בחכמה ובמנין שנאמר °ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם" *לעושים לא נאמר אלא לעושיהם לעושים לשמה ולא לעושים שלא לשמה וכל °העושה שלא לשמה נוח לו שלא נברא. מרגלא בפומיה דרב [לא בעולם הזה העולם הבא] °העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא פריה ורביה ולא משא ומתן ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות אלא צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה שנאמר °ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו : גדולה הבטחה שהבטיחן הקב"ה לנשים יותר מן האנשים שנא' °נשים שאננות קומנה שמענה קולי בנות בוטחות האזנה אמרתי א"ל רב לר' חייא נשים במאי זכיין *באקרויי בניהו לבי כנישתא, ובאתנויי גבריידו לבי רבנן, ונטרין לגבריידו עד דאתו מבי רבנן לפטרי רבנן מבי ר' אמי ואמרי לה מבי ר' חנינא אמרי ליה הבי עולמך תראה בחייך ואחריתך לחיי העולם הבא, ותקותך לדור דורים לבך יהגה תבונה פיך ידבר חכמות ולשונך ירחיש רננות עפעפיך יישרו נגדך עיניך יאירו במאור תורה ופניך יזהירו כזוהר הרקיע שפתותיך יביעו דעת וכליותיך תעלוזנה מישרים ופעמיך ירוצו לשמוע דברי עתיק יומין, כי הוו מפטרי רבנן מבי רב חסדא ואמרי לה מבי ר' שמואל בר נחמני אמרו ליה הבי °אלופינו מסובלים וגו' אלופינו מסובלים במצות וחד אמר אלופינו בתורה ומסובלים בישורים ופעמך ירוצו לשמוע דברי עתיק יומין, כי הוו מפטרי רבנן מבי רב חסדא ואמרי לה מבי ר' אלעזר חד אמר אלופינו בתורה ומסובלים במצות וחד אמר אלופינו בתורה ובמצות ומסובלים ביסורים

אין

מה א טור ושו"ע סי"ח סי' קכב סעיף ג : מג ב טור ושו"ע שימן מקפה סעיף ד : מז נ מיי' פ"ה מהלכות דעות הלכה ז : מח ד מיי' פ"ח מהל' תשובה הלכה ב :

[ועיין תענית ז. תוספות ד"ה וכל העוסק ותוס' פסחים כ: ד"ה וכפלן ותוס' מיז כג: ד"ה שמתוך ותוס' סוטה כב: ד"ה נשים]

רב נסים גאון

ועפעפיך יישירו נגדך. איתיי' מפרש בטכסכתא מגילה בפרק הקורא את המגילה למפרע (דף יח) אמר לי' רמי בר [חמא] לרבי ירמיה מדיפתי מאי (משלי ד) ועפעפיך יישירו נגדך אמר ליה אלא דברי תורה שכתוב בהן (שם כג) התעופף עיניך בו(ישראל)[אפילו הכי טיישרין] הן אצל ר' מאיר :

נוסח אחר

ס' זכות: "מרגלא בפומיה"

ס"ת ללומדיהם לא נאמר אלא לעושיהם

גליון השי"ם

ברשיי ד"ה תמי כו' וכן מבוי פס פתוח. עיי סוכה דף לט ע"ש תוס' ד"ה כלוקח :

מבנך

כי הוו מיפלגי.

מתנה

פרץ זה לחיקופל. שפרץ פרצה במלכות בית דוד. יונתן זה דומג שילח לתרבות רעה כדמפרש בחלק (דף קו:) גבי וויי שילח זה: **צוחה** זה נחזי. שסיה מלורע וכתיב ביה "ומת טמא יקרא" נזורין בזרוע. ולכך ים להגיה והייט לומה: **והם** *בתקיעות וסס בזרוע עדיך לח כתו ולח גרסינן עדיך לח כתו [מכתובות יט. ע"ש ד"ה ולח]

תרי זימני כתמת. לחיזו לילה יום לחמר לח היו כל כך מתחפפין ומתת ניסת לימרמיס להו ורלינין בספר העמים שחבר הרב רבי יהודה בר ברזילי שמתת שהיה עומד על לחם יורד מן השמים עליהם ככלה דלילה וכלה לחדר: **רב** שיתת כריב דרב לידי לחמר לעולם לח תחליף. פרי"ח דהלכה כרב *שמה דהוה בתרלה והלכה כרבב"ג לחמר לח כל הרולה ליטול לת הסס יטול (ו) [ובכל מקום שמה רבן שמעון בן גמליל כמשניתו הלכה כמותו חוץ מערב ולידן ורליה לחרונה (כתובות סו.) וכן פסק ר"ח ומיהו לחו שכשוס פעם לין לחו מכווים היטב נס תמן יש לקרות דלחדרכה נרלה כיוהרל שם לח יקרל כלומר לני מכוין בכל שעה לבל לעשות מלחכה בתפנה בלח לין לעשות מלחכה:

הדרן עלך היה קורא

מי שמתו מוטל לפניו. רש"י גרים מי שמתו לחר תפלת השחר לבל נרלה לר"י שהוח לחר היה קורל דלחיירי בסיפיה מק"ש וכלן מתחיל נמי מפטור ק"ש וביומלמי גרים כמו כן: **פטור** מק"ש. ביומלמי מפרש טעמל ל"ל כון כתיב למען תזכור כו' עד כל ימי חייך ימים שלתה עוסק בחיים ולח ימים שלתה עוסק במתים: לכי גרסינן פטור מקרילת שמע ומן התפלה ומן התפילין:

הכי גרים רש"י שלחר המטה לפילו להס מייבין לפי שלטולם לח היו רגילים לשלת שכבר נשתו חלקם ותימה קלת הלשון לפרש מתי קלמר לפי' לריכה להס והלח לח היו טשלין כלל לת המת לכך נרלה כגרסת הספרים שלפני המטה ושלחר המטה לחם פטורין לין לריכה להס חייבין: **אלן** ולחו פטורין מן התפלה. לחבל בק"ש וכתפילין שהן מדלורייתל חייבים ורילה דקלמר מי שמתו מוטל לפניו דפטור מן קריית שמע ומן התפילין וכו' כל שכן דפטור מן התפלה חלח לח בעי למיתני בריטא חלח החלוק שבין טושתי המטה לפניו:

ואינו מבדך. פרש"י ולין זקוק לברך. ומשמע מתוך פירושו שהם לילה לברך דשתי מיטות בירושלמי קלמר הם לילה להתמיר לין שומעין לו לכך נרלה לומר לינו מבדך חיט דשתי מיטות בירושלמי למה וקלמר מפני כבודו של מת לי נמי מפני שלין לו מי שישתה משתו ופריך והתניל פטור מנטילה לוקא וקא ס"ד דמיירי ביו"ט וכו חיט טרוד ליטת משתו ומשני תפתר בחול פי' בחולו של מועד. והתניל

בל הטועם כולו טוען בנדקה. בנדקתו של הקב"ה ולח בזכות שכירן: והם טוענין בזכות. בזכות שבידם ובנדיקים מפטפטי קרית שלע ובקי להו לחוקים מלדקתו של הקדוש ב"ה: לחין טוענין. שלין להן כדי לרליסם ומתפרנסים בקושי: ופליגא דרב יהודה. לחיכו לחמר תורה אור לכירי לב היינו רשעים: נובלי. שם לומה היל בבבל ובמסכת קדושין (פ"ל דף ג:) חמרינן שהיו מן הכתיבים: שבחת דחוריתת תרי זימני בשבת. שהיו נלטפים שם ישראל בתדר לשמוע בהלטות הפסח מדרש דרב חגי ובלולל לשמוע *הלטות החג: *לח כל הרולה וכו'. שם לח הוחזק שמקדיח תבשילו ברבים: °שמעו אלי. שהיה אבירי לב הדחוקים מצדקה" רב ושמואל ואמרי לה רבי יוחנן ורבי אלעזר חד אמר כל העולם כולו נוטנין "בצדקה" והם נוטנין בזרוע וחד אמר כל העולם כולו נוטנין בזכותם, והם אפילו בוכות עלמן אין נוטנין כדרב יהודה אמר רב *דאמר רב יהודה אמר רב בכל יום ויום בת קול יולאת *מהר חורב ואומרת כל העולם כולו נוטנין בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת ופליגא דרב יהודה דאמר רב יהודה מאן אבירי לב גובאי טפשאי אמר רב יוסף תדע דהא לא אינייר גיורא מיניהו אמר רב אשי בני מתא מחסיא אבירי לב' נינהו דקא חזו ליקרא דאוריתא תרי זמני בשתא ולא קמנייר גיורא מיניהו: חתן אם רוצה לקרות וכו': *למימרא דרבן שמעון בן גמליאל חייש ליוהרא ורבנן לא חייש ליוהרא והא איפכא שמעינן להו דתנן °מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין וכל מקום תלמידי חכמים בטלים רבן שמעון בן גמליאל אומר °לעולם יעשה כל אדם את עלמו בתלמיד חכם קשיא דרבנן אדרבנן קשיא דרבן שמעון בן גמליאל אדרבן שמעון בן גמליאל אמר רבי יוחנן מוחלפת השיטה רב ששיא בריה דרב אידי אמר לעולם לא תחליף דרבנן אדרבנן לא קשיא: קיש כיון דע"ע קאקרו ואיהו נמי קרי לא מיחזי כיוהרא *הבא כיון דכולי עלמא עבדי מלאכה ואיהו לא קא עביד מיחזי כיוהרא דרבן שמעון בן גמליאל אדרבן שמעון בן גמליאל לא קשיא *החם בבונה תליא מילתא ואנן סהדי דלא מצי לכוונ' דעתיה אבל *הבא הרואה אומר מלאכה הוא דאין לו פוק חזי *כמה בטלני איכא בשוקא:

הדרן עלך היה קורא

מי *שמתו מוטל לפניו °פטור °מק"ש (ו) ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה. °נושאי המטה וחלופיהן וחלופי חלופיהן – את שלפני המטה ואת שלאחר המטה: את שלפני המטה צורך בהם פטורים, ואת שלאחר המטה צורך בהם חייבין, יאלו ואלו פטורים מן °התפלה. קברו את המת וחזרו אם יכולין להתחיל ולגמור עד שלא יניעו לשורה יתחילו ואם לאו לא יתחילו. העומדים בשורה הפנימים פטורים והחיצונים חייבים (*נשים ועבדים וקטנים פטורים מק"ש ומן התפילין וחייבין בתפלה ובמזוזה ובברכת המזון):

נמי *מוטל לפניו °אין ושאינו מוטל לפניו °לא. *הבא לפניו אוכל בבית אחר ואם אין לו בית אחר אוכל בבית חבירו ואם אין לו בית חבירו עושה מחיצה ואוכל ואם אין לו דבר לעשות מחיצה מחזיר פניו ואוכל ואינו מסבב ואוכל ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין ואינו מברך ואינו מזמן יאין

מט א ב מיי' פ"ג מהל' תפלה הלכה י סמג עשין מד"ס ג סור ט"ש ת"ח כי' תקנד סעיף כב:

א ג מיי' פ"ד מהלכות תלודות הלכה ו ופ"ל מהלכות ק"ש הלכה ג סמג עשין יח ב פוש"ע ת"ח סימן עח סעיף ה:

ב ד מיי' פ"ל מהלכות (תנל) [ק"ש] הלכה ד סור ט"ש תורת חיים סימן עב סעיף ה [וכ"ל סימן שמח סעיף ג]:

ג ה ו מיי' (פ"ל) [פפ"ו] מהל' תפלה הלכה ו פוש"ע ת"ח סימן עב סעיף ה:

ד ז מיי' פ"ד מהלכות תגל הלכה ו סמג עשין מד"ס ג פוש"ע יו"ד סימן שמח סעיף ו ופוש"ע ת"ח סימן קלה סעיף ה:

רב נסים גאון

אמר רב אשי דני בני מתא מחסיא אבירי לב ניהו דקא חזו ליקרא דאוריי' תרי זימני בשתא. חייטו תרי ירחי דכלה ודרש אדר וחדרש אלול והחם בבבא מליעא (אמרינן) בפ' השוכר את הפועלי' (דף פו) אמרינן אמר רבי רבה בר נחמני אנב שמדא נח נפשיה אבלו ביה קירצי בי מלמא איבא נברא חד מיחזדאי דקא מפגר תריסר אלפי נברי ירחא בקיומא וירדא בסיתוא מכרגא ובפרק השואל (דף נז) אמרי אינשי שאיל לרב ביומי דכלה:

סליק פרק ב'

הגהות הב"ח

(ו) תוס' ד"ה כל שיטת ומי דכתל מקום:

פרק ג

(ז) שם במשנה פטור מקריאת שמע ומן התפילין כל"ל ומיבא ומן התפלה נמחק:

גליון השים

ברשיי שכתת דלוריית' כו' כלמה כתב כו'. עי' רש"י לקמן ל ע"ת ד"ה שכחת דלגלג כו' ושמרש כו':

נ"ב ראיה מהגהות אשר אחר ז. ריטב"א שם בשם ב. ר"ת בשאר ספרים. ג. הפלוגתא היא בקונטרס

מתנה

ס"ד דכ"ה: ת"ל א"ת תרי"ו ... ס"ד ת"ר ...

ס"ד דכ"ה ת"ל ק"ש ו"ת

מסורת השים

[במשנה מהפך סדרנים למעלה כתין פרק כשיפתו של שתול כו' ופ"ש מלתת בפשמת]

מולין דף פו. מענית דף כד: [בפשמת כד: כתב רש"י דלח גרסינן מכר מוכך ודף דנם במולין ניחח]

שמות פ"ו

שמות פ"ו

מ"ק דף כב: שמות פ"ו [שם:ג-ב. ז] [שמות רבה פ"ו ויקרל שמוחות]

ואין מברכין עליו. וכן צריך שיברכו לו לחתנים בברכת הלחם: ואין מזמנין עליו. וכן מלמדים עם שלמה לזימון: תשמיש המטה לישכת ביניינו. ר"ש חייב לכל בעולה בשמה: קמני מיתם פטור מק"ש ומכל ברכות. ותניא כשהוא לובל בבית חבירו: תרגמא. להא דתני פטור ממי שמתו לו ביום תורה אור

אחר דקמתמר מקזיר פניו ואוכל: רב חסדי אמר. לעולם אכולה,ומתניתין ממי שהיו בניו אחר מיתו פטור ליה מכל שמוטל עליו לקוברו קרי "מוטל לפניו": ויקח אברהם וגו' וכתיב ואקברה מתי מלפני. והיינו שמתה לו לפניו הוה: מתמרו. תחם אחר שתיו קיבוד לגל מתמרו: תופס ד' אמות נק"ש. שאסור לקרות בתוך ארבע אמות שלו משום לועג לרש: פטור מק"ש. משום דעוסק במצוה: מוטלין לאכברים. תנא קמא חייש לאכברים אפי' בכפיה: דאמיא. מלרוף גדול של טור: ואם היה מהירא. ואריך לרכוד על הפוסקים: ולרון: תלת אמיפא. אם היה מהירא לרוכב: מלוה ה' תוכן לך. קבי ניה מלוה את המקום מי שתוכן את הלל ואין לך לל מן האת והמלוה לוחו כלומר מלוה את המקום: דלייב. הגביהו: לא ציית. לא חזרם עליו פעם ציית כדי שתתכוון בו: תלו לדייקים. ואתי יודעים שיחותו ותתיים על כעציהם ושתעים חיים יודעים מחומה שמוסים עלמם כחיים יודעים ומוטלים: קול הכה. השפיל את הבריות של דורות מעני מקדשים שלא היה בהם כמותן: תרייהל. זה בית המקדש שנאת"ה תרייהל תרייהל קריא מכה דוד (ישעיה כח): מוחב. על שם שכנלה דוד ולתתי מרות המוחביה:

[כמ"ק ליטח רבן בשליאל וכן ליטח בשמחות]

הגהות הב"ח

(ה) תוס' ד"ה מכנין וכו' לפתיחתם שהוא מלקוטו שהוא קוטנו לתיו אבל: (כ) תוס' ד"ה למתר וכו' ניתים במלוכתותיו וליטא משום לועב. [ע"ש בשמחות ובקלח דכלכתו ס"ת]: (ג) בא"ד ונדול כמעוט וכו' ובקוב מכסיה דקלכלה: (ד) בא"ד מלכני לוקיל"ל כה דמסיים שלא משום ניתים מלוה: א אחר"ב ע"ש ד"ה ואם: ב"ש שם:

המשמר את המת אע"פ שאינו מתו פטור מק"ש ומן התפילה ומכל מצות האמורות בתורה? משמרו אע"פ שאינו מתו מתו אע"פ שאינו משמרו. מתו ומשמרו אין אבל מהלך בבית הקברות לא תהא"ל

"לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וספר תורה בזרועו וקורא ואם עושה בן עובר משום "לועג לרש תרף עושרו? התם תוך ארבע [אמות] הוא דאסור חוץ לארבע אמות חייב [דאמר מר *מת תופס ד' אמות לק"ש]הא חוץ לד' אמות

נמי פטור: נופא המשמר את המת אע"פ שאינו מתו פטור מקרי"את שמע ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה.היו שנים זה משמר וזה קורא וזה משמר וזה קורא בן עזאי אומר היו באים בספינה מניח בזוית זו ומתפללין שניהם בזוית אחרת מאי בינייהו·מר סבר חיישינן ומר סבר לא חיישינן: ת"ר *המוליך עצמות ממקום למקום הרי זה לא יתנם בדסקיא ויתנם על גבי חמור וירכב עליהם מפני שנוהג בהם מנהג בזיון ,ואם היה מחזירא מפני נכרים ומפני לסטים מותר ,וכדרך שאמרו בעצמות כך אמרו [ו] בספר תורה אדלייא

אלימא אריאה פשיטא מי גרע ספר תורה מעצמות?אלא אסיפא: אמר רחבה *אמר רב יהודה "כל הרואה המת ואינו מלוהו עובר משום "לועג לרש תרף עושרו" ואם הלוהו מה שכרו אמר רב אסי עליו הכתוב אומר "מלוה ה' חונן דל "ומכבדו חונן אביון: רבי חייא ורבי יונתן הוו שקלי ואולי בבית הקברות הוה קשדיא תבלתא דרבי יונתן אמר ליה רבי חייא [ו] דלייה כדי שלא יאמרו למחר באין אצלנו ועקשו *מחרפין אותנו אמר "ליה וכי ידעי כולי האי והא כתיב "והמתים אינם יודעים מאומה? אמר "ליה *אם קרית לא שנית,אם שנית לא שלשת,אם שלשת לא פירשן לך "כי החיים יודעים שימותו" אלו צדיקים שבמיתתן נקראו חיים שנאמר "ובניהו "בן יהוידע בן איש חי רב פעלים מקבצאל הוא הכה את שני אריאל מואב והוא ירד והכה את האריה בתוך הבור ביום השלג"

בן

כדעתך לאסור ס"ת תכל בנביאים וכתובים שפיר דמי *מדנקט ס"ת ולא מסתבר לומר משום קריאת הנביאים ולספרים להא פשיטא דמותר לומר, יהיה לאסור ועוד דבהדיא אמר בירושלמי דסקיל מלאה ספרים או שהיו בה עלמות של מת הרי, זה מפשילן לאחוריו ורוכב עליו*: אלא למחר בתין תלמוד ובכאיו מתרפין לאחוט. ותימה והא אמרי' בפ' התכלת (מנחות דף מג.) סכיל שמעתא ודלי למיתן ליה פי' טיתנין ליליות בתליטוחין (ג) משום לועב לרש"י ו"ל דה"פ הכא דמציינין לאוחם כמה שהחיים מלווים והמתים אינם מלווים וגדול המלווה וכו'. (ג) ולהיות דהתכלת היתה דומה לחומים למתים ועכשיו אנו מבלתין לאוחן *ומתי (שבלת) אומר ר"ת דוקא הם שהיו רגילים כולם בחייהם ללבוש טליח בד' כנפות ולכבוד ליליות וגם לכל העוסקים בהם יש להם ליליות והוה לועב לרש אם לא היה להם ליליות אז משום דכתיב לדורותם-לדור אם תכל אנו שגם בחייהם אין מתנגיהו ללבוש תמיד ליליות אי הוי רמיזן להו הוי כמו לועב לרש. וכ"ת בשלמא לאותם שהיה להם בחייהם? ל"ל יהיה לועב לרש לאחריהם,ועוד אר"ת שמעו מהכתי לותי"ך (ד) דמסיירים הליליות עולה למנין תרי"ג עם ח' חומין ותמצא קבריהם ואם לובש ליליות נראה כאילו קיים כל התורה ומיהו כשיקרא,וזה לא נהירא דגם חיים עשה למה לובשים הלא לא קיימן כל התורה כולה ומיהו י"ל דאנו סומכים על מסכת שמחות (פ"ב) שהוא אבל שאול לבניו שהכינו מהליליותיו ,ואע"פ שהמלך מלוק עליו ים דבריה שאנו מניחין הגמ' שלנו ואנו עוטין בספריהם שהיכונים כמו מחזון שעליו בספרי קתת וכמו ויהל שיש בגמ' (מגילה דף לא.) שבתפנים קורין ברכות וקללות וכמם' סופרים (פ"י) מפרש ויהל והכריזו"ל היה רגיל שלא להסירם מן הכתף אלא לקוראם ולהדקם בתוך הכתף לאחוקי בפניהם מפלוגתא אם הם חייבין בליליות ים להם ליליות ואם לאו הרי הם מכוסין*: שני מרחלה מוחב. על שם דוד ושלמה שבנו את הבית ובנו מרות המוחביה:

[ותיין מוספת מסכתים מ: ד"ה תכל ותוס' ב"ב עד ע"ח ד"ה מסכי ותוס' מ"ק מה: ד"ה תכל]

דאמר מר מת תרשש ד' אמות לקריית שמע . עיקרה במסכתא סופה בפרק משחה מלחמה (דף מג) בי אחא רב דימי אמר ר' יוחנן משום ר' אליעזר בן יעקב מת תרשש ד' אמות לקריית שמע דתניא (מגלי ח) לעשב ורף עשרו:

ה א מיי' פ"ד מהלכות תפילין הלכה כג ופי"ד מהלכות תפלה הלכה יב[ופ"י מהל' מלכים הלכה ה] סמ"ג עשין כב טוש"ע או"ח סימן מג סעיף ו סימן מח סעיף ז [ועור טוש"ע יו"ד סימן רפב סעיף ד ופי' שם סעיף כ ג]:

ו ב מיי' פ"ד מהלכות ק"ש הלכה ג טוש"ע או"ח סימן עג סעיף ג ד וביו"ד סימן שמ סעיף ו':

ז ג מיי' פ"ד מהלכות תפלה הלכה ה"ד סמג עשין ג טור שו"ע יו"ד סימן מג סעיף יד:

ח ד מיי' פי' מהל' ק"ש הלכה יא טוש"ע יו"ד סי' רפב סעיף ג':

ט ה מיי' פ"ד מהלכות ק"ש הלכה ג טוש"ע או"ח סימן עג סעיף ד וביו"ד סי' שמ סעיף ד]:

ב"ח מלעיל.
[כלכות ד:]
כי' מתיא יעקב מתרשש ד' אמות... [ואיכא אחרים מתרגמי הכי] [ירמיה (לח כה כ).]
ספר תורה בזרועו וקורא. והוא הדין דעל פה לאחור לקרות: וירכב עליהם. אבל מי שמעמינן לאחוריו התמור שפיר דמי וכן בם"ח ותפילו לא ומיהו נראה דאפ בם"ח ש"ד מדנקט בסיפא ס"ת בגליל הש"ך

ומאי שעמא בגליל הש"ך

מסירת הש"ס

גזיזי דכרכא . מחיכוס של כרך והקרקע שקורין גלח"ל בלע"ז והייט כיוס הקלב : ונחם ומכל *לקריו . ⁂כדי לעטוף כתורה : דמגת סיפרא דבי רב . מורת כהנים : חלל לשפ . על נדקיהו הוה לומר ועדיין בימי יחזקאל מי היה וקורהו חלל : לקריחת . להחעסק בעבודת תמוזחם : מייקר תלמודייהו . משחכח תלמודם מגרכחם. מייקר הוכבד עליהם מחמת שכחה : לערת דידהו . לער גופס ממס כגון עקילס הרימה : שמי רומות . של שמי ילדות מסות : ושמע (ו) מס גזרו היוס פורעגות בעולם. שהטעולה נדון בר"ה : הפרגוד . מחילה המכדלת בין מקום השכיבה :

תורה אור

בן איש חי אטו כולי עלמא בני מתי נינהו אלא בן איש חי שאפי' במיתתו קרוי חי, רב פעלים מקבצאל שריבה וקבץ פועלים לתורה, והוא הכה את שני אריאל מואב שלא הניח במותו לא במקדש ראשון ולא במקדש שני, והוא ירד והכה את הארי בתוך הבור ביום השלג: אי"בא דאמרי דתבר גזזיי דברדא ונחת *וטבל איכא דאמרי דתנא ספרא דבי רב ביומא דסיתוא והמתים אינם יודעים מאומה אלו רשעים שבתוייהן קרויין מתים שנאמר °ואתה חלל רשע נשיא ישראל ואי בעית אימא מהכא °על פי שנים עדים או (על פי) שלשה עדים יומת המת חי הוא אלא המת מעיקרא *בני ר' חייא נפוק לקרייתא איקור לדו' תלמודייהו הוו קא מצערי לאדכוריה א"ל חד לחבריה ידע אבן בהאי צערא א"ל אידך מנא ידע והא כתיב °יכבדו בניו ולא ידע א"ל אידך ולא ידע והא כתיב °אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל אמר רבי יצחק *קשה רמה למת *כמחט בשבר הדג? אמרי בצערא דידהו ידעי, בצערא דאחרינא לא ידעי, ולא אהחניא *מעשה בחסיד אחד שנתן דינר לעני בערב ר"ה בשני בצורת והקניטתו אשתו והלך ולן בבית הקברות ושמע שתי רוחות שמספרות זו לזו, אמרה חדא לחברתה: חברתי בואי ונשוט בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם, אמרה לה חברתה: איני יכולה שאני קבורה במחצלת של קנים אלא לכי את ומה שאת שומעת אמרי לי, והלכה היא ושטה ובאה ואמרה לה חברתה: חברתי, מה שמעת מאחורי הפרגוד? אמרה לה שמעתי שכל הזורע ברביעה ראשונה ברד מלקה אותו, הלך הוא זורע ברביעה שניה, של כל העולם כולו לקה, ושלו לא לקה, לשנה האחרת הלך ולן בבית הקברות ושמע אותן שתי רוחות שמספרות זו עם זו אמרה חדא לחברתה: בואי ונשוט בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם, אמרה לה: חברתי לא כך אמרתי לך–איני יכולה שאני קבורה במחצלת של קנים אלא לכי את ומה שאת שומעת בואי ואמרי לי, והלכה ושטה ובאה ואמרה לה חברתה: חברתי, מה שמעת מאחורי הפרגוד אמרה לה שמעתי שכל הזורע ברביעה שניה שדפון מלקה אותו הלך וזרע ברביעה ראשונה, של כל העולם כולו נשדף, ושלו לא נשדף, אמרה לו אשתו מפני מה *אשתקד של כל העולם כולו לקה ושלך לא לקה ועכשיו של כל העולם כולו נשדף ושלך לא נשדף? סח לה כל הדברים הללו, אמרו, לא היו ימים מועטים עד שנפלה קטטה בין אשתו של אותו חסיד ובין אמה של אותה ריבה–אמרה לה לכי וארא בתך שהיא קבורה במחצלת של קנים, לשנה האחרת הלך ולן בבית הקברות ושמע אותן רוחות שמספרות זו עם זו אמרה לה: חברתי בואי ונשוט בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם, אמרה לה: חברתי, הניחני דברים שביני לבינך כבר נשמעו בין החיים אלמא אנישׁ ידעי? דילמא אניש אחרינא שכיב ואזיל ואמר להו ת"ש דזעירי הוה מפקיד זוזי גבי אושפוזיכתיה, עד דאתי ואזיל לבי רב, שכיבה, אול בתרה לחצר מות, אמר לה זוזי היכא? אמרה ליה ליל שקלינהו מתותי *מצנורא דדשא ברוך פלן ואימא לה לאימא תשדר לי מסרקאי וגובתאי–דכוחלא בהדי פלניתא דאתיא למחר אלמא ידעי? [דלמא] דומה קדים ומבריז להו ת"ש דאבוה דשמואל הוו קא מפקדי גביה זוזי דיתמי, כי נח נפשיה לא הוה שמואל גביה, הוו קא קרו ליה "בר אכיל זוזי דיתמי" אזל אבתריה לחצר מות אמר להו בעינא אבא, אמרו ליה: אבא טובא איכא הכא, אמר להו בעינא אבא בר אבא, אמרו ליה אבא בר אבא נמי טובא איכא הכא, אמר להו בעינא אבא בר אבא אבוה דשמואל היכא? אמרו ליה סליק למתיבתא דרקיעא, אדהכי חזייה לליו דיתיב אבראי, אמר ליה אמאי יחבת אבראי, מאי טעמא לא סלקת? אמר ליה דאמרי לי: כל כי הנך שני דלא סליקת למתיבתא דרבי אפס, ואחלישתיה לדעתיה לא מעיילינן לך למתיבתא דרקיעא, אדהכי והכי אתא אבוה, חזייה דדוה קא בכי ואחך, אמר ליה מאי טעמא קא בכית? אמר ליה דלעגל קא אתית, מאי טעמא אחלית? רחשיבת בהאי עלמא טובא, אמר ליה אי חשיבנא נעייולה ללוי, ועייולהו ללוי–זוזי דיתמי היכא? אמר ליה זיל שקלינהו באמתא דרחיא, עילאי ותתאי דידן, ומיצעי דיתמי, אמר ליה מאי טעמא עבדת הכי? אמר ליה אי גנבי גנבי מזגנבו מדידן, אי אכלה ארעא אכלה מדידן, אלמא שאני שמואל כיון דחשיב קדמי ומברזי *פנו מקום, ואף ר' יונתן הדר ביה דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן מנין למתים שמספרים זה עם זה שנאמר °ויאמר ה' אליו זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק ולעקב לאמר מאי לאמר? אמר הקדוש ברוך הוא למשה לך אמור להם לאברהם ליצחק ולעקב שבועה שנשבעתי לכם כבר קיימתיה לבניכם

ואי

דילמא דומה הוא דקדים מבריז להו. בסכסת מנהרדין בפרק כל ישראל יש לחן חלק (דף נד) אמרי אמר ר' יוחנן אותו מלאך שזוא ממנה על הדחיפה דומה שמו: ת"ש דאבוה דשמואל הוו מפקדי גביה זוזי דיתמי אבר ליה דאמרי לי כל הנך שני דלא עיילת למתיבתא דר' אפס הבא נמי לא תישל. איתיה לפיהשה בסכסת כתובות בפרק דצרעה את האשה (דף קג) דחנו רבנן בשעת פטירתו של רבי כל אמר להם לחכמי ישראל אני צריך נכנס חכמי ישראל אצלי אמר להם אל תסעדוני בעייריחת וחשיבו ישיבה לאחר לי יום שמשן בני חכם נמליאל בני נשיא חנינא בר חמא ישב בראש ויאמרו עלה לא קבל עליה ר' חנינא שהיה ר' אפס נדול ממנו ב' שנים ומחצה

* ב"ב קנח. ר' אפס ברישא. ר' חנינא אבראי

ואתא לי יתיב גביה ומשום הבא לא פיילה* ללוי למתיבתא דרקיעא עד דבעא שבואל דחמי עליה ועיילה :

הגהות הב"ח

(ו) רש"י ד"ה שמי וכו' מעות כסי"ד ותמ"ב מ"ס כולי ושוט ונדע :

גליון השים

גמ' ולקי ר' יוחנן סדר כיס . עי' פוסק דף נך ס"ב תוס' ד"ה לחנוני : רשב"ש ד"ה ונחת פי' כדי לעשות כאורה . עי' כ"ק דף ס"ב ס"ב תוס' ד"ה לחת ב-חולין דיתן לו בשלו ונשנו בלא שנאי [מלמד שמת קדימת פנחן ופי' תוי"ט כ"ב פ"ו מ"ג]

נזיזי דכרכא . מחיכוס של כרך והקרקע שקורין גלח"ל בלע"ז והייט כיוס הקלב : ונחם ומכל *לקריו . ⁂כדי לעטוף כתורה : דמגת סיפרא דבי רב . מורת כהנים : חלל לשפ . על נדקיהו הוה לומר ועדיין בימי יחזקאל מי היה וקורהו חלל : לקריחת . להחעסק בעבודת תמוזחם : מייקר תלמודייהו . משחכח תלמודם מגרכחם. מייקר הוכבד עליהם מחמת שכחה : לערת דידהו . לער גופס ממס כגון עקילס הרימה : שמי רומות . של שמי ילדות מסות : ושמע (ו) מס גזרו היוס פורעגות בעולם. שהטעולה נדון בר"ה : הפרגוד . מחילה המכדלת בין מקום השכיבה :

ברכיעה דלמטה . ערבי. שלא ברכיעה דלמעה ושליחים כן בכירה אינה ושליחים דלמטה בי"ת במרחצאן אינה בכ"ג שליחים בר"ח בשליו : כרך מלקה תחתו . שמחיד כרך ליפול שמוך [ל"ל שניה] גרניעה *דלמטה ומה שמרע ככר פוקקתו והכרך שוכרו ומגרע בשניה עדיין רך הוא ולוט נשבר בשניל הכרך כעין שנאמר ובפשתה והשעורה נכתה והחטה והכוסמת לא נכו (שמות ט): שדפון . מלקה [פיין תוס' כ"ק מב: ד"ה מחת] יחזקאל כרך ולוט מסדף הקנה: ⊛שלמת ידעי . דבריס המחמירים בין המיים: שלחך מות . לכיה הקבורה : בעמורת דדשת . בחור מפחן הכיה שהלמה [במס' סוכ' ט"ו ב' ד"ה כני רבי מייה יכולה ומוקי' שמן] סוכב טו : מסרקאי . מסרק שלי : גובתא . קנה וכשביל שמחם ילדה חמרה כן לעגמת נפש : בהדי פלניתא דחתית למחר . לקבורה : [פוסק דף י' מהדורין מהד:] מה שעושין עיידה זו שזו גוסמת ועטויה למוח : דלמת דומה . מלאך שהוא ממונה על המחים קדים ומכריז להו "עכשיו יצא פלוני" לחבל בחר דבדי המיים לישב יודעים : בעיינא לחבא . מבקש מי מת לחבא כך היה שמו : ל"ל . המחים עגל לו כלילו סם מון מקבריהם ויושבים בעגולה : חזייה . שמולא לנוי–(חבלו) שהיה יוכל מון ליסיבה של אחר מחים : כל כי הכך שני . מספר השיש שלא ככוסם ביסיבתו של רבי אפס כמס' כתובות בפרק הנושא (דף קג:) : חזייה . שמולא לאחוה דקא בכי ומייך: דלמנל לחתים . במהרה מקבר : בחמתא דרמיא . כל בנין מוסד הרמייה קרוי אמת הרמיה: אלמת ידעי . מי מסוב בין המיים : זחת החרך . במיחם מסה כתיב :

ואי

מסורת השים

ואי ס"ד דלא ידעי. מין מכיון כלום הלא נערת דגופה: המספר לחר המת. בגנוסו של מת לחר מיתתו: קניא מטלנא. קנה גדול וכבד נפל מן הגג: טלנא. גג: לרנקא דמוחיה. כיס שהמוח מוצא בו: והמעיים עקלקלותם. לשון אלו שהמעיים עקלקלותם" והמכריעים את מוכחם יותר על זכיותם לטובה נקח תוכחה: "יועיכם ה' אלם פועלי הון". לגיהנם: בכ"ד מקומות. הבמה מבמע מלינו שנמו חכמים כני מלם בכ"ד מקומות לכבוד הרב לפי שלנו כשלו כבוד לרבם: הוא היה אומר. מעקיע בן מהללאל בסנהדרין פרק שלישי: מין משקין. תורה אור

אפי' בשעה שעלעס על ישראל. והייט לאחר מיתתו דלא לחמו לאגלויי בהדי המספרים בנועתם מהכא משמע דאייכי לאחר מיתה: דוגמא השקוה. שהיתה ניזוקת כמותם שהיו גרים וכן משמע ביזוקלמי דמועד קטן (פ"א) מהו דוגמת דכתים'. בערוך פירש *דוגמת השקוה מי לכבע לא היו מריס ממש ולא מתקן התורס עליס אלא לילחה לותה: מדלנין

ואי ס"ד דלא ידעי כי אמר להו מאי הוי, אלא מאי, דידעי, למה לי' למימר להו! לאחוזקי ליה טיבותא למשה. אמר רבי יצחק כל המספר אחרי המת כאלו מספר אחרי האבן, שנאמר דאמרי דלא ידעי ואינא דאמרי דידעי ולא איכפת להו, איני, והא אמר רב פפא חד אישתעי מילתא בתריה דמר שמואל ונפל קנייא ממללא ובועא לארנקא דמוחיה, שאני צורבא מרבנן דקודשא בריך הוא חבע ביקריה. אמר רבי יהושע בן לוי כל המספר אחר *מטתן של תלמידי חכמים נופל בגיהנם שנאי' °והמתים עקלקלותם יוליכם ה' את פועלי האון שלום על ישראל אפילו בשעה ששלום על ישראל יוליכם ה' את פועלי האון תנא דבי ר' ישמעאל אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום שמא עשה תשובה, שנא' שלקא דעתך אלף ואי עשה תשובה והני מילי בדברים שבגופו אבל בממונא עד דמהדר למריה: ואמר ר' יהושע בן לוי °בכ"ד מקומות בית דין מנודי על בבוד הרב וכולן שנינו במשנתנו אמר ליה ר' אלעזר היכא אמר ליה לבי תשבתנפק רק ואשבת תלת המוזלז בנמילת ידים והמספר אחר מטתן של תלמידי חכמי והמגים דעתו כלפי מעלה #המספר אחר מטתן של תלמידי חכמים מאי היא *דתנן [הוא היה אומר אין משקין לא את הגיורת ולא את המשוחררת ותכמים אומרים משקין, ואמרו לו מעשה בכרכמית שפרחה משוחררת בירושלים והשקוה שמעיה ואבטליון, ואמר להם דוגמא השקוה ונגדרתו ומת בנדויו וסקלו בית דין את ארונו] #המזלזל בנמילת ידים מאי היא *דתנן אידך יהודה חם ושלום שעקביא בן מהללאל נתנדה שאין עורה נעלת על כל אדם בישראל בחכמה ובטהרה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל אלא את מי נדנד את אלעזר בן חנוך, שפקפק בנטילת ידים וכשמת שלחו בית דין והניחו אבן גדולה על ארונו *ללמדך "שכל המתנדה ומת בנדויו ב"ד מקלין את ארונו] #המים דעתו כלפי מעלה מאי היא *דתנן שלח לו שמעון בן שטח לחוני המעגל צריך אתה להתגדות ואלמלא חוני אתה גוזרני עליך נדוי אבל מה אעשה שאתה *מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך כבן שמתחטא לפני אביו ועושה לו רצונו ועליך הכתוב אומר °ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך

ותו ליכא והא איכא בתאי רב יוסף *תודום איש רומי הנהיג את בני רומי להאכילן נדיים מקולסין בלילי פסחים שלח ליה שמעון בן שטח אלמלא תודום אתה גוזרני עליך נדוי, שאתה מאכיל את ישראל קדשים בחוץ *במשנתנו קאמרינן והא בריימא היא, דתנן' ליכא והא איכא הא *דתנן' תחכו חוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא ר' אליעזר ממדר' יהחכמים ממאמין ותו תנורו של עכנאי [מאי עכנאי אמר רב יהודה אמר שמואל מלמד שהקיפוהו הלכות כעכנאי הזה, ותנא *אותו היום הביאו כל טהרות שטיהר ר"א ושרפום לפניו ולבסוף ברבנתו] אפילו הכי נדרי' במתני' לא תנן, אלא בב"ד מקומות היכא משכחת להו? ר' ישמעאל בן לוי מדמה מילתא למילתא, ור' אלעזר לא מדמה מילתא למילתא: נושאי הממטה וחלופיהן: *ת"ר אין מציאין את המת סמוך לק"ש ואם התחילו אין מפסיקין אינו אלא רב יוסף אפקודו סמוך לק"ש? *אדם חשוב שאני: שלפני המטה ושלאחר המטה: ת"ר העוסקים בהספד בזמן שהמת מוטל לפניהם נשמטין אחד אחד וקורין, אין המת מוטל לפניהם הן יושבין וקורין והוא יושב ודומם, הם עומדים ומתפללין והוא עומד ומצדיק עליו את הדין ואומר רבון העולמים הרבה חטאתי לפניך ולא נפרעת ממני אחד מני אלף יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתגדור פרצותינו ופרצות כל עמך בית ישראל ברחמים אמר אביי [*] לא מבעיא ליה לאנש למימר הכי *דארשב"ל וכן תנא משמיה דרבי יוסי לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן °ואמר רב יוסף מאי קראה שנאמר °כמעט כסדום הייני' מאי אהדר להו נביא' שמעו דבר ה' קציני סדום; קברו את המת והזרו וכו': אם יכולים להתחיל ולגמור את בולה אין אבל פרק אחד או פסוק אחד לא ורמינהו קברו את המת והזרו אם יכולין להתחיל ולגמור אפילו פרק אחד או פסוק אחד הכי נמי קאמר אם יכולין להתחיל ולגמור אפי' פרק אחד או אפילו פסוק אחד עד שלא יגיעו לשורה יחחילו ואם לאו לא יחחילו:

העומדים

גמ' ותני' מלאני לגמי. פיין מוק דף יח ע"א תוס' ד"ה ותסמיעא: ר' יצחא דהוה משלח פרגמין לרבנן: חוכחו חוליות תנחן ושל בין חוליא לחוליא ר' אליעזר מפורר החכמים ממאמין ותו תנורו של עכנאי ואמר רב יהודה אמר שמואל למה נקרא שמו עכנאי שהקיפוהו דברים כעכנא ומיומאתא. איתמר מיבשאב בבבא מציעא בפרק השואב (דף נט) ומי שלא פיין בה לשם אינה מיטמאה כאן אלא כמי הצורף בעפר ובירושלמי בלבר הכלל השמיעה טלו לשם פירשהו מלפי שהוא קשה ומשתבשין בפירושה ישר בעיני לפרש שלמדרשי מדברי אדתנן האיי נאן ר"ל החלוקה היתה בין ר' אליעזר החכמים חבריו בתנור שנעשה חוליות של סיד ומתחלאו ואחר כן יצירו אותן החוליות אותן על גבי חבירתה עד שנגמר התנור ושפכו על גבי חבירתה חיו נוטלין חול בעתים סבר ר' אליעזר כי זה התנור הוחל הפסול נתון בין כל החוליא והשפבקש אדם לפרקו ולהחזירו חוליות כמי שהיה מהחלה יכול היא לפי כי חוליות שלו לא נדבקו זו בזו ולא נצטרכו זו לזו ולפיכך יהא דינו ככשיו בשעה שהוא מקום כרין שהיה לחוליות שלו קודם דפקטו ואם נפל באויריו של זה התנור שוין שניהם מפמא ולא יהא דינו כרין התנור שהרי שלהיחו מצטרפין ומדו בקרן זו בזו שאפר בו וכחבור (ויקרא יא) לעור וכירים יוחץ והחכמים החלקים עליו לא היה אפלם הפרש בין נתן וחל בין החוליות שלו בין לא נתן אלא בין כך ובין כך פמא היא אפלם כרין שאר כלי חרש שטיפמאין מאהיל וחיו דנין בנגר ר' אליעזר על זה הדבר תשאל ותנו בה הדיבה ודבה ר' אליעזר להביא ראיה לדבריו ולפיהם מדרך שהוא נוהגת בכמנע סיכנים וראיות והיא מדמית למעשה מוסף ולא קיבלום החכמים ולא נקיימוהו אפלם לפי שכן דרכו של שלום לדחעגע בכיוצא בזה לפיכך אמרו לו אין מביאין ראיה מן המדוכה אין מביאין ראיה מאפות השים כלומר כי אין בזה דבר שהוא סותר למנהגו של שלום ומשנה סותרי בראשית לך לראיה אלא לשלום אין ההלכה מתקיימת אלא לפי מה שנתברר מן הקבלה של סותרין מיניהו דברי חכמים ובבבא דאלו מגלחים דברי מערבא (בלבה ב) הזכירו זה המעשה ואמרו כל הלין שבבא ולית הלבתא כר' אליעזר אמר ר' ועיינא משנתנה לא נתנה אלא אדברי רבים להשות ולית לר' אליעזר יד כ שמאדרי

רב נסים גאון

מעשה בחדוים איש רומי שהנהיג את בני רומי לאכול בליי' מקולסים בלילי פסחים. נזדמן בפסבת פסחים בפ"ק דפסחים שבתות (ד' נב) איבעיא להו תדוים איש רומי גברא רבה הוה או בעלי אגרופים הוה תא שמע את זו דרש תדוים איש רומי סר שמע מינה גברא רבה הוה שמע מינה ר' יוסי בר אבין אמר משל מלאי לבנים של תלמידי חכמים ודאי כל המשיל מלאי לבנים של תלמידי חכמים שכח וחישב בישיבה של מעלה שנא' (קהלת ז) כי בצל החכמה בצל הכסף ובבבא דבני מערבא (שו"ר פ"ב ה"ו) אמרי מבא תדוים אמר

מי שמתו פרק שלישי ברכות יט

ואי ס"ד דלא ידעי. מין מכיון כלום הלא נערת דגופה: המספר לחר המת. בגנוסו של מת לחר מיתתו: קניא מטלנא. קנה גדול וכבד נפל מן הגג: טלנא. גג: לרנקא דמוחיה. כיס שהמוח מוצא בו: והמעיים עקלקלותם. לשון אלו שהמעיים עקלקלותם" והמכריעים את מוכחם יותר על זכיותם לטובה נקח תוכחה: "יועיכם ה' אלם פועלי הון". לגיהנם: בכ"ד מקומות. הבמה מבמע מלינו שנמו חכמים כני מלם בכ"ד מקומות לכבוד הרב לפי שלנו כשלו כבוד לרבם: הוא היה אומר. מעקיע בן מהללאל בסנהדרין פרק שלישי: מין משקין. תורה אור

אפי' בשעה שעלעס על ישראל. והייט לאחר מיתתו דלא לחמו לאגלויי בהדי המספרים בנועתם מהכא משמע דאייכי לאחר מיתה: דוגמא השקוה. שהיתה ניזוקת כמותם שהיו גרים וכן משמע ביזוקלמי דמועד קטן (פ"א) מהו דוגמת דכתים'. בערוך פירש *דוגמת השקוה מי לכבע לא היו מריס ממש ולא מתקן התורס עליס אלא לילחה לותה: מדלנין

ואי ס"ד דלא ידעי כי אמר להו מאי הוי, אלא מאי, דידעי, למה לי' למימר להו! לאחוזקי ליה טיבותא למשה. אמר רבי יצחק כל המספר אחרי המת כאלו מספר אחרי האבן, שנאמר דאמרי דלא ידעי ואינא דאמרי דידעי ולא איכפת להו, איני, והא אמר רב פפא חד אישתעי מילתא בתריה דמר שמואל ונפל קנייא ממללא ובועא לארנקא דמוחיה, שאני צורבא מרבנן דקודשא בריך הוא חבע ביקריה. אמר רבי יהושע בן לוי כל המספר אחר *מטתן של תלמידי חכמים נופל בגיהנם שנאי' °והמתים עקלקלותם יוליכם ה' את פועלי האון שלום על ישראל אפילו בשעה ששלום על ישראל יוליכם ה' את פועלי האון תנא דבי ר' ישמעאל אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום, שמא עשה תשובה, שנא' שלקא דעתך אלף ואי עשה תשובה והני מילי בדברים שבגופו אבל בממונא עד דמהדר למריה: ואמר ר' יהושע בן לוי °בכ"ד מקומות בית דין מנודי על בבוד הרב וכולן שנינו במשנתנו אמר ליה ר' אלעזר היכא אמר ליה לבי תשבתנפק רק ואשבת תלת המוזלז בנמילת ידים והמספר אחר מטתן של תלמידי חכמי והמגים דעתו כלפי מעלה #המספר אחר מטתן של תלמידי חכמים מאי היא *דתנן [הוא היה אומר אין משקין לא את הגיורת ולא את המשוחררת ותכמים אומרים משקין, ואמרו לו מעשה בכרכמית שפרחה משוחררת בירושלים והשקוה שמעיה ואבטליון, ואמר להם דוגמא השקוה ונגדרתו ומת בנדויו וסקלו בית דין את ארונו] #המזלזל בנמילת ידים מאי היא *דתנן אידך יהודה חם ושלום שעקביא בן מהללאל נתנדה שאין עורה נעלת על כל אדם בישראל בחכמה ובטהרה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל אלא את מי נדנד את אלעזר בן חנוך, שפקפק בנטילת ידים וכשמת שלחו בית דין והניחו אבן גדולה על ארונו *ללמדך "שכל המתנדה ומת בנדויו ב"ד מקלין את ארונו] #המים דעתו כלפי מעלה מאי היא *דתנן שלח לו שמעון בן שטח לחוני המעגל צריך אתה להתגדות ואלמלא חוני אתה גוזרני עליך נדוי אבל מה אעשה שאתה *מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך כבן שמתחטא לפני אביו ועושה לו רצונו ועליך הכתוב אומר °ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך

ותו ליכא והא איכא בתאי רב יוסף *תודום איש רומי הנהיג את בני רומי להאכילן נדיים מקולסין בלילי פסחים שלח ליה שמעון בן שטח אלמלא תודום אתה גוזרני עליך נדוי, שאתה מאכיל את ישראל קדשים בחוץ *במשנתנו קאמרינן והא בריימא היא, דתנן' ליכא והא איכא הא *דתנן' תחכו חוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא ר' אליעזר ממדר' יהחכמים ממאמין ותו תנורו של עכנאי [מאי עכנאי אמר רב יהודה אמר שמואל מלמד שהקיפוהו הלכות כעכנאי הזה, ותנא *אותו היום הביאו כל טהרות שטיהר ר"א ושרפום לפניו ולבסוף ברבנתו] אפילו הכי נדרי' במתני' לא תנן, אלא בב"ד מקומות היכא משכחת להו? ר' ישמעאל בן לוי מדמה מילתא למילתא, ור' אלעזר לא מדמה מילתא למילתא: נושאי הממטה וחלופיהן: *ת"ר אין מציאין את המת סמוך לק"ש ואם התחילו אין מפסיקין אינו אלא רב יוסף אפקודו סמוך לק"ש? *אדם חשוב שאני: שלפני המטה ושלאחר המטה: ת"ר העוסקים בהספד בזמן שהמת מוטל לפניהם נשמטין אחד אחד וקורין, אין המת מוטל לפניהם הן יושבין וקורין והוא יושב ודומם, הם עומדים ומתפללין והוא עומד ומצדיק עליו את הדין ואומר רבון העולמים הרבה חטאתי לפניך ולא נפרעת ממני אחד מני אלף יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתגדור פרצותינו ופרצות כל עמך בית ישראל ברחמים אמר אביי [*] לא מבעיא ליה לאנש למימר הכי *דארשב"ל וכן תנא משמיה דרבי יוסי לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן °ואמר רב יוסף מאי קראה שנאמר °כמעט כסדום הייני' מאי אהדר להו נביא' שמעו דבר ה' קציני סדום; קברו את המת והזרו וכו': אם יכולים להתחיל ולגמור את בולה אין אבל פרק אחד או פסוק אחד לא ורמינהו קברו את המת והזרו אם יכולין להתחיל ולגמור אפילו פרק אחד או פסוק אחד הכי נמי קאמר אם יכולין להתחיל ולגמור אפי' פרק אחד או אפילו פסוק אחד עד שלא יגיעו לשורה יחחילו ואם לאו לא יחחילו:

העומדים

גמ' ותני' מלאני לגמי. פיין מוק דף יח ע"א תוס' ד"ה ותסמיעא: ר' יצחא דהוה משלח פרגמין לרבנן: חוכחו חוליות תנחן ושל בין חוליא לחוליא ר' אליעזר מפורר החכמים ממאמין ותו תנורו של עכנאי ואמר רב יהודה אמר שמואל למה נקרא שמו עכנאי שהקיפוהו דברים כעכנא ומיומאתא. איתמר מיבשאב בבבא מציעא בפרק השואב (דף נט) ומי שלא פיין בה לשם אינה מיטמאה כאן אלא כמי הצורף בעפר ובירושלמי בלבר הכלל השמיעה טלו לשם פירשהו מלפי שהוא קשה ומשתבשין בפירושה ישר בעיני לפרש שלמדרשי מדברי אדתנן האיי נאן ר"ל החלוקה היתה בין ר' אליעזר החכמים חבריו בתנור שנעשה חוליות של סיד ומתחלאו ואחר כן יצירו אותן החוליות אותן על גבי חבירתה עד שנגמר התנור ושפכו על גבי חבירתה חיו נוטלין חול בעתים סבר ר' אליעזר כי זה התנור הוחל הפסול נתון בין כל החוליא והשפבקש אדם לפרקו ולהחזירו חוליות כמי שהיה מהחלה יכול היא לפי כי חוליות שלו לא נדבקו זו בזו ולא נצטרכו זו לזו ולפיכך יהא דינו ככשיו בשעה שהוא מקום כרין שהיה לחוליות שלו קודם דפקטו ואם נפל באויריו של זה התנור שוין שניהם מפמא ולא יהא דינו כרין התנור שהרי שלהיחו מצטרפין ומדו בקרן זו בזו שאפר בו וכחבור (ויקרא יא) לעור וכירים יוחץ והחכמים החלקים עליו לא היה אפלם הפרש בין נתן וחל בין החוליות שלו בין לא נתן אלא בין כך ובין כך פמא היא אפלם כרין שאר כלי חרש שטיפמאין מאהיל וחיו דנין בנגר ר' אליעזר על זה הדבר תשאל ותנו בה הדיבה ודבה ר' אליעזר להביא ראיה לדבריו ולפיהם מדרך שהוא נוהגת בכמנע סיכנים וראיות והיא מדמית למעשה מוסף ולא קיבלום החכמים ולא נקיימוהו אפלם לפי שכן דרכו של שלום לדחעגע בכיוצא בזה לפיכך אמרו לו אין מביאין ראיה מן המדוכה אין מביאין ראיה מאפות השים כלומר כי אין בזה דבר שהוא סותר למנהגו של שלום ומשנה סותרי בראשית לך לראיה אלא לשלום אין ההלכה מתקיימת אלא לפי מה שנתברר מן הקבלה של סותרין מיניהו דברי חכמים ובבבא דאלו מגלחים דברי מערבא (בלבה ב) הזכירו זה המעשה ואמרו כל הלין שבבא ולית הלבתא כר' אליעזר אמר ר' ועיינא משנתנה לא נתנה אלא אדברי רבים להשות ולית לר' אליעזר יד כ שמאדרי

מסורת השים

ואי ס"ד דלא ידעי. מין מכיון כלום הלא נערת דגופה: המספר לחר המת. בגנוסו של מת לחר מיתתו: קניא מטלנא. קנה גדול וכבד נפל מן הגג: טלנא. גג: לרנקא דמוחיה. כיס שהמוח מוצא בו: והמעיים עקלקלותם. לשון אלו שהמעיים עקלקלותם" והמכריעים את מוכחם יותר על זכיותם לטובה נקח תוכחה: "יועיכם ה' אלם פועלי הון". לגיהנם: בכ"ד מקומות. הבמה מבמע מלינו שנמו חכמים כני מלם בכ"ד מקומות לכבוד הרב לפי שלנו כשלו כבוד לרבם: הוא היה אומר. מעקיע בן מהללאל בסנהדרין פרק שלישי: מין משקין. תורה אור

אפי' בשעה שעלעס על ישראל. והייט לאחר מיתתו דלא לחמו לאגלויי בהדי המספרים בנועתם מהכא משמע דאייכי לאחר מיתה: דוגמא השקוה. שהיתה ניזוקת כמותם שהיו גרים וכן משמע ביזוקלמי דמועד קטן (פ"א) מהו דוגמת דכתים'. בערוך פירש *דוגמת השקוה מי לכבע לא היו מריס ממש ולא מתקן התורס עליס אלא לילחה לותה: מדלנין

[פי' לחרי מיתתן לשון סקייה סוף לומר שפה מדרך סיכתם וכדקתני דבי רבי ישמעאל שם נפלו ס' שנדלי עפה שכוכה לשיכן תשוב לספר כוס עירוי שרך לחרי כשה ר"ת]

עדיות פ"ה מג

שם פסחים סד:

שם מ"ק סו.

מעילה דף יט.

פסחים נג. פ"ק בילה כג. פ"ק פוסקין שם פ"ב [מיומנו נג. מנחות לה:] פסוקות קמ. עדיות פ"ו מ"ו כלים פ"ה מ"י כ"ח מג

כ"ח דף מז:

שמות פ"י

[שבת דף נג. קמה: פסחים ק. מ"ק יג: יב. מגילה כב: פסוקות מב: פ. ב"ב מב. מכ' ע"ג מ: כת. מת: חולין קלו:] נקמן פ. פסוקות מ:

הגהות ב"ח (ה) רש"י ד"ה דוגמת השקוה על שהיו פסי דומין לס השקוה:

גליון השים

גמ' ותני' מלאני לגמי. פיין מוק דף יח ע"א תוס' ד"ה ותסמיעא: ר' יצחא דהוה משלח פרגמין לרבנן: חוכחו חוליות תנחן ושל בין חוליא לחוליא ר' אליעזר מפורר החכמים ממאמין ותו תנורו של עכנאי ואמר רב יהודה אמר שמואל למה נקרא שמו עכנאי שהקיפוהו דברים כעכנא ומיומאתא. איתמר מיבשאב בבבא מציעא בפרק השואב (דף נט) ומי שלא פיין בה לשם אינה מיטמאה כאן אלא כמי הצורף בעפר ובירושלמי בלבר הכלל השמיעה טלו לשם פירשהו מלפי שהוא קשה ומשתבשין בפירושה ישר בעיני לפרש שלמדרשי מדברי אדתנן האיי נאן ר"ל החלוקה היתה בין ר' אליעזר החכמים חבריו בתנור שנעשה חוליות של סיד ומתחלאו ואחר כן יצירו אותן החוליות אותן על גבי חבירתה עד שנגמר התנור ושפכו על גבי חבירתה חיו נוטלין חול בעתים סבר ר' אליעזר כי זה התנור הוחל הפסול נתון בין כל החוליא והשפבקש אדם לפרקו ולהחזירו חוליות כמי שהיה מהחלה יכול היא לפי כי חוליות שלו לא נדבקו זו בזו ולא נצטרכו זו לזו ולפיכך יהא דינו ככשיו בשעה שהוא מקום כרין שהיה לחוליות שלו קודם דפקטו ואם נפל באויריו של זה התנור שוין שניהם מפמא ולא יהא דינו כרין התנור שהרי שלהיחו מצטרפין ומדו בקרן זו בזו שאפר בו וכחבור (ויקרא יא) לעור וכירים יוחץ והחכמים החלקים עליו לא היה אפלם הפרש בין נתן וחל בין החוליות שלו בין לא נתן אלא בין כך ובין כך פמא היא אפלם כרין שאר כלי חרש שטיפמאין מאהיל וחיו דנין בנגר ר' אליעזר על זה הדבר תשאל ותנו בה הדיבה ודבה ר' אליעזר להביא ראיה לדבריו ולפיהם מדרך שהוא נוהגת בכמנע סיכנים וראיות והיא מדמית למעשה מוסף ולא קיבלום החכמים ולא נקיימוהו אפלם לפי שכן דרכו של שלום לדחעגע בכיוצא בזה לפיכך אמרו לו אין מביאין ראיה מן המדוכה אין מביאין ראיה מאפות השים כלומר כי אין בזה דבר שהוא סותר למנהגו של שלום ומשנה סותרי בראשית לך לראיה אלא לשלום אין ההלכה מתקיימת אלא לפי מה שנתברר מן הקבלה של סותרין מיניהו דברי חכמים ובבבא דאלו מגלחים דברי מערבא (בלבה ב) הזכירו זה המעשה ואמרו כל הלין שבבא ולית הלבתא כר' אליעזר אמר ר' ועיינא משנתנה לא נתנה אלא אדברי רבים להשות ולית לר' אליעזר יד כ שמאדרי

עין משפט נר מצוה

מ א מיי' פ"ג מהלכות מעשה פוכח הלכה יב סוש"ע יו"ד סימן שלד סעיף מג:

ו ב מיי' שם והלכה יב סוש"ע יו"ד סימן שלד סעיף ז ובסימן שלה סעיף מו:

יא ג מיי' פ"ג מהלכות סוכה הלכה ו:

יב ד מיי' פ"ו מהלכות ברכות הלכה יא סמג עשין כו טור ש"ע ל"ח סי' קנח סעיף ם:

יג ה מיי' פ"ו מהלכות פ"ת הלכה ד סוש"ע יו"ד סימן שלה סעיף ג:

[נמס רש כלי נתן וכעדוך נמס דוכמה ופי' כפיכ"ש פ"ק ערך דגם]

יד ו מיי' פ"ת מהלכות תפלה ומנה הלכה יא סוש"ע ל"ח סימן קטו סעיף ה:

טו ז מיי' פ"ג מהלכות כלים הלכה ה:

טז ח מיי' פ"ד מהלכות עבודת יום הלכה ד סמג עשין יח סוש"ע ל"ח סימן עב סעיף ג סוש"ע יו"ד סימן שנח סעיף ב:

יז ם מיי' שם הלכה ה סמג שם סוש"ע ל"ח סי' שנ וביו"ד סימן שנח סעיף ג:

יח י מיי' שם הלכה ו סמג שם סוש"ע שם סעיף ד:

[פי' סיכ"ש דכתי לחמם נמכתב דמעיים לח פי' כלום הלח מקרא פיכ"ש נלע"ן מכן כמשנתו סו. כתב רש"י ד"ה ומחטא נמיל כמו כן מתחטא לפני מביו פ"ב ומחטא נכסוכות מו: כתב רש"י סד"ה ומחטא נשן יריחה ומביכו נמס מעיים בן כמתחטא נפני מביו פ"ב ודע דכתב"ר מ"ת פ"ג דמעיים מכב מתחטא מתנגע ומכב סוש"ע יו"ד סימן קפד סעיף ב ולעיל פ"ק ד' ראשר כי סילודים כיכים מ"י מתוס עליו מתעיין]

רב נסים גאון

מעשה בחדוים איש רומי שהנהיג את בני רומי לאכול בליי' מקולסים בלילי פסחים. נזדמן בפסבת פסחים בפ"ק דפסחים שבתות (ד' נב) איבעיא להו תדוים איש רומי גברא רבה הוה או בעלי אגרופים הוה תא שמע את זו דרש תדוים איש רומי סר שמע מינה גברא רבה הוה שמע מינה ר' יוסי בר אבין אמר משל מלאי לבנים של תלמידי חכמים ודאי כל המשיל מלאי לבנים של תלמידי חכמים שכח וחישב בישיבה של מעלה שנא' (קהלת ז) כי בצל החכמה בצל הכסף ובבבא דבני מערבא (שו"ר פ"ב ה"ו) אמרי מבא תדוים אמר

מדלנין היינו על גבי תרומות. תימה לפ"ה דפי' גולל כימוי על תרון דתקי' *כל תמר יגע על פני הדקל לרטיבא שם: ממתם עלמן. ולא ממתם כבוד אלא כתו לעתם תלת לרתות גולל וטופק ול"ג גם הגולל מטמא בתלת ול"ל היתך היו מדלנין עליו ול"ל לת המחורע: לין תכמה. תסוכה נגד ס': לתת טמאה. שיש בה דלת קשה דהא תני' *כל טומאה שלין לכזיר קבר: בת בטבורה. הלכך: בבית הפרס. דלת מטמא מדרבנן והוא שהיה שהחרים בו קבר ותכמים ותכמות עמהם דלדלו כלי המתריסה לת העלמות ולהוליך עליהם מסיטין ועפה כשטורה תעמת כמגע ובמשא ולא בלאהל, וכיון דמדרבנן הוא לאסוך. רבבן הוא דלחלוה ליקלישיה גבי תכל: מנפח לחם. לפניו שלם סי' שם עפה ילחלו דלי דלוריית הוא לא היין מולגלין בית כולי הלי למיממך לעפיחה וקך בדיקה לעשה פסח מיטמרי ולא לאוכלי תרומה כדלמרינן בחומר בקדש (תגיגה דף כה:): שהרש. לרבי לכבוד הכבריות עוכרים על נפש לא יטמא (ויקרא כא) דהא ר' תלעזר כר לדון בהן הוה כדלמרינן בכבוכות (דף לו.): מדלנין. מלרון לחרון: דבר תורה. *שלכה למקה מסיטי: היון מולך בפני המומלה. דעקלת טומל לעלה וכוקעת ועולה: לת לת תעשה. קס"ד כל ל"ת קלמר: בלאו דלא תסור וגו'. לחיכו עלים. לינהו סבור דלפי' לחרו לו דבר תורה והוא עומד בפני הכבוד יעבור עליו, והל הלי כמי דלתוריית הוא: כל מילי דרבנן וכו'. וכי קלמר להו דבר שהוא מדברי סופרים קלקה מפני כבוד הכריות וקרי ליה ל"ת" משום דכתיב לא תסור, ודקא קשיא לפו דתוריית הוא דרבנן לחלוה ליקלישיה לעבור על דבריהם היכי לחיכו כבוד הכריות לגון למלול בשבת לחבים על שנפסקה ליצים עליו שלחו שם וליכנם לביתו עכוס (מנחות דף לח.): והיה בבית הקברים. לחבדה: ולחיכה לפי כבודו. לון שהיסה מלאכתו מכוכה. שדמי בכול מלאכתו לדדוך לחריס יקריס על למי לחבדה ולא ירלו הבעלים להסיר לו יותר ממה שמשיב להם ונמלת הוא מפסיד: ונעמר מינה. לגבי כלאים דלמרן פוטקן לפליו בפוק: ממונא. קל מלישורת: ולתחזקו מה תלמוד לומר. בגיר כתיב *אישורא מכמונא לא ילפינן אלא

העומדים בשורה וכו': אשורה הרואה פנימה פסורה ושאינה רואה פנימה חייבת רבי יהודה אומר הבאים מחמת האבל פטורין מחמת עצמן חייבין: אמר רב יהודה אמר רב המוצא כלאים בבגדו פושטן אפי' בשוק מ"מ אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' ב"מ שיש חלול השם אין חולקין כבוד לרב אחאי קברו את המת וחזרו ולפניהם ב' דרכים אחת טהורה ואחת טמאה בא בטהורה באין עמו בטהורה, בא בטמאה באין עמו בטמאה משום כבודו אמאי? לימא "אין חכמה ואין תבונה לנגד ה': תרגמה רבי אבא בבית הפרס דרבנן דאמר *רב יהודה אמר שמואל *מנפח אדם בית הפרס והולך ואמר רב יהודה בר אשי משמיה דרב "בית הפרס שנדרש טהור

ת"ש דאמר ר' אלעזר בר צדוק מדלנין היינו על גבי ארונות שלמתים לקראת מלכי ישראל ולא לקראת מלכי ישראל בלבד אמרו אלא אפי' לקראת מלכי עכו"ם שאם זכה יבחין בין מלכי ישראל למלכי עכו"ם אמאי לימא אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה': כדרבא דאמר דרבא דבר תורה אהל כל שיש בו חלל טפח חוצץ בפני הטומאה, ושאין בו חלל טפח אינו חוצץ בפני הטומאה, ורוב ארונות יש בהן חלל טפח וגזרו על שיש בהן משום שאין בהן ומשום כבוד מלכים לא גזרו בהן ת"ש *גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה ואמאי לימא אין חכמה ואין עצה לנגד ה': תרגמה רב בר שבא קמיה דרב כהנא בלאו "דלא תסור אחיכו עליה: אמר רב כהנא לאו דלא תסור-דאורייתא היא אמר רב כהנא *גברא רבה אמר מילתא לא תחיכו עליה-כל מילי דרבנן אסמכינהו על לאו דלא תסור ומשום כבודו שרו רבנן *ת"ש "ותעלמת מהם" פעמים שאתה מתעלם מהם ופעמים שאין אתה מתעלם מהם הא כיצד אם "היה כהן והיא בבית הקברות או היה זקן ואינה לפי כבודו או שהיתה מלאכתו מרובה משל חברו לכך נאמר "והתעלמת" אמאי לימא אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' שאני התם דכתיב "והתעלמת מהם" וליגמ' מינה: כל ימי היכרו לה' על נפש מת לת יבא" אישורא מכמונא לא ילפינן אלא *מה תלמוד לומר "ירחי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ושמע שמת לו מת יכול יחזור ויטמא? אמרת "לא יטמא" יכול בשם שאינו מטמא להם כך אינו מטמא למת מצוה? ת"ל ולאחותו" לאחותו הוא דאינו מטמא אבל מטמא למת מצוה. ולמת מצוה מנלן? אמר קרא "ושמע שמת לו מת. מקרוזיו יכול יטמא להם: תלמוד לומר "לא יטמא". והלא ועוסק במיתת הפסח היה ומלה עליו מוכח הפסח שהוא בכרת אם יטמא בשל מלעשות פסח ומלול לת בנו כמי (ה) מוכח כרת היה. ולית דלחמרי בערבי פסחים כמי קלמר דמילתא זכריו מעבב הפסח:

אמרת לא יטמא. לחולין בלבד, אבל לא בתרומה ובקדשים, ואפילו בשעת הדחק, שהרי לא נאמר בו "ונכרתה" כשאר כל המקומות שנאמר בהן כרת, אלא "ונכרתה" נאמר בו, שהוא בכרת אחרת, שיבא בשני ויעשה פסח שני, כדלמרינן בפרק בתרא דמכות (דף כג.): ולאחותו. לפי שנאמר "ולאחותו" יכול אף לאחותו שלא בפסח ראשון? תלמוד לומר "לאחותו" לאחותו הוא דאינו מטמא אבל לאחותו שלא בפסח ראשון מטמא:

יום א מיי' פ"ד מהלכות מ"ק הלכה ו סמג עשין יח טוש"ע או"ח סימן תכ סעיף ה: [ובתוספתא פ"ג דמכות]

ב ב מיי' פ"י מהלכות כלאים הלכה כט סמג לאוין רפב טוש"ע יו"ד סימן שג: כא ג מיי' פ"ג מהלכות תכל הלכה יד טוש"ע יו"ד סימן שנה סעיף ח: כב ד-ח מיי' פי"ט מהל' קרבן פסח הלכה ח: כג ו מיי' פ"ג מהלכות תכל הלכה יד טור יו"ד סימן שנב: כד ז מיי' פי"ח מהלכות תכלה הלכה יח [ופלכה יג] וסמ עשין עד טוש"ע אה"ע סימן קנב סעיף ג ב.

רב נסים גאון

שאחרי רבים לחפות לא תקפיד אלא על יחיד שאין עליהן פרישה ואין עליהן פרישה מחקיקו בראשית שאין עליהן פרישה מחקיקו בראשית מחזחזה ששברין דבריו ולא מצא מוך טמא כעכבת זו שאם נפקפ על שם דבר ושנית עליו לא יחזה לי ממנה מפלפ ויחזחזה הם בבבא קמא בפרק הנחל בתרא (דף קיז) עכבת עכבת (פתחי)[פתוך]ער ויכנס דרב אצל דהלכיה. חזה שאמרו יצאת בת קול ואמרה מה לכם אצל ד' אליעזר שהלכה כמותו בכ"מ ראיתי בו ב' תשובות הראות כי בת קל לא אמרה שהלכה כמותו בדבר זה אלא בכל מקום מהם היא שאמרה ואישתר לומר כי בכל מקום ולחיי זה ותקנם ויחזה בחוצה או מה שרוצה לו שמעמד שאין הלכה כר' אליעזר בות ודבר ויחזו דברי בת קל נבחרים וקיימים וחשבית שלא היתה הכנה אלא לעמוד את החכמים אם יעיד הקבלה שביניהם התנמרא שבעיניהם בשביל בת קל ואם לאו היחמה למה שהבה (דכריה יג) כי מצמה ח' אלחדים אחבם הצה נודע עם כל ואת ביחיד קבלתם זה שאמר ר' יהושע (דכריה ג) לא בשמים היא לומר כי תורה ה' תמימה וכבר נתנה לנו בסיני והדיעינו כי אינו מחליף מצמנה דיבור אחד ואין בתורתנו הפרון ולא מקם כרי שנצטרך אל האיה מן השמים וכל מקום בתלמוד שיש בו ר' יהושע היא ראבר אין משניחין בבת קל מינן היא עיקר התברכה שבירחמי לר' אליעזר שהיא כינוי לניהי פירשי בפסחים מנחרדרין בפרק פרק ר' מיחות (דף סמ) כי בשעת פטירתו התיהיתי כמו שאמרו בפר ר' יהושע על ובלי ואמר ר' יחזר הבבר ואחר הבבר: העומדים בשורה

הפנימים

פשרון, בסם, מנחרדרין בפרק כהן גדול (דיה) אומרנו אמר ר' מנשיא בר שלה שוליליה את ר' יהושה רבה מבית פילמין דהצל ואמר לי אין שורה פחוחה מיל"ר בני אדם ואין אנלים מן המנין: תרנמה ר' אבא בבית הפרס דרבנן. איתיה למיחשה דבית

---

*) [בכמה קנב: ד"ה מר שמסם מהו פוס, ביתר ניתור פ"ם וע"ע פוס, כתובות דף ד: ד"ה עד ותוס' סוכה כג. ד"ה ולא ותוס' סנהדרין מז: ד"ה משפטיהן]:

**) [ע"ש פוס, מיר נג: ותוס' כ"ק ד"ה ותומן]

תפרס בסם: אחלות (פרק יח מ"ב) במתניתין ותתוספתא (פרק יז ה"ב) תניא נ' בית הפרס הן שדה שאבר בה קבר ושדה שנתרש בה קבר ועד כמה[תלמוד ס"ו מ"ח] ר' אמה לכל רוח וחיה וקבר משמיה דשלא שדה שמשפחיהן בה מתים ומעמא מאי אמר רב חסדא אבר אביטי משום יאוש ומאי היא בית הפרס שדה שנתרש בה קבר ועד כמה[תלמוד ס"ו מ"ח] ר' אמה לכל רוח וחיה וקבר בעצם זה עצם כשעורה הכך השתיקי משמו של נביא עליו ושלום כראשונים[מיר ס]עצם כשעורה הלכה ואמרינן תו [מיכוכין ד]שיעורין חציצין ומחיצין הלכה למשה מסיני שיעורין דאורייתא ניתנו דכתיב(דכריה ח)ארץ חפה עצם כשעורה וכו' מכלל דאי לא הוה בית כשעורה אינו מטמא ובפרק יום הכפורים (יומא ד"ע)ב אמרינן בני רב אשי עצם כשעורה שאמרו בקליפתה אי בלא קליפתה בלחה אי ביבשה ואמר רב ספא לחה שיטלית סיקרא בלא קליפתה (מי' נדרים דף מ"ח) פרק מיקרי: ת"ש ולאחותו מה תלמוד לומר הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו . הא בריימא אחא קרא קיימא לאוהר ביה רחבנא לגויר מליפסא כדכתיב (במדבר ו)

מיכוכין דף ג: פסחים דף נב: ש"ק דף ה: מגילה דף כה: כתובות דף כה: כתובות דף כט: כלה דף ק. [ועיין בכל הפקומות ו"ת מיטי מסכתות כלמורים]

מכות דף לג: [שבת פח: מג' מגילה ב: מיכוכין מח:]

[נ"ק דף סה: מיר דף כ:]

סנהדרין דף יח: ב"ק דף ג:

[כתובות מב: מו' קדושין נ: ב"מ כו: מגילה נ: מת' סנהדרין לה: ובמיר ק.

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה תמרת וכו' נמי מלה שים כה כרת היה: (ב) תוס' ד"ה מדלנין וכו' תימה לפ"ה לחמרינן פ"ק דמיכוכין מן כ"ל. ותימה נבי מתקן: (ג) בא"ד כפי' לחרון. ל"ל מי' כתובות: ובה"ג מד מיפסוק ובכ"ם שוחל קהב מפר' יוסי ור"ת ופ"ב:(ד) ר"ה כוב וכו' פסח על פסח כרוס פסח יכי' מלה כרוס :

תוספתא פ"ג שמחות פ"י

(מיכוכין פ"ב. סנהדרין פב. שבועות ב:]

קרוב אל הנ"ל

א) גיטין ... ד"ה מיר: ב) ב"ק ... ד"ה מיר: ג) פירוש עבנה נקבה של נחשים וחה שנתחטאו לרחמן לדבריהם בקבנה שהקיצו דבריהן עליו בראשה בהדחה שאין עליהן פרישה

אבות ג.

אבות ג.

אבל מטמא הוא למת מצוה אמאי, לימא אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'? שאני התם דכתיב ולאחותו, וליגמר מינה! שב ואל תעשה שאני: אמר ליה רב פפא לאביי מאי שנא ראשונים דאתרחיש להו ניסא ומאי שנא אנן דלא מתרחיש לן ניסא? אי משום תנויי — בשני דרב יהודה כולי תנויי בנזיקין הוה, ואנן קא מתנינן שיתא סדרי! וכי הוה מטי רב יהודה בעוקצין "האשה שכובשת ירק בקדרה" ואמרי לה "זיתים שכבשן בטרפיהן טהורים", אמר: הויות דרב ושמואל קא חזינא הכא. ואנן קא מתנינן בעוקצין תליסר מתיבתא! ואילו רב יהודה כי הוה שליף חד מסאניה אתי מטרא, ואנן קא מצערינן נפשין ומצוח קא צווחינן ולית דמשגח בן! אמר ליה: קמאי הוו קא מסרי נפשייהו אקדושת השם, אנן לא מסרינן נפשין אקדושת השם. כי הא דרב אדא בר אהבה חזייה להההיא כותית דהוות לבישא כרבלתא בשוקא, סבר דבת ישראל היא, קם קרעיה מינה. אגלאי מילתא דכותית היא, שיימוה בארבע מאה זוזי. אמר לה: מה שמך? אמרה ליה: מתון. אמר לה: מתון מתון ארבע מאה זוזי שויא. רב גידל הוה רגיל דהוה קא אזיל ויתיב אשערי דטבילה, אמר להו: הכי טבילו והכי טבילו. אמרי ליה רבנן: לא קא מסתפי מר מיצר הרע? אמר להו: דמיין באפאי כי קאקי חיורי. רבי יוחנן הוה רגיל דהוה קא אזיל ויתיב אשערי דטבילה, אמר: כי סלקן בנות ישראל ואתיין מטבילה מסתכלן בי ונהוי להו זרעא דשפירי כוותי. אמרי ליה רבנן: לא קא מסתפי מר מעינא בישא? אמר להו: אנא מזרעא דיוסף קא אתינא, דלא שלטא ביה עינא בישא, דכתיב "בן פורת יוסף בן פורת עלי עין", ואמר רבי אבהו: אל תקרי "עלי עין" אלא "עולי עין". רבי יוסי ברבי חנינא אמר מהכא: "וידגו לרוב בקרב הארץ" — מה דגים שבים מים מכסין עליהם ואין עין הרע שולטת בהם, אף זרעו של יוסף אין עין הרע שולטת בהם. ואב"א: עין שלא רצתה לזון ממה שאינו שלו אין עין הרע שולטת בו:

מתני' נשים ועבדים וקטנים פטורין מק"ש ומן

רש"י

אבל מטמא הוא למת מצוה. והוא כבוד הבריות ודוחה דבר תורה: שב ואל תעשה שאני. דברים רבים התירו לעקור דבר תורה מפני סייג ומפני כבוד הבריות היכא דאינו עוקר דבר במעשה ידים אלא יושב במקומו ודבר תורה נעקר מאליו כגון תקיעת שופר ולולב בשבת וסדין בציצית ודכוותייהו טובא ביבמות (דף צ:) אבל מעקר בידים לא והלובש כלאים עוקרו במעשה ממש שהוא לובשו וטומאת גופי' שהותרה לכהן ולנזיר ליטמא למת מצוה דקא מעקר בידים מפני כבוד הבריות דלאו שב ואל תעשה הוא היינו טעמא דלא גמרינן מיניה דהתם (ב) לאו כבוד הבריות הוא דדחי לא תעשה דידה דמעיקרא כשנכתב ל"ת דטומאה לא על מת מצוה נכתב כשם שלא נכתב על הקרובים אבל השבת אבדה ופסח לכל ישראל נאמר ואלא כבוד הבריות נתנו לדחות ע"כ היינו דדחייתן אינה בידים אלא בישיבתו תדחה המצוה אבל כלאים דבמעשה ידיו ידחה הזהיר באזהרתו: בנזיקין הוה. לא היו גדולים בכל גמרא של ד' סדרים אלא* בשלשה בבי שלנו והאי מילתא נקט הכא משום דמיירי שמוסרין נפשם על קדושת השם ועד השתא איירי נמי במי שמבזה עצמו על קדושת השם לפשוט כלאים בשוק: האשה שכובשת ירק או זיתים שכבשן בטרפיהן. משנה היא במס' עוקצין*: טהורים. שמוסקין זיתים עם העלין כדי לאחוז בהן דהוו להו עלין יד לזיתים להביא להם טומאה כדאמרינן בהעור והרוטב (דף קיח.) שהיד מביא טומאה על האוכל ואם כבשן בטרפיהן בחומץ בטלה תורת יד מן העלין לפי שהכבישה מרקבתן ומרככתן ואינן ראוין שוב לאחוז בהן: הויות דרב ושמואל קא חזינא הכא. כלומר טעם המשניות הללו קשה עלי ככל הקושיות שהיו שני רבותי מתקשין בהן בכל הגמ': בתליסר מתיבתא. בי"ג פנים יש בינינו משנה וברייתא של ששה סדרים ומסכת עוקצין גם היא בי"ג פנים כגון משנת רבי ור' חייא ומשנת בר קפרא ולוי ותנא דבי שמואל והכי אמרינן במסכת נדרים (דף מא.) רבי מתני הלכתא בי"ג פנים: כרבלתא. שם לבוש חשוב כמו פטשיהון וכרבלתהון (דניאל ג): מתון מתון. לשון מאתן: ד' מאות. ב' פעמים ב' מאות כלומר השם גרס לי. לשון אחר מתון מתון לשון המתנה אם המתנתי הייתי משתכר ד' מאות זוז: כי קאקי חיורי. אווזים לבנים: ר' יוחנן. אדם יפה תואר היה דאמרי' בהשוכר את הפועלים (דף פד.) שופריה דר' אבהו מעין שופריה וכו': עולי עין. מסולקין מן העין שאינה שולטת בהן: שלא רצתה לזון. ליהנות מאשת אדוניו: **מתני'** נשים ועבדים וקטנים פטורים מק"ש. שהיא מ"ע שהזמן גרמא וקי"ל בקדושין (דף כט.) דנשים פטורות מדאורייתא ותפילין נמי מ"ע שהזמן גרמא דסבר לילה ושבת לאו זמן תפילין ניהו: קטנים. אפי' קטן שהגיע לחנוך לא הטילו על אביו לחנכו בק"ש לפי שאינו מצוי תמיד כשמגיע זמן ק"ש: ומן

תוספות

לא יטמא אפי' עושה פסחו גרידא וא"ת מהיכא פשיטא ליה אמרת לא יטמא וי"ל כדפירש"י דלא אתי עשה שאין בו כרת כטומאת קרובים וידחה עשה שיש בו כרת כגון עושה פסח וגם מילה שייך בה כרת וא"ת התם דפריך על מעשה דיוסף הכהן מנ"ל [לתלמודא] דהכא מיירי בעושה פסחו לחוד וי"ל מדלא קייל גבי עושה פסחו כמו גבי אחרים מי שהיה נזיר וכהן הדיוט דמעיקרא נקט נזיר לחוד ואח"כ נזיר וכהן הדיוט וכו' [וא"ת] מנא ליה (לתלמודא) דהאי קרא בעושה פסחו ולמול את בנו הא קרא כתיב בנזיר וי"ל אם אינו ענין בנזיר דהא כתיבי פסוקים אחרים דמטמא במת מצוה תנהו ענין להולך לשחוט פסחו וכו' והשר מקוצי מיישב פירש"י דמיירי הכא דיש בו כל הקדושות הללו כו' ומ"מ פריך התם גבי יוסף הכהן דע"כ אף בעושה פסח גרידא אינו רשאי לטמא דאי ס"ד עושה פסח מטמא לקרובים. ולאחותו למה לי למימר דמטמא למת מצוה כיון דמטמא לקרובים אלמא עושה פסחו אינו מעלה עליו שום חומרא טפי א"כ פשיטא דמטמא למת מצוה וכי תימא מכל מקום צריך קרא דמטמא למת מצוה מפני שיש בו ג' קדושות נזיר וכהן ועושה פסח ולעולם אימא לך דעושה פסח גרידא מטמא לקרובים לא היא דהא כבר שמעינן מלאביו ולאמו ולאחיו דנזיר וכ"ג לא מהני מידי למת מצוה א"כ ע"כ קראי לא אצטריכו אלא למעלה דפסח ולמה לי פשיטא דאי מטמא לקרובים כ"ש למת מצוה ואע"ג דאצטריך קרא דלאמו לכהן הדיוט ונזיר דמטמא למת מצוה אע"ג דכתב קרא דמטמא לקרובים ואצטריך קרא שהן ב' קדושות אע"ג דשמעינן כבר דמעלה דנזיר לא מהני מידי למת מצוה מלאביו ה"מ כהן דקדושתו קדושת עולם ומשום הכי יש לנו לומר כי יש לו שתי קדושות דטפי קדושה ולכך אצטריך קרא אבל עושה פסח שקדושתו לפי שעה אם אתה מתיר לו לקרובים ה"ה למת מצוה מכ"ש דמאי חזית ליתן לו קדושה טפי גבי מת מצוה יותר מן הקרובים. א"נ יש לפרש בקוצר הברייתא מדתניא גרידא על ישראל נזיר ואח"כ נזיר וכהן הדיוט ואח"כ נזיר וכ"ג ואח"כ מסברא יש לנו לומר (כי יש) דאינו מטמא לקרובים כמו נזיר וכלהו איצטריך ודוק מעלמך: **שב ואל תעשה** שאני. וא"ת נזיר וכ"ג קום עשה הוא דיטמא למת ותירץ רש"י דקרא גלי לן דלאו "דלא יטמא" לא נאמר גבי מת מצוה ולא נהירא דא"כ כל מקום דאמרי' שעשה דוחה ל"ת לקרי שב ואל תעשה וכו' והיאך קרי ליה דחייה אימא שאינו דחייה דהתם לא נאמר הלאו ועוד דהא מילה ותמיד ופסח דדחו שבת כדאמרינן פרק אלו דברים (פסחים דף סט:) אלמא מקרי שפיר דחייה. אלא נראה דמנזיר לא גמרינן דמה לנזיר שכן ישנו בשאלה וכן מכהן מה לכהן שכן לאו שאינו שוה בכל: **זיתים** שכבשן בטרפיהן טהורים. פירש הקונטרס כיון דכבשן בקדרה בטלים מתורת יד להביא טומאה ולא נהירא דא"כ מאי האי דקאמר עלה שלא נכבשו אלא למראה מה נתינת טעם יש דבטלינהו מתורת יד לכך נראה לפרש דטהורים משום דאותן עלין לא חשיבי אוכל שאינן ראוין לאכילה אלא ע"י אותה כבישה בקדרה שלא נכבשו אלא למראה כלומר מה שכבש העלין עמהן לא כבשן אלא להראות שהזיתים נאים וחדשים ומשום הכי טהורים. אבל כבשן להיות ראוין לאכילה משעה שיהו מתוקנין לראיית אכילה טמאים: **תליסר** מתיבתא. יש מפרשין תליסר ישיבות יש בגו שבקילים ותליסר לאו דוקא אלא לשון הרגיל בגמ' כמו תליסר (חולין מד:) זוזי פשיטי ורש"י פי' בע"א (*): **וקטנים** פטורין מק"ש. פירש הקונטרס קטן שהגיע לחנוך ולא נהירא דהא פ' לולב הגזול (סוכה דף מב.) אמרי' קטן היודע לשמור תפילין אביו חייב לקנות לו תפילין אלמא כשהגיע לחנוך דשייך ביה תפילין חייב בתפילין ובק"ש נמי יש לחייבו יותר מדאשכחן התם קטן היודע לדבר אביו מלמדו תורה ופסוק ראשון של ק"ש ונראה לר"ת דמיירי בקטן שלא הגיע לחנוך ומיהו סיפא דקתני וחייבין בתפלה היה ר"ל דמיירי בקטן שהגיע לחנוך דאי לא הגיע לא הוו להו לחייבו בתפלה ולא נהירא דאם כן הוו להו קטנים דומיא דנשים ועבדים שפטורים בכל ענין וקטנים אינם פטורים אלא בשלא הגיע ואין יודע לשמור תפליו ופי' ר"ת דולאי איירי הכל בקטן שלא הגיע לחנוך וחייבין דסיפא קאי אנשים ועבדים לחוד אבל קטנים פטורים מכל וכל כיון דלא הגיע לחנוך וא"ת א"כ מאי תנא קטנים הכא נשים ועבדים וקטנים פטורים מסוכה (סוכה דף כח.) כדפרישית וי"ל דכן דרך התנא לשנות יחד נשים ועבדים וקטנים: וחייבין בתפלה

*) ועיין רש"י שבת קיא. ד"ה תליסר ותוס' חולין מד: ד"ה מלויא וצ"ל תליסר:

עין משפט נר מצוה

כה א מיי' פ"ג מהלכות אבל הלכה ח טוש"ע יו"ד סימן שע"ד סעיף א:

רב נסים גאון

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

מתני׳ ומן התפלין וחייבין בתפלה ובמזוזה ובברכת המזון: **גמ׳** ק"ש פשיטא, מצות עשה שהזמן גרמא הוא וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות? מהו דתימא הואיל ואית בה מלכות שמים קמ"ל: ומן התפלין: פשיטא? מהו דתימא הואיל ואתקש למזוזה קמ"ל: וחייבין בתפלה: דרחמי נינהו (א)(מהו דתימא הואיל וכתיב בה ערב ובקר וצהרים כמצות עשה שהזמן גרמא דמי קמ"ל): ובמזוזה: פשיטא? מהו דתימא הואיל ואתקש לתלמוד תורה קמשמע לן: ובברכת המזון: פשיטא? מהו דתימא הואיל וכתיב בתת ה׳ לכם בערב בשר לאכל ולחם בבקר לשבע כמצות עשה שהזמן גרמא דמי, קמ"ל: אמר רב אדא בר אהבה נשים חייבות בקדוש היום דבר תורה, אמאי מצות עשה שהזמן גרמא הוא וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות? אמר אביי מדרבנן, א"ל רבא והא דבר תורה קאמר ועוד כל מצות עשה נחייבינהו מדרבנן? אלא אמר רבא אמר קרא זכור ושמור כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה והני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו בזכירה, א"ל רבינא לרבא נשים בברכת המזון דאורייתא או דרבנן למאי נפקא מינה לאפוקי רבים ידי חובתן: אי אמרת (בשלמא) דאורייתא אתי דאורייתא ומפיק דאורייתא (אלא אי) אמרת דרבנן הוי שאינו מחוייב בדבר וכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן מאי? ת"ש באמת אמרו בן מברך לאביו ועבד מברך לרבו ואשה מברכת לבעלה אבל אמרו חכמים תבא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו אי אמרת בשלמא דאורייתא אתי דאורייתא ומפיק דאורייתא אלא אי אמרת דרבנן, אתי דרבנן ומפיק דאורייתא? ולטעמיך קטן בר חיובא הוא? אלא הכי במאי עסקינן כגון שאכל שיעורא דרבנן דאתי דרבנן ומפיק דרבנן: דרש רב עוירא זמנין אמר לה משמיה דר׳ אמי וזמנין אמר לה משמיה דר׳ אסי: אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע כתוב בתורתך אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד והלא אתה נושא פנים לישראל דכתיב ישא ה׳ פניו אליך אמר להם וכי לא אשא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה ואכלת ושבעת וברכת את ה׳ אלהיך והם מדקדקים [על] עצמם עד כזית ועד כביצה: **מתני׳** בעל קרי מהרהר בלבו ואינו מברך לא לפניה ולא לאחריה, ועל המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו רבי יהודה אומר מברך לפניהם ולאחריהם: **גמ׳** אמר רבינא זאת אומרת הרהור כדבור דמי דאי סלקא דעתך לאו כדבור דמי למה מהרהר, אלא מאי הרהור כדבור דמי יוציא בשפתיו? כדאשכחן בסיני ורב חסדא אמר הרהור לאו כדבור דמי, דאי סלקא דעתך הרהור כדבור דמי יוציא בשפתיו, אלא מאי הרהור לאו כדבור דמי, למה מהרהר? אמר רבי אלעזר כדי שלא יהו כל העולם עוסקין בו והוא יושב ובטל, ונגרוס בפרקא אחרינא? (נ) אמר רב אדא בר אהבה בדבר שהצבור עוסקין בו והרי

רש"י

ומן התפלין. משום דסתם קטן אינו יודע לשמור גופו שלא יפיח בהן: וחייבין בתפלה. דתפלה רחמי היא ומדרבנן היא ותקנוה אף לנשים ולחנוך קטנים: ובמזוזה ובברכת המזון. מזוזה מצות עשה שלא הזמן גרמא ובגמרא פריך פשיטא: ברכת המזון. בגמרא בעי לה דאורייתא או דרבנן:

גמ׳ מהו דתימא נקיש תפלין למזוזה. דכתיב וקשרתם, וכתבתם מה מזוזה נשים חייבות אף תפילין נשים חייבות קמשמע לן: הכי גרסינן תפלה דרחמי נינהו. ולא גרס פשיטא דהא לאו דאורייתא היא: נקיש מזוזה לתלמוד תורה. דכתיב (דברים יא) ולמדתם אותם את בניכם וסמיך ליה וכתבתם מה תלמוד תורה נשים פטורות ואע"ג דאין הזמן גרמא רחמנא פטרינהו דכתיב את בניכם ולא בנותיכם אף מזוזה נשים פטורות קמ"ל דנשים חייבות דכתיב למען ירבו ימיכם גברי בעו חיי נשי לא בעו חיי בתמיה: קדוש היום מ"ע שהזמן גרמא הוא. זכור את יום השבת לקדשו (שמות כ) זכרהו על היין: בשמירה. דלא תעשה מלאכה (שם): והני נשי איתנהו בשמירה. דתנן (קדושין דף כט.) כל מצות לא תעשה בין שהזמן גרמא בין שאין הזמן גרמא נשים חייבות דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה: נשים בברכת המזון דאורייתא. דכתיב ואכלת ושבעת (דברים ח) והויא ליה מצות עשה שאין הזמן גרמא: או דרבנן. דכתיב על הארץ הטובה אשר נתן לך (שם) והארץ לא נתנה לנקבות להתחלק ולאי משום בנות צלפחד חלק אביהם הם דנטלו שהיה מיוצאי מצרים: בן. קטן: מברך. ברכת המזון לאביו אם אין אביו יודע לברך: שיעורא דרבנן. כגון כזית לר"מ וכביצה לרבי יהודה דמדאורייתא ואכלת ושבעת וברכת כתיב אבל בשיעור כי האי לא מחייב אלא מדרבנן והלכך אתי קטן דרבנן ומפיק גדול: עד כזית עד כביצה. עד כזית לר"מ עד כביצה לר׳ יהודה דתנן (לקמן דף מה.) עד כמה מזמנין ר"מ אומר עד כזית ר׳ יהודה אומר עד כביצה: מתני׳ בעל קרי. מתקנת עזרא ואילך שתקן טבילה לבעלי קריין לעסוק בתורה כדאמרי׳ בב"ק בפרק מרובה (דף פב:): מהרהר. ק"ש בלבו כשמגיע זמן המקרא: ואינו מברך. אפילו בהרהור: לא לפניה ולא לאחריה. כיון דברכות לאו מדאורייתא מחייב לא אצרכוהו רבנן: ועל המזון מברך לאחריו. דחובה דאורייתא הוא: ואינו מברך לפניו. דלאו דאורייתא הוא: רבי יהודה אומר וכו׳. בגמ׳ מפרש לה: גמ׳ כדבור דמי. וכל אדם נמי יוצא ידי חובתו בהרהור: למה מהרהר. מה מועיל: כדאשכחן בסיני. שהפרישן משה דכתיב אל תגשו אל אשה (שמות יט) ועל פרישה זו סמך עזרא לתקן טבילה לבעלי קריין קודם שיעסקו בתורה דכתיב (דברים ד) והודעתם לבניך וסמיך ליה יום אשר עמדת לפני ה׳ אלהיך בחורב כדאמרינן לקמן בפרקין (דף כב.): אלא

תוספות

בתפלה פשיטא כיון דכתיב ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה כמצות עשה שהזמן גרמא הוי קמ"ל דרחמי נינהו. ורש"י לא גרים ליה שהרי תפלה דרבנן היא ומאי מ"ע שייכי ביה. ומ"מ יש ליישב דהא הלל דרבנן ונשים פטורות מהאי טעמא דמצות עשה שהזמן גרמא הוא כדאמרינן בסוכה (דף לח.) מי שהיה עבד ואשה או קטן מקרין אותו עונה אחריהן מה שהם אומרים דאין השומע פטור מקריאתן כיון שהם פטורים: **אית** דגרסי בברכת המזון פשיטא. ומשני כיון דכתיב בתת ה׳ לכם בערב בשר לאכול ולחם בבקר לשבוע כמ"ע שהזמן גרמא הוא קמ"ל: **נשים** בברכת המזון דאורייתא או דרבנן. פי׳ הקונטרס דסלקא דעתך דלא מחייבי מדאורייתא משום דכתיב על הארץ הטובה ונשים לא נטלו חלק בארץ ומה שנטלו בנות צלפחד חלק אביהם נטלו. ותימה כהנים ולוים נמי תבעי שהרי לא נטלו חלק בארץ וא"כ לא יוציאו אחרים ידי חובתן בברכת המזון? אלא י"ל דטעמא משום דכתיב על בריתך שחתמת בבשרנו ועל תורתך שלמדתנו ונשים ליתנהו לא בברית ולא בתורה ואמרינן לקמן (דף מט.) מי שלא אמר ברית ותורה בברכת המזון לא יצא ידי חובתו והשתא קא מבעיא ליה: כיון דלא מצו למימר ברית ותורה לא הוו אלא מדרבנן או דלמא כיון דלא שייך בהו הוי שפיר דאורייתא והא דלקמן מיירי באנשים דשייכי בברית ותורה:

בעל קרי מהרהר בלבו ואינו מברך לא לפניה ולא לאחריה. פי׳ אפילו בהרהור כדמשמע בגמ׳ והיינו טעמא דשריא טפי בק"ש מברכות משום דק"ש דאורייתא וברכות דרבנן ואפי׳ למ"ד ק"ש דרבנן היינו היכא דהזכיר יציאת מצרים אבל מתניתין שלא הזכיר יציאת מצרים שלא התירו לו לומר אמת ויציב והוי ק"ש דאורייתא ואמת ויציב דרבנן שהרי הזכיר יציאת מצרים בק"ש ואין להקשות נתקן דלימא אמת ויציב ולא לימא ק"ש דהא עדיף דלימא ק"ש דאית ביה נמי מלכות שמים: **יוציא** בשפתיו. כיון דשרית ליה הרהור אע"פ שהוא כדבור לענין לצאת ידי ק"ש כמו כן מקרי דבור לענין דמקרי עוסק בתורה, ומדשרית ליה להרהר אע"פ שהוא בעל קרי תתיר לו גם דבור: **כדאשכחן** בסיני. פירוש אף ע"ג דכדבור דמי לענין שיצא מ"מ לאו כדבור דמי לענין שיהא בעל קרי אסור להרהר, כדאשכחן בסיני דהיה שם דבור והיו צריכין לטבול; ואע"פ שהיו שותקין שומע כעונה [סוכה לח:]: **ורב** חסדא אמר לאו כדבור דמי. ר"ח פירש דהלכה כרב חסדא מדתרלי רב אדא ורבי אלעזר כוותיה שמע מיניה כותיה קיימי ולא יצא בקריאת שמע בהרהור: והרי

רבינו נסים גאון

פי׳ ר"ה לג ע"א תוס׳ ד"ה הא ר׳ יהודה ועירובין צו תוס׳ ד"ה דילמא [ומגילה יט תוס׳ ד"ה ור"י]: שם אמר רבינא זאת אומרת. פי׳ בטורי אבן מגילה יט ע"ב בד"ה ר"י מכשיר:

לתלמוד תורה מה תלמוד תורה פטורי אף מזוזה נמי פטורי קמ"ל. הא נמי איתה בפירקא קמא דקידושין (דף לד) דאקשינן הרי תלמוד תורה פריה ורביה ופריק הבן דמצות עשה שלא הזמן גרמא ונשים פטורות ואמרינן (שם דף ל) ותלמוד תורה גופיה מנלן דכתיב ולמדתם אותם את בניכם בניכם ולא בנותיכם: כדאשכחן בסיני מה סיני דבור אסור הרהור מותר. במסכת שבת בפרק ר׳ עקיבא (דף פו) אמרי׳ אמר אביי בר אבין ור׳ חנינא בר אבין דאמרי תרוייהו ניתנה תורה לטבולי יום ואמר עלה אמימר ראיה קאמינא ואעפ"כ מי שאירע לו קרי בלילי ו׳ בסיני דההיא שתא כבר שמע את הדברות ולא מניא דלא הרהר בלבו:
רבי

והרי תפלה דדבר שהצבור עסוקין בו ותנן *היה עומד בתפלה ונזכר שהוא בעל קרי לא יפסיק אלא יקצר טעמא דאתחיל, הא לא אתחיל לא יתחיל! שאני תפלה דלית בה מלכות שמים, והרי ברכת המזון לאחריו דלית בה מלכות שמים ותנן על המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו! אלא ק"ש וברכת המזון דאורייתא ותפלה דרבנן: אמר רב יהודה *מנין לברכת המזון לאחריה מן התורה שנאמר °ואכלת ושבעת וברכת. מנין לברכת התורה לפניה מן התורה שנאמר °כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלהינו. אמר ר' יוחנן למדנו ברכת התורה לאחריה מן ברכת המזון מקל וחומר, וברכת המזון לפניה מן ברכת התורה מקל וחומר: ברכת התורה לאחריה מן ברכת המזון מקל וחומר: ומה מזון שאין טעון לפניו טעון לאחריו, תורה שטעונה לפניה אינו דין שטעונה לאחריה! וברכת המזון לפניה מן ברכת התורה מק"ו: ומה תורה שאין טעונה לאחריה טעונה לפניה מזון שהוא טעון לאחריו אינו דין שיהא טעון לפניו, איכא למפרך (ג) מה למזון שכן נהנה ומה לתורה שכן חיי עולם ועוד תנן על המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו תיובתא:

אמר רב *יהודה ספק קרא קריאת שמע ספק לא קרא °אינו חוזר וקורא, ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר אמת ויציב, °מאי טעמא: קריאת שמע דרבנן, אמת ויציב דאורייתא. מתיב רב יוסף °ובשכבך ובקומך! אמר ליה אביי ההוא בדברי תורה כתיב. תנן בעל קרי מהרהר בלבו ואינו מברך לא לפניה ולא לאחריה, ועל המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו ואי ס"ד אמת ויציב דאורייתא לברוך לאחריה: מאי טעמא מברך אי משום יציאת מצרים הא אדכר ליה בקריאת שמע, ונימא הא ולא לבעי הא: קריאת שמע עדיפא דאית בה תרתי. ר' אלעזר אמר °ספק קרא קריאת שמע ספק לא קרא חוזר וקורא ק"ש, ספק התפלל ספק לא התפלל אינו חוזר ומתפלל ורבי יוחנן אמר *ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו: ואמר רב יהודה אמר שמואל היה עומד בתפלה ונזכר שהתפלל פוסק ואפילו באמצע ברכה, איני והאמר רב נחמן כי הוינן בי רבה בר אבוה בען מיניה הני בני בי רב דטעו ומדכרי דחול בשבת מהו שיגמרו ואמר לן גומרין כל אותה ברכה? הכי השתא התם גברא בר חיובא הוא ורבנן הוא דלא אטרחוהו משום כבוד שבת, אבל הכא הא צלי ליה: ואמר רב יהודה אמר שמואל התפלל ונכנס לביהכ"נ ומצא צבור שמתפללין אם יכול לחדש בה דבר יחזור ויתפלל ואם לאו אל יחזור ויתפלל, וצריכא: דאי אשמעינן קמייתא ה"מ יחיד ויחיד או

רש"י

אלא יקצר. כל ברכה וברכה: דלית בה מלכות שמים. אין מלך העולם בברכות של י"ח: ה"ג והרי ברכת המזון לפניה דאית בה מלכות שמים כו'. לישנא אחרינא שאני תפלה דלית בה מלכות שמים. קבלת מלכות שמים כדאיתא בק"ש שמקבל עליו את השם לאדון ולמלך מיוחד ולהאי לישנא גרסינן והרי תורה אור ברכת המזון לאחריו דלית בה מלכות שמים ולשון זה נראה שהוא עיקר מדמשני ליה אלא ק"ש וברכת המזון דאורייתא והאי בלאחריו עסקינן ואי ללישנא קמא הא לא איירי בברכת המזון לאחריו בדאתקפתיה דלהדרי תלמודא עילויה אלא ק"ש וברכת המזון דאורייתא כו'. ואית דגרסי הכא בלשון קושיא ק"ש דרבנן היא אלא ק"ש דאית בה מלכות שמים וברכת המזון דאורייתא לאפוקי תפלה דרבנן ואין בה מלכות שמים, ומאן דגרס הכי מפרשינן לקמן בשכבך ובקומך בדברי תורה כתיב: כי שם ה' אקרא. כשבא משה לפתוח בדברי שירה אמר להם לישראל אני אברך תחלה ואתם ענו אחרי אמן כי שם ה' אקרא בברכה, אתם הבו גודל לאלהינו באמן הכי מפרשי לה במסכת יומא (דף לז.): שאינו טעון לפניו. °כלומר שלא מצינו לו מקרא מפורש לברך לפניו: טעון לאחריו. כדכתיב ואכלת ושבעת וברכת: תורה שטעונה לפניה. כדאמרן: איכא למפרך. בתרוייהו כשאתה בא ללמוד תורה מן המזון איכא למפרך מה למזון שכן נהנה וכשאתה בא ללמוד מזון מן התורה איכא למפרך מה לתורה שכן חיי העולם הבא: ק"ש דרבנן. לקמן פריך לה: אמת ויציב דאורייתא היא. שמזכיר בה יציאת מצרים דחובה דאורייתא היא דכתיב למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים (דברים טז): דאית בה תרתי. יציאת מצרים ומלכות שמים: חוזר וקורא ק"ש. קסבר ק"ש דאורייתא היא: ולואי שיתפלל אדם כל היום. בהלכות גדולות פסק הלכה כרבי יוחנן בספק, והלכה כשמואל בודאי התפלל: מהו שיגמרו. את הברכה אם נזכר באמצע הברכה באחת מן הברכות שטעה: יחיד ויחיד. כשהתפלל תחלה היה יחיד וכשחזר שהתפלל והתחיל להתפלל היה ביחיד:

תוספות

והרי תפלה דדבר שהצבור כו'. וא"ת אמאי שבק בבא דק"ש דקאי בגווה דדבר שהצבור עסוקין בו וקתני אינו מברך לפניה כו'. וי"ל משום רבותא דתפלה פריך מיניה אע"ג דתפלה מעומד ונראה לכל שאין זה עומד כמותם אפילו הכי אמרינן אם לא התחיל לא יתחיל. וא"ת כיון דלא ידע טעמא דבסמוך יקשה גם לרבינא מה לי ק"ש וברכת המזון יותר מתפלה וי"ל דלרבינא ניחא כיון דהרהור כדבור דמי יש להצריכו בק"ש ובברכת המזון שהם מדאורייתא יותר מתפלה דרבנן אבל לרב חסדא כיון דהרהור אינו כלום רק שלא יהא יושב ובטל מה לי ק"ש מה לי תפלה: הא אי לא אתחיל לא יתחיל. וא"ת אימא דבדבור קאמר אבל בהרהור שפיר דמי וי"ל דמשמע דלא יתחיל אפי' בהרהור מדלא קאמר יקצר בדבור או יהרהר בארוכות: הכי גרסי' אלא ק"ש וברכת המזון דאורייתא ותפלה דרבנן ולא גרסינן מידי בתר הכי עד אמר רב יהודה אמר רב. ופי' הקונטרס ק"ש דאורייתא כיון שאינו אומר אמת ויציב כדפי' במתניתין ויש ספרים גורסים *ק"ש דרבנן הוא. ומשני אלא ק"ש אית בה מלכות שמים וברכת המזון דאורייתא ותפלה דרבנן וכן הגירסא בפ"ה וקשה דבמתניתין פי' דק"ש דאורייתא לכולי עלמא כיון שלא אמר אמת ויציב דבהכי מיירי מתניתין וגם יש ספרים גורסים שאני תפלה דלית בה מלכות שמים והרי ברכת המזון דלית בה מלכות שמים ותנן על המזון מברך לאחריו וכו' אלא הייט טעמא דק"ש אית בה מלכות שמים וברכת המזון דאורייתא ותפלה דרבנן וגם על גירסא זו קשה כדפירש': ספק לא אמר אמת ויציב חוזר. ותימה הא ע"כ צריך לומר שהוא מסופק גם מק"ש שאם היה ברור לו מק"ש וספק מאמת ויציב לא יהיה מן התורה כיון שהזכיר יציאת מצרים בק"ש ואם כן הואיל ומסופק משניהם יחזור לק"ש דאית בה תרתי מלכות שמים ויציאת מצרים דהכי עדיף מלומר אמת ויציב דליכא אלא חדא כדאמר בסמוך גבי מתני'. ואומר ר"י דודאי מתני' גבי בעל קרי שידעינן בו שלא אמר ק"ש ולא אמת ויציב כלל ואנו רוצים להתיר לו הלכך טוב הוא יותר שיאמר ק"ש דאיכא תרתי אבל הכא שהוא ספק אם אמר אמת ויציב ומספקא ליה אם אמר שניהם כדפרישית טוב הוא יותר שיאמר אמת ויציב מלומר ק"ש דכשיאמר אמת ויציב שמא יש לתלות שתקן הכל דאם קרא כבר אמת ויציב גם קרא ק"ש כבר דמסתמא התפלל כדרך תפלה ק"ש ואח"כ אמת ויציב ויצא ידי שתיהן וכי נמי תימא דלא אמר כבר שתיהן מ"מ שמא אמר ק"ש ולא אמר אמת ויציב שזה יכול להיות ועתה כשיאמר אמת ויציב נמצא שהשלים הכל וכי תימא שמא לא קרא לא זה ולא זה כיון דספיקא הוא כולי האי לא אטרחוהו רבנן לחזור שניהם אבל אם יאמר ק"ש אין זו תקנה גמורה כל כך דשמא קרא ק"ש אחרת ולא יצא כלל במה שעושה עתה ואם ברור שלא אמר כבר ק"ש אם כן לא אמר נמי אמת ויציב שאין רגילות לומר אמת ויציב בלא ק"ש ואם כן כשיאמר מעתה ק"ש לא תקן כלל ולא יצא מדי ספקו. עוד אמר הר"ר שמעון דמיירי שפיר שאינו מסופק אלא מאמת ויציב אבל ברור הוא שקרא ק"ש ואפילו הכי הוי אמת ויציב דאורייתא שר"ל ספק לא אמר אמת ויציב עם פרשת ציצית שמסופק אי לא אמר לא פרשת ציצית ולא אמת ויציב ואם כן לא הזכיר כלל יציאת מצרים וכולה מילתא דיציאת מצרים קרי ליה אמת ויציב לפי דטעם אמת ויציב הוי משום יציאת מצרים והלכך הוי פרשת ציצית בכלל אמת ויציב: ההוא בדברי תורה כתיב. והא דאמרינן לעיל בפרק קמא (דף ג.) בערב משום דכתיב ובשכבך אסמכתא בעלמא הוא*: ורבי יוחנן אמר ולואי שיתפלל אדם כל היום. אומר ר"י דהלכה כרבי יוחנן ודוקא בספק התפלל °אבל ודאי התפלל לא *תדע דהא מסתמא לא פליג אהא דאמר רב יהודה אמר שמואל בסמוך ונזכר שהתפלל פוסק וכו' וכן אם יכול לחדש דבר בתפלתו:

עין משפט נר מצוה

לו א מיי' פ"ב מהלכות ק"ש הלכה יג סמג עשין יח טוש"ע או"ח סימן סז:

לז ב ג מיי' פ"י מהל' תפלה הלכה ו סמג עשין יט טוש"ע או"ח סימן קז סעיף א:

לח ד מיי' שם הלכה ז סמג שם טוש"ע או"ח סי' רסח סעיף ב:

לט ה מיי' פ"א מהלכות תפלה הלכה ט סמג שם טוש"ע או"ח סימן קז סעיף א:

[עיין תוס' סוטה לב: ד"ה ורבי]

[ועי' תוס' סוטה לב ע"ב ד"ה ורבי ותוס' מנחות מג ע"ב ד"ה והיו]

גליון הש"ס

גמ' אינו חוזר וקורא. עי' ברכינו יונה לעיל פ"ב י"א ד"ה באמצע: שם מ"ט ק"ש דרבנן. עי' בב"ק פז ע"א תוס' ד"ה וכן היה ר"י פוטרו מכל המצות האמורות בתורה ובסוטה לב ע"ב תוס' ד"ה ורבי ובמנחות מג ע"ב תוס' ד"ה והיו: רש"י ד"ה שאינו כו' כלומר שלא מצינו. וכיוצא בזה בב"מ פה ע"ב ועיין קדושין טו ע"ב תוס' ד"ה א"ק: תוס' ד"ה ור"י כו' אבל ודאי התפלל. עי' לקמן כט ע"א תוס' ד"ה מסני:

מסורת הש"ס

לקמן דף כב:

מכילתא דר"י פ' בא ולקמן דף מח: ע"ש

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר ר' יהודה אמר רב מנין לברכת המזון: (ב) שם מה למזון. נ"ב עיין לקמן פ' שלשה שאכלו סוף דף מח:

[צ"ל רב יהודה אמר שמואל וכן איתא ברי"ף וברא"ש]

פסחים דף נד:

[ובר"ב תוס' לקמן כט. ד"ה מסני]

נושא/מגמה
ברכות התורה
ברכות דז' מזון
לפניו ולאחריו

עין משפט נר מצוה

עד שלא יגיע שליש לגבור למודים. וטעמא לפי שלריך לטוח עם הלבור שלא יראה לכופר כמי שהלבור משתחוין לו והוא הדין כמי אם יגיע למודים כשלליח לבור יגיע למודים דשפיר דמי מיון שהוא משתחוה עם חביריו לבל יהין גמרת פסיקא ליה כי היכי גוונא לבל יהין גראה דמשום מודים דרבנן נקט הכי שלמוה לעשות שזה לא מלינו לעניקר בגמ' וי"מ היה רגיל בשהיה משפיל ביחיד שהחזן מגיע למודים היה טורע עם הקהל בלא תמירה כלל וזוקא בתפלע ברכה לבל בסוף ברכה לא דאמר לקמן (דף לז.) דאסור לעשות בסוף כל ברכה וברכה מיהו לבתחלה אין לעשות כן דמשמע הכא וכתב רש"י בסוכה פרק לולב הגזול (דף לח:) דאדם משתפלל ומשמע מפי החזן קדיש או קדושה אינו יכול להפסיק ולעטות עם הלבור אלא ישתוק וימתין מעט ישמוע בשעה וי"ל דלבתחלה אין לעשות כן לעניין תשובה דף הדור מלוה. וי"מ וי"ש היו תומרים דאדרבה אי שומע כעונה הוי הפסקה אם שותק. ומ"מ נהגו העם לשתוק ולשמוע וגדול המנהג. בירושלמי פרק שלשה שהתי אומר לא התפלל (ג) ובא ומלאן משתפלין מוסף אם היה יודע שיהיה משפיל ונומר עד שלא יתחיל ש"ץ כדי לעטות אמן משפיל אם לאו לא יתפלל. בתיזה אמרו פליני היה אבי תמירתי חד אמר בתחן של בעל הקדוש וחד אמר בתחן של שומע תפלה ולא פליני לתן בתול לתן בשבת והא דתמריתן בתחן של שומע תפלה היינו בתול לבך יש ליזהר לעטות אמן בהעל הקדוש וגם לעטות אמן בשומע תפלה ומתוך ירושלמי משמע שהיו רגילין לומר י"ח ברכות שלאות במוסף של חול כגון בר"ח וביחול המועד ומיהו אין סמכינן אהא דאמר פרק שלשה שהתי (לקמן דף כא.) דקאמר אמי סדרי תקון משסדרו לא תקון ומה שאנו אומרים עכשו בין גואל לרופא לא קשה שהיו אלא בש"ץ אבל בשאר יחיד כולה בש"ת בתוספתא (דף מ"ה) בהדיא בתתפלל בשבת דקאמר התם ימים שיש בהן קרבן מוסף כגון ר"ה ויו"ט ערבית ושחרית משתפלל י"ח שלאות ואומר מעין המאורע בשבועה ואם לא אמר מחזירים לאחו וכמוסיפים משתפלל שבע ואומר קדושת היום בתפלע ובירושלמי גמי י"ל דשעות סופר הוא וכ"ג של מוסף אלא בא ומלאן משתפלין וכן משמע בירושלמי פרק מי שמתו דגם זו המימרא משובה שם ואע"ג של מוסף אין יחיד משפיל קדושה. וכן הלבה משתפלל י"ח עם החזן לבשיגיע ש"ץ לקדושה יאמר עם השליח לבור בקדי וכל הקדושה משלש יסול לעטות עם הלבור דאין זה קרוי יחיד: ומחי

נוסח/מנהג

מה לאמור בין הברכות ואמ"ן בין מתפלל לש"ץ מיסודי ביתא ס"ל אוין יתגבר בקולו עליו תתפלל עליו

תת נוסח

קדושה ב' ח"ב

רב נסים גאון

ר' יהודה הלא דריש שמעון בכל התורה ובמשנה תורה דריש. פירוש למעשה דמילתא בפרק ס"ב נשים (דף ד) ואמרי ובמשנה תורה מאי מעשה דרוש אינשי אינשי משום דמוכח ואינשי אינשי משום דמשנית:

או צבור וצבור אבל יחיד לגבי צבור כמאן דלא צלי דמ"ל, ואי אשמעינן הכא משום דלא אתחיל בה אבל התם דאתחיל בה אימא לא, צריכא. אמר רב הונא הנכנס לבית הכנסת ומצא צבור שמתפללין אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע ש"ץ "למודים" יתפלל ואם לאו אל יתפלל. אמר אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע ש"ץ לקדושה יתפלל ואם לאו אל יתפלל, במאי קא מפלגי: מר סבר "אין יחיד אומר קדושה *ומר סבר אין יחיד אומר קדושה *וכן אמר רב אדא בר אהבה *מנין שאין היחיד אומר קדושה שנאמר °ונקדשתי בתוך בני ישראל "כל דברי קדושה שבקדושה לא יהא פחות מעשרה, מאי משמע? דתני *רבנאי ארזה דרבי חייא בר אבא אתיא "תוך-תוך: כתיב הכא "ונקדשתי בתוך בני ישראל" וכתיב התם °הבדלו מתוך העדה הזאת" *מה להלן עשרה אף כאן עשרה, ודכולי עלמא מידת מפסק לא פסיק איבעיא להו מהו להפסיק ליהא שמו הגדול מבורך? כי אתא רב דימי אמר: ר' יהודה *אור"ש תלמידי דרבי יוחנן אמרי לכל אין מפסיקין חוץ מן "יהא שמו הגדול מבורך שאפילו עוסק במעשה מרכבה פוסק, ולית "הלכתא כותיה: ר' יהודה אומר מברך לפניהם ולאחריהם: למימרא דקסבר רבי יהודה בעל קרי מותר בדברי תורה *שנאמר "והודעתם לבניך ולבני בניך" ונמיך "יום אשר עמדת וגו" מה להלן בעלי קריין אמורין אף כאן בעלי קריין אסורין וכי תימא *רבי יהודה *לא דריש סמוכים והאמר *רב יוסף אפילו מאן דלא דריש סמוכים בכל התורה, במשנה תורה דריש דהא רבי יהודה "לא דריש סמוכין "ובכל התורה כולה ובמשנה תורה דריש ובכל התורה כולה מנא לן דלא דריש דתניא

*בן עזאי אומר נאמר °מכשפה לא תחיה ונאמר "כל שוכב עם בהמה מות יומת מה שוכב עם בהמה בסקילה "אף מכשפה נמי בסקילה אמר ליה ר' יהודה וכי מפני שסמכו ענין לו נוציא לזה לסקילה אלא אוב וידעוני בכלל כל המכשפים היו ולמה יצאו? להקיש להן ולומר לך מה אוב וידעוני בסקילה אף מכשפה בסקילה ובמשנה תורה מנא לן דדריש דתניא

אליעזר אומר *נושא אדם אנוסת אביו ומפותת אביו ומפותת בנו ב' יהודה אוסר באנוסת אביו ובמפותת אביו ואמר רב נידל אמר רב מאי מעמא דר' יהודה דכתיב °לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה (את) כנף אביו: כנף אביו לא יגלה ומאי דבאנוסת אביו כתיב דסמיך ליה "ונתן האיש השוכב עמה וגו" אמרי אין במשנה תורה דריש ותני סמוכין מבעי ליה לאידך דריב"ל דאמר ריב"ל *כל המלמד לבנו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו קבלה מהר חורב שנאמר °ידודעתם לבניך ולבני בניך וכתיב בתריה °יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב *אמר ר' אלעזר בחורב *אין אוב שראה קרי, ונדה שפלטה שכבת זרע, המשמשת *דם, צריכין טבילה ורבי יהודה פוטר עד כאן לא פטר רבי יהודה אלא באוב שראה קרי, דמעיקרא לאו בר טבילה הוא אבל בעל קרי גרידא מטבילה וכי תימא הא דאפילו בעל קרי גרידא נמי פטר רבי יהודה והאי דקא מפלגי באוב שראה קרי, לחודיה קאן דרבנן אימא סיפא [המשמשת וראתה *דם צריכה טבילה] למאן קתני לה, אילימא לרבנן פשיטא השתא ומה זב שראה קרי, דמעיקרא לאו בר טבילה הוא, מחייבי רבנן, [המשמשת וראתה *דם] דמעיקרא בת טבילה היא לא כל שכן, אלא לאו ר' יהודה היא ודוקא קתני לה

משמשת

תוספות

(ג) רש"י ד"ה ובי' יכודע דקסבר דאין: (ב) תוס' ד"ה עד כ"ש כיון דאינו מתפלל אתריה וכו':

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה ובי' יכודע דקסבר דאין: (ב) תוס' ד"ה עד כ"ש כיון דאינו מתפלל אתריה וכו':

יבמות ד. ויש"ס כמשנה

דברים כג

[קדוי. ג. ע"ב]

דברים ד

[ע"ל נדה]

[ע"ל נדה]

[תיבת וכן ליתא בכ"י מגילה דף כב:]

[שם פ"ק סנה' עד: ע"ש]

[ע"ל ואתיא עדה דכתיב עד מהי לעדה הראשה הוא מה להלן וכו' כך לוקמ כמגילה]

[שני ע"ל וש"ש בקושט קיש:]

נוסח (דף כב:)
ברכי קרי
ברכתי תורה
תקנת עזרא

מעבה
קריאת שמע ותפלה ואשמנו ויקהל
סוכה דף כ. ד"ה וכי ממני ותוס' ד"ה קדושין נג. ד"ה ומניין אותה ברכה תורה

[פי' תוספות כ"ק דף כ: ד"ה שבעה]

[פסחים כמה:]

יבמות דף ד'

שם סנהדרין דף סה:

[ע"ל נדה]

מסמסם ורחמה נדה. דטומאת קרי קדמה וכשרחמה הקרי לתויה היתה לטבול מיד: לא כ"ש. דלא תחית טומאת נדה שהיא מחמרת ומפקעה לטבילה שניתחייבה בה ככר: לא לחו רבי יהודה. קמני להודיעך רחמי היכא דקדם הקרי לחיית טומאת נדה ומפקעה לטבילה דאין טבילה לא כטבילה לדברי תורה הלכך על כרחך דוקא קמני להך לא תימא. במתני' מנלן דלא מהרהר: שמאן כ' יהודה. לברכת המזון: כהלכות ד"ח. שמואר למטה בעל קרי כדביו: מה להלן בתימה. דתניא וילך הטעם ויטעו וגו' (שמות כ): מכאן לתמרי. כל הטמאים מותרים בתורה אלא שהם יכולים להיות בתימה ובתמה אבל בעל קרי אינו אלא מתוך קלות ראש וחוסר הדעת: ובועלי נדות. אם מבנו לקריין לדברי תורה הטבילה היכה עולה להם לטהרם מטומאתם כועל נדה שהיא שבעת ימים אבל נקבת עזרא עולה להם כלתחן במתניתין זב שראה קרי ונדה כו' לריכין טבילה: כרגיליות. במשניות הסמוכות בפיו שהוא מוליאן מפיו במרוצה ואין לריך להאריך כאן: שלא יניע. כמעמי פירוקיהן: ואינו מניע את המדרש גרסי'. מפני שלריך הוא למיד להביא לו את הפסוקים שהוא דורש: מוכרות. שבמקרותם הנדרשים: לא יכנס למדרש כל עיקר. לא להניע ולא לעשות אבל לבית המדרש הוא נכנס ושותק: הלכות דרך תכן. כגון "דרכן של ת"ח שהיא כריאת ופרק

תורה אור

משמשתו וראתה נדה אינה צריכה טבילה אבל בעל קרי גרידא לא חיישינן מבעי' אלא מהרהר ומי איכא למאן דאמר הרהור ותניא בעל קרי שאין לו מים לטבול קורא קריאת שמע ואינו מברך לא לפניה ולא לאחריה ואוכל פתו ומברך לאחריה ואינו מברך לפניה אבל מהרהר בלבו ואינו מוציא בשפתיו דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר בין כך ובין כך מוציא בשפתיו אמר רב נחמן בר יצחק עשאן ר' יהודה כהלכות דרך ארץ דתניא * ר' יהודה אומר לבניך ולבני בניך וכתיב בהריה יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע אף כאן באימה וביראה וברתת ובזיע מכאן אמרו * הזבים והמצורעים ובאין על נדות מותרים לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים לשנות במשנה וגמרא ובהלכות ובאגדות אבל בעלי קריין אסורים רבי יוסי אומר שונה הוא ברגיליות ובלבד שלא * יניע את המשנה רבי יונתן בן יוסף אומר מניע הוא את המשנה ואינו מניע את (ו) הגמרא רבי נתן בן *אבישלום אומר אף מניע את הגמרא ובלבד שלא יאמר אוכרות שבו רבי יוחנן הסנדלר תלמידו של רבי עקיבא משום ר"ע אומר לא יכנס למדרש כל עיקר ואמרי לה לא יכנס לבית המדרש כל עיקר ר' יהודה אומר שונה הוא בהלכות דרך ארץ מעשה ברבי יהודה שראה קרי והיה מהלך על גב הנהר אמרו לו תלמידיו רבינו שנה לנו פרק אחד בהלכות דרך ארץ ירד וטבל ושנה להם אמרו לו לא כך למדתנו רבינו שונה הוא בהלכות דרך ארץ אמר להם אע"פ שמיקל אני על אחרים מחמיר אני על עצמי: תניא ר' יהודה בן ברתירא היה אומר *אין דברי תורה מקבלין טומאה מעשה בתלמיד אחד שהיה מגמגם למעלה מרבי יהודה בן בתירא אמר ליה בני פתח פיך ויאירו דבריך שאין דברי תורה מקבלין טומאה שנאמר °הלא כה דברי כאש נאם ה' מה אש אינו מקבל טומאה אף דברי תורה אינן מקבלין טומאה אמר מר מציע את המשנה ואינו מציע את הגמרא מסייע ליה לרבי אלעאי דאמר רבי אלעאי אמר ר' אחא בר יעקב משום רבינו הלכה מציע את המשנה ואינו מציע את הגמרא כתנאי מציע את המשנה ואינו מציע את הגמרא דברי רבי מאיר רבי יהודה בן גמליאל אומר משום רבי חנינא בן גמליאל זה וזה אסור ואמרי לה זה וזה מותר מ"ד זה וזה אסור כרבי יותן הסנדלר מ"ד זה וזה מותר כרבי יהודה בן בתירא *אמר רב נחמן בר יצחק נהוג עלמא כהני תלת סבי: כרבי אלעאי בראשית הגז כרבי יהודה בן בתירא בד"ת ברבי אלעאי בראשית הגז דתניא *ברבי אלעאי בראשית הגז אינו גוהג אלא בארץ ברבי יאשיה בכלאים כדכתיב °(כרמך) לא תזרע [כרמך] כלאים *רבי יאשיה אומר לעולם *אינו חייב עד שיזרע חטה ושעורה ותרצן במפולת יד ברבי יהודה בן בתירא ברבי תורה דתניא רבי יהודה בן בתירא אומר אין דברי תורה מקבלין טומאה כי אתא זעירי אמר בטלוה לטבילותא ואמרי לה בטלוה לנטילותא מאן דאמר בטלוה לטבילותא כרבי יהודה בן בתירא מאן דאמר בטלוה לנטילותא כי הא *דרב חסדא לייט אמאן דמהדר אמיא בעידן צלותא: תנו רבנן בעל קרי שנתנו עליו תשעה קבין מים מטהר, נתנו עליו איש גם זו לחשה לרבי עקיבא ורבי עקיבא לחשה לבן עזאי ובן עזאי יצא ושנאך לתלמידיו בשוק פליגי בה תרי אמוראי במערבא רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי בר זבידא חד אמר שנאך וחד אמר שנאה משום בטול תורה ומשום בטול פריה ורביה ומאן דאמר לחשה שלא יהו תלמידי חכמים מצויים אצל נשותיהם כתרנגולים אמר רבי ינאי שמעתי שמקילין בה ושמעתי שמחמירין בה וכל המחמיר בה על עצמו מאריכין לו ימיו ושנותיו אמר ריב"ל מה טיבן של טובלי שחרין מה טיבן של אינהו דאמר בעל קרי אסור בדברי תורה? הכי קאמר כמה טיבן בארבעים סאה אפשר בתשעה קבין מה טיבן בטבילה אפשר בחנינה גדר גדול גדרו בה דתניא מעשה באחד שחבע אשה לדבר עבירה אמרה לו ריקא יש לך ארבעים סאה שאתה טובל בהן מיד פירש אמר להו רב הונא לרבנן רבותי מפני מה אתם מזולזלין בטבילה זו: אי משום ציונה, אפשר במרחצאות אמר ליה רב חסדא *וכי יש מבילה בחמין? אמר ליה, רב אחא בר אהבה קאי כוותך, רבי זירא הוה יתיב באגנא דמיא בי מסותא אמר ליה לשמעיה זיל ואייתי לי תשעה קבין ושדי עלואי אמר ליה רבי חייא בר אבא למה ליה למר כולי האי והא יתיב בגוויידא? אמר ליה כארבעים סאה מה ארבעים סאה בטבילה ולא בנתינה אף תשעה קבין בנתינה ולא בטבילה. רב נחמן חקן חצבא בת תשעה קבין בי אמא רב דימי אמר: רבי עקיבא ורבי יהודה גלוסטרא אמרו לא שנו אלא לחולה לאונסו אבל לחולה המרגיל ארבעים סאה, אמר רב יוסף אתבר חצביה דרב נחמן בי אמא רבנין אמר: *באושא הוה עובדא בקילעא

[ברכות] Berachot Tom 1. ואו 6

מסורת הש"ס

[כל זה-וגם ד"ה לכ"ש וגם ד"ה אלא לאו] שייכים למתני' ע"כ דלעיל בסמוך]

[מ"ק מו.]

[נמצאין מכין עם פי' שלא יאמר ללמדים ודבר זה אינו נלמד מקרא מסיני אם נלמוד לגמור]

כמה ד"ה מי ע"ב

פוטפסמת פ"ב

[עיין תוספות יומא לח: ד"ה ולא ותוס' כתובות קד: ד"ה אני]

רב נסים גאון

מה ארבעים סאה בטבילה ולא בנתינה. פירשו בברייתא דשיעור מקוה שכשר לטבילה מ' סאה ואיתתא להא בברייתא בפרק ערבי פסחים (דף קט) ובעירובין בפרק מבוי (דף יד): עזרא חיקן להן טבילה לבעלי קריין. ע' אחא מי' תקנות שתיקן עזרא ופרשוה בבבא קמא בפ' מרובה (דף פב) ובגמ' דהקורא את המגילה עומד דבני מערבא (כלכה ח):

מהרנ"ך

△ ג' רבינו שלמה זצ"ל נזכר כאותה הקונטרס (עי' כרס"י קדושין לפ. ד"ה לא קיי"ל וכו' ותוספות ד"ה לא קיי"ל וכו' ותוס' נקדושין שם וכבכורות כ"ד. סד"ה דגן וכתוס' מולין סב: ד"ה ולאפוקי מה שכתבו בזה) תת"ל

ג קהיל"ת

לפענ"ד

תנהות הב"ח

(ה) גם"מ מיי' פ"ח (מגמ') מ"ת. וע"ב ג"י ס"ש במרדכי וכן בכל העמוד: (ו) רש"י ד"ה מעבר וכו' ולא תגח לה תגלח בחולה. ל"ב בכתבי יד ישנים ומוגה כאן: (ז) רש"י ד"ה מעבר בחולה. ל"ב תגח לה תגלח לה אונסו. ל"ב בכתבי יד ישנים ומוגה כאן:

גלוין הש"ס

רש"י ד"ה וכועלי נדות אם מבנו לקריין. עי' מ"ל פ"ב ה"ג מהל' ביאת מקדש:

מה א מיי' פ"ד מהלכות ק"ש הלכה ח סמג עשין יח עוש"ע או"ח סימן פח:

מן ב מיי' פ"י מהלכות נכנסים הלכה ח סמג עשין קמג עוש"ע או"ח סימן ס"ג סעיף ג:

מן ג מיי' פ"ח מהלכות כלאים הלכה יג סמג לאוין רס עוש"ע י"ד סי' רמ סעיף ג:

מח ד מיי' פ"ד מהל' מכלי' ק"ם הלכה ח ופ"ד מהל' מפלה הל' ד (ופ"ח מהל' נכרות הל' ט) ופ"י מהל' ספר תורה הל' ח סמג עשין יח עוש"ע או"ח סי' מח עוש"ע י"ד סי' רפב סעיף ג:

מט א מיי' פ"ט מהלכות דעות הל' ד ופ"ד מהלכות תפלה הלכה ד סמג לאוין קח עוש"ע או"ח סי' קי סעיף ב:

נ ו עור ל"ת סי' סימן נא ז עוש"ע י"ד סימן לח סעיף סה:

נב ח עור ל"ת נכ"י סי' מח:

נב א מיי׳ פ״ד מהל׳ תפלה הלכה ו :
נד ב מיי׳ פ״ב מהלכות ק״ש הלכה ז :
נה ג ד מיי׳ פ״ד מהל׳ תפלה הלכה ג׳ ו :
פשיון ״ש עוש״ע או״ח סימן פט סעיף כ :

[פ׳ תפסוד, תוליון קכה: ד״ה נבוכ]

[סיין לדף כג.]

נוסחא/מהגה

גר׳ דיעות גאוני ואחי״כ

נג ה מיי׳ ופמג שם פוש״ע או״ח סימן פט סעיף ח :
נד ו ז מיי׳ שם סל׳ יג
פמג שם פוש״ע או״ח סימן עח :

רב נסים גאון

היה עומד בתפלה ונזכר שהוא בעל קרי לא יפסיק . אמרי׳ עלה בתלמוד ארץ ישראל [פ״ג הלכה ה׳] מתניתא ברבים אבל ביחיד לבין עצמו מפסיק וכו׳ מאיר ברם כר׳ יהודה אפי׳ ביחיד לבין עצמו אינו מפסיק כשאין לו מים למטול אבל יש לו מים למטול אפי׳ ר׳ יהודה מודה שהוא מפסיק :

תגהות הב״ח

(ה) במשנה רש״י ד״ה עד שיזון וכו׳ וכנמ׳ פרק ג׳ מה : (ו) תוס׳ ד״ה ומתי וכו׳ בכרכום מקומות . כ״ב בפרק מין עומדין דף ל״ג גבי סבללה פרק קלעדות ומי סכי ופרק טומר ב״ב גבי כמ״ש בתוספות שבת : (ז) ר״ה אלא וכו׳ וכן לקמן . כ״ב פוף דף כ״ה: (ז) בא״ד וכיון יסודם פירש . כ״ב פרק נשפך נמלא לבי סימן ו׳ ס״ם ממלא בתור לדברים אלו :

[פ׳ פירש״י לקמן כה: ד״ה מי שמצרו]

נוסחא

(י) ר׳ יוחנן גחתיה ל׳ ר׳ אלעזר גחתיה לר׳ יוחנן
1. נעכר נוצאה קרי
2. רוצה נוצאו
3. אינו מפסיק
מפני כח טומאתו של בריכה ולא מפני שהקרי בגופו

[פי׳ תוס׳ ענייון סד. ד״ה שטוך]

בקילעא דרב אושעיא אתו ושאלו לרב אסי אמר להו לא שנו אלא לחולה המרגיל אבל לחולה לאונסו פטור מכלום א״ר יוסף אצטמיד חצביה דרב נחמן, מכדי כולהו אמוראי ותנאי בדעזרא קמיפלגי ונחזי עזרא היכי תקן, אמר עזרא תקן לבריא המרגיל מ׳ סאה ובריא לאונסו מ׳ קבין, ואתו אמוראי ופליגי בתילה מר סבר חולה המרגיל כבריא המרגיל, וחולה לאונסו כבריא לאונסו ומר סבר חולה המרגיל כבריא לאונסו וחולה לאונסו פטור מכלום אמר רבא נהי דתקן עזרא טבילה, נתינה מי תקן והאמר מר *עזרא תקן מבילה לבעלי קריין אלא אמר רבא עזרא תקן מבילה לבריא המרגיל מ׳ סאה ואתו רבנן והתקינו לבריא לאונסו מ׳ קבין ואתו אמוראי וקא מיפלגי בחולה מר סבר חולה המרגיל כבריא המרגיל וחולה לאונסו כבריא לאונסו ומר סבר בריא המרגיל מ׳ סאה וחולה המרגיל כבריא לאונסו מ׳ קבין אבל לחולה לאונסו פטור מכלום אמר רבא *הלכתא בריא המרגיל וחולה המרגיל ארבעים סאה ובריא לאונסו תשעה קבין אבל לחולה לאונסו פטור מכלום : *ת״ר בעל קרי שנתנו עליו מ׳ קבין מים טהורין, בד״א לעצמו אבל לאחרים ארבעים סאה, ר׳ יהודה אומר מ׳ סאה מכל מקום ר׳ יוחנן וריב״ל ור״א ור׳ יוסי בר׳ חנינא אחד מהאי זוגא ואחד מהאי זוגא אריש׳א, חד אמר הא דאמרת במה דברים אמורים לעצמו אבל לאחרים מ׳ סאה לא שנו אלא לחולה המרגיל אבל לחולה לאונסו מ׳ קבין ואחד אמר כל לאחרים אפילו חולה לאונסו עד דאיכא מ׳ סאה, ואחד מהאי זוגא ואחד מהאי זוגא אסיפא חד אמר הא דאמר ר׳ יהודה מ׳ סאה מכל המקום לא שנו אלא בקרקע אבל בכלים לא ואחד אמר אפי׳ בכלים נמי, בשלמא למ״ד אפי׳ בכלים היינו דקתני ר׳ יהודה אומר מ׳ סאה מכל המקום אלא למ״ד בקרקע אין בכלים לא, מכל מקום לאתויי מאי? לאתויי מים שאובין. רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע ורבא (ברבי) בר שמואל כריכו ריפתא בהדי הדדי א״ל רב פפא הבו לי לדידי לברוך דנפול עילואי ט׳ קבין, אמר להו רבא (ברבי) [בר] שמואל תניא במה דברים אמורים לעצמו אבל לאחרים מ׳ סאה אלא הבו לי לדידי לברוך דנפול עילואי ארבעים סאה אמר להו רב הונא הבו לי לדידי לברוך דליכא עילואי לא האי ולא האי. רב חמא טביל במעלי יומא דפסחא להוציא רבים ידי חובתן ולית הלכתא כוותיה :

מתני׳ * היה עומד בתפלה ונזכר שהוא בעל קרי לא יפסיק אלא יקצר. *ירד *למטבל אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרות עד שלא תהא הנץ החמה יעלה ויתכסה ויקרא, ואם לאו יתכסה במים ויקרא, ולא יתכסה לא במים הרעים ולא *במי המשרה עד שיטיל לתוכן מים. *וכמה ירחיק מהן? ומן הצואה? ד׳ אמות :

[לעיל כה.]

מגילה מ:

גמ׳ ת״ר היה עומד בתפלה ונזכר שהוא בעל קרי לא יפסיק אלא יקצר. היה קורא בתורה ונזכר שהוא בעל קרי אינו מפסיק ועולה אלא מלמדים וקורא. ב״ש אומר אין בעל קרי רשאי לקרות בתורה יותר מכדי פסוקים תניא אידך היה עומד בתפלה וראה צואה בנגדו מהלך לפניו עד שיזרקנה לאחוריו ד׳ אמות והתניא לצדדין! ל״ק הא דלא אפשר. היה מתפלל ומצא צואה במקומו אמר רבה אע״פ שחמא, תפלתו תפלה, מתקיף ליה רבא והא °זבח רשעים תועבה° אלא אמר רבא הואיל וחטא *אע״פ שהתפלל תפלתו תועבה* : ת״ר *היה עומד בתפלה ומים שותתין על ברכיו פוסק עד שיכלו המים וחוזר ומתפלל להיכן חוזר? רב חסדא ורב המנונא חד אמר חוזר לראש וחד אמר למקום שפסק, לימא בהא קמיפלגי

[פי׳ תוס׳ ענייון סד. ד״ה שטוך]

מר

מר

בקילעא. כלישה הבית חדר שלפני המרקלין שקורין פורטינ״ו בלע״ז : תלמיד. נתמזקו שבריו ונלמדו כלומר טורך לו טוד בו : וקלי מיפלגי תמורה. רב דימי ורבין : דתמר מר . נבי עשר תקנות בב״ק בפרק מרובה : תמר רבא הלכתא ובו׳. תפלגתא דתמורתי הוא דפסק רבא תורה אור דפליגי תלינא דרבין, מיהו הכמא

נחזי עזרא היכן תקן. בהרבה מקומות (ב) גבי שלח תקנות לך פריך גמרא, הכי תלמי שלחי הכא דדבר הרגיל בכל יום הוא על כן תלו תפילו לתחריס נמי סגי בכמעט קבין לי נמי הכי פירושו ולית הלכתא כוותיה תלמ׳ שלח כר׳ יהודה בן בתירא דתמר דברי תורה אין מקבלין טומאה ו״מ דוקא לתורה אבל לתפלה *צריך מבילה ופי׳ ר״י דלא שנא והמוכל כערב יוה״כ אין לו לברך והמברך הוה ברכה לבטלה :

אלא דכולי עלמא חוזר לראש . וה״ה דהו״מ לתוקמי דכולי עלמא אין חוזר לראש ומדלא מוקי הכי ש״מ דהלכה דחוזר לראש וכן לקמן (ג) בהדיא תמר ר׳ תבאו חוזר לראשו ותימה דבמסכת ר״ה (דף יד:) ר״ח יוחנן שמע מתני׳ פקיעות בט׳ שטוח כיום ילת תלמ׳ מקיעות מלטרפות לע״ג דהכא כדי לעשות כולם וכן במגילה (פ״ב ד׳ יח:) נמי דתמרינן תמר רב אין הלכה כרבי מונא דתמר שם שהא חוזר לראש דקתמר נקוט דרב ביבי בירך ותומר הבר מקולי דיש לחלק דשאני הכא דאין לחזר לקרות וכן לקמן (ד׳ כז:) דרבי אבהו חזל במבואות המטונפות דהתם כ״ע מודו דחוזר לראש אבל הכא דגברא חזי כמו מגילה ושופר כולי עלמא מודו דאינו חוזר לראש דלא תלי למקום שפסק ורבינו יהודה פירש (ז) דהכא נמי מלי למימר דכולי עלמא דאין חוזר לראש ודשאהה קמיפלגי דהא ל״ע הוי גברא חזי כיון דאינו חוזר לראש אבל ולאי לי הו״מ למימר הכי הוה תמר ליה :

ודא זכח בשעים תועבה . פי׳ דלדוקא במקום שהיה יכול להתפלל ולהתחנן שים שם טוחה : **אע״פ** שהתפלל תפלתו תועבה . וכוי מעוות לא יוכל לתקן וכ״ש פי׳ דיחזור ויתפלל :

ממתין עד שיכלו המים. בתמיון על גבי קרקע לו ע״ג בנדים ואין שם טופח ע״מ להטפיח כדתסמע לקמן (ד׳ כה:) כגון דעביד מיף מיף שבללעין מהכה כן פי׳ הרב רבי יוסף ומיהו נראה לפרש אם יש בהן טופח על מנת להטפיח מותרין כיון דמדאורייתא אינן מטורין אלא כעד הטמוד בלבד וכבן הוא דגזור וכיון שעומד כבר בתפלתו לא תמריחו רבנן לחזור בתפלה :

מיישין

מתני׳ לא יקלר כל הברכות ובלבד שיהא שומע כל הברכות וכרכה עונה אמן כל שבירכום בקול : במים שבכלים . מים סרוחים : עד שיזון לשובן מים. וגמרא (ד׳ כה:) (ח)אפילו כמה מים למי ומזון? ומפרש לה בחמורי מחמרא והכי קאמר לא יקרא עד שילך מי רגלים עד שיזון לשובן מים : ובמה ירחיק מהם . ממי רגלים :

גמ׳ מנמנם . כמרוכה : יוכר מג׳ פסוקים . כגון בניה ובכסא דתני תפטר בפחות כדמתן (מגילה פ״ג ד׳ כג:) הקורא בתורה לא יפחות מג׳ פסוקים: והתניא לגדרין. ת״ל להלך עד שתהא לתחוריו: דלפתר. לילך לפניו ילך לפניו עד שתהא לתחוריו : לא תפתר. כגון שם נהר לפניו, מסתלק לגדדים :

תוספתא פ״ג פ״ה

כ״ק פב.

* ההיא דבעי רבין אחוי ונרא מאיר בעי רבין נחית ואתא מאי אמר רבין חח בין ידיו ורגליו מלא מים

מסורת השים

דמר סבר. כל המפסיק בתפלתו אם שהה כדי לגמוד כולה חוזר לראשה. לרשב"ם. כדלמרינן גבי ק"ש לקמן בפירקין (דף כד:) ובשהה קל מיפלגי הכא: הלי אם שהה אם לא שהה מיבעי ליה. במיללתא דרב חסדא ורב המנונא מיבעי ליה לתפלוגי בין שהה לענ שהה ומדלא לפליג שמע מינה לפילו בדלא שהה תורה אור

קלמר: [לקמן כד: ר"ש לד:]

① מר סבר *אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש ומר סבר למקום שפסק? אמר רב אשי הא' אם שהה-אם לא שהה מיבעי ליה, *אלא *דכולי עלמא אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש *(והתם) ברלא שהה קמיפלגי דמר סבר גברא דחויא הוא ואין ראוי ואין תפלתו תפלה ומר סבר גברא חזיא הוא ותפלתו תפלה. תנו רבנן יהנצרך לנקביו אל יתפלל ואם התפלל תפלתו תועבה אמר רב זביד ואיתימא רב יהודה לא שנו אלא שאינו יכול לשהות בעצמו אבל אם יכול לשהות בעצמו תפלתו תפלה, ועד כמה? אמר רב ששת 'עד פרסה אינא דמתני לה אמתניתא במה דברים אמורים כשאין יכול לעמוד על עצמו אבל אם יכול לעמוד על עצמו תפלתו תפלה ועד כמה? אמר רב זביד (ה) *עד פרסה. אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן * יהנצרך לנקביו הרי זה לא יתפלל כמשום שנאמר °הכן לקראת אלהיך ישראל ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מ"ד °שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים-שמור עצמך שלא תחטא, ואם תחטא הבא קרבן לפני 'וקרוב לשמוע':*(דברי חכמים) אמר רבא הוי קרוב לשמוע דברי חכמים שאם חוטאים מביאים קרבן ועושים תשובה מחת הכסילים[זבח]אל תהי ככסילים שחוטאים ומביאים קרבן ואין עושים תשובה °כי אינם יודעים לעשות רע" אי הכי צדיקים נינהו? אלא אל תהי ככסילים שחוטאים ומביאים קרבן ואינם יודעים אם על הטובה הם מביאים אם על הרעה הם מביאים, אמר הקב"ה בין טוב לרע אינן מבחינים והם מביאים קרבן לפני! רב אשי ואיתימא רב חנינא בר פפא אמר שמור נקביך בשעה שאתה עומד בתפלה לפני. תנו רבנן *הנכנס לבית הכסא חולץ תפיליו ברחוק ד' אמות ונכנס אמר רב אחא בר רב הונא אמר רב ששת לא שנו אלא בית הכסא קבוע אבל בית הכסא עראי חולץ ונפנה לאלתר 'וכשהוא יוצא מרחיק ד' אמות ומניחן מפני שעשאו בית הכסא קבוע. איבעיא להו מהו שיכנס אדם בתפיליו לבית הכסא קבוע להשתין מים? רבינא שרי רב אחא בר מתנא 'אמר אתו שיילוה לרבא אמר להו, אסור חיישינן שמא יפנה בהן ואמרי לה שמא יפיח בהן תניא אידך הנכנס לבית הכסא קבוע חולץ תפיליו ברחוק ד' אמות ומניחן בחלון הסמוך לרשות הרבים ונכנס ובשהוא יוצא מרחיק ד' אמות ומניחן דברי בית שמאי ובית הלל אומרים אוחזן בידו ונכנס ר"ע אומר אוחזן בבגדו ונכנס בבגדו ס"ד יזימנין מישתלי להו ונפלי! אלא אימא אוחזן בבגדו ובידו ונכנס. ומניחם בחורין הסמוכים לבית הכסא [ה] ולא יניחם בחורין הסמוכים לרשות הרבים שמא ימלו אותם עוברי דרכים ויבא לידי חשד ומעשה בתלמיד אחד שהניח תפיליו בחורין הסמוכים לרשות הרבים ובאת אחת ונטלתן ובאת לבית המדרש ואמרה ראו מה נתן לי פלוני בשכרי, כיון ששמע אותו תלמיד כך עלה לראש הגג ונפל ומת באותה שעה התקינו "ישהא אוחזן בבגדו ובידו ונכנס תנו רבנן בראשונה היו מניחין תפיליהן בחורין הסמוכין לבית הכסא ובאין עוברים ונוטלין אותן אחמיצו שיהא מניחין אותן בחלונות הסמוכות לרשות הרבים ובאין עוברי דרכים ונוטלין אותן אחמיצו שיהא אוחזן בידו ונכנס. אמר רבי מיאשא ב"ה*בריה דריב"ל הלכה °גוללן כמין ספר ואוחזן בימינו כנגד לבו אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן ובלבד 'שלא תהא רצועה יוצאת מתחת ידו טפח אמר רבי יעקב בר אחא אמר רבי זירא °לא שנו אלא שיש שהות ביום ללבשן אבל אין שהות ביום ללבשן עושה להן כמין כיס טפח ומניחן *אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יותנן ביום גוללן כמין ספר ומניחן בידו כנגד לבו ובלילה עושה להן כמין כיס טפח ומניחן אמר אביי °לא שנו אלא בכלי שהוא כליין אבל בכלי שאינו כליין אפילו פחות מטפח, אמר מר זוטרא ואיתימא רב אשי תדע שהרי פרין קטנים מצילין באהל המת ואמר רבה בר בר חנה כי הוה אזלינן בתריה דרבי יותנן כי הוה יהיב לן למיעל לבית הכסא כי הוה נקיט ספרא דאגדתא הוה יהיב לן כי הוה נקיט תפילין לא הוה יהיב לן, אמר הואיל ושרונהו רבנן

חיישינן שמא יפנה בהן ומסור. ודוקא בבית הכסא קבוע חיישינן שמא יפנה בהן אבל בבית הכסא ערלי אינו רגילים לפנות שם מותר להשתין בהן ולא חיישינן שמא יפנה בהן והא דתניא לקמן 'לא ישתין בהן תפילו בבית הכסא ערלי היינו דוקא בשמזוזן בידו דחיישינן שמא יפשוף בהן הגילופות שם יפלו מיס על רגליו ולו יגע בחמה:

שדרבי פכין קטנים מצילין באהל המת. ועל כרחך מטעם חוליך הוא דאי לית בהו חוליך בלע לא היו מצילין דהוי כמו לוקחין שנבלין בטיט °שמקלקלין טומאה באהל המת:

דכרים

נדה א מיי' פ"ד מהל' תפלה הלכה ג סמג עשין יט עוש"ע או"ח סימן קד סעיף ה: נמ ב ג מיי' שם הל' ו' סמג שם עוש"ע או"ח סימן נה סעיף ג: ם ד מיי' ופמג שם עוש"ע שם סעיף ג ג: סא ה ו מיי' פ"ד מהל' תפלין הלכה ז סמג עשין נה עוש"ע או"ח סימן מג סעיף ה [כה מהפסק כאן ובהל' תפלין דף עם]: סב ז מיי' ופמג שם עוש"ע שם סעיף ג: [ח מיי' שם]: סג ח ם ו מיי' ופמג שם שם עוש"ע שם סעיף ה: סד כ ל מיי' שם הלכה יט סמג שם עוש"ע שם סעיף ו:

ואיתימא רב יהודה עד פרסה כנ"ל בס"ל

בפלא נ"ב

שיעור בעלי חלים עבור בשאר שעה בפרסה בעלים עבור כי מיני שעות זמניות כך

רב נסים גאון

פכין קטנים מצילין באהל המת. עיקרה בתיפתי (פרסה מקף) וכל כלי פתוח בכלי תרש הכתוב מדבר מה ת"ל פתוח ואפילו כל שהוא(והואיל הוא) [הוא] פסא באהל המת שקוף לפיכך אם יהיה מוקף בצמיד פתיל מציל על מה שבתוכו כדמפרש התם נמי וכל כלי פתוח מיבן אמרו כלים מצילין בצמיד פתיל באהל המת ואמרו עוד פסא הוא אין ת"ל הוא אלא הוא שיציל על עצמו ובשבת בפ' אמר רבי עקיבא (דף פד) ובבבא קמא בפ' כיצד הרגל מועדת (דף כה) נמרי' תניא ממף בשת מצין הדין הוא ושת פכין קטנים שמהארין בוב ממאין בשת:

[בר בריה כנ"ל וכ"ה בשלמות פ' כח וכן פיתף לקמן כד:]

הגהות הב"ח

(ה) גמ' תילף דמתני לה ממתניתא וכו' ממר רב זביד ממר רב יהודה עד פרסה:

גליון השים

תוס' ד"ה שסרי וכו' שמקבלין טומאה בשאול שמת. כדלקמן דף ג ע"ח:

[פסוק ג מדפוס ופ' כי תצא כעין יפנה]

[פ"ל כב: תוס' ד"ה אלא]

תוספתא פ"ב

שבת סב.

[לקמן כד: ר"ש לד:]

פך דרכה בב"ח ג"ל קודם בפ' דרי' יעקב בר אחא ר"ש"ל

דברים שהתרתי לך כאן כו'. ולא כמו לשנויי דכריס שהתרתי לך בבית הכסא ערלי לתרכתי לך בקבוע לפטור בגדולים והתפילין כרשלמו לבל להסתמין מותר מקום ללא תסכתן בכרייתא לבל הך דטפח וטפחיים לתסכתן ליה בכרייתא כהדיא הר"ר יוסף: והתניא

נגטרן אמר רבא כי הוה אולינן בתריה דר"נ כי הוה נקיט ספרא דאגדתא יהיב לן כי הוה נקיט תפילין לא יהיב לן אמר הואיל ושרונהו רבנן נגטרן. ת"ר *ולא יאחז אדם תפילין בידו וס"ת בזרועו ויתפלל ילא ישתין בהן מים * ולא יישן בהן לא שינת קבע ולא שינת עראי אמר שמואל סכין ומעות וקערה וכבר הדיו אלו כיוצא בהן. אמר רבא אמר רב ששת לית הלכתא כי האי מתניתא, דב"ש היא, דאי ב"ה השתא בית הכסא קבוע שרי, בית הכסא עראי מיבעיא, מיתיבי דברים שהתרתי לך כאן אסרתי לך באי מאי לאו תפילין - אי אמרת בשלמא בית הלל התרתי לך באן קבוע אסרתי לך כאן עראי בית הכסא עראי, אלא אי אמרת ב"ש הא לא שרו ולא מידי! בי תניא ההיא לעניין מפח ושפחים דתני חדא כשהוא נפנה מגלה לאחריו מפח ולפניו מפחים ומניא אידך לאחריו טפח ולפניו ולא קשיא כאן לגדולים כאן לקטנים, ותסברא אי בקטנים לאחריו מפח למה לי? אלא אידי ואידי בגדולים ולא קשיא הא באיש הא באשה, אי הכי הא דקתני עלה זהני ק"ו שאין עליו תשובה מאי אין עליו תשובה דרבא דמילתא הכי איתא? אלא לאו תפילין ותיובתא דרבא אמר רב ששת תיובתא; מכל מקום קשיא: השתא בית הכסא קבוע שרי, בית הכסא עראי לא כל שכן? הכי קאמר בית הכסא קבוע דליכא ניצוצות שרי, בית הכסא עראי דאיכא ניצוצות אסרי, אי הכי אמאי אין עליו תשובה תשובה מעלייתא היא? הכי קאמר הא מילתא תיתי לה בתורת טעמא ולא תיתי לה בק"ו, דאי אתיא לה בתורת ק"ו זהו ק"ו שאין עליו תשובה: *ת"ר הרוצה ליכנס לסעודת קבע מהלך עשרה פעמים ד' אמות או ד' פעמים י' אמות ויפנה ואח"כ ינכנס אמר ר' יצחק הנכנס לסעודת קבע חולץ תפיליו ואח"כ ינכנס ופליגא דר' חייא דא"ר חייא 'מניחן על שלחנו וכל הדור לו, ועד אימתי? אמר רב נחמן בר יצחק "עד זמן ברכה תניא חדא צורר אדם תפיליו עם מעותיו באפרקסותו ותניא אידך לא יצור, לא קשיא הא דאומניה הא דלא אומניה *דאמר רב חסדא "הואי סודרא דתפילין דאומניה למיצר ביה תפילין: צר ביה תפילין אסור למיצר ביה פשיטי, אומניה ולא צר ביה, צר ביה ולא אומניה שרי למיצר ביה זוזי, ולאביי דאמר *הוזמנה מילתא היא אומניה אע"ג דלא צר ביה, צר ביה: אי אומניה אסיר אי לא אומניה לא. בעא מיניה רב יוסף בריה דרב נתניא מרב יהודה מהו שיניח אדם תפיליו תחת מראשותיו, תחת מרגלותיו לא קא מיבעיא לי שנוהג בהן מנהג בזיון כי קא מיבעיא לי תחת מראשותיו מאי? א"ל הכי אמר שמואל כמותר אפילו אשתו עמו מיתיבי לא יניח אדם תפיליו תחת מרגלותיו מפני שנוהג בהם דרך בזיון אבל מניחן תחת מראשותיו ואם זיתה אשתו עמו אסור היה מקום שגבוה ג' טפחים או נמוך ג' טפחים מותר תיובתא דשמואל תיובתא, אמר רבא אע"ג דתניא תיובתא דשמואל הלכתא כוותיה מ"ט כל

בימינו מעל רגליו: בית הכסא ערלי. לקמיה: דתיכא ניצוצות. הניחזין על גבי רגליו ואמריכן במסכת יומא (דף י.) מלוה לשפשפן שחשוב לאדם שיצא בניצוצות שעל גבי רגליו שמא ירחם בכרות שפכה ונמצא מוליא לעז על בניו שהם ממזרים הילכך מי שפשר לחוץ תפילין בידו: הא מינלפת. דתפילין דבית הכסא ערלי מקום טעמא. תיתי לה בתורת טעמא. להחיר בבית הכסא קבוע את החמיר בבית הכסא ערלי מקום טעמא דניצוצות: דלמי תיתי לה בתורת ק"ו. לומר דין הוא להקל בבית הכסא ערלי ולהחמיר בבית הכסא (ה) חמור ולא מזול כמר טעמא תלת כמר תומרא וקולא וחמן עבדינן חיפכא חין לי' עליו מה להסיבך אחין לי למטה בשום מקום בית הכסא ערלי חמור מן הקבוע שלוכל להסיבך אם התרתי בקבוע אהוא קל בדבר פלוני נהיר בשל ערלי שהוא חמור כל תבל טעמא ליכא למתי לעבדינן להכא ליכא ניצוצות והכא ליכא ודבר זה נלמו קל ולא חמור: הנכנס לסעודת קבע. וגמלי הוא שילמוך לנקביו בתוך הסעודה: מהלך עשרה פעמים כו'. וכבל פעם ופעם בודק עצמו ויוצא חולי יוכל להפטות שהרי לך מוכיח בגרגלים לנקב: חולץ תפיליו. שמא ישכחנו בסעודה ויתגנה בתפיליו: ובן חמור לו. שיהו מזומנים לו ויחזור ויניחם בשעת ברכה: פחפרקסותיה. מודר של רחשו: עם מעותיו. לית עם המעות ממש אלא שני קשרים זה אצל זה: ה"ג הא דלחומניה הא דלא לחומניה. להניח סודר לתפילין דכיון דלחומניה שוב אחמר לעור בו מעות מאחר שהקטו לכך: לר' ביה. לי' לחומניה אין לי לא לחומניה לית לקדים ומרי למילר ביה דהכי תניא בהדיא בסהדרין (מח:) הניח בו תפיליו יניח בו מעות: ולמאי דאחמר הוזמנה מילתא היא. גבי חורג בגד לתם בסהדרין בפרק נגמר הדין (ד' מז:): מהו שיניח תפיליו תחת מרחשותיו. בגילה בשמוח יתן: חם היה מקום גבוה ג' טפחים. למעלה מרחשותיו ועליו יותן התפילין או למטה מרחשותיו יוצא מקום מן הממה:

כל

[סוכה מח:]
[שם כו.]
[נ"מ נה.]
שבת סב:
[שם מז: מח. מגילה כו: מנחות לב:]
סנהדרין מת.
הגהות הגר"א
[ה] רש"י ד"ה ולא יתן יין בפה שמא יפיל. כ"ע:

מסורת השי"ס

כל לנטורינהו טפי עדיף. לה מבזיוני(ג) כמה שהוא מוזהר על שמירתן. ומן המכבדים ומן הגנבים טפי עדיף להו מבזיוני: בכובע. הוא הכיס שלהם: למורסא דכובע. שהפילין נכרין בבליטתן בקלה הכיס והוא כמוגלא: לייר להו בכיליתא. כיריעה הפרוסה סביבו' ממנו קושרן: ומפיק למורסא לבר. בליטת הקשר תורה אור

שהפילין בולטין מן היריעה היה סופך לצד החוץ ולא לצד המטה: לסרסיפא. בסמל: יוסי מבילה הוה. יום שמבלה לשמו דהוה ליה ליל תשמיש והיינו כשמואל דאמר לפילו לשמו עמו: ולתגמולן הלכה למעשה. מה שנוי להכיחם לו לת עשה שלא ללמדני הלכה לעשות מעשה כשמואל: ולפילו לשמו עמו. (ד) לזיהיר פניו דכל זמן שהן פניו פניה כנגד פניו פשיטא ליה לאסור לזיהר הרחור גניעת ערוה על ידי לחברי תשמיש: לשמו כגופו. ורגיל בה וליכא הרהור כולי האי: כשלמא לכב יוסף. דלמר לשמו היא דשריא לבל אחר לשמו עמו להו למשיעת היא לשמו כגופו היא דאמר רבי יוסי בי ביני לית ליה: ביני לבי יוסי במטה ובני ביני. ולשמו בגלל ביני: לרידי נמי. בין לשמו בין לאחר פלוגתא דהני תנאי היא: הא לא חיכא עגונות. דענטי מהדדי: ונקולה חלמה ערומה. ולקו על פי שרוח לשון לברך לשמה יוצא מוכיח שביניהם פניה שלמה מכוסים בקרקע: לבל לת היים. מפני שהכיליס והגיד בולטין וגדלין, ולקו על שמגולות מגבדתי והייט סייעתה: כגון שהיו פניה טומות. דכוקים ומכוסות בקרקע טומה ממש לשון שניעות היה חלק שהיה בולטת לפלטיירט"ת בלעז: בת שלש ובן שבע. שהוא זמן שהן בתים לכלל ביאה: בת י"ח ובן י"ב. זמן שהן בתים לכלל שערות ושדיין נכוים שמשם ולילך בתים לכלל [ביאה] שהרי מתאוה להן: האיש לחמר רבה. גבי הפילין לקמן מרשותו דקאמר שמואל לפילו לשמו עמו הלכה כשמואל: הכא. גבי קיים שהם יכולים דקא קרי שמואל בשלשו עמו מלי: מחתא מחתיכו. בתריגה אחת *לרגשם: ילא שערו בבגדו. שנקב בגדו כנגד זקן התשמון וילא מן השער בנקב מהו מי הוי ערוה לקרות ק"ש כנגדו לו לא: שער שער. כלומר מה כך: לשמחכולי בה. אם לשמו לשמחכולי בה: מיני היא. שפיר כלומר מה שנוי שהם יכולים לקרות עומדין ולא יזדקקו להן לכריס: עם הכיליתין שבחוץ. "לשעבה ולמיד" הן הכיליה לוקן על כפרס הרחור עבירה שבהחכלו בבגוד מדין: לשמו ולשמו. אם מפה מגולה בה לת יקרא ק"ש כנגדה: שוק. *בלשמו לוים: ערוה. להסחכל וכן בלשמו לק"ש: גלי שוק. וכתיב בהריה פנל ערוה: קולב ערב. מדמשמע לה קרא בגוה שמע מינה מיהו היא: בהולה תפיליו. בשמחכול בבית הרחם ובבית הרחם כאילו בא עליה: והאמר רב ששת למה לה: מנה הבתוב. תבשיפין שבחוץ עם תבשיפין שבפנים. מפרשי' לה בסם שבת בם' בסת אשה (ד' סד) ותקריב את קרבן ח' אחר ר' אלעזר פנל זה דשם של בית הרחם אחר ליה רבא אפי מקרא לא שמעת מיניה כותו כאן מקום ומה הבא בבר הוכיר

כמאלות פ' בא ליתא רב פפא

[שבת מד. ביצה כט: ב"ב קו: ע"ז עד. פנחדרין יח.]

[בתובות סו. מנחות נב: בכורות נה:]

נ"ב ק"ש לאחתו ואת"ל ענין ובוא...

[שבת נח. מנחות נב.]

[תוען נח:]

[קדושין פה:]

[ברכות ט.]

[סנהדרין כד. תוען קלד:]

[פ"ב ת"ח נתיים פ' ס' ע"ב פ' על דבני רבי חנינא]

עין משפט נר מצוה

ערך א מיי' ופסק עוש"ע שם:
ערה ב עוש"ע תו"ח סימן רמ סעיף (ו) [ח]:
ערן ג מיי' פ"ג מהלכות ק"ש הלכה יח סמג עוש"ע תו"ח סימן עג סעיף ב:
ערך ד מיי' שם עוש"ע שם סעיף ה:
ערך ה מיי' פ"ג מהלכות ברכות הלכה ט סמג עשין כו עור עוש"ע תו"ח פ' עד סעיף ד וכפ' כז סעיף ג' [וכייל פ' שכת סעיף ה]:
ערס ז מיי' פ"ג מהלכות ק"ש הלכה יח סמג עשין יח סור עוש"ע תו"ח סימן עג סעיף ג:
פ ח מיי' שם הל' יח עוש"ע שם סעיף ד:
פא ט מיי' פכ"ח מהל' תפילין הל' ב סמג לאוין קכו עוש"ע תפ"ח פ' כה סעיף ה:
פב י מיי' פ"ג מהל' ק"ש הל' טו סמג עשין יח עוש"ע תו"ח סימן עג סעיף ג:
פג כ [מיי' פכ"ח מהל' תפ"ח הל' ב סמג עוש"ע] שם סעיף"ע עוש"ע תפ"ח פ' כה סעיף ו:
פד ל [מיי' שם] עוש"ע תו"ח פ' עה סעיף ה:
פה מ נ מיי' פ"ד מהל' ק"ש הל' ט סמג עשין כב עוש"ע תו"ח פ' ט סעיף ה:
פו ס מיי' פ"ד מהלכות תפלה הל' יג סמג עשין יט עוש"ע תו"ח פ' עה סעיף ה:

ממשמש

ואפילו אשתו עמו, מתקיף לה רב יוסף אשתו ולא מיבעיא אחר! אדרבה אשתו כגופו דאחר

(*) לאו כגופו מיתיבי שנים שישנים במטה אחת, זה מחזיר פניו וקורא, וזה מחזיר פניו וקורא ותניא אידך הישן במטה ובניו ובני ביתו בצדו הרי זה * לא יקרא ק"ש אא"כ היתה טלית מפסקת ביניהן, ואם היו בניו ובני ביתו קטנים מותר בשלמא לרב יוסף לא קשיא הא באשתו הא באחר אלא לשמואל קשיא? אמר לך שמואל לרב יוסף מי ניחא והתניא היה ישן במטה (ו) (ובניו) ובני ביתו במטה לא יקרא ק"ש אא"כ היתה טליתו מפסקת ביניהן אלא מאי איה לך למימר אשתו לרב יוסף תנאי היא לדידי נמי תנאי היא: אמר מר זה מחזיר פניו וקורא ק"ש והא איכא עגבות? מסייע ליה לרב הונא דא"ר הונא עגבות אין בהם משום ערוה לימא מסייע ליה לרב הונא דא"ר הונא מפני שיכולה לכסות פניה בקרקע אבל לא האיש תרגמה רב נחמן בר יצחק כגון שהיו פניה טוחות בקרקע: אמר מר אם היו בניו ובני ביתו קטנים מותר ועד כמה? אמר רב חסדא תינוקת בת שלש שנים ויום אחד ותינוק בן ט' שנים ויום אחד איבא דאמרי *תינוקת בת י"א שנה ויום אחד ותינוק בן שתים עשרה שנה ויום אחד *אידי ואידי עד כדי שדים נבונו ושערך צמח א"ל רב כהנא לרב אשי התם אמר רבא אע"ג דתיובתא דשמואל הלכתא כוותיה דשמואל, הכא מאי? אמר ליה *אמו כולהו בחדא מחתא מחתינהו, אלא היכא דאיתמר איתמר ולא איתמר. א"ל רב מרי לרב פפא שער יצא בבגדו מהו? קרא עליה שער שער: א"ר יצחק באשה ערוה, למאי, אילימא לאסתכולי בה והא *א"ר ששת למה מנה הכתוב תבשיטין שבחוץ עם תבשיטין שבפנים לומר לך כל המסתכל באצבע קטנה של אשה כאילו מסתכל במקום התורף אלא באשתו ולק"ש, אמר רב חסדא באשה ערוה שנאמר גלי שוק עברי נהרות וכתיב תגל ערותך וגם תראה חרפתך *אמר שמואל באשה ערוה שנא' כי קול ערב ומראך נאוה אמר רב ששת באשה ערוה שנא' *שערך כעדר העזים: אמר ר' חנינא אני ראיתי את רבי שתלה תפיליו *ויהי חיך מיתיבי תפילה תפיליו יחלו לו חיין *דורשי חמורות אמרו יהיו חיך תלואים לך מגמל זה התולה תפיליו לא קשיא הא ברצועה הא בקציצה ואצבעית אומא לא שנא רצועה ולא שנא קציצה אמור רבי תלה רבי בכיסתא תלה, אי הכי מאי למימרא? מהו דתימא חיבעי הנחה בספר תורה קמ"ל: ואמר ר' חנינא אני ראיתי את רבי שניהק ופיהק ונתעטש וקרק וממשמש

והא מני רבי חייא מינהן בכובע תחת מרחשותו. ומה תאמר תחת מרחשותו ולא פריך מינה משום דמינן לפרושי שלא בכובע כנגד רחשו ואומר (ו) הרב דמ"ל מאי חיריא בכובע תפיל ולא בכובע כמי שלא בכובע כמי שלא ק"ש כנגד רחשו ומה תאמר ומ"מ קשיא ליקני דמיירי בחשו עמו דבטיח כלי בתוך כלי ול"ע: שנים שהו יכולים במטה. ול"ת והלא רוחה ערוה עמו ול"ל קיוליה רחשו לחוץ ול"ת והכי לכו רוחה לת הערוה ול"ל דקסבר לבו רוחה לת הערוה מומר לי כמי חוץ בבגדו כנגד לבו:

והתניא היה יתן במטה וכני ביתו וכו'. פי' רבינו תחת לשכתן כגלל ביתו ולת נהירא דלת לשכתן חשו כמקריית בני ביתו זעור לפילוגו הול"ל והת קתני כלן" יתן לתבריית לפלוג קלי אבל מדקתמר "והתניא" משמע דבריית תחרם היא ותומר אי יוסף דגרסינן היה יתן במטה וחשו יכנה בגלוו לת יחזיר פניו וקרת חיכ היתה טליתו מפסקת ביניהן: ממשמש

[כתובות סו. מנחות נב: בכורות נה:]

[שבת מה. תוען נח:]

[קדושין פה:]

[ברכות ט.]

[סנהדרין כד. תוען קלד:]

[פ"ב ת"ח נתיים פ' ס' ע"ב פ' על דבני רבי חנינא]

הגהות הב"ח

(ג) גמ' אלא מפני מבזיוני וכיכה: (ב) שם היה יתן במטה וכני ביתו כל"ל ובינו נמחק: (ד) ר"ה ולפילו לשמו עמו והוא שיחזיר פניו: (ה) רש"י ד"ה כל לשמוליעכו וכו' מבזיוני כיון שהוא: (ו) תוס' ד"ה והתניא כו' דלת לשכתן חשו דמקריית בני ביתו . ועי' פרי"ת תו"ח בלשמוליעכו (סימן רנ"ח):

(ו) גמ' אלא מפני מבזיוני וכיכה: (ב) שם היה יתן במטה וכני ביתו כל"ל ובינו נמחק: (ד) ר"ה ולפילו לשמו עמו והוא שיחזיר פניו: (ה) רש"י ד"ה כל לשמוליעכו וכו' מבזיוני כיון שהוא: (ו) תוס' ד"ה והתניא כו' דלת לשכתן חשו דמקריית בני ביתו . ועי' פרי"ת תו"ח בלשמוליעכו (סימן רנ"ח):

(ס) ר"ה זה כתולה תפיליו שהפילין נתיים על לחם . ר"ב בשלה התכלת דף מ"ד ולמר ר"ם נקיט כל כמאלו תפיליו יומים שנלמר לדי שליסה יחיד: (ו) תוס' ד"ה והת תני וכו' ולמר הכי כיבוי יוסף דת"ב:

וממשמש בכנגדו. פרש"י להעביר הכיסה העוקלתו לכל לת מתעטף לם נפלה טליתו ותרי מילי נינהו. ור"ח פי' דחדא מילתא היא פי' ממשמש בכנגדו תקן (ה) שלא יפול מעל רחמו לכל לם נפל מעל רחמו לת היה מתעטף שהרי היא הפסקה לם מתעטף כיון שנפל לגמרי לכל לתקן קלא שלא יפול לת הוי הפסקה:

ואומר רבון העולמים. מיד בתמלא תפלתו ותחי"כ מתחיל ממקום שפסק:

אמר ליה לדידי לת סבירא לי. פירוש משום תרתי מילי חדא דסבירא לתיהו חוזר לרחש דאמר רבי יוחנן (ר"ה דף ל"ד:) שמע תשע תקיעות בתשע שמוע ילת ושוד דסבירא לי מינה ידו על פיו ותם כן הוי ליה רחוי לדידך דסבירא לך דחייב להפסיק וכו':

בחבלי השוה. כלומר בתנם מוסכים עליהם עון כי טוב היה שלא היו מקיימין תורתו כלל:

***פסק** רבינו חננאל כרב תסדא[שייר לקמן] דאמר לעולם יסמוך אדם גאולה לתפלה ק"ש לפלגי[ה.כ.] לומר תחת בנדו על בשרו וסל"ל כל עלמותי תאמרנה (תהלים לה:) *ואתע"ג דר' תסדא תלמיד דר' הונא הוה לתומרא חזלינן וכ"ע לתפסק פסק כרב הונא תלמיד גמרא מיניה ביומא פרק הממונה (ד' ל':) ליח

מבליעו באפרקסותו? א"ל אנא יאנינא דעתאי: "המשמיע קולו בתפלתו * הרי זה מקטני אמנה: אמר רב הונא "לא שנו אלא שיכול לכוין את לבו בלחש אבל אין יכול לכוין את לבו בלחש מותר וה"מ ביחיד אבל בצבור אתי למיטרד צבורא: רבי אבא הוה קא משתמיט מיניה דרב יהודה דהוה קא בעי למיסק לארעא דישראל, *דאמר רב יהודה כל העולה מבבל לא"י עובר בעשה שנאמר °בבלה יובאו ושמה יהיו ימים עד יום פקדי אותם נאם ה"' אמר- איזיל ואשמע מינה מילתא *מבית וועדא והדר אפיק אזל אשכחיה לתנא דקתני קמיה דרב יהודה היה עומד בתפלה ונתעטש ממתין עד שיכלה *הרוח וחוזר ומתפלל איבא דאמרי יהיה עומד בתפלה ובקש להתעטש מרחיק לאחריו ר' אמות ומתעטש וממתין עד שיכלה הרוח וחוזר ומתפלל ואומר °רבש"ע יצרתנו נקבים נקבים חלולים גלוי וידוע לפניך תרפתנו ובלימתנו בחיינו ובאחריתנו רמה ותולעה[מתחיל ממקום שפסק][ה] אמר (ליה) (נ) *אילו לא באתי אלא לשמיע דבר זה די: ת"ר היה ישן בטליתו ואינו יכול להוציא את ראשו מפני הצנה חוצץ בטליתו על צווארו וקורא ק"ש ני"א על לבו ותנא קמא הרי לבו רואה את העורה? קסבר לבו רואה את העורה מותר. אמר רב הונא א"ר יוחנן היה מהלך במבואות המטונפות מניח ידו על פיו וקורא ק"ש, א"ל רב חסדא האלהים אם אמרה לי ר' יוחנן בפומיה לא צייתנא ליה איבא דאמרי אמר רבה בר בר חנה אמר ריב"ל היה מהלך במבואות המטונפות מניח ידו על פיו וקורא ק"ש א"ל ר' חסדא האלהים אם אמרה לי ריב"ל בפומיה לא צייתנא ליה ומי אמר ר' הונא הכי והאמר רב הונא °ת"ח אסור לו לעמוד במקום הטנופת לפי שאי אפשר לו לעמוד בלי הרהור תורה? לא קשיא כאן בעומד כאן "במהלך, ומי אמר רבי יוחנן הכי והאמר *רבה בר בר חנה א"ר יוחנן °בכל מקום מותר להרהר בדברי תורה חוץ מבית המרחץ ומבית הכסא וכי תימא הכא נמי כאן בעומד כאן במהלך איני והא *רבי אבהו הוה קא אויל בתריה דרבי יוחנן והוה קא קרי ק"ש כי מטא במבואות המטונפות אשתיק א"ל לך' יוחנן °להיכן אהדר? א"ל אם שהית כדי לגמור את כולה חזור לראש הכי קאמר ליה: לדידי לא סבירא לי לדידך דסבירא לך אם שהית כדי לגמור את כולה חזור לראש תניא כותיה דרב הונא תניא כותיה דרב חסדא תניא כותיה דרב הונא המהלך במבואות המטונפות מניח ידו על פיו ויקרא ק"ש תניא כותיה דרב חסדא *היה מהלך במבואות המטונפות לא יקרא ק"ש ולא עוד אלא שאם היה קורא,בא,פוסק לא פסק מאי?אמר ר' מיאשה בר בריה דריב"ל עליו הכתוב אומר °יגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו [בהם]" ר' אסי אמר(נ) °זהו מושבי העון בחבלי השוא" רב אדא בר אהבה אמר מהכא °כי דבר ה' בזה" ואם פסק מה שכרו? אמר ר' אבהו עליו הכתוב אומר °ובדבר הזה תאריכו ימים: אמר רב הונא היתה "טליתו תנורה לו על מתניו מותר לקרות ק"ש תניא נמי הכי °היתה טליתו של בגד ושל עור ושל שק תנורה על מתניו מותר לקרות ק"ש אבל

ומשמש בכנגדו. להעביר הכיסה העוקלתו: לבל לת היה מתעטף. לם נפלה טליתו לת היה טולה ומתעטף בלת להפסק: על סנטרו. מכוון בלבו שלא תרחה פתיחת פיו: הרי זה מקטני אמנה. כלומר אין הקב"ה שומע תפלת לחש:(ד) תורה אור ומנביה הרכיבם הרי זה מגביהו המקרי. דכתיב ויקרלו בקול גדול (מלכים ב' י"ח): המגהץ והמפסק הרי זה מגבי הרוח וי"ל ניכר שהוא מכוער גרסינן: חלת עטוש לתעטוש קשיל. דחין עטוש חלת לחוכמו: למטה. מפיק בקול: ומקילת לי כי כולי תלמודאי. מקולה עלי ומביכה לפי שהיה רגיל להתעטש: כשם שעושים לו נחת רוח. מהעטוש נחת רוח לחדם: כך עושים לו נחת רוח מלמעלה. מן השמים למולם שחלמו: לחפשר כדרך יהודה. להכליע בחפרקסותו= סודר שמניחין עליו ושני ריחתין תלויין בצדיו: פתקיה. זריקו: מישתמיט מיניה. לת היה נרחה לנין לפי שהיה רבי חנא חפץ לעלות לת"י וכ"ע יהודה חושב לו לפיכך לת היה נכנס לבית המדרש: ותעמע מיניה מילתא. מכחון: מבית וועדא. מבית המדרש: ונתעטש. מלמעה: עד שיכלה הרוח. מגופו שעולה מחוכו רוח: וחוזר לחפלה. למקום שפסק: ואומר. בתוך התפלה דהא מופסקת ועומדת ככר על ידי הרוח לפיכך יכול להפסיק נמי ולומר דבר זה בתחלת: תונן כמליון על לוחרו. מה שיש מן המליה ולמעלה מן בחפיו מדביק בלוחרו וכיון שכוסס קלמר: לדידי לת סבירא לי. לת הייתי מזקיקן להפסיק: בחבלי השוא. בחבלים שליכם חזקים [שלת נוחין להנתק] מן מוסכין הטון על עלמם, שם זה על ידי דבור בעלמה הוא נעשה: וכדבר הזה. כחביל דבור זה שמהרתם עליו מתריכון ימים: הייתה טליתו מגורה על מתניו. לכשהוא ממהכיו ולמעלה לת"פ מממניו ולמעלה הוא עניה קורלת ק"ש: לחבל

מסורת השים

תיבת וכשהוא מפהיק ליתא מן הנגמ' שלת מפיקו"ש ונכתב בגמ' רש"ל

[נעיל מז. שבת מח.]

שבת מח. בתובות קיו: (ג) ב"ק נ"ב. ע"ש. [ב"ק נרש"י לחבל כשהוא מחיכת הרוח]

שבת מ. קי. קדושין נב. ע"ג מד: זבחים קב: ר"ה לד: [נעיל כג.]

תוספתא פ"ב

ישעיה ס כתדבר שקל"ג דברים נב

עין משפט נר מצוה

פז א טוש"ע תר"ם סי' לז סעיף ג:
פח ב טוש"ע שם סעי"ד:
פט ג [טור שו"ע שם ס"ג] ד [מיי' פ"ד מהל' תפלה הל"ח טוש"ע שם סעיף ה:
צ ה טוש"ע תר"ם סי' קג סעיף ג:
צא ו ז מיי' פ"ד מהל' תפלה הלכה יח סמג עשין יט טור שו"ע תר"ם סימן לז סעיף ב:
צב ח ם מיי' פ"ג שם הלכה ט סמג שם טוש"ע תר"ם סימן קג סעיף ב:
צג י מיי' פ"ד שם הל' יח סמג שם טוש"ע תר"ם סי' קג סעי' ג:
צד כ מיי' שם הל' יג טוש"ע שם סעי' ב:
צה ל מיי' פ"ג מהלכות ק"ש הלכה יז סמג עשין יח טוש"ע תר"ם סימן עד סעיף ג:
צו ם ע"ש פ"ד סי' רמו סעיף ה"ו ב:
צז נ מיי' שם הלכה ד סמג שם טוש"ע ת"ם סימן סה סעיף ג:
צח ס ע מיי' שם הלכה יד ופ"ב שם הל' יב טוש"ע תר"ם סימן סה סעי' ג וסי' סב סעי' ג וסי' סה:
צט מ מיי' פ"ג שם הל' יז סמג שם טוש"ע ת"ם סי' עד סעיף ו:

רב נסים גאון

חוכיר מבעל שהוא תכשיט שבחוץ עם כותו שהוא תכשיט שבפנים ובתר הכי האזכרה שמעתא דרב ששת והתם היא עיקרא ולא האזכרה בכאן אלא כדי להקשות ממנה:

הגהות הב"ח

(ה) גמ' המגהץ והמפסק וכו' ומקילת לומריס(ניכר שהוא מכוער) תל"מ ונ"ב ס"ל שהוא עכרן: (נ) שם ר' אסי אמר מכחן לינו כל"ל ומינה ליה ממחן: (נ) שם ר' אסי אמר מכחן הוי מוכיר: (ד) רש"י ד"ה כרי זה וכו' לחם כפ"ד ותמ"ב מ"ם כתנגיים כרכם כרי זה מגביהו: (ה) תוס' ד"ה וממשמש וכו' תקן כגדו שלא יפול:

גיונא

ר"ח הולך במבואות המטונפות וכו'. [ג"ל גלוין השים ק"ש תוס' ד"ה פסק ר"ח וכו' ותמ"ב ד"ה וכו'. פי' בב"מ (דף נ"ג ע"ב):

מבוגא

ר"ח הקטנות אין הנשים חייבות בק"ש כגון

גמרא

אבל לתפלה עד שיכסה את לבו: וא"ר הונא שכח ונכנס בתפילין לבית הכסא מניח ידו עליהן עד שיגמור, עד שיגמור ס"ד? אלא כדאמר ר"נ בר יצחק עד שיגמור עמוד ראשון, ולפסוק לאלתר וליקום? משום דרשב"ג *דתניא רשב"ג אומר עמוד החוזר מביא את האדם לידי הדרוקן סילון החוזר מביא את האדם לידי ירקון: *אתמר צואה על בשרו או ידו מונחת בבית הכסא רב הונא אמר מותר לקרות ק"ש רב חסדא אמר אסור לקרות ק"ש, אמר רבא מ"ט דרב הונא דכתיב °כל הנשמה תהלל יה, ורב חסדא אמר אסור לקרות ק"ש מ"ט דרב חסדא דכתיב °כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך:

אתמר ריח רע שיש לו עיקר רב הונא אמר מרחיק ד' אמות וקורא ק"ש ורב חסדא אמר מרחיק ד' אמות ממקום שפסק הריח וקורא ק"ש תניא כוותיה דרב חסדא לא יקרא אדם ק"ש לא כנגד צואת אדם ולא כנגד צואת כלבים ולא כנגד צואת חזירים ולא כנגד צואת תרנגולים *ולא כנגד [א] צואת אשפה שריחה רע ואם היה מקום גבוה עשרה טפחים או נמוך עשרה טפחים יושב בצדו וקורא ק"ש ואם לאו מרחיק מלא עיניו וכן לתפלה ריח רע שיש לו עיקר מרחיק ד' אמות ממקום הריח וקורא ק"ש אמר רבא לית הלכתא כי הא מתניתא *(בכל הני שמעתתא) אלא כי הא *דתניא לא יקרא אדם ק"ש לא כנגד צואת אדם [ב] ולא כנגד צואת חזירים ולא כנגד צואת כלבים בזמן שנתן עורות לתוכן בעו מיניה מרב ששת ריח רע שאין לו עיקר מהו? אמר להו °אתו חזו הני ציפי דבי רב דהני גנו והני גרסי וה"מ בדברי תורה אבל בק"ש לא, ודברי תורה נמי לא אמרן אלא דחבריה אבל דידיה לא: אתמר צואה עוברת אביי אמר מותר לקרות ק"ש רבא אמר אסור לקרות ק"ש אמר אביי מנא אמינא לה *דתנן °הטמא עומד תחת האילן והטהור עובר - טמא, טהור עומד תחת האילן וטמא עובר - טהור, ואם עמד טמא וכן באבן המנוגעת ורבא אמר לך התם בקביעותא תליא מילתא דכתיב °בדד ישב מחוץ למחנה מושבו, הכא °והיה מחניך קדוש אמר רחמנא והא ליכא: א"ר פפא פי חזיר כצואה עוברת דמי, פשיטא לא צריכא [ג] אע"ג דסליק מנהרא. א"ר יהודה ספק צואה אסורה ספק מי רגלים מותרים א"ב אמר רב יהודה °ספק צואה בבית מותרת, באשפה אסורה, ספק מי רגלים אפילו באשפה נמי מותרין, סבר לה כי הא דרב המנונא דאמר רב המנונא °לא אסרה תורה אלא כנגד עמוד בלבד וכדרבי יונתן דר' יונתן רמי: כתיב °ויד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ וכתיב °ויתד תהיה לך וגו' וכסית את צאתך? הא כיצד כאן בגדולים °כאן בקטנים אלמא קטנים לא אסרה תורה אלא כנגד עמוד בלבד הא נפול לארעא שרי, ורבנן הוא דגזרו בהו וכי גזרו בהו רבנן בודאן אבל בספקן לא גזור; ובודאן עד כמה? אמר רב יהודה אמר שמואל כל זמן שמטפיחין וכן אמר רבה בב"ח א"ר יוחנן כל זמן שמטפיחין וכן אמר עולא כל זמן שמטפיחין גניבא משמיה דרב אמר כל זמן שרשומן ניכר, א"ר יוסף שרא ליה מריה לגניבא - השתא צואה אמר רב יהודה אמר רב כיון שקרמו פניה מותר, מי רגלים מיבעיא? א"ל אביי מאי חזית דסמכת אהא, סמוך אהא דאמר רבה בר רב הונא אמר רב צואה אפילו כחרס אסורה, והיכי דמי צואה כחרס אמר רבה בב"ח א"ר יוחנן כל זמן שזורקה ואינה נפרכת וא"ד כל זמן שגוללה ואינה נפרכת. אמר רבינא הוה קאימנא קמיה דרב יהודה מדפתי חזא צואה - אמר לי עיין אי קרמו פניה אי לא א"ד הכי א"ל עיין אי מפלאי אפלויי; מאי הוי עלה? אתמר צואה כחרס אמימר אמר אסורה ומר זוטרא אמר מותרת, אמר רבא °הלכתא צואה כחרס אסורה, ומי רגלים כל זמן שמטפיחין מיתיבי מי רגלים כל זמן שמטפיחין אסורין נבלעו או יבשו מותרים מאי לאו נבלעו דומיא דיבשו מה יבשו דאין רשומן ניכר אף נבלעו דאין רשומן ניכר, הא רשומן ניכר אסור אע"ג דאין מטפיחין, ולטעמיך אימא רישא כל זמן שמטפיחין הוא דאסור הא רשומן ניכר שרי! *אלא מהא ליכא למשמע מינה, לימא כתנאי כלי שנשפכו ממנו מי רגלים אסור לקרות ק"ש כנגדו, ומי רגלים עצמן שנשפכו: נבלעו מותר, לא נבלעו אסור ר' יוסי אומר כל זמן שמטפיחין מאי נבלעו ומאי לא נבלעו דקאמר ת"ק אילימא נבלעו - דאין מטפיחין, לא נבלעו דמטפיחין ואתא ר' יוסי למימר כ"ז שמטפיחין הוא דאסור הא רשומן ניכר שרי היינו ת"ק, אלא נבלעו - דאין רשומן ניכר, לא נבלעו - דרשומן ניכר ואתא ר' יוסי למימר כ"ז שמטפיחין הוא דאסור, הא רשומן ניכר שרי - לא, דכ"ע כ"ז שמטפיחין הוא דאסור הא רשומן ניכר שרי והכא

רש"י

אבל לתפלה. צריך הוא להראות את עצמו כעומד לפני המלך ולעמוד באימה אבל ק"ש אינו מדבר לפני המלך: הדרוקן. חולי המגבה את הכרס: סילון. של מי רגלים: ירקון. חולי ששמו גלניי"ה: ידיו בבית הכסא. מחילה יש בינו לבין בית הכסא ופשט ידיו לפנים מן המחילה: כל הנשמה. תורה אור הפה והחוטם בכלל ההילול ולא שאר אברים: שיש לו עיקר. שהצואה מונחת שם ומסרחת, ושאין לו עיקר הפחת רוח: מרחיק ד' אמות. מן העיקר ואע"פ שהריח בא אליו וכגון שהיא לאחוריו שאינו רואה אותה: ממקום שפסק הריח. שהריח כלה שם: לא כנגד צואת אדם כו'. ואע"פ שאין ריח: לית הלכתא כי הא מתניתא. דלעיל דאסר צואת כלבים וחזירים בשאין בהם עורות: בזמן שיש בהן עורות. צואת כלבים וחזירים קאי °שדרכן לתתן °בעבוד העורות אבל צואת אדם אפי' בלא עורות שהרי אין דרכן לתתן שם הלכך ע"כ בלא עורות קאמר: שאין לו עיקר. הפחת רוח: ציפי. מחצלות של בית המדרש: דהני גנו והני גרסי. ואע"פ שדרכן היסנים להפיח: וה"מ לגרסא. משום דלא אפשר: אבל לק"ש. יצא לחוץ ויקרא: אבל לדידיה. הפיח הוא עצמו ממתין עד שיכלה הריח: צואה עוברת. אדם שנושאי' לפניו גרף של רעי להעבירו: מותר לקרות. וא"צ להפסיק: הטמא עומד תחת האילן. ולא בטמא את המת קאי דמת לא שנא עומד ול"ש יושב ול"ש הולך, אבל הוא, וגבי מצורע קתני לה בת"כ דגלי ביה רחמנא ישיבה דכתיב בדד ישב מחוץ למחנה מושבו. [מושבו] טמא. מכאן אמרו עומד נמי כיושב דמי דקביע אבל מהלך לא קביע: אבן המנוגעת. הרי היא כמצורע שהקישה הכתוב "זאת התורה לכל נגע הצרעת ולנתק ולצרעת הבגד ולבית" (ויקרא יד): פשיטא. דפי חזיר אינו בלא צואה: בבית מותר. דאין דרך להניח צואה בבית: לא אסרה תורה. במי רגלים לקרות אלא כנגד עמוד הקלוח בלבד: ויצאת שמה חוץ. ולא הצריכו כסוי וכתיב וכסית: עד כמה. ישהו על גבי קרקע: ויהא אסור: שרא ליה מריה. מחול לו רבונו דודאי שקר העיד משמיה דרב: היבשה נפרכת היא יותר מן הלחה: איכא דאמרי. אומרת היא אף ע"פ שאם זורקה נפרכת הואיל ואינה נפרכת מגלגול לחה היא: קרמו. לשון קרום מיל"א כלומר גלד מעט: אי מפלאי אפלויי. אם יש בה סדקים סדקים יבשה היא ושרי: מאי הוי עלה. דמי רגלים: נבלעו. בארץ: יבשו. על גבי אבנים בחמה:

תוספות

לית הלכתא כי הא מתניתא אלא כי הא דתניא כו'. פרש"י לית הלכתא כי הא מתניתא דלעיל דקתני צואת כלבים וחזירים אפי' בשאין בהם עורות אבל בצואת אדם לא שייך, ואסור בכל ענין משמע אבל בצואת תרנגולים לא איירי רבא ובאידך ברייתא לא גרס "צואת תרנגולים" כלל ולא פליג בהא אמתניתא דלעיל ולפי זה יש לאסור צואת תרנגולין ואומר רבינו יהודה דדוקא כשהן בלול שלהם שיש שם סרחון גדול אבל בתרנגולים ההולכים בבית אין חוששין. ובירושלמי* יש דאדומים בלבד יש לחוש *ולא ידעינן לפרש ועוד קאמר מרחיקין מגללי בהמה ד' אמות ר' שמואל ברבי יצחק אומר ובלבד של חמור:

ריח רע שאין לו עיקר. י"מ דבתי כסאות שלנו בעומק אם יש בהן מחילה מפסקת הויא כמו ריח רע שאין לו עיקר כמו בתי כסאות דפרסאי לקמן (ד' כו:):

עין משפט נר מצוה

ק א [מיי' פ"ד מהלכות תפלה הלכה ז] טוש"ע שם וכסי' לא סעיף א:

קא ב מיי' פ"ד מהל' תפלין הל' כ סמג עשין כב טוש"ע א"ח סי' מג סעיף א:

קב ג מיי' פ"ג מהל' ק"ש הלכה יא טוש"ע א"ח סימן עו סעיף ד:

קג ד מיי' שם הל' יב סמג עשין יח טור ש"ע א"ח סי' עט סעיף א:

[בגדולת מרדכי פירש לפי שבארץ אדום היו השעורים מצויים כדאי' כתובות סד: והיו מאכילין התרנגולין שעורי' ושאתן מסרחת ועי' ב"י סי' עט]

קד ה שם סעיף א:

קה ו [מיי' שם הלכה ט טוש"ע] שם סעי' ב:

קו ז מיי' פ"ד מהלכות תפלה הלכה ה סמג שם טור ש"ע א"ח סי' ג סעיף כו:

קז ח מיי' פ"ג מהלכות ק"ש הל' ו סמג שם טור ש"ע אורח חיים סימן עט סעיף [א] ד:

קח ט י [מיי' שם הל' יד טור ש"ע] שם סעיף ט:

קט ל מיי' שם הלכה יג סמג שם טוש"ע א"ח סימן עו סעיף ג:

קי מ מיי' פ"י מהלכות טומאת צרעת הל' יב:

תוספתא פ"ב

קיא נ מיי' פ"ג מהל' ק"ש הלכה יג סמג עשין יח טוש"ע א"ח סימן עו סעיף ג:

קיב ס ע מיי' שם הל' טו [וע"ש בכ"מ] טור ש"ע שם סעי' ז:

קיג פ מיי' שם הל' ז סמג שם טוש"ע א"ח סי' פב סעי' א [וסעיף ג]:

רב נסים גאון

ריח רע שיש לו עיקר. גרסי בני מערבא [בפירקין הלכה ה] אמר רב חסדא* מסוף ריח רע ד' אמות הדא דאיתמר לאחריו אבל לפניו עד מקום שעיניו רואות כהדא ר' בא וחבריה הוו יתבין קמי פתדקייה ברמשא אמרין מהו למימר מילי דאורייתא אמרין מכיון דאילו הוה בימטא הוינן חמין ליה ואסור ברם כדון אסור:

*לפנינו הגי' א"ר אמי

גליון הש"ס

גמ' כאן בקטנים. ע' בכורות מ"ד ע"ב תוס' ד"ה אימתי: רש"י ד"ה בזמן שיש כו' שדרכן לתתן כו'. עי' ברש"י כתובות ע"ז ע"א ד"ה מקמץ וצ"ע: שם בעבוד העורות. וכן איתא בילקוט פ' כא בפסוק ולא יחרץ כלב לשונו. ולא עוד אלא זוכו לעבד עורות מצואתן ולכתוב בהם סת"ם:

זבחים סא: מנחות קה. נדה לג: ועי' היטב קדושין כ:[?]

והכא בטופח על מנת להטפיח איכא בינייהו: ירד לטבול אם יכול לעלות כו': לימא תנא סתמא כר' אליעזר דאמר עד הנץ החמה אפי' תימא ר' יהושע ודלמא כותיקין דא"ר יוחנן ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה: ואם לאו יתכסה במים ויקרא: והרי לבו רואה את הערוה? א"ר אלעזר ואי תימא ר' אחא בר אבא בר אחא משום רבינו במים עכורין שנו דדמו כארעא סמיכתא שלא יראה לבו ערותו. ת"ר מים צלולין ישב בהן עד צוארו וקורא וי"א עוכרן ברגלו ות"ק והרי לבו רואה את הערוה? קסבר לבו רואה את הערוה מותר, והרי עקבו רואה את הערוה? קסבר עקבו רואה את הערוה מותר. אתמר עקבו רואה את הערוה מותר, נוגע אביי אמר אסור ורבא אמר מותר - רב זביד מתני לה להא שמעתא הכי, רב חיננא בריה דרב איקא מתני לה הכי נוגע דברי הכל אסור, רואה אביי אמר אסור רבא אמר מותר לא נתנה תורה למלאכי השרת, והלכתא נוגע אסור, רואה מותר. אמר רבא צואה בעששית מותר לקרות ק"ש כנגדה ערוה בעששית אסור לקרות ק"ש כנגדה: צואה בעששית מותר לקרות ק"ש כנגדה דצואה בכסוי תליא מילתא והא מיכסיא, ערוה בעששית אסור לקרות ק"ש כנגדה ולא יראה בך ערות דבר אמר רחמנא והא קמיתחזיא. אמר אביי צואה כל שהוא מבטלה ברוק אמר רבא וברוק עבה, אמר רבא צואה בגומא מניח סנדלו עליה וקורא ק"ש, בעא מר בריה דרבינא צואה דבוקה בסנדלו מאי? תיקו. אמר רב יהודה עכו"ם ערום אסור לקרות ק"ש כנגדו מאי איריא עכו"ם אפילו ישראל נמי! ישראל פשיטא ליה דאסור אלא עכו"ם אצטריכא ליה מהו דתימא הואיל וכתיב בהו אשר בשר חמורים בשרם אימא כחמור בעלמא הוא קמ"ל דאינהו נמי איקרו ערוה דכתיב וערות אביהם לא ראו: ולא יתכסה לא במים הרעים ולא במי המשרה עד שיטיל לתוכן מים: וכמה מיא רמי ואזיל? אלא ה"ק לא יתכסה לא במים הרעים ולא במי המשרה כלל ומי רגלים עד שיטיל לתוכן מים ויקרא. ת"ר כמה יטיל לתוכן מים כל שהוא ר' זכאי אומר רביעית. אמר רב נחמן מחלוקת לבסוף אבל בתחלה כל שהן, ורב יוסף אמר מחלוקת לכתחלה אבל לבסוף דברי הכל רביעית, אמר ליה רב יוסף לשמעיה אייתי לי רביעיתא דמיא כר' זכאי: ת"ר גרף של רעי ועביט של מי רגלים אסור לקרות ק"ש כנגדן ואף ע"פ שאין בהן כלום, ומי רגלים עצמן עד שיטיל לתוכן מים וכמה יטיל לתוכן מים? כל שהוא ר' זכאי אומר רביעית. בין לפני המטה בין לאחר המטה רבן שמעון בן גמליאל אומר לאחר המטה קורא, לפני המטה אינו קורא אבל מרחיק הוא ארבע אמות וקורא ר"ש בן אלעזר אומר אפי' בית מאה אמה לא יקרא עד שיוציאם או שיניחם תחת המטה איבעיא להו היכי קאמר: (א) אחר המטה קורא מיד, לפני המטה מרחיק ארבע אמות וקורא או דלמא הכי קאמר: לאחר המטה מרחיק ד' אמות וקורא, לפני המטה אינו קורא כלל? ת"ש דתניא ר"ש בן אלעזר אומר אחר המטה קורא מיד, לפני המטה מרחיק ארבע אמות רבן שמעון בן גמליאל אומר אפי' בית מאה אמה לא יקרא עד שיוציאם או שיניחם תחת המטה. בעיין איפשיטא לן, מתנייתא קשיין אהדדי? איפוך בתרייתא, מה חזית דאפכת בתרייתא איפוך קמייתא? מאן שמעת ליה דאמר כוליה בית כארבע אמות דמי ר"ש בן אלעזר היא; אמר רב יוסף בעאי מיניה מרב הונא: מטה פחות משלשה פשיטא לי דכלבוד דמי, שלשה ארבעה חמשה ששה שבעה שמנה תשעה מהו? א"ל לא ידענא, עשרה ודאי לא מיבעי לי, אמר אביי שפיר עבדת דלא איבעיא לך, כל עשרה רשותא אחריתי היא אמר רבא הלכתא פחות משלשה כלבוד דמי, עשרה רשותא אחריתי היא משלשה עד עשרה היינו דבעא מיניה רב יוסף מרב הונא ולא פשט ליה, אמר רב הלכה כר"ש בן אלעזר וכן אמר באלי א"ר יעקב ברה דבת שמואל הלכה כרבי שמעון בן אלעזר, ורבא אמר אין הלכה כר"ש בן אלעזר, רב אחאי איעסק ליה לבריה בי רב יצחק בר שמואל בר מרתא עייליה לחופה ולא הוה מסתייעא מילתא, אזל בתריה לעיוני, חזא ספר תורה דמנחא, אמר להו: אילו השתא לא אתאי סכנתון לברי דתניא בית שיש בו ספר תורה או תפילין אסור לשמש בו את המטה עד שיוציאם או שיניחם כלי בתוך כלי אמר אביי לא שנו אלא בכלי שאינו כליין אבל בכלי שהוא כליין אפילו עשרה מאני כחד מאנא דמי אמר רבא גלימא אקמטרא

תוספות

והרי לבו רואה את הערוה. פירש ר"י מדפריך גמרא הכי בפשיטות משמע דלבו רואה את הערוה אסור אלא דרביטו שמעיה תלמידו של רש"י פסק כת"ק דלבו רואה את הערוה מותר ומיהו בסמוך משמע לאסור דלא פליגי הני אמוראי אלא בעקבו רואה את הערוה אבל בלבו רואה את הערוה כ"ע מודו דאסור:

והלכתא נוגע עקבו אסור. וטעמא דגזרינן נוגע עקבו שמא יגע בידיו:

גרף של רעי. פי' רש"י של חרס בלוע משמע לפירושו אבל כלי דלא בלע כגון זכוכית אפשר דשרי [א]:

ובלבד שיטיל בהן רביעית מים. אבל בגרף אפשר דלא מהני מים:

רש"י

בטופח ע"מ להטפיח איכא בינייהו. ת"ק בעי על מנת להטפיח ור' יוסי מחמיר: לימא תנא סתמא כר' אליעזר. והלכה כמותו: דילמא לותיקין קאמרה מתני' עם הנץ החמה אבל לכ"ע עד שלש שעות: והרי לבו רואה את הערוה. קס"ד כל אבר שאין דרכו לראות את הערוה [ורואה] אותו בשעה שקורא בתורה קרינן ביה ולא יראה בך ערות דבר: לא נתנה תורה למלאכי השרת. שאין להם ערוה, על כרחנו יש לנו ערוה ואין אנו יכולים להשמר מכל זה: (ב) כל שהוא. מעט: ברוק. רוקק עליה ומכסה אותה ברוק: בעששית. לנטירנ"א בלעז כלומר מחילת זכוכית או קלף דק מפסיק בנתיים והיא נראית: בכסוי תליא מילתא. וכסית את צאתך: מים הרעים. סרוחים: מי המשרה. שטורים שם הפשתן והקנבוס והם מסריחים: וכמה מיא רמי ואזיל. כמה ישליך לתוכם ויבטלם הלא מרובין הם: ומי רגלים. מועטין והם בכלי והוא בא לקרות ק"ש אצלם: לבסוף. שמי רגלים בכלי ואח"כ נותן לתוכן מים, בההיא קאמר ר' זכאי רביעית: אבל לכתחלה. שקדמו המים למי רגלים דברי הכל כל שהוא שכשמטיל מי רגלים בכלי לבסוף ראשון ראשון שנופל לתוך המים מתבטל ואע"פ שהם רבים והולכין, כבר בטלו: אייתי לי רביעתא. אפי' בתחלה: גרף ועביט. שניהם כלי חרס הם אלא של רעי קרוי גרף ושל מי רגלים קרוי עביט: אסור לקרות ק"ש כנגדם. הואיל ומיוחדין לכך ואע"פ שאין בתוכן כלום: ומי רגלים עצמן. בכלי שאינו מיוחד להם: בין לפני המטה. שאין המטה מפסקת בינו לבינם: בין לאחר המטה. שהמטה מפסקת ביניהם אסור: או שיניחם תחת המטה גרסינן. ולא גרסינן כלי בתוך כלי: תחת המטה. כאילו היו טמונים בארץ: היכי קאמר. רשב"ג: בעיין איפשיטא לן. שאלתנו נתפרשה לנו בחלוק שבין לפני המטה ולאחר המטה: מתנייתא מיהו קשיין. שהוחלפה שיטתן: מאן שמעת ליה וכו'. לא ידעתי היכן היא: פשיטא לי. במניחן תחת המטה ורגליה קצרים שאין הימנה ולקרקע שלשה טפחים כלבוד דמי והרי הן כטמונים: עשרה ודאי. לא שאלתי ממנו דנראה כאילו אינה תחתיה מאחר שיש הפסק כל כך אין זה כסוי: עייליה לחופה ולא הוה מסתייעא מילתא. דנישואין שלא היה יכול לבעול: סכנתון לברי. כמעט סכנתם את בני למות בעונש העון: אפילו עשרה מאני. וכולן כליין כאחד מאנא דמי: אקמטרא

רב נסים גאון

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

אלמטרא *כבלי בתוך כלי דמי. אמר רבי יהושע בן לוי ס"ת צריך לעשות לו מחיצה עשרה. מר זוטרא איקלע לבי רב אשי חזייה לדוכתיה דמר בר רב אשי דמנח ביה ספר תורה ועביד ליה מחיצה עשרה (ב) אמר ליה כמאן דרבי יהושע בן לוי אמר דאמר רבי יהושע בן לוי דלית ליה ביתא אדרבנא מר הא אית ליה ביתא אדרבנא? אמר ליה *לאו אאדעתאי: כמה ירחיק מהן ומן הצואה ארבע אמות: אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא לא שנו אלא לאחוריו אבל לפניו מרחיק מלא עיניו וכן לתפלה, איני והא אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא, עומד אדם בבית הכסא ומתפלל? הבא במאי עסקינן בבית הכסא שאין בו צואה, איני והאמר *רב יוסף בר חנינא בית הכסא שאמרו אע"פ שאין בו צואה, ובית המרחץ שאמרו אע"פ שאין בו אדם? אלא הבא במאי עסקינן בחדתי, *והא מיבעי ליה לרבינא דהוזמנו לבית הכסא מהו: יש זימון או אין זימון? כי קא מיבעי ליה לרבינא למיקם עליה לצלויי בגנות אבל בנגהן לא. אמר רבא הני בתי כסאי דפרסאי אע"ג דאית בהו צואה כסתומין דמו: מתני' זב שראה קרי, ונדה שפלטה שכבת זרע, והמשמשת שראתה נדה [1] צריכין טבילה ורבי יהודה (1) פוטר: גמ' איבעיא להו בעל קרי שראה זיבה לר' יהודה מהו: כי פטר רבי יהודה התם בזב שראה קרי דמעיקרא לאו בר טבילה הוא אבל בעל קרי שראה זיבה דמעיקרא בר טבילה הוא מחייב או דילמא לא שנא: תא שמע המשמשת וראתה נדה צריכה טבילה ורבי יהודה פוטר והא משמשת ואתאה נדה בעל קרי שראה זיבה דמיא וקא פטר רבי יהודה, ש"מ, תני רבי חייא בהדיא בעל קרי שראה זיבה צריך טבילה ורבי יהודה פוטר:

הדרן עלך מי שמתו

תפלת השחר עד חצות ר' יהודה אומר "עד ד' שעות. תפלת *המנחה עד הערב רבי יהודה אומר עד פלג המנחה. תפלת ערבית אין לה קבע *ישל מוספים כל היום כ"ר יהודה אומר עד ד' שעות): גמ' ורמינהו מצותה "עם הנץ החמה כדי שיסמך גאולה לתפלה ונמצא מתפלל ביום כי תניא ההיא לתיקון *דא"ר יותן ותיקון היו גומרים אותה עם הנץ החמה. וכ"ע עד חצות ותו לא והאמר רב מרי בריה דרב הונא בריה דר' ירמיה בר אבא אמר רבי יותן 'טעה ולא התפלל: ערבית מתפלל בשחרית שתים? שחרית מתפלל במנחה שתים? כולי יומא מצלי ואזיל, עד חצות יהבי ליה שכר תפלה בזמנה, מכאן ואילך 'לשכר תפלה יהבי ליה, 'שכר תפלה בזמנה' לא יהבי ליה. איבעיא להו 'טעה ולא התפלל מנחה מהו שיתפלל ערבית ב': את"ל 'טעה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית ב' משום דחד יומא הוא דכתיב "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד" אבל הכא תפלה במקום קרבן היא וכיון דעבר יומו בטל קרבנו או דילמא כיון דצלותא רחמי היא, כל אימת דבעי מצלי ואזיל? ת"ש דאמר רב הונא בר יהודה א"ר יצחק א"ר יותן "טעה ולא התפלל מנחה מתפלל ערבית ב' ואין בזה משום 'דעבר יומו בטל קרבנו' מיתיבי "מעות לא יוכל לתקן וחסרון לא יוכל להמנות "מעות לא יוכל לתקן זה שבטל ק"ש של ערבית וק"ש של שחרית או תפלה של ערבית או תפלה של שחרית "וחסרון לא יוכל להמנות" זה שנמנו חבריו לדבר מצוה ולא נמנה עמהם! א"ר יצחק א"ר יותן הכא במאי עסקינן "שבטל במזיד, אמר רב אשי דיקא נמי דקתני 'בטל "ולא קתני 'טעה' ש"מ:

ספר תורה עושה לו מחיצה. ולוקח ספר תורה וגם בתומסים יש להחמיר כמו בספר תורה לבעל בעלמא ספרים דיין בעלמא כעלמא: הדרן עלך כי שמתו

תפלת השחר עד חצות וכו' תפלת המנחה עד הערב. ות"ת אמאי לא קתני תפלת המנחה "כל היום" כמו גבי תפלת המוספין! וי"ל דזמן מוספין קודם כל היום תפילת מנחה דכתיב "אשר תעשה בין הערבים" כמאן דאמר קרבנות מעכבין זה את זה (ג) תלת משום שתות ומחלה, ורבי כמי דאמר בפ"ק דע"ז (ד' ז:) לא ליעבי חינם לגותא דמוספין בתלת שני קמייתא בריש שתא ביחיד' כו' לעולם בעי להקדים תפלת המנחה לתפלת המוספין משום שהיא תדירה בכל יום תע"פ שתפלת מוספין קודמת:

מעה ולא התפלל ערבית מתפלל בשחרים שתים. ות"ת ולתחר רב לקמן (ד' כז:) תפלת ערבית רשות וקי"ל כותיה בתיכוהי ועוד קאה דתחר לקמן (ד' ל:) טעה ולא התפלל יעלה ויבוא בלילה לין מחזירים לותו משום דתין מקדמין תת החתם בלילה" ולמה ליה תת טעמא תיפוק ליה דתפלת ערבית רשות וי"ל הא דתחרינן דתפלת ערבית רשות הייט לגבי מעה לחבית והיא עוברת דתו תחרינן תדתה תפלת ערבית מפני לבל לחסך לין לו לבעלה. *ומיהו לם תיתל על המנחה גרלה דעבר זמנו בטל קרבנו כיון שתהה כל כך ולחתר ג' תפלות לא מיתו שתיקנו תכמים לחזור ולהתפלל לם אחת, ותפילו תפלה אחת לם בעל כמויד לא יוכל לתקן וכשמוך קרי ליה מעוות לא יוכל לתקן":

איבעיא להו טעה ולא התפלל תפלת מנחה כו'. לת טעה ולא התפלל תפלת מוסף להא דתית תתין מתפלל בערבית להיתך יקרת תת הקרבנות וכבר עבר זמן מוסף וגם לא תיקנו שבא ברכות של מוסף תלת משום ונשלמה פרים שתפיטו ובזה ודתי עבר זמנו בטל קרבנו בעבר תפלות דרתמי ניתהו ולתי שיתפלל תדם כל היום כולו ואין כאן עבר זמנו בתפלה אחרת:

טעה

(ב) [עוס"א שם ובסם] ב מיי' פ"י מהל' ת"ת ה"ב סמג עשין יח פור"ח סימן רמ סעיף ו [וכ"ה שם]:

קכו ג מיי' פ"ג מהל' ק"ש הל' ט' סמג עשין ת"ת סי' עם סעיף ג:

קכז ד מיי' שם הלכה ב סמג עשין יח פוש"ע או"ח סימן פג סעיף ג:

קכח ה מיי' שם הלכה ג פוש"ע שם סעיף ב:

קכט ו פוש"ע שם סעיף ד:

קל ז מיי' פ"ד מהל' ק"ש הלכה ח ופ"ד מהל' תפלה הל' ה סמג עשין יח פור ת"ת סי' קי' קפ):

א ח ם מיי' פ"ג מהל' תפלה הלכה ו סמג עשין יח פוש"ע או"ח סי' קט סעיף ג:

ב י מיי' שם הלכה ה סמג שם פוש"ע שם סעיף ב:

ג כ מיי' שם פוש"ע שם סעיף ג:

ד ל מיי' שם הל' ו סמג שם פוש"ע או"ח סי' קט סעיף ג:

ה ם מיי' שם הל' ו פוש"ע או"ח סי' קט סעיף ג ופתמן רלד סעיף ב:

ו נ ס מיי' שם הל' ז פוש"ע שם סי' קט סעיף ו:

[ע"ש תוס' יומא פז: ד"ה ובתמר ותוס' מנילה פו: ד"ה תת]

נוסחא

לא טרחוה קרי, ברים לשון

התנות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה טעיקון וכ"כ תקדימון (ה כ) ובפסקי ריא"ז ורא"ש כאן כתפה וכי תנן: (ב) תוס' ד"ה תפלת ומ"ש בגמרא דתניא ולא תנא:

[ע' תוס' תפתים ק. ד"ה ממך וכו' שני תמידים בתקנת תפלת תמנחה]

מקמטרא. תרגום של ספרים ובמגילה (ד' טו:) קמטרי דספרי וכן מרגם יונתן ובגמי כרומים (יחזקאל כז) תלמין דהטירין מתתין בקמטרין וכן לתבר על המלתחה (מלכים ב י) לדעל קמטרא: ככלי בתוך כלי דמי. דהא גלימא לתו כליין הוא: ממיטה עשרה. ותם לתו לא ישמע: תורה אור לדוכתיה. במקום מקומו: לתו תרעתאי. לת נתתי לבי: בגגך בית הבסא. כרתוק תרבע תמות: דלית בה לותא. שפיט לותה: בית המרחץ. תסור להרהר בו: דפרסאי. בתפירה היו ופיסס כרתוק תן הגומא והוא כשיפוע והרעי תתגלל ונופל לגומא: מתני' זב שראה קרי. תע"פ שטמא טומאת שבעה מקום זיבה ותין תביאה זו מטהרתו תפי"ה צריך טבילה לדברי תורה כתקנת עזרא מקום קרי וכן נדה תם בתה להתפלל י"ח: שפלטה שכבת זרע. הרי היא כבעל קרי דתמשכתן בשיני שלמה ימים תל תגעו תל תמה (שמות יט) לפי שבשכבת זרע ממעת בפליטתו כל שלמה ולתחר מכתן כבר הסריח בגופה ותין רתוי עוד להזריע להיות עוד ולד טהר הימנה וה"ם נדה שפלטה—עתה, לתמשמש שטמאה לתמול קודם שרתתה: ורבי יהודה פוטר. קל שלמת דעתך השמא טהיל וטומאת זיבה קודמת והרי הוא ממא—טומאה ממורה ותינו תוסרתו בדברי תורה כדתמרינן בפרקין הזבים והמוטרפים מותרים שו לת תמיל טומאת קרי דקילת ואפרה ליה: גמ' ולתו בר בבילה הוא. לדברי תורה ות"ם טומאתו ממורה ותו לת תתי קרי ומצרין ליה:

הדרן עלך מי שמתו

תפלת השחר: עד הערב. עד תשכה: עד פלג המנחה. בגמרת מפרש לה: תין לה קבע. כל הלילה זמנה ובגמרת מפרש מתי נתון תין לה קבע:

גמ' מטומה. של קייתת שמע: לותיקין. המקדימין למטות ומחזיקים לעטות דבר בזמנו ומטותו מקדימים (ה) לאחר כאן המתפלל להתפלל וכי תנן במתני' למחרים שלת יתחר יותר מחלות שמשם ואילך עבר הזמן: וכולי עלמא. שחר המתפללין המתחרין, עד חלות יכולין לאחר ותו לת: במנחה. היינו אחר חלות: אם תימי לומר. כלומר אם תזיכני בשחלתי ממה שתמרנו טעה ולא התפלל ערבית וכו': וכיון דעבר יומו בטל קרבנו. ותינו מקריבו ביום אחר אם זמנו קבוע כנון *מוספים של כל יום ויום: מבדיל

הונא בריה דר' ירמיה בר אבא אמר רבי יותן 'טעה ולא התפלל ערבית מתפלל בשחרית שתים? שחרית מתפלל במנחה שתים? כולי יומא מצלי ואזיל, עד חצות יהבי ליה שכר תפלה בזמנה, מכאן ואילך 'לשכר תפלה יהבי ליה, 'שכר תפלה בזמנה' לא יהבי ליה. איבעיא להו 'טעה ולא התפלל מנחה מהו שיתפלל ערבית ב': את"ל 'טעה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית ב' משום דחד יומא הוא דכתיב "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד" אבל הכא תפלה במקום קרבן היא וכיון דעבר יומו בטל קרבנו או דילמא כיון דצלותא רחמי היא, כל אימת דבעי מצלי ואזיל? ת"ש דאמר רב הונא בר יהודה א"ר יצחק א"ר יותן "טעה ולא התפלל מנחה מתפלל ערבית ב' ואין בזה משום 'דעבר יומו בטל קרבנו' מיתיבי "מעות לא יוכל לתקן וחסרון לא יוכל להמנות "מעות לא יוכל לתקן זה שבטל ק"ש של ערבית וק"ש של שחרית או תפלה של ערבית או תפלה של שחרית "וחסרון לא יוכל להמנות" זה שנמנו חבריו לדבר מצוה ולא נמנה עמהם! א"ר יצחק א"ר יותן הכא במאי עסקינן "שבטל במזיד, אמר רב אשי דיקא נמי דקתני 'בטל "ולא קתני 'טעה' ש"מ:

נוסחא

טרח ולא התפלל מערבית מערב טרחים

מראי מקומות

[ברכות]

מעה ולא התפלל מנחה בע"ש וכו' טעה ולא התפלל מנחה בשבת מתפלל ערבית שתים. דהיינו של מוצאי שבת ומבדיל ברלשמונה וכו'. כתב רבינו יהודה חס טעה ולא הזכיר ר"ח במנחה לא יתפלל עוד בלילה דלמה יתפלל עוד הרי כבר התפלל כל תפלת המנחה מבעוד יום לבד ר"ח שלא הזכיר ר"כ אין מרויח כלום אם יחזור ויתפלל במוצאי ר"ח הרי לא יזכיר עוד תפלת ר"ח וי"ח כבר התפלל ולא דמי להא דלמר הכח טעה ולא התפלל מנחה בשבת דמתפלל ערבית במוצ"ש שתים פירוש של חול שמתפלל במ"ש ולא טעה בשבת כלום דמתפלל שתים של חול ומשום שלא התפלל כלל ר"כ יהויה תפלה י"ח כשמתפלל במ"ש ולא טעה שלא יזכיר של שבת ות"ח והלא הוה מתפלל יותר ממה שהוה חייב להתפלל שלא היה לו להתפלל כי אם ז' ברכות והוה מתפלל י"ח בכך אין למוש שגם בשבת היה אין מיתפלל כל י"ח רק שלא הכריכוהו מפני הטורח נמלא אמרויח כל תפלתו אבל בשבתו ולא הזכיר של ר"ח כבר התפלל ח"כ לא יהויה כלום אם יתפלל במוצאי ר"ח (דהא) [וה"ה] מי שהתפלל מנחה בשבת י"ח שלמוש ולא הזכיר של שבת כרחה דלמ"ש לא יתפלל שתים דכבר התפלל י"ח ברכות ומיהו ברב אלפס לא משמע כן דלפי' סיכת דאיהו מרויח כלום מלינך להתפלל פעם אחרת וזה נלוזו שכתב להא דקאמר שמבדיל ברלשמונה ואיהו מבדיל בשניה ואם לא הבדיל ברלשמונה והבדיל בשניה שניה עלתה לו עלתה לו דאיהו ליה לתקומי תפלת שניה כריש(דסכי) [דהיה] מוכה וכיון דלא הבדיל כריש ואבדיל בשניה גלי דעתיה דקרכתייתא היא מוכה הלכך בעי למהדר ונלעוי זימנא אחריתי כדי להקדים מוכה שתיה כריש ואי אבדיל בתרייתו אע"ג דלא מיבעי ליה למעבד הכי לא מחוייב לההדורי ואי לא אבדיל לפיל בחדא מנהון לא מהדרינן ליה דקניא טעה ולא הזכיר הבדלה בחונן הדעת אין מחזירין אותו אפילו עד למחר דמלינך למימר להתפלל זימנא אחריתי אע"ג דלא יחזור ויתפלל פעם שניה יותר מבדלתונה. כך היה נראה לי"ל משה מלאלוי"ל מיוך לשון ההלפסי:

קשיא דמיירי קודם שהעטירו ולמ"ל דלמרינן לקמן בפרק אין עומדין (דף לב:) העטירו קבעוה על הכוס וי"ל דלא תסכין כרייתא דלעיל בין שתי תקנות:

יצחק תקן תפלת המנחה. ואע"ג דלמרינן (יומא כח:) לעולם דלכרסם מלי שמחי כתלי וי"ל היינו לכתחלה:

תנו רבנן *טעה ולא התפלל מנחה בערב שבת מתפלל בליל [ה] שבת שתים. *טעה ולא התפלל מנחה בשבת מתפלל במוצאי שבת שתים של חול. מבדיל בראשונה ואינו מבדיל בשניה, ואם הבדיל בשניה ולא הבדיל בראשונה, שניה עלתה לו, ראשונה לא עלתה לו. למימרא דכיון דלא אבדיל בקמייתא כמאן דלא צלי דמי ומהדרינן ליה ורמינהו *טעה ולא הזכיר: גבורות גשמים בתחיית המתים ושאלה *בברכת השנים מחזירין אותו, הבדלה *בחונן הדעת אין מחזירין אותו מפני שיבול לאומרה על הסוס. *קשיא. איתמר רבי יוסי ברבי חנינא אמר *תפלות אבות תקנום רבי יהושע בן לוי אמר *תפלות כנגד תמידין תקנום חניא כוותיה דר' יוסי ברבי חנינא וחניא כוותיה דרבי יהושע בן לוי חניא כוותיה דרבי יוסי בר' חנינא *אברהם תקן תפלת שחרית שנא' *וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם *ואין עמידה אלא תפלה שנאמר *ויעמד פינחס ויפלל *ויצחק תקן תפלת מנחה שנאמר *ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב *ואין שיחה אלא תפלה *שנאמר *תפלה לעני כי יעטף ולפני ה' ישפוך שיחו *יעקב תקן תפלת ערבית שנאמר *ויפגע במקום וילן שם *ואין פגיעה אלא תפלה שנאמר *ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי *ותניא כוותיה דר' יהושע בן לוי *מפני מה אמרו תפלת המנחה עד הערב? שתרי תמיד של שחר קרב והולך עד חצות ורבי יהודה אומר עד ארבע שעות שהרי תמיד של שחר קרב והולך עד ארבע שעות. ומפני מה אמרו תפלת המנחה עד הערב? שתרי תמיד של בין הערבים קרב והולך עד הערב רבי יהודה אומר עד פלג המנחה שהרי תמיד של בין הערבים קרב והולך עד פלג המנחה. ומפני מה אמרו תפלת הערב אין לה קבוע? שהרי אברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב קרבים והולכים כל הלילה. ומפני מה אמרו של מוספין כל היום? שהרי קרבן של מוספין קרב כל היום רבי יהודה אומר עד שבע שעות שהרי קרבן מוסף קרב והולך עד שבע שעות. ואיזו היא מנחה גדולה? משש שעות ומחצה ולמעלה ואיזו היא מנחה קטנה? מחשש שעות ומחצה ולמעלה איבעיא להו רבי יהודה פלג מנחה קמא קאמר או פלג מנחה אחרונה קאמר? תא שמע דתניא *ר' יהודה אומר *פלג המנחה אחרונה אמרו והיא י"א שעות חסר רביע נימא תיובתיה תיובתיה דר' יוסי בר' חנינא? אמר לך ר' יוסי בר' חנינא לעולם אימא לך תפלות אבות תקנום ואסמכינהו רבנן אקרבנות דאי לא תימא הכי תפלת מוסף לר' יוסי בר' חנינא מאן תקנה, אלא תפלות אבות תקנום ואסמכינהו רבנן אקרבנות: רבי יהודה אומר עד ארבע שעות: איבעיא להו *עד ועד בכלל או דלמא עד ולא עד בכלל תא שמע *ר' יהודה אומר עד פלג המנחה אי אמרת בשלמא עד-ולא עד בכלל היינו דאיכא בין ר' יהודה לרבנן אלא אי אמרת עד-ועד בכלל ר' יהודה היינו

יעקב תקן תפלת ערבית. תימה דלמר בפרק גיד הנשה (חולין ד' נח:) וילך חרנה כי מטי למקן בעי למיהדר לחר לחסך שעבודתי במקום וכו' למלמת דהסס מוכח דהתפלל ערבית ביום מאחר שהתפלל כבר והוה דמסיק למסדר וקשה למלניקן בפרק קמת דקאמר שתיו (ב) זמן תפלה עד נאת הכוכבים, ולפי מה שפירטו דקו"ל כר' יהודה דלמר עד פלג המנחה ניחת, ויפה מנהג שלנו *דלמרבה טוב להתפלל מבעוד יום קלת:

עד פלג המנחה. תימה מנא ליה הא, בשלמא עד תמש שעות ומחלה דעד לוחו זמן הוי תפלת המנחה ניחת דהיינו מנחה קטנה לבל הא מנא ליה? וי"ל דר' יהודה ס"ל דתפלה בעגד קבועה תקנה דבשיב "חכמה (דלמ' נח:): תימה דלמר בגמרא פרק הרואה בשם (ד' נח:) כל שיעורי חכמים להתמיר חון מבגרים של בתמים חלמת עד ולא עד בכלל וי"ל לי לחמרי' עד ועד בכלל יש בו גם חומרת שיתפלל ולא לחמרי' עבר זמנו בטל קרבנו ותפי' במזיד:

אבעיא להו עד ועד בכלל או עד שלא בכלל. פעם רלשונה מתפלל בשביל תפלה של מבקיע לפיכך לומר בה הבדלה בחונן הדעת והשניה היא בשביל תפלה שבת אינו מבדיל בה: **שניה עלתה לו.** בשביל תפלה מ"ש ורלשונה לא עלתה לו. **שתיהן עלו** שתין לו להקדיש (ו) תפלה שעבר תורה אור זמנה לתפלה שזמנה עכשיו והשניה נמי לא עלתה לו לשל שבת שהוא בשביל והבדיל בה גילה דעתו שתיהן של שבת והיא מתחבב לשל ערבית: **לכתה תקנום.** כדלקמי בברייתא לקמיה: **כנגד תמידים תקנום.** לפני ככסא הגדולה: **רבי יהודה.** ס"ל שתין תמיד של שחר קרב לפלג עד מרבע שעות: **לערבים.** של עולות: **ופדרים.** של אחר קרבנות שנזרק דמן קודם שקיעת החמה] קרבין כל הלילה וכעגדן תקנו תפלת ערבית: **מנחה גדולה.** לם בת להקדים תמיד של בין הערבים תיכו יכול להקדימו קודם שש שעות ומחלה דבין הערבים מחזירין אותו, דיה: מכי יכמו בללי ערב מהחמה טעה למערב דהיינו משש שעות ומחלה ולמעלה דלמר מר חלי שש ומלי שבע חמה עומדת ברקיע כל דלם כלמלע הרקיע (פסחים ל' נד.):

מנחה קטנה. זמן תמיד של בין הערבים כל יום מתשע שעות ומחלה ולמעלה כדלתנן בתמיד נשחט (ל' נמ.) בשתע ומחלה ומקריב בשמונה ומחלה וקרב פלג מנחה לחרונה. חלק לת ב' שעות ומחלה הטוקרים ביום ומעלה פלג לחרון של מנחה עד שש ומחלה: **רבינו** ולמעלה: **דלי לת תימת הכי.** דמולה רבי יוסי ברבי חנינא דרבנן **תפלת המוספין** מלן תקנה. לגלן ע"כ רבנן **תפלת המוספין** לקבועות וכי טייעו במוספין ולת מלת תפלה כנגדה, עמדו סס ותקנוה: **עד ועד בכלל.** לרבי יהודה הוה דקל בעי לחילו לרבנן עד ולת עד בכלל:

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה שניה עלתה וכו' שתין לו להקדים. כ"כ פירוש דוקלי דהם לת בקדיש רלשונה לתשלומין ל"ב מסתמת [דמשמ הית] של תוכה ולפם [תוכה (ה)] שלפה משום דלת שבדיל כה ע"ב [כתב רב"י] ת"ב הם כן דלמרינן דמסתמת דעתו [היה כרלשונה (תוכה)] רק לת שלפה לו משום דלת שבדיל כה ל"ב תפלה שיה לשם שבת דסרי לת בקדיש תפלה מעלומין (תוכה ס"ו מכוי רבי דסתיל דשבדיל בשתיה גילה דעתו שתיהן של שבת ושל חתר לשל מרכים ר"ל בשפה שבתפלל לתשוה למרינן דעתו היה לשם תוכה לתל כשבתפלל והבדיל בשניה לו גילה דעתו שהיא מבי"ת כתמרי: (ב) תוס' ד"ה ויעקב וכו' ומרכ קמת דקלמר שתיו. ב"ב [שמ"ב דנה] תמרו זמן דלמת שכובכים לתל לעניו [ק"ם ס"ם] כיון דקיל דלמרינ גם כן לשמר גלוה לשפלה [בשרכים] ל"ב כשיב ד"ה הוא ל' ערוך ערכים תחר שכובכים: ל' הוא ל' ערוך ערך ערך בכן [א-ל] מבנה גלוין השים גבי תפלות לחות מקנום. מי' תענית (דף כ"ח פ"ב) בכ"ר ד"ה בלנו: שתם ולין שיחה לגל תפלה. בשלמות דלמ"ר אמ אוחריא מ' לן לך לויתא שנאמר [בשיב (ד' ל"ו ע"ב) ולין לשיב (ד' ל"ו ע"ב) ולין בשיב לגל תפלה בשיחה שנאמר ותכרכה לי. ובמוליו (דף ל"ב ע"ב) לומר בהיסך:

הגהות הגר"א

(ה) נמ' בגל שבת שתים. כ"כ שתים של שבת. בגיכם ר"ם ושתר פוסקים:

שיטת רי"ו סמ"ג (עשין)

שחרית			
1	א	—	—
2	ב	—	—
3	ג	—	—
4	ד	—	—
5	ה	—	—
6	ו	—	—
7	ז	—	—
8	ח	—	—
9	ט	—	—
10	י	—	—
11	יא	—	—
12	יב	—	—

(מנחה)

(שיטת)

[שיטת רי"ו סמ"ג: פסחי' קו: ר"ה כ: סוכה מת: מגיל' ו: מנחות פת: מלין מו. נד: עירובין יח. נדה נח:]

[עיין מסכי פוס' פרק המוכר רבה סימן קיח]

ת"ש

הָיינוּ רבנן אלא מאי עד-ולא עד בכלל. אימא סיפא ושל מוספין כל היום ר' יהודה אומר עד שבע שעות ותניא היו לפניו שתי תפלות אחת של מוסף ואחת של מנחה מתפלל של מנחה ואחר כך של מוסף שזו תדירה וזו אינה תדירה רבי יהודה אומר מתפלל של מוסף ואחר כך של מנחה שזו עוברת וזו אינה עוברת. אי אמרת בשלמא עד-ועד בכלל היינו דמשכחת להו שתי תפלות בהדי הדדי. אלא אי אמרת עד-ולא עד בכלל היכי משכחת להו שתי תפלות בהדי הדדי, בין דאתיא לה של מנחה אזלא לה של מוספין. אלא מאי עד-ועד בכלל קשיא רישא מאי איכא בין רבי יהודה לרבנן? מי סברת דהאי פלג מנחה-פלג אחרונה קאמר, פלג ראשונה קאמר והכי קאמר אימת נפיק פלג ראשונה ועייל פלג אחרונה מכי נפקי י"א שעות חסר רביע. אמר רב נחמן אף אנן נמי תנינא רבי יהודה בן בבא העיד חמשה דברים שממאנין את הקטנה ושמשיאין את האשה על פי עד אחד ועל תרנגול שנסקל בירושלים על שהרג את הנפש ועל יין בן ארבעים יום שנתנסך על גבי המזבח ועל תמיד של שחר שקרב בארבע שעות. ש"מ עד ועד בכלל ש"מ, אמר רב כהנא הלכה כרבי יהודה הואיל ותנן בבחירתא כוותיה: ועל תמיד של שחר שקרב בארבע שעות: מאן תנא להא דתנן וחם השמש ונמס-בארבע שעות, אתה אומר בארבע שעות או אינו אלא בשש שעות כשהוא אומר כחום היום הרי שש שעות אמור הא מה אני מקיים וחם השמש ונמס בארבע שעות. מני לא רבי יהודה ולא רבנן אי רבי יהודה עד ארבע שעות נמי צפרא הוא. אי רבנן עד חצות נמי צפרא הוא. אי בעית אימא רבי יהודה אי בעית אימא רבנן: אי בעית אימא רבנן אמר קרא בבקר בבקר חלקהו לשני בקרים ואי בעית אימא רבי יהודה האי בקר יתירא להקדים לו שעה אחת, דכולא עלמא מיהא וחם השמש ונמס-בארבע שעות. מאי משמע אמר רבי אחא בר יעקב אמר קרא וחם השמש ונמס איזו היא שעה שהשמש חם והצל צונן הוי אומר בארבע שעות: תפלת המנחה עד הערב וכו': אמר ליה רב חסדא לרב יצחק התם אמר רב כהנא הלכה כרבי יהודה הואיל ותנן בבחירתא כוותיה הכא מאי? אישתיק ולא אמר ליה ולא מידי, אמר רב חסדא נחזי אנן: מדרב מצלי של שבת בערב שבת מבעוד יום ש"מ הלכה כרבי יהודה, אדרבה מדרב הונא ורבנן לא הוו מצלו עד אורתא שמע מינה אין הלכה כרבי יהודה, השתא דלא אתמר הלכתא-לא כמר ולא כמר דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד, רב איקלע לבי גניבא וצלי של שבת בערב שבת והוה מצלי רבי ירמיה בר אבא לאחוריה דרב וסיים רב ולא פסקיה לצלותיה דרבי ירמיה שמע מינה תלת: שמע מינה מתפלל אדם של שבת בערב שבת ושמע מינה מתפלל תלמיד אחורי רבו ושמע מינה אסור לעבור כנגד המתפללין, מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי דאמר רבי יהושע בן לוי אסור לעבור כנגד המתפללין, איני והא רבי אמי ורבי אסי חלפי? רבי אמי ורבי אסי חוץ לארבע אמות הוא דחלפי; ורבי ירמיה היכי עביד הכי והא אמר רב יהודה אמר רב לעולם אל יתפלל אדם לא

היינו רבנן. דקס"ד רבי יהודה פלג אחרון של מנחה אחרונה קאמר: מתפלל של מנחה וכו'. רבנן לטעמייהו דאמרי תפלת המוספים כל היום כמו של מנחה הלכך תדיר קודם ור' יהודה לטעמיה דאמר מוספין עד שבע שעות ותו לא והויא לה מלוה עוברת ושל מנחה יש לה עוד שהות עד פלג המנחה: שתי תפלות בהדי הדדי. אלו האחרון של שעה שביעית הוא זמן לשתיהן דהא אמר מנחה גדולה משש שעות ומחצה ולמעלה: היכי משכחת לה. הרי עבר זמן המוספים משעברה שעה ששית: פלג ראשונה. של מנחה אחרונה ועד בכלל ואף על גב דתנא יהב סימנא לפלג אחרונה דקתני איזו פלג מנחה מי"א שעות חסר רביע ה"ק כו': אף אנן נמי תנינא. לרבי יהודה עד ועד בכלל: שממאנין את הקטנ'. קטנה שהשיאתה אמה לאחר מיתת אביה דמדאורייתא אין קדושיה כלום שהרי קטנה אינה בת דעת ואת אמה לא זכתה תורה להיות לה כח לקדשה אלא לאב שנאמר את בתי נתתי לאיש הזה (דברי' כב) ומיהו רבנן תקינו לה קדושין להצריכה מיאון כדי שישאוה ולא תהא לזנות לפיכך אם מיאנה לאחר זמן ואמרה אי אפשי בו יוצאת ומותרת לכל אדם ואינה צריכה הימנו גט והעיד ר' יהודה בן בבא שפעמים שמצוה על בית דין ללמדה שתמאן בו כגון שני אחים נשואין שתי אחיות יתומות אחת גדולה וקדושיה קדושי תורה ואחת קטנה שאין קדושיה אלא מדרבנן ומת בעלה של גדולה בלא בנים ונפלה לפני אחיו ליבום ונמצאת זקוקה לו מן התורה וזיקה זו אוסרת את אשתו עליו משום אחות זקוקה שהיא כאחות אשתו ואר"ר אליעזר במסכת יבמות (דף קט.) מלמדין קטנה זו שתמאן בבעלה ותעקור קדושיה למפרע ותעשה כל בעילותיה כאלו הן של זנות כדי להתיר את בעלה ליבם את אחותה דתנן נשאין על האנוסה ועל המפותה (יבמות דף צז.) והעיד רבי יהודה בן בבא ביום שנשנית עדיות שהלכה כר"א: ע"פ עד אחד. שאמר לה מת בעליך במדינת הים (יבמות דף קכב.): שנסקל תרנגול. שניקר קדקדו של תינוק במקום שהמוח רופף וניקב את מוחו וסקלוהו כמשפט שור שנגח את האדם דכתיב (שמות כא) השור יסקל וגמרינן בג"ש שור שור משבת לעשות כל בהמה חיה ועוף כשור (ב"ק ד' נד:): ועל יין בן ארבעים יום. שיצא מכלל יין מגתו ובא לכלל יין גמור וקרינן ביה נסך שכר (במדבר כח): בארבע שעות. ותו לא אלמא כרבי יהודה ס"ל וקאמר בארבע שעות אלמא לרבי יהודה עד ועד בכלל: הלכה כרבי יהודה. דמתני' דלאן תמיד של שחר קרב לאחר ארבע שעות וק"ה לתפלה: בבחירתא. עדיות קרי בחירתא שהלכה כאותן עדיות: כשהוא אומר כחום היום הרי שש שעות אמור. כלומר מליצו במקום אחר ששינה הכתוב בלשונו ואמר והוא יושב פתח האהל כחום היום ולא אמר כחום השמש אלא היום משמע כל המקומות חמין בין חמה בין צל הוא מדבר בשעה ששית: הא מה אני מקיים וחם השמש. דמשמע השמש חם והצל צונן: בארבע שעות. דאילו קודם ארבע שעות אף השמש צונן: מני. הא דמשמע דארבע לאו בקר הוא דהא כתיב וילקטו אותו בבקר בבקר וחם השמש ונמס הנותר ומדמוקי ונמס בארבע שעות מכלל דלאו זמן לקיטה הוא ולאו בקר מיקרי: ארבע שעות נמי צפרא הוא. דהא אמרת עד ועד בכלל וגבי תמיד כתיב תעשה בבקר: לשני בקרים. שלא היו לוקטים אלא בשלש שעות ראשונות שהוא בקר ראשון: התם אמר רב כהנא. גבי תפלת השחר: של שבת בערב שבת. שקבל עליו שבת מבעוד יום: שמע מינה. כרבי יהודה ס"ל דאמר מפלג המנחה אזיל ליה זמן תפלת המנחה ועייל ליה זמן תפלת ערבית: ולא פסקיה לצלותיה. כלומר לא הפסיק בין רבי ירמיה ולכותל לעבור לפניו וליסב במקומו אלא עמד על עמדו: כנגד

תא שמע ושל מוספין כל היום ורבי יהודה אומר עד שבע שעות ותניא היו לפניו וכו'. ולא גרסי' אימא סיפא ושל וכו' שאינו במשנה שדברי רבי יהודה שאמר עד שבע שעות אינו במשנה ויש ספרים שהגיהו אותו במשנה ומיהו בכל הספרים הישנים אינו. וא"ת ורבי למה לא הזכיר אותו במשנה וי"ל משום דלא ס"ל כוותיה בהא דאמר עד שבע שעות אבל בהא דקאמר עד ארבע שעות ס"ל כוותיה משום דתנן בבחירתא כוותיה ובההיא דפלג המנחה נמי משום דאמרינן לקמן דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד דהכי פירושא דעבד כר' יהודה (עבד) דאמר מפלג המנחה ליליא הוא עבד ומשום הכי מנחה לא אבל אין לפרש הכל בתפלת המנחה ועבד כרבי יהודה שהתפלל מנחה קודם פלג דפשיטא דרבנן מודו בשיעורו דרבי יהודה:

דרב צלי של שבת בע"ש. תימה דהא אמרינן בפרק במה מדליקין (ד' כג:) ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר. ויש לומר דהתם בשאינו מקבל עליו שבת מיד אבל הכא מיירי שמקבל עליו שבת מיד הלכך לא הויא הקדמה וטעמא משום דס"ל כרבי יהודה וכן הנך דלקמן שהתפללו של מ"ש בשבת היינו משום דסבירא להו כרבי יהודה לענין תפלת הערב שהיא שעה ורביע קודם הלילה אעפ"כ [אין] אסור לעשות מלאכה (א) *במ"ש מיד לאחר פלג המנחה וכן לענין תוספת שבת (*וט' בלא) וי"ה דקי"ל שהוא מן התורה *אם כן לא צריך שיעור גדול כל כך: ולא

[במ"ש] [ווי"ט] [אפ"ס]

עין משפט נר מצוה

יד א מיי' פ"ו מהלכות יבום וחליצה הלכה טו טוש"ע אה"ע סימן קנה סעיף יח:

טו ב מיי' פי"ב מהל' גרושין הלכה טו סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' יז סעיף ג:

טז ג מיי' פ"י מהלכות נזקי ממון הלכה ב סמג עשין סו:

יז ד מיי' פ"ו מהל' איסורי מזבח הל' ט:

יח ה מיי' פ"א מהל' תמידין הל' ב סמג עשין קל:

יט ו ז מיי' פ"ג מהל' תפלה [הל' א] סמג עשין יט טוש"ע או"ח סי' פ"ט סעיף א:

כ ח מיי' שם הלכה ד סמג שם טוש"ע או"ח סי' רלג סעיף א:

כא ט מיי' שם הלכה ז סמג עשין כט טור טוש"ע או"ח סימן רסז סעיף ב:

כב י מיי' פ"ה מהל' תפלה הלכה ו סמג עשין יט טוש"ע או"ח סי' קב סעיף ד:

רב נסים גאון

העיד ר' יהודה בן בבא על חמשה דברים. הא דתני על התרנגול שנסקל בירושלים [על] שהרג את הנפש כבר מפורש בתלמוד ארץ ישראל במסכת עירובין בפרק המוצא תפלין (הלכה ה) רבי גרסין ראו (נ"א ראה) מוחו של תינוק רופף והלך וניקרו הדבר ידוע הוא כי התינוקות מוחן פתוח תראה לחין רפתוח מתחת העור של המוח ניקר אותו מקום עד שנקבו והרגו לתינוק וזה התרנגול ראוי להורגו מן הכתוב כי אין הפרש לשור להתרנגול וכל בעלי חיים שברשותו אמר רחמנא סקל יסקל השור; הואיל ותנן (בבחירתא) [בבחירתא] כוותיה ומאי היא מס' עדיות פ"ו מ"א שזו המשנה שנויה בה העיד ר' יהודה בן בבא:

גליון הש"ס

גמ' שממאנין את הקטנה. הקטנות כצ"ל [וכמבואר בנדה מ]: שם ועל תמיד של שחר. עי' ברש"י מעילה יא ופי' מנחות ד' סד ע"ב תוס' ד"ה ועל: שם לאחוריה דרב. תפלה של תו"ל. כו הוא בבה"ג:

מסורת הש"ס

[פי' תוס' חולין נב. ד"ה כל שיעורי] לקמן דף כח.

עדיות פ"ו משנה א נדה דף ח.

[פי' תוס' מנחות סד: ד"ה ועל]

[קדושין נד: בכורות כ.]

שמות טז

בראשית יח

מכילתא דר"י פרשת בשלח

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה דרב וכו' מלאכה. במ"ש ר"ל דלכתחלה יוסיף קודם פלג הוא וכן לענין תוספת שבת אין צריך להוסיף קודם פלג המנחה:

ולא *חמורי רבו. פירש"י מקום יוכרת ויש מפרש שנראה כמשמעותו לרבו: **והנותן** שלום לרבו והמחזיר שלום. פירוש כשמחר בני חדם שלומו תומר שלום עליך רבי והיינו דלמרינן (ב"ק קף שב:) כדי שתהא תלמיד לרב ת' כמי ההוח לכמחלה קלמר וכתלמיד חבר דשרי כשל הני דלקמן:

הואיל והתפללו וכו'. הכח נמי *לענין (ת) תומרת ומחמי שרי ליה ובקונטרס פי' בפניס מחר: **שאני** לבור. לפ"ג דלח מטח זמן *לן (ב) לימורה ליסור בשעיה מלחכה קף של גב דמטוחת הוח: **ציבי** של מולחי שבת וכו'. יש לומר להכח מיירי שיש לו ענין מלח לעשות במולחי שבת כגון לעמת מיכון ולח יהיה לו יין להבדלה חם לח יקדים[ת] לתוריי[ת] לכוך בחכם לח על הקדש דלתוריי[ת] לכל בחכם לח ופשיטח שלח היו מתכרים להבדיל ולהתפלל של מולחי שבת בשבת דגם במלחכה מסור עם חביכה:

הלבה כדברי האומר לשום לתו דוקח לשום תלח כלפרישים לעיל (ד' כו.) ולכך נקרח רשות–לנטלה עבור מזוה מחרם הטוברת:

והלבתא כווסיס דלכ. ומרמה לכך תקנו פסוקים וקדיש בין גחולה לתפלה דרכות היח: [ע' תוס' לעיל ד: ד"ה תמר ר"י: ועל]

צלי של שבת בערב שבת אומר קדושה על הכוס או אינו אומר קדושה על הכוס? ת"ש דאמר רב נחמן אמר שמואל *מתפלל אדם של שבת בערב שבת ואומר קדושה על הכוס, והלכתא כוותיה; רבי יאשיה מצלי של מוצאי שבת בשבת אומר הבדלה על הכוס או אינו אומר הבדלה על הכוס? ת"ש דאמר רב יהודה אמר שמואל *מתפלל אדם של מוצאי שבת בשבת ואומר הבדלה על הכוס, אמר ר' זירא אמר רבי אסי אמר ר' אלעזר א"ר חנינא אמר רב: בצד עמוד זה התפלל ר' ישמעאל בר' יוסי של שבת בערב שבת" כי אתא עולא אמ' בצד תמרה הוה ולא בצד עמוד הוה, ולא ר' ישמעאל ברבי יוסי הוה אלא ר' אלעזר בר' יוסי הוה, ולא של שבת בערב שבת הוה אלא של מוצאי שבת בשבת הוה: תפלת הערב אין לה קבע: מאי "אין לה קבע" אילימא דאי בעי מצלי כוליה ליליא יתיבי "תפלת הערב כל הלילה" אלא מאי "אין לה קבע" כמאן דאמר *תפלת ערבית רשות דאמר רב יהודה אמר שמואל ערבית רבן גמליאל אומר חובה ר' יהושע אומר *רשות אמר אביי הלכה כדברי האומר חובה ורבא אמר *הלכה כדברי האומר רשות. ת"ר מעשה בתלמיד אחד שבא לפני ר' יהושע: אל תפלת ערבית–רשות או חובה? אמ' ליה: רשות, בא לפני רבן גמליאל א"ל תפלת ערבית–רשות או חובה? א"ל חובה? אמ' ליה: והלא ר' יהושע אמר לי רשות? א"ל המתן עד שיכנסו בעלי תריסין לבית המדרש, שבשנכנסו בעלי תריסין עמד השואל ושאל: תפלת ערבית רשות או חובה? א"ל רבן גמליאל חובה, אמר להם רבן גמליאל לחכמים כלום יש אדם שחולק בדבר זה? אמר ליה ר' יהושע לאו א"ל והלא משמך אמרו לי רשות? אמר ליה: יהושע עמוד על רגליך ויעידו בך, עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: אלמלא אני חי והוא מת יכול החי להכריח את המת ועכשיו שאני חי והוא חי היאך יכול החי להכריח את החי? היה רבן גמליאל יושב ודורש ור' יהושע עומד על רגליו עד שכמה נצעריה וניזיל—ברי"ה אשתכך בצעריה, בבכורות במעשה דר' צדוק צעריה, הבא נמי צעריה! הא ונעבריה, מאן נוקים ליה: נוקמיה לרבי יהושע, בעל מעשה הוא, נוקמיה לר' עקיבא דילמא עניש ליה דלית ליה זכות אבות אלא נוקמיה לך' אלעזר בן עזריה דהוא חכם והוא עשיר והוא עשירי לעורא: הוא חכם דאי מקשי ליה מפרק ליה, והוא עשיר דאי אית ליה לפלוחי לבי קיסר אף הוא אזל ופלח, והוא עשירי לעורא דאית ליה זכות אבות—ולא מצי עניש ליה, אתו ואמרו ליה: ניחא ליה למר דליהוי ריש מתיבתא? אמ' להו אויזל ואימליך באינשי ביתי, אזל ואמליך בדביתהו, אמרה ליה דילמא

לא "כנגד רבו ולא אחורי רבו ותניא רבי אליעזר אומר המתפלל אחורי רבו יהנותן שלום לרבו יהמחזיר שלום לרבו * יהחולק על ישיבתו של רבו והאומר *דבר שלא שמע מפי רבו גורם לשכינה שתסתלק מישראל שאני רבי ירמיה בר אבא *דתלמיד חבר הוה והיינו *דקאמר ליה רבי ירמיה בר אבא לרב "מי בדלת אמר" ליה אין בדילנא ולא אמר "מי בדיל מר", ומי בדיל והאמר רבי אבין משום אחת התפלל רבי של שבת בערב שבת ובנמם למרחץ ויצא ושנה לן פרקין ועדיין לא חשכה? *אמר רבא ההוא דנכנס להקיע ויוקדם גזירה הוה, אני והא אביי שרא ליה לרב דימי בר ליואי לכברויי סליהו"א טעותא הוא, וטעותא מי הדרא והא אמר אבידן: פעם אחת נתקשרו שמים בעבים כסבורים העם לומר חשבה הוא ונכנסו לבית הכנסת והתפללו של מוצאי שבת בשבת ונתפזרו העבים וזרחה החמה ובאו ושאלו, את רבי ואמר היאיל והתפללו התפללו "שאני" צבור דלא מטרחינן להו: אי חייא בר אבין רב צלי של שבת בערב שבת רבי יאשיה מצלי של מוצאי שבת בשבת, רב צלי של שבת בערב שבת אומר קדושה על הכוס או אינו אומר קדושה על הכוס? ת"ש דאמר רב יהודה אמר שמואל *מתפלל אדם של מוצאי שבת בשבת ואומר הבדלה על הכוס, אמר ר' זירא אמר רבי אסי אמר ר' אלעזר א"ר חנינא אמר רב: בצד עמוד זה התפלל ר' ישמעאל בר' יוסי של שבת בערב שבת" כי אתא עולא אמ' בצד תמרה הוה ולא בצד עמוד הוה, ולא ר' ישמעאל ברבי יוסי הוה אלא ר' אלעזר בר' יוסי הוה, ולא של שבת בערב שבת הוה אלא של מוצאי שבת בשבת הוה: תפלת הערב אין לה קבע: מאי "אין לה קבע" אילימא דאי בעי מצלי כוליה ליליא יתיבי "תפלת הערב כל הלילה" אלא מאי "אין לה קבע" כמאן דאמר *תפלת ערבית רשות דאמר רב יהודה אמר שמואל ערבית רבן גמליאל אומר חובה ר' יהושע אומר *רשות אמר אביי הלכה כדברי האומר חובה ורבא אמר *הלכה כדברי האומר רשות. ת"ר מעשה בתלמיד אחד שבא לפני ר' יהושע: אל תפלת ערבית–רשות או חובה? א"ל חובה? אמ' ליה: והלא ר' יהושע אמר לי רשות? א"ל המתן עד שיכנסו בעלי תריסין לבית המדרש, שבשנכנסו בעלי תריסין עמד השואל ושאל: תפלת ערבית רשות או חובה? א"ל רבן גמליאל חובה, אמר להם רבן גמליאל לחכמים כלום יש אדם שחולק בדבר זה? אמר ליה ר' יהושע לאו א"ל והלא משמך אמרו לי רשות? אמר ליה: יהושע עמוד על רגליך ויעידו בך, עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: אלמלא אני חי והוא מת יכול החי להכריח את המת ועכשיו שאני חי והוא חי היאך יכול החי להכריח את החי? היה רבן גמליאל יושב ודורש ור' יהושע עומד על רגליו עד שכמה נצעריה וניזיל—ברי"ה אשתכך בצעריה, בבכורות במעשה דר' צדוק צעריה, הבא נמי צעריה! הא ונעבריה, מאן נוקים ליה: נוקמיה לרבי יהושע, בעל מעשה הוא, נוקמיה לר' עקיבא דילמא עניש ליה דלית ליה זכות אבות אלא נוקמיה לך' אלעזר בן עזריה דהוא חכם והוא עשיר והוא עשירי לעורא: הוא חכם דאי מקשי ליה מפרק ליה, והוא עשיר דאי אית ליה לפלוחי לבי קיסר אף הוא אזל ופלח, והוא עשירי לעורא דאית ליה זכות אבות—ולא מצי עניש ליה, אתו ואמרו ליה: ניחא ליה למר דליהוי ריש מתיבתא? אמ' להו אויזל ואימליך באינשי ביתי, אזל ואמליך בדביתהו, אמרה ליה דילמא

רב נסים גאון

אמר רבא [ט"] לחזיא ותקדם נזיקה. איתיה מיתיבי בסמ"ג בס"ת ביריה (דף מ.) אמר ר' שמעון בן פזי אמר ר' יהושע בן לוי משום בר קפרא. בתחלה היו רוחצין בחמין שהחמו מערב שבת כו' ואי אין הדבר עומד התירו לתן חמי מבריא ומיין והדבר עומד עמרת הדיינו ביעה במקומה עומדת הדיינו בכאן בי רבי שתפלל של שבת בערב שבת קיבלה לשבת עליה וחוזרת ונותנת לה לחזון לחדש בה ולא נכנס בחרחץ אלא לחזיא כלבר יוה המעשה יהיה קדים שנזרו חכמים על הזיעה לפי מה שיש בהלכת שחוכרנה אמרו לתן לחזיא: אמרי [עו] כמה נצעריה וניזיל בר"ה צעריה. ואי צעריה בראש השנה שבו הוא ת"ל בפרק אם אינן מכירין (דף כה.) ותנן יעזר בא שנים ואמרו ראינוהו בזמן שלח לו רבן גמליאל נזור אני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעותיך ביום הכפורים שחל להיות בשבתך ובבכורותיך (שם) בפרק כל פסולי המוקדשים (דף נו.) צעריה מעשה (אחר) [אחר] שאירע לר' יהושע עם רבן גמליאל בדפוס ליה קמי רבנן וחשפיתו על רגליו ברבים עד שנכנסה קנאה בלב כל העם שהיו לשם ושיחקו את התרגמן וזו היא תגירסא של ז' המעשה ר' צדוק דהה ליה בוטרא רמא ליה שערי בטלי נצרין של ערבה קלופה בהתי דאביל אינש שיעותיה אתא לקמיה דר' יהושע אמר ליה כלום הלקנו בין בור לחבר אמר ליה אין בא לפני רבן גמליאל אמר ליה לאו אמר ליה הלא ר' יהושע אמר לי הין אמר לי התגן עד שיכנסו בעלי תריסין לבית המדרש ושאל כלום הלקנו בין בור לחבר אמר לו ר' יהושע לאו אמר לו הין אמר לי ר' יהושע על רגליך ואמרו אלמלא אני (מת) [חי] הוא (חי) [מת] יכול החי להכריחו את החי [הבח עכשיו שאני חי והוא חי היאך חי יכול להכריחו את החי] היה רבן גמליאל יושב ודורש ור' יהושע עומד על רגליו ויעידו בך עמד כל העם ואמרו לרבי אלעזר בן עזריה שהוא חכם ועשיר והוא עשירי ליה לפלוחי לבי קיסר אף הוא אזל ופלח, והוא עשירי לעורא דאית ליה זכות אבות. איתה במגדרדין בפרק כל ישראל יש לתן חלק (דף ל) מבני בניו של סיסרא למדו תורה בירושלים ומאן אינון ר' עקיבא ואיתה נמי בתוכו באותה המעשה ואמר בסמכת תניה בפרק א' (דף ג) והמשרה שלו נמי כבר נרסי' בפרק (במה אשה) [ג"ל בפה בהמה] (שבת דף נד) ר"ב אלפי עגלי דהה מעשר ר' אלעזר בן עזריה שרוי קדושין בפרק האיש מקדש (דף מט) של בנה שאני עשיר אין אומרים כר' אלעזר בן חרסום וכר' אלעזר בן עזריה דייהוסר לעורא הטיפר נמי איתה בסנהדרין באות סצה (דף נג) אמרו ליה רבנן לר' מרינה (רב עזירא) [ר' עזרא] בריה דרב אבטולס דהוא עשירי לר' אלעזר בן עזריה דהוא עשירי לעורא קאי אבבא ובגמרא דפירקין דבני מערבא [בלבה ת] ונם (בסנהדרין בפרק תמיר) [ג"ל בתענית פ"ר ה"א] נרסינן הלכו ומיגו אמר ר' אלעזר בן עזריה ר' שנת ונימלא כל ראשו שיבה ומצעיר ואומר לא שהוא בן הזרה יותר מבני אלא שהוא בן נדולים יותר מבני אשרי אדם שזכו לו אבותיו אשרי אדם שיש לו יתר להתלות בה ומה היתה יתידתו של ר' אלעזר בן עזריה שהיה עשירי לעזרה:

מסורת הש"ס

מלן קי. ומ"ש מוכה דף כו: ומפ' מסכת כלה [מיהוזין מג:]

[ניים נב.] → הנהות הב"ח

(ת) תוס' ד"ה סוחיל וכו' ממי ניחמ נמיין מלחכה ומחמי ברי: (ב) ד"ה מיכו ופ' מין לימוד בפסיים בניל ומיבח מימוכין:

מ"ע רשות והלבתא כדברי האומר ורבה הוב אמר הלכה כדברי האומר רשות ע' יומח דף: [בכורות לו. ומ"ש בתוס']

גליון השים נמי ומתוייר שנים נרבי' ונרמ"ש ניחח נמי וכמתוייר שנים נרבי: שם דמלמיד מבר סוה. מיין קדושין ד' מין ע"ח תוס' ד"ה גלילי: שם וקודש נגדס סוה. מי' שנת ד' מ' ע"ב נרמ"ש ד"ה

זמן מעשה. וכרבי"ג מתוייר שם:

ושל מוספין כל היום. מקשה הרב רבינו שמעון ז"ל דלמ"ד בפרק תמיד נשחט (דף נח.) מוספין בשם בזיכין בשבע וכ"ת ה"מ למעוטי לבל דיעבד כל יומא נמי ומניה הוא הרי *בתמורה (פ"ב ד' יד) מנמנו שהמוספין היו כשחטין עם התמיד ונקטרין עמו. ומירך דהתם מיירי בשבת*:

הלכה מתפלל של מנחה. מכאן מתפלל של מוסף וחת"כ מתפלל של מוסף. מכאן יש ליזהר ביום"כ להתפלל תפלת שחרית קודם שתפלל תפלת המנחה קודם להכי"ל לומר למחר תפלת המנחה קודם שיתפלל שחרית מיד כגון שהיה לו לילך למעונה גדולה כמו בגמוניון וממהרית שמא ימשוך בסעודתו לו שיתפלל לבל חס היה לו שהוא להתפלל לחר תפלת מוסף תפלת המנחה בזמנה הין לו להקדים תפלת המנחה לומר שיתפלל כסדר מוסף וחת"כ מנחה: בדמתרגם רב יוסף על דלמחר זמני מוצפין.

ומי מסהני בהגיס הין שיך לומר לעולם לימור שהרי הין להם מעלומין חלת ע"כ בתפלה מסהני קרת: כיון

לא מנע עצמו מבית המדרש אפילו שעה אחת דתנן *בו ביום בא יהודה גר עמוני לפניהם בבית המדרש אמר להם (ו) מה אני לבא בקהל? א"ל ר"ג אסור אתה לבא בקהל א"ל ר' יהושע *כמותר אתה לבא בקהל א"ל ר"ג והלא כבר נאמר °לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' א"ל ר' יהושע וכי עמון ומואב במקומן הן יושבין (ז) *כבר עלה סנחריב מלך אשור ובלבל את כל האומות שנאמר °ואסיר גבולות עמים ועתידותיהם שוסתי ואוריד כאביר יושבים" *וכל דפריש מרובא פריש, אמר לו ר"ג והלא כבר נאמר °ואחרי כן אשיב את שבות בני עמון נאם ה' וכבר שבו אמר לו ר' יהושע °והלא כבר נאמר *ושבתי את שבות עמי ישראל ועדיין לא שבו, מיד התירוהו לבא בקהל, אר"ג הואיל והבי הוה איזיל ואפייסיה לר' יהושע, בי ממא לביתיה חזיניה לאשיתא דביתיה דמשחרן א"ל °מבותלי ביתך אתה ניכר שפחמי אתה, א"ל אוי לו לדור שאתה פרנסו *שאני אתה יודע בצערן של ת"ח °במה הם מתפרנסים ובמה הם נזונים, אמר לו נעניתיך לך מחול לי, לא אשנה ביה, עשה בשביל כבוד אבא, פיים, אמרו מאן ניזיל ולימא להו לרבנן? אמר להן ההוא כובס אנא אזילנא, שלח להו ר' יהושע לבי מדרשא: מאן דלבוש מדא ילבש מדא ומאן דלא לבוש מדא ייתי ליה למאן דלבוש מרא, שלח: מדך ואנא אלבשיה? אמר להו ר"ע לרבנן מרוקו גלי דלא ליתו עבדי דר"ג ולצערו לרבנן, א"ר יהושע מוטב דאיקום ואיזיל אנא לגבייהו, אתא טרף אבבא א"ל: מזה בן מזה יזה ושאינו–לא מזה ולא בן מזה, יאמר למזה בן מזה מימיך מי מערה ואפרך אפר מקלה? א"ל ר"ע רבי יהושע נתפייסת כלום עשינו אלא בשביל כבודך, למחר אני ואתה נשבים לפתחו, אמרי היכי נעביד נעריה? *נמירי מעלין בקדש ואין מורידין נדרוש מר חדא שבתא ומר חדא שבתא? אתי לקנאויי, אלא לדרוש ר"ג *תלתא שבתי וראב"ע חדא שבתא והיינו דאמר מר *שבת של מי היתה? של ראב"ע היתה ואותו תלמיד ר' שמעון בן יוחאי הוה: °ישל מספין כל היום: א"ר יוחנן °ונקרא פושע ת"ר *היו לפניו שתי תפלות אחת של מנחה ואחת של מוסף מתפלל של מנחה ואח"כ מתפלל של מוסף שזו תדירה וזו אינה תדירה ר' יהודה אומר מתפלל של מוסף ואח"כ מתפלל של מנחה שזו מצוה עוברת וזו אינה שאינה עוברת *א"ר יוחנן הלכה מתפלל של מנחה ואח"כ מתפלל של מוסף. ר' זירא °כי הוה חליש מגירסיה הוה אזיל ויתיב אפתחא דבי ר' נתן בר טובי אמר כי חלפי רבנן אז איקום מקמייהו ואקבל אגרא, נפק אתא ר' נתן בר טובי א"ל מאן אמר הלכה בי מדרשא: א"ל הכי א"ר יוחנן אין הלכה כר' יהודה *דאמר °מתפלל אדם של מוסף ואח"כ מתפלל של מנחה א"ל רבי יוחנן אמרה: אמר ליה אין *אנא מיניה ארבעין זמנין, א"ל חדא היא לך או חדת היא לך? א"ל חדת היא לי משום דמספקא לי בר' יהושע בן לוי: °אריב"ל °כל המתפלל תפלה של מוסף לאחר שבע שעות לר' יהודה עליו הכתוב אומר °נוגי ממועד אספתי ממך היו" °מאי משמע? דהאי נוגי לישנא דתברא הוא? כדמתרגם רב יוסף °תברא אתי על שנאיהון דבית ישראל על דאתרו זמני מועדיא דבירושלים א"ר אלעזר כל המתפלל תפלה של שחרית לאחר ארבע שעות לר' יהודה עליו הכתוב אומר °נוגי ממועד אספתי ממך היו" מאי משמע? דהאי נוגי לישנא רצערא הוא לכתיב °תלפה נפשי מתוגה" רב נחמן בר יצחק אמר מהכא °בתולותיה נוגות והיא מר לה" רב

[ביצה ט"ב] בו ביום עמד יהודה נר עמוני: אמר רבן גמליאל השתא אויזל ואפייסיה לר' יהושע אול חזינה לאשיתא דביתיה דהוה קא משתרן כו', ופירשו בגמרא דבני מערבא אול ואשכוה לר' יהושע יהיב עבידי מרחמין אמר ליה מן אילין את חזי אמר ליה עד כדון את בעי מירע אוי לדור שאתה פרנסו. תאני דאמר ליה עשה כשבול בבור בית אבא כלומר כשבול הלל הזקן וקני שהיה מוציא לו כדינרין בכ"ע. יציאת השבת (דף קו.) הלל ושמעון גמליאל רשמעון נתנו נשיאותן בפני הבית ק' שנה הוה רבן גמליאל הצובר בכאן והוא בנו של רבן שמעון בן גמליאל שהוא רביעי להלל הזקן דהוי ליה רבן גמליאל חמישי להלל ובנו רבן יהודה הנשיא שהוא רבי והוא רביעי להקדש הוי שביעי להלל הזקן ואיתא במסכת שבת בפרק בשה בשה (דף טו) רבי דאתי מדרך ההפך בזהירות ובני מרבא דשרק אתיין התינוק דבני מערבא אמר לי מנילת יחסין דמצאו בירושלים וכתוב בה הלל בן דודו ואיתא בפ"ק אע"פ שאמרו בבתובות (ד' סב) ברקי בשמשותת רבי אתי משמשתיה בן אבינל. תאני דאמרינן אעפ"כ לא עבדוה לר' אלעזר בן פדוירה פירשו בתלמוד ארץ ישראל אלא פירוש אחד בית דין והייט דאמר מר שבת של מי היתה של ר' אלעזר בן עזריה היתה ואיתא בפירקא קמא דתענית (דף ג) תנו רבנן מעשה בר' יוחנן בן ברוקא ור' אלעזר חסמא שהלכו להקביל את פני ר' יהושע בפקיעין אמר להם מה הידוש היה הזה בבית המדרש אמרו לו תלמידיך אנהנו ומינוך אנו שותין אמר להן אעפ"כ אי אפשר לבית המדרש שלא יהא חידוש של ר' אלעזר בן עזריה:

גליון הש"ס גם' מטומלי ניקף. עיין תוספ"ן מ"ק ענין קמט: שם ונקרא פושע. עיין לקמן (דף מ"ג ע"ב): שם כי הוה חליש מגירסא. עיין מירוצין (דף כ"ח ע"ב):

לא על לפרקא דרב יוסף. סהיה רגיל כיסיבה כפומבדיתא והיה דורש בשבת קודם תפלת המוספין ולאחר הדרשה היו הולכים לבית הכנסת ומתפללים תפלת המוספין: בלבור שנו. שם הוה בבהכ"נ עם הלבור לא יקדים להתפלל: **מתני'** מה מקום. כלומר מה סיבה: **גמ'** ולא לכשל. ויסמוך מחרי על כשלוני הרי רעות רבות סיבות שיבואו על ידי שתנרוס להם *שיטעבו להם. תחוויס לו עמי הארץ שמוסקים בדבר סיבה: מההגיון. לא תרגילוס במקרא יותר מדאי משום דמשכח. לשון אחר מי וכו'. כדי שתתפללו בכוונה: עמוד הימיני. שכי עמודים העמיד שלמה בהולם שם הימני יכין ושם השמאלי בועז (מלכים ז ז) הימיני לעולם תשוב: פעמים. המפולן פי"ק בלע"ז: לוסברני. חובש לוחי: מיתתי עולם. לעוה"ב: הייתי בוכה. מלימת מפסחו שם לדין מוליכין לוחי לפניו: על בשן. בהמיה כלומר ולא יותר ממורלת בשר ודם: ולוחי. סיהת כמורת בשר ודם שלשם כן תמדנו מעבירים ברביה: עצבוה. בשתר ממורלת הבריות ויודע שהכל הוא גלוי להקב"ה ולאו מיהו מיתת בשר: מפני הטומאה. טומאת חלל המת בכל בניו: לחזקיהו שבח. לחי לעוחי:

מתני' מעין שמונה עשרה. בגמרא מפרש: הושע ה' וכו'. זו תפלה קלרה: בכל פרשת העבור כו'. מפרש בגמרא: שם לאינו יכול ליבך. שאין לו מי שיאמר לח תמוהו: יחזיר לח פניו. לגד ירושלים: כשאדם. כמו ושמח בשר רגלי (ישוב יג) ביום שהשבך שקורין ליפ"ש בלע"ז. לשון אחר פניו הקשורים זה עם זה כריבה יחד וכלשון מקרא קורא לוחס רפסוחות (ל"ה ג) וכלע"ז רדיי"ל וכלשון משכה ור"ם ומשיחן בשבר להוליכן ממקום למקום ויכולין להלך עליהן כמו בספינה: **גמ'** הבו לה'. בני לליס. שהוא רמז לחכוח וגבורות וקדושה הכתוב בלחמרינן בריש השכח (דף לב:) מנין שחומרים לחכוח ת"ל הבו לה' בני לליס כו': שיתפקקו. שיהלו הפקקים הם הקבריס כמו שמניט* (ב"ב פ:) נקניס ובנפיס מן הפקק (ג) שלמעלה והיה הקבר שחלל הקיה פקוק ופתוח שם: ליסר. שני קמטים אחד מלמעה ואחד מלמעלה וכלישר רוחב בשר בחלמלה: דמלטר נפשיה. שהוא ניכר שחפץ לכרוע ללא שהוא מלטער: ביבנה תקנוה. לאחר זמן מרוכה: הפקולי. מוכר פקולי למר נמן שקורין קיסו"ן: והשקיף

בין שהגיע זמן תפלת המנחה לפלג המנחה כלום וכו'. ואיכ ליה לרבי יהושע מפסיקין ואפילו מן התהילה ולא היה לייט

הונא דאמר רב הונא אסור לו לאדם שיטעום כלום קודם שיתפלל תפלת המוספין? א"ל איבעי ליה למר לצלויי צלותא דמוספין ביחיד ולטעום מידי ולמיתי, א"ל ולא סבר לה מר להא דא"ר יוחנן "אסור לו לאדם שיקדים תפלתו לתפלת הצבור: א"ל לאו אתמר עלה, א"ר אבא בצבור שנו. ולית הלכתא: לא כרב הונא ולא 'כריב"ל-כרב הונא הוא דאמרן, כריב"ל דאריב"ל *בין שהגיע זמן תפלת המנחה אסור לו לאדם שיטעום כלום קודם שיתפלל תפלת המנחה: **מתני'** ר' נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפלה קצרה אמרו לו מה מקום לתפלה זו? אמר להם בכניסתי אני מתפלל שלא יארע דבר תקלה על ידי וביציאתי אני נותן הודאה על חלקי:

גמ' ת"ר 'כביכול מה אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי שלא יארע דבר תקלה על ידי ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי ולא אומר [ז] על טמא טהור ולא על טהור טמא ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם. כיצד מה אומר מדה אני לפניך ה' אלהי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות שאני משכים והם משכימים אני משכים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים אני עמל והם עמלים אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר אני רץ והם רצים אני רץ לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת: ת"ר 'כשחלה ר' אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו אמרו לו רבינו למדנו אורחות חיים וזכה בהן לחיי העולם הבא אמר להם הזהרו בכבוד חבריכם, ומעון בניכם מן ההגיון והושיבום בין ברכי תלמידי חכמים, וכשאתם מתפללים דעו לפני מי אתם עומדים ובשביל כך תזכו לחיי העולם הבא **בשחלה** רבי יוחנן בן זכאי נכנסו תלמידיו לבקרו אותם התחיל לבכות אמרו לו תלמידיו נר ישראל עמוד הימיני פטיש החזק מפני מה אתה בוכה? אמר להם אילו לפני מלך בשר ודם היו מוליכין אותי שהיום כאן ומחר בקבר שאם כועס עלי אין כעסו כעס עולם ואם אוסרני אין איסורו איסור עולם ואם ממיתני אין מיתתו מיתת עולם ואני יכול לפייסו בדברים ולשחדו בממון' אעפ"כ הייתי בוכה ועכשיו שמוליכים אותי לפני ממ"ה הקב"ה 'שהוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים שאם כועס עלי כעסו כעס עולם ואם אוסרני איסורו איסור עולם ואם ממיתני מיתתו מיתת עולם ואיני יכול לפייסו בדברים ולא לשחדו בממון ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים אחת של גן עדן ואחת של גיהנם ואיני יודע באיזו מוליכים אותי' ולא אבכה! אמרו לו רבינו ברכנו, אמר להם 'ידי רצון 'שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם" אמרו לו תלמידיו עד כאן? אמר להם 'ולואי תדעו כשאדם עובר עבירה אומר שלא יראני אדם. בשעה פטירתו אמר להם פנו כלים מפני המטמאה והכינו כסא לחזקיהו מלך יהודה שבא: **מתני'** רבן גמליאל אומר בכל יום ויום מתפלל אדם שמנה עשרה רבי יהושע אומר מעין י"ח ר"ע אומר 'אם שגורה תפלתו בפיו מתפלל י"ח ואם לאו מעין י"ח. ר"א אומר העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים ר' יהושע אומר ההולך במקום סכנה מתפלל תפלה קצרה ואומר 'הושיע ה' את עמך את שארית ישראל בכל פרשת העבור *יהיו צרכיהם לפניך ברוך אתה ה' שומע תפלה" היה רוכב על החמור ירד ויתפלל ואם אינו יכול לירד יחזיר את פניו ואם אינו יכול להחזיר את פניו יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים. היה מהלך בספינה או באסדא יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים: **גמ'** 'אני י"ח כנגד מי? א"ר הלל בריה דר' שמואל בר נחמני *כנגד י"ח אזכרות שאמר דוד 'הבו לה' בני אלים הב יוסף אמר כנגד י"ח אזכרות שבקריאת שמע (א) ר' תנחום אמר רבי יהושע בן לוי. כנגד שמונה עשרה חוליות שבשדרה: ואמר ר' תנחום אמר רבי יהושע בן לוי "המתפלל צריך שיכרע עד שיתפקקו כל חוליות שבשדרה עולא אמר "עד כדי שיראה אוסר כנגד לבו רבי חנינא אמר 'כיון שנענע ראשו שוב אינו צריך אמר רבא 'והוא רחמן ימלא עונות ומחזי כמאן דכרע. תני תמני סרי, תשסרי הוויין? אמר רבי לוי 'ברכת הצדוקים' ביבנה תקנוה, כנגד מי? חקנתם. א"ר לוי: לרבי. הלל בריה דרבי שמואל בר נחמני כנגד "אל שם הכבוד הרעים" לרב יוסף כנגד 'אחד' שבקריאת שמע לר' תנחום א"ר יהושע בן לוי כנגד חוליא קטנה שבשדרה: ת"ר 'שמעון הפקולי הסדיר י"ח ברכות לפני רבן גמליאל על הסדר ביבנה אמרי להם ר"ג לחכמים כלום יש אדם שיודע לתקן ברכת הצדוקים? עמד שמואל הקטן ותקנה, לשנה אחרת שכחה והשקיף

רב נסים גאון

רבן גמליאל אומר בכל יום אדם מתפלל י"ח. בתלמוד ארץ ישראל תזכירו עוד שמעתם אחרים (בעין) [לוני ע"ל על שתקבו] י"ח תוספת על פה שיש בתלמודינו דאמרינן ר' חנניה בשם ר' פינחס בשני י"ח פעמים שאמרת בתורה אברהם יצחק וי"קב אם יאמר לך אדם י"ש ואין אמור לו הזקה הוי עליו ליה הוא מינתן אם יאמר לך אדם י"ש ואין אמור לו ויקרא בתו שמי ושם אבותי מינתן הוא ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן בשני י"ח ציוחים שכתב בפרשת משכן שני אמר ר' חייא בר אדא ובלבד מן ואתו אנליאב בן אחיסמך עד טמיה דספרא: היה יושב בפיגנה או באסדא. בגמ' דבני מערבא נרסי היא אסדא היא הפסדות (דכרי כימוים ב ג) וגביאם לך הפסדות על ים יפו:

הגהות הב"ח

(ז) גמ' לזכרות שבק"ש כ' תנחום תיר יכוסב בן לוי אמר כעד: (ב) רש"י ד"ה שיתפקקו וכו' שיתפקק ולמעלה:

נוסח מבנף

י"ח בנמ' בליון השים נוסח"ג גמ' כשתנה ר"ש. נמסי כנגד דכן רבה פ"ג מיתת ר"ש בן שהיה: ונוסח"ג ופ"ק עוד לחה שיהיה: מסנ"ג שם כני י"ח כנגד מי. ט] פי' מדרש תנחומא ר"ש בן כוח ויהל עוד לחה שפעמים. ואיזהו ט] ושם לחיתי דריב"ל אמר מיתת ר"ח מזכרות שבמל דוד ככתו לכו בני אלים:

נוסח

גרסת הגאונים

(א) ב מיי' פ"י מהל' תפלה הלכה יז סמג עשין יח טוש"ע או"ח סימן ק סעיף י: כג ג מיי' פ"ג שם הלכה ד סמג שם טוש"ע או"ח סימן רפו סעיף ב: כא ד מיי' וסמג שם טור ש"ע או"ח סי' רלב סעיף ב: כב ה מיי' פ"ו מהל' תפלה הלכה כג סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' ק סעיף ד: כג ו טור ושו"ע או"ח סימן ח סעיף ב: כד ז מיי' פ"ל מהל' תפלה הלכה ב סמג עשין יט טור ש"ע או"ח סי' ק סעיף ג: כה ח מ מיי' פ"ה שם הלכה יב סמג שם טוש"ע או"ח סימן קיג סעיף ד: כו י כ מיי' שם טוש"ע שם סעיף ה:

הגהות הגר"א

[ז] גמ' ולא לומר על מסר ממת. כל זה ע"ל גמשלה קדש ולא מכבל:

מסורת השרם

[ע' נחיע]

[תענית כה: ב"ק פא.]

[ב"ב קלג:]

[ברכות כה.]

[מגילה יח:]

[ר' ויחיו]

[תוספתא פ"א מהלכות כה]

[סנהדרין קיב.]

והשקף. תמצ לזכור לותה לשון סוכה כדתניא גרגמין ויקקו ותשקי (בראשית יט): כשם שעיקרו: שמעינו בקידושין (פ"ג דף סו.) שהרג תכמי ישראל: ישלי רשע מעיקרו. וטעמה לדיק וחזר לרשעתו: לתחיל בה. התחיל לתומרה ופתה בתמציתה: תורה אור

לא שנו. הא דתמר רב יהודה מעלין לותו: שבעה קולות. במזמור קול ה' על המים (תהלים כמ): שתמרה תנה. בפרקים עלן לבי (פ"ח ב): כ"ל רעמים. בפרקים ויעמוד שלמה (מלכים ח מ) רגה תפלה תחנה כלהון כ"ל תיכא: ביומא דרחמי. שהולך לבקש רחמים שרבקו שעריה זה בזה ולא היו מיימין להכנים תרון לבית קדשי הקדשים כדתמרי' במועד קטן (דף ט.): מעין כל ברכה. תומר בקולר ומכרך על כל תחא ותחא: הביענו. ואינו מבדך אלא אומע תפלה בכל הברכות שבין שלש דשלושות לשלש תמרוטות שביעו כנגד תחא תון ומול תא לבבנו כנגד תיבו לשלוש לו כנגד שלש לנו להיות גאולים כנגד גאולה וכן כולם: בגאות מרכך. לשון טה כמו בגאות דשת ירבילני (תהלים כג) והוא כנגד ברכת הסיים: והתומים על דעתך. העוסרים על דבריך: ישפטו. כנגד לדקה ומשפט. לשון תחר והתומים במשפט על דעתך ישפטו השיבה ללמדה לשפוט כדבריך וכן מיקר גרלה לי וכן בס"ג: לייט עלה לחבי. לפי שמדלג הברכות וטולן בברכה לתת: על העשב מי עבדינן כרבי עקיבא. כלומר בשלו מתפללין י"ח שלשות מי עבדינן כר' עקיבא לומר ברכה רביעית בפני עלמה דהשתא כשמתפללין הביענו נעביד כותיה: שבע תקון. שלש רלשות ושלש תמרוטות והביענו: ובכללה. להבדלה: מבלל. בתוך הביענו כדרך שהוא טולה בתון הדעת ויתמר "הביענו ה' תלהינו המבדיל בין קדש לחול לדעת דרכיך": לתמרותי. לטעות: בתחלת. התפלה יכול תדש לכוין דעתו יותר תן התלוש: גבורות נשמים. הזכרה בעלמת היא לפיכך מחזירין לותו שתיה תפלה שיכול לתומרה בשומע תפלה: ביחיד. מחזירין לותו: בלבבך. יחיד התתפלל עם הלבור: דתרבך קודם ש"ת. אין מחזירין לותו שיכול לתומרה בשומע תפלה:

מתנוים

ר' אליעזר אומר בהודאה. *אמן כל השנה כולה מי עבדינן כר' עקיבא דהשתא נמי נעביד בל השנה כולה מאי טעמא לא עבדינן ברי"ע- תמני סרי תקון תשסרי לא תקון הבא נמי שבע תקון תמני לא תקון מתקיף לה מר זוטרא ובכללה מכלל הביענו ה' אלהינו המבדיל בין קדש לחול קשיא: אמר רב ביבי בר אביי כל השנה כולה מתפלל אדם הביענו חוץ מימות הגשמים מפני שצריך לומר שאלה בברכת השנים מתקיף לה מר זוטרא ובכללה מכלל "ודשננו בנאות ארצך ותן טל ומטר? אתי לאטרודי אי הכי הבדלה בתונן הדעת נמי אתי לאטרודי? אמרי התם כיון דאתיא בתחלת צלותא לא ממריד הכא כיון דאתיא באמצע צלותא ממריד, מתקיף לה רב אשי ונימא לה בשומע תפלה. א"ר תנתום אמר רב אסי "טעה ולא הזכיר גבורות נשמים בתחיית המתים מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה והבדלה בתונן הדעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה, שאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה והבדלה בתונן הדעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הכוס" מיתיבי *טעה ולא הזכיר גבורות נשמים בתחיית המתים מחזירין אותו ושאלה "בברכת השנים מחזירין אותו והבדלה "בתונן הדעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הכוס

ג"כ א"ר יצחק הא ביחיד הא בצבור, בצבור מ"ט לא משום דשמעה משליה צבור אי הכי האי מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה, מפני ששומע משליה צבור מיבעי ליה? אלא אידי ואידי ביחיד ולא "הא דאדבר קודם שומע תפלה

ליומ שלה תבי תמתן דמגלי הביענו. וסכי קי"ל ויש ספרים (ג) דמסיק ה"מ במתה לתבל בדרך שרי כדמשמע במכילתין

גבי רבי יוסי וכו':

ונכללה בהביענו. והא דתמרינן בפ"ק דבדה (דף ח:) בל השנה כולה מתפלל אדם י"ח תון ממולתי יה"ב מפני טורת לבור מפני התעניו וי"ל שמתפללים י"ח שלימות מפני שלא ישלים אדם תפלה בתון הדעת ותימה תמתי לא פריך וכללה בהביענו וי"ל דלא דמי להתם בל השנה כולה מתפלל י"ח ותין לנו להקשות וכללה מבלל בדי לשתות המנהג של בל השנה לתבל בבא השנה מתפלל הביענו פריך שפיר למה לי לשתות המנהג בשביל לתה תוזנתנו וכללה בהביענו:

מפני שיכול לאומרה בשו"ת

בדתמר [לקמן לח.] (עו"ג דף מ) שותל אדם לרבי בשו"ת ודוקא לרבין בגון שיש לו תולה בתוך ביתו אבל שלריך שדהו מיס לתוך מעין תפלה וכן שתלה לחבל תולה והבדלה ותלר שבשים לסול שתיפה מעין שו"ת וכדרתה שבל האומר "ברוך תתה ה' שו"ת" תחר שסיים דברי תתנוים מיושב מגונה כדתמרי' (מגילה דף יח.) "מכלן ותילך לסול לספר בשבחו של מקום" לעולר להוסיף ברכות על תלו ותפילו תס בא להתפלל שמא עקרה עוד פעם תחרת לסול שגרתה כמוסיף על הברכות והא דתמר לעיל (דף בח.) ותותי שיתפלל תדם בל היום (ב) היינו דוקא שסיפק התפלל לבל יוזדלו תוקמינן לעיל שפוסק תפי' בתמלע ברכה בשמועל בפרק תי שתתן (שם) ומה שתלית לבול קולה בתן לייט להוליא רבים ידי מוכתן ומה שמתפלל בלחש לייט בדי להסדיר תפלתו בדמוקמינן בפרק בתרא דר"ה (דף לד:):

סח

[תגות פ"ב מ"ד] [יומא פ.] ג"ל ואמר

[ברכות ג.] מ"ק פ. [מגילה כ:]

[ר"ה יט. יבמות פד:] [ברכות ל.] מ"ק פ. [מגילה כ:]

[לקמן לב. מה ת.] [לקמן לב:]

[קדושין לג: ושם]

[לקמן לב. מה ת.] [לקמן לב:]

תוספתא פ"ג [ציל פו:] [לקמן לב. תענית ג:]

נושא
מספר ברכות של שבת (ד) 1. שבת (ד) 2. ה"ה (ט) 3. תענית (24) כעין זה

נושא
שלה ולא הביא 1. שבועות בשמים 2. שלוה 3. של ר"ה

נושא
מעין שמונ שלש הביענו

רב נסים גאון

הני כ"ד דתנינהא בגבר מי אמר ר' חלבו בגבר כ"ד תנות שאמר שלמה. הא מילתא פרשוה בתלמוד ארץ ישראל בפירקין ובפרק ב' דתענית (הלכה ג) ר' תלבו ור' שמואל בגבר כ"ד פעמים הנה תפלה תוזנה שבתובין בפרשת שלמה ואית בגברא בפ' משקין בית השלחין (מועד קטן דף ט) ובפרק בל ישראל יש להם חלק (דף קו) בשעה שבנה שלמה את בית המקדש ובקש להכנים ארון לבית קדש הקדשים דבקו שערים זה בזה אמר ב"ד הנות פה:

הגהות הב"ח

(ה) תום' ד"ה ניים וסי' מכילתין. ל"ג נמי' בפ"ק דף ג' וס"ש בתוס' ד"ה סיס לך: (ב) ר"ח מפני וכו'. כ"ל דוקא בשקף התפלל בבל כוונלתי התפלל תוקמינן:

הגהות הגר"א

(ה) פרש נקרא תתם תענים. ל"ב כי תתם סוטה בבל ס'. נ"ו ריף ורא"ם ועיין רמב"ם:

הא דאדכר בתר שומע תפלה: אמר רבי תנחום אמר רב אסי אמר ר' יהושע בן לוי "טעה ולא הזכיר של ר"ח בעבודה חוזר לעבודה, נזכר בהודאה חוזר לעבודה, בשים שלום חוזר לעבודה, ואם סיים חוזר לראש" אמר רב פפא בריה דרב אחא בר אדא הא דאמרן סיים חוזר לראש' לא אמרן אלא שעקר רגליו אבל לא עקר רגליו חוזר לעבודה א"ל מנא לך הא? א"ל מאבא מרי שמיע לי ואבא מרי מרב. אמר רב נחמן בר יצחק הא דאמרן עקר רגליו חוזר לראש' לא אמרן אלא שאינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו אבל רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו חוזר לעבודה איכא דאמרי אמר רב נחמן בר יצחק הא דאמרן כי לא עקר רגליו חוזר לעבודה' לא אמרן אלא שרגיל לומר תחנונים אחר תפלתו אבל אם אינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו חוזר לראש: ר' אליעזר אומר העושה תפלתו קבע וכו': מאי קבע? א"ר יעקב בר אידי אמר רבי אושעיא כל שתפלתו דומה עליו כמשוי ורבנן אמרי כל מי שאינו אומרה בלשון תחנונים רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו כל שאינו יכול לחדש בה דבר, א"ר זירא אנא יכילנא לחדושי בה מילתא ומסתפינא דלמא מטרידנא אביי בר אבין ור' חנינא בר אבין דאמרי תרוייהו כל שאין מתפלל עם דמדומי חמה דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן *מצוה להתפלל עם דמדומי חמה וא"ר זירא מאי קראה ייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים *לייטי עלה במערבא אמאן דמצלי עם דמדומי חמה, מאי טעמא? דלמא מיטרפא ליה שעתא: רבי יהושע אומר המהלך במקום סכנה מתפלל תפלה קצרה וכו' בכל פרשת העבור: מאי פרשת העבור אמר רב חסדא אמר מר עוקבא אפי' בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה כאשה עוברה יהיו כל צרכיהם לפניך איכא דאמרי אמר רב חסדא אמר מר עוקבא אפילו בשעה שהם עוברים על דברי תורה יהיו כל צרכיהם לפניך ת"ר *המהלך במקום גדודי חיה ולסטים מתפלל תפלה קצרה ואיזה היא תפלה קצרה? ר' אליעזר אומר עשה רצונך בשמים ממעל ותן נחת רוח ליראיך מתחת והטוב בעיניך עשה בא"י שומע תפלה ר' יהושע אומר [א] שמע שועת עמך ישראל ועשה מהרה בקשתם בא"י שומע תפלה רבי אלעזר ברבי צדוק אומר שמע צעקת עמך ישראל ועשה מהרה בקשתם בא"י שומע תפלה אחרים אומרים צרכי עמך ישראל מרובין ודעתם קצרה יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתתן לכל אחד ואחד כדי פרנסתו ולכל גויה וגויה די מחסורה [ב] ברוך אתה ה' שומע תפלה אמר רב הונא הלכה כאחרים אמר ליה אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא לא תרתח ולא תחטי, לא תרוי ולא תחטי, וכשאתה יוצא לדרך המלך בקונך וצא, מאי המלך בקונך וצא? אמר רבי יעקב אמר רב חסדא זו תפלת הדרך ואמר רבי יעקב אמר רב חסדא כל היוצא לדרך צריך להתפלל תפלת הדרך, מאי תפלת הדרך "יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתוליכני לשלום ותצעידני לשלום ותסמכני לשלום [ג] ותצילני מכף כל אויב ואורב בדרך ותשלח ברכה במעשי ידי [ד] ותתנני לחן לחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי [ה] בא"י שומע תפלה" אמר אביי לעולם לישתף

רש"י

תחנונים. כגון אלהי נצור לשוני מרע שאנו אומרים בעמידה אחר תפלה: אבל אם אינו רגיל. הויא סיום תפלתו כעקירה אפילו לא עקר: כמשוי. והיינו לשון קבע חוק קבוע הוא עלי להתפלל וצריך אני לצאת ידי חובתי: (א) מי שאינו יכול. לכוין לבו לשאול צרכיו: לחדש בה דבר. בבקשתו והיינו לשון קבע (כיום) (ב) כן אתמול כן מחר: דילמא מטרידנא. שמא אטעה ולא אדע לחזור למקום שהפסקתי: שאינו מתפלל עם דמדומי חמה. והיינו לשון קבע תפלתו עליו חוק קבוע לצאת ידי חובה ואינו מקפיד לחזר אחר שעת מצוה ועת רצון: עם דמדומי חמה. תפלת יוצר עם הנץ החמה ותפלת המנחה עם שקיעת החמה: ייראוך עם שמש. זו תפלת יוצר (ג): ולפני ירח. זו מנחה: לייטי במערבא. על מי שמשהה תפלת המנחה עד דמדומי חמה שמא תטרף לו השעה ע"י אונס ועבר הזמן: בכל פרשת העבור וכו'. כמו פרישת העבור: אפי' בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה כאשה עוברה. והכי משמע בכל עניני פרישת העבור כגון עברה *בעברה: יהיו כל צרכיהם. גלוים לפניך לרחם עליהם: אפי' בשעה שהם עוברים. ולשון פרשת העבור שהן פורשין לעבירה: עשה רצונך בשמים. שאין שם חטא ואין רצונך עליהם אלא לטוב ועבור לתחתונים על רצונך: ותן. להם ליראיך: נחת רוח. שלא יתערבב רוחם על ידי הבריות כגון ע"י חיות ולסטים: והטוב בעיניך עשה. אתה להם ודוגמא זו מצינו בספר שופטים (י) ויאמרו בני ישראל חטאנו עשה אתה לנו (כטוב) [ככל הטוב] בעיניך אך הצילנו וגו': שועת. לשון גניחה יותר מתפלה: ודעתם קצרה. ואינם יודעים לפרש צרכיהם: לא תרתח ולא תחטי. לא תכעוס שמתוך הכעס אתה בא לידי חטא: לא תרוי. לא תשתכר ביין: המלך. טול רשות:

תוספות

הא דאדכר (אחר) [בתר] שומע תפלה. או ודאי מחזירין אותו מיהו אם לא עקר רגליו אינו צריך לחזור לראש ולא לברכת השנים אלא חוזר לשומע תפלה וכן משמע בירושלמי פ' אין עומדין דקאמר אם לא שאל בברכת השנים מחזירין אותו והיכן חוזר ר' שמעון בשם ר' יוחנן אמר בר"ח אם עקר רגליו חוזר לראש ואם לאו חוזר לעבודה ה"נ אם עקר רגליו חוזר לראש ואם לאו חוזר לשומע תפלה אלמא משמע בהדיא דאינו חוזר אלא לשומע תפלה כי לא עקר רגליו מיהו הירושלמי פליג אגמרא דידן בגבורות גשמים דהכא קתני לא הזכיר גבורות גשמים מחזירין אותו ולא קאמר לאומרו בשומע תפלה ובירושל' קאמר אם לא שאל בברכת השנים אומרה בשומע תפלה ודכוותה אם לא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מזכיר בשומע תפלה ומה אם שאלה שהיא מדוחק אומרה בשומע תפלה הזכרה שהיא מריוח לא כ"ש אלמא דבהדיא איתא התם דחוזר בגבורות גשמים לשומע תפלה ואפשר להיות שהגמרא שלנו לא חשש לפרשו משום הקל וחומר כדאיתא בירושלמי והא דקתני לא הזכיר גבורות גשמים מחזירין אותו איירי שלא הזכיר כלל בשומע תפלה והא ליתא דהא במסקנא מוקי האי מימרא בנזכר קודם שומע תפלה משום פירכא דשאלה ובירושלמי קאמר היה עומד בטל והזכיר של גשם מחזירין אותו פי' בימות הקיץ ופריך והא תניא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר והכי פריך כי היכי דאם לא הזכיר כלל מטל אינו עיכוב ואם היה רוצה להזכיר מזכיר ה"נ אם עמד בטל והזכיר של גשם אין לחוש דלא גרע מלא הזכיר טל כלל ומשני דלא דמי ההוא דמקל ומללי להההוא דמללי ולא מקל פי' מקלל כלומר אינו דומה כשעומד בטל והזכיר של גשם שהוא סימן קללה למי שאינו מזכיר כלל לא טל ולא גשם שאינו מקלל וכן הלכה למעשה שאם עומד בשל טל והזכיר של גשם דמחזירין אותו ואם לא הזכיר משניהם כלל אין מחזירין אותו והדר קאמר בירושלמי: קתי' בגשם והזכיר בשל טל אין מחזירין אותו ופריך מהכא והכניא או שלא הזכיר גבורות גשמים מחזירין אותו ומשני הא דאדכר הא דלא (ד) אדכר הא דלא אדכר לא טל ולא מטר לכך מחזירין אותו הא דהזכיר של טל ומטר ולא נהירא דפשיטא אם הזכיר שניהם דאין מחזירין אותו ואם לא הזכיר כלל פשיטא דמחזירין אותו אלא ודאי יש לפרש הא דאדכר טל הא דלא אדכר כלל לא טל ולא מטר לפיכך מחזירין אותו אבל אם הזכיר טל אף בימות הגשמים אין מחזירין אותו לכך יש בני אדם שאומרים כל שעה טל מתוך שהם רגילים אם כן בימות הגשמים אם שכח מוריד הגשם אין מחזירין אותו: טעה ולא הזכיר של ר"ח בעבודה חוזר לעבודה. ובהלכות גדולות פי' דוקא ביחיד אבל בצבור אינו חוזר מפני ששומעה מש"ץ [מיהו צריך לדקדק מפי החזן כל אות ואות של תפלה] אע"פ שהוא בקי דהא אמרינן בראש השנה (פ"ד דף לד:) כשם שמוציא את שאינו בקי כך מוציא הבקי ואע"ג דאמרינן התם לא פטר רבן גמליאל אלא העם שבשדות משום דאניסי וטרידי אבל *טעה לא, יש לומר היינו שלא התפלל כלל, אבל היכא שהתפלל כבר לא חשבינן ליה כאילו לא התפלל כלל, וה"ה לכל דבר שמחזירין אותו אי הדר שמע ליה משלוחא דצבורא מראש ועד סוף נפיק, והרב ר"מ פסק דוקא שכח להזכיר של ר"ח אבל שכח ברכה שלמה מחזירין אותו ואינו יוצא בשמיעתו משליח צבור (וע"ע תוס' ר"ה לד: ד"ה כך): איכא דאמרי אמר רב נחמן וכו'. רב אלפס פסק כאיכא דאמרי דברגיל לומר תחנונים ולא עקר רגליו אינו חוזר לראש ואם אינו רגיל גם כי לא עקר רגליו חוזר לראש ואם עקר גם כי רגיל לומר תחנונים כמו אלהי נצור לשוני חוזר לראש:

כל שאינו יכול לומר תחנונים. פי' ר"ח דאם יכול לומר לשון תחנונים אפי' עליו כמשא הוי תפלה מעליא דלא בעינן אלא לשון תחנונים בלבד:

והיכי

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כמשוי וכו' ידי חובתי. (ב) ד"ה לחדש וכו' קבע כיום כן אתמול כן מחר. (ג) ד"ה ייראוך וכו' זו תפלת יוצר. (ד) תוס' ד"ה הא דאדכר וכו' דלא אדכר.

הגהות הגר"א

[א] גמ' (ר' יהושע אומר) שמע שועת עמך ישראל. [ב] שם די מחסורה. [ג] שם ותסמכני לשלום. [ד] שם ידי. [ה] שם כל רואי.

לישתף איניש נפשיה בהדי צבורא היכי נימא יהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו שתוליכנו לשלום וכו׳ אימת מצלי אמר רבי יעקב אמר רב חסדא משעה שמהלך בדרך עד כמה אמר רבי יעקב אמר רב חסדא עד פרסה והיכי מצלי לה רב חסדא אמר מעומד רב ששת אמר אפילו מהלך רב חסדא ורב ששת הוו קאזלי באורחא קם רב חסדא וקא מצלי א״ל רב ששת לשמעיה מאי קא עביד רב חסדא? אמר ליה קאי ומצלי א״ל אוקמן נמי לדידי ואצלי מהיות טוב אל תקרא רע. מאי איכא בין הבינו לתפלה קצרה? הבינו בעי לצלויי ג׳ קמייתא וג׳ בתרייתא וכי מטי לביתיה לא בעי למהדר לצלויי בתפלה קצרה לא בעי לצלויי לא ג׳ קמייתא ולא ג׳ בתרייתא וכי מטי לביתיה בעי למהדר לצלויי, והלכתא הבינו מעומד תפלה קצרה בין מעומד בין מהלך: היה רוכב על החמור וכו׳: ת״ר היה רוכב על החמור והגיע זמן תפלה אם יש לו מי שיאחז את חמורו ירד למטה ויתפלל ואם לאו ישב במקומו ויתפלל רבי אומר בין כך ובין כך ישב במקומו ויתפלל לפי שאין דעתו מיושבת עליו אמר רבא ואיתימא רבי יהושע בן לוי הלכה כרבי: ת״ר סומא ומי שאינו יכול לכוין את הרוחות יכוין לבו כנגד אביו שבשמים שנא׳ והתפללו אל ה׳, היה עומד בח״ל יכוין (את לבו) כנגד ארץ ישראל שנא׳ והתפללו אליך דרך ארצם, היה עומד בארץ ישראל יכוין את לבו כנגד ירושלים שנאמר והתפללו אל ה׳ דרך העיר אשר בחרת, היה עומד בירושלים יכוין את לבו כנגד בית המקדש שנאמר והתפללו אל הבית הזה, היה עומד בבית המקדש יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים שנאמר והתפללו אל המקום הזה, היה עומד בבית קדשי הקדשים יכוין את לבו כנגד בית הכפורת, היה עומד אחורי בית הכפורת יראה עצמו כאילו לפני הכפורת, נמצא עומד במזרח מחזיר פניו למערב, במערב מחזיר פניו למזרח, בדרום מחזיר פניו לצפון, בצפון מחזיר פניו לדרום נמצאו כל ישראל מכוונין את לבם למקום אחד א״ר אבין ואיתימא ר׳ אבינא מאי קראה? כמגדל דויד צוארך בנוי לתלפיות תל שכל פיות פונים בו: אבוה דשמואל ולוי כי הוו בעו למיפק לאורחא הוו מקדמי ומצלי וכי הוה מטי זמן ק״ש קרו, כמאן? כי האי תנא דתניא השכים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע, לולב ומנענע, מגילה וקורא בה, וכשיגיע זמן ק״ש קורא, השכים לישב בקרון או בספינה מתפלל וכשיגיע זמן ק״ש קורא רשב״א אומר בין כך ובין כך קורא ק״ש ומתפלל כדי שיסמוך גאולה לתפלה במאי קמיפלגי? מר סבר תפלה מעומד עדיף ומר סבר מסמך גאולה לתפלה עדיף מרימר ומר זוטרא הוו מכנפי בי עשרה בשבתא דרגלא ומצלו והדר נפקא לפרקא רב אשי מצלי בהדי צבורא ביחיד מיושב כי הוה אתי לביתיה הדר ומצלי מעומד, אמרי ליה רבנן ולעביד מר כמרימר ומר זוטרא? אמר להו טריחא לי מלתא ולעביד מר כאבוה דשמואל ולוי? אמר להו לא חזינא להו לרבנן קשישי מינן דעבדי הכי:

מתני׳ ר׳ אלעזר בן עזריה אומר אין תפלת המוספין אלא בחבר עיר וחכ״א בחבר עיר ושלא בחבר עיר ר׳ יהודה אומר משמו כל מקום שיש שם חבר עיר יחיד פטור מתפלת המוספין: גמ׳ ר׳ יהודה היינו ת״ק איכא בינייהו יחיד שלא בחבר עיר: ת״ק סבר פטור ור׳ יהודה סבר חייב א״ר הונא בר חיננא אמר ר׳ חייא בר רב הלכה כר׳ יהודה שאמר משום ראב״ע א״ל רב חייא בר אבין שפיר קאמרת דאמר שמואל מימי לא מצלינא צלותא דמוספין ביחיד בנהרדעא בר מההוא יומא דאתא פולמוסא דמלכא לנהרדעא ואיטרידו רבנן ולא צלו וצלאי ביחידאי והואי יחיד שלא בחבר עיר.

רש״י

לישתף נפשיה. אל יתפלל תפלה קצרה בלשון יחיד אלא בלשון רבים שמתוך כך תפלתו נשמעת: עד כמה. זמנה להתפלל: עד פרסה. אבל לא לאחר שהלך פרסה ובה״ג מפרש עד כמה יבקש לילך שיהא צריך להתפלל עד פרסה אפי׳ אין לו לילך אלא עד פרסה אבל דרך פחות מפרסה אין צריך להתפלל תפלה זו: רב ששת. מאור עינים הוה: מהיות טוב אל תקרא רע. הואיל ואני יכול להתפלל מעומד שהרי חבורתי עומדת לא תקרא רע להתפלל מהלך ואע״פ שמותר: וכי מטי לביתיה בעי מהדר לצלויי. שהרי לא התפלל כלום מתפלת י״ח: שאין דעתו מיושבת עליו. שקשה עליו עכוב הדרך: לכוין את הרוחות. לצד ארץ ישראל כדבעינן למימר תל שהכל פונים בו: אחורי בית הכפורת. במערב העזרה היו י״א אמה אחר מכותל בית קדשי הקדשים לכותל מערבי של עזרה והעומד שם מחזיר פניו לבית הכפורת למזרח: הוו מקדמי. קודם היום: בקרון ובספינה. איכא בעתותא דמילי: קורא ק״ש. ימתין עד שיגיע זמן ק״ש ויקראנה ואח״כ יתפלל: תפלה מעומד עדיף. שיכול לכוין את לבו לפיכך היו מקדימין להתפלל מעומד בביתם שלא יצטרכו להתפלל בדרך במהלך: בשבתא דרגלא. שלפני פסח ועצרת וסוכות ומרימר בעירו ומר זוטרא בעירו היו הדרשנים ושחרית היו העם הולכים לבית המדרש וכשמגיע זמן ק״ש קורין והדרשן דורש והעם נשמטים ומתפללים איש איש לבדו ולכך הם היו מאספין להם י׳ שחרית קודם שילכו לבית המדרש וקורין ק״ש ומתפללים בסמיכת גאולה לתפלה והדר נפקי לפרקא ודרשי: ומצלי בהדי צבורא ל״ג: רב אשי. היה ראש ישיבה במתא מחסיא ודורש והוא לא היה מתפלל קודם בית המדרש אלא כשמגיע זמן ק״ש לוחש הדרשה יחד למתורגמן העומד לפניו ובעוד שהמתורגמן משמיע לרבים הוא קורא את שמע וסומך גאולה לתפלה ומתפלל מיושב שלא היה רוצה לצאת שלא להטריח את הצבור לקום מפניו: בהדי צבורא. בשעה שהצבור נשמטין ומתפללין אי נמי בהדי צבורא כמו שהוא יושב בתוך הצבור כלומר שאינו יוצא וכי הוה אתי לביתי׳ חוזר ומתפלל מעומד לכוין את לבו: טריחא לי מילתא. לאחר בית המדרש עד שאתפלל: ולעביד מר כאבוה דשמואל ולוי. שמתפללין קודם היום בביתם מעומד ולא תצטרך לב׳ תפלות ומשום מסמך גאולה לתפלה כיון דמצלו קודם ק״ש לא קפדי: לא חזינא להו לרבנן קשישי מינן דעבדי הכי. שיקדימו תפלה לקריאת שמע הלכך כיון דממתין מתפלה עד זמן ק״ש מצוה לסמוך תפלה אחר גאולה לפיכך מתפלל מיושב במקומו ולפי שאין דעתו מיושבת עליו כ״כ צריך לחזור ולהתפלל בביתו:

מתני׳ אין תפלת המוספין אלא בחבר עיר. לא תקנוה אלא בצבור. חבר עיר = חבורת העיר אבל לא ליחיד: משמו. של ראב״ע: כל מקום כו׳. ובגמ׳ פריך היינו ת״ק אליבא דראב״ע: גמ׳ יחיד שלא בחבר עיר. יחיד הדר בעיר שאין שם עשרה לת״ק אליבא דרבי אלעזר דאמר לא תקנוה אלא בעשרה יחיד זה פטור ולרבי יהודה אין יחיד פטור אלא במקום עשרה שהש״ץ מוציאו ופוטרו:

תוספות

והיכי מצלי לה. אתפלת הדרך קאי ורב ששת אמר אפי׳ מהלך וקי״ל כרב ששת ומיהו בתוספ׳ פסק ה״ר יוסף כרב חסדא וכן רב אלפס פי׳ דרב חסדא עדיפא ליה טפי:

מאי איכא בין הבינו לתפלה קצרה. תימה לימא דאיכא בינייהו דתפלה קצרה אינו מתפלל אלא במקום סכנה והבינו מתפלל אפילו שלא במקום סכנה וי״ל דהכי קא בעי מאי בינייהו כל א׳ במקומו תפלה קצרה במקום סכנה והבינו שלא במקום סכנה:

הלכה כרבי. שלא ירד למטה ואפי׳ שלא במקום סכנה ואפילו במהלך מתפלל ואינו צריך להחזיר פניו כנגד ירושלים:

היה עומד בח״ל יכוין כנגד ארץ ישראל. ול״ג לבו, דאפניו קאי כדקתני סיפא היה עומד במזרח מחזיר פניו למערב:

לתלפיות תל שכל פיות פונים בו. והכך שמעתתא קי״ל וכן מסקינן בלא יחפור (ב״ב כה:) דקאמר אתון דקיימיתון לצפונא דא״י אדרימו ולא כהני אמוראי דלעיל (שם) דפליגי אי השכינה במזרח או במערב, עכשיו אנו במערבה של א״י על כן אנו פונין למזרח:

אבוה דשמואל ולוי הוו מקדמי ומצלו. פירש ר״י קודם עמוד השחר, ונ״א נראה דאם כן לא היו יוצאין בו כלל (א) דעדיין אינו יום לכך נראה כפי׳ ר״ח דמשעלה עמוד השחר קאמר והוו מקדמי = קודם הנץ החמה קאמר ועדיין אינו עיקר זמן תפלה:

מסמך גאולה לתפלה עדיף. מלהתפלל מעומד והכי פסקי בה״ג הלכה כר״ש בן אלעזר ומשמע די״ח ברכות מותר להתפלל בדרך במהלך ואין צריך לעמוד וא״ת ומ״ש מהבינו דמסקינן לעיל דמעומד דוקא? וי״ל דשאני הבינו שהיא קצרה ואין כאן בטול דרך כ״כ כמו בי״ח ברכות ועוד פירש הר״ש דהכא כי הדר לביתיה מצלי מעומד כדאמרינן בסמוך רב אשי מצלי בהדי צבורא ביחיד מיושב כדי לקרות ק״ש בשעתה וכי הדר לביתי׳ מצלי מעומד. ור״ת פסק כאבוה דשמואל ולוי ומיהו מדקאמר רב אשי לא חזינן לרבנן קשישי דקא עבדי הכי משמע דאין הלכה כמותם: אין

ס א ב טוש״ע א״ח סי׳ קי סעיף ז:
סא ג שם סעיף ד:
סב ד ה מיי׳ פ״ב מהל׳ תפלה ה״ב [וסמ״ד] טוש״ע שם סעיף א ג:
סג ו מיי׳ פ״ה שם הלכה ב סמג עשין יט טור ש״ע א״ח סי׳ צד סעיף ד:
סד ז מיי׳ שם הלכה ג טוש״ע שם סעיף ג:
סה ח מיי׳ שם הלכה ג טוש״ע שם סעיף א:
סו ט י טוש״ע א״ח סי׳ פט סעיף ח:
סז כ טוש״ע א״ח סי׳ רפו סעיף ג:

רב נסים גאון

אמר ליה אוקמן לדידי נמי ואצלי מהיות טוב אל תקרא רע. התם בבבא קמא בפרק מרובה (ד׳ פא) אמרינן מהלכין בשבילי הרשות שלמה אמרה כדתניא הרי שכלו פירותיו מן השדה ואינו מניח בני אדם ליכנס בתוך שדהו מה הבריות אומרות עליו מה הנאה יש לו לפלוני ומה הבריות מזיקות אותו עליו הכתוב אומר מהיות טוב אל תקרא רע ומתמהינן מהיות טוב אל תקרא רע קרא הוא ומתרצינן איכתיב כי האי גוונא (משלי ג) אל תמנע טוב מבעליו:

הגהות הב״ח

(א) תוס׳ ד״ה אבוה וכו׳ לא היו יוצאין כלל בתפלה דיום כיון דעדיין אינו יום:

גליון הש״ס

גמ׳ היה עומד אחורי בית הכפורת. עי׳ ברכות יונה פ״ק דף ו׳ ע״א ובדף בספר דף כ׳ ע״ב: רש״י ד״ה בשבתא דרגלא וכו׳ ועצרת. עי׳ לעיל י״ז ע״ב ברש״י ד״ה שבתא ותוס׳ שם ד״ה סרי זמני:

בנהרדעא לבר מההוא יומא דאתא פולמוסא דמלכא למתא ואטרידו רבנן ולא צלו וצלי לי ביחיד והואי יחיד שלא בחבר עיר יתיב רבי חנינא קרא קמיה דר' ינאי ויתיב וקאמר הלכה כר' יהודה שאמר משום ר' אלעזר בן עזריה א"ל *פוק קרא קראיך לברא דאין הלכה כרבי יהודה שאמר משום ראב"ע א"ר יוחנן אני ראיתי את רבי ינאי דצלי והדר צלי א"ל רבי ירמיה לר' זירא ודילמא מעיקרא לא כוון דעתיה ולבסוף כוון דעתיה? א"ל *חזי מאן גברא רבא דקמסהיד עליה: *ר' אמי ור' אסי אע"ג דהוו להו תליסר בי כנישתא בטבריא לא הוו מצלו אלא ביני עמודי היכא דהוו גרסי. איתמר רב יצחק בר אבדימי משום רבינו אמר הלכה כר' יהודה שאמר משום ראב"ע, ר' חייא בר אבא צלי והדר צלי א"ל רבי זירא מאי טעמא עביד מר הכי אילימא משום דלא כוון מר דעתיה והאמר ר"א לעולם ימוד אדם את עצמו אם *יכול לכוין את לבו יתפלל ואם לאו אל יתפלל אלא דלא אדכר מר דריש ירחא והתניא טעה ולא הזכיר של ר"ח [ה] (א) בערבית אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בשחרית בשחרית אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה במוספין *במוספין אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה במנחה? א"ל לאו איתמר עלה א"ר יוחנן בצבור שנו: כמה ישהה בין תפלה לתפלה? רב הונא ור"ח חד אמר כדי שתתחונן דעתו עליו וחד אמר כדי שתתחולל דעתו עליו מאן דאמר כדי שתתחונן דעתו עליו דכתיב °ואתחנן אל ה' ומ"ד כדי שתתחולל דעתו עליו דכתיב °ויחל משה. אמר רב ענן אמר רב טעה ולא הזכיר של ר"ח ערבית אין מחזירין אותו לפי שאין בית דין מקדשין את החדש אלא ביום, אמר אמימר מסתברא מילתא דרב בחדש מלא אבל בחדש חסר מחזירין אותו א"ל רב אשי לאמימר מכדי רב טעמא קאמר מה לי חסר ומה לי מלא אלא לא שנא:

הדרן עלך תפלת השחר

אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין כדי שיכוונו לבם לאביהם שבשמים. אפי' המלך שואל בשלומו לא ישיבנו ואפי' נחש כרוך על עקבו לא יפסיק: **גמ'** מנא ה"מ? א"ר אלעזר דאמר קרא °והיא מרת נפש ממאי, דילמא חנה שאני דהות מרירא לבא טובא אלא א"ר יוסי בר' חנינא מהכא °ואני ברב חסדך אבא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך, ממאי דילמא דוד שאני דהוה מצער נפשיה ברחמי טובא, אלא אמר ר' יהושע בן לוי מהכא °השתחוו לה' בהדרת קדש אל תקרי בהדרת אלא בחרדת, ממאי דילמא לעולם אימא לך הדרת ממש כי הא דרב יהודה הוה מציין נפשיה והדר מצלי אלא א"ר נחמן בר יצחק מהכא °עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה *מאי וגילו ברעדה א"ר אדא בר מתנא אמר *רבה במקום גילה שם תהא רעדה, אביי הוה יתיב קמיה דרבה חזייה דהוה קא בדח טובא אמר וגילו ברעדה כתיב א"ל אנא תפילין מנחנא. ר' ירמיה הוה יתיב קמיה דר' זירא חזייה דהוה קא בדח טובא אמר ליה °בכל עצב יהיה מותר כתיב, א"ל אנא תפילין מנחנא. מר בריה דרבינא עבד הלולא לבריה חזנהו לרבנן דהוו קבדחי טובא אייתי

(שמות לב; דברים ג; שמואל א א; תהלים ה; שם כט; שם ב; יומא ד:; [רב כנ"ע]; משלי יד)

רש"י

בנהרדעא. לפי שיש שם גבור והשלית פוטרני: פולמוסא. חיל: דצלי והדר צלי. ולמה ליה ב' תפלות אלא אחת של שחרית ואחת של מוספין ש"מ לית ליה דראב"ע: ודילמא מעיקרא לא כוון דעתיה. ותרוויהו דשחרית: מאן גברא רבא דקמסהיד עליה. רבי יוחנן שהעיד על הדבר יפה דקדק שבשביל תפלת המוספין היתה: משום רבינו. רב: בצבור שנו. דאין מחזירין משום דשמע ליה מש"צ ואיכא מקלת הזכרה אבל ביחיד צריך לחזור וכה"ג מפרש לה בש"ל משום טירחא דצבורא אבל יחיד הדר: טעה ולא הזכיר במוספין. שהתפלל אתה חונן: כמה ישהה בין תפלה לתפלה. מי שיש עליו לחזור ולהתפלל או משום דטעה או משום מוספין כמה ישהה בין זו לזו: שתתחונן. שתהא דעתו מיושבת לערוך דבריו בלשון תחנה: שתתחולל. לשון חילוי והיא היא אלא בלישנא בעלמא פליגי: בחדש מלא. כשהחדש שעבר מלא עושין ר"ח ב' ימים הלכך יכול לאומרה למחר דערבית של מחר ר"ח גמור יותר מן הראשון: מכדי טעמא קאמר. שאין מקדשין את החדש בלילה:

הדרן עלך תפלת השחר

כובד ראש. הכנעה: שוהין שעה אחת. במקום שבאו להתפלל: **גמ'** אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך. מתוך יראה: מציין נפשיה. מקשט עצמו בבגדיו: עבדו את ה' ביראה. תפלה שהיא לנו במקום עבודה עשו אותה ביראה: *בכל עצב יהיה מותר. כשאדם מרחק את עצמו עצב יהיה לו שכר: דהוה קא בדח טובא. יותר מדאי ונראה כפורק עול: תפילין מנחנא. והם עדות שממשלת קוני ומוראו עלי: כסא

[יבמות ... כתובות ...] [חולין ז.] [לעיל דף ...] [ע' תוס' לקמן לד: ד"ה יכוין] [דבורי רש"י מתכסטו כוס]

תוספות

*ה"ג **אין** הלכה כרבי יהודה שאמר משום ראב"ע. אלא הלכה כרבנן וכן פסק ר"ח דלהכי מייתי (נ) רבי אמי ור' אסי שהיו מתפללים ביחיד (כרבנן) ביני עמודי דגרסי לאשמעינן דהלכה כרבנן: **והתניא** טעה ולא הזכיר של ר"ח בערבית אין מחזירין אותו. ל"ג ליה דהא אמרינן בסמוך טעה ולא הזכיר של ר"ח אין מחזירין אותו לפי שאין מקדשין כו' אי כמי אי איתא, אגב אחרינא נקט ליה: **כמה** ישהה בין תפלה לתפלה. כגון אדם שטעה ורוצה להתפלל שנית וכן בין תפלת שחרית לתפלת המוספין: **כדי** שתתחולל דעתו עליו. ומפרש בירושלמי דהיינו כשילך ארבע אמות: **לפי** שאין מקדשין את החדש כו'. פי' לעיל בריש פרקין (דף כו.) מה שמקשין ותיפוק ליה משום רשות משום דהיינו דוקא לעשות מלוה אחרת עוברת וי"מ דוקא בלילה ראשונה אין מחזירין אותו לפי שאין מקדשין החדש בלילה אבל בלילה שניה מחזירין אותו שכבר מקודש מיום שלפניו ולא נראה לחלק: **מסתברא** מילתא דרב בחדש מלא. כלומר שהיה אותו שלפניו מלא דאז יכול לאומרה בערבית של מחר שהוא עיקר והיה אומר ה"ר יצחק לכל דבר שאמרו חכמים אין מחזירין אותו כגון יעלה ויבא בערבית ועל הנסים לא מיבעיא אם עקר רגליו (ג) ופתח בברכה שלאחריה דאין מחזירין אותו אלא אפילו לא עקר אלא שסיים אותה ברכה שתקנו בה לאומרה אין מחזירין אותו ולא נהירא לרבינו אלחנן דהא חזינן בברכת המזון דאותן שאמרו חכמים מחזירין וגם אותן שאין מחזירין שוין היכא דלא עקר רגליו כדאמר לקמן (דף מט.) אם שכח של שבת וסיים הברכה כולה ועדיין לא התחיל בברכת הטוב והמטיב אומר ברוך אשר נתן שבתות למנוחה כו' וקאמר נמי התם אם טעה ולא הזכיר של ר"ח קודם שעקר רגליו דהיינו קודם שיתחיל ברכת הטוב והמטיב דאותה קורא עקר רגליו אומר ברוך אשר נתן ראשי חדשים וכו' אלמא היכא דלא עקר אלו ואלו שוין ואם עקר רגליו שהתחיל בברכת הטוב והמטיב של שבת חוזר לראש ושל ר"ח מעות לא יוכל לתקן והכי נמי יחזור (ד) לאותה ברכה אם לא התחיל בברכה שלאחריה. ומיהו אין ראיה מהתם דשאני התם בברכת המזון שכבר בירך ג' ברכות וברכת הטוב והמטיב לאו דאורייתא היא על כן אין מחזירין אותו לגמרי כי אין דומה שם הפסק כל כך ואין להביא ממנו ראיה לי"ח ברכות דאם יחזירוהו בדבר שאין לו לחזור הוי כמו הפסקה ועוד דאין להביא ראיה לכאן דאם היית אומר היכא שלא עקר רגליו בי"ח ברכות שהיה לו לחזור א"כ היה צריך לחזור לראש ואין זה הגון ומיהו אומר ר"י דראש את ר"ת דהיכא דלא עקר רגליו חוזר לראש אפי' בדברים שאין מחזירין כגון על הנסים וכן עמא דבר:

הדרן עלך תפלת השחר

אל תקרי בהדרת אלא בחרדת. תימה אמאי לא מוכח בהדיא מדכתיב בתריה חילו מלפניו כל הארץ וי"ל היינו קרא דכתיב במזמור הבו לה' בני אלים ומההוא קרא בעי להוכיח במסכת מגילה (דף יז:) שאומרים אבות וגבורות וקדושת השם וי"ח ברכות תקנו כנגד האזכרות ומשום הכי דייק מאותו קרא שכתוב באותה פרשה אבל אותו דחילו וגו' אינו כתוב באותה פרשה:

הגהות הב"ח

(א) גמ' ולא הזכיר של ר"ח (בערבית וכו' בשחרית) תא"מ ...

הגהות הגר"א

[א] גמ' של ר"ח בערבית ...

גליון הש"ס

מתני' אפי' המלך ...

אייתי כסא דמוקרא בת ארבע מאה זוזי ותבר קמייהו ואעציבו. רב אשי עבד הלולא לבריה חזנהו לרבנן דהוו קא בדחי טובא אייתי כסא *דזוגיתא חיורתא ותבר קמייהו ואעציבו אמרו ליה רבנן לרב המנונא זוטי בהלולא דמר בריה דרבינא לישרי לן מר, אמר להו ווי לן דמיתנן, ווי לן דמיתנן אמרי ליה אנן מה נעני בתרך א"ל *הי תורה והי מצוה דמגנו עלן א"ר יוחנן משום רשב"י אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה שנאמר אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה אימתי בזמן שיאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה אמרו עליו על ר"ל שמימיו לא מלא שחוק פיו בעוה"ז מכי שמעה מר' יוחנן רביה: ת"ר אין עומדין להתפלל לא מתוך דין ולא מתוך דבר הלכה אלא מתוך הלכה פסוקה והיכי דמי הלכה פסוקה אמר אביי כי הא דר' זירא *דאמר ר' זירא בנות ישראל החמירו על עצמן *שאפילו רואות טיפת דם כחרדל יושבת עליה שבעה נקיים רבא אמר כי הא דרב הושעיא דאמר רב הושעיא *מערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה כדי שתהא בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר ואב"א כי הא דרב הונא *דא"ר הונא א"ר זעירא המקיז דם בבהמת קדשים אסור בהנאה ומועלין בו, רבנן עבדי כמתניתין רב אשי עביד כברייתא: ת"ר *אין עומדין להתפלל לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות ולא מתוך שחוק ולא מתוך שיחה ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים אלא *מתוך שמחה של מצוה וכן לא יפטר אדם מחברו לא מתוך שיחה ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך [א] דבר הלכה שכן מצינו בנביאים הראשונים שסיימו דבריהם בדברי שבח ותנחומים [ג] וכן תנא *מרי בר בריה דרב הונא בריה דר' ירמיה בר אבא אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זוכרהו כי הא *דרב כהנא אלוייה לרב שימי בר אשי מפום נהרא עד בי צניתא דבבל כי מטא להתם א"ל מר ודאי דאמרי אינשי הני צניתא דבבל איתנהו מאדם הראשון ועד השתא א"ל אדכרתן מילתא דרבי יוסי ברבי חנינא דאמר ר' יוסי ברבי חנינא מאי דכתיב בארץ אשר לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם, וכי מאחר דלא עבר היאך ישב, אלא לומר לך כל ארץ שגזר עליה אדם הראשון לישוב נתישבה וכל ארץ שלא גזר עליה אדם הראשון לישוב לא נתישבה, רב מרדכי אלוייה *לרב שימי בר אשי מהגרוניא ועד בי כיפי ואמרי לה עד בי דורא: ת"ר *המתפלל צריך שיכוין את לבו לשמים אבא שאול אומר סימן לדבר תכין לבם תקשיב אזנך תניא *א"ר יהודה כך היה מנהגו של ר"ע כשהיה מתפלל עם הצבור היה מקצר ועולה מפני טורח צבור וכשהיה מתפלל בינו לבין עצמו אדם מניחו בזוית זו ומוצאו בזוית אחרת וכל כך למה מפני כריעות והשתחויות: א"ר חייא בר אבא *לעולם יתפלל אדם בבית שיש בו חלונות שנאמר וכוין פתיחן ליה וגו' *יכול יתפלל אדם כל היום כלו כבר מפורש על ידי דניאל וזמנין תלתא וגו' יכול משבא לגולה הוחלה כבר נאמר די הוא עבד מן קדמת דנא יכול יתפלל אדם לכל רוח שירצה ת"ל (לקבל) [נגד] ירושלם יכול יהא כוללן בבת אחת כבר מפורש ע"י דוד דכתיב ערב ובקר וצהרים וגו' יכול ישמיע קולו בתפלתו כבר מפורש על ידי חנה שנאמר וקולה לא ישמע יכול *ישאל אדם צרכיו ואח"כ יתפלל כבר מפורש על ידי שלמה שנאמר לשמוע אל הרנה ואל התפלה רנה זו תפלה תפלה זו בקשה. אין אומר דבר *(בקשה) אחר אמת ויציב אבל אחר התפלה אפי' כסדר וידוי של יוה"כ אומר איתמר נמי אמר רב חייא בר אשי אמר רב *אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אם בא לומר אחר תפלתו אפילו כסדר של יוה"כ אומר: אמר רב המנונא כמה הלכתא גברוותא איכא למשמע מהני קראי דחנה וחנה היא מדברת על לבה מכאן למתפלל צריך שיכוין לבו רק שפתיה נעות מכאן למתפלל שיחתוך בשפתיו וקולה לא ישמע מכאן שאסור להגביה קולו בתפלתו ויחשבה עלי לשכורה מכאן *ששכור אסור להתפלל ויאמר אליה עלי עד מתי תשתכרין וגו' א"ר אלעזר מכאן לרואה בחברו

דבר

דבר שמיעו הגון. פירוש אע"ג דליכא למיסרה דתורייתא דאי ליכא למיסרה דתורייתא פשיטא הוכח תוכיח כתיב (ויקרא יט) : **נברא** בגוברין. פי' לדם שיהא תשוב לימעט בין לגופים : **מבאן** שמכור לאסור להתפלל. ירושלמי בפרקין מרומות פרק קמן רבי זירא בעי קמיה דרבי תמי שכור מהו שיבדוק ת"ל "ואכלת ושבעת וברכת" ופפילו מדומדם. פירוש ואפי' הוא שתוי ושכור כלך שתוי יכול לדבר כדרך דהכי משמע "ושבעת וברכת" :

מבאן שמכור ליזהר כד' לחמות של תפלה. בין מלפניו (בין ר"ש מלחריו) ובין מן הצדדין ופירשו תשובת הגאונים דוקא ביושב ובכל מכל שכן היה עוסק בה שובבי"ת ובינלה בהם תפיל יושב פניך דמי : **[עמכה]** עמך משמע בשוק מרכיב לחמות משום דכתיב "עמכה" מלא פה"ת כלומר שלא היה יושב בשוק מרכיב לחמות אלא כי אם בחמשים :

מובה הלכה כפני רבך לחם. ולפ"ש מ"מ גדול הדור היה ויכול ללמוד לפניו: **כל** היושב בחעניים בעצמו. פירש ר"ח בתעניים חלוש וכן היושב במדרש תהלים וכשיושב בתעניים חלוש בעצמו פי' בע"צ שלומר עננו בתלוי גלוי ותפילו קובע ברכה לעלמו כיון שתיבו בשוק י"ח : גדולה צבאי צבאות שבראת בעולמך קשה בעיניך שתתן לי בן אחר" משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שעשה סעודה לעבדיו בא עני אחד ועמד על הפתח אמר להם תנו לי פרוסה אחת ולא השגיחו עליו רחק ונכנם אצל המלך א"ל אדוני המלך מכל סעודה שעשית קשה בעיניך ליתן לי פרוסה אחת : "אם ראה תראה" א"ר אלעזר אמרה חנה לפני הקב"ה רבש"ע אם ראה מוטב ואם לאו תראה-אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי וכיון דמסתתרנא משקי לי מי סומה ואי אתה עושה תורתך פלסתר שנאמר "ונקתה ונזרעה זרע",הניחא למאן דאמר אם היתה עקרה נפקדת שפיר אלא למאן דאמר אם היתה יולדת בריוח, נקבות יולדת זכרים, שתורים יולדת לבנים, קצרים יולדת ארוכים מאי איכא למימר ?דתניא נקתה ונזרעה זרע "מלמד "שאם היתה עקרה נפקדת דברי ר' ישמעאל א"ל רבי עקיבא אם כן ילכו כל העקרות כולן ויסתתרו ווו שלא קלקלה *נפקדת אלא מלמד שאם היתה יולדת בצער יולדת בריוח קצרים יולדת ארוכים שתורים יולדת לבנים אחד יולדת שנים] מאי "אם ראה תראה" "דברה תורה כלשון בני אדם : "בעני אמתך" אל תשכח את אמתך ונתתה לאמתך" א"ר יוסי בר' חנינא ג' אמתות הללו למה? אמרה חנה לפני הקב"ה רבש"ע *ששה בדקי מיתה בראת באשה ואמרי לה שלשה דבקי מיתה ואלו הן נדה והלה והדלקת הנר כלום עברתי על אחת מהן : "ונתתה לאמתך זרע אנשים" מאי "זרע אנשים" אמר רב גבריא בגוברין ושמואל אמר זרע שמושה שני אנשים ומאן אינון שאול ודוד ורבי "וחנן אמר זרע ששקיל כשני אנשים ומאן אינון משה ואהרן שנאמר "משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו" ורבנן אמרי "זרע אנשים"-זרע שמבלבל בין אנשים בי "אתא רב דימי אמר לא ארוך ולא גוץ (ג) ולא קטן ולא אלם ולא צרור ולא גיתור ולא "חכם ולא מפש : "אני האשה הנצבת עמכה בזה" אמר ריב"ל "מבאן שאסור לישב בתוך ארבע אמות של תפלה : "אל הנער הזה התפללתי" א"ר אלעזר-שמואל מורה הלכה לפני רבו היה שנאמר "וישלחמו את הפר ויביאו את הנער אל עלי" משום "דוישחמו את הפר" הביאו הנער אל עלי? אלא אמר להן עלי קראו כהן-ליתי ולשחוט,חזנהו שמואל דהוו מהדרי בתר כהן למישחט אמר להו למה לכו לאהדורי בתר כהן-למישחט "שחיטה בזר כשרה,איתותהו לקמיה דעלי אמר ליה מנא לך הא? אמר ליה *מי כתיב "ושחט הכהן",והקריבו הכהנים כתיב-"מקבלה ואילך מצות כהונה מכאן לשחיטה שכשרה בזר, אמר ליה: מימר שפיר קא אמרת מיהו מורה הלכה בפני רבך אתה "וכל *המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה,אתיא חנה וקא צוחה קמיה "אני האשה הנצבת עמכה בזה ונו'" אמר לה שבקי לי דאענישיה ובעינא רחמי ויהיב לך רבא מיניה,אמרה ליה "אל הנער הזה התפללתי" : "והוה היא מדברת על לבה" אמר רבי אלעזר משום רבי יוסי בן זמרא על עסקי לבה אמרה לפניו רבונו של עולם כל מה שבראת באשה לא בראת דבר אחד בטלה עינים לראות,ואזנים לשמוע,חוטם להריח,פה לדבר,ידים לעשות בהם מלאכה,רגלים להלך בהן,דדים להניק בהן-דדים הללו שנתת על לבי למה,לא להניק בהן תן לי בן ואניק בהן : ואמר רבי אלעזר משום רבי יוסי בן זמרא כל היושב בתענית בשבת קורעין לו גזר דינו של שבעים שנה ואף על פי כן חזורין ונפרעין ממנו דין עונג שבת *מאי תקנתיה אמר רב נחמן בר יצחק "יתיב תעניתא לתעניתיה : ואמר רבי אלעזר חנה המתיחה דברים בלפי מעלה שנאמר "ותתפלל על ה'" מלמד שהמתיחה דברים בלפי מעלה ואמר רבי אלעזר אלידו המתיח דברים בלפי מעלה שנאמר "ואתה הסבות את לבם אחורנית" א"ר שמואל בר רבי יצחק מנין שחזר הקב"ה והודה לו לאליהו-

שמירך להודיעו. הגהמד צריך לנקוט לח עלמו ולהודיע לח חוסדו שלין בו לוחו דבר מגוכה : לפני בח בליעל. לל מחנני כבח בליעל : לחמדני בשכרות : ומשחמש. לחייחד עם לחרים ויחמדני בעלי : פלסתר. שקר : שלש למשוח. דריש להו לשון מיסה : בדקי מיסה. חורה אור שהשחה נבדקה בהן בשעה הסכנה שהם ימלח בה לחד מהם חמות : עריכין מה: עדה וחלה והדלקת נר. של שבח של ג' עבירות הללו נשים מחות ומעמל יליף בסנהדרין שבח (ל' לג:) : שמובלע בין חשנים. רב דימי מפרש לה לח לחיוב ולח לגון וכו' : חלש. פי' עני. [לעתר שהוח בבן . ניחוד רש"י בלעז וכיה בכיל] [בכ"י] נקמן כתובות דף סה: וני' פירש"י [נקמן סה: ומפנדני י"ו נקמן סה:] (שהוא לבן) יוסר מדאי : ולח חכם. יוסר מדאי שלח יהיה חימה בעיניו הכריות ומשוי שמבדרין בו שולמה בו עין הרע : הגלגבת עמכה. משמע חף הוא עמה בעמידה : על הגשער הזה. על זה ולח לחחר מכאן שחמעת לעלי ורלה לענשו ולהחפלל שיקנין לה בן חחר : שהקריבו הבהמים. לחמרו זה קבלת הדם : על שבעים שנה. כלומר חפילו בגזר עליו מנעוריו לפי שחטעים קשה בשבת לפי שהכל מתענים בו והוא מחטעה: תעניתה לתעניתיה. יתענה למחר : ותתפלל על ה'. כך כתוב הוא במקרא ולא נרסינן הכח לא תקרי : שחזר וקודה להלייטו . לדברין הודה לחחר זמן בגטחת בניחים לחחריס : לכתיב

צבאי צבאות שבראת בעולמך קשה בעיניך שתתן לי בן אחר" משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שעשה סעודה לעבדיו בא עני אחד ועמד על הפתח אמר להם תנו לי פרוסה אחת ולא השגיחו עליו רחק ונכנם אצל המלך א"ל אדוני המלך מכל סעודה שעשית קשה בעיניך ליתן לי פרוסה אחת : "אם ראה תראה" א"ר אלעזר אמרה חנה לפני הקב"ה רבש"ע אם ראה מוטב ואם לאו תראה-אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי וכיון דמסתתרנא משקי לי מי סומה ואי אתה עושה תורתך פלסתר שנאמר "ונקתה ונזרעה זרע",הניחא למאן דאמר אם היתה עקרה נפקדת שפיר אלא למאן דאמר אם היתה יולדת בריוח, נקבות יולדת זכרים, שתורים יולדת לבנים, קצרים יולדת ארוכים מאי איכא למימר ?דתניא נקתה ונזרעה זרע "מלמד "שאם היתה עקרה נפקדת דברי ר' ישמעאל א"ל רבי עקיבא אם כן ילכו כל העקרות כולן ויסתתרו ווו שלא קלקלה *נפקדת אלא מלמד שאם היתה יולדת בצער יולדת בריוח קצרים יולדת ארוכים שתורים יולדת לבנים אחד יולדת שנים] מאי "אם ראה תראה" "דברה תורה כלשון בני אדם : "בעני אמתך" אל תשכח את אמתך ונתתה לאמתך" א"ר יוסי בר' חנינא ג' אמתות הללו למה? אמרה חנה לפני הקב"ה רבש"ע *ששה בדקי מיתה בראת באשה ואמרי לה שלשה דבקי מיתה ואלו הן נדה והלה והדלקת הנר כלום עברתי על אחת מהן : "ונתתה לאמתך זרע אנשים" מאי "זרע אנשים" אמר רב גבריא בגוברין ושמואל אמר זרע שמושה שני אנשים ומאן אינון שאול ודוד ורבי "וחנן אמר זרע ששקיל כשני אנשים ומאן אינון משה ואהרן שנאמר "משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו" ורבנן אמרי "זרע אנשים"-זרע שמבלבל בין אנשים בי "אתא רב דימי אמר לא ארוך ולא גוץ (ג) ולא קטן ולא אלם ולא צרור ולא גיתור ולא "חכם ולא מפש : "אני האשה הנצבת עמכה בזה" אמר ריב"ל "מבאן שאסור לישב בתוך ארבע אמות של תפלה : "אל הנער הזה התפללתי" א"ר אלעזר-שמואל מורה הלכה לפני רבו היה שנאמר "וישלחמו את הפר ויביאו את הנער אל עלי" משום "דוישחמו את הפר" הביאו הנער אל עלי? אלא אמר להן עלי קראו כהן-ליתי ולשחוט,חזנהו שמואל דהוו מהדרי בתר כהן למישחט אמר להו למה לכו לאהדורי בתר כהן-למישחט "שחיטה בזר כשרה,איתותהו לקמיה דעלי אמר ליה מנא לך הא? אמר ליה *מי כתיב "ושחט הכהן",והקריבו הבהמים כתיב-"מקבלה ואילך מצות כהונה מכאן לשחיטה שכשרה בזר, אמר ליה: מימר שפיר קא אמרת מיהו מורה הלכה בפני רבך אתה "וכל *המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה,אתיא חנה וקא צוחה קמיה "אני האשה הנצבת עמכה בזה ונו'" אמר לה שבקי לי דאענישיה ובעינא רחמי ויהיב לך רבא מיניה,אמרה ליה "אל הנער הזה התפללתי" : "והוה היא מדברת על לבה" אמר רבי אלעזר משום רבי יוסי בן זמרא על עסקי לבה אמרה לפניו רבונו של עולם כל מה שבראת באשה לא בראת דבר אחד בטלה עינים לראות,ואזנים לשמוע,חוטם להריח,פה לדבר,ידים לעשות בהם מלאכה,רגלים להלך בהן,דדים להניק בהן-דדים הללו שנתת על לבי למה,לא להניק בהן תן לי בן ואניק בהן : ואמר רבי אלעזר משום רבי יוסי בן זמרא כל היושב בתענית בשבת קורעין לו גזר דינו של שבעים שנה ואף על פי כן חזורין ונפרעין ממנו דין עונג שבת *מאי תקנתיה אמר רב נחמן בר יצחק "יתיב תעניתא לתעניתיה : ואמר רבי אלעזר חנה המתיחה דברים בלפי מעלה שנאמר "ותתפלל על ה'" מלמד שהמתיחה דברים בלפי מעלה ואמר רבי אלעזר אלידו המתיח דברים בלפי מעלה שנאמר "ואתה הסבות את לבם אחורנית" א"ר שמואל בר רבי יצחק מנין שחזר הקב"ה והודה לו לאליהו-

לכתיב

[מתענית יב:]

מלכים ח יח

כב א מיי' פ"ה מהלכות תפלה הלכה ג:

דכתיב ואשר הרעותי. ריש' דקרא אוספה הצולעה והנדחה אקבצה ואשר הרעותי אני גרמתי להם שבראתי יצר הרע: אלמלא שלש מקראות הללו. שמעידין שיש ביד הקדוש ברוך הוא לתקן יצרנו ולהסיר יצר הרע ממנו: נתמוטטו. רגלינו במשפט אבל עכשיו יש לנו פתחון פה שהוא גרם לנו שברא יצר הרע: המטיח. לשון זריקה כמו כמטחוי קשת (בראשית כא): אין ארי נוהם. שמח ומתגעש ומזיק: מלי כריסיה זני בישי. מילוי הכרס הוא ממיני חטאים הרעים. זני, מתרגמינן למינהו לזניה (בראשית א): הרף ממני. הראהו שיש כח בידו למחול ע"י תפלה: הניחה לי. תורה אור משמע שהיה אוחז בו: שלש רגלים. אברהם יצחק ויעקב: שהחלהו. הפליג בו אטוי"ר בלע"ז: נדרו דבורו שאמר ואכלם: שמסר עצמו למיתה. ויחל לשון חלל: שהחלה עליהם מדת רחמים. כמו יחולו על ראש יואב (ש"ב ג) לשון הנית: שאחזתו אחילו גרם: אשמה דגרמי. מולי"ר בלע"ז: אשר נשבעת להם בך. שנאמר בעקדת יצחק בי נשבעתי (בראשית כב): עד כאן. עד ככוכבי השמים: מכאן ואילך דברי הרב. אמר לו אעשה כדבריך: דברים שאמרת לי. בסנה אמרת לי אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ טובה ורחבה (שמות ג): החייתני. בפני האומות עלה

[סוכה נב:] מיכה ד דכתיב ואשר הרעותי: אמר רבי חמא ברבי חנינא אלמלא שלש מקראות הללו נתמוטטו רגליהם של שונאי ישראל חד דכתיב ואשר
ירמיה יח הרעותי ונד דכתיב הנה כחומר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל וחד
יחזקאל לו דכתיב והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר רב פפא
שם אמר מהכא ואת רוחי אתן בקרבכם ועשיתי את אשר בחקי תלכו ואמר
במדבר יא רבי אלעזר משה הטיח דברים כלפי מעלה שנאמר ויתפלל משה אל ה'
אל תקרי אל ה' אלא על ה' שכן דבי רבי אליעזר בן יעקב קורין לאלפין (א)
[מגילה כד:] דברים א עיינין ולעיינין אלפין דבי רבי ינאי אמרי מהכא ודי זהב מאי ודי זהב אמרי
[יומא פו: סנהדרין קב.] דבי ר' ינאי כך אמר משה לפני הקב"ה רבונו של עולם בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די הוא גרם שעשו את העגל אמרי דבי
ר' ינאי אין ארי נוהם מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של בשר אמר
רבי אושעיא משל לאדם שהיתה לו פרה כחושה ובעלת אברים האכילה
כרשינין והיתה מבעטת בו אמר לה מי גרם ליך שתהא מבעטת בי אלא
כרשינין שהאכלתיך אמר רבי חייא בר אבא אמר ר' יוחנן משל לאדם אחד
שהיה לו בן הרחיצו וסכו והאכילו והשקהו ותלה לו כיס על צוארו והושיבו
על פתח של זונות מה יעשה אותו הבן שלא יחטא אמר רב אחא בריה
הושע יג דרב הונא אמר רב ששת היינו דאמרי אינשי מלי כריסיה זני בישי שנאמר כמרעיתם וישבעו שבעו
דברים ח וירם לבם על כן שכחוני רב נחמן אמר מהכא ורם לבבך ושכחת את ה' ורבנן אמרי מהכא ואכל
שם לב ושבע ודשן ופנה ואי בעית אימא מהכא וישמן ישרון ויבעט אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי
הושע ב יונתן מנין שחזר הקדוש ברוך הוא והודה לו למשה שנאמר וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל:
שמות לב וידבר ה' אל משה לך רד מאי לך רד אמר רבי אלעזר אמר לו הקדוש ב"ה למשה רד מגדולתך
כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל ועכשיו ישראל חטאו (ב) אתה למה לי מיד תשש כחו של משה
דברים ט ולא היה לו כח לדבר וכיון שאמר הרף ממני ואשמידם אמר משה דבר זה תלוי בי מיד עמד ונתחזק
בתפלה ובקש רחמים משל למלך (ג) שכעס על בנו והיה מכהו מכה גדולה והיה אוהבו יושב לפניו ומתירא
לומר לו דבר אמר המלך אלמלא אוהבי זה שיושב לפני הרגתיך אמר דבר זה תלוי בי מיד עמד
שמות לב והצילו: ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול וגו' אמר רבי אבהו אלמלא מקרא
כתוב אי אפשר לאומרו מלמד שתפסו משה להקדוש ברוך הוא כאדם שהוא תופס את חבירו בבגדו
שם ואמר לפניו רבונו של עולם אין אני מניחך עד שתמחול ותסלח להם: ואעשה אותך לגוי גדול וגו'
אמר רבי אלעזר אמר משה לפני הקדוש ב"ה רבונו של עולם ומה כסא של שלש רגלים אינו יכול
לעמוד לפניך בשעת כעסך כסא של רגל אחד על אחת כמה וכמה ולא עוד אלא שיש בי בושת פנים
שם מאבותי עכשיו יאמרו ראו פרנס שהעמיד עליהם בקש גדולה לעצמו ולא בקש עליהם רחמים: ויחל
[אולי צ"ל רבא] משה את פני ה' אמר רבי אלעזר (ד) מלמד שעמד משה בתפלה לפני הקדוש ברוך הוא עד שהחלהו ורבא
במדבר ל אמר עד שהפר לו נדרו כתיב הכא ויחל וכתיב התם לא יחל דברו ואמר מר הוא אינו מוחל אבל
שמות לב אחרים מוחלין לו ושמואל אמר מלמד שמסר עצמו למיתה עליהם שנאמר ואם אין מחני נא מספרך
[רב יצחק אמ' מלמד כו' כצ"ל וכ"ה בילקוט ובע"י] אמר רבא אמר רב יצחק מלמד שהחלה עליהם מדת רחמים ורבנן אמרי מלמד שאמר משה לפני
[ע"ז ד.] הקב"ה רבש"ע חולין הוא לך מעשות כדבר הזה ויחל משה את פני ה' תניא רבי אליעזר הגדול אומר
גיטין ע. מלמד שעמד משה בתפלה לפני הקדוש ברוך הוא עד שאחזתו אחילו מאי אחילו אמר רבי אלעזר
שם אש של עצמות מאי אש של עצמות אמר אביי אשתא דגרמי זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר
נשבעת להם בך מאי בך אמר רבי אלעזר אמר משה לפני הקדוש ב"ה רבונו של עולם אלמלא נשבעת
להם בשמים ובארץ הייתי אומר כשם ששמים וארץ בטלים כך שבועתך בטלה ועכשיו שנשבעת להם
בשמך הגדול מה שמך הגדול חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים כך שבועתך קיימת לעולם ולעולמי עולמים:
שם וּתדבר אליהם ארבה את זרעכם ככוכבי השמים וכל הארץ הזאת אשר אמרתי האי אשר אמרת
מיבעי ליה אמר רבי אלעזר עד כאן דברי תלמיד מכאן ואילך דברי הרב ורבי שמואל בר נחמני אמר אלו
ואלו דברי תלמיד (ה) אלא כך אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם דברים שאמרת לי לך אמור
במדבר יד להם לישראל בשמי הלכתי ואמרתי להם בשמך עכשיו מה אני אומר להם: מבלתי יכולת ה' יכול ה' מיבעי
ליה אמר רבי אלעזר אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע עכשיו יאמרו אומות העולם תשש כחו כנקבה
ואינו יכול להציל אמר הקב"ה למשה והלא כבר ראו נסים וגבורות שעשיתי להם על הים אמר לפניו
רבונו של עולם עדיין יש להם לומר למלך אחד יכול לעמוד לשלשים ואחד מלכים אינו יכול לעמוד
שם אמר ר' יוחנן מנין שחזר הקדוש ברוך הוא והודה לו למשה שנאמר ויאמר ה' סלחתי כדברך תני דבי רבי
שם ישמעאל כדבריך עתידים אוה"ע לומר כן אשרי תלמיד שרבו מודה לו ואולם חי אני אמר רבא אמר רב יצחק
ע"ז ז: מלמד שאמר לו הקדוש ב"ה למשה משה החייתני בדבריך: דרש רבי שמלאי לעולם יסדר אדם שבחו
דברים ג של הקב"ה ואחר כך יתפלל מנלן ממשה דכתיב ואתחנן אל ה' בעת ההיא וכתיב ה' אלהים אתה החלות
להראות את עבדך את גדלך ואת ידך החזקה אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורותיך וכתיב
בתריה אעברה נא ואראה את הארץ הטובה וגו': (סימן מעשי"ם צדק"ה קרב"ן כה"ן תענ"ת מנע"ל ברז"ל):
אמר

רב נסים גאון

ואולם חי אני אמר לו הקב"ה למשה משה החייתני בדבריך. זה הדבר קשה היה בפני התלמידים והיו מלעיזים בו עלינו והלעיגו על דברי רבותינו ז"ל ואמנם כי פשוטו של זה הדבר נראה שאינו מתקבל על הדעת שמשתבשין בה ואני ברתמי שמיא פירשתיה פירוש צח וביארתי טעמיה ביאור יפה שהוא שוה לענין הכתוב ולסברא והרי אנו מזכירין המימרא כללא כדגרסי' בגמ' ואחר כן נאמר פירושה (במדבר יד) מבלתי יכולת ה' יכול ה' מיבעי ליה אמר ר' אלעזר אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע עכשיו יאמרו אומות העולם תשש [כחו] כנקבה ואין בו כח להצילם אמר לו בן עמרם והלא כבר ראו נסים וגבורות שעשיתי על הים אמר לפניו רבונו של עולם יאמרו לפני מלך אחד יכול לעמוד בפני ל"א (מלך) [מלכים] אינו יכול לעמוד אמר ר' יוחנן מנין שחזר הקב"ה והודה למשה שנא' (שם) ויאמר ה' סלחתי כדברך תנא דבי ר' ישמעאל כדבריך עתידין אומות העולם לומר אשרי תלמיד שרבו מודה לו ואולם חי אני אמר רבא א"ר יצחק אמר לו הקב"ה למשה משה החייתני בדבריך עד כאן היא הדרשה שנאמרה בזה הפסוק ופירושה אנו מזכירין דע לך כי החיים והיכולת שתי מדות הן ממדותיו של הקב"ה שהן מדות עצמו וגדולתו שאינן נחלפין ממנו כלל כי הכח והיכולת אינם נמצאים אלא במי שהוא חי ומי שהוא חי העולמים שלא יתמו שנותיו אי אפשר שלא יהיה יכול וזה הדבר אע"פ שהוא שריר וקיים בסברא יש לו חיזוק מן הכתוב והיינו דכתב רחמנא (דברים לב) כי אשא אל שמים ידי ואמרתי חי אנכי לעולם פתח בכוחו היד שהוא היכולת וסיים בזכר החיים ואמר חי אנכי לעולם קיימת לו היכולת מפני שהוא חי העולמים ובעת שאירע מעשה המרגלים ואמר הקב"ה להשמידם לאמתו נגש הנביא עליו השלום בתפלה בעדם ואמר בכלל דבריו מבלתי יכולת ה' ולפי שידע הקב"ה כי אמת דבר וכי אם הוא משמיד את העם במדבר ואינו מכבש לפניהם את ארץ כנען האומות אומרים עליו כי קצרה ידו ותשש כחו ואינו יכול לעמוד כנגד ל"א (מלך) [מלכים] ולגרשם מפני בניו ולפיכך קבל תפלתו בעדם ונעתר לו ואמר סלחתי כדברך ואמר לו אחר כן ואולם חי. אני הודיע לנביאו שבודאי אלו השמידם לעם היו האומות אומרים שאין לו יכולת ולא היו מכירין גבורתו והאיל ואין מתברר להם שהוא יכול גם כן אין מתברר להם שהוא חי והנה בשביל עתירת הנביא בעד העם הורו האומות כי יש להקב"ה החיים לעלמין ונתברר להם שהוא חי וקיים וזכה הנביא לשבח בשביל זה הדבר כי בשביל עתירתו נודעה גדולתו של מלכו ועצמו וגבורתו ונתפרסמו בקצות הארץ ונתברר ונתקיים כי הקב"ה יתעלה שמו חי בעצמו ולפיכך א"ל רחמנא ואולם חי אני אחר שאמר כדברך תיקף לה ודרשי ליה רבנן החייתני בדבריך כלומר שבשביל עתירתך גרם הדבר ונתברר לאומות שאני חי וזה הוא צד התירוץ של זה הדבר והיה נעלם מאד וסייעני הקב"ה לגלותו ולפרשו ולא ראיתי אדם שקדמני לזה התירוץ וזה הפירוש יהיה שמור בידך:

הגהות הב"ח (א) גמ' קורין לאלפין. ר"ב פרש"י פי' בקורא עומד דבייתו בדרש' אבל בתפלה איסורא איכא ע"ש ד' כ"ד ע"ב: (ב) שם ועכשיו ישראל חטאו (אתה למה לי) תא"מ ונ"ב ס"א למה לך גדולה: (ג) שם משל למלך ב"ו שכעס: (ד) שם א"ר אלעזר (מלמד שעמד וכו' שהחלהו) תא"מ ונ"ב ס"א מלמד שהתפלל משה עד שהחלה אביי אמר עד שהחלה להקב"ה: (ה) שם דברי תלמיד כן אלה:

עין משפט
נר מצוה

כד א מיי' פט"ו מהל' תפלה הלכה ג סמג עשין כ טוש"ע או"ח סי' קכח סעיף לה:
כה ב טוש"ע או"ח סי' נח סעיף ה:
כו ג מיי' פ"ד מהל' תפלה הלכה טו סמג עשין יט טור וש"ע או"ח סי' צג סעיף א:
כז ד ה מיי' פ"ז שם הל' ט סמג שם טור וש"ע או"ח סימן קד סעיף א:
כח ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:
כט ז מיי' שם טוש"ע שם סעיף א:

מבנה
סידרה של מימרות של ר' אלעזר

אמר ר' אלעזר גדולה תפלה יותר ממעשים טובים שאין לך גדול במעשים טובים יותר ממשה רבינו אעפ"כ לא נענה אלא בתפלה שנאמר °אל תוסף דבר אלי וסמיך ליה °עלה ראש הפסגה: וא"ר אלעזר גדולה תענית יותר מן הצדקה מאי טעמא זה בגופו וזה בממונו: וא"ר אלעזר גדולה תפלה יותר מן הקרבנות שנא' °למה לי רוב זבחיכם וכתיב °ובפרשכם כפיכם (א) א"ר יוחנן **כל כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו שנא' °ידיכם דמים מלאו: *וא"ר אלעזר מיום שחרב בית המקדש ננעלו שערי תפלה שנאמר °גם כי אזעק ואשוע שתם תפלתי ואע"פ ששערי תפלה ננעלו שערי דמעה לא ננעלו שנאמר °שמעה תפלתי ה' ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש רבא לא גזר תעניתא ביומא דעיבא משום שנא' °סכותה בענן לך מעבור תפלה: וא"ר אלעזר מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים שנא' °ואתה *קח לך מחבת ברזל ונתתה אותה קיר ברזל בינך ובין העיר: א"ר חנין א"ר חנינא כל המאריך בתפלתו אין תפלתו חוזרת ריקם מנא לן ממשה רבינו שנא' °ואתפלל אל ה' וכתיב בתריה וישמע ה' אלי גם בפעם ההיא איני והא *א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל המאריך בתפלתו ומעיין בה סוף בא לידי כאב לב שנא' °תוחלת ממושכה מחלה לב מאי תקנתיה יעסוק בתורה שנא' °ועץ חיים תאוה באה ואין עץ חיים אלא תורה שנאמר °עץ חיים היא למחזיקים בה לא קשיא הא דמאריך ומעיין בה הא דמאריך ולא מעיין בה א"ר חמא בר' חנינא אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל שנאמר °קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה':

ת"ר ארבעה צריכין חזוק ואלו הן תורה ומעשים טובים תפלה ודרך ארץ: תורה ומעשים טובים מנין שנא' °רק חזק ואמץ מאד לשמור *ולעשות ככל התורה: חזק בתורה, ואמץ במעשים טובים תפלה מנין שנא' °קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה' דרך ארץ מנין שנא' °חזק ונתחזק בעד עמנו וגו': °ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני היינו עזובה היינו שכוחה אמר ר"ל אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אדם נושא אשה על אשתו ראשונה, זוכר מעשה הראשונה, אתה עזבתני ושכחתני, אמר לה הקב"ה בתי י"ב מזלות בראתי ברקיע ועל כל מזל ומזל בראתי לו שלשים חיל, ועל כל חיל וחיל בראתי לו שלשים לגיון, ועל כל לגיון ולגיון בראתי לו שלשים רהטון, ועל כל רהטון ורהטון בראתי לו שלשים קרטון, ועל כל קרטון וקרטון בראתי לו שלשים גסטרא, ועל כל גסטרא וגסטרא תליתי בו שלש מאות וששים וחמשה אלפי רבוא כוכבים כנגד ימות החמה וכולן לא בראתי אלא בשבילך ואת אמרת עזבתני ושכחתני °התשכח אשה עולה אמר הקב"ה כלום אשכח עולות אילים [א] ופטרי רחמים שהקרבת לפני במדבר אמרה לפניו רבש"ע הואיל ואין שכחה לפני כסא כבודך שמא לא תשכח לי מעשה העגל אמר לה °גם אלה תשכחנה אמרה לפניו רבש"ע הואיל ויש שכחה לפני כסא כבודך שמא תשכח לי מעשה סיני אמר לה °ואנכי לא אשכחך והיינו דא"ר אלעזר א"ר אושעיא מאי דכתיב גם אלה תשכחנה זה מעשה העגל ואנכי לא אשכחך זה מעשה סיני: חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת: מנא הני מילי א"ר יהושע ב"ל אמר קרא °אשרי יושבי ביתך ואמר ר' יהושע ב"ל המתפלל צריך לשהות שעה אחת אחר תפלתו שנא' °אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך תניא נמי הכי המתפלל צריך שישהא שעה אחת קודם תפלתו ושעה אחת אחר תפלתו קודם תפלתו מנין שנא' אשרי יושבי ביתך לאחר תפלתו מנין דכתיב אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך תנו רבנן חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין שעה אחת וחוזרין ושוהין שעה אחת, וכי מאחר ששוהין תשע שעות ביום בתפלה, תורתן היאך משתמרת ומלאכתן היאך נעשית אלא מתוך שחסידים הם תורתם משתמרת ומלאכתן מתברכת: אפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו: אמר רב יוסף לא שנו אלא למלכי ישראל אבל למלכי עכו"ם פוסק מיתיבי המתפלל וראה אנס בא כנגדו, ראה קרון בא כנגדו לא יהא מפסיק אלא מקצר ועולה לא קשיא הא דאפשר לקצר (*יקצר ואם לאו פוסק) ת"ר מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרך בא שר אחד ונתן לו שלום ולא החזיר לו שלום, המתין לו עד שסיים תפלתו לאחר שסיים תפלתו א"ל ריקא והלא כתוב בתורתכם °רק השמר לך ושמור נפשך וכתיב °ונשמרתם מאד לנפשותיכם כשנתתי לך שלום למה לא החזרת לי שלום אם הייתי חותך ראשך בסייף מי היה תובע את דמך מידי א"ל המתן לי עד שאפייסך בדברים א"ל אילו היית עומד לפני מלך בשר ודם ובא חברך ונתן לך שלום היית מחזיר

רש"י

עלה ראש הפסגה. בדבר תפלה זו נתרציתי להראותך אותה: ובפרשכם כפיכם. אי לאו דגדולה תפלה כיון דאמר למה לי רוב זבחיכם למה לי תו ובפרשכם הא אפילו זבחיהם לא ניחא ליה: אל תחרש. מדלא (ב) כתיב אל דמעתי תראה ש"מ נראית היא לפניו ואין צריך להתפלל אלא שתתקבל לפניו: ונתתה אותה קיר ברזל. סימן למחיצת ברזל המפסקת בינו לבינם: ומעיין בה. מצפה שתעשה בקשתו על ידי האריכתו, סוף שאינה נעשית ומצאת תוחלת ממושכה חנם והיא כאב לב כשאדם מצפה ואין תאותו באה: תוחלת. לשון חלוי ותקוה: ועץ חיים תאוה באה. סופו של מקרא הוא: קוה. והתחזק ולא תמשוך ידך אלא חזור וקוה: צריכין חזוק. שיתחזק אדם בהן תמיד בכל כחו: דרך ארץ. אם אומן הוא לאומנתו אם סוחר הוא לסחורתו אם איש מלחמה הוא למלחמתו: שלשים חיל. ראשי גייסות וחבורות חלוקות: לגיון וקרטון ונסטרא. שמות של שררה כגון שלטון והגמון ודוכס ופחה: עולה. כמו עולות וקרבנות: גם אלה. מעשה העגל שאמרו אלה אלהיך ישראל (שמות לב): ואנכי זה מעשה סיני. שנאמר בו אנכי ה' אלהיך (שם כ): יושבי ביתך. והדר יהללוך: יודו לשמך. והדר ישבו ישרים את פניך: תשע שעות. לשלש תפלות: תורתם משתמרת. בתוך לבם שאין תלמודם משתכח: אבל למלכי עכו"ם פוסק. שלא יהרגנו: הא דאפשר. לקצר. כגון שסמוך לגמור תפלתו: אבל

תוספות

גדולה תפלה יותר ממעשים טובים. °בלא תפלה שהרי משה רבינו ע"ה אף על פי שהיו בידו מעשים טובים הוצרך לתפלה:

כל המאריך בתפלתו ומעיין בה. פירוש שמצפה שתבא בקשתו לפי שכוון בתפלתו. תימה דהכא משמע דעיון תפלה לאו מעליותא הוא וכן משמע פ' הרואה (לקמן נה.) ג' דברים מזכירין עונותיו של אדם וקאמר עיון תפלה. ולא כן משמע בפ' מפנין (שבת קכז.) דקאמר אדם אוכל פירותיהן בעוה"ז וקא חשיב עיון תפלה אלמא מעליותא הוא וכן משמע בגט פשוט (ב"ב קסד:) דקאמר משלשה דברים אין אדם ניצול בכל יום וקאמר עיון תפלה פירוש שאין אדם מעיין בה אם כן משמע שהוא טוב וי"ל דתרי עיון תפלה יש עיון תפלה דהכא המצפה שתבא בקשתו ועיון תפלה דהתם שמכוין את לבו לתפלה*:

אל דמעתי אל תחרש. פרש"י דדייק מדיוקא מדלא קאמר ודמעתי תראה ש"מ שהיא נראית בכל פעם ואין להתפלל רק שתתקבל:

קודם תפלתו מנין שנא' אשרי יושבי ביתך. ולפיכך תקנו לומר זה הפסוק קודם תהלה לדוד לאפוקי מהנהו דאמרי אשרי הרבה: אבל

מסורת הש"ס

[ע' תוס' סנהדרין לה: וכן בתוס' דיבמות ז. ד"ה שנאמר]
בן אדם קח לך כג"ע
לקמן נה.
ב"מ נט.
[וע"ע תוס' שבת קיח: ובר"ס מו: וב"ב קסד:]

רב נסים גאון

אפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו. ושנינו עוד בתוספתא הכותב את השם אפי' המלך שואל בשלומו לא ישיבנו היה כותב ה' או ו' שמות כיון שגמר אחד מהן משיב שאילת שלום ואיתא להא בריתא בגמרא דבני מערבא דפירקין: תנו רבנן מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרך. אית בבבא קמא בפ' הגזל (דף קג.) כל מעשה בחסיד אחד אינו אלא ר' יהודה בן בבא או ר' יהודה בר' אילעאי ואיתא דכוותה בתמורה (דף טו) בפרק יש בקרבנות הצבור:

ז"ל לעשות

הגהות הב"ח

(א) גמ' שנאמר ובפרשכם כפיכם וגו' ידיכם דמים: (ב) רש"י ד"ה אל תחרש מדלא. נ"ב ובב"מ דף נ"ט פי' בע"א ע"ש:

הגהות הגר"א

[א] גמ' עולות (אילים) תו"מ וכ"כ הגיס:

גליון הש"ס

גמ' כל כהן שהרג. בהגהה מוהרי"ב ז"ל וכן בתוס' יבמות (דף ז.) ד"ה שנאמר. וע' בתוי"ט סוף פרק ז' דבכורות: תוס' ד"ה גדולה וכו' בלא תפלה. ועי' תשובת מהרשד"ם חא"ח סי' ל':

[כצ"ל אלפס א"י הא דלא אפשר לקצר אפשר לקצר מקצר, ואי לא מפסיק]

מסורת הש"ס (ציוני פסוקים): דברים ג; ישעיה א; שם; איכה ג; תהלים לט; איכה ג; יחזקאל ד; דברים ט; משלי יג; שם; שם ג; תהלים כז; יהושע א; שמואל ב י; ישעיה מט; שם; שם; שם; תהלים פד; שם קמ; דברים ד

נושא: המאריך בתפילה
נושא/מבנה: דו-שיח בין הקב"ה וכנסת ישראל בעקבות הפסוק "ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני"
נושא: חסידים הראשונים היו שוהים שעה...
נושא: אין להפסיק בתפילה אפילו המלך שואל בשלומו

מסורת השס

עין משפט נר מצוה

ג"ל מוכן אבל עקביו פוסק. ומומלו לפי שהעקב *מסוכן לעקור יותר מהאחם מוכן ליפול: לתן מעידין עליו. לומר לאחמו מת בעלין להחזיר ליבמת פעמים שתין החדיות רעבים ותין לוכלין לוחו: נמצים ועקבים. לו זה לו זה מעידים עליו שמת תלמיד מועד הנחש ליישך: לגב ליגלל. כשנפל עליהם ודחקם הזיקוהו: שור סם. שלא נגח לחדם: מועד. שנגח ג' פעמים: בדקולת. סל שמולין בו תבן בריחלו ולוכל: ושדי דלגת. לשון הוקת חלת שלומר הזהר שלא תשתה ממנו הרבה: ביומי ניסן. מחוך שעברו ימי הסתיו שהתלין יבשה ועכשיו רוחה לוחה מלחה דשתים זחה דשתו עליו ובכפם תורה אור

אבל עקביו פוסק. בירושלמי קתמר דתם היה נתם מרתיב לבא כנגדו פוסק לפי שבא כנגדו בכעס מהכוין להזיקו ומיהו לא מניע לם פסק שיחזור לרעתם מדלא קתמר ותם פסק חוזר לרעתם לכל לתהנות ברכה מיהת יחזור ותם טעה בו' לתהנות לו בו' לתהנות חוזר לתהנות ובטבולה בתהנות ברעתם ובטבולה בתהנות כדתמרינן לקמן בפרקין (דף לד:)

מחזיר לו א"ל לאו ואם היית מחזיר לו מה היו עושים לך? א"ל היו חותכים את ראשי בסייף א"ל והלא דברים ק"ו ומה אתה שהיית עומד לפני מלך בשר ודם *שהיום כאן ומחר בקבר כך אני שהייתי עומד לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה שהוא חי וקיים לעד ולעולמי עולמים על אחת כמה וכמה? מיד נתפייס אותו השר ונפטר אותו חסיד לביתו לשלום: אפי' *נחש כורך על עקבו לא יפסיק: אמר רב ששת אלא שנו אלא נחש אבל עקרב פוסק מיתיבי *נפל לגוב ארויות אין מעידין עליו שמת נפל לתפירה מלאה נחשים ועקרבים מעידין עליו שמת שאני התם דאגב איצטא מזק. א"ר יצחק ראה שוורים פוסק. דתני רב אושעיא *מרחיקין משור תם חמשים אמה ומשור מועד כמלא עיניו תנא משמיה דר' מאיר ריש תורא בדקולא סליק לאגרא וישדי דרגא מתותך אמר שמואל הני מילי בשור שתור וביומי ניסן מפני שהשמן מרקד לו בין קרניו ת"ר *מעשה במקום אחד שהיה ערוד והיה מזיק את הבריות באו והודיעו לו לר' תנינא בן דוסא אמר להם הראו לי את תורו הראשונה את תורו *נתן עקבו על פי התור יצא ונשבר ומת אותו ערוד נטלו על כתפו והביאו לבית המדרש אמר להם ראו בני אין ערוד ממית אלא החטא ממית, באותה שעה אמרו אוי לו לאדם שפגע בו ערוד ואוי לו לערוד שפגע בו ר' תנינא בן דוסא: מתני' *מוכירין גבורות גשמים בתחיית המתים ושואלה בברכת השנים והבדלה בחונן הדעת *ר"ע אומר אומרה ברכה רביעית בפני עצמה רבי אליעזר אומר בהודאה: גמ' מוכירין גבורות גשמים מאי טעמא? *אמר רב יוסף מתוך ששקולה כתחיית המתים לפיכך קבועה בתחיית המתים, ושואלה בברכת השנים מאי טעמא? אמר רב יוסף מתוך שהיא פרנסה לפיכך קבועה בברכת פרנסה, הבדלה בחונן הדעת מ"ט? א"ר יוסף מתוך שהיא חכמה קבועה בברכת חכמה ורבנן אמרי מתוך שהיא חול לפיכך קבועה בברכת חול. א"ר אמי *גדולה דעה שנתנה בתחלת ברכה של חול, וא"ר אמי *גדולה דעה שנתנה בין שתי אותיות שנאמר °כי אל דעות ה' וכל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו שנאמר °כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עושהו אמר רבי אלעזר גדול מקדש שנתן בין ב' אותיות שנאמר °פעלת ה' מקודש ה' וא"ר אלעזר כל אדם שיש בו דעה כאילו נבנה בית המקדש בימיו: דעה, נתנה בין שתי אותיות אותיות שנאמר °אל נקמות ה' אמר ליה אין במילתה מיהא גדולה היא והיינו דאמר עולא שתי נקמות הללו למה? אחת לטובה ואחת לרעה: לטובה דכתיב °הופיע מהר פארן לרעה דכתיב "אל נקמות ה' אל נקמות הופיע: רבי עקיבא אומר ברכה רביעית כו': א"ל רב שמן בר אבא לר' יוחנן מכדי אנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות ותפלות קדושות והבדלות נחזי (ל) היכן תקון, א"ל בתחלה קבועה בתפלה, העשירו קבועה על הכוס, העני חוזר וקבועה בתפלה והם אמרו *°המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס איתמר נמי אמר ר' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן אנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות ותפלות קדושות והבדלות בתחלה קבועה בתפלה העשירו קבועה על הכוס חזרו והעני קבועה בתפלה והם אמרו המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס איתמר נמי רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס אמר *רבא *ומותבינן אשמעתין *טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים *ושואלה בברכת השנים מחזירין אותו *והבדלה בחונן הדעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הכוס לא תימא מפני שיכול לאומרה על הכוס אלא אימא מפני שאומרה על הכוס איתמר נמי אמר רבי בנימין בר יפת שאל ר' יוסי את ר' יוחנן בציפרין ואמרי לה ר' שמעון בן יעקב דמן צור את ר' יוחנן ואנא שמעית המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס או לא? ואמר ליה צריך שיבדיל על הכוס, איבעיא להו המבדיל על הכוס מהו שיבדיל בתפלה אמר רב נחמן בר יצחק °קל וחומר מתפלה: ומה תפלה דעיקר תקנתא היא אמרי "המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס, המבדיל על הכוס דלאו עיקר תקנתא היא לא כ"ש תני ר' *אתא אריכא קמיה דרב חנינא המבדיל בתפלה משובח יותר ממי שיבדיל על הכוס ואם אינו יכול יחזור ויבדיל על הכוס ואם הבדיל בזו ובזו *ינותו לו ברכות על ראשו הא גופא קשיא אמרת "המבדיל בתפלה משובח יותר ממי שיבדיל על הכוס" אלמא תפלה לחודה סגי והדר תני "אם הבדיל בזו ובזו ינותו לו ברכות על ראשו" וכיון דנפיק ליה בחדא אפטר והויא *ברכה שאינה צריכה ואמר רב ואיתימא ר"ל ואמרי לה ר' יוחנן ור"ל "ראמרי תרוייהו יכל המברך ברכה שאינה צריכה עובר משום °לא תשא? אלא אימא הכי אם הבדיל בזו ולא הבדיל בזו ינותו לו ברכות על ראשו. בעא מיניה רב חסדא מרב ששת טעה בזו ובזו מהו? אמר ליה °טעה בזו ובזו תזור לראש אמר

נוסחא הפסקה בגמרא יבמות מקט.

נוסחא מאגנה

[מוכין קכו.]

[נעיל כח:]

[תוס' פ"נ]

[דמרי כ"י נדפסו בטעות ואינן בכתבים]

[תוס' פ"נ]

נוסחא/מאגנה

[תענית דף כ.]

[פסחים קיב:]

[תוס' פ"נ]

[תענית כה.]

[נעיל כט:]

[פ' שנת קיג. קיג.]

[שבת נא. מגילה כה: ע"ב ה:]

[יומא פ. סוטה מח.]

[מי' סיבוא כרת"ם]

פותח את ידך בזו פתיחה (יומקל ל:) הנני פותחו את קברותיהם ר' יוחן בשם ר' אלעזר בר אבינה בזו שיחה ובזו שיחה בזו שיחה (ישעיה מב) ויחנו ישובי סלע ובזו שיחה (מהלים סה) יתרועעש אף ישיחו:

(ל) גמ' נימוי סיכן תיקון. נ"כ בפרק מי שמתו דף כב ע"ב גבי מבילת בעלי קרי פריך תלמודא נמי הכי ופ"ש בתוס':

תגהות הב"ח

גליון השס"ם

גמ' נתן מקנו על פי סתור. פיין יפה מרמ"ח בתענית (פרק ג פיסקא יז) ד"ה מעלתו:

ל א ב מיי' פ"י מהל' תפלה הלכה ם (סמג עשין יט) טוש"ע או"ח סי' קי סעיף ג:

לא ג מיי' פ"ג מהל' ציצית הלכה ז (סמג לאוין ל) טוש"ע סי"ח סי' כ:

לב ד ה (מיי' פ"ז מהל' תפלה סמג עשין יט) טוש"ע או"ח סימן קי סעיף ד:

לג ו מיי' פ"ב מה' תפלה הלכה ט סמג עשין טו טוש"ע או"ח סי' קיד סעיף ג:

לד ז מיי' שם הל' טו סמג שם טוש"ע או"ח סי' קיז סעיף ג:

לה ח ם מיי' שם הלכה יא טוש"ע שם סימן לד סעיף ג:

לו י מיי' פ' שם הלכה ח סמג שם טוש"ע או"ח סי' קיד סעיף ה:

לז כ מיי' שם הל' ט סמג שם טוש"ע או"ח סי' קיז סעיף ד:

לח ל מיי' שם הל' יד סמג שם טוש"ע או"ח סי' קיד סעיף ג:

לט ם טור או"ח שם:

מ נ מיי' פ"ל מהל' ברכות הלכה טו סמג עשין כו טוש"ע או"ח סי' רי סעיף ו ובסי' ובסי' רטו סעיף ד: [כך הגהת מהרש"ל]

מא ס טוש"ע או"ח סי' לקד סעיף ג:

נעיל כט. לה ח.

רב נסים גאון

אפי' נחש כורך על עקבו לא יפסיק אמר רב ששת לא שנו אלא נחש אבל עקרב פוסק. בתלמוד ארץ ישראל פירשו מעשה דמלתא ואמרו הא עקרב מפסיק למה משום דמחיא וחזרה ומחיא: באותה שעה אמרו אוי לו לאדם שפגע בו עודד ואוי לו לעודד שפגע בו ר' תנינא בן דוסא. פירשו עוד בתלמוד ארץ ישראל ואמרו מאי עיקא דרבין חברבורה אלא כי הוא נביח לבר נשא אין בר נשא קדים למיא חברבורה מיית ואין חברבורה קדים למיא בר נשא מיית אסרן ליה תלמידוי רבי ולא ורבשתא יבא עלי מפה שהיה לבי מכתן בתפלתי לא ורבשתי אמר ר' יצחק בן אלעזר ברא לו הקב"ה בעיין מתחת כעות תלין לקיים מה שנאמר (פסלים קמה) רצון יראיו יעשה: מוכירין גבורות גשמים בתחיית המתים. פירשו בתלמוד ארץ ישראל כשם שהתחי' המתים לעולם כך ירידת גשמים חיים לעולם ר' חייא בר אבא שמע ליה מן הרא קרייה (הושע ו) יחיינו מיומים ונדעה נרדפה לדעת את ה' חייבא כגשם לנו ובבראשית רבה דר' הושעיא (פרשה יג) ר' חייא בר אבא אמר שקולה כנגד תחיית המתים ר' אבא בריה דר' חייא בר אבא אף חכמים קבעו אותה בתחיים המתים בזו יד ובזו יד בזו פתיחה ובזו פתיחה בזו יד (יומקל ל:) היתה עלי יד ה' ובזו יד (מהלים קמה)

כב א מיי' פ"ב מהל' [illegible]

כג ב מיי' פ"ב מהל' תפלה הלכה יב סמג [illegible]

כד ג מיי' [illegible]

כה ד מיי' [illegible]

כו ה מיי' פ"י מהל' תפלה [illegible]

כז ו מיי' פ"ט מהל' תפלה הל' ז טוש"ע או"ח סימן קיג סעיף ט

כח ז מיי' פ"ב מהל' [illegible]

כט ח מיי' פ"ב מהל' ק"ש הלכה יא סמג עשין יח טוש"ע או"ח סי' סא סעיף ט

אמר ליה רבינא לרבא הלכתא מאי? אמר ליה כי קידוש: מה קידוש אף על גב דמקדש בצלותא מקדש אכסא אף הבדלה נמי אע"ג דמבדיל בצלותא מבדיל אכסא: ר' אליעזר אומר בהודאה: ר' זירא הוה רכיב חמרא הוה קא שקיל ואזיל ר' חייא בר אבין בתריה אמר ליה ודאי דאמריתו משמיה דר' יוחנן הלכה כר' אליעזר ביום טוב שחל להיות אחר השבת? אמר ליה [א] אין *הלכה מכלל דפליגי? ולא פליגי? והא פליגי רבנן! אימר דפליגי רבנן בשאר ימות השנה, ביום טוב שחל להיות אחר השבת מי פליגי? והא פליג ר' עקיבא? *אטו כל השנה כולה מי עבדינן כר' עקיבא דהשתא ניקו ונעביד כוותיה [כל השנה כולה מאי טעמא לא עבדינן כרבי עקיבא דתמני סרי תקון תשסרי לא תקון הכא נמי שב תקון תמני לא תקון] אמר ליה לאו הלכה אתמר אלא מטין אתמר [ג] *(ה)אתמר ר' יצחק בר אבדימי אמר משום רבינו הלכה ואמרי לה מטין ר' יוחנן אמר מודים ור' חייא בר אבא אמר נראין אמר ר' זירא נקוט דרבי חייא בר אבא בידך *דדייק וגמר שמעתא מפומא דמרה שפיר כרחבא דפומבדיתא [דאמר רחבא *אמר ר' יהודה *הר הבית סטיו כפול היה והיה סטיו לפנים מסטיו] אמר רב יוסף אנא לא האי ידענא ולא האי ידענא אלא מדרב ושמואל ידענא דתקינו לן מרגניתא בבבל *ותודיענו ה' אלהינו את משפטי צדקך ותלמדנו לעשות חקי רצונך ותנחילנו זמני ששון וחגי נדבה [ד] ותורישנו קדושת שבת וכבוד מועד וחגיגת הרגל בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך ותתן לנו וכו':

מתני' *האומר *על קן צפור יגיעו רחמיך, ועל טוב יזכר שמך, מודים מודים משתקין אותו:

גמ' בשלמא מודים מודים משתקין אותו משום דמיחזי כשתי רשויות, ועל טוב יזכר שמך נמי משמע על הטובה ולא על הרעה *ותנן חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה אלא על קן צפור יגיעו רחמיך מ"ט? פליגי בה תרי אמוראי במערבא רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי בר זבידא חד אמר מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית וחד אמר מפני שעושה מדותיו של הקדוש ברוך הוא רחמים ואינן אלא גזרות. ההוא דנחית קמיה דרבה ואמר אתה חסת על קן צפור אתה חוס ורחם עלינו אמר רבה כמה ידע האי צורבא מרבנן לרצויי למריה, א"ל אביי והא משתקין אותו תנן? *ורבה נמי לחדודי לאביי הוא דבעי. ההוא דנחית קמיה דר' חנינא אמר האל הגדול הגבור והנורא והאדיר והעזוז והיראוי החזק והאמיץ והודאי והנכבד המתין לו עד דסיים, כי סיים א"ל סיימתינהו לכולהו שבחי דמרך? למה לי כולי האי אנן הני תלת דאמרינן אי לאו דאמרינהו משה רבינו באורייתא ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו בתפלה לא הוינן יכולין למימר להו ואת אמרת כולי האי ואזלת! משל למלך בשר ודם שהיו לו אלף אלפים דינרי זהב והיו מקלסין אותו בשל כסף, והלא גנאי הוא לו: ואמר רבי חנינא *הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה, אטו יראת שמים מילתא זוטרתא היא והא"ר חנינא משום ר' שמעון בן יוחי אין לו להקב"ה בבית גנזיו אלא אוצר של יראת שמים שנאמר יראת ה' היא אוצרו? אין, לגבי משה מילתא זוטרתא היא דאמר ר' חנינא משל לאדם שמבקשים ממנו כלי גדול ויש לו, דומה עליו ככלי קטן, קטן ואין לו, דומה עליו ככלי גדול: מודים מודים משתקין אותו: אמר ר' *זירא *כל האומר שמע שמע כאומר מודים מודים דמי מיתיבי הקורא את שמע וכופלה הרי זה מגונה מגונה הוא דהוי שתוקי לא משתקינן ליה! לא קשיא הא דאמר מילתא מילתא ותני לה, והא דאמר פסוקא פסוקא ותני ליה, אמר ליה רב פפא לאביי ודילמא מעיקרא לא כוון דעתיה ולבסוף כוון דעתיה! אמר ליה חברותא

הלכתא מאי. המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס או לא: ביום טוב שחל להיות אחר השבת. שאין מתפללין אתה חונן: ה"ג הלכה מכלל דפליגי ולא פליגי והא פליגי רבנן אימר דפליגי רבנן בשאר ימות השנה, בי"ט שחל להיות אחר השבת מי פליגי, והא פליג ר"ע? אטו כל השנה מי עבדינן כר"ע דהשתא נעביד וכו'. והכי *פריך (א"ל רבי זירא)[ג] הלכה מכלל דפליגי בתמיה ופריך הגמרא ולא פליגי והא פליגי רבנן וכו': והא פליג ר' עקיבא. לומרה ברכה רביעית לעצמה ואצטרי' למימר הלכה כר"א לאפוקי מדר"ע: אטו כל השנה כולה מי עבדינן כר"ע דהשתא נעביד כותיה. דאצטריך למימר הלכה כר"א: הלכה. מ"ד הלכה דרשינן לה בפרקין ומ"ד מטין מדרש לא דרשינן ברבים אבל אורויי מורינן ליחיד לעשות כר"א בי"ט שחל להיות בא' בשבת ומ"ד נראין אורויי נמי לא מורינן ואי עביד לא מהדרינן עובדא: מודים. חכמים לר"א בי"ט שחל להיות אחר השבת: נקוט דר' חייא בר אבא בידך. שהוא מדקדק בלשון רבו וקובע בו סימנים שלא יתחלף לו נראין במטין או במודים: כרחבא. שהיה מדקדק בלשון רבו ואומר סטיו כפול היה ואע"פ שבלשון משנה קורהו אצטבא בפסחים ובסוכה על גב האצטבא הוא דקדק בלשון רבו ולא אמר אצטבא כפולה היתה. יש פותרין הא דרחבא מדאמר ר' יהודה דדייק ספיקי דרבוותיה אי מדרבי יהודה אי מדרב יהודה וקשיא לי בגוה טובא חדא דרחבא לא ראה רבי יהודה מימיו לא רבי יהודה ברבי אלעאי ולא ר' יהודה *נשיאה ועוד כולהו אמוראי נמי כנשיאה דייקו לומר דבר בשם אומרו ועוד ליכא למימר מהא, דדייק לישנא דשמעתא אלא ספיקי דרבוותא: סטיו כפול. אצטבאות זו לפנים מזו בהיקף עגול לישב שם: לא האי ידענא כו'. לא נראין ולא מודים ולא מטים: ותודיענו. לומר במקום ותתן לנו ולכשיגיע בין קדושת שבת לקדושת י"ט וכו' הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך יאמר ותתן לנו ה' אלהינו מועדים לשמחה וכו' ומסיים מקדש ישראל והזמנים:

מתני' האומר. בתפלתו: על קן צפור יגיעו רחמיך. אנשים שהיו מראים עצמם כמתכונים להעמיק בלשון תחנונים ואומרים רחום וחנון אתה ועל קן צפור יגיעו רחמיך שאמרת לשלח את האם או שאומר על טוב שאתה עושה לנו יזכר שמך או שאומר מודים מודים משתקין אותו:

גמ' שמטיל קנאה. לומר על אלה חס ולא על שאר בריותיו: מדותיו. מצותיו, והוא לא לרחמים עשה אלא להטיל על ישראל חקי גזרותיו להודיע שהם עבדיו ושומרי מצותיו וגזרות חקותיו אף בדברים שיש לשטן ולעכו"ם להשיב עליהם ולומר מה צורך במצוה זו: ורבה נמי לחדודי לאביי הוא דבעי. שישיב לו מה שהשיב: אי לאו דאמרינהו משה. האל הגדול הגבור והנורא אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד (דברים י): ותקנינהו בתפלה. כשהתפלל עזרא על מעל הגולה בספר עזרא (נחמיה ט): הכל בידי שמים. כל הבא על האדם ביד הקב"ה הוא כגון ארוך קצר עני עשיר חכם שוטה לבן שחור הכל בידי שמים הוא אבל צדיק ורשע אינו בא על ידי שמים את זו מסר בידו של אדם ונתן לפניו שני דרכים והוא יבחר לו יראת שמים: מילתא מילתא ותני לה. כל תיבה ותיבה אומר ושונה מגונה הוי, שתוקי לא משתקינן ליה שאין זה דומה למקבל עליו שתי מלכיות אלא למתלוצץ, אמר פסוק שלם ושני ליה משתקינן ליה דמחזי כשתי רשויות:

חברותא

רב נסים גאון

אמר ר' זירא נקוט דר' חייא בר אבא בידך דגמר שמעתתא משומיה דרביה. איתא בפרק כיצד מברכין על הפירות (דף לח) מה ענין בנימין בר יפת אצל ר' חייא בר אבא ר' חייא בר אבא דייק שמעתא מפומיה דרביה ר' חייא בר אבא כל ל' יומין הוה מהדר לתלמודיה קמיה דר' יוחנן רביה ואית דכוותה בפ' כיסוי הדם (דף פו) דשחיטת חולין ובפ' המביא אשם תלוי דכריתות (דף כו): מודים מודים משתקין אותו. בתלמוד ארץ ישראל נתנו הפרש בזה הדבר ואמרו הדה דאיתמר בצבור אבל ביחיד תחנונים הם. ובגמ' דמגילה (ירושלמי פרק ד הלכה י) אמרו דכוותה אמן אמן שמע שמע:

[ברב אלפס ובה"ג סדר שמעתא דהכא בזה"ע האומר יברכוך טובים הרי זה דרך המינות האומר על קן צפור וכו' ופ"ט פירש"י ורבינו יונה וקן כמה שפי' בה"ג ודע שבסדר הזה השנים ג"כ כמשנה [illegible] כה.]

[לקמן נד.] [עירובין יג.] [שבת קו: וש"נ] [לעיל כט.] [פסחים נב:] [סוכה נא.] [ערכין טו:] [לקמן לו:] [פסחים נג:] [מגילה כה.] [לקמן דף נד.] [מגילה שם] [נדה: זבחים יג.] [חולין פג: מס' ד: מס.] [ע"תוס' מגילה] [ותוס' נדה] [ישעיה לג] [מגילה שם] [סוכה נג:] [דברים י]

גליון הש"ס

גמ' אלא מטין אתמר. עיין תשובת דבר שמואל (סימן קיד): במתני' האומר על קן צפור. ע' זוה"ק פ' אמור על פסוק אדם ובהמה תושיע ה'. ובמדרש רבה פרשת כי תצא (פ"ו):

מסורת הש"ס · עין משפט נר מצוה

רש"י

חברותא כלפי שמיא. מנהג שנוהג אדם בחבירו ינהג אצל המקום ולא יזהר בתפלתו: מחינן ליה. כלומר מלמדין אותו שיכוין ומכין אותו אם ירגיל בכך: מרזפתא. קורנס ואתם את המקבת בידה מתרגמינן מרזפתא (שופטים ד): **מתני'** ולא יהא סרבן באותה שעה. לפי שאחר יורדין לפני התיבה כשאומרים תורה אור לו לך רד צריך לסרב פעם אחת כלומר איני כדאי לכך כדאמרי' לקמן בשמעתין אבל זה לא יסרב מפני שנגאי הוא שתהא התפלה מופסקת כל כך: מתחלת הברכה שטעה זה. אם דלג א' מן הברכות ואמר אחרת ואינו יודע לשוב ולאחוז סדרו יתחיל העובר תחתיו אותה ברכה שדלג זה ואומר משם ולהלן: לא יענה אמן אחר הכהנים. בסוף כל ברכה וברכה: מפני הטרוף. שלא תטרף דעתו ויטעה לפי שש"ל הוא צריך להתחיל ברכה שניה ולומר לפני הכהנים כל תיבה ותיבה כדאמרינן במס' סוטה (דף לט:) ובעניותו אמן לא יוכל לכוין מהר ולהתחיל בברכה שלאחריו: אם אין שם כהן אלא הוא. החזן: לא ישא את כפיו. שמא לא יוכל לחזור לתפלתו לדעת לכוין להתחיל בשים שלום שדעתו מטורפת מאימת הצבור: ואם הבטחתו. כלומר אם בטוח הוא שאין דעתו מטורפת מאימת הצבור: **גמ'** יסרב. כשאומרים לו לך, יעשה עצמו כלא רוצה כלומר איני כדאי: שהקדיחתו. לשון שרפה כמו כי אש קדחה באפי (דברים לב): מהבהב. כלומר מזמין עצמו כמו נכער לעמוד: אין להן סדר. ואם דלג ברכה אחת ואח"כ נזכר בה אומרה אף שלא במקומה: מתחלת הברכה שטעה זה. וממילא משמע דגומר ממנה והלאה אלמא על סדרה צריך לחזור ולאומרה: חדא ברכתא נינהו. ודקתני מתני' מתחלת הברכה שטעה זה היינו אתה חונן: ונפטר. נוטל רשות: א"צ להזכיר שמו. של חולה: תחלה וסוף. במודים ולך נאה להודות:

גמרא

חברותא כלפי שמיא מי איכא, אי לא כוון דעתיה מעיקרא מחינן ליה במרזפתא דנפחא עד דמכוין דעתיה: **מתני'** (האומר יברכוך טובים הרי זה דרכי מינות) העובר לפני התיבה וטעה, יעבור אחר תחתיו ולא יהא סרבן באותה שעה. מהיכן הוא מתחיל? מתחלת הברכה שטעה זה. העובר לפני התיבה לא יענה אמן אחר הכהנים מפני הטרוף ואם אין שם כהן אלא הוא לא ישא את כפיו ואם הבטחתו שהוא נושא את כפיו וחוזר לתפלתו רשאי: **גמ'** ת"ר העובר לפני התיבה צריך לסרב ואם אינו מסרב דומה לתבשיל שאין בו מלח, ואם מסרב יותר מדאי דומה לתבשיל שהקדיחתו מלח כיצד הוא עושה פעם ראשונה יסרב שניה מהבהב שלישית פושט את רגליו ויורד ת"ר שלשה רובן קשה ומיעוטן יפה ואלו הן שאור ומלח וסרבנות. אמר רב הונא טעה בשלש ראשונות חוזר לראש, באמצעיות חוזר לאתה חונן, באחרונות חוזר לעבודה ורב אסי אמר אמצעיות אין להן סדר מתיב רב ששת מהיכן הוא חוזר? מתחלת הברכה שטעה זה תיובתא דרב הונא? אמר לך רב הונא אמצעיות כלהו חדא ברכתא נינהו אמר רב יהודה לעולם אל ישאל אדם צרכיו לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות אלא באמצעיות דא"ר חנינא ראשונות דומה לעבד שמסדר שבח לפני רבו אמצעיות דומה לעבד שמבקש פרס מרבו אחרונות דומה לעבד שקבל פרס מרבו ונפטר והולך לו. ת"ר מעשה בתלמיד אחד שירד לפני התיבה בפני רבי אליעזר והיה מאריך יותר מדאי א"ל תלמידיו רבינו כמה ארכן הוא זה, אמר להם כלום מאריך יותר ממשה רבינו דכתיב ביה את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה וגו' שוב מעשה בתלמיד א' שירד לפני התיבה בפני ר"א והיה מקצר יותר מדאי א"ל תלמידיו כמה קצרן הוא זה א"ל כלום מקצר יותר ממשה רבינו דכתיב אל נא רפא נא לה א"ר יעקב אמר רב חסדא כל המבקש רחמים על חבירו אין צריך להזכיר שמו שנאמר אל נא רפא נא לה ולא קמדכר שמה דמרים: ת"ר אלו ברכות שאדם שוחה בהן, באבות תחלה וסוף, בהודאה תחלה וסוף ואם בא לשוח בסוף כל ברכה וברכה ובתחלת כל ברכה וברכה מלמדין אותו שלא ישחה א"ר שמעון בן פזי אריב"ל משום בר קפרא הדיוט כמו שאמרנו כהן

תוספות

אמר מודים מודים משתקין אותו. ירושלמי הלא דתימא בצבור אבל ביחיד תחנונים הם: **אמר** פסוקא פסוקא וכפליה. פי' בקונטרס משתקין אותו דמחזי כעושה ב' רשויות ובה"ג ובפר"ח מפרש איפכא: פסוקא פסוקא אין משתקין אותו מיהו מגונה הוי אך לשון הגמרא לא משמע כפי' ואותן בני אדם שאומרים ב' או ג' פעמים שמע ישראל ביוה"כ משתקין אותם לפירש"י ולפר"ח מגונה מיהא הוי או. שמא אין לחוש רק כשקורא ק"ש בעונתה ומקבל עליו עול מלכות שמים ומ"מ טוב שלא לומר אך מה שאומרים ה' הוא האלהים ז' פעמים ביוה"כ ויום ערבה כנגד ז' רקיעים משבחים לבורא שהוא דר למעלה מז' מנהג כשר הוא וגם מצינו בקרא שתי פעמים ה' הוא האלהים גבי אליהו (מלכים א יח): **מהיכן** הוא מתחיל מתחלת הברכה שטעה בה. ירושלמי בטיטי אשתתק בחופנים אתון שיילון לר' בון אמר להו בשם ריב"ל זה שעבר תחתיו יתחיל ממקום שפסק ופריך והתנן מתחיל מתחלת הברכה שטעה בה אמר להו מכיון דעניתון קדושת השם כמי שהוא תחלת הברכה דמי: **לא** יענה אמן אחר הכהנים מפני הטרוף. תימה תיפוק ליה דמפסיק תפלה אם עונה אמן וי"ל מאחר שלא אמר האי טעמא ש"מ דעניית אמן לא חשיב ליה הפסקה מאחר שצורך תפלה הוא אבל לקרות "כהנים" לדוכן אומר ר"ת שאין ש"צ יכול לקורא דחשיב הפסקה לתפלה אם קורא, אלא אחד מבני הקהל קורא והא דאמרינן בסוטה פ' אלו נאמרים (ד' לח.) לשנים קורא כהנים וכו' לאו אשליח צבור קאי אלא אחזן כדתניא בספרי (פרשה נשא) אמור להם. מלמד שהחזן אומר להם אמרו וחזן לאו היינו שליח צבור דחזן היינו המתעסק בצרכי צבור וכן משמע כמי בסוטה (ד' לט:) דלאו אשליח צבור קאי דמעיקרא קאמר אין הכהנים רשאין להתחיל בברכה עד שיכלה הדבור מפי הקורא פי' הקורא כהנים ואח"כ אומר אין שליח צבור רשאי וכו' משמע דשנים הם ויש שהיו רוצים לומר דכמו כן אין ש"צ רשאי להקרות "יברכך" לכהנים דכמו כן הוי הפסקה, אמנם רבינו יהודה פי' דבהדיא יש במדרש טעמי יתרות וחסרות "אמור להם" מלמד ששליח צבור אומר להם על כל דבור ודבור וכן יש שרוצים להתיר לשליח צבור עצמו לקרות "כהנים" אפילו לפי' ר"ת דמה דפי' דהויא הפסקה היינו דוקא בימיהם מיד כשסיימו ברכת הודאה לא היו אומרים "או"א ברכנו בברכה" כדמשמע בסוטה (שם) דקאמר "אין הקורא רשאי לקרות כהנים עד שיכלה אמן מפי הצבור" פי' 'אמן' שעונין בסיום ברכת הודאה אלמא משמע שלא היו אומרים אלא "כהנים" מיד אבל עכשיו שהורגלו לומר אלהינו" בלשון ברכה ותפלה אין זו הפסק דלא גרע מעניית אמן דהכא דלא חשיבא הפסק כדפרישית: **אמצעיות** אין להן סדר. פי' בקונטרס ואם דלג ברכה אחת ואחר כך נזכר בה שלא במקומה אומרה במקום שנזכר. ולא נהירא דהא תנן במגילה (פ"ב ד' יז.) הקורא את המגילה למפרע לא יצא ותניא (שם) וכן בהלל וכן בק"ש וכן בתפלה לכך נראה כפירוש רשב"ם ורב אלפס דאין להן סדר דקאמר היינו שיתחיל במקום שדלג הברכה ומשם ואילך יאמר הכל על הסדר אבל ודאי לא יתחיל באתה חונן כמו בג' ראשונות וג' אחרונות שחוזר לראש וראיה מדתניא בתוספתא דמגילתין הקורא את שמע והשמיט בה פסוק אחד לא יקרא אותו פסוק בפני עצמו אלא מתחיל מאותו פסוק ואילך וגומר עד סופה ותניא כמי בפ"ב דמגילה (ד' יח:) שאם השמיט פסוק א' במגילה שקורא על הסדר מאותו פסוק ואילך והתם משוי תפלה למגילה לענין הך מילתא כדפרישית. ובה"ג פסק כרב אסי דאמר אמצעיות אין להן סדר' אלא דרב הונא כתלמיד לגבי רב אסי כדאמרינן בכמה מקומות אמר רב הונא אמר רב אסי ועוד דלרב הונא צריך לדחוק ולשנויי מתני' דכולהו חדא ברכתא נינהו ואשנויי דחיקי לא ניקום ונסמוך ועוד דרב אסי ורב ששת קיימי בחד שיטתא ועוד דבטל סופרים הלך אחר המיקל ואם כן אדם שטעה ודלג ברכה אחת באמצעיות או שלא אמר המלך המשפט בין ר"ה ליוה"כ דקי"ל בפ"ק (דף יב:) דמחזירין אותו לא יחזור לאתה חונן אלא לאותה ברכה שדלג ומשם ואילך יאמר על הסדר כדפי' רשב"ם והיכא שטעה בג' ראשונות כגון שטעה בחתימתן או לא הזכיר בין ר"ה ליוה"כ בברכת אבות זכרנו או בתחיית המתים מי כמוך או שלא אמר המלך הקדוש חוזר לראשונה והיכא שטעה בשלש אחרונות כגון שטעה כמו כן בחתימתן או שלא הזכיר בין ראש השנה ליוה"כ בשים שלום בספר חיים או וכתוב לחיים טובים בהודאה חוזר לעבודה וטעמא דכיון דכולה שבח הוי כברכה א'. ותענית צבור שש"צ קובע ברכה לעצמו שאומר עננו בין גואל לרופא אם שכחה ונזכר בה קודם סיום תפלה אין מחזירין אותו כיון שהיה צריך לחזור ולומר על הסדר כפי' רשב"ם א"כ הויא ברכה לבטלה אם מחזירין אותו אבל לפי' הקונטרס היה אומרה במקום שנזכר ואין כאן ברכה לבטלה: **אל** ישאל אדם צרכיו לא בג' ראשונות ולא בג' אחרונות. פי' ר"ח ורבינו האי דוקא ליחיד אבל צרכי צבור שואלין ולכך אנו אומרים זכרנו וקרובן ויעלה ויבא בהם ותדע דדוקא יחיד קאמר שהרי עיקר ברכות אחרונות צרכי צבור הם: **מלמדין** אותו שלא ישחה. וא"ת וישחה ומה בכך וי"ל שלא יבא לעקור דברי חכמים שלא יאמרו כל אחד מחמיר כמו שהוא רוצה ואין כאן תקנת חכמי' וחיישינן (א) ליוהרא:

רב נסים גאון

תנו רבנן אלו ברכות שאדם שוחה בהן

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מלמדין וכו' וחיישינן ליוהרא. נ"ב כלומר ועוד חיישינן ליוהרא:

גליון הש"ס

קידה על חפיס. ומייתי קרא לתע"ז דלתכחן כמי כעניו לחכ יש לומר דקיס ליה מקבלה דקידה על חפיס ומייתי קרא דמסייעו: **חזינא** לחכיי ורבא דמלו לחלויי. פירוש שהיו מתין על לדיהן: **יכרון** לבו בחתח מהן. (דף ל:) לעולם יעמוד לחדם חסח דעתו חסח יכול לכוין יתפלל וחסח לחו לל יתפלל יש לפרש חסח כמי בחתח מהן: **חציף** עלי מתן דמלני בבקחתא. וח"ת הכחיב וילח ילחק *לשוח בשדה (בראשית כד) וי"ל לחסח מייירי בהר המוריה כדלחמרי' בפסחים פרק החסה (ד' פח:). לח כילחק שקלוהו שדה וכו' ח"ל בקחת הכחי מייירי בנקעה במקום שרגילין שם כני חדם לעבור והולכי דרכים: **כסני** חטחה. ומעמח לפי שחין מתכיים מפרש חטחיו דומה שחינו מתכיים עליו ותמריכן לעיל פרק קמח (ד' יב:) כל העומה דבר ומתכיים מוחליס לו מיד:

הדרן עלך אין עומדין

לבסוף רבא ברע בהודאה תחלה וסוף, אמרי ליה רבנן אמאי קא עביד מר הכי? אמר להו חזינא לרב נחמן דברע וחזינא ליה לרב ששת דקא עבד הכי, הרי זה מגונה? לא קשיא הא בתחלה הא בסוף. רבא ברע בהודאה תחלה וסוף, אמרי ליה רבנן אמאי קא עביד מר הכי? אמר להו חזינא לרב נחמן דברע וחזינא ליה לרב ששת דקא עבד הכי, הרי זה מגונה? לא קשיא הא בתחלה הא בסוף. רבא ברע בהודאה תחלה וסוף, אמרי ליה רבנן אמאי קא עביד מר הכי? אמר להו חזינא לרב נחמן דברע וחזינא ליה לרב ששת דקא עבד הכי, הרי זה מגונה? לא קשיא הא בתחלה הא בסוף.

רב נסים גאון והתניא הברוע בהודאה הרי זה מגונה ההיא בהודאה שבהלל והתניא הברוע בתודאה, בהודאה של הלל הרי זה מגונה כי תניא התם בהודאה דברכת המזון: **מתני'** המתפלל וטעה סימן רע לו, ואם שליח צבור הוא סימן רע לשולחיו מפני *ששלוחו של אדם כמותו. אמרו עליו על ר' חנינא בן דוסא שהיה מתפלל על החולים ואומר זה חי וזה מת, אמרו לו מנין אתה יודע? אמר להם אם שגורה תפלתי בפי יודע אני שהוא מקובל ואם לאו יודע אני שהוא טרוף: **גמ'** אהייא? א"ר חייא אמר רב ספרא משום באבוה, איבא דמתני לה אברייתא המתפלל *צריך שיכוין את לבו בכולן ואם אינו יכול לכוין בכולן יכוין את לבו *באחת. א"ר חייא אמר רב ספרא משום 'חד דבי רבי באבות: אמרו עליו על רבי חנינא וכו': מנא הני מילי? א"ר יהושע בן לוי דאמר קרא *בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו. א"ר חייא בר אבא *א"ר יוחנן *כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא למשיא בתו לתלמיד חכם ולעושה פרקמטיא לת"ח ולמהנה ת"ח מנכסיו אבל תלמידי חכמים עצמן *עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן *כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעולם הבא עין לא ראתה אלהים זולתך ופליגא דשמואל *דאמר שמואל 'אין בין העולם'ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד שנאמר *כי לא יחדל אביון מקרב הארץ *א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לבעלי תשובה אבל צדיקים גמורים עין לא ראתה אלהים זולתך ופליגא דר' אבהו דא"ר אבהו מקום *שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין שנאמר *שלום שלום לרחוק ולקרוב לרחוק ברישא והדר לקרוב ורבי יוחנן אמר לך מאי 'רחוק' שהיה רחוק מדבר עבירה מעיקרא ומאי 'קרוב' שהיה קרוב לדבר עבירה (ה) ונתרחק ממנו השתא. *מאי "עין לא ראתה" אמר רבי יהושע בן לוי זה יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית רבי *שמואל בר נחמני אמר זה עדן שלא שלמה בו עין כל בריה שמא תאמר אדם הראשון היכן היה בגן ושמא תאמר הוא גן עדן תלמוד לומר *ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן גן לחוד ועדן לחוד: ת"ר *מעשה שחלה בנו של ר"ג שנר שני ת"ח אצל רבי חנינא בן דוסא לבקש עליו רחמים כיון שראה אותם עלה לעלייה ובקש עליו רחמים, בירידתו אמר להם לכו שחלצתו חמה אמרו לו וכי נביא אתה אמר להן לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי אלא כך מקובלני אם שגורה תפלתי בפי יודע אני שהוא מקובל ואם לאו יודע אני שהוא מטורף ישבו וכתבו וכוונו אותה שעה וכשבאו אצל ר"ג אמר להן העבודה לא חסרתם ולא הותרתם אלא כך היה מעשה באותה שעה חלצתו חמה ושאל לנו מים לשתות ושוב *מעשה ברבי חנינא בן דוסא שהלך ללמוד תורה אצל ר' יוחנן בן זכאי וחלה בנו של ריב"ז אמר לו חנינא בני בקש עליו רחמים ויחיה, הניח ראשו בין ברכיו ובקש עליו רחמים וחיה אמר רבי יוחנן בן זכאי אלמלי הטיח בן זכאי את ראשו בין ברכיו כל היום כולו לא היו משגיחים עליו אמרה לו אשתו וכי חנינא גדול ממך? אמר לה לאו אלא הוא חומה כעבד לפני המלך ואני חומה כשר לפני המלך: *ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן *אל יתפלל אדם אלא בבית שיש שם חלונות שנאמר *וכוין פתוחין ליה בעליתיה (לקבל) [נגד] ירושלם. אמר רב בהנא *חציף עלי מאן דמצלי בבקתא ואמר רב בהנא *חציף עלי מאן דמפרש חטאה שנאמר *אשרי נשוי פשע כסוי חטאה":

הדרן עלך אין עומדין

ביצד מברכין על הפירות? על פירות האילן הוא אומר בורא פרי העץ חוץ מן היין שעל היין הוא אומר בורא פרי הגפן, ועל פירות הארץ הוא אומר בורא פרי האדמה חוץ מן הפת שעל הפת הוא אומר המוציא לחם מן הארץ; ועל הירקות הוא אומר בורא פרי האדמה רבי יהודה אומר בורא מיני דשאים:

גמ' מנא ה"מ *דתנו רבנן קדש הלולים לה' מלמד שטעונים ברכה לפניהם ולאחריהם מכאן אמר ר"ע אסור לאדם שיטעום כלום קודם שיברך והאי קדש הלולים להכי הוא דאתא האי מיבעי ליה חד דאמר רחמנא אחליה והדר אכליה ואידך דבר הטעון שירה טעון חלול ושאינו טעון שירה אין טעון חלול כדר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן: *דאמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן מנין שאין אומרים שירה אלא על היין שנאמר ותאמר להם הגפן החדלתי את תירושי המשמח אלהים ואנשים אם אנשים משמח אלהים במה משמח מכאן שאין אומרים שירה אלא על היין הניחא למאן דתני נטע רבעי אלא למאן דתני כרם רבעי מאי איכא למימר דאתמר ר' חייא ור' שמעון ברבי חד תני כרם רבעי וחד תני נטע רבעי ולמאן דתני כרם רבעי הניחא אי יליף ג"ש דתניא ר' אומר נאמר כאן להוסיף לכם תבואתו ונאמר להלן ותבואת הכרם מה להלן כרם אף כאן כרם אייתר ליה חד הלול לברכה ואי לא יליף ג"ש ברכה מנא ליה ואי נמי יליף ג"ש אשכחן לאחריו לפניו מנין הא לא קשיא דאתיא בקל וחומר *כשהוא שבע מברך, כשהוא רעב לא כל שכן, אשכחן כרם, שאר מינין מנין? דיליף מכרם מה כרם דבר שנהנה וטעון ברכה אף כל דבר שנהנה טעון ברכה, איכא למפרך מה לכרם שכן חייב בעוללות, קמה תוכיח, מה לקמה שכן חייבת בחלה, כרם יוכיח *וחזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהן דבר שנהנה וטעון ברכה אף כל דבר שנהנה טעון ברכה, מה להצד השוה שבהן שכן יש בו צד מזבח ואתי נמי זית דאית ביה צד מזבח וזית מצד מזבח אתי והא בהדיא כתיב ביה כרם דכתיב ויבער מגדיש ועד קמה ועד כרם זית? אמר *רב פפא כרם זית אקרי כרם סתמא לא אקרי מ"מ קשיא מה להצד השוה שבהן שכן יש בהן צד מזבח אלא דיליף לה משבעת המינין: מה שבעת המינין דבר שנהנה וטעון ברכה אף כל דבר שנהנה טעון ברכה, מה לשבעת המינין שכן חייבין בבכורים ועוד התינח לאחריו לפניו מנין? הא לא קשיא דאתי בקל וחומר כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כ"ש ולמאן דתני נטע רבעי הא תינח כל דבר נטיעה דלאו בר נטיעה כגון בשר ביצים ודגים מנא ליה? אלא סברא הוא: אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה: ת"ר *אסור לו לאדם שיהנה מן העוה"ז בלא ברכה *וכל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה מעל מאי תקנתיה? ילך אצל חכם, ילך אצל חכם מאי עביד ליה, הא עביד ליה איסורא? אלא אמר רבא ילך אצל חכם מעיקרא וילמדנו ברכות כדי שלא יבא לידי מעילה. אמר רב יהודה אמר שמואל כל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה כאילו נהנה מקדשי שמים שנא' לה' הארץ ומלואה ר' לוי רמי כתיב לה' הארץ ומלואה וכתיב השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם לא קשיא כאן קודם ברכה כאן

רש"י

ביצד מברכין וכו' חוץ מן היין. שמתוך חשיבותו קבעו לו ברכה לעצמו וכן הפת: בורא מיני דשאים. לפי שיש בכלל פרי האדמה דשאים וזרעים כגון קטניות ורבי יהודה בעי היכר ברכה לכל מין ומין: **גמ'** קדש הלולים. בנטע רבעי כתיב ומשמע שני הלולים טעון בהלולים כשאוכלנו בשנה הרביעית שהוא מותר באכילה: האי מיבעי ליה. הלולים לשון חלולים מיכייהו אתא לאורויי אחליה והדר אכליה הוליאהו לחולין ע"י פדיון אם באת לאוכלו חוץ לירושלים ולמדך שלא נאמרה תורת רבעי אלא בכרם שנא' קדש הלולים דבר שמקלסין בו טעון חלול וזהו יין: שאין אומרים. הלוים שיר של קרבן במקדש אלא על היין כשמנסכין נסכי מזבח: הניחא למ"ד כו'. כולה סוגיא דפרכא הוא וה"ק הניחא הא דילפת ברכה מהכא למאן דתני נטע רבעי דאית ליה כל פירות האילן בתורת רבעי ולא דריש מהכא דבר דטעון הלול טעון חלול איתר ליה חד הלול לברכה: מאי איכא למימר. הא מיבעי ליה למדרש שאין חלול אלא במקום הלול: חד תני כרם רבעי. בכל מקום שיש במשנה נטע רבעי תני איהו כרם: הניחא אי יליף בג"ש. דריש למלתיה בג"ש ואייתר ליה חד הלול לברכה: אשכחן לאחריו. כדאשכחן בברכת המזון דכתיב ואכלת ושבעת וברכת (דברים ח): חייב בעוללות. וכרמך לא תעולל (ויקרא יט) איזהו עוללות כל שאין להן פסיגין לא כתף ולא נטף אלא שורה יחידית של ענבים: קמה תוכיח. דאשכחן דאצרכה רחמנא ברכה דכתיב תאכל בה לחם וגו' (דברים ח) וסמיך ליה ואכלת ושבעת וברכת: צד מזבח. יין לנסכים וסלת למנחות: ז' מינין. האמורים בארץ חטה ושעורה וגו' (שם ח) ובתרייהו כתיב ואכלת ושבעת וברכת: שכן טעונים בכורים. דהכי אמרינן במנחות (פ"ד דף פד:) נאמר כאן ארץ *כי באתי אל הארץ (דברים כו) ונאמר להלן ארץ חטה ושעורה מה להלן שבח הארץ אף כאן שבח הארץ: אלא סברא הוא. דלתרווייהו אית להו פירכא למאן דתני כרם ויליף ברכה מז' המינים איכא פירכא שכן טעונים בכורים ולמאן דתני נטע רבעי איכא למפרך התינח מידי דבר נטיעה דלאו בר נטיעה מנלן אלא סברא הוא דכיון דנהנה צריך להודות למי שבראם: מעל. כנהנה מן ההקדש דכתיב לה' הארץ ומלואה כדאמרינן לקמן: לאחר ברכה. הרי היא לבני אדם

תוספות

ביצד מברכין. לא שייך להקשות תנא היכא קאי דקתני כיצד כדפריך בריש מכילתין (ד' ב.) משום דהכא סברא הוא לברך כדמסיק בגמרא דאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה אי נמי י"ל דקאי אמתני' דמי שמתו (ד' כ:) דקתני בעל קרי מברך לאחריו ואינו מברך לפניו והכי נמי שייך הכא לברך על כל דבר ודבר ע"כ קאמר הכא כיצד מברכין:

אחליה והדר אכליה. תימה למה לי קרא הא בפ"ב דקדושין (ד' נד:) גמרינן קדש קדש ממעשר שני א"כ נילף ממעשר שני וי"ל אי לאו קרא דהלולים הוה אמינא דאדרבה נילף לחומרא קדש קדש משביעית ואין לו פדיון. עוד פי' רבינו חיים כהן אי מהתם הוה אמינא כי מעשר שני ממש ודוקא בזמן שמעשר שני נוהג כמו בשנה ראשונה ושניה ורביעית וחמישית לשמטה נוהג חלול אבל שלישית וששית שמעשר עני דוקא אימא לא קמ"ל חלולים*:

שאין אומרים שירה אלא על היין. פירוש אין אומרים שירה על שום אכילת מזבח כגון זריקת דמים ונסוך המים כי אם על היין אבל ודאי מצינו שירה בלא יין כגון הלל שבשחיטת פסחים (המוד נשחט ד' סד.) [ע"ש בהוספות]:

ולמאן דתני כרם רבעי וכו'. ועתה קיימא לן דרבעי נוהג אף בח"ל מיהו בכרם נוהג ולא בשאר אילנות דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל *וכרם רבעי בזמן הזה מחללין על *שוה פרוט' ושוחקו ומטילו לנהר וכן מפורש בשאלתות דרב אחאי [פרשת קדושים סימן ק]:

ואתי נמי זית במה הצד. וא"ת אית למפרך מה להצד השוה שכן חייבים בלקט דפרט בכרם היינו לקט מא"כ בזית דאין בו לקט וי"ל דניחא ליה למפרך פירכא אפי' יהא הצד השוה חשוב למיתי זית מיניה מ"מ קאמר דשאר מינים לא ידע מיניה:

תינח לאחריו. דעיקר ברכה לאחריו כדכתיב ואכלת ושבעת וברכת: **לפניו** לכ"ש. לאו ק"ו הוא דאם כן תהא ברכה דלפניו מדאורייתא ולעיל פרק מי שמתו (דף כא.) משמע גבי בעל קרי דלאו דאורייתא הוא ואפי' רבי יהודה לא פליג אלא משום דעשאן כהלכות דרך ארץ (שם ד' כב.*):

דבר שאין גדולו מן הקרקע. כגון בשר וחלב. וא"ת מאי איריא בשר אפילו ירקות נמי לא אתיא ליה וי"ל דאיכא למימר קמה תוכיח ולפי' רש"י ניחא דגרים דלאו בר נטיעה מנין ואיכא למימר דאתא משאר אילנות דאיכא למפרך מה להנך שכן חייבים בפיאה: **אלא** סברא הוא אסור לאדם שיהנה כו'. וקרא דכתיב לעיל אסמכתא בעלמא והגמרא היה סבור מתחלה דלמוד גמור הוא: כאן

סיכום: מקור לברכות הנהנין
I
קדש הילולים

באן לאחר ברכה. וכן בפ' כל כתבי (שבת ד' קיט.) לחמרי כשהיו מכלכלין השולחן היו אומרים לה' הארץ ומלואה וכשהיו מסלקין השולחן היו אומרים השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם:

באן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום שנאמר ופסחתם זבח וגו'. תרומ' שמואל. שכשחטתו הפירות נוקין: לין בפסט. ולפי שהוא מיקל רואים המחריבים ולמדין ממנו לעשות כן ליהנות מן העולם גזל ולכך נקרא זה המיקל חבר לחיים ומחבית: לירבעם בן נבט. שחטא והחטיא לח ישראל כך הוא חוטא גוזל להקב"ה. לח כרכתו: ובנשם ישראל. שכשחטאו הפירות נוקין:

תירה אור ומחטיא: בזמן שעושין רצונו. הדגן שלהם וכשלין עושים רצונו נוטלו ומילחה להם שהוא שלו: דברים כשכחבן. שלח יעסוק בדרך לרך: הגהב"ם. עם דברי תורה: מנהג דרך לרך. שחם תכח בידי לורך הכריות סופך לבטל מדברי תורה: בזמנו. בזמן שישראל עושין רצונו של מקום שנאמר ופסחתם זבח פסח לה' אלהיכם (דברים טז ב) ניכנו: דרך ארקמון. פירש"י היינו דלוריית תבל תגרנין גם תלר קובעת כדמשמע בפ' יולא לופן (נדה ד' מז:) ליהנו תלר תחייב במעשר וכו' וכן מוכח בפ' המביל (ביכה ד' לה.):

מזבא גריר. מכלן משמע שחסור לשתות יין בערב פסח מן המנח' ולמעלה ותם רולה לשתו לגריך לשתות הרבה דטובא מגריר גריר: לח

ת"ל "ואספת דגנך" הנהג בהן מנהג דרך ארץ דברי ר' ישמעאל ר"ש בן יוחי אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה, וזורע בשעת זריעה, וקוצר בשעת קצירה, ודש בשעת דישה, וזורה בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה, אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים שנא' °ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו' "ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י עלמן שנא' °ואספת דגנך ולא עוד אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידן שנא' °ועבדת את אויבך וגו' אמר אביי הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן, כר' שמעון בן יוחי ולא עלתה בידן א"ל רבא לרבנן במטותא מיניכו ביומי ניסן וביומי תשרי לא תתחזו קמאי כי היכי דלא תמרדו במווניכו כולא שתא: אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן משום רבי יהודה בר' אלעאי בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי זו וזו לא נתקיימה בידן דורות האחרונים שעשו מלאכתן קבע ותורתן עראי זו וזו לא נתקיימה בידן ואמר רבה בר בר חנה אר"י משום ר"י בר' אלעאי *בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים דורות הראשונים היו מבטלין פירותיהן דרך *טרקסמון כדי לחייבן במעשר דורות האחרונים מבטלין פירותיהן דרך גגות דרך חצרות דרך קרפיפות כדי לפטרן מן המעשר *ראי"ר יצחק אין המבול מתחיל במעשר עד שיראה פני הבית שנא' °בערתי הקדש מן הבית וגו' יוחנן אמר אפי' חצר קובעת שנא' °ואבלו בשעריך ושבעו: חזיא מן היין וכו': מאי שנא יין *אילימא משום רַאֲשַׁתַּנִי לַעֲלוּיֵא אשתני לברכה, והרי שמן דאשתני לעלויא ולא אשתני לברכה *דאמר רב יהודה אמר שמואל וכן א"ר יצחק א"ר יוחנן שמן זית מברכין עליו בפה"ע? אמרי התם °משום דלא אפשר היכי נברוך-נברוך בורא פרי הזית, פירא גופיה זית אקרי, ונברוך עליה °בורא פרי עץ זית? אלא אמר מר זוטרא חמרא יין משחא לא יין, ומשחא לא יין והתנן *הנודר °מן המזון מותר במים ובמלח והיינו בה מים ומלח הוא דלא אקרי מזון הא כל מילי אקרי מזון נימא תיתבי דרב ושמואל דאמרי אין מברכין בורא מיני מזונות אלא בה' המינין בלבד? ואי"ר הנא באומר כל הזן עלי, אלמא משחא יין אלא חמרא סעיד ומשחא לא סעיד, ותמרא מי סעיד *והא רבא °הוה שתי חמרי כל מעלי יומא דפסחא כי היכי דנגריה ללביה וניכול מצת מפי? טובא גריר פורתא סעיד, ומי סעיד כלל והכתיב °יין ישמח לבב אנוש ולחם לבב אנוש יסעד וגו'? נהמא הוא דסעיד חמרא לא סעיד? אלא חמרא אית ביה תרתי סעיד ומשמח, נהמא מסעד סעיד שמוחי לא משמח, אי הכי נבריך עליה שלש ברכות? לא קבעי אינשי סעודתייהו עליה א"ל רב נחמן בר יצחק לרבא אי קבע עליה סעודתיה מאי? א"ל לכשיבא אליהו ויאמר אי הויא קביעותא, השתא מיהא *במטה דעתו אצל כל אדם: [נופא] אמר רב יהודה אמר שמואל וכן א"ר יצחק א"ר יוחנן "ישמן זית מברכין עליו בורא פרי העץ היכי דמי *אילימא "דקא שתי ליה, (משתה) אזוקי מזיק ליה *התניא "חשותה שמן של תרומה משלם את הקרן ואינו משלם את החומש "הסך שמן של תרומה משלם את הקרן ומשלם את החומש "אלא דקא אכיל ליה על ידי פת אי הכי הויא ליה פת עיקר והוא טפל ותנן *"כל הכלל "כל שהוא עיקר ועמו מפלה מברך על העיקר ופומר את המפלה אלא דקא שתי ליה ע"י אינגרון דאמר רבה בר שמואל *אינגרון=מיא דסלקא, *אנסינרון=מיא דכולדו

דכולהו שלקי, א"כ *יהוה היה אניגרון עיקר ושמן טפל ותנן זה הכלל כל שהוא עיקר ועמי טפלה מברך על העיקר ופוטר את המפלה הכא במאי עסקינן בחרשש בגרוגו דתניא *החרשש בגרוגו לא יערענו בשמן תחלה בשבת אבל נותן שמן הרבה לתוך אניגרון ובולעו, פשיטא *מהו דתימא כיון דלרפואה קא מכוין לא לבריך עליה בלל קמ"ל *ביון דאית ליה הנאה מיניה בעי ברוכי: קמחא דחיטי רב יהודה אמר שורא פרי האדמה" ורב נחמן אמר "שהכל נהיה בדברו" א"ל רבא לרב נחמן לא תפלוג עליה דרב יהודה, דר' יותן ושמואל קיימי כוותיה דאמר *רב יהודה אמר שמואל וכן א"ר יצחק א"ר יותן שמן זית מברכין עליו בורא פרי העץ אלמא אע"ג דאשתני במלתיה קאי ה"ג אע"ג דאשתני במלתיה קאי, מי דמי התם ליה עליה אחרינא הכא את ליה עליא אחרינא בפת, וכי את ליה עליא אחרינא לא מברכינן עליה בורא פרי האדמה אלא שהכל ודאי זירא אמר רב מתנא אמר שמואל יצאה חייא וקמחא דשערי מברכינן עליהו שהכל נהיה בדברו מאי לאו דחיטי בורא פרי האדמה לא, דחיטי נמי שהכל נהיה בדברו, ולשמעינן דחיטי וכ"ש השתא אשמעינן דחיטי הוה אמינא ה"מ דחיטי אבל דשערי לא לבריך עליה כלל קמ"ל וכי גרע ממלח וזמית *דתנן *על המלח ועל *הזמית אומר שהכל נהיה בדברו אצטריך סד"א מלח וזמית עביד אינש דשדי לפומיה אבל קמחא דשערי הואיל *ובקשה לקוקיאני לא לבריך עליה כלל קמ"ל בין דאית ליה הנאה מיניה בעי ברוכי: (קורא) רב יהודה אמר בורא פרי האדמה ושמואל אמר שהכל נהיה בדברו רב יהודה אמר בורא פרי האדמה פירא הוא ושמואל אמר שהכל נהיה בדברו דאיכא *לאקשויי אמר ליה שמואל לרב יהודה *שינגא בותך מסתברא דהא צנון סופו לאקשויי *ומברכינן עליה בורא פרי האדמה, ולא היא צנון נמעי אינשי אדעתא דפולגא, דקלא לא נמעי אינשי אדעתא, דקורא, וכל היכא דלא נמעי אינשי אדעתא דהכי לא מברכינן עליה והרי צלף דנמעי אינשי אדעתא דפרחא ורמן על מיני נצפה על העלין ועל התמרות אומר בורא פרי העץ ועל הקפריסין אומר בורא פרי האדמה ועל האביונות אמר רב נחמן בר יצחק צלף נמעי אינשי אדעתא דשושתא, דקלא לא נמעי אינשי אדעתא, דקורא, ואע"ג דקלסיה שמואל לרב יהודה, הלכתא כותיה דשמואל: אמר רב יהודה אמר רב *צלף של ערלה ברצועה לארץ זורק את האביונות ואוכל את הקפריסין למימרא דאביונות פירי וקפריסין לאו פירי ורמינהו על מיני נצפה על העלים ועל התמרות אומר בורא פרי האדמה ועל האביונות ועל הקפריסין אומר בורא פרי העץ הוא דאמר כר"ע דתנן *רבי אליעזר אומר צלף מעשר תמרות ואביונות וקפריסין ר"ע אומר *אין מתעשר אלא אביונות בלבד מפני שהוא פרי גמיא הלכה כרבי עקיבא אי אמר הלכה כרבי עקיבא הוה אמינא אפי' בארץ קמ"ל *כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ, אבל בארץ לא גמיא הלכה כרבי עקיבא בחוצה לארץ דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל אי אמר הכי הוה אמינא הנ"מ גבי מעשר אילן בארץ גופא מדהכא אבל גבי ערלה בארץ=מדאורייתא אימא בח"ל נמי נגזור קמ"ל רבינא אשכחיה (למר בר רב אשי) דקא זריק אביונות וקאכיל קפריסין א"ל מאי דעתך כר' עקיבא דמיקל, ולעביד מר כב"ש דמקילי מפי דתנן *צלף ב"ש אומרים כלאים בכרם וב"ה אומרים *אין כלאים אלו ואלו מודים שחייב בערלה הא גופא קשיא אמרת צלף ב"ש אומרים כלאים בכרם אלמא מין ירק הוא והדר תני אלו ואלו מודים שחייב בערלה אלמא מין אילן הוא הא לא קשיא ב"ש ספוקי מספקא להו לחומרא והכא לחומרא מ"מ לב"ש הוה ליה ספק ערלה ואתן *ספק ערלה בא"י אסור ובסוריא מותר ובח"ל יורד ולוקח

לא יערענו. פירש"י להשהותו וה"ר ח"כ לפלוג וליתני בדידה מאי ת"ל יערענו. מיגרון תפילו בעיניה קרי לבלוע ליתני בדידה ולא יערענו להשהותו ע"כ פי' הר"י לא יערענו תפי' בכליעה בלא שהייה שכל שהייה אחיה לא לרפואה קרי ליה ערעור ותפי' כשבולעו והייט טעמא דמהסר משום דקא מוכחת מילתא דלרפואה קא מכוין ח"ק לפלוג וליתני סתמי דלא לרפואה קרי ליה

(ד) [ברכות נב.] [ברכות נג.]

(ה) [ברכות נג.]

(ו) [ברכות נג.]

(ז) [ברכות נג.]

(ח) [ברכות נג.]

(ט) [ברכות נג.]

(י) [ברכות נג.]

(כ) [ברכות נג.]

(ל) [ברכות נג.]

(מ) [ברכות נג.]

(נ) [ברכות נג.]

(ס) [ברכות נג.]

(ע) [ברכות נג.]

(פ) [ברכות נג.]

(צ) [ברכות נג.]

(ק) [ברכות נג.]

(ר) [ברכות נג.]

(ש) [ברכות נג.]

(ת) [ברכות נג.]

(א) [ברכות נג.]

(ב) [ברכות נג.]

(ג) [ברכות נג.]

(ד) [ברכות נג.]

(ה) [ברכות נג.]

(ו) [ברכות נג.]

(ז) [ברכות נג.]

(ח) [ברכות נג.]

(ט) [ברכות נג.]

(י) [ברכות נג.]

(כ) [ברכות נג.]

(ל) [ברכות נג.]

(מ) [ברכות נג.]

(נ) [ברכות נג.]

(ס) [ברכות נג.]

(ע) [ברכות נג.]

(פ) [ברכות נג.]

(צ) [ברכות נג.]

(ק) [ברכות נג.]

(ר) [ברכות נג.]

(ש) [ברכות נג.]

(ת) [ברכות נג.]

(א) [ברכות נג.]

(ב) [ברכות נג.]

(ג) [ברכות נג.]

(ד) [ברכות נג.]

(ה) [ברכות נג.]

(ו) [ברכות נג.]

(ז) [ברכות נג.]

(ח) [ברכות נג.]

(ט) [ברכות נג.]

(י) [ברכות נג.]

(כ) [ברכות נג.]

(ל) [ברכות נג.]

(מ) [ברכות נג.]

(נ) [ברכות נג.]

(ס) [ברכות נג.]

(ע) [ברכות נג.]

(פ) [ברכות נג.]

(צ) [ברכות נג.]

(ק) [ברכות נג.]

(ר) [ברכות נג.]

(ש) [ברכות נג.]

(ת) [ברכות נג.]

רב נסים גאון

אי אמר הכי הוה אמינא הני מילי מעשר (ירק) [אילן] דבארץ בסמכת ראש השנה בפ' א' באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמיטים ולויבל לענייה ולירקות ובבריהתא (שם דף יב) לירקות למעשרות ואמרינן לירקות מאי ניהו מעשר ירק והיינו מעשרות תנא דרבנן וקתני דאדרייתא וליתני דאדרייתא בריש אידי ואמר רחבירה ליה אקרשה (ראש תנא דירק תנא דרבנן ובל שכן דאדרייתא ובסמכת יומא בפרק יום הכפורים (דף פג.) איתא נמי נותן כריסין ואוכל ואומר צדוק לעשר הני מילי ירק דרבנן ובתחילת מסכת מעשרות דבני מערבא אמרי ירקות מנין איסי בן עקביה אומר מעשרות לירק מדברייתא לפי שהכתוב אומר כל תבואת זרעך אלא יכול אף ירקות תהא חייבת ת"ל השדה זרע זרעך אבל ירק אינו חייב במעשרות הארץ מוציא הארץ מוציא פירות ירק הוא מדרבנן כדפרשי':

(ע) [ברכות נג.]

(פ) [ברכות נג.]

(צ) [ברכות נג.]

(ק) [ברכות נג.]

(ר) [ברכות נג.]

(ש) [ברכות נג.]

(ת) [ברכות נג.]

(א) [ברכות נג.]

(ב) [ברכות נג.]

(ג) [ברכות נג.]

(ד) [ברכות נג.]

(ה) [ברכות נג.]

(ו) [ברכות נג.]

(ז) [ברכות נג.]

(ח) [ברכות נג.]

(ט) [ברכות נג.]

(י) [ברכות נג.]

(כ) [ברכות נג.]

(ל) [ברכות נג.]

(מ) [ברכות נג.]

(נ) [ברכות נג.]

(ס) [ברכות נג.]

(ע) [ברכות נג.]

(פ) [ברכות נג.]

(צ) [ברכות נג.]

(ק) [ברכות נג.]

(ר) [ברכות נג.]

(ש) [ברכות נג.]

(ת) [ברכות נג.]

(א) [ברכות נג.]

(ב) [ברכות נג.]

(ג) [ברכות נג.]

(ד) [ברכות נג.]

(ה) [ברכות נג.]

(ו) [ברכות נג.]

(ז) [ברכות נג.]

(ח) [ברכות נג.]

(ט) [ברכות נג.]

(י) [ברכות נג.]

(כ) [ברכות נג.]

(ל) [ברכות נג.]

(מ) [ברכות נג.]

(נ) [ברכות נג.]

(ס) [ברכות נג.]

(ע) [ברכות נג.]

(פ) [ברכות נג.]

(צ) [ברכות נג.]

(ק) [ברכות נג.]

(ר) [ברכות נג.]

(ש) [ברכות נג.]

(ת) [ברכות נג.]

קליפי לגוזים והגרעינין חייבין בערלה. דפירי גינהו מכלן שיש לכרך על הגרעינין של גוזגדניות וגרעיני לפרסקין ועל הפומיס וכל מיני גרעינים של פירות כורת פרי הגן: **אין** קולפין לילטות בשביעית. ות"ח בגלת שביעית גמי תיפוק ליה דלתסור משום לא תסחים לא עלה (לעיל כ) וי"ל דלא קטין קבא דלא שייך ביה לא תסחים ומיהו משום תיפוק ליה דשביעית לית לה (לקמן פ' לא יתפוך (ב"ב כו.) לר' גמי חייבי דמטולה כדמיס לעשות ממנה קורות דלא *לא שייך לא תסחים ומיהו משום תיפוק ליה דשביעית לית לה (לקמן פרק ט"ו):

[כלאים נכ"ז נח:]

כלאים פ"ב מ"ה ופ"ה מ"ב: ל"ו מ"ו פ"ט מכ"ו שמטה ויובל פ"ט מ"ח פ"ח מ"ח פ"ט מ"ב: לא ח מ"ו פ"ח מכ"ו ברכות פ"ה ה מסה פ"ח מ"ח פ"ט מ"ב: לב ם ו כ"ל מ"ו: ז ומסה שם ומ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: לג ם ו כ"ל מ"ו: שם פ"ו ה: לב ם ו כ"ל מ"ו: שם פ"ו ה: לג ח מ"ו פ"ח מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: לד ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: לה ג מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: לו ם ו מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: לז ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: לח ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: לט ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: מ ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: מא ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: מב ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: מג ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: מד ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: מה ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: מו ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: מז ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: מח ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: מט ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: נ ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: נא ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: נב ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: נג ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: נד ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: נה ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: נו ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: נז ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: נח ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: נט ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: ס ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: סא ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: סב ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: סג ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: סד ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: סה ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: סו ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: סז ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: סח ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: סט ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: ע ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: עא ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: עב ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: עג ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: עד ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: עה ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: עו ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: עז ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: עח ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: עט ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: פ ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: פא ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: פב ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: פג ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: פד ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: פה ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: פו ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: פז ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: פח ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: פט ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: צ ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: צא ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: צב ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: צג ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: צד ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: צה ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: צו ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: צז ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: צח ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: צט ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: ק ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קא ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קב ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קג ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קד ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קה ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קו ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קז ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קח ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קט ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קי ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קיא ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קיב ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קיג ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קיד ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קטו ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קטז ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קיז ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קיח ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קיט ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קכ ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קכא ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קכב ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קכג ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קכד ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קכה ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קכו ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קכז ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קכח ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קכט ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קל ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קלא ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קלב ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קלג ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קלד ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קלה ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קלו ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קלז ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קלח ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קלט ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קמ ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קמא ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קמב ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קמג ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קמד ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קמה ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קמו ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קמז ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קמח ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קמט ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קנ ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קנא ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קנב ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קנג ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קנד ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קנה ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קנו ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קנז ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קנח ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קנט ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קס ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קסא ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קסב ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קסג ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קסד ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קסה ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קסו ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קסז ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קסח ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קסט ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קע ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קעא ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קעב ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קעג ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קעד ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קעה ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קעו ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קעז ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קעח ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קעט ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קפ ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קפא ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קפב ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קפג ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קפד ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קפה ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קפו ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קפז ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קפח ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קפט ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קצ ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קצא ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קצב ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קצג ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קצד ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קצה ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קצו ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קצז ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קצח ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קצט ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב: קת ב מ"ו פ"ב מכ"ו שביעית פ"ו מ"ב פ"ה מ"ב:

ולוקח ובלבד שלא ירבו. רבי עקיבא במקום ר"א עבדינן בותיה *וב"ש במקום ב"ה אינה משנה, ותיפוק ליה דנעשה שומר לפרי ורחמנא אמר °ועזרתם עזרתו "את ריקא המטפל לפרי ומאי ניהו שומר לפרי: אמר רבא היכא אמרינן דנעשה שומר לפרי היכא דאיתיה בין בתלוש בין במחובר הכא במחובר איתיה בתלוש ליתיה איכא אבוי *פיטמא של רמון מצטרפת, והנץ שלו אין מצטרף מדקאמר "הנץ שלו אין מצטרף אלמא דלאו אוכל הוא וחב' נבי ערלה * קליפי רמון והנץ שלו קליפי אגוזים והגרעינין חייבין בערלה? אלא אמר רבא היכא אמרינן דנעשה להו שומר לפירי היכא דאיתיה בשעת גמר פירא אי נמי קפרס ליתיה בשעת גמר פירא, איני והאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה *דני מתחלי דעולה אסירי הואיל ועשו שומר לפירי, ושומר לפירי אימת הוי בכופרא וקא קרי ליה שומר לפירי? רב נחמן סבר להו כרבי יוסי דתנן * רבי יוסי אומר סמדר אסור מפני שהוא פרי ופליגי °רבנן עליה, מתקיף לה רב שימי מנהרדעא ובשאר אילני מי פליגי רבנן עליה ותנן °האומתי אין קוצצין את האילנות בשביעית: °שאומרים כל האילנות משויציאו וב"ה אומרים °התרובין משישרשרו והנפנים משיגרעו והזיתים משיניצו ושאר כל האילנות משויציאו ואמר רב אסי הוא בוסר הוא גרוע הוא פול הלבן [פול הלבן ס"ד אלא אימא ' שיעורו כפול הלבן] מאן שמעת ליה דאמר בוסר אין סמדר לא רבנן ותנני °שאר כל האילנות משויציאו? אלא אמר רבא היכא אמרינן דהוי שומר לפרי היכא דכי שקלת ליה לשומר מיית פירא, הבא כי שקלת ליה לא מיית פירא, הוה עובדא ושקלוה לנין דרמנא ויבש רמנא, ושקלוה לפרדא דטיטיתא ואיקיים ביטיתא *(והלכתא כמר בר רב אשי דזרק את האבינות ואביל את הקפריסין ומדלגבי ערלה לאו פירא נינהו ילגבי ברכות נמי לאו פירא נינהו ולא מברכינן עליה בורא פרי העץ אלא בורא פרי האדמה) (פלפלי: רב ששת אמר °שהכל" רבא אמר °לא כלום ואודא רבא לטעמיה דאמר *רבא °כם פלפלי ביומי דכפורי פטור, כם זנגבילא ביומא דכפורי פטור מיתיבי *"היה ר"מ אומר ממשמע שנאמר °ועזרתם עזרתו את פריו איני יודע שעץ מאכל הוא אלא מה ת"ל "עץ מאכל" להביא עץ שטעם עצו ופריו שוה ואיזהו זה הפלפלין ללמדך שאין ארץ ישראל חסרה כלום שנאמר °ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם לא תחסר כל בה" לא קשיא °הא ברטיבתא הא ביבשתא *אמרי ליה רבנן למרימר °כם זנגבילא ביומא דכפורי פטור, והא אמר *רבא "האי המלחא דאתיא מבי הנדואי שריא ומברכין עליה בפה"א לא קשיא הא ביבשתא הא ברטיבתא וכן [רבי יסא] קדרי קדרה וכן [רבי יסא] רב יהודה אמר שהכל נהיה בדברו רב כהנא אמר °במ"מ [רבי יסא] גרידא כ"ע לא פליגי דבמ"מ פליגי ברבי יסא בעין חבית קדרה רב יהודה אמר רב בתנא אמר בורא מיני מזונות סבר דושבא עיקר רב בתנא אמר בורא מיני מזונות סבר סמידא עיקר א"ר יוסף כותיה דרב כהנא ממתברא דרב ושמואל דאמרי תרוייהו °כל שיש בו מחמשת המינין מברכין עליו בורא מיני מזונות: [נופא] רב ושמואל דאמרי תרוייהו °כל שיש בו מחמשת המינין מברכין עליו בורא מיני מזונות ואיתמר נמי רב ושמואל דאמרי תרוייהו כל שהוא בורא מיני מזונות, וצריכא: דאי אשמעינן °כל שהוא הוה אמינא משום דאיתיה בעיניה בעין קמ"ל

רב נסים גאון

מאימתי אין קוצצין את האילנות בשביעית. ומפני מה אין קוצצין מפני שאמר הכתוב ויחיה שבת הארץלכם לאכלה הדרשי' לה לאכלה ולא להשבד ובשמטה דשמיטים בפרק מקום שנהגו (דף כג) בראשיתנן ר' אילא קץ בפנייתא דשביעית'אקשי' עליה והיכי עבד הכי לאכלה אמר רחמנא ולא לחשבד וכו' ומשקרקן בשמיטה אלא ר' אילא בדנמצני קץ כלומר שאין בארץ לירי נמר פרי לכך התיר ר' אילא לקצץ וחכמי אמר בעל הלכות בשירושלמי דמפני כפניות דנמצני דקרו להו טמרי מברכין עליהן בורא פרי העץ דניחי ולא עבדי פירא אחריני היינו פירייהו אית בבבא קמא גבי הזורע בתבואה (דף נה) אמר רב דיקלא דשעין קבא אסדר למיקדייה והא אין תנן ובכה יהא בזיתים ולא יקצנו רובע שאני זיתים דחשיבי חו השמנה אע"פ שהוא בשביעית לא הקשי מסכת עליה דרב אלא משום שהוא ראית ביה דרמיא רובע ורב אשר קב אלא מיהו דברי רב בכל חשנים קאמר ואין מיהחדין בשביעית בלבד מפני שכל דבר שיש בו הפסד הוא אמר מן התורה דכתיב(דברים כ) לא תשחית את עצה הלא תראה כי כל שהרמי עציו יקרים ויש הנאה מעציו יותר מפריו מהתר לקצוץ ואיאל הוא משחבר בקציצתו אינו שוב עליו משום לא תשחית כדאמרי' אמר רבינא ואם היה מעולה בדמים מהתר ואיתא בברייתא מפי מיונא להא רק עץ אשר תדע הוא אינן מאכל כי לא עץ מאכל הוא זה אינן סרק וכי מאחר שפתני לדבר מה ת"ל כי לא עץ מאכל הוא זה לחקרים סרק למאכל יכול אפי' מקלה ברמים ת"ל רק ואיתא בבבא בתרא בפרק לא יחפור (דף כו) מאי דמסייע לה ובפרק ג' הישן תחת הסכה (סוכה דף כט) הזכירו ענין של דבר ואמרי בשבל ר' דברים מאורות לקרן ואחד מהן קצצני אילנות מיבים וזה הדבר נתנו בשאר השנים אבל בשביעית אין קוצצין אלא לאחר שנמצרכן כגון כפניאתא דנמחני דקא נמר פירי דידהו דתמצא אחר תחיה כל תבואתא לאכול ואמרי' בגמ' מלמד שאינה נאכלת אלא חבואה ובכל מה שנקצץ מבשנה קדם נמר פירי דהי דשביעית ודתמצא אחר לאכלה ולא להשבד (בניעים פרק ד' משנה י') כל האילן כיון שבא לשנת המעשרות מותר לקצוץ: גלוין השים

תורה אור

(ו) תוס' ד"ה כרמיית וכו' וכן מבואר בל גדולי"ו שתין:(ב) ר"ה כל שיש וכו' ואם לדבר. כ"כ ר"ל דף ל"ח ע"ב: גמ' כל בים בו כו'. ע' לקמן מ"ש הוס' ד"ה אבוליתו מה כפרי כו'. ע' מכתיב כ"ב ע"ב בכ"ב ד"ה מבוליתו ובע"ש: תוס' ד"ה כל כו'. ואם לדבר. לקמן ל"ט ע"ב: באי"ד ל"ג לגבי כו'. ל"ג קיימא כזה מה דקתני ל"ג לגבי כף לא תיהו רבתי כמ"מ דכוי כמבכך על שקדים כמ"מ דכוי כרכה לגמלה: באי"ד בתוך הסעודה עמון בכרכה ע"ב ע"ב:

קמ"ל כל שהוא · דלמא"ג דכולהו מחד מינא,בעינן דליהוי מחמשת המינין ואי לא לא מברכינן עליה בורא מיני מזונות : תורא · מי"ל : דומן · פ"ק : במעשה קדרה · ברכה שמברכין על מעשה קדירה של תמרה מינין : ברכה אחת מעין ג' · כדלהלן פרקין (דף מד·) מפ"ל כל שיש בו" ואי אשמעינן כל שיש בו הוה אמינא כל שיש בו חמשת המינים אין "אבל אורז ודוחן לא,משום רע"י תערובת אבל איתיה בעיניה גימא אפילו אורז ודוחן נמי מברכין עליו בורא מיני מזונות קמ"ל כל שהוא מחמשת המינים הוא דמברכין עליו בורא מיני מזונות לאפוקי אורז ודוחן דאפילו איתיה בעיניה לא מברכינן בורא מיני מזונות, ואורז [ודוחן] לא מברכינן בורא מיני מזונות ונראניא הביאו לפניו פת אורז ופת דוחן מברך עליו תחלה וסוף במעשה קדרה וגבי מעשה קדרה תניא בתחלה מברך עליו בורא מ"מ ולבסוף מברך עליו ברכה אחת מעין שלש במעשה קדרה ולא במעשה קדרה:כמעשה קדרה דמברכין עליו תחלה וסוף,ולא כמעשה קדרה :דאילו במעשה קדרה בתחלה בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין ג' ואילו הכא בתחלה מברך עליו שהכל נהיה בדברו" ולבסוף בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שברא, ואותן לאו מעשה קדרה הוא ונראניא אלו הן במעשה קדרה חילקא טרנים (סולת) *זוריז ועדשן ואורז הא מני רבי יוחנן בן נורי היא דתניא *רבי יוחנן בן נורי אומר ארז מין דגן הוא וחייבין על חמיצו כרת ואדם יוצא בו ידי חובתו בפסח אבל רבנן לאו רבנן לא ונראניא *הכוסס את החטה מברך עליה בורא פרי האדמה טרחנה אפאה ובשלה בזמן שהפרוסות קיימות-בתחלה מברך עליה המוציא לחם מן הארץ ולבסוף מברך עליה ג' ברכות,אם אין הפרוסות קיימות-בתחלה מברך עליה בורא מיני מזונות ולבסוף מברך עליה ברכה אחת מעין ג'.הכוסס את האורז מברך עליו ב"פ האדמה טרחנו אפאו ובשלו אף על פי שהפרוסות קיימות בתחלה מברך עליו בורא מיני מזונות ולבסוף מברך עליו ברכה אחת מעין שלש שלש מיני אילימא ר' יוחנן בן נורי היא דאמר אורז מין דגן הוא המוציא לחם מן הארץ ושלש ברכות בעי ברוכי,אלא לאו רבנן היא ותיובתא דרב ושמואל תיובתא : אמר מר והכוסס את החטה מברך עליה בורא מיני מזונות והתניא בורא פרי האדמה ר' יהודה אומר בורא מיני דשאים אמר מר הכוסס את האורז מברך עליו בורא מיני מזונות ולבסוף מברך עליו ברכה אחת מעין שלש שהפרוסות קיימות בתחלה והתניא ולבסוף ולא בלום אמר רב ששת לא קשיא הא ר"ע דהא רבנן דתניא *זה הכלל כל שהוא משבעת המינים רבן גמליאל אומר שלש ברכות וחכמים אומרים ברכה אחת מעין שלש ומעשה ברבן גמליאל והזקנים שהיו מסובין בעליה ביריחו והביאו לפניהם כותבות ואכלו ונתן רבן גמליאל רשות לר' עקיבא לברך,קפץ ובירך רבי עקיבא ברכה אחת מעין שלש,אמר ליה רבן גמליאל לעקיבא עד מתי אתה מבנים ראשך בין המחלוקת? א"ל לרבינו אע"פ שאתה אומר כן וחבריך אומרים כן למדתנו רבינו *יחיד ורבים הלכה כרבים,רבי יהודה אומר משמו כל שהוא משבעת המינים ולא מלוי מי שמברך בסופה רבי ירמיה אמר לעולם מברך בתחלה ובסוף ואפילו הכי קתני ברכה אחת מעין שלש,אלא לאו רבנן היא ותיובתא דרב ושמואל נתן ר"ג רשות לר' עקיבא לברך ברכות כמו שהיה סובר ור"ע הא קי"ל *דלחן מזמנין על הפירות וי"ל דר"ג היה סבור שהיה מברך על כל ז' מינין ג' ברכות שלמות וכי כיון ר"ע מעין ג' לעצמו דוקא דקי"ל לחן מזמנין על הפירות ולחכים המסובין ברכו כל אחד לעצמו ולא"ת לר"ג לחמר ג' ברכות שלמות ומ"ל דמזמינים על ז' המינים מי ס"ל דברכה שנונה כוס ל"ב (ז) יזמנו ומ"ש יזמנו לעולם וי"ל דיכול להיות שלא ישתה כלל מן כוס של ברכה ולא"ת מ"מ לאותו המברך שהוא טופס לריך לברך פעם אחרת ולא"ת לחן לדבר טוף וי"ל היכא *דלחן שופה בקביעות רק מלא לוגמיו מודה ר"ג דלא"ב וכי ליה ליה לר"ג ברכה לחת מעין שלש בשום מקום : [ופ"ש תוס' פסחים ק"ה : ד"ה ס"מ]

בורא נפשות רבות וחסרונם · כמו לחם ומים שלי לפשר בלא הס* ועל כל מה שברא להחיות בהם נפש כל חי כלומר על כל מה שבעולם שנם הס לא ברחם יכולין הטולם להחיות בלא הס שלא ברחם כי הס לא לתעוג בעלמו כמו פפוחים וכיולא בהן ומסיים ברוך חי העולמים וכיולא,למי ברוך אתה ה' חי העולמים :

אם הפרוסות קיימות · ים מפרפים דהיינו כשהלחם היו שרוי כמים כ"ב שלא יקח הפרוסה שלא יפשר ויפול ממנו לחוץ : **רש"י** פי' תורז מי"ל . וים מפרפים כ"ז ולהלי פירוש ים לפרש דדוחן הייט מי"ל :

תיובתא דרב ושמואל · בתורז תיובתא ולפשר דהוי הלבתא כוותייהו ולא מברכין עליה בורא מיני מזונות :

הכוסס חטה לריך לברך עליה בורא פרי האדמה .

שהרי לפילו בקמחן דחיקי לחכרין לעיל (ה) מברכין עליה בפה"א ולרב נחמן לא ס"ל הכי משום דלחשתו ומיהו בלאחריו ים לספק מלי מברכין חס מברכין על המחיה ועל הכלכלה ומסיים "על החלמה ועל פרי האדמה" דלא לחשכח ברכה על המחיה ועל הכלכלה לחא לחשכח ברכה על המחיה ועל פרי האדמה" ועל פרי האדמה לא סזכיר ועוד מדקחמר הכא על הכוסס חת החטה מברך בורא פרי האדמה וקחמר בהדיא בחתו ולפשו פת עד חס לין הפרוסות קיימות בתחלה מברך בורא מ"מ ולבסוף ברכה לחת מעין שלש ומדלא קחני הכא גבי כוסס החטה מברך לחחריו ברכה לחת מעין ג' ולא דקחמר כל שהו מין דגן ולא עשאו פת וכו' וחכמים חומרים ברכה לחת מעין ג' מיירי דעבדינהו כעין דיסא דחשיכא לו לחיליה לבל הכוסס חת החטה מי לחיליה כי"ל לחע"ג דהיל מן המנין ג' המינים שהן בהחוה לספק שמא חכמים כייליי ליה בהחוה ומין דגן ולא עשאו פת וכו' וחכמים חומרים ברכה לחת מעין שלש וכעין להחמיר שלין לחכול קליות לו חמים שלובקות חלא בעוד שהפעודה שלו ברכת המזון פוטרתן חם לא נתמעטו יפה הוו כמו דייסת ובירושלמי ים שגם התמורלים היו מסופקים דקחמר סדין לחכיל שלא פירוש קליות

גליון הש"ס

גמ' כוסס כו'. עי' [לעיל ו ע"ב ד"ה כסם]תוי"ט [וביומא פ"ח. - יב שבועות]: תוס"ד כוסס כו' שמא חכמים כייליי ליה בהחוה ומין דגן ולא עשאו פת וכו' : תוס' [לקמן מ"ד ע"ב ד"ה ומין דגן כו' דלחכם שוחה בקביעות רק מלא לוגמיו . עי' לקמן ל"ב ע"ב תוס' ד"ה כלי :

הגהות הב"ח

(ה) גמ' מינים זריז כ"ל ותיבת סולת נמחק:(ב)שבועות דילקות סוף לומר:(ג)רש"י ד"ה מילקא וכו' כמועד קטן. כ"ב ס"ם מי שהכל דף י"ב מילקא מינים ומיבעי מילקא מדא לאכנסי ערבים ומיבעי מדא לאכנסי ערבים ומיבעי מדא לאכנסי: (ד) תוס' ד"ה כוסס וכו' תמרים ותוא דבש : (ה) תוס' ד"ה כוסס וכו' תמרים נמי. ב"ב ריש ל"א : (ו) ד"ה נתן וכו' שבוע שיבת מנכך : (ז) בא"ד ששונה כום ל"ב ומנו נשולה כ"ל ותיבת יזמנו ול"ב נמחק :

(א) ולאו מין דגן הוא או מין דגן ולא עשאו פת ר"ג אומר שלש ברכות וחכ"א ברכה אחת, כל שאינו: לא משבעת המינין ולא מין דגן כגון פת אורז ודוחן: ר"ג אומר ברכה אחת מעין שלש וחכ"א ולא כלום. במאי אוקימתא, כר"ג, אימא סיפא דרישא אם אין הפרוסות קיימות בתחלה מברך עליה בורא מיני מזונות ולבסוף מברך עליה ברכה אחת מעין שלש מני אי ר"ג השתא אכותבות ואדייסא אמר ר"ג ג' ברכות, אם אין הפרוסות קיימות מיבעיא? אלא פשיטא רבנן, אי הכי קשיא דרבנן אדרבנן? אלא לעולם רבנן, ותני גבי אורז ולבסוף אינו מברך עליו ולא כלום: אמר רבא האי ריהטא דחקלאי דמפשי ביה קמחא מברך במ"מ מ"ט דסמידא עיקר דמחוזא דלא מפשי ביה קמחא מברך עליו שהכל נהיה בדברו מ"ט דובשא עיקר *והדר אמר רבא אידי ואידי במ"מ דרב ושמואל דאמרי תרוייהו כל שיש בו מחמשת המינים מברכין עליו בורא מיני מזונות. א"ר יוסף *האי חביצא דאית ביה פרורין כזית בתחלה מברך עליו המוציא לחם מן הארץ ולבסוף מברך עליו שלש ברכות, דלית ביה פרורין כזית: בתחלה מברך עליו בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש אמר רב יוסף מנא אמינא לה *דתניא היה עומד ומקריב מנחות בירושלים: אומר ברוך..שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה, נטלן לאכלן מברך המוציא לחם מן הארץ ותני עלה כולן פותתן כזית א"ל אביי אלא מעתה לתנא דבי ר"י דאמר פורכן עד שמחזירן לסלתן ה"נ דלא בעי ברוכי המוציא לחם מן הארץ וכי תימא ה"נ והתניא לקט מכולן כזית ואכלן: אם חמץ הוא ענוש כרת, ואם מצה הוא אדם יוצא בו ידי חובתו בפסח הכא במאי עסקינן בשערסן, אי הכי אימא סיפא והוא שאכלן בכדי אכילת פרס ואי בשערסן האי שאכלו שאכלן מיבעי ליה? הכא במאי עסקינן בבא מלחם גדול, מאי הוה עלה אמר רב ששת האי חביצא אף על גב דלית ביה פרורין כזית מברך עליו המוציא לחם מן הארץ אמר רבא והוא דאיכא עליה תוריתא דנהמא טרוקנין חייבין בחלה [א] וכי אתא רבין א"ר יוחנן טרוקנין [ב] פטורין מן החלה מאי טרוקנין אמר אביי כובא דארעא ואמר אביי טריתא פטורה מן החלה מאי טריתא: איכא דאמרי גביל מרתח ואיכא דאמרי נהמא דהנדקא ואיכא דאמרי לחם העשוי לכותח, תני רבי חייא לחם העשוי לכותח פטור מן החלה והא תניא חייב בחלה התם כדקתני טעמא ר' יהודה אומר מעשיה מוכיחין עליה עשאן כעבין

ולאו (ג) מין דגן. שבמין דגן יש חילוק שאם עשאו פת הכל מודים שצריך לאחריו ג' ברכות : או. אף אם מין דגן הוא אלא שלא עשאו פת בשתים אלו נחלקו ר"ג וחכמים : במאי אוקימתא. להאי דלעיל דקתני ולבסוף ברכה אחת מעין שלש : כר"ג, אימא סיפא דרישא. דההיא מתני' דמתני' גבי הכוסס את החטה דההיא רישא דידה וקתני סיפא אין הפרוסות קיימות כו' : השתא. אפילו אדייסא אמר ר"ג במתני' בתרייתא או מין דגן ולא עשאו פת מברך אחריו ג' ברכות : אין הפרוסות קיימות. שבתחלתו פת ממש היה : מיבעיא. וכשנמוח מי גרע מדייסא : אלא לאו רבנן היא. דאמרי גבי דייסא ברכה אחת והאי נמי משנמוח לאו פת הוא והוי כדייסא: והלכתא לא גרסינן: ריהטא. הוא חביץ קדירה: דחקלאי. בני כפר: דמפשי ביה קמחא. שמרבים בו קמח: דמחוזא. בני כרך : חביצא. כעין שלניי"קוק שמפררין בתוך האלפס לחם : מנא אמינא לה. דאפרורין כזית מברכין המוציא : היה. ישראל עומד : ומקריב מנחות. ונתנה לכהן להקריבה : אומר ברוך שהחיינו. אם לא הביא מנחות זה ימים רבים : נטלן לאכלן. הכהן : ותני עלה. כלומר ותנן על המנחות מנחת מחבת ומנחת מרחשת הקריבות כשהן אפויות : וכולן פותתן. כלומר בוצען קודם קמיצה ועושה אותן פתיתין כזיתים דכתיב פתות אותה פתים (ויקרא ב) אלמא פתיתין כזיתים מברך עליהן המוציא: פורכן. למנחות האפויות על המחבת ועל המרחשת קודם קמיצה עד שמחזירן לסלתן : הכי נמי. דפליג אהא דקתני מברך המוציא : והתניא לקט מכולן. פתיתי המנחות: כזית כו'. ומדקאמר יוצא בו ידי חובתו בפסח משום אכילת מצה דמצות עשה היא דכתיב בערב תאכלו מצות והתם לחם בעינן דכתיב בה לחם עוני אלמא לחם הוי ומברך המוציא והא מתניתין על כרחך רבי ישמעאל היא דהא קתני לקט מכולן כזית אלמא בפתיתין פחותין מכזית קאי : בשערסן. כשחזר וגבלן יחד וחזר ואפאן. ערסן לשון עריסותיכם: והוא שאכלן בכדי אכילת פרס. שלא ישהה משהתחיל לאכול שיעור כזית עד שגמר אכילת השיעור יותר מכדי אכילת חצי ככר של שמנה בילים דהוי חציו ארבעה בילים שזהו לירוף שיעור אכילה, ואם שהה יותר אין האכילה מצטרפת והוה ליה כאוכל חצי זית היום וחצי זית למחר ואין בו חיוב כרת אם חמץ הוא: ואי בשערסן, והוא שאכלו. לשון יחיד מיבעי ליה : הב"ע. ובשלא ערסן היא וכדקאמרת והא דקתני דחשיב למיהוי לחם בבא מלחם גדול ונשאר מן הלחם, שלא נפרס כולו, אבל אם נפרס כולו לא חשיבי פתיתין הפחותי' מכזית ולא מברכינן המוציא ואין יוצא בהן ידי חובת מצה בפסח : תוריתא דנהמא'. תואר מראית הלחם : כובא דארעא. עושה מקום חלל בכירה ונותן בתוכו מים וקמח כמו שעושין באלפס : גביל מרתח. נותנים קמח ומים בכלי ובוחשין בכף ושופכי' על הכירה כשהיא נסקת: נהמא דהנדקא. בצק שאופין בספוד ומושחים אותו תמיד בשמן או במי בילים ושמן : לחם העשוי לכותח. אין אופין אותו בתנור אלא בחמה: כעבין

חביצא דאית ביה פרורין. פרש"י כמו שלנייק"ק (ג) וק"ק והתניא לעיל בזמן שהפרוסות וכו' אין הפרוסות קיימות לא יברך עליהן המוציא אע"ג דאית ביה כזית וי"ל דרב יוסף מפרש ליה הפרוסות קיימות היינו בכזית ואין הפרוסות קיימות בשאין בהן כזית וכן מפרש נמי בירושלמי (א"ה) ואיך מדמה רב יוסף פרורי מנחות לפרורי חביצא וי"ל כיון שנטגנין בשמן כנתבשלו דמי, ומיהו קשה דלקט מכולן כזית דקאי אחמשת המינין ולא אמנחות כמו שאפרש והתם (ד)(גמ') לא מיירי בשנתבשלו (ומאי) מדמה לחביצא שהוא מבושל. לכך נ"ל חביצא היינו פרורין הנדבקים יחד על ידי מרק או על ידי חלב כמו חביצא דתמרי *שהן נדבקין :

היה עומד ומקריב מנחות. פרש"י בעל הבית המתנדב מנחה ודוחק גדול הוא דהיה עומד ומקריב משמע בכהן המקריב וכן לישנא נטלן לאכלן משמע דאכהן קאי נראה בכהן העומד להקריב ראשון במשמרתו וכ"ד משמרות היו וכל שבת מתחדשת משמרה אחרת אם כן כל משמרה אינה משמרת אלא ב' פעמים בשנה וכיון שיש להם זמן קבוע מברכינן שהחיינו ולא כפירש"י דמנחות דמיירי בכהן שלא הקריב מעולם :

לקט מכולן. פירש"י דקאי אמנחות ולא נהירא דא"כ היכי קאמר דאם חמץ הוא וכו' והא אמרינן (מנחות ד' נב:) כל המנחות באות מצה ונראה דקאי אחמשת מינין וה"ק לקט מכל מיני לחמים כזית כו' :

אמר רבא והוא דאיכא עליה תוריתא דנהמא. וכן קיימא לן דרבא בתרא הוא ולא בעינן שיהו בפרורין כזית כיון דאיכא תוריתא דנהמא לענין המוציא ואפילו נתבשלו לפירוש רש"י והא דמשמע בירושלמי דפרוסות קיימות הן בכזית היינו לפי שכן דרך להיות תוריתא דנהמא בכזית אבל פעמים דאפילו בפחות מכזית איכא תוריתא דנהמא:

תוריתא דנהמא. נראה דהיינו כשנותני' הפרורין (ה) במים ואם המים מתלבנים מחמת הפרורין אזלא ליה תוריתא דנהמא וכן היה רגיל רבינו עזרא ממי"ץ ללבן פרורין במים בלילה כדי לאכלן בשחר בלא ברכת המוציא ובלא ברכת המזון שלא לאחר כדי שיתחזק ראשו ויוכל להגיד ההלכה :

לחם העשוי לכותח פטור מן החלה. והיינו כשעשאו כלמודים ופירש"י עיסה שמייבשים בחמה וקשה דהא אמרינן במסכת חלה (פ"א משנה ה) כל שתחלתו עיסה וסופו סופגנין חייבין בחלה וכל שתחלתו סופגנין וסופו עיסה חייבין נמי בחלה ושתחלתו סופגנין וסופו נמי סופגנין פטור מן החלה ופסק ר"ת אם כן בניבלי"ש וריסולא"ש דתחלתן עיסה מברכין עליהן המוציא וחייבין בחלה אף על פי דסופן סופגנין ומתחלה היה ר"ל ר"ת דדוקא חייבין בחלה דמצות חלה בעודן עיסה דכתיב עריסותיכם והואיל שהיו מתחלה עיסה חייבין בחלה אבל מן המוציא פטורים דעכשיו הם סופגנין ול"נ דהא לעיל קתני נטלן לאכלן מברך עליהן המוציא גבי מנחה אף על פי דעכשיו הם סופגנין שהמנחות מטוגנות בשמן. ורימשיי"ש אף על גב דחייבין בחלה שהיו עיסה מתחלה פטורין מהמוציא ואין מברכין עליהם אלא בורא מיני מזונות דלית להו תוריתא דנהמא ואחר כך ברכת מעין שלש על המחיה ועל הכלכלה ור' יחיאל ז"ל היה מסופק

מא א מיי' פ"ג מהל' ברכות הלכה ד סמג עשין כז טוש"ע א"ח סי' רח סעיף ג :
מב ב מיי' פ"ו מהל' תמידין ומוספין הלכה יח :
מג ג מיי' פי"ג מהל' מעשה הקרבנות הלכה ו :
מד ד ה מיי' פ"ג מהל' ברכות הל' ט סמג עשין כז טוש"ע א"ח סי' קסח סעיף י :
מה ו ז מיי' פ"ו מהל' בכורים הל' יב סמג עשין קמא טוש"ע י"ד סי' שכט סעיף ה וטוש"ע א"ח סי' קסח סעיף טו :
מו ח ט טוש"ע א"ח שם סעיף טז :
מז י מיי' פ"ו מהל' בכורים הל' יד סמג עשין קמא טוש"ע י"ד סי' שכט סעיף ב :

[מעין זה שבת סג: ושם נסמן]
מנחות עה:
שם

הגהות הב"ח
(א) גמ' ולאו מין דגן וכו' וחכמים אומרים ברכה אחת מעין שלש שלים: (ב) רש"י ד"ה ולאו מין: (ג) תוס' ד"ה חביצא וכו' כמו שלנייק"ק. ק"ל כלומר כשנתבשלו ואח"כ קשה מדתניא לעיל וכו': (ד) בא"ד והכא לא מיירי בשנתבשלו מ"מ מאי מדמה: (ה) ד"ה תוריתא דנהמא וכו' במים ואם המים וכו' כל דבר זה כלה :

הגהות הגר"א
[א] גמ' (טרוקנין חייבין בחלה) תא"מ : [ב] שם כי אתא רבין א"ר יוחנן טרוקנין חייבין בחלה. כצ"ל :

כעבין חייבין, כלמודין פטורים: א"ל אביי לרב יוסף האי בובא דארעא מאי מברכין עליה? א"ל מי סברת נהמא הוא גובלא בעלמא הוא ומברכין עליה "בורא מיני מזונות" מר זוטרא קבע סעודתיה עליה וברך עליה "המוציא לחם מן הארץ" ושלש ברכות אמר מר בר רב אשי ואדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח מ"ט לחם עוני קרינן ביה ואמר מר בר רב אשי האי דובשא דתמרי מברכין עליה "שהכל נהיה בדברו" מ"ט זיעה בעלמא הוא, כמאן כי האי תנא דתנן *דבש תמרים ויין תפוחים וחומץ ספוניות ושאר מי פירות של תרומה רבי אליעזר מחייב קרן וחומש ורבי יהושע פוטר א"ל ההוא מרבנן לרבא טרימא מהו? לא הוה אדעתיה דרבא מאי קאמר ליה יתיב רבינא קמיה דרבא, א"ל דשומשמי קא אמרת או דקורטמי קא אמרת או דפורצני קא אמרת? אדהכי והכי אסקיה רבא לדעתיה אמר ליה חשילתא ודאי קא אמרת ואדכרתן מלתא הא דאמר רב אסי האי תמרי של תרומה מותר לעשות מהן טרימא, ואסור לעשות מהן שכר, והלכתא תמרי ועבדינהו טרימא מברכין עלייהו בורא פרי העץ מאי טעמא במלתייהו קיימי כדמעיקרא. שתיתא רב אמר שהכל נהיה בדברו ושמואל אמר בורא מיני מזונות אמר רב חסדא ולא פליגי הא בעבה הא ברכה: עבה לאכילה עבדי לה רכה לרפואה קא עבדי לה מתיב רב יוסף *ושוין שבוחשין את השתות בשבת ושותין זיתום המצרי ואי ס"ד לרפואה קא מכוין רפואה בשבת מי שרי? א"ל אביי ואת לא תסברא והא *תנן כל האוכלין אוכל אדם לרפואה בשבת וכל המשקין שותה אלא מה אית לך למימר גברא לאכילה קא מכוין ה"נ גברא לאכילה קא מכוין לישנא אחרינא אלא מה אית לך למימר גברא לאכילה קא מכוין ורפואה ממילא קא הויא ה"נ לאכילה קא מכוין ורפואה ממילא קא הויא, וצריכא דרב (ושמואל) דאי מהאי ה"א לאכילה קא מכוין ורפואה ממילא קא הויא, אבל הכא *כיון דלכתחלה לרפואה קא מכוין לא לבריך עליה כלל קמ"ל כיון דאית ליה הנאה מיניה בעי ברוכי: שעל הפת הוא אומר המוציא וכו': ת"ר מה הוא אומר "המוציא לחם מן הארץ" רבי נחמיה אומר "מוציא לחם מן הארץ" אמר רבא "במוציא" כולי עלמא לא פליגי דאפיק משמע דכתיב אל מוציאם ממצרים כי פליגי "בהמוציא" רבנן סברי "המוציא" דאפיק משמע דכתיב המוציא לך מים מצור החלמיש ורבי נחמיה סבר "המוציא" דמפיק משמע שנאמר המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים" ורבנן ההוא הכי קאמר להו קודשא בריך הוא לישראל כד מפיקנא לכו עבידנא לכו מלתא כי היכי דידעיתו דאנא הוא דאפיקית יתכון ממצרים דכתיב וידעתם כי אני ה' אלהיכם המוציא, משתבחין ליה רבנן לרבי זירא [את] בר רב זביד אחוה דר"ש בר רב זביד דאדם גדול הוא ובקי בברכות הוא, אמר להם לכשיבא לידכם הביאוהו לידי, זמנא חדא איקלע לגביה אפיקו ליה ריפתא פתח ואמר "מוציא" אמר זה הוא שאומרים עליו דאדם גדול הוא ובקי בברכות הוא בשלמא אי אמר "המוציא" אשמעינן

רש"י

כעבין. ערוכה ומקוטפת כגלוסקאות עשאה: כלמודין. כנסרים בעלמא שלא הקפיד על עריכתם ודוגמתו שנינו במועד קטן (פ"ג דף יג.) עושה לו למודין לוחין לבור של יין לכסותו: זיעה בעלמא הוא. ואינו פרי לברך עליו בורא פרי העץ: וחומץ ספוניות. סופי ענבים שאין מתבשלים עולמית ועושים מהן חומץ: מחייב קרן וחומש. לשותה ממנו בשוגג: ור' יהושע פוטר. דזיעה בעלמא הוא ואין שם תרומה חל עליו ואין לך פרי הניתן למשקה אלא זיתים וענבים בלבד והיינו כמר בר רב אשי: טרימא מהו. מה מברכין עליו ושם טרימא-כל דבר הכתוש קצת ואינו מרוסק: לא הוה אדעתא דרבא. לא היה מבין מהו שואל: א"ל. רבינא לההוא מרבנן איזו טרימא אתה שואל: דקורטמי. כרכום שכותשים אותו ונותנין בו יין ושותין: או דשומשמי. להוציא שמנן: או דפורצני. כתישת ענבים לתת לתוך החרצנים מים לעשות תמד: א"ל רבא חשילתא קא אמרת. מתוך דברי רבינא הבין רבא את השאלה א"ל דבר מעוך שאלתני כמו ביעי חשילתא דשחיטת חולין (דף מג.): מותר לעשות מהן טרימא. שאינו מפסידה אלמא דבמילתא קאי וכיון דהכי הוא מברכין עליה בפ"ה העץ: שתיתא. מאכל העשוי מקמח קליות שמתייבשו בתנור בעוד שהשבלים לחים*: עבה לאכילה עבידא. ובמילת' קיימא: שבוחשין. מגיסין בכף לערבו יפה במימיו: זיתום המצרי. מפורש במסכת פסחים (דף מב:*): וכל המשקים שותה. אלמא לאכילה מכוין ורפואה ממילא הויא הכא נמי לאכילה מכוין כו' (א): ה"ג וצריכא דרב ושמואל. ואע"ג דתניא לענין שבת דאוכל הוא ומותר לאכלו בשבת אצטריך למימר דטעון ברכה: ה"ג דסד"א כיון דלרפואה קא מכוין לא לבעי ברכה קמ"ל כיון דמתהני מיניה. שהרי מאכל הוא בעי ברוכי: והלכתא. ל"ג ומהלכות גדולות הוא: דאפיק משמע. שהוציא כבר והא ודאי ברכה הגונה דלשעבר בעינן שהרי כבר הוציא הלחם הזה מן הארץ שהוא בא ליהנות הימנו: דכתיב אל מוציאם ממצרים. וכשנאמרה פרשת בלעם כבר יצאו: המוציא לך מים. וכבר הוציא: ורבי נחמיה סבר דמפיק משמע. שעתיד להוציא דכתיב המוציא אתכם וכשנאמר פסוק זה למשה עדיין לא יצאו "והמוציא לך מים עדיין היה מוציא כל ימי היותם במדבר: דאפיקית יתכון. שאני הוא שהוצאתי אתכם: אשמעינן

תוספות

מסופק אם וירמשיי"ש חייבין בחלה משום (ג) עושה עיסתו בלק כדי לחלקה פטורין מן החלה דלית בהו שיעורא הכא גבי וירמשיי"ש נמי פעמים מחלקן שאין משימין שיעור חלה בקדרה אחת אך היה מצריך ליקח חלה בלא ברכה בשביל הספק וכל דבר שתחלתו סופגנין וסופו עיסה חייבין בחלה ובהמוציא דקיי"ל כרבי יוחנן פרק כל שעה (פסחים לז.) דפליגי ר' יוחנן ור"ל במעשה אילפס ופליגי בבלילתו רכה דהיינו תחלתו סופגנין וסופו עיסה אם נאפה בתנור או בכירה או באילפס בלא מים ושמן דר"ל ס"ל דלא הוה חייב אלא כשנאפה בתנור והא קאי מתניתין תחלתו סופגנין וסופו עיסה דחייב בחלה אבל באילפס פטור ורבי יוחנן מחייב דמעשה אילפס סופו עיסה קרינן ביה רק שלא יהיו משקין באילפס דהכי איתא בירושלמי כל שהאור תחתיו חייב בחלה ומברכין עליו המוציא אבל אכילי"ש אין מברכין עליו המוציא דלא הוי אלא גובלא בעלמא ומיהו אם קבע סעודתיה עלייהו כמו בפורים מברך המוציא וכל דבר שתחלתו סופגנין וגם סופו כגון הני סופגנין שמטגנין אותן בשמן שקורין בוניי"ש *פטורין מן החלה: מר זוטרא קבע סעודתיה עלויה. וכן כיל"ש אי קבע סעודתיה עליה מברכין עליה המוציא וכן נוה הר"מ בפורים שקובעין סעודתן עליהן לברך המוציא בפת תחלה כדי לפוטרן מברכה שהיה מסופק אי הוה קביעותייהו קביעות או לא: האי דובשא דתמרי מברכין עלויה שהכל. וכן משקין מכל מיני פירות בר מתירוש ויצהר כדאמרינן גבי ערלה *ולאפוקי מה"ג שפירש דמיירי שנתן לתוכן מים ושכר דידן אע"ג דשמא יש בהן כזית בכדי אכילת פרס לא מברכין עליו בורא מיני מזונות אלא שהכל ואפי' לרב ושמואל דאמרי כל שיש בו מחמשת המינין מברכין עליו בורא מיני מזונות הכא לא הוי בהו ממש שעורים(ג) ואין שכר אלא טעמא בעלמא ועוד משום שיש בו עלויה אחריכא בפת ועוד בשתיה אומר שהכל: ושוין שבוחשין. רבי(ד) ור' יוסי פליגי גבי נותן מים לתוך המורסן ובקליפה מיירי מדקתני "ובוחשין" ולא קתני לשון גבול והכי דייקינן התם: ואי ס"ד לרפואה עבדי ליה רפואה בשבת מי שרי. דסובר דכיון (ה) דכל שעקרו לרפואה ואין רגילות לעשותו לצורך אכילה אסור בשבת וכו': והא תנן כל האוכלין וכו'. דמשמע מדקתני "כל האוכלין" דאפי' (ו) כל שעקרו לרפואה כיון שראוי לאכילה שפיר דמי מדקתני "כל" ומסיק הגמרא וצריכא דרב ושמואל דפשיטא (ז) למתניתין וצריכא אף על פי שעומד לרפואה אבל דרב ושמואל אשמעינן דלא נימא כיון דעקרו לרפואה לא לבריך עליה כלל קא משמע לן כיון דמתהני מיניה בעי ברוכי ומכל מקום לא יברך אלא שהכל כיון שאינו עשוי לסעוד כי אם לשתות ואם כן כל דבר שיש בו מחמשת המינין ואינו עשוי לסעוד כי אם לשתות כגון שכר וכיוצא בו מברך שהכל ולהאי נוסחא פסק בה"ג והלכתא שתיתא עבה מברך בורא מיני מזונות, קלישתא מברך שהכל, ואף על פי שלרפואה עשית היכא דאית ליה הנאה מיניה מברך: והלכתא

עין משפט נר מצוה

מח א ב מיי' פ"ג מהל' ברכות הלכה ט טוש"ע או"ח סימן קסח סעיף טו:

מט ג מיי' פ"ו מהל' חמץ ומצה הל' ו טוש"ע או"ח סי' תסא סעיף ב:

נ ד מיי' פ"ח מהלכות ברכות הלכה ד סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' רב סעיף ח:

נא ה ו מיי' פי"א מהל' תרומות הלכה ב:

נב ז מיי' פ"ח מהל' ברכות הל' ד סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' רב סעיף ז:

נג ח [מיי' פ"ג שם הל' ג] טוש"ע או"ח סי' רח סעי' ו [ח מיי' פכ"א מהל' שבת הל' לג טוש"ע או"ח סי' שכ"א סעיף י"ד]: [ט מיי' שם הלכה כב]:

נד ט מיי' פכ"א מהל' שבת הל' כב סמג לאוין סה טוש"ע או"ח סי' שכח סעיף לז:

שמות פ"א

[מנחות פ"א מ"ב] — [וכות לחוט דבש לב סוכ"ז פירובין כט:]

[שבת קי.]

[שבת קט: יומא מח.]

[וע' תוס' פסחים לז: ד"ה דכ"ע]

[תרומות פי"א מ"ג]

דברים ח

במדבר כג

דברים ח

שמות ו

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה וכל המשקים וכו' מכוין כס"ד ואחר כך מ"ה ה"ג. וצריכא וכו' ברכה כס"ד ואחר כך מ"ה דסד"א: (ב) תוס' ד"ה לחם וכו' וירמשיי"ש חייבים בחלה משום דתנן כעושה עיסתו בלק כדי לחלקה פטורה מן החלה דלית בהו שיעורא א"כ הכא: (ג) ד"ה האי דובשא וכו' דאין שכר אלא וכו' ועוד בשתיה נ"ב עיין בסוף עמוד זה: (ד) ד"ה ושוין שבוחשין רבי יוסי בר יהודה פליג גבי נותן מים. נ"ב פי' מי שהחשיך סוף דף קנה: (ה) ד"ה ואי וכו' דכיון שעקרו כצ"ל ותיבת דכל נמחק: (ו) ד"ה והתניא וכו' דאפילו שעקרו כצ"ל ותיבת כל נמחק: (ז) בא"ד דפשיטא למתני' דשרי בשבת כיון שעומד לאכילה אע"ג דעיקרו לרפואה אבל דרב:

גליון הש"ס

גמ' ור"נ סבר המוציא דמפיק משמע. ע' עירובין י"ט ע"א וצ"ע: רש"י ד"ה כלמודין כנסרים. ע' תוי"ט פ"ג מ"ע דכלים: רש"י ד"ה שתיתא מאכל העשוי כו' וכ"כ רש"י אבות א יג:

והלכתא המוליח וכו'. ותע"פ דכמוליח כ"ע לא פליגי דתפיק לשמעינן טעמא · פירוש דקרא כמו שפירשנוהו ולמדנו פירושו: משמע *ובירושלמי מפרש טעמא כדי שלא לערב ותשמעינן הלכה כרבנן. והמוליח דתפיק הוא: מפי קשמעא לן. התוספות כגון שהטעם מוליח ותע"ג דכלתך מזן כמי חיכת עירוב ג' כשל מודים בזו: לתך ירקות שבשתנו בו'. ותפילו הכי במוליחייהו מלמיח חליר לכהמה ועשב ג קיימי ומכרכין עלייהו בורא פרי האדמה: שלקות. כל ירק שלוק דרך רב מסדל. כך: משום רבינו.

אשמעינן טעמא ואשמעינן דהלכתא כרבנן אלא דאמר מוציא מאי קמ"ל, ואידו דעבד לאפוקי נפשיה מפלוגתא, והלכתא *המוציא לחם מן הארץ" דקי"ל כרבנן דאמרי דאפיק משמע: ועל הירקות אומר וכו': קתני "ירקות דומיא דפת מה פת שנשתנה ע"י האור אף ירקות נמי שנשתנו ע"י האור, אמר רבינאי משמיה דאביי יואת אומרת שלקות מברכין עליהן בורא פרי האדמה (*ממאי מדקתני ירקות דומיא דפת) רב חסדא משום רבינו ומנו רב-שלקות מברכין עליהם בורא פרי האדמה ורבותינו היודדין מארץ ישראל ומנו עולא משמיה דר' יוחנן אמר שלקות מברכין עליהן שהכל נהיה בדברו ואני אומר: כל שתחלתו בורא פרי האדמה שלקו שהכל נהיה בדברו וכל שתחלתו שהכל נהיה בדברו שלקו בורא פרי האדמה בשלמא "כל שתחלתו שהכל נהיה בדברו שלקו בפה"א" משכחת לה בכרבא, וסלקא, וקרא, אלא "כל שתחלתו בפה"א שלקו שהכל היכי משכחת לה? א"ר נחמן בר יצחק משכחת לה "בחומי וכותי רב נחמן משום רבינו ומנו שמואל שלקות מברכין עליהם בפה"א ורבותינו היודדים מארץ ישראל ומנו עולא משמיה דר' יוחנן אמר שלקות מברכין עליהן שהכל נהיה בדברו ואני אומר במחלוקת שניה דתניא *יוצאין ברקיק השרוי ובמבושל שלא נמוח דברי ר"מ ור' יוסי אומר יוצאים ברקיק השרוי אבל לא במבושל אע"פ שלא נמוח ולא היא דכ"ע שלקות מברכין עליהן בפה"א, ועד כאן לא קאמר ר' יוסי התם אלא משום דבעינן טעם מצה וליכא אבל הכא אפי' רבי יוסי מודה, אמר ר' חייא בר אבא אף יוחנן שלקות מברכין עליהם בפה"א ור' בנימין בר יפת אר' יוחנן שלקות מברכין עליהם שהכל נהיה בדברו, א"ר נחמן בר יצחק קבע עולא *לשבשתיה "כרי" בנימין בר יפת, *תהי בה ר' זירא- מה ענין ר' בנימין בר יפת אצל ר' חייא בר אבא-ר' חייא בר אבא *דייק ונמיר שמעתא מרבי יוחנן דאמר רבי בנימין בר יפת לא דייק אינש *כל תלתין יומין מהדר תלמידיה קמיה דר' יוחנן רביה ור' בנימין בר יפת לא מהדר אינש בר מן דין ובר מן דין דהוה תורמסא *דשלקי ליה שבע זמנין בקדרה ואכלי ליה בקנוח סעודה, אתו ושאלו לר' יוחנן ואמר להו מברכין עליה "בורא פרי האדמה, אמר ר' חייא בר אבא אני ראיתי את ר' יוחנן שאכל זית מליח ובריך עליו בורא תחלה וסוף, אי אמרת בשלמא שלקות במילתייהו קיימי בתחלה מברך עליו "בורא פרי העץ" ולבסוף מברך עליו "ברכה אחת מעין שלש" אלא אי אמרת שלקות לאו במילתייהו קיימי בשלמא בתחלה מברך עליו "שהכל נהיה בדברו" אלא לבסוף מאי מברך? דילמא "בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שברא", אתיב רב יצחק בר שמואל *ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח יוצא בהן ובקלה שלהן אבל לא בבושלין ולא שלוקין ואי ס"ד במילתייהו קאי, שלוקין אמאי לא? שאני התם דבעינן טעם מרור וליכא אחר ליה רבי ירמיה לרבי זירא: רבי יוחנן היכי מברך על זית מליח ' כיון דשקילא לגרעיניה

אשמעינן טעמא ואשמעינן דהלכתא כרבנן אלא דאמר מוציא מאי קמ"ל, ואידו דעבד לאפוקי נפשיה מפלוגתא, והלכתא *המוציא לחם מן הארץ" דקי"ל כרבנן דאמרי דאפיק משמע: ועל הירקות אומר וכו': קתני "ירקות דומיא דפת מה פת שנשתנה ע"י האור אף ירקות נמי שנשתנו ע"י האור, אמר רבינאי משמיה דאביי יואת אומרת שלקות מברכין עליהן בורא פרי האדמה (*ממאי מדקתני ירקות דומיא דפת) רב חסדא משום רבינו ומנו רב-שלקות מברכין עליהם בורא פרי האדמה ורבותינו היודדין מארץ ישראל ומנו עולא משמיה דר' יוחנן אמר שלקות מברכין עליהן שהכל נהיה בדברו ואני אומר: כל שתחלתו בורא פרי האדמה שלקו שהכל נהיה בדברו שלקו בורא פרי האדמה בשלמא "כל שתחלתו שהכל נהיה בדברו שלקו בפה"א" משכחת לה בכרבא, וסלקא, וקרא, אלא "כל שתחלתו בפה"א שלקו שהכל היכי משכחת לה? א"ר נחמן בר יצחק משכחת לה "בחומי וכותי רב נחמן משום רבינו ומנו שמואל שלקות מברכין עליהם בפה"א ורבותינו היודדים מארץ ישראל ומנו עולא משמיה דר' יוחנן אמר שלקות מברכין עליהן שהכל נהיה בדברו ואני אומר במחלוקת שניה דתניא *יוצאין ברקיק השרוי ובמבושל שלא נמוח דברי ר"מ ור' יוסי אומר יוצאים ברקיק השרוי אבל לא במבושל אע"פ שלא נמוח ולא היא דכ"ע שלקות מברכין עליהן בפה"א, ועד כאן לא קאמר ר' יוסי התם אלא משום דבעינן טעם מצה וליכא אבל הכא אפי' רבי יוסי מודה, אמר ר' חייא בר אבא אף יוחנן שלקות מברכין עליהם בפה"א ור' בנימין בר יפת אר' יוחנן שלקות מברכין עליהם שהכל נהיה בדברו, א"ר נחמן בר יצחק קבע עולא *לשבשתיה "כרי" בנימין בר יפת, *תהי בה ר' זירא- מה ענין ר' בנימין בר יפת אצל ר' חייא בר אבא-ר' חייא בר אבא *דייק ונמיר שמעתא מרבי יוחנן דאמר רבי בנימין בר יפת לא דייק אינש *כל תלתין יומין מהדר תלמידיה קמיה דר' יוחנן רביה ור' בנימין בר יפת לא מהדר אינש בר מן דין ובר מן דין דהוה תורמסא *דשלקי ליה שבע זמנין בקדרה ואכלי ליה בקנוח סעודה, אתו ושאלו לר' יוחנן ואמר להו מברכין עליה "בורא פרי האדמה, אמר ר' חייא בר אבא אני ראיתי את ר' יוחנן שאכל זית מליח ובריך עליו בורא תחלה וסוף, אי אמרת בשלמא שלקות במילתייהו קיימי בתחלה מברך עליו "בורא פרי העץ" ולבסוף מברך עליו "ברכה אחת מעין שלש" אלא אי אמרת שלקות לאו במילתייהו קיימי בשלמא בתחלה מברך עליו "שהכל נהיה בדברו" אלא לבסוף מאי מברך? דילמא "בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שברא", אתיב רב יצחק בר שמואל *ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח יוצא בהן ובקלה שלהן אבל לא בבושלין ולא שלוקין ואי ס"ד במילתייהו קאי, שלוקין אמאי לא? שאני התם דבעינן טעם מרור וליכא אחר ליה רבי ירמיה לרבי זירא: רבי יוחנן היכי מברך על זית מליח ' כיון דשקילא לגרעיניה

רש: שלקות לומר בורא פרי האדמה ורבותינו כו' ומתן טעמו עולא לומר → רבי יוחנן שהכל. תרי הדבר במתניתא: ותני לומר · לייחס * דבריהם שחין תלוקין ים מהן פרי האדמה ויש מהן שהכל: כל. ירק הכל לכל מי שמתחלתו ב"פ שהאדמה שלקו תפקיע ממלויה לגריעותא ומברך שהכל ולקמן מוקי לה בחומי וכרתי: ולכל. ירק שחין דרכו ליחכל חי שמתחלתו חם יחכל מי שהכל הוא מברך: שלקו. והכיולו לדרך מליכלתו הוא עיקר פריו ומברך בורא פרי האדמה: דרך רב נחמן. כך: משום רבינו. שמואל: שלקות מכניך בורא פרי האדמה וחבריו כו'. → רב נתמן חסוב ולא קבי לעולא ותני כבותינו: לתר שלקות שהכל ותני * לומר. שהם תלוקין בפלוגתא דרבי מחיר ורבי יוסי ודברי שמואל ודברי ר' יוחנן בבל מיני -יכולם הן ותלוקין זה על זה שמואל כר"מ דתמר מבושל קלי כמלויה ור' יוחנן קלי כר' יוסי: יוחנן ברקיק השרוי. כמיס ידי חליצה מלה של מלוה וקרינן ביה לחם עוני: תבל לא במבושל. דפו לאו לחם תיקרי: לתפילו ר' יוסי מודה. דלעתין ברכה במילתייהו קחי: תמר רב נחמן קבע עולא לשבשתיה כרי בנימין. (ה) עולא תמר משום ר' יוחנן לעיל "שהכל" למד וקבע שבושו כרבי בנימין עד שנתקשה) בלבו ושכחו לומר בבית המדרש כשם רבי יוחנן: תהי בה ר' זירא. כמתלוקת זו שהוזכרה בבית המדרש וכי מה ענין להזכיר דברי ר' בנימין (ג) תלל דברי רבי חייא בר חבא שלקות מברכין עליהם בפה"א המדרש תרי תיבו כדאי לאחוק עליו: בר מן דין ובר מן דין. לבר משחי הלוקח הללו שתמרתי שתין רבי בנימין (ג) כלום תלל רבי חייא יש לנו עוד לדקיה שלא תמר רבי יוחנן מיומיו שלקות שהכל: ותע"ל בורא פרי האדמה · תלמוד תע"ג דשלקיה קחי במלויה: שתבל זיק מלית. שהיה מלוח זה כמה ימים וקי"ל (פסחים עו:) מלית ברותחת: תבל לא כבושין. בירקות של מרור היו שניה בפרק כל שעה (דף נמ.) לומר שתין יוחנן כהן שעוקין משום מרור תלמוד לחו במלויהו קיימי. שעוק הוי ניחוח קפי ממבושל: דבעינן טעם מרור וליכא. תבל לעניו ברכה שם פרי עליו:

בגר

נוסחא מגנה
ב' דיוקי בירושלמי
שם ר' יוחנן אמר שלקות מברכין את שלהן
קושיא גדולה
מי שכפון נמוחו
ביאת ר' בנימין
גם יפת
לשון בנימין

נליון השי"ם
גמ' ולכתחלה משמיע: עי' תוכת חיים סמכד' ס' ע"ל ד"ה ר"ח: תוס' ד"ה משכחת לה וס' שכל כך הוא קוד לחר שבישל כמו קודם לכן מי"מנחי פמ"ב דמכות וכו"ם שם:

נוסחא (בסוגריים)
בגרון ניזור
כצית לברכה אחרונה

(ה) רש"י ד"ה תמר רב נתמן וכו' ברכי בנימין כר יפת עולא וכו' כרי בנימין כר יפת עד שנתקע: (ג) ד"ה תהי וכו' רבי בנימין כר יפת תלל: (ג) ד"ה בר מן וכו' רבי בנימין כר יפת כלום: (ד) תוס' ד"ה משכחת וכו' ס"ל לגמ בשלקות ג"כ תומר בורא: (ה) רש"י ד"ה תמר רב נתמן וכו' ברכי בנימין כר יפת עולא וכו' כרי בנימין כר יפת עד שנתקע: (ג) ד"ה תהי וכו' רבי בנימין כר יפת תלל: (ג) ד"ה בר מן וכו' רבי בנימין כר יפת כלום: (ד) תוס' ד"ה משכחת וכו' ס"ל לגמ בשלקות ג"כ תומר בורא:

מסורת השס

בצר ליה שיעורא • וגבי ברכה פירות התרן "לכילה כמיכה ותכילה= כזית: כזית שלמנו • לענין שיעור כל לכילות: לגזר בסוגן • מזונן לגלות תמנו שלינו נגלע בפרי כמסקה תפוחים ותותים ולא לגזר כמסקה ענבים: דורמסקין • לף הן שלקות מעשב שקורין קדלש"ט בלע"ז כך רלימי בפירוש בבא קמא של רבינו יונתן ברבי יהודה, לכל כלן פירש פרוש"ם וכן שמעתי לחי כלן ובבבא קמא (פ"י דף קכז:) פרוש"ם ולחי לפשר להטמידה דש"כ *יהרי ברכתו כ"פ הטן והילך קדש וברך על הפרגיות שברכתן שהכל ואינם כדברי תוספים כדמפרש ולחיל: שלק טעם טעם בשר • ונעשה הבשר מביל עליו: פרגיות • בשר עוף שקורין פרדלי"ש: זקנה לין בלן • הלא זקן לחי והיה לו לשחלני על לחיה מהן יברך לפטור לת שאר המינין ודברים הללו אינן נהין לנפש לת הפת הלא שלק. מחמת הסעודה הן בהין ומחריעין לקמן (דף מה:) דטעונין ברכה לפניהם ואין הפת פוטרתן: למברך שבר שלקות • דכתיב ודורמסקין "שהכל" ברכתן כפרגיות דעל דבר שאין גדולו מן האדמה כגון "בשר ביצים וגבינה תנת במתניתין *"שהכל" וכיון דברכותיהם שוות מביא עדיף: ומלגלג שבר שלקות בורח פרי האדמה • שהיה ברכה תסוכה לפניהם לדברים תסוכים והיה לו להקדימו: כרוב עדיף דיין. דתניא לקמן (דף מד:) כרוב למזון ופרגין לרפואה: גרגלידי דלפתא. ולחני לפטוח: פרמינתו. מנוסי"ר בלע"ז נמון קניבת ילק: פרימת זוטת • גריעותת היא ובשלכו מי קלי: לבי תפי • על מקום שפיתם הקדירה: ועביד תוך תוך • כלומר שעלוק ונמחה מאד וקול רחיתתו נשמעת *בקול תוך תוך: מיא דסלקא • תבשיל של תרדין: כסלקא • לענין ברכה: דמיבתא • ירק שטתנין מעט בקדרה למתק בעלמת ולא לאכלו מני"ש בלע"ז: למתוקי טעמא עביד • ומבררין על מימי תבשילו ש"מ החדמה: השבת לין בה • בבד שלה מצמצמה בקדרה והוליחה לין בה שוב מסוס לימור תרומה דהוה ליה כעין בעלמת מדקתני מצמצמה טעם ש"מ לטעמת עבידת: קם לטעמה • יבשה שנתנה בקערה לשרות וכן בטומות דקות*: לריך שתכלה • ברכת המוליא עם פריסת הפרוסה מן בפה והלי פרוס ועומד הוא: תפרוסה (כלים) • כיון דלתמרת עם פריסת הפרוסה תכלה מלי תסיבותת ומלי להניחת:

מעשה עבדי לה שמע מינה אמר רב חייא בר אשי פת צנומה בקערה מברכין עליה המוציא, ופליגא דר' חייא דאמר ר' חייא צריך שתבלה ברכה עם הפת, מיתקיף לה רבא מאי שנא צנומה דלא-משום דכי כליא ברכה, אפרוסה נמי כליא, על הפת נמי כי קא גמרה, אפרוסה גמרה אלא

ומעם הירקות מברך עליהן כתשר"ע דתמרינן לעיל דמי פירות זיעה בעלמת הוא ים לחלק: פת צנומה בקערה מברכין עליה המוליא לחם מן התרן ופליגא דר' חייא • ות"ת היכי מיירי חם ים שלמה לפניו הת תמרינן בסמוך דכ"ע שלמה עדיף ולי ליכת תלת צנומה היכי פליג עלה ר' חייא הת מסקינן לעיל (דף לז:) פרורין לף על פי שלין בהן כזית מברכין עליהן המוליא והיא זהו תוריתת דנהמת וי"ל כגון דליכת שלמה לפניו וכלע מן הצנומה רב חייא בר לבי סבר דהוי כמו שלמה מחבר שהיא תביבה [מברך עליה] זר' חייא ס"ל ברין שתכלה ברכה עם הפת וחם כן בעינן שתכלה הברכה עם בליעת הפת וכיון שבצנועה קודם לכן שלמה עדיף לבל לי ליכת שלמה מודה שיברך על הפרוסה *המוליא לחם מן התרן:

והלכתא

עין משפט נר מצוה

ם א מיי' פ"ד מהלכות מתלכות אסורות הל' ו (סוס"ע תו"ת סי' תפו) •
סא ב סוס"ע תו"ה סי' רים סעיף ג :
סב ג סוס"ע תו"ת סי' רים סעיף ד :
סג ד מיי' פ"ג מהל' ברכות הל"ו סוס"ע תו"ת סי' רח סעיף ב :
סד ה מיי' פ"ת מהל' ברכות הלכה ד סמג עם סוס"ע תו"ת סימן רים סעיף ג :
סה ו מיי' פ"ין מהל' תרומות הלכה י"ב וסי"ל מכל' תומתת תוכלין הלכה ז :

בצר ליה שיעורא • סייט דוקא בברכה שלאחריו דבעינן שיעור לאחר בברכה • בצר ליה שיעורא • אמר ליה מי סברת כזית גדול בעינן, כזית בינוני בעינן (והא איכא) והתניא דאייתיה לקמיה דרבי יותנן זית גדול הוה, ראע"ג דשקלוה לגרעינותיה פש ליה שיעורא *דתנן *זית שאמרו לא קטן ולא גדול אלא בינוני וזהו אגורי ואמר רבי אבהו לא אגורי שמו אלא אברותי שמו ואמרי לה סמרוסי שמו ולמה נקרא שמו אגורי ששמנו אגור בחוכו, נימא רתנאי דתנהו תרי תלמידי דהוו יתבי קמיה דבר קפרא הביאו לפניו כרוב ודורמסקין ופרגיות נתן בר קפרא רשות לאחד מהן לברך קפץ וברך על הפרגיות לגלג עליו חבירו בעם בר קפרא אמר ליה על המברך אני כועס אלא על המגלגל אני כועס אלא מעם טעם בשר מעולם אתה על מה לגלגת עליו, חזר ואמר ליה על המגלגל אני כועס אלא על המברך אני כועס ואמר אם חבמה אין כאן זקנה אין כאן? תנא ושניהם לא הוציאו שנתן מאי לאו בהא קא מיפלגי דמברך סבר שלקות ופרגיות = שהכל נהיה בדברו הלכך חביב עדיף ומלגלג סבר שלקות = ב"ש האדמה, פרגיות = שהכל נהיה בדברו = הלכך פירא עדיף, לא ד"ע שלקות ופרגיות שהכל נהיה בדברו והכא בהאי סברא קא מיפלגי מר סבר חביב עדיף ומר סבר כרוב עדיף דיוין. אמר ר' זירא כי הוינן בי רב הונא אמר לן הני גרגלידי דלפתא פרמינתו פרימא רבא בפה"א פרימא זוטא שהכל נהיה בדברו, וכי אתאן לבי רב יהודה אמר לן יאידי ואידי בפה"א והאי דפרמינתו טפי כי היכי דנמתיק טעמיה. אמר רב אשי כי הוינן בי רב כהנא אמר לן תבשילא דסלקא דלא מפשו בה קמחא בורא פרי האדמה דלפתא דמפשו בה קמחא טפי בורא מיני מזונות והדר אמר יאידי ואידי בורא פרי האדמה והאי דשדי בה קמחא טפי לדבוקי בעלמא עבדי לה. אמר רב חסדא *תבשיל של תרדין יפה ללב וטוב לעינים וכ"ש לבני מעים, אמר אביי והוא דיתיב אבי תפי ועביד *תוך תוך. אמר רב פפא פשיטא לי "מיא דסלקא כסלקא ומיא דלפתא כלפתא ומיא דכולהו שלקי ככולהו שלקי בעי רב פפא מיא דשיבתא מאי? למתוקי טעמא עבדי-אן-לעבורי זוהמא עבדי לה ת"ש *השבת משנתנה טעם בקדירה אין בה משום תרומה ואינה ממאה טומאת אוכלים שמע מינה בעלמת הוא ים לחלק: פת לנומה בקערה מברכין עליה המוליא לחם מן התרן ופליגא דר' חייא • ות"ת היכי מיירי חם ים שלמה לפניו הת תמרינן בסמוך דכ"ע שלמה עדיף ולי ליכת תלת צנומה היכי פליג עלה ר' חייא הת מסקינן לעיל (דף לז:) פרורין לף על פי שלין בהן כזית מברכין עליהן המוליא והיא זהו תוריתת דנהמת וי"ל כגון דליכת שלמה לפניו וכלע מן הצנומה רב חייא בר לבי סבר דהוי כמו שלמה מחבר שהיא תביבה [מברך עליה] זר' חייא ס"ל ברין שתכלה ברכה עם הפת וחם כן בעינן שתכלה הברכה עם בליעת הפת וכיון שבצנועה קודם לכן שלמה עדיף לבל לי ליכת שלמה מודה שיברך על הפרוסה *המוליא לחם מן התרן:

והלכתא

[ואע"פ שסוס' מסכתות סכ: ד"ה לפניו]

[לקמן מ:]

[דכריש פיה ולחין פי כע"ן]

[פסחים עד.]

[נדרים מג]

גמרה

שולחן ע"ע סימן מה סע':

כליס פ"י משנה ח

גליון הש"ס

רש"י ד"ה דורמסקין כו' כרי ברכתו בפ"ק. ק"ל כת נם בפ"ת מדיע מסכתל תלת דסמנכין סנר דשלקות מנכין שכחל. ות"ב נ"ב בפ"ע לין ברכתו בפ"ע תלת שהכל ממולר בסנינ"ע נכי זית מלית ע"ש: רש"י ד"ה ומביל ממין ום', בקול תוך תוך. ע"ש פ"ת מדיע ברכ"י ד"ה כי ממפת: תוס' ד"ה בשר וסו' תלת לוגמין כרי שיכנך. מי' נעיל ל"ז ע"ת תוס' ד"ה מזון ל"ב: הגהות באי"ד והכ"י היה לומה. (מהר"א: עי' לקמן מ"ם ע"ב תוס' ד"ה וכ"ש: תוס' ד"ה מזון וסו' ומייתי נסמכו. עי' מולין קיז ע"ת תוס' ד"ה ס"ת:

נוסח מברך

נוסח מברך על דגנים

נוסח מברך על דסלקא (מרע קמח)

נוסח מברך על פרוסה (דנפקא קמח)

נוסח מברך על פת

נוסח הגהות הב"ח

(ה) תוס' ד"ה נצר וסו' ופ"ל יוסף היה מפרש:

נוסח מברך על דגנים-מה מברכין על ברנלידי הגהות הב"ח ז' ל' פת א

שפיר דגרסת בגמרא

אלא אמר רבא מברך ואח"כ בוצע, נהרדעי עבדי כר' חייא ורבנן עבדי כרבא, אמר רבינא אמרה לי אם: אבוך עביד כר' חייא דאמר ר' חייא צריך שתכלה ברכה עם הפת ורבנן עבדי כרבא, והלכתא כרבא דאמר מברך ואח"כ בוצע: איתמר הביאו לפניהם פתיתין ושלמין אמר רב הונא מברך על הפתיתין ופוטר את השלמין ור' יוחנן אמר שלמה מצוה מן המובחר, אבל פרוסה של חטין ושלמה מן השעורין דברי הכל מברך על הפרוסה של חטין ופוטר את השלמה של שעורין א"ר ירמיה בר אבא כתנאי *תורמין בצל קטן שלם אבל לא חצי בצל גדול ר' יהודה אומר לא כי אלא חצי בצל גדול מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר חשוב עדיף ומר סבר שלם עדיף, היכא דאיכא כהן כולי עלמא לא פליגי דחשוב עדיף כי פליגי דליכא כהן *דתנן כל מקום שיש כהן תורם מן היפה, וכל מקום שאין כהן תורם מן המתקיים ר' יהודה אומר אין תורם אלא מן היפה, אמר רב נחמן בר יצחק *וירא שמים יוצא ידי שניהן ומנו מר בריה דרבינא דמר בריה דרבינא מניח פרוסה בתוך השלמה ובוצע תני תנא קמיה דרב נחמן בר יצחק מניח הפרוסה בתוך השלמה ובוצע ומברך אמר ליה מה שמך? א"ל שלמן, א"ל שלום אתה ושלמה משנתך ששמת שלום בין התלמידים. אמר רב פפא הכל מודים בפסח שמניח פרוסה בתוך שלמה ובוצע מאי טעמא לחם עוני כתיב. א"ר *אבא ובשבת חייב אדם לבצוע על שתי ככרות מ"ט לחם משנה כתיב א"ר אשי חזינא ליה לרב כהנא דנקיט תרתי ובצע חדא, ר' זירא הוה בצע אכולא שירותא, א"ל רבינא לרב אשי *והא קא מתחזי כרעבתנותא? אמר [ליה] כיון דכל יומא לא קעביד הכי והאידנא קא עביד לא מתחזי כרעבתנותא. *רב אמי ורב אסי [] כי הוה מתרמי להו ריפתא דערובא מברכין עליה המוציא לחם מן הארץ אמרי הואיל ואתעביד ביה מצוה חדא נעביד ביה מצוה אחריתי

אמר

רש"י

אלא אמר רבא מברך ואח"כ בוצע. (א) וגומר כל הברכה ואח"כ מפריש הפרוסה דבליעת ברכה אפת שלם: פתיתין ושלמין אמר רב הונא. אם רצה מברך על הפתיתין ואם הפתיתין גדולים מן השלמין צריך לברך עליהן: כתנאי. הא דאמרת פרוסה של חטין ושלמה של שעורין כו' תנאי היא: אבל לא חצי בצל גדול. ואע"פ שיש בו יותר מקטן שלם: במקום שיש כהן. ונותנו לו מיד: במקום שאין כהן. צריך לישראל שיצניענו עד שימצא כהן ליתנו לו וחצי בצל אין מתקיים: יוצא ידי שניהן. ידי מחלוקת של רב הונא ורבי יוחנן: מניח פרוסה תחת השלמה. ונמצאו שתיהן בידו ובוצע-או משתיהן או מן השלמה: לחם עוני כתיב. ודרכו של עני בפרוסה לפיכך צריך שיראה כבוצע מן הפרוסה: אכולה שירותא. פרוסה גדולה שהיה די לו לכל הסעודה בשבת: ריפתא דערובה. שערבו בו אתמול ערובי חצירות:

טול

תוספות

והלכתא כרבא דמברך ואח"כ בוצע. פי' שלא יפריש הפרוסה מן הפת עד אחר הברכה ויש שנוהגין לברך ברכת המוציא קודם שיחתוך כדי שתהא הפת שלמה בשעת ברכה ואין המנהג נכון לעשות (ב) דהוי היסח הדעת בין הברכה לאכילה ומיהו בשבת נכון להחמיר ולברך קודם שיחתוך שלא תשמט ידו לבצוע קודם שתכלה הברכה שאז לא יהיה לו לחם משנה ובפרק שלשה שאכלו (לקמן מז.) מסקינן דבעינן עד שתכלה אמן מפי העונין שלא יבלע קודם ויש שמביאים ראיה שצריך לסיים הברכה קודם שיבלע מדתני רבי חייא בירושלמי אין מברכין על הפת אלא בשעה שהוא פורס והיינו משום שאם יפרוס קודם הברכה שמא תפול הפרוסה מידו ולא יוכל לאכול פרוסה אחרת שיבלע בלא ברכה אלא יצטרך לחזור (ג) ולברך ויש כאן ברכה לבטלה אבל אם (*לא) היה צריך לברך על כל הפת ולא יוכל לפרוס קודם הברכה אז אם תפול הפרוסה אינו מברך על פרוסה אחרת ויפטר בברכה ראשונה: מברך על הפתיתין ופוטר את השלמין. פירש"י אם הפתיתין והשלמין שוין יברך על איזה שירצה ואם הפתיתין גדולים צריך לברך על הפתיתין לפטור את השלמין ור' יוחנן אומר על השלמין מצוה מן המובחר אפי' אם הפתיתין גדולי' טפי ותימה א"כ סברא הפוכה דלרב הונא פתיתין שהם גדולים עדיפי ולר' יוחנן שלמין עדיפי ואין סברא לומר דפליגי בהפוך סברות ועוד תימה מאי שנא בסמוך לשנו דנקט לשון פרוסה של חטין ע"כ פירש רבינו תם דמיירי בפתיתין גדולים ושלמים קטנים וה"פ אמר רב הונא מברך על הפתיתין כלומר אם ירצה והוא הדין על השלמין אם ירצה ורבי יוחנן אמר שלמין עיקר וכן הלכה כרבי יוחנן דהא רב ורבי יוחנן הלכה כר' יוחנן וכל שכן לגבי רב הונא שהלכה כמותו שהיה תלמידו של רב דדוקא באמוראי בתראי אמרינן הלכה כבתראי: אבל פרוסה של חטין ושלמה מן השעורים ד"ה מברך על הפרוסה של חטין. דחיטי עדיפי משום דאקדמיה קרא אבל פתיתין ושלמין ממין אחד אפילו יהיו הפתיתין מפת נקיה והשלמין מפת קיבר מברך על השלמין כדאיתא בתוספתא (פרק ד) שלמין דגלוסקאות ושלמין דבעל הבית מברך על השלמין דגלוסקאות פרוסה דגלוסקאות ושלמין דבעל הבית מברך על השלמין דבעל הבית פת כשר ופת של נכרי מברך על הכשר (תחלה) וכן אמרינן בירושלמי פת טהור ופת טמא מברך על הטהור אבל אם פת של נכרי חביב ונקי ופת של ישראל אינו חביב מברך לאיזה שירצה כדאיתא בירושלמי פת נקי טמא ופת קיבר טהור מברך לאיזה שירצה אבל רבינו שמשון צוה לסלק הפת לבן של נכרי מעל השלחן עד לאחר ברכת המוציא. שני שלמין ממין אחד אם אחד יותר נקי מברך על הנקי דחביב ליה טפי: כתנאי כו'. פירש רש"י חצי בצל גדול קרי חשוב לפי שיש בו יותר מבצל קטן שלם ולא נראה דהא לכאורה משמע דלהכי נקט חצי בצל גדול (ד) משום דיש בחצי בצל גדול כמו בקטן שלם ולא יותר ועוד דאם כן לא הוי דומיא דחשוב דגבי פרוסה של חטין דקאי עלה דהתם שוין ויש לפרש דכהדדי שוין הם אבל דגדול טוב יותר לאכילה מן הקטן ועוד פירש רש"י דמייתי תנאי אסיפא דמברך על הפרוסה של חטין ופוטר את השלמה של שעורים ומר סבר חשוב עדיף ומר סבר חטין דמקדמי בקרא עדיפי אבל א"א לפרש דחטין עדיפי משום שפת של חטין חשוב מפת של שעורים דהא פי' דבמין אחד פת נקיה ופת קיבר השלם עדיף: ומר סבר שלם עדיף. וא"ת מנא ליה הא (ה) אימא דחטין חשיבי טפי משום דאקדמיה קרא ויש לומר דהכי מדמה דהתם אע"ג דמסברא חשוב לכהן עדיף דכתיב (במדבר יח) בהרימכם את חלבו ממנו ואפי' הכי קאמר דשלם עדיף ה"נ נימא שלם עדיף מפתיתין של חטין אע"ג דאקדמיה קרא והדין עם רש"י שלא רצה לפרש כתנאי אפלוגתייהו דרבי יוחנן ורב הונא שהרי למאי דמפרש (ו) לרב הונא כשהן שוין מברך על איזו שירצה א"כ לא קפיד אחשיבות ולא אשלמות וא"כ מאי כתנאי איכא ולפר"ת נמי דפי' דמברך על הפתיתין גדולים אם ירצה ואי בעי בריך על השלמים קטנים אלמא לא חשיב ליה עדיף אלא כי הדדי נינהו לרב הונא וא"כ לא מצי קאי כתנאי אפלוגתא דפתיתין: כל היכא דאיכא כהן כ"ע לא פליגי דחשיב עדיף. והא דלעיל קאמר פתיתין גדולים ושלמים קטנים דמברך על השלמים היינו דוקא לברכה דלא איכפת ליה שיברך בגדול דלמה יברך בגדול הואיל ואינו נקי מזה אבל גבי נתינה לכהן איכא נפקותא דיתן לו הגדול החשוב טפי דניחא ליה: מניח פרוסה בתוך השלמה ובוצע. פירש רש"י ובוצע משתיהן או בוצע משלמה בלבד והיינו ע"י שניהן דכיון שהניח הפרוסה תחת השלמה נראה כמו שבוצע נמי אפרוסה ודוקא בוצע משלמה אבל לא רצה לפרש ובוצע לאיזה מהן שירצה או לפרוסה או לשלמה דמדקאמר לתוך השלמה משמע דהשלמה עיקר ולפי' רש"י ה"פ ירא שמים יוצא ידי שניהם כדרב הונא וכדר' יוחנן בפתיתין ושלמה ולפי' ר"ת לא מצינו לפרש הכי דקאי אפתיתין שהרי אינו צריך לעשות כן אלא יברך על השלמה ודי בכך לכ"ע דאפילו רב הונא לא קאמר אלא על הפרוסה אם ירצה אבל פשיטא אם בירך על השלמה יצא ונראה *לפירוש ר"ת שניהם קאי אשני לחמים אפרוסה של חטים ושלמה של שעורים: הכל מודים בפסח שמניח הפרוסה בתוך השלמה ובוצע מאי טעמא לחם עוני כתיב. משום דכתיב לחם עוני מניח הפרוסה תחת השלמה ונראה כבוצע על הפרוסה ומ"מ אין לבצוע כי אם על השלמה ועל הפרוסה יברך על אכילת מצה וכורכים ואוכלים משתיהן יחד כדי שיהא נראה כבוצע על הפרוסה וכן המנהג אבל אין לעשות המוציא וגם על אכילת מצה מן הפרוסה דהוי כעושה מצות חבילות חבילות ונראה לי דהא הוי ברכה של נהנין ואינם נקראים חבילות דהא אקידוש מברכים קידוש וברכת היין ורבינו מנחם מווינ"א היה רגיל לעשות הכל על הפרוסה ואין השלמה באה כי אם בשביל לחם משנה והר"י היה רגיל לברך תחלה ברכת המוציא על שתיהן קודם שיבצע ואחר כך מברך על אכילת מצה ובוצע משתיהן אחר כך ואין זה חבילות מאחר שהיה עושה על שתיהן ופעמים מפיק הר"י נפשיה מפלוגתא ולא היה רוצה לשנות המנהג והיה מברך על השלמה תחלה המוציא והיה בוצע קצת ולא היה מפרידה עד שיברך על הפרוסה על אכילת מצה ובוצע משתיהן יחד:

הביאו

מסורת הש"ס

תרומות פ"ב מ"ה
שם מ"ד [מנחות נה.]
[שבת סא.]
דברים טז
שבת קיז:
שמות טז
כתובות נו:
שבת שם
[ונראה דגר' לר"ת שתיהן וקאי לשני כצ"ל]

מהרש"א ומהרש"ל

עין משפט נר מצוה

סו א מיי' פ"ז מהלכות ברכות הל' ב סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קסז סעיף א:
סז ב מיי' שם הל' ד סמג שם טוש"ע או"ח סי' קסח סעיף א:
סח ג מיי' פ"ה מהל' תרומות הלכה ג:
סט ד שם הלכה א:
ע ה מיי' פ"ז מהלכות ברכות הלכה ד סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קסח סעיף א:
עא ו מיי' פ"ח מהל' חמץ ומצה הלכה ו טוש"ע או"ח סי' תעה סעיף א [רב אלפס כאן ובפ' ע"פ דף קכט:]:
עב ז ח מיי' פ"ז מהל' ברכות הל' ד ופ"ל מהל' שבת הל' ט סמג עשין כט טוש"ע או"ח סי' רעד סעיף א: [רב אלפס כאן ובשבת פט"ו דף מ"ז. ובע"פ דף קכט]:
עג ט מיי' פ"ז מהלכות ברכות הל' ג טוש"ע שם סעיף ג: [י טוש"ע או"ח סי' שצד סעי' ב בהגהה]:

תת נושא
פרוסה של חטין ושלמה של שעורין

תת נושא
בציעת הפת בפסח ובשבת

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אלא וכו' בוצע גומר כל: (ב) תוס' ד"ה והלכתא וכו' לעשות כן דהוי סיחה: (ג) בא"ד אלא יצטרך לחזור. נ"ב דתני בירושלמי היכא דצריך אתורמוסא למיכליה ונפל מידיה וכו' וע' בתוס' לעיל בדף יז בד"ה בגר ליה: (ד) ד"ה כתנאי וכו' נקט חצי בצל גדול. נ"ב פי' דהר"ל לומר אבל לא גדול שאינו שלם לאיזו צורך נקט חצי: (ה) ד"ה ומר וכו' לא איכא למימר דחטין: (ו) בא"ד למאי דמפרש רש"י לרב הונא דכשהן שוין:

גליון הש"ס

גמ' א"ל שלמן. מצינו זה בסוף מגילת רות ושם הוא מלא וי"ו:

טול ברוך. הבוצע קודם שטעם מן הפרוסה בלע ממנה והושיט למי שאוכלו וא"ל טול מפרוסת הברכה אף על פי שסח בינתיים אין צריך לחזור לברך ואף על גב דשיחה הויא הפסקה כדאמרינן במנחות (פרק ג' דף לו.) סח בין תפילין לתפילין צריך לברך, הך שיחה צורך ברכה ולא מפסקא: הביאו מלח. נמי אין צריך לברך שאף זו צורך ברכה שתהא פרוסה של ברכה נאכלת בטעם: גביל לתורי. גביל את המורסן במים לצורך השוורים: ובצע לה להדיא. כלומר מיד ולא המתין למלח ולפתן: בשש. עכוב כמו בושש רכבו (שופטים ה) כלומר פת נקיה היא זו ואין צריכה לפתן: אין מי רגלים כלים. מן הגוף אלא בישיבה לפי שכשהקלוח קרוב לפיסוק הוא דואג שלא יפלו נצוצות על רגליו ומפסיק: בעפר תיחוח. ליכא נצוצות: אסכרה. בו"ן מלאנ"ט: המקפה אכילתו במים. שותה מים הרבה אחר אכילתו עד שאכילתו צפה במים ויצף הברזל מתרגמינן וקפא פרזלא (מלכים ב ו): מונע אסכרה. שהחולי בא מחמת עפור בני מעים והעדשים משלשלים: קצח. רבותינו מפרשים נייל"א בלע"ז אבל אני שמעתי מין זרעים שזורעין אותו בארץ ישמעאל: למזרח גרנו. של קצח שרוח מערבית רוח לחה ומתונתה היא ומכנסת הריח בתוך הגוף: הא בריחו הא בטעמו. הריח קשה והטעם טוב: מדבקא ליה. בריפתא עד שקלט הטעם: ומקלפא ליה. בשביל הריח: כל יום ויום. בשבת מעין שבת ביום טוב מעין יו"ט: כלי מלא. אדם חכם: אם שמוע. פעם אחת סופך שתטה אזן פעם אחרת: אם תשמע בישן. שנית ושלשת מה ששמעת תשתקד: דעיקר אילן ארעא היא. דעיקר כל הפירות היא הארץ והכל גדל הימנה: יבש המעין ונקצץ האילן. היה לו בית השלחין ובו מעין שהוא משקהו ממנו וקצר בכורים ממנו ואחר כך יבש המעין וכן שדה האילן וקצץ בכורים ממנו ואח"כ נקצץ האילן: מביא ואינו קורא. שאינו יכול לומר מן האדמה אשר נתתה לי דכיון דיבש המעין ונקצץ האילן ממנה בטלה לה ארעא: מביא וקורא. שהארץ היא עיקר: שהוא הביא יללה. וזה הביא מיתה: שאין התינוק יודע לקרות אבא ואמא. וזה נקרא עץ הדעת: גווזא. הענף של עץ: מפיק. פירי אחריני:

אמר רב טול ברוך טול ברוך אינו צריך לברך, הבא מלח הבא לפתן צריך לברך. ור' יוחנן אמר אפי' הביאו מלח הביאו לפתן נמי א"צ לברך. גביל לתורי גביל לתורי צריך לברך. ורב ששת אמר אפילו גביל לתורי נמי אינו צריך לברך דאמר רב יהודה אמר רב אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו שנא' ונתתי עשב בשדך לבהמתך והדר ואכלת ושבעת: אמר רבא בר שמואל משום רבי חייא אין הבוצע רשאי לבצוע עד שיביאו מלח או לפתן לפני כל אחד ואחד. רבא בר שמואל אקלע לבי ריש גלותא אפיקו ליה ריפתא ובצע להדיא. אמרו ליה הדר מר משמעתיה? אמר להו לית דין צריך בשש: ואמר רבא בר שמואל משום רבי חייא אין מי רגלים כלים אלא בישיבה. אמר רב כהנא ובעפר תיחוח אפילו בעמידה. ואי ליכא עפר תיחוח יעמוד במקום גבוה וישתין למקום מדרון: ואמר רבא בר שמואל משמיה דר' חייא אחר כל אכילתך אכול מלח ואחר כל שתייתך שתה מים ואי אתה נזוק. תניא נמי הכי אחר כל אכילתך אכול מלח ואחר כל שתייתך שתה מים ואי אתה נזוק. תניא אידך אכל כל מאכל ולא אכל מלח שתה כל משקין ולא שתה מים ביום ידאג מן ריח הפה ובלילה ידאג מפני אסכרה: ת"ר המקפה אכילתו במים אינו בא לידי חולי מעים. וכמה? אמר רב חסדא קיתון לפת. אמר רב מרי א"ר יוחנן הרגיל בעדשים אחת לשלשים יום מונע אסכרה מתוך ביתו. אבל כל יומא לא. מ"ט משום דקשה לריח הפה. ואמר רב מרי אמר רבי יוחנן הרגיל בחרדל אחת לשלשים יום מונע חלאים מתוך ביתו. אבל כל יומא לא. מ"ט משום דקשה לחולשא דלבא. אמר רב חייא בר אשי אמר רב הרגיל בדגים קטנים אינו בא לידי חולי מעים. ולא עוד אלא שדגים קטנים מפרין ומרבין ומברין כל גופו של אדם. א"ר חמא ברבי חנינא הרגיל בקצח אינו בא לידי כאב לב. מיתיבי רשב"ג אומר קצח אחד משישים סמני המות הוא והישן למזרח גרנו דמו בראשו. לא קשיא הא בריחו הא בטעמו. אימיה דרבי ירמיה אפיא ליה ריפתא ומדבקא ליה ומקלפא ליה: ר' יהודה אומר בורא מיני דשאים: אמר ר' זירא ואיתימא ר' חיננא בר פפא אין הלכה כרבי יהודה. ואמר ר' זירא ואיתימא ר' חיננא בר פפא מ"ט דרבי יהודה? אמר קרא ברוך ה' יום יום וכי ביום מברכין אותו ובלילה אין מברכין אותו? אלא לומר לך כל יום ויום תן לו מעין ברכותיו. הכא נמי כל מין ומין תן לו מעין ברכותיו. ואמר ר' זירא ואיתימא ר' חיננא בר פפא בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם. מדת בשר ודם כלי ריקן מחזיק מלא אינו מחזיק, אבל הקב"ה אינו כן מלא מחזיק ריקן אינו מחזיק. שנאמר ויאמר אם שמוע תשמע אם שמוע תשמע ואם לאו לא תשמע. ד"א אם שמוע בישן תשמע בחדש, ואם יפנה לבבך שוב לא תשמע:

מתני' בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא, ועל פירות הארץ בורא פרי העץ לא יצא, ועל כולם אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא:

גמ' מאן תנא דעיקר אילן ארעא היא? אמר רב נחמן בר יצחק ר' יהודה היא דתנן יבש המעין ונקצץ האילן מביא ואינו קורא. ר' יהודה אומר מביא וקורא: על פירות הארץ וכו': פשיטא! א"ר נחמן בר יצחק לא נצרכה אלא לר' יהודה דאמר חטה מין אילן היא. דתניא אילן שאכל ממנו אדם הראשון ר' מאיר אומר גפן היה שאין לך דבר שמביא יללה על האדם אלא יין שנאמר וישת מן היין וישכר. רבי נחמיה אומר תאנה היתה שבדבר שנתקלקלו בו נתקנו שנאמר ויתפרו עלה תאנה. ר' יהודה אומר חטה היתה שאין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן. ס"ד אמינא הואיל ואמר רבי יהודה חטה מין אילן היא ליברך עליה בורא פרי העץ קמשמע לן היכא מברכינן בורא פרי העץ היכא דכי שקלת ליה לפירי איתיה לגווזא והדר מפיק אבל

הבא מלח כו' צריך לברך · דהוי היסח הדעת והכי אמרי' בפ"ג דמנחות (דף לו.) סח בין תפילין לתפילין צריך לברך וכן הלכה אם סח בין ברכת המוציא לאכילה ובין ברכת קידוש לשתיה צריך לחזור ולברך אי לאו מילתא דשייכא לסעודה כמו טול ברוך וכן בשחיטה צריך לחזור ולברך אי לאו ממילתא דשחיטה כמו העוף יותר בהמות ותרנגולים לשחוט או שיאמר אחוז היטב שלא ישמט לך שלא תפסל השחיטה אין זו הפסקה ואנו אין אנו רגילים להביא על השלחן לא מלח ולא לפתן משום דפת שלנו חשוב והרי הוא כי הא דאמר בסמוך לית דין צריך בשש מיהו רבי מנחם היה מדקדק מאד להביא מלח על השלחן כדאיתא במדרש כשישראל יושבין על השלחן וממתינין זה את זה עד שיטלו ידיהם והן בלא מצות השטן מקטרג עליהם וברית מלח מגין עליהם: **רבי** יהודה היא דתנן יבש המעין וכו'. ונראה דהלכה כרבי יהודה דסתם לן תנא כוותיה ואם ברך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא: **יבש** המעין כו'. יש מפרשים לכך מביא ואינו קורא מפני שאינו נראה כמשבח להקב"ה אלא כקובל על מה שנתן לו אדמה שאינה ראויה לפירות: **איתיה** לגווזא והדר אתי · מהכא ראיה דתותים ופריזיי"ש ובוטטונ"ש וכיוצא בהן צריכין לברך עליהם בורא פרי העץ שהרי דרך העץ להתקיים ימים רבים וכי שקיל הפרי בשנה זו הדר אתי פרי באותו העץ עצמו *מיהו הביא ראיה מירושלמי דמסכת כלאים *דמברכין על כל מיני האטד בורא פרי האדמה דקאמר התם ההגין והאטדין מין אילן הם ואינן כלאים בכרם ופריך והתניא אלו הן מיני דשאים הקוכדס והאטד ומשני תמן לברכה, והכא לכלאים אלמא לענין ברכה מיני דשאין (א), ומיהו לדברי הכל פריזיי"ש צריך לברך עליהם בפה"ע דאינו גדל על אטדין ועצו מתקיים משנה לשנה: ורבי

ורבי נימא יוחנן אמר לפני פת ויין. וכן הלכה דרב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן וכ"ש לגבי רב הונא תלמידו של רב: כר' יוסי הא רב הונא מודה בשאר דברים חון מפת ויין שאם אמר שהכל דיעת ולילו ר' יוסי סבר לעת יצא בכל המזונה ממנו כי וי"מ דמלי למימר דלפני ר' יוסי לא קאמר לא יצא אלא בברוך המקום שהיה ברכה כלל אבל בשהכל מודה:

אמר מכיי כוותיה דרב מסתברא בריית כוותיה ומיהו רב לעפם פסק כר' יוחנן וכן פסק ר"י דכל ברכה שאין בה מלכות שמים אינה ברכה ולכך היה לומר ר"י שאם היה מלנ מלכות של ברכה המוציא שלריך לחזור ולברך ואפי' לנ מיבה השולם בלבד למלך לבד מיהו מלכות וברכות *של שמונה עשרה אין בהן מלכות דאין בשפיחה וכאחיתה אין שייך מלכות אבל אלהי אברהם הוי כמו מלכות דאברהם אבינו המלין הקב"ה על כל העולם שהודיע מלכותו ומעון שבע דמלי בשבח הוחיל ויש בה אחל הקדוש שאין כמוהו היינו כמו מלכות כמו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד דהוי במקום מלכות *ואפי מה דפריטים הכל היכא דכתיב אלהי אברהם הוי כמו מלכות ניחא ור' יוחנן לא קאיל דלא (ה) תני מלכותך דאחו כרוכלא כל האי לישני ולישל אבל היכא דכי שקלת ליה לפירי ליתיה לגווזא דהדר מפיק לא מברכינן עליה בורא פרי העץ אלא בפה"א: ועל כולן אם אמר שהכל וכו': אתמר רב הונא אמר חוץ מן הפת ומן היין ורבי יוחנן אמר "אפי' פת ויין נימא בתראי *דאה פת ואמר "כמה נאה פת זו ברוך המקום שבראה" יצא ראה תאנה ואמר "כמה נאה תאנה זו ברוך המקום שבראה" יצא דברי ר' מאיר ר' יוסי אומר "כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות לא יצא ידי חובתו] נימא רב הונא דאמר כר' יוסי ור' יוחנן דאמר כר' מאיר? אמר לך רב הונא אנא דאמרי אפי' לר' מאיר עד כאן לא קאמר ר' מאיר התם אלא היכא דקא מדכר שמיה דפת אבל היכא דלא קא מדכר שמיה דפת אפילו ר' מאיר מודה ור' יוחנן אמר לך אנא דאמרי אפילו לרבי יוסי עד כאן לא קאמר ר' יוסי התם אלא משום דקאמר ברכה דלא תקינו רבנן אבל אמר "שהכל נהיה בדברו" דתקינו רבנן אפילו ר' יוסי מודה. בגימן בעיא כרך ריפתא יואמר "בריך מריה דהאי פיתא" אמר רב יצא, ודאמר רב כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה? דאמר בריך רחמנא מריה דהאי פיתא" והא בעינן שלש ברכות? מאי "ויצא" דקאמר רב נחמן – יצא ידי ברכה ראשונה, מאי

קמשמע לן – אע"ג דאמרה בלשון חול תנינא *ואלו נאמרים בכל לשון פרשת סוטה וידוי מעשר וקריאת שמע ותפלה וברכת המזון אצטריך, סד"א הני מילי דאמרה בלשון חול כי היכי דתקינו רבנן בלשון קדש אבל לא אמרה בלשון חול כי היכי דתקינו רבנן בלשון קדש: ונופא ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה *ורבי יוחנן אמר כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה אמר אביי כוותיה דרב מסתברא *דתניא *לא עברתי ממצותיך ולא שכחתיך לא עברתי מלהזכיר שמך עליון ואילו מלכות לא קתני *ור' יוחנן תני *ולא שכחתי מלהזכיר שמך ומלכותך עליון: **מתני'** *יעל דבר שאין גדולו מן הארץ אומר שהכל נהיה בדברו, יעל החומץ יועל הנובלות ועל הנוגעים אומר שהכל נהיה בדברו *ר' יהודה אומר כל שהוא מין מברכין עליו. היו לפניו מינין הרבה ר' יהודה אומר אם יש ביניהן מין שבעה-עליו הוא מברך ואב"א מברך על איזה מהן שירצה: **גמ'** תנו רבנן *על דבר שאין גדולו מן הארץ כגון בשר בהמות חיות ועופות ודגים אומר שהכל נהיה בדברו על החלב ועל הביצים ועל הגבינה אומר שהכל *על הפת שעפשה ועל היין שהקרים ועל התבשיל שעבר צורתו אומר שהכל *על המלח ועל הזמית ועל במהין ופטריות אומר שהכל למימרא דכמהין ופטריות לאו גדולי קרקע נינהו *והתניא "התנדר מפירות הארץ אסור בפירות הארץ ומותר בכמהין ופטריות, ואם אמר כל גדולי קרקע עלי אסור אף בכמהין ופטריות אמר מר בא רבו מארעא, מינקי לא ינקי מארעא, והא "על דבר שאין גדולו מן הארץ קתני: תני "על דבר שאין ינק מן הארץ": ועל הנובלות: מאי נובלות? ת"ר וי אילעא חד אמר "בושלי" כמרא וחד אמר תמרי דזיקא תנן ה' יהודה אומר כל שהוא מין מברכין עליו בשלמא למ"ד בושלי כמרא היינו דקתני ליה מין קללה אלא למאן דאמר תמרי דזיקא מאי "מין קללה: אשכחן איבא דאמרי בשלמא למאן דאמר בושלי כמרא היינו דמברכינן עלייהו שהכל אלא למ"ד תמרי דזיקא שהכל, בורא פרי העץ מבעי ליה לברוכי: אלא נובלות מסמא ב"ש לא פליגי דבושלי כמרא נינהו כי פליגי בנובלות תמרה *דתנן הקלין שבדמאי: השיתין והרימין והעוזדין (ז) בנות שרח ובנות שקמה ונופין ונצפה ונובלות תמרה שיתין אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מין תאנים [ח] (ט) רימין בני העוזדין מולשי *בנות שוח אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן תאיני [י] חיורתא (כ) בנות שקמה אמר רבה בר חנה א"ר יוחנן דובלי [כ] (ד) נופין שילהי גופני נצפה פרחה נובלות תמרה אילעא ור' יוסי חד אמר בושלי כמרא וחד אמר תמרי דזיקא בשלמא למ"ד בושלי דקתני הקלין שבדמאי ספיקן הוא דפטור הא ודאן חייב אלא למאן דאמר תמרי דזיקא ודאן חייב הפקרא נינהו? הכא במאי עסקינן שעשאן גורן *דא"ר יצחק א"ר יוחנן משום ר' אליעזר בן יעקב "הלקט והשכחה והפאה שעשאן גורן הוקבעו למעשר איבא דאמרי בשלמא

מתורת הש"ס

מתני' הנובלות. מפרש בגמ': נובלי. חגבים טהורים: מין קללה. חומץ ונוכלות ונוגעים על ידי קללה הן באין: **גמ'** שהקרים. כוטי"ל בלע"ז: מילבש"ן מלרעת. מלחלוחית האויר הם נדלים על העלים ועל הכלים: כושלי כמרא. כמו ברופי תמה שבשלם וקרפס החוס ויבשו ותמרים הס. כמרא חוס כמו מכמר בשרא (פסחים דף נה.): תמרי דזיקא. שהלוח מקיון שמשקת. לחומן וגוכלי פליג ר' יהודה: קרי ליה כמי ברוכי. שהרי לח נשתנו לקלקול: הקלים שבדמאי. פירוש שהקלו חכמים בדמאי שלהן שהלוקחן מעם האדץ אין לריך לעשרן. ולא הן: השיתין. [ח] גמ' מין תאנים. ע"ע מין [ט] שם מפרש: [י] תאיני. [ג]שם [כ] שם מפרש: ע"ע מין דוכלי. [ד]שם מתני' דוגמא:

הגהות הגר"א

[ה] גמ' מין תאנים. ע"ע מתני' תוכחת: [ו] שם מפרש: [ז] גמ' כמדמי' פלגי ר' יהודה: [ח] שם מפרש: [ט] מין קרוי לעשרן. ולא הן: [י] שם מפרש: [כ] גמ' מין תאנים. ע"ע מתני' דוגמא:

תוספתא פ"ד

[ל"ה נב:]

[ל"ה נב:]

סוטה נב. שבועות נט.

[נקמן מט.]

נמיל יב.

[נקמן מט.]

דברים ט

מדרים נה:

ב"ב דף נה:

[נמיל נו.]

מדרים נה:]

מדרים שם

דמאי פ"ו מ"ה

* אמרת הסוקרים: [ז]ון כדי לראות ע"ז יד. [וע"ז איך נמוס שם] הבקורה (דיקדוק- נובלות תמרה

סוטה מג:

גליון הש"ס

גמ' כל ברכה שאין בה הזכרת השם. עי' נקמן דף כ"ד ע"ב הוס' ד"ה סמריחון: רשי"י ד"ה כלקט וכו' ועשאן גורן. ע' בב"ק דף ל"ד ע"ב בסיבה"י ד"ה מלמו:

(ט) גמ' והעוזדין. ב"ב נחלפס ס' תניה פרש"י בשילה"ג בלשון משכנו: (כ) שם ביתון תמר רבה ב"ב ומנוגנים בעיניים: (ד) שם דוגני. ב"ב פירוש מחנה המוכנה בשנתון ופירוש פרחה מנה ב"ב ע"ש ר' יוחנן מין תאנים ב"ב עי' תמרי חוורתא: (ג) שם תאיני חוורתא. ב"ב פירוש סגדלים מנ' מין נמיל דף ל"ו ע"ב: (כ) תוס' ד"ה תמר וכו' דלת כתיב ומלכותך עליו דמשמע

פיר א מיי' פ"א מה"ב מהל' ברכות הלכה ו סמג עשין כו טוש"ע או"ח סי' קפו סי"ו וכסי' רו סי"ח: פה ב מיי' פ"ג מהל' ברכות הלכה ה סמג שם: טו ג ד טוש"ע או"ח סי' קפו סעיף ו וסימן קפו סעיף ג: פז ה מיי' פ"ה מהלכות ברכות הלכה ו: פח ו מיי' שם הלכה ה סמג שם טוש"ע או"ח סימן ריד: פט ו מיי' שם פ"ח מה' מ טוש"ע או"ח סי' רד סעיף ג (כ): צ ח ט מיי' שם [וסה'] ג) סמג שם טוש"ע או"ח שם סעיף ג: צא י מיי' פ"ח מהל' מדיס הל' יא סמג לאוין רמב טוש"ע יו"ד סי' רפו סעיף כג:

[סמ"ג טוש לקמן מט. ד"ה כיון]

צב ב מיי' פ"ח מהל' ברכות הלכה ה סמג שם טוש"ע או"ח סי' רכ ס"ג ופי' רד ס"ג: צג ל מיי' פי"ג מהל' מעשר הלכה ה: צד ם מיי' פ"ב מהל' תרומות הלכה ט:

[ל"ה נב:]

נוסחא ברכה בריך ט"ו ב' ו' ה: ז) ש"ס—ל בכ"י ב) אלו בכ"י, ספרי פ' כי תבא רב ואלו ר' יוחנן [כ"ה בכ"י, גם כגמ"ש. ובכנסת הגדול ממנו מסמע דלא ס"ל אמר רבי יוחנן] בשמע לקח נקסין] ג"ל על החלב ועל הביצים ועל הגבינה אומר שהכל"

נוסחא ברכת "שהכל" ואינו קללה

רב נסים גאון

נוסחא גירסת אות ה בחטאים כאשר יזכירו ובמלכיות אשר שהכל נהיה בדבריו. נ"ב אשר בדבר קודש. נוסחא ואמת אשר ברוך דיין האמת בא לאבל אומר שהכל נהיה בדברו נובלות שנשתו אומר ברוך דיין האמת בא לאבל אומר שהכל: השיתין אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן מיני תאיני פירוש בתלמוד ארץ ישראל דדמאי (פרק ג כלכה ג) אלו הן השיתין ר' שמעון בריה דר' אבא אומר שתי יריעות מתחת תעלין ואחרי הו בסבסת שביעית בפרק בנות שרח (כלכה ג) תני רבן שמעון בן נמליאל אומר

מהגה ◇ ב גליון אות ל בגיר אות ט בגיר אות ו בגיר אות ז בגיר אות ח בגיר אות ט בגיר אות י בגיר אות כ בגיר אות ל בגיר אות מ בגיר אות נ בגיר אות ס בגיר אות ע בגיר אות פ בגיר אות צ בגיר אות ק בגיר אות ר בגיר אות ש בגיר אות ת

מוסיפות הגהות הב"ח

(ט) גמ' והעוזדין. ב"ב נחלפס ס' תניה פרש"י בשילה"ג בלשון משכנו: (כ) שם ביתון תמר רבה ב"ב ומנוגנים בעיניים: (ד) שם דוגני. ב"ב פירוש מחנה המוכנה בשנתון ופירוש פרחה מנה ב"ב ע"ש ר' יוחנן מין תאנים ב"ב עי' תמרי חוורתא: (ג) שם תאיני חוורתא. ב"ב פירוש סגדלים מנ' מין נמיל דף ל"ו ע"ב: (כ) תוס' ד"ה תמר וכו' דלת כתיב ומלכותך עליו דמשמע

אבל בשאין ברכותיהן שוות • פירש"י כגון נגון ונגון וזיע ושוב אין כאן מחלוקת כיון שאין אחד פוטר את חבירו לפי' (ג) ר' יהודה מודה לזיע עדיפות כשבעת המינים ללע מברך על לחזה שירלה, תאלה החביב לו ואחר כך יברך על הפני וכן יש לפרש דברי יהודה מודה לחכמים הוחיל ולא פי' הגמ' מוטב שנאמר שיחיד מודה לרבים ולית הלכתא כרבים ולא רבים ליחיד והקשה רש"י ולבריך על הגמון ולפטור את הזיע דהא תנן לעיל בירך על פירות האילן כ"ש התמרה יצא ואין דשאי כשאי כשבעת המינים שאין שם אלא חד מינא ומעה ובירך כ"ש התמרה לכל הא כשבירך כ"ש התמרה על הגמון לא פטר את חבירו שהוא כ"ש הגמון לפי' כדיעבד ול"ת הא תמרי לעיל (דף נמ.) גבי עובדא דבר קפרא דבירך בורא פרי התמרה תשיבת טפי מלגמון לפי שמצורדת טפי ל"ב גם כ"ש הגמון תשיבת טפי מברכת כ"ש התמרה ול"ל דלא תשיב כ"ש הגמון כל כך מב"ש התמרה כמו שתשוב כ"ש התמרה לכל הגמון גדולות דב"ש מלכל ומ"ש בהלכות גדולות דב"ש הגמון תקדים לב"ש התמרה למכולרת טפי היינו לפי המסקנא דלקמן דלפיגי בשאין ברכותיהן שוות וקי"ל כר' יהודה לכל להלי ליטעה דלמרי' דלא פליגי בשאין ברכותיהן שוות לל משוקם פסק דהלכות גדולות כדפירשנו לעיל: **מיתיבי** היו לפניו גמון וזיע מברך על הגמון וכו'. ופריך לימא דמברך ב"ש הגמון לחמרה לחילו לנבי זיע שהוא מלבעת המינים וכ"ש קליות שהן כמו כן מלבעת המינים דמברך עליהן ב"ש התמרה לפטור את *התפוחים לכן צריך להגיה הכי כדפרישית *לעיל בשאין ברכותיהן שוות כמו תפוחים וקליות: **אי"ר** ירמיה להקדים דל"ר יוסף וכו'. פירש"י והר"י לפי גרסת זו לחלת ה"ל דלמר רב יוסף כל המוקדם כל' יהודה דוקא לכל' שמעיה גרים למר רב יוסף וכו' ולחלת ה"ל לגיבת דרבנן ומיירי בשאין ברכותיהן זה מזה דהא לחזלין בשר מוקדם דלי בחביבין פשיטא דחביב קודם להא לפי' בשלר מינין לנבי שבעת המינין לשרי רבן המברך על חיטה שיבלה ומילתא דרב יוסף מילתא בפני עלמה ולא נהילה דבשמוך מלמע דגרם למר רב יוסף ולחלת ה"ל דקלמר רב חמדא ורב המנונא הוו יתבי בסעודתא וכו' ל"ל לה שבר לה מר להא דרב יוסף דלמר רב המוקדם וכו': **במאי** פליגי. כלומר מלי טעמא דר' יהודה לחמר שבעת המינין עדיף מלי עדיפות שייכא בהו לחמר בשאין יכולין לפטור אלר מינין ומבני להעדיפות הוי מן ההקדמה: **נפק** כדי רביעית יין וכו'. פי' אם אכל עלין לו נולבין כדי רביעית יין חייב לאכל אם אכל מהן כדי רביעית מים לא מחייב דלקיבי בקל חון מן הכלי אכל כי מסטרין ביין לריך שיעורא טפי שהיין הוא עב ומחזיק עודם קלת קודם שיפול מן הכוס רביעית יין ואם היה מים היה (ד) יולא יותר מרביעית* : **כלי** בעלי בתים. גבי כלי עץ מלינו לחייבו

[ופ"ש תוס' פירוש ד. ותוס' סוכה ו.]

בשלמא למ"ד תמרי דזיקא היינו דהכא קרי לה 'נובלות' סתמא והתם קרי לה תמרה אלא למ"ד בושלי כמרא ניתני אידי ואידי 'נובלות' תמרה או אידי ואידי 'נובלות' סתמא קשיא: היין לפניו מינין הרבה בו': אמר עולא מחלוקת בשברכותיהן שוות: רבי ירודה סבר "מין שבעה עדיף ורבנן סברי מין חביב עדיף אבל "בשאין ברכותיהן שוות ר"ה מברך על זה וחוזר ומברך על זה מיתיבי היו לפניו צנון וזית מברך על הצנון ופוטר את הזית הב"ע בשהצנון עיקר אי הכי אימא סיפא ר' יהודה אומר מברך על הזית שהזית ממין שבעה (ה) ליתיה לר' יהודה הא דתנן *כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופוטר את הטפלה ודלית ליה והתניא רבי יהודה אומר אם מחמת צנון בא הזית מברך על הצנון ופוטר את הזית לעולם בצנון עיקר עסקינן וכי פליגי רבי יהודה ורבנן במילתא אחריתי פליגי וחסורי מחסרא והכי קתני היו לפניו צנון וזית מברך על הצנון ופוטר את הזית בר"א כשהצנון עיקר אבל אין הצנון עיקר ר"ה מברך על זה וחוזר ומברך על זה ושני מינין בעלמא שברכותיהן שוות מברך על איזה מהן שירצה רבי יהודה אומר מברך על הזית שהזית ממין שבעה פליגי בה רבי אמי ורבי יצחק נפחא חד אמר מחלוקת בשברכותיהן שוות דרבי יהודה סבר מין שבעה עדיף ורבנן סברי מין חביב עדיף אבל בשאין ברכותיהן שוות דברי הכל מברך על זה וחוזר ומברך על זה והאי אמר אף בשאין ברכותיהן שוות נמי מחלוקת בשלמא למאן דאמר 'בשברכותיהן שוות מחלוקת' שפיר אלא למאן דאמר בשאין ברכותיהן שוות פליגי במאי פליגי? א"ר ירמיה להקדים דאמר רב יוסף ואיתימא רבי יצחק 'כל *המוקדם בפסוק זה מוקדם לברכה שנאמר ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש ופליגא דרבי חנן דאר' חנן *כל הפסוק כולו לשיעורין נאמר חמה דתנן *הנכנס לבית המנוגע וכליו על כתפיו וסנדליו ומבעותיו בידיו הוא והן טמאין מיד היה לבוש כליו וסנדליו ברגליו ומבעותיו באצבעותיו הוא טמא מיד והן טהורין *עד שישהא בכדי אכילת פרס (ל) פת חמין ולא פת שעורין מיכב ואוכלן בלפתן שעורה דתנן *עצם בשעורה ממא במגע ובמשא ואינו ממא באהל 'נפן כדי רביעית יין לנזיר תאנה "כגרוגרת להוצאת שבת רמון כדתנן *כל "כלי בעלי בתים שיעורן

(ה) גם' ממין שבעה וכו' ליח ליה: (ו) שם

(ז) תוס' ד"ה אכל וכו' דלפיגי בשאין ברכותיהן שוות וקי"ל כר' יהודה אכל להלי ליטעה דלמרי' דלא פליגי בשאין ברכותיהן שוות לל משוקם פסק דהלכות גדולות כדפירשנו לעיל: **מיתיבי** היו לפניו גמון וזיע מברך על הגמון וכו'. ופריך לימא דמברך ב"ש הגמון לחמרה לחילו לנבי זיע שהוא מלבעת המינים וכ"ש קליות שהן כמו כן מלבעת המינים דמברך עליהן ב"ש התמרה לפטור את *התפוחים לכן צריך להגיה הכי כדפרישית *לעיל בשאין ברכותיהן שוות כמו תפוחים וקליות: **אי"ר** ירמיה להקדים דל"ר יוסף וכו'. פירש"י והר"י לפי גרסת זו לחלת ה"ל דלמר רב יוסף כל המוקדם כל' יהודה דוקא לכל' שמעיה גרים למר רב יוסף וכו' ולחלת ה"ל לגיבת דרבנן ומיירי בשאין ברכותיהן זה מזה דהא לחזלין בשר מוקדם דלי בחביבין פשיטא דחביב קודם להא לפי' בשלר מינין לנבי שבעת המינין לשרי רבן המברך על חיטה שיבלה ומילתא דרב יוסף מילתא בפני עלמה ולא נהילה דבשמוך מלמע דגרם למר רב יוסף ולחלת ה"ל דקלמר רב חמדא ורב המנונא הוו יתבי בסעודתא וכו' ל"ל לה שבר לה מר להא דרב יוסף דלמר רב המוקדם וכו': **במאי** פליגי. כלומר מלי טעמא דר' יהודה לחמר שבעת המינין עדיף מלי עדיפות שייכא בהו לחמר בשאין יכולין לפטור אלר מינין ומבני להעדיפות הוי מן ההקדמה: **נפק** כדי רביעית יין וכו'. פי' אם אכל עלין לו נולבין כדי רביעית יין חייב לאכל אם אכל מהן כדי רביעית מים לא מחייב דלקיבי בקל חון מן הכלי אכל כי מסטרין ביין לריך שיעורא טפי שהיין הוא עב ומחזיק עודם קלת קודם שיפול מן הכוס רביעית יין ואם היה מים היה (ד) יולא יותר מרביעית* : **כלי** בעלי בתים. גבי כלי עץ מלינו לחייבו

[ופ"ש תוס' פירוש ד. ותוס' סוכה ו.]

(ה) גם' ממין שבעה וכו' ליח ליה: (ו) שם מכילת פרש תנח פת חמין וכו', ומלכלה בלפתן: (ז) תוס' ד"ה אכל וכו' דלפיגי בשאין ברכותיהן שוות וקי"ל כר' יהודה אכל להלי ליטעה דלמרי' דלא פליגי בשאין ברכותיהן שוות לל משוקם פסק דהלכות גדולות כדפירשנו לעיל: **מיתיבי** היו לפניו גמון וזיע מברך על הגמון וכו'. ופריך לימא דמברך ב"ש הגמון לחמרה לחילו לנבי זיע שהוא מלבעת המינים וכ"ש קליות שהן כמו כן מלבעת המינים דמברך עליהן ב"ש התמרה לפטור את התפוחים לכן צריך להגיה הכי כדפרישית לעיל בשאין ברכותיהן שוות כמו תפוחים וקליות: **אי"ר** ירמיה להקדים דל"ר יוסף וכו'. פירש"י והר"י לפי גרסת זו לחלת ה"ל דלמר רב יוסף כל המוקדם כל' יהודה דוקא לכל' שמעיה גרים למר רב יוסף וכו' ולחלת ה"ל לגיבת דרבנן ומיירי בשאין ברכותיהן זה מזה דהא לחזלין בשר מוקדם דלי בחביבין פשיטא דחביב קודם להא לפי' בשלר מינין לנבי שבעת המינין לשרי רבן המברך על חיטה שיבלה ומילתא דרב יוסף מילתא בפני עלמה ולא נהילה דבשמוך מלמע דגרם למר רב יוסף ולחלת ה"ל דקלמר רב חמדא ורב המנונא הוו יתבי בסעודתא וכו' ל"ל לה שבר לה מר להא דרב יוסף דלמר רב המוקדם וכו': **במאי** פליגי. כלומר מלי טעמא דר' יהודה לחמר שבעת המינין עדיף מלי עדיפות שייכא בהו לחמר בשאין יכולין לפטור אלר מינין ומבני להעדיפות הוי מן ההקדמה: **נפק** כדי רביעית יין וכו'. פי' אם אכל עלין לו נולבין כדי רביעית יין חייב לאכל אם אכל מהן כדי רביעית מים לא מחייב דלקיבי בקל חון מן הכלי אכל כי מסטרין ביין לריך שיעורא טפי שהיין הוא עב ומחזיק עודם קלת קודם שיפול מן הכוס רביעית יין ואם היה מים היה (ד) יולא יותר מרביעית* : **כלי** בעלי בתים. גבי כלי עץ מלינו לחייבו

[ופ"ש תוס' פירוש ד. ותוס' סוכה ו.]

שיעורן כרמונים. ניקב כמוליז רמון טהור בעלי בתים חסיס על כליהם הלכך ניקב כמוליז קטניות מגיעו לזיתים גיקב כמוליז זית מקמצ לגדוזים גיקב כמוליז תגוז מקמצם כו רמונים לכל מ' תומן הטומד למכור לו הוי שיעוריה בהכי: שיעור שיעוריה. תכילה חלב דם מהר ופיגול: דבש. תחמר בתורה הוא דבש תמרים וכוותבא היא תמרים: זה שני לאחר. לאחר זית ממן ודבש לכתיב בסיפיה דקרא הפסיק "לאחר" את הסדר וחזר לעסוק זיתים ותמרים משוכים(ה) מתמרים(ה) כרמונים שהרמון תמיד "לאחר" הכתובה בהקש המקרא "ודבש" שני "לאחר" הכתובה בסופו: ממן יהיב לן נגרי דפרזלא. רגילים של ברזל: ונשמעינך. כשמסך ונלך לחריך תמיד: הביאו לפניהם תאנים וענבים כיצד הסעודה. ולא נפתח את הפת [דת"ש הוו להו טפלה ואין תוכך בדבר שאין טעון ברכה לא לפניו ולא לאחריו] אלא מפתח את הפת בכסנין. לאחר תכילה ובהמ"ז, היו רגילים להביא כיסנין והן קליות לפי שיפין לגב כדאמרי' בעלמא (עירובין כח:) הני כיסני דמעטו לגירתא ומגירתא עמהן את הפת שנאכלים עם תבלין כעין תוכלי"ש שלנו ויש שמושין תוכן כמין לפתים ואוכלין מהן דבר מועט ומתוך שמושים בה תבלין הרבה ותגוזים ושקדים ומתכלה מועט לא הטעימוה ברכה מעין ג' מידי דהוה אפת תורו ודוחן דתמרינן בפרקין (דף לז:) בתמלה בורג מיני מזונות ולבסוף ולא כלום: פת פוטרת. בין לפניהם בין לאחריהם: דברים הבאים מתוך הסעודה. לגפת בהן את הפת: אין טעונין ברכה. דהוו להו טפלה הלכך כל מידי בין מזון בין פירות שהביאו לגפתן אין בו ברכה לא לפניו ולא לאחריו: שלא מתוך הסעודה טעונין ברכה. כגון פירות לפני' הביאן בתוך הסעודה שלא מתוך הסעודה לפתן: טעונין ברכה לפניהן. דלאו טפלה נינהו: בין לאחריהם. דאין ברכת המזון פוטרתן דלאו מזוני נינהו: דגורס

אבל אין טעונין ברכה לא לפניהן ולא לאחריהן. דלאו טפלה נינהו: אמר ר' יוסי ברבי חנינא ארץ שבל שיעוריה כזיתים, כל שיעוריה שלקא דעתך והא איכא הנך דאמרן? אלא ארץ שרוב שיעוריה כזיתים בבצק *בכותבת הגסה ביום הכפורים. *ואידך הני שיעורין בהדיא מי כתיבי? אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא. רב חסדא ורב המנונא הוו יתבי בסעודתא אייתו לקמייהו תמרי ורמוני שקל רב המנונא בריך אתמרי ברישא אמר ליה רב חסדא לא סבירא ליה מר להא דאמר רב יוסף ואיתימא ר' יצחק כל המוקדם בפסוק זה קודם לברכה? אמר ליה *זה שני לארץ וזה חמישי "לארץ" אמר ליה מאן יהיב לן נגרי דפרזלא ונשמעינך: איתמר הביאו לפניהם תאנים וענבים בתוך הסעודה: אמר רב הונא טעונים ברכה לפניהם ואין טעונים ברכה לאחריהם וכן אמר רב נחמן טעונים ברכה לפניהם ואין טעונים ברכה לאחריהם ורב ששת אמר טעונין ברכה בין לפניהם בין לאחריהם שאין לך דבר שטעון ברכה לפניו ואין טעון ברכה לאחריו אלא פת הבאה בכסנין בלבד, ופליגא דר' חייא *דא"ר חייא פת פוטרת כל מיני מאכל יויין פוטר כל מיני משקים, אמר רב פפא "הלכתא: דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה אין טעונים ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם, ושלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה: טעונים ברכה לפניהם ואין טעונים ברכה לאחריהם, לאחר הסעודה: טעונים ברכה בין לפניהם בין לאחריהם. שאלו את בן זומא מפני מה אמרו "דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה אינם טעונים ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם" אמר להם הואיל ופת פוטרתן, אי הכי יין נמי נפטריה פת? *שאני יין דגורס

אויתן לקמייהו תמרי ורמוני. ולא לגפת בהן את הפת דאם כן הוו להו פת עיקר ותן טפלה ותקן (דף מד.) מברך על העיקר ופוטר את הטפלה: **זה שני לאחרן**. מ"מ היכא דאיכא תמה וזית לו שעורים ותמרים מע"ג דשוין "לאחרן" מכל מקום המוקדם בפסוק דהיינו "לאחרן" יקדים לברכה: **הביאו** לפניהם תאנים וענבים בתוך הסעודה. וכגון שאין בתין לגפת את הפת אלא לקנוח סעודה: **אלא** פת הבאה בכסנין. דטעון ברכה לפניו ואין טעון ברכה לאחריו רק כורת בפתות רבות מידי דהוה לתורו ודוחן דתמרי' לעיל (דף לז:) בתמלה מברך במ"מ ולבסוף ולא כלום הוחיל ונתנו בהן שקדים ברכה. ופי' בקונט' אף אי' אם מכל מקום מתר בגמ"י קאמר ולא גרסינן דתמרי' לעיל כל זית מזה תלת דתמרי' לעיל כל זית בו מתמת המינין גריך ברכה מעין שלש ועוד לתמי קאמר כיסנין לימא כמי תורו ודוחן, ש"מ לריך לפרש דמיירי בתוך הסעודה קונם בהמ"ז דמיירי בה וס"ק חון מן הפת הבאה בכיסנין בתוך הסעודה קודם ברהמ"ז דאין טעון ברכה לאחריו דפטיר ליה בהמ"ז, אפי' לרב ששת מטום דהוי דבר מועט, אבל בלא סעודה אף לאחריו לריך לברך בורא מיני מזונות ולא נקט פת תורו ודוחן, שהרי אפילו בלא סעודה נמי אין לריכין ברכה מעין ג' לאחריו: לא קי"ל כרב ששת אלא כרב נחמן ורב יוסף דאמרי בחמן ג' ברכות ולהכי לא נקט פת תורו ודוחן, שהרי אפילו בלא סעודה נמי אין לריכין ברכה מעין ג' לאחריו: **יין** פוטר כל מיני משקין. ולכאורה מיירי דיין בלא סעודה לפי שהרי פת תיפוק ליה דלפעמ ליה פת לפתי' יין נמי לפה לומר הפסר בסמוך דפטור אי לאו טעמא דקונם ברכה לעלמו אלא מיירי בלא סעודה ואפ"ה יין פוטר ויש הלכתא כווחיה שהרי מפת פוטרת יין הלכה כמותו אלא לפסק רב פפא ש"מ גם מהא דקאמר יין פוטר וכו' יש הלכתא כווחיה: **הלכתא** דברים הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה. פי' אקונסם לגפת בהן את הפת אין טעונין ברכה לאחריו ולא לפניהם דהוו להו טפלה ולא נהירא אלי"ב מהני' פיה (דף מד.) למברך על העיקר ופוטר את הטפלה ומאי קמ"ל עלמא קאי דפריך בסמוך יין נמי נפטריה פת ומאי קאי כשבאותם היין היו טפלה לפת ואין במידי דקאי לפת מייריגן ואין לפרש לפירוש הקונטרס יין נפטריה פת כשהוא פחו ביינו קאמר דהוה ליה יין טפל דהא לא מצטרף עליו בענין זה אלא ולא מייירי בשאינה עשוי קאי מה שפי' רש"י דברים הבאים אלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה "כגון דייסת ואורז וכרוב אחיון של לפתן ובתין לזון ולשבוע טעונים ברכה לפניהם דלאו טפלה נינהו" ולא נהירא דאמרי' במתני' ברך על הפת פטר את הפרפרת וכגמ' מפרש דהוא הדין כל מעשה קדרה "ודברים הרגילים לבא לאחר הסעודה "פירש" כמו פירות ואפי' הבית בתוך הסעודה שלא מחמת לפתן טעונים ברכה בין לפניהם דלאו טפלה נינהו ובין לאחריהם דאין ברכת המזון פוטרתן דלאו מזוני נינהו כיון שבאו בתוך הסעודה דטעונים ברכה בין לפניהם בין לאחריהם ורמונים בתוך הסעודה אינם טעונים ברכה בין לפניהם בין לאחריהם. כגון פירות שבאו בתוך הסעודה שלא מחמת לפתן: טעונים ברכה לפניהן. דלאו טפלה נינהו: ובין לאחריהם. דאין ברכת המזון פוטרתן דלאו מזוני נינהו: **לאחר** הסעודה גרסי' ומ"ש לא גרסי' דברים הבאים בתוך הסעודה שהביאו לאחר הסעודה פי' לאחר שסלקו את הפת שוב אין הפת פוטרתן אלא אם כן הפת עלמה הביאו לאחר הסעודה ולא הפת שהביאו בתוך הסעודה וכן הרגילים לבא מחמת הסעודה שלנו למקום ידינו מן הפת כלל עד לאחר בהמ"ז אלא כל שעה שלנו תולין פירות או שום דבר קודם בהמ"ז דשעתו לאכול פת כל שעה וקי"ל כשפת דבר פשיא: **אי הכי** יין נמי נפטריה פת. דוחק יין מחמת סעודה אבי שהוא שוחה כמה פעמים דאי אלו הסעודה לא יאכה ולפטריה פת ומאי שאני יין דגורס ברכה לעלמו פירש"י דהברכה מקומות הוא בה ומברכין עליו אע"פ אחין לריכין לאחות כגון בקיזוח ובכרכה חירוסין ורבב"ח פי' משום דלריך לברך על היין בורא פרי הגפן ובתפלה כשהוא בשבעים בורא פרי העץ ועל שאר משקין שבכל מקום בדברו ומיהו תוחר ר"ת דבשאר משקין כמו מים ושכר הבאים מחמת הסעודה פת פוטרתן דאפי' יין הוה פוטר אי לאו דקונם ברכה לעלמו ודלא כמחזור ויטרי שכתב שמברכין למים ברכה בכל פעם ופעם ואפי' בתוך הסעודה דהוי כנמלך (ה) (מהר"ם) משום דיין זיין אבל מים לא זיינ כדאמר (לעיל לה.) הגודר מן המזון וכו' ופשיטא דלא פטר להו פת דאינה בכלל ברכת הפת":

מיהו

(ה) רש"י ד"ה זה וכו' תשובות מהרמ"ט שהרמון כלול והיכא מתחלים נמחק: (ב) תוס' ד"ה אי הכי וכו' כמלך וכו' דלא פריך מיין הכא משום דיין. תוס' ד"ה אי הכי וכו' ואפי' לפי' הקונט' לא ניחא

ברכה מאחרונה	ברכה ראשונה	
ל' בורא	ל'	א"י
ל' שהכל	ל'	ל'
ל' בורא	ל'	ל'

* א"י כ"כ בה"ג וגיטין דבא אחד משוה

דגורס ברכה לעצמו. רב הונא אכל *תליסר ריפתי בני תלתא תלתא בקבא ולא בריך א"ל רב נחמן עדי כפנא אלא *כל שאחרים קובעים עליו סעודה צריך לברך. רב יהודה הוה עסיק ליה לבריה בי רב יהודה בר חביבא אייתו לקמייהו פת הבאה בכסנין כי אתא שמעינהו דקא מברכי "המוציא", אמר להו מאי "ציצי" דקא שמענא דילמא "המוציא לחם מן הארץ" קא מברכיתו? אמרי ליה אין דתניא רבי מונא אמר משום רבי יהודה פת הבאה בכסנין מברכין עליה המוציא ואמר שמואל הלכה כרבי מונא, אמר להו אין הלכה כרבי מונא אתמר, אמרי ליה והא מר הוא דאמר משמיה דשמואל לחמניות מערבין בהן ומברכין עליהן המוציא? שאני התם דקבע סעודתיה עלייהו, אבל היכא דלא קבע סעודתיה עלייהו לא. רב פפא איקלע לבי רב הונא בריה דרב נתן בתר דגמר סעודתייהו אייתו לקמייהו מידי למיכל, שקל רב פפא וקא אכיל, אמרי ליה לא סבר לה מר גמר אסור מלאכול? אמר להו סלק אתמר. *רבא ורבי זירא איקלעו לבי ריש גלותא לבתר דסליקו תכא מקמייהו שדרו להו *ריסתנא מבי ריש גלותא רבא אכיל ורבי זירא לא אכיל א"ל לא סבר לה מר סלק, אסור מלאכול? א"ל אנן אתכא דריש גלותא סמכינן: אמר רב הרגיל בשמן שמן מעכבו אמר רב אשי כי הוינן בי רב כהנא אמר לן כגון אנן דרגילינן במשחא משחא מעכבא לן, ולית הלכתא ככל הני שמעתתא אלא כי הא דאמר רבי חייא בר אשי אמר רב שלש תכיפות הן *תכף לסמיכה שחיטה תכף לגאולה תפלה תכף לנטילת ידים ברכה אמר אביי אף אנו נאמר תכף לתלמידי חכמים ברכה שנאמר "ויברכני ה' בגללך" איבעית אימא מהכא שנאמר "ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף: **מתני'** ברך על היין שלפני המזון פטר את היין שלאחר המזון. ברך על הפרפרת שלפני המזון פטר את הפרפרת שלאחר המזון. ברך על הפת פטר את הפרפרת, על הפרפרת לא פטר את הפת ב"ש אף לא מעשה קדרה. היו *יושבין כל אחד מברך לעצמו, הסבו אחד מברך לכולן
בא

רש"י

דגורס ברכה לעצמו. בכמה מקומות הוא בא ומברכין עליו ואע"פ שלא היו צריכים לשתייתו: רב הונא אכל תליסר ריפתי. מפת הבאה בכסנין ולא בירך אחריו: אמר רב נחמן עדי כפנא גרסי': עדי. אלו. כלומר אלו לרעבון כאכלו ואכילה מרובה כזו לא נפטרת מברכה אלא כל שאחרים קובעין אכילתן בכך טעון בהמ"ז. כך פירש רב האי ורבותינו פירשו תליסר ריפתי מפת שלנו ולא בירך אחריו משום דלא שבע וקרא כתיב (דברים ח) ואכלת ושבעת וברכת וכך פי' רב יהודאי בה"ג ואינו כ"ל-דלית ליה לרב הונא והם החמירו על עצמן עד כזית ועד כביצה (לעיל דף כ:) ודלא כר"מ ודלא כר' יהודה (לקמן דף מט:): לחמניות. אובליא"ש בלע"ז: אסור מלאכול. עד שיברך בהמ"ז ויחזור ויברך על הבא לפניו דכיון דגמר אסח דעתי' מברכה ראשונה ומסעודתיה: סלק אתמר. אם סלק הלחם וכל האוכל מעל השלחן ועדיין לא ברכו אסור לאכול: ריסתנא. אמניסטרשיו"ן: אתכא דריש גלותא סמכינן. ואין סילוקתנו סלוק שדעתנו אם ישא משאות מאת פניו אלינו נאכל: הרגיל בשמן. למשוח ידיו אחר אכילה: שמן מעכבו. לענין ברכה שאפילו גמר וסלק ולא משח ידיו, עדיין סעודה קיימת ואוכל בלא ברכה: ולית הלכתא ככל הני שמעתתא. אין סיום סעודה תלוי לא בגמר ולא בסלוק ולא בשמן אלא במים אחרונים כ"ז שלא נטל מים אחרונים הוא מותר לאכול ומשנטל אסור לאכול: לנטילת ידים. דמים אחרונים, בהמ"ז, ולא יאכל כלום עד שיברך על מזונו: תכף לת"ח. המקריבו אליו ומארחו בביתו: ברכה. בביתו: **מתני'** ברך על היין כו'. נוהגין היו להביא קודם אכילה כוס יין לשתות כדתניא לקמן (דף מג.) כיצד סדר הסבה כו' ומביאין לפניהם פרפראות להמשיך אכילה כגון פרגיות ודגים ואח"כ מביאין השלחן לאחר גמר סעודה יושבים ושותים ואוכלים ומה הן אוכלים פרפראות כגון ביסני דמעלו ללבא ולחמניות, והוא יין ופרפרת שלאחר המזון ושניהם קודם בהמ"ז: מעשה קדרה. חלקא טרגים (א) וטיסני: היו יושבים. בלא הסבת מטות שמוטים על צדיהן שמאלית על המטה ואוכלין ושותין בהסבה: כל אחד ואחד מברך לעצמו. דאין קבע סעודה בלא הסבה:
בא

תוספות

מיהו ר"י ור"ת היו אומרים שלא לברך כלל אשאר משקין הבאין בתוך הסעודה וטעמא דפת פוטרת כל הדברים הבאים בשבילה והשתא יין פוטר כל מיני משקין לפי שעיקר משקה הוא והוא ראש לכל מיני משקין ולכך הוא העיקר והן טפלין לו לענין ברכה והלכך משקין הבאין מחמת הסעודה שבאין בשביל הפת לשרות המאכל וגם א"א לאכילה בלא שתיה והלכך פת פוטרתן חוץ מן היין כדקאמר גמרא טעמא ולהאי טעמא ניחא מה שאנו מברכים בפסח על החזרת על אכילת מרור לבד שהעולם מקשים אמאי אין מברכין נמי ב"פ האדמה וב"פ האדמה דשאר ירקות אינו פוטר כדקאמרינן התם כיון דאיכא הגדה והלל אסח דעתיה אלא וודאי טעמא הוי כיון דרחמנא קבעיה חובה דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו הוי כמו דברים הרגילין לבא מחמת הסעודה דפת פוטרתן: לחמניות. פרש"י אובליא"ש ולא נהירא דא"כ אפילו לא קבע נמי (ב) לבריך המוציא שהרי הוא לחם גמור שהרי תחלתו וסופו עיסה: ונראה לפרש דהיינו נילי"ש מיהו כי קבע סעודתיה עליה מברך עליו המוציא כמו בפורים מיהו רבינו שמשון פירש דאין לברך עליו המוציא דהוי כמו דייסא: סלק אתמר. משמע שדרכן היה (ג) לסלק השלחן קודם בהמ"ז ולכאורה קשה למנהג שלנו שאנו מקפידים שלא לסלק הלחם קודם (ד) ושמא בימיהם נמי לא היו מסלקין השלחן מקמי המברך כי אם מלפני שאר המסובין לפי שהיו להן שלחנות קטנים וכל אחד לפני עצמו אוכל על שלחנו אבל אנו שרגילים לאכול כולנו על שלחן אחד אין נאה לסלק השלחן עד לאחר ברכת המזון: רבי זירא לא אכל. תימה (ה) לפי מה שמפרשים העולם הב לן ונבריך אסור למשתי בלא ברכה שלפניו אמאי לא אכל לבריך עליה וליכול? ושמא היה תבשיל שהיה בו פת והיה צריך ברכת המוציא וכט"י וטורח היה לעשות כל כך: אתכא דריש גלותא סמכינן. מי ששכח לאכול אפיקומן ואמר הב לן ונבריך אינו היסח הדעת דאכן אתכא דרחמנא סמכינן ואם שכח ובירך ולא אכל אפיקומן א"צ לחזור (ו) דכל מצות לאו ליהנות ניתנו והא דאמרינן* כי אמר הב לן ונבריך אסור למשתי וכן אסורים כולן היינו דוקא כי אמר בעל הבית אבל לא אורח (וכי אסורים כולן היינו כי אמר בעה"ב אבל בשביל אורח אין נאסרין) ואף איהו גופא יכול לחזור ולאכול עם בעה"ב: **אתכא** דריש גלותא סמכינן. וכשרגיל לאכול מיני פירות ומביאין להם בזה אחר זה יש אומר שצריך לברך אכל חד וחד לפי שאין יודעים אם יתן להם בעה"ב יותר ונראה שאין צריך לברך לפי שסומכין על שלחן בעה"ב והיינו דבי ריש גלותא: **תכף** לנטילת ידים ברכה: והלכך כיון שנטל ידיו באחרונה לאחר סעודה אסור לאכול עד שיברך והוא הדין אם אמר הב לן ונבריך אפי' בלא נטילה*: **ברך** על הפת פטר את הפרפרת. נראה דמיירי בפרפרת שבתוך הסעודה דאי בפרפרת שלאחר הסעודה הא פסק רב פפא *דברים הבאים לאחר סעודה טעונין ברכה לפניהם ולאחריהם ורש"י פירש "פרפרת"=מיני דגים ופרגיות וקשה א"כ מאי קמ"ל דברך על הפרפרת דלא פטר את הפת ונראה כפירוש ר"ח דפירש "דפרפרת"=פת נטמה בקערה דלית בה תוריתא דנהמא דמברכין עליה בורא מיני מזונות והשתא ניחא דאצטריך לאשמעינן "ברך על הפרפרת לא פטר את הפת" אע"ג דהוא מין פת וכן משמע בגמרא דחשיב פרפרת *מעשה קדרה ומעשה קדרה היינו חלקא טרגים וטיסני כדאמרינן לעיל (לז.): **הסבו** אחד מברך לכלן. ואנו אין לנו הסבה אלא בפת בלבד ופת מהני אפי' בלא הסבה דדוקא לדידהו שהיו אוכלים בהסבה היו צריכים הסבה אלא ישיבה שלנו הוי קביעות לנו כהסבה דידהו שהם היו רגילים כל אחד להסב על מטתו ועל שלחנו אחד אבל עכשיו כולנו אוכלים על שלחן אחד וכשאנו אוכלין יחד היינו קביעותינו והכא דקאמר היו יושבין וכו' בגמרא משמע דמיירי בין בברכת המוציא בין בברכת המזון: בבהמ"ז כעובדא דתלמידי דרב בברכת המוציא מההיא דפליגי ביין אי בעי הסבה, ומיהו בני אדם האוכלים בדרך והולכים ולא ישבו כל אחד מברך לעצמו וא"ת מאי שנא דבמוגמר אפילו לא הסבו אחד מברך לכולם בירושלמי פריך ומשני משום דבמוגמר כולם נהנים ביחד אבל אכילה ושתיה אינה באה אלא לזה אחר זה:
אע"פ

עין משפט נר מצוה

קח א ב מיי' פ"ג מהל' ברכות הל' ט סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קסח סעיף יז:
קט ג ד שם סעיף ו וסעיף ח:
קי ה מיי' פ"ד מהלכות ברכות הלכה ז סמג שם טוש"ע או"ח סי' קעט סעיף ג:
קיא ו מיי' פ"ב מהל' מעשה קרבנות הלכה יב:
קיב ז מיי' פ"ו מהל' תפלה הל' יו טוש"ע או"ח סי' קיא סעיף א:
קיג ח מיי' פ"ו מהל' ברכות הל' כ סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קעו סעיף א וסי' קעז סעיף ... קפו:
קיד ט מיי' פ"ד מהל' ברכות הלכה יב סמג שם טור או"ח סימן קעד:
קטו י טור או"ח סימן קעד:
קטז כ מיי' פ"א מהל' ברכות הלכה יב סמג שם טוש"ע או"ח סי' קסז סעיף יא וסימן ריג סעיף א:

רב נסים גאון

שלש תכיפות הן תכף לסמיכה שחיטה. בתלמוד ארץ ישראל בפ' באמת קורין אבר תכף לסמיכה שחיטה דכתיב (ויקרא א) וסמך ושחט. תכף לנטילת ידים ברכה [שנאמר] (תהלים קלד) שאו ידכם קדש וברכו את ה'. תכף לגאולה תפלה שנאמר (שם יט) יהיו לרצון אמרי פי מה כתיב בתריה יענך ה' ביום צרה ובגמ' דפ"ק דשחיטת קדשים (דף לג:) אמרי תכף לסמיכה שחיטה דאורייתא:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מעשה קדרה חלקא טרגים. נ"ב ע"ל דף לז ע"א: (ב) תוס' ד"ה לחמניות וכו' לא קבע נמי לברך וכו' שהרי תחלתו וסופו עיסה: (ג) ד"ה סלק וכו' משמע שדרכן. נ"ב פירוש דקאמר לבתר דסליקו תכא וכו': (ד) בא"ד הלחם קודם. נ"ב כלומר ולמה לא מסלקין גם השלחן: (ה) ד"ה רבי זירא לא אכל תימה. נ"ב כה"ג בתוספות פרק כסוי הדם סוף דף פו וכ"כ הרא"ש: (ו) ד"ה אתכא דריש גלותא וכו' א"צ לחזור ולאכול:

מסורת הש"ס

[עי' תוס' ב"ב קנב: ד"ה פיליא ופי' רש"י ותוס' שבת קיט. ד"ה תליסר]
[רבה]
[פי' הלק ולקמן דף נ: פי' ריסתנא]
מנחות צג. [ביצה כ.]
[יושבין לאכול כ"ס ...]
[לעיל מא: ...]
[עי' תוס' סוטה לט. ד"ה כל]

תורה אור

ויברכני ה' בגללך (בראשית ל). ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף (בראשית לט).

גליון הש"ס

גמ' אלא כי הא דא"ר ... בסוגיין. אבל במ"ר דברים ובירושלמי פ' א"ע מבואר דקאי על נטילה ראשונה. ועיין תוס' סוטה דף ל"ט ע"א ד"ה כל וצ"ע:

קיז א מיי׳ פ״ו מהל׳ ברכות הל׳ יג סמג עשין כו טור או״ח סי׳ קפד:

[ע׳ תוס׳ עירובין לג. ד״ה ר״ש]

קיח ב מיי׳ פ״ד מהל׳ ברכות הל׳ יב סמג וטור שם:

קיט ג טוש״ע שם ס״ד:

קכ ד מיי׳ פ״ד מהל׳ ברכות הל׳ יב סמג וטור שם:

קכא ה ו מיי׳ פ״ד מהל׳ ברכות הל׳ ו סמג שם טוש״ע או״ח סימן קעו:

קכב ז ח מיי׳ פ״א מהל׳ ברכות הל׳ יב סמג שם טוש״ע או״ח סי׳ קסז סעיף יא:

רב נסים גאון

והוא אומר על המוגמר. גרסי׳ בגמ׳ דבני מערבא (הלכה ו) מה בין מתמר ובין יין מוגמר כלן מריחין יין אחד הוא שהוא פועם פשיטא של זו הבעיא דמוגמר אע״ג דמילתא ידועה היא שאין מביאין אותו אלא לאחר הסעוד׳ אחד מברך לכולן לפיכך שאל השואל מפני מה היין הבא בתוך המזון כל אחד ואחד מברך לעצמו והמוגמר אחד מברך לכולן יין אחד פועם ומברך כל אחד לעצמו:

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה נהר וכו׳ כך שמו הס״ד ואח״כ מ״ה ד״ה כיון דאמרו ניזיל וניכול לחמא בדוך פלן רישא דוקא:

גליון הש״ס

תוס׳ ד״ה הסבו אין וכו׳. תימה אמאי מקשה. עי׳ רשב״א בחידושיו שבת דף ב׳ ע״ב ד״ה כא ע״ש עליה. מוסף

תוספות

ואע״פ שאין מביאין את המוגמר אלא לאחר סעודה. וכבר ברכו ברכת המזון ויש הפסק בין יין למוגמר:

ורב ששת אמר אינו פוטר ורב נחמן אמר פוטר וכל תלמידי דרב וכו׳. ונראה דהלכה כתלמידי דרב דרב ששת קאי כוותייהו והלכתא כותיה דר״נ בדיני *וכרב ששת באיסורי ואע״ג דקי״ל *דרב ושמואל הלכה כרב באיסורי שאני הכא דכל תלמידי דרב פליגי עליה מסתמא כך שמעו מרב מיהו אין אנו צריכין לאותו פסק דאין אנו מושכין ידינו מן הפת כלל ונראה דיין שלפני סעודה פוטר את היין שבתוך הסעודה אע״ג דפסקינן הכא דיין שבתוך הסעודה אינו פוטר יין דלאחר הסעודה שאני הכא דזה לשרות וזה לשתות אבל זה לשתות וזה לשרות פוטר שפיר כגון יין שלפני הסעודה פוטר שבתוך הסעודה ומה דנקט שבתות וי״ט לאו דוקא דה״ה אם קבעו סעודה על היין בשאר ימות החול ואם הביא אדם יין לפני הסעודה לשתות בתוך הסעודה פשיטא דיין דלפני סעודה פוטרתו כיון דדעתיה למשתי וכן יין של קידוש פוטר יין שבתוך הסעודה וכן הבדלה אם הביא על שלחנו להבדיל דפוטר יין שלאחרי כן שבתוך הסעודה ושבתות וי״ט לאו דוקא ולא אתא למעוטי אלא נמלך ואפילו את״ל דדוקא נקט שבתות וי״ט מ״מ יש לומר ה״מ לענין שבא לפטור יין שלאחר המזון שהוא אחר שמשכו ידיהם מן הפת שאין רגילות לקבוע לשתות יין לאחר המזון בקביעות אלא בשבתות וימים טובים ולא בשאר ימים אבל לענין לפטור יין שבתוך המזון שרגילות לשתות ודאי אפילו בשאר ימים פטר ליה יין שלפני המזון אע״פ דזה לשתות וזה לשרות דעד כאן לא איבעיא לן אלא אי לשרות דלא חשיב מפיק לשתות אבל לשתות דחשיב ספי דהיינו יין שלפני המזון פשיטא דפוטר יין דלשרות וכן משמע כמי בערבי פסחים (דף קה.) גבי שקדשו בב״ה דר׳ יוחנן אמר אף ידי יין כמי יצאו ואין צריך לחזור ולברך על היין שבתוך הסעודה אע״ג דקדשו שלא במקום סעודה ס״ל לרבי יוחנן מדיצאו ידי קידוש מידי יין כמי יצאו ואף על גב דאיתותב רבי יוחנן היינו דוקא בשינוי מקום א״כ נראה משם דה״ה להבדלה דאין לחלק בין הבדלה לקידוש ולאפוקי מהני דחולקין ואמרי דוקא קידוש פוטר משום דאין קידוש אלא במקום סעודה אבל יין של הבדלה לא פטר אפילו הבדיל לאחר נטילה דהכי איירי הא דפסקינן דיין שלפני המזון פוטר היין שבתוך המזון דכבר נטל ידיו והכי משמע בסמוך מתוך הברייתא׳ כיצד סדר הסבה וכו׳ מיהו נראה כיון דנטל ידיו ודעתו לאכול ולשתות שם פוטר אפילו דהבדלה כדפריש מההיא דערבי פסחים ועוד דלא גרע יין דהבדלה מיין שלפני הסעודה דפטר ומיהו יש שמחמירין להבדיל קודם נטילת ידים לאפוקי נפשייהו מפלוגתא דלא ודאי צריך לברך אחריו ברכה מעין שלש ולא פטר יין שבתוך המזון: **יין** שבתוך המזון מהו שיפטור יין שלאחר המזון. ומיירי דלא הוה להו יין לפני המזון: **הסבו** אין לא הסבו לא. *תימה אמאי מקשה מדיוקא *ותקשי ליה מרישא בהדיא דקתני היו יושבים מברך כל אחד לעצמו וי״ל דאי מרישא הוה אמינא שישבו בשביל עסק אחר שלא היה דעתם מתחלה לאכול אבל אם ישבו אדעתא לאכול אפילו בלא הסבה נמי מהניא:

עשרה בני אדם שהיו מהלכין כו׳. ניזיל וניכול לחמא כו׳ כישבו והסבו דמיא. והשתא ניחא הא דפריש במתני׳ דמיירי בין בברכת המוציא בין בברכת המזון כדמשמע הכא מתוך הברייתא דעשרה בני אדם וכו׳ ולא״ת אמאי המתינו למיבעי עד ברכת המזון והיאך ברכו על הפת מתחלה וי״ל שמא מיירי דישבו לאכול זה אחר זה וברך כל אחד לעצמו המוציא:

מתני׳ גמרא

בא להם יין בתוך המזון כל אחד ואחד מברך לעצמו, אחר המזון אחד מברך לכולם והוא אומר על המוגמר ואע״פ שאין מביאין את המוגמר אלא לאחר סעודה: **גמ׳** אמר רבה בר בר חנה א״ר יוחנן לא שנו אלא בשבתות וימים טובים הואיל ואדם קובע סעודתו על היין אבל בשאר ימות השנה מברך על כל כוס וכוס אתמר נמי אמר רבה בר מרי א״ר יהושע בן לוי לא שנו אלא בשבתות וימים טובים ובשעה שאדם יוצא מבית המרחץ ובשעת הקזת דם הואיל ואדם קובע סעודתו על היין אבל בשאר ימות השנה מברך על כל כוס וכוס, רבה בר מרי איקלע לבי רבא בחול. חזייה דבריך לפני המזון והדר בריך לאחר המזון א״ל *יישר וכן אמר ריב״ל, רב יצחק בר יוסף איקלע לבי אביי בי״ט חזייה דבריך אכל כסא וכסא, א״ל לא סבר לה מר להא דריב״ל. א״ל נמלך אנא. איבעיא להו בא להם יין בתוך המזון מהו שיפטור את היין שלאחר המזון. אם תימצי לומר ברך על היין שלפני המזון פוטר את היין שלאחר המזון משום דזה לשתות וזה לשתות, אבל הכא דזה לשתות וזה לשרות לא או דילמא לא שנא. רב אמר פוטר, ורב כהנא אמר אינו פוטר, רב נחמן אמר פוטר, ורב ששת אמר אינו פוטר, רב הונא ורב יהודה וכל תלמידי דרב אמרי אינו פוטר איתיביה רבא לרב נחמן בא להם יין בתוך המזון כל אחד ואחד מברך לעצמו, לאחר המזון אחד מברך לכולם א״ל הכי קאמר אם לא בא להם יין בתוך המזון אלא לאחר המזון אחד מברך לכולם: ברך על הפת פטר את הפרפרת, על הפרפרת לא פטר את הפת, ב״ש אומרים אף לא מעשה קדרה: איבעיא להו ב״ש ארישא פליגי או דילמא אסיפא פליגי. דקאמר תנא קמא ברך על הפת פטר את הפרפרת, וב״ש מעשה קדרה ואתי ב״ש למימר לא מיבעיא פרפרת דלא פטרה להו פת אלא אפילו מעשה קדרה נמי לא פטרה או דילמא אסיפא פליגי דקתני ברך על הפרפרת לא פטר את הפת פת הוא דלא פטר אבל מעשה קדרה פטר, ואתו ב״ש למימר ואפי׳ מעשה קדרה נמי לא פטר. תיקו: היו יושבין כל אחד ואחד כו׳: הסבו אין לא הסבו לא ורמינהו עשרה שהיו הולכים בדרך אע״פ שכולם אוכלים מככר אחד כל אחד ואחד מברך לעצמו, ישבו לאכול אע״פ שכל אחד ואחד אוכל מככרו אחד מברך לכולם קתני ישבו אע״פ שלא הסבו אמר רב נחמן בר יצחק כגון דאמרי ניזיל וניכול לחמא בדוך פלן, כי נח נפשיה דרב אזלו תלמידיו בתריה כי הדרי אמרי ניזיל וניכול לחמא אנהר דנק, בתר דכרכי יתבי וקא מיבעיא להו הסבו דוקא תנן אבל ישבו לא או דילמא כיון דאמרי ניזיל וניכול ריפתא בדוכתא פלניתא כי הסבו דמי? לא הוה בידייהו, קם רב אדא בר אהבה

אהדר

רש״י

בא להם יין בתוך המזון כו׳. בגמ׳ מפרש טעמא (ד׳ מג.): והוא אומר על המוגמר. אותו שברך על היין הוא מברך על המוגמר שהיו רגילים להביא לפניהם אחר אכילה אבקת רוכלין על האש במחתות לריח טוב ומברכים עליו בורא עצי בשמים: לאחר סעודה. לאחר בהמ״ז שאינו מצרכי סעודה אפי׳ הכי מי שברך על היין שהתחיל בברכות אחרונות, גומרן: **גמ׳** לא שנו. דיין שלפני המזון פוטר את שלאחר המזון: אלא בשבתות כו׳. דדעתו לישב אחר המזון ולשתות וכי בריך ברישא אדעתא דהכי בריך: על כל כוס וכוס. דהוה כנמלך ומתחיל בשתיה בכל חד וחד: יישר. יפה עשית: וכן אמר ריב״ל. לעשות: לא סבר לה מר כו׳. דבי״ט לאו נמלך הוא: נמלך אנא. איני רגיל לקבוע סעודה על היין: בא להם יין בתוך המזון. וקודם המזון לא בא להם: אם תימצי לומר. להביא ראיה ממשנתנו דקתני דיין שלפני המזון פוטר את שלאחר המזון אינה ראיה דהתם זה לשתות וזה לשתות אבל שבתוך המזון לשרות אכילה שבמעיו הוא בא ולא היו רגילין לשתות בתוך הסעודה אלא מעט לשרות: לאחר המזון אחד מברך לכולן. קס״ד דה״ק דכשיבוא יין שני אחר המזון אחד מברך לכולן והא תנא ליה דכל אחד ואחד יברך על שבתוך המזון לעצמו וקא מצריך הו ברכה על שלאחר המזון: פטר את הפרפרת. אע״פ שאין צורך סעודה למלוי הכרס אלא לגמר אכילה: וכל שכן מעשה קדרה. שהוא לאכול לזון ממש: בדוך פלן. במקום פלוני דקבעו להם מתחלה מקום בדבור ועלה והזמנה הוי קביעות אבל ישבו מאליהן במקום אחד יחד אינה קביעות: אזלו תלמידיו בתריה. דקברוהו בעיר אחרת: נהר דנק. כך שמו (א): *רישא דוקא. דקתני היו יושבים בלא הזמנת מקום הוא דלא הוי קביעות אבל אלו שהזמינוהו לכך הוי קביעות ואחד מברך לכולן:

[שבת ע. סג: עירובין לג: פסחים ב״מ נה. סנה׳ ק. שבועות מ. מה: חולין יז: עא: עו:]

[גי׳ אחרת ס״ל לרש״י בנוסחת הגמ׳]

[תוספתא פ״ה ע״ש]

[ועי׳ תוס׳ שבת נט: ד״ה אלא]

לחדר קריעה לאחוריה. קרע שקרע בהספד רבו החזיר החלוק לאחוריו ומה שלאחור לפניו כדי לקרוע קרע אחר להרלות לבל עכשיו כיום המיתה על שהיו לריכים להורלה ואין יודעים להורות: רמי להו רבי. כדרמינן לעיל וע"כ מבעי ליה לאוקומי בריימתא בהני וקשיא לאחוריה ולקרע קריעה אחרינא אמר נח נפשיה דרב וברכת מזונא לא גמרינן עד דאתא ההוא סבא רמא להו מתניתין אברייתא ושני להו כיון דאמרי ניזיל וניכול לחמא בדוך פלן כהסבו דמי: הסבו אחד מברך: אמר רב לא שנו אלא פת דבעי הסבה אבל יין לא בעי הסבה ור' יוחנן אמר אפילו יין נמי בעי הסבה אבא דאמרי אמר רב לא שנו אלא פת דמהניא ליה הסבה אבל יין לא מהניא ליה הסבה ורבי יותנן אמר אפילו יין נמי מהניא ליה הסבה מיתיבי *כיצד סדר הסבה אורחין נכנסין ויושבין על גבי ספסלין ועל גבי קתדראות עד שיכנסו כולם הביאו להם מים כל אחד ואחד נוטל ידו אחת בא להם יין כל אחד ואחד מברך לעצמו, עלו והסבו ובא להם מים אף על פי שכל אחד ואחד נטל ידו אחת חזור ונוטל שתי ידיו בא להם יין אף על פי שכל אחד ואחד ברך לעצמו אחד מברך לכולם להאיך לישנא דאמר רב לא שנו אלא פת דבעי הסבה אבל יין לא בעי הסבה קשיא רישא? שאני אורחין דדעתייהו למיעקר ולהאיך לישנא דאמר רב לא שנו אלא פת דמהניא ליה הסבה אבל יין לא מהניא ליה הסבה קשיא סיפא? שאני התם דמנו דקא מהניא ליה הסבה לפת מהניא ליה הסבה ליין: בא להם יין בתוך המזון: *שאלו את בן זומא מפני מה אמרו בא להם יין בתוך המזון כל אחד ואחד מברך לעצמו לאחר המזון אחד מברך לכולם אמר להם הואיל ואין בית הבליעה פנוי: והוא אומר על המוגמר בר': מדקתני "והוא" אומר על המוגמר מכלל דאיכא עדיף מיניה "ואומאי הואיל והוא נטל ידיו[ת] תחלה באדרונה מסייע ליה לרב דאמר רב חייא בר אשי *אמר רב ידנוטל ידיו תחלה* באדרונה הוא מזומן לברכה. *רב ורבי חייא הוו יתבי קמיה דרבי בסעודתא א"ל רבי לרב קום משי ידך. חזייה דהדר מרתת אמר ליה רבי חייא *בר פרתי, עיין בברכת מזונא קאמר לך: אמר רבי זירא אמר רבא בר ירמיה מאימתי מברכין על הריח? משתעלה תמרתו א"ל רבי זירא לרבא בר ירמיה והא לא קא אתי? אמר ליה ולטעמיך המוציא לחם מן הארץ דמברך והא לא אכל אלא דעתיה למיכל הכא נמי דעתיה לארווחי. אמר רבי חייא בריה דאבא בר נחמני אמר רב חסדא אמר רב ואמרי לה אמר רב חסדא אמר זעירי "כל המגמרות מברכין עליהן "בורא עצי בשמים" חוץ מהמשך שמן חוץ הוא שמברכין עליו "בורא מיני בשמים" מיתיבי: אין מברכין בורא עצי בשמים אלא על אפרסמון של בית רבי ועל אפרסמון של בית קיסר ועל ההדס שבכל מקום תיובתא אמר ליה רב חסדא לרב יצחק האי משחא דאפרסמון מאי מברכין עליה? א"ל הכי אמר רב יהודה "בורא שמן ארצנו" א"ל בר מיניה דרב יהודה דחביבא ליה ארץ ישראל לכולי עלמא מאי? א"ל הכי אמר רבי יותן "בורא שמן עדב" אמר רב אחא בר אחבה האי משחא דמברכין עליה "בורא עצי בשמים אבל משחא מבישא לא, ורב כהנא אמר אפילו משחא מבישא טחינא לא נהרדעי אמרי "אפי' משחא מבישא אמר

כל לחד טעמא ידו לחם. מפני *כבוד הברכה ולא דמי לטעמא דלעיל דתם כל שמינהו ידיו לפירות הרוי מגסי הרוח כיון שאינו טועל שתי ידיו: בא להם יין וכו'. תע"ב דיין שלפני המזון פוטר יין שלאחר המזון כ"ש זה שלפנינו הוא שלפי הסבה הוי שבוי מקום ואריך לנרך: רואין ואין בית הבליעה פנוי. וי"מ כשאומר שברי מורי וסב מניחין לאחוז כדי לעשות הברכה ולעטות ממן שיהיו פטורים וכן משמע בירושלמי גבי הך בריימתא ה"מ בשאומרין לכל בבעל הבית פטור מפני שהכל פוטים שלו בעל הבית אבל הבית אין רבי חייא לוקח בעל הבית בתוך ביתו ואין ברכה לרבינו שלמען יתרבו דיין שהקהל חכמים שיברך כל אחד לעלמו אינו יוצא כלל בברכת מזיגו וגם שלא יתלוק בין פטי לשאינו פטי דאתי למטעי והטוב והמטיב יש מפרש שאומר לאחרים לכולי עלמא דהכי משמע הטוב לעלמו והמטיב לאחריני שכם שוקים ממנו ולביגו יתיר שלו היה לומר דלא היה לריך שיין נמי אין בית הבליעה פנוי ולא פליג בין הטוב וכין ברכת היין דמקום שהי טעמא הטוב לדידיה ומטיב לאחריני אינו פוטר אחרים דהא המטיב שייך אפי' שלא בפני המטיבין לו כדאמרי' לקמן בפרק הרואה (דף נה:) אמרו לו יולדה שמך זכר לומר ברוך הטוב והמטיב הטוב לדידיה והמטיב לאחרים אלא לריך עיון מהבדלה שלאחר מזונות ועומדים ליתר אלו פוטרין זה אח זה מיין ומהבדלה אחרי שאין אחד מהן לא יוצאים ולא משוכין ושמע י"ל מתוך שקובעין עלמן כדי לגמוע ידי הבדלה קבעי נמי לכולה מילתא ולכך נראה ועוד למבדיל וגם לשומעים שיכוונו בשעת הבדלה שלא יהיה נראה כקובע ופוטר אותם: **כל** המוגמרות מברכין עליהן בורא עצי בשמים. תע"ש שמברכו ואין עני בשמים כאן: **ועל** ההדס שבכל מקום. בשל הלכות גדולות לא גריס תיובתא ומשני תנא הדס וכל דהמי ליה כלומר שעיקרו לריך לאפוקי תפוחים ותפוזים שאין עיקרן לריח אלא לאכול ומי שהולך בבית השם שם בשמים ויש שם מיני בשמים שמריח בהן ומסתפקא ליה לי ממין עץ לי ממין הדסה הוא יש מפרשים שמברך שהכל נהיה בדברו דעל טעון שם ברך שהכל יצא והרב רבינו משה מקולי היה אומר שיברך בורא מיני בשמים:

משנה כיצד מברכין סדוכסין שומשמין וורד ועני בשמים זמן מרובה וקולפין השומשמין ריח של בשמים ושומנים ושותנים לותם ויש בו ריח של בשמים ומשמח עמיתו קרוב לטעימה טעונים עליהם עני בשמים ואינו קולט כל כך הריח:

שמן

ת"ל מ"ו סד בהגהות

לקמן שם: *ר' יוחנן [ר' יוסי בן חנינא]

[שם]

פי' בר גדולים [שבת ג. ושם מרבי' בן גדולים ופ"מ לעיל יב.]

ספסל פ"ד

ספסל פ"ד

ספסל פ"ד

[ועי' מ"ש פוסקי ספרדים קמן. ד"ה כל שמינהו כי' ותו' מנחם יח:ד"ה כשהסב]

כבב א מיי' פ"ו מהל' ברכות שם סמג עשין כו טור שו"ת סי' קעד סוס"ש שו"ת סימן ריג סעיף ג:

כבד ב מיי' פ"ד מהל' ברכות הלכה יב סמג שם סוס"ש שו"ת סי' קעד סעיף ח:

כבה ג מיי' פ"ז מהל' ברכות הלכה יב סמג שם סוס"ש שו"ת סי' קפו סעיף ו:

כבו ד מיי' פ"ח מהל' ברכות הלכה יב סמג שם סוס"ש שו"ת סי' קפו סעיף ז:

כבז ה מיי' שם סוס"ש שו"ת סימן רפז סעיף יב:

כבח ו מיי' שם וטל' ח סוס"ש שם סעיף יב:

כבט ז מיי' שם סוס"ש ג סוס"ש שם סעיף ד:

קל ח מיי' שם סוס"ש שם סעיף ה:

גמ' שלחי כתם דתנו דקא מהניא ליה כסבה. עי' לעיל דף ליט ע"ש כרש"י ד"ה הקוט והנופח, ד"ה מזן:

[ת] גמ' (ותמהני קושיל וכוח) נטל ידיו כתחלה) נמחק:

נוסח ברכת פרות ו. מאימתי מברכין על פרות

ב. ברכות טעונות ברוח

מתנה (דף מ"ג ב)

מעשה טעונה

מתנה

דעות בדבון קוט ושמן הקוט

טבו שמן הקוט

אמר רב גידל אמר רב האי סמלק מברכין עליה "בורא עצי בשמים" אמר רב חננאל אמר רב הני חלפי דימא מברכין עלייהו "בורא עצי בשמים" אמר מר זוטרא מאי קראה? °והיא העלתם הגגה ותטמנם בפשתי העץ *(רב משרשיא אמר) האי נרקום דגנוניתא מברכין עליה "בורא עצי בשמים" דדברא "בורא עשבי בשמים" אמר רב ששת הני סיגלי מברכין עלייהו "בורא עשבי בשמים" אמר מר זוטרא "האי מאן דמורח באתרוגא או בחבושא אומר "ברוך שנתן ריח טוב בפירות" אמר רב יהודה * "האי מאן דנפיק ביומי ניסן וחזי אילני דקא מלבלבי אומר "ברוך שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להתנאות בהן בני אדם" אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב "מנין שמברכין על הריח? שנאמר °כל הנשמה תהלל יה" איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו? הוי אומר זה הריח ואמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב עתידים *בחורי ישראל שיתנו ריח טוב כלבנון שנאמר °ילכו יונקותיו ויהי כזית הודו וריח לו כלבנון": ואמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב מאי דכתיב °"את הכל עשה יפה בעתו" מלמד שכל אחד ואחד יפה לו הקב"ה אומנתו בפניו אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי תלה ליה קורא לדבר אחר *ואיהו דידיה עביד ואמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב אבוקה כשנים, וירח כשלשה איבעיא להו "אבוקה כשנים" בהדי דידיה או דילמא "אבוקה כשנים" לבר מדידיה ת"ש "וירח כשלשה" אי אמרת בשלמא בהדי דידיה שפיר אלא אי אמרת לבר מדידיה, ארבעה למה לי והאמר מר לאחד נראה ומזיק לשנים נראה ואינו מזיק לשלשה אינו נראה" כל עיקר אלא לאו שמע מינה "אבוקה כשנים" בהדי דידיה שמע מינה: *ואמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב ואמרי לה אמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא ואמרי לה אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש "ואל ילבין פני חברו ברבים, מנלן? מתמר שנאמר °"היא מוצאת וגו': ת"ר הביאו לפניו שמן והדס ב"ש אומרים מברך על השמן ואח"כ מברך על ההדס וב"ה אומרים °מברך על ההדס ואח"כ מברך על השמן אמר ר"ג אני אכריע שמן זכינו לריחו וזכינו לסיכתו הדס לריחו זכינו לסיכתו לא זכינו *א"ר יוחנן הלכה כדברי המכריע רב פפא איקלע לבי רב הונא בריה דרב איקא, אייתו לקמייהו שמן והדס שקל רב פפא בריך אהדס ברישא והדר בריך אשמן אמר ליה לא סבר לה מר הלכה כדברי המכריע? אמר ליה הכי אמר רבא (א) הלכה כב"ה °ולא היא [א] *לאשתמוטי נפשיה הוא דעבד ת"ר *הביאו לפניהם שמן ויין ב"ש אומרים אוחז השמן בימינו ואת היין בשמאלו מברך על השמן וחוזר ומברך על היין ב"ה אומרים אוחז את היין בימינו ואת השמן בשמאלו מברך על היין וחוזר ומברך על השמן וטחו בראש השמש ואם שמש ת"ח הוא טחו בכותל מפני שגנאי לתלמיד חכם לצאת לשוק כשהוא מבושם ת"ר ששה דברים גנאי לו לתלמיד חכם אל יצא כשהוא מבושם *לשוק *ואל יצא יחידי בלילה ואל יצא במנעלים המטולאים ואל יספר עם אשה בשוק ואל יסב בחבורה של עמי הארץ ואל יכנס באחרונה לבית המדרש ויש אומרים אף לא יפסיע פסיעה גסה, ואל יהלך בקומה זקופה אל יצא כשהוא מבושם לשוק א"ר אבא בריה דר' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן במקום שחשודים על משכב זכור אמר רב ששת לא אמרן אלא בבגדו אבל בגופו זיעה מעברא ליה אמר רב פפא * ושערו: כבגדו דמי ואמרי לה כגופו דמי °ואל יצא יחידי בלילה משום חשדא ולא אמרן אלא דלא קביע ליה עידנא אבל קביע ליה עידנא מידע ידיע דלעידניה קא אזיל ואל יצא במנעלים המטולאים מסייע ליה לרבי חייא בר אבא *דאמר ר' חייא בר אבא גנאי הוא לתלמיד חכם שיצא במנעלים המטולאים איני והא ר' חייא בר אבא נפיק? אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן בטלאי על גבי טלאי ולא אמרן אלא בפנתא אבל בגילדא לית לן בה, ובפנתא [ב] לא אמרן אלא באורחא אבל בביתא לית לן *בה, ולא אמרן אלא בימות החמה אבל בימות הגשמים לית לן בה °ואל יספר עם אשה בשוק אמר רב חסדא ואפילו היא אשתו תניא נמי הכא אפילו היא אשתו ואפילו היא בתו ואפילו היא אחותו לפי שאין הכל בקיאין בקרובותיו °ואל יסב בחבורה של עמי הארץ מאי טעמא דילמא אתי לאמשוכי בתרייהו ואל יכנס אחרונה לבית המדרש משום דקרו ליה *פושע ויש אומרים אף לא יפסיע פסיעה גסה דאמר מר *פסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם מאי תקנתיה להדריה בקדושא דבי שמשי °ואל יהלך בקומה זקופה דאמר מר [ג] המהלך בקומה זקופה אפילו ארבע אמות כאילו דוחק רגלי שכינה דכתיב °מלא כל הארץ כבודו:

מתניתין

תוספות

שמן והדס. האי שמן להריח הוא דאי להעביר הזוהמא הא אמרינן בפרק אלו דברים (לקמן נג.) דאין מברכין עליו: הכי אמר רבא הלכתא כבית הלל ולא היא לאשתמוטי נפשיה הוא דקא עביד. כך כתוב בספרים שלנו ובפירוש רש"י אבל רב אלפס פסק כרבא, משמע שלא היה גורס בספרו ולא היא וכו': *האי מאן דמורח באתרוגא ובחבוש' מברך וכו'. ודוקא כשמריח בהם אבל אם בא לאכול מהם אין לברך ברכת ריח כי אם ברכת אכילה: באוכלי

רש"י

סמלק. יסמי"ן קורין לו בלשון ישמעאל והוא מין עשב שיש בו שלש שורות של עלין זו למעלה מזו ושלשה עלין לכל שורה: חלפי דימא. בוסם שקורין אשפי"ג והוא שבולת נרד ועשוי כעין גבעולי פשתן (נ) דאשכחן גבעולין דאיקרי עץ: נרקום. חבצלת השרון בה"ג: דגנוניתא. הגדל בגינה: סיגלי. ויול"ש בלעז: חבושין. קודוניי"ש בלעז: להתנאות. ליהנות: כלבנון. שמריחין עליו ופרחיו: יפה לו אומנתו. ואפי' בורסי נאה לו אומנתו בעיניו ועשה הקדוש ב"ה כן שלא יחסר העולם אומנות: קורא. רך הגדל בדקל תלה אותו לחזיר והוא יגלגלנו באשפה שזו היא אומנתו: אבוקה כשני בני אדם. לענין היוצא בלילה דאמר מר אל יצא אדם יחידי בלילה: וירח כשלשה. ויש חלוק בין שנים לשלשה כדלקמן: לאחד נראה. השד ומזיקו: היא מוצאת והיא שלחה וגו'. ואילו בהדיא לא אמרה אלו הסימנים של יהודה הם ולו אני הרה, אלא לאיש אשר אלה לו אנכי הרה" אם יודה יודה ואם לאו אשרף ולא אלבין פניו: שמן והדס. בסוף הסעודה שמן לסוך ידיו להעביר זוהמא האוכלים והדס להריח כמו שאמרנו: אני אכריע. לצד בית שמאי: זכינו לריחו ולסיכתו. כגון משחא כבישא הלכך שמן עדיף: ולא היא. לא אמר רבא הלכתא כב"ה אלא רב פפא אכסיף לפי שטעה והשמיט עצמו בכך: שמן ויין. זהו יין שלאחר המזון ואין זה כוס של ברכה: חוזר ומברך על היין. כגון בחול שאין היין קבע ואין היין שלפני המזון פוטרו: שמן בימינו. לפי שעליו מברך תחלה: מברך על השמן. °בורא שמן ערב: וטחו בראש השמש. כדי שלא יצא בידיו מבושמות בשוק שגנאי הוא לתלמיד חכם: שחשודים על משכב זכור. מבשמין עצמם כדי שיתאוו להם: ושערו כבגדו דמי. דלא שכיח ביה זיעה: ואמרי לה כגופו. דשכיח ביה זיעה: משום חשדא. של זנות: דלא קביע ליה עידנא. שלא קבעו לו רבו קביעות ללמדו בלילה: בפנתא. אנפוני"א בלעז שעל גבי הרגל: גילדא. עקב שקורין שול"א: בימות הגשמים. הטיט מכסהו: אפי' היא אשתו. שאין הכל מכירין בה וחושדין אותו: דקרו ליה פושע. מתעצל: בקדושא דבי שמשי. ששותה כוס של קידוש בשבת בלילה:

מתני'

עין משפט נר מצוה

קלא א ב מיי' פ"ט מהל' ברכות הל' ו סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' רטז סעיף ז:
קלב ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ט:
קלג ד טוש"ע שם סעיף ח:
[עייך לעיל קודם ד"ה שמן]
קלד ה מיי' שם הל' א טוש"ע שם סע"ב:
קלה ו מיי' פ"י מהל' ברכות הל' יג סמג שם טוש"ע או"ח סי' רכו:
קלו ז מיי' פ"ט מהל' ברכות סמג שם טוש"ע או"ח סימן רטז סעיף א:
קלז ח מיי' פ"ו מהל' דעות הלכה ח:
קלח ט מיי' פ"ט מהל' ברכות הל' ג סמג עשין כז טוש"ע א"ח סי' רטז סעיף יא:
קלט י מיי' פ"ז מהל' ברכות הלכה יד ופ"ט הלכה ד סמג שם טור או"ח סי' רי"ב וטור וש"ע או"ח סימן רו סעיף ד:
קמ כ ל מ נ מיי' פ"ה מהל' דעות הל' ט:
קמא ס שם הלכה ז:
קמב ע שם הלכה ג:
קמג פ צ שם הלכה ח:

רב נסים גאון

ששה דברים גנאי לתלמיד חכם אל יצא יחידי בלילה. ובמסכת שחיטת חולין בפ' גיד הנשה (דף צא) אמרינן ויאבק איש עמו אמר ר' יצחק מכאן לתלמיד חכם שלא יצא יחידי בלילה. ויש אומרים אף אל יהלך בקומה זקופה ובפרק האשה נקנית (קדושין דף לא) אמרינן אמר ר' יהושע בן לוי אסור לאדם שיהלך ד' אמות בקומה זקופה שנאמר (ישעיה ו) מלא כל הארץ כבודו:

[וע"ל רמ"ע מפאנו סי"ם כ' רב פפא מסברא דנפשיה פליג על ר' יוחנן ולא מתמת כוספא הוא דבעי לאשתמוטי אלא במדת חסידות ותלה בגדולם ברכו ואי לאו דקים ליה דהכי הלכתא לא עביד עובדא בנפשיה והכי קי"ל בכל דוכתא מעשה רב]
מס' ד"א זוטא פ"ו

הגהות הב"ח

(א) גמ' הלכה כב"ה (ולא היא וכו' דעבד) תא"מ. ונ"ב האלפסי לא גרס ליה: (ב) רש"י ד"ה חלפי וכו' גבעולי פשתן מאי קרא דאשכחן:

[הרמב"ם לא הזכיר אלא החלוק בין ימות החמה לאסור וימות הגשמים מותר אבל ההפרש בין פנתא לגילדא. וכן בין לאורחא או בביתו השמיט אמנם כרי"ף בברכות ויותר ביאור בשבת פ' אלו קשרים הביא כל דרכים אלו ועי' בלחם משנה הל' דעות פ"ה דין ט]

מסורת הש"ס

[נ"ל אמר רב משרשיא] [ר"ס יח.] [נ"ל בחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא שיתנו וכו' ע"ו] [גי' הערוך והוא לדידיה אזיל ע"ש ערך קר] ב"מ נט. כתובות סז: סוטה י: [ע' תוספות פסחים כה. ד"ה אין ותו' ב"ק קיג. ד"ה הכרעה] [תוס' פ"ה] [ע' חולין צא. פסחים קיב:] זבחים יט. [שבת קיד. ע"ש] גי' רש"ל עצל שם קיב: [תענית י:] [ע' תוס' תענית י: ד"ה פסיעה]

הגהות הגר"א

[א] גמ' (ולא היא לאשתמוטי נפשיה הוא דעבד) נמחק ונ"ב הרי"ף ל"ג: [ב] שם (ובפנתא ל"א אלא באורחא אבל בביתא ל"ל בה) תא"מ: [ג] שם (דאמר מר המהלך בקומה זקופה אפי' ד"א כאלו דוחק רגלי שכינה) תא"מ ונ"ב הרי"ף והרא"ש ל"ג לה:

גליון הש"ס

גמ' ולא היא לאשתמוטי נפשיה. עי' בקרבן עדה בירושלמי נזיר פ"ז דף כ"ט ד"ה איתיה ולא מלקי. ועי' בתשובת הרלנב"ח דף רע"ט ד"ה ונבר מן דין: רש"י ד"ה סמלק וכו' והוא מין עשב. כדאמרינן אח"כ הני סגלי. מבואר דסיגלי לא הוי יסמין. וכמו שפי' רש"י סיגלי (ויול"ש בלע"ז). ועי' רש"י על התורה (בראשית ל יד) ובהא"מ שם: רש"י ד"ה מברך על השמן בורא שמן ערב. עי' לקמן נ"ג ע"א ברש"י ד"ה אין מברכין עליו:

מתני' מלית: כל דבר מנוח: **גמ'** פירוש נגוסר · פירוש תרן יס כנגד המזרח מן הפתח: **זיונא'**. משמע מידי דכר לחילוה: **מזונא'**. דבר הסובב: **דמריך דובבת מפתחי'**. שהזבוב מחליק ממלמו מתוך לחלח פניס בשרו מחליק: **עד דמריב**. דעתו מטרפת: **באובלי** פירוש נגוסר שמו. שהמלית עיקר שהות בח להניח הלב שהחזק מפני מניקות הפירות והפת שלחתרין מפל וחינו בח חלח בשביל המלית ופ"ם פירות הוי עיקר ומלית מפל ולבריך על הפירות ולפטר כולהו: וי"ל דמייתי שלח לכל הפירות בחומו מעמד ל"ש בשעה שחכל פירות גוסר לח היה יודע שם עדיין מלית ופת דלח היה שהחזק מפני מניקות: **מברך** על המלית. ולח על גב דחמעיין דפת פוטר לח הפרפרת לימטריך לחמעיין דפעמיס דפת מפל: **רבי** עקיבה אומר לפי' לחכל פלק והות מזונו כו'. ולח דמי להניח לטעיל (דף לז.) דר"ג נמן רשות לר"ע לברך וכו' דשמני הכח דחיקבע מזונים עליה: **על** הטן ועל פרי הטן. לחכל על היין מברכיס על הגפן ועל פרי הגפן דיין קובע ברכה לעלמו משום שביכותיה הוח דחין לחחריו וכחמיחה יש שחומטין על החרן ועל הפירות ויש שחומטין על הגפן ועל פרי הגפן מיהו לכחורה משמע דר"ע לעשות החמיחה שהרי חין לחו מטפין רק לומר פרי הגפן במקום פרי הטן לכל בעלמח היכח דלח מברכין על הטן ועל פירות דיין בסמיכות על החרן ועל המיחוני מלריך להזכיר בה מעין המחוכע בשבח וכ"ע וכן משמע בירו' ומיהו לח נהגו העולם כן ויכול להיות שמזכירים מעין המחוכע הייט דוקח בימיהס שהיו רגילין לקבוע חיין ותמיני פירות לכל החיכח לח קבעי ופר"ח היכח דלכיל מיני מזונות כגון דייסח ותמיס ושפי מחרת מברך בורך חתה ה' לחי"ה על המחיה ועל הכלכלה על הגפן ועל פרי הגפן ועל פרי הטן ועל הטבת הארץ וכו' ותוסס בח"י לחי"ה על החרן ועל המחיה ועל הפירות ולח הוי מחיה בשחיס להחרן היח המוליחה המחיה והפירות:

אינהו מיכל לכלי ולחן מברכין. משמע שחין נרלה למקטן שידברו החמורחים דבשל בשביל בני חרן ישרחל כי כך פר"ח גבי (קדושין כב:) לעולם ישח חדם ולחר כך ילמוד חורה ולחר כך ישח חשה ומסיק הח לן והח להו ופירש ר"ח דר' יוחנן היה מדבר בשביל חלמידיו שהיו מבבל דשמח הכח קיס ליה למקטן דבלותה שעה שלחר כך חסדח הח מילחח לח היה לפניו חוס חלמיד חח"י וכן לח חוס חלמיד מבבל לפני רבי יוחנן ות"ל לח היה מזכיר רב חסדח שהיה מבבל כי חס לבני בבל ולהכי פריך היחך יברכו בני בבל על החרן ועל פירותיה משמע דקחי דוקח על פירות של חרן ישרחל וחס חינס חוכלים חותן: **מעדינן**

מתני' *הביאו לפניו מליה (ה)ופת עמו מברך על המליה ופוטר את הפת שהפת מפלה לו *וה הכלל כל שהוא עיקר ועמו מפלה מברך על העיקר ופוטר את המפלה: **גמ'** ומי איכא מידי דהוי מליה עיקר ופת מפלה? אמר רב אחא בריה דרב עויא אמר רב אשי **באובלי** פירות גנוסר שנו. *אמר רבה בר בר חנה כי הוה אזלינן בתריה **דרבי יוחנן** למיכל פירות גנוסר כי הוינן בי מאה מנקטינן ליה לכל חד וחד עשרה עשרה וכי הוינן בי עשרה מנקטינן ליה כל חד וחד מאה מאה, וכל מאה מינייתו *הוה מחיוק להו צנא בר תלתא סאוי *ואכיל להו, ומשתבע, דלא מטעים זיונא, ויונא ס"ד? אלא אימא מזונא **דבי אבהו** אכיל עד דהוה שריק ליה דודבא מאפותיה **ורב אמי ורב אסי** הוו אכלי עד דנחור מזייהו **רשב"ל** הוה אכיל עד דמריד ואמר להו רבי יוחנן לדבי נשייאה והוה משדר ליה רבי יהודה נשיאה באלושי אבתריה ומייתי ליה לביתיה **בי אחא רב בימי** אמר עיר אחת היתה לו לינאי המלך בהר המלך שהיו מוציאים ממנה ששים רבוא ספלי טרית לקוצצי תאנים מע"ש לע"ש **בי אחא רבנן** אמר אילן אחד היה לו לינאי המלך בהר המלך שהיו מורידים ממנו ארבעים סאה גוזלות משלש בריכות בחדש **בי אחא ר' יצחק** אמר עיר אחת היתה בארץ ישראל וגופנית שמה שהיו בה שמנים זוגות אחים כהנים נשואים לשמנים זוגות אחיות כהנות ובדקו רבנן מסורא ועד נהרדעא ולא אשכחו בר מבנתיה דרב חסדא דהוו נסיבן לרמי בר חמא ולמר עוקבא בר חמא ואע"ג דאינהי הוו כהנתא אינהו לא הוו כהני. אמר רב-כל סעודה שאין בה מלח אינה סעודה, אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן כל סעודה שאין בה *שריף אינה סעודה:

מתני' אבל ענבים ותאנים ורמונים מברך אחריהם שלש ברכות דברי **רבן גמליאל** וחכ"א ברכה אחת (מעין שלש) ר"ע אומר אפי' אבל שלק והוא מזונו מברך עליו ג' ברכות *השותה מים לצמאו מברך שהכל נהיה בדברו ר' טרפון אומר *בורא נפשות רבות וחסרונן: **גמ'** מ"ט דר"ג דכתיב °ארץ חטה ושעורה וגו' וכתיב °ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם וגו' וכתיב °ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך', **ורבנן**, 'ארץ' הפסיק הענין, **ור"ג** נמי 'ארץ' הפסיק הענין? **הוא** מבעי ליה °למעוטי הכוסס את החטה. א"ר יעקב בר אידי א"ר חנינא °כל שהוא מרמשת המינין: **ברתחלה** מברך עליו **במ"מ ולבסוף** ברכה אחת מעין שלש. אמר **רבה בר מרי אריב"ל** כל שהוא משבעת המינין: **ברתחלה** מברך בורא פרי העץ **ולבסוף** ברכה אחת מעין שלש. א"ל אביי לרב דימי מאי ניהו [ה] ברכה אחת מעין שלש? א"ל °**אפירי דעץ** על העץ ועל פרי העץ ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שהנחלת לאבותינו לאכול מפריה ולשבוע מטובה רחם ה' אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל מקדשך ועל מזבחך ותבנה ירושלים עיר קדשך במהרה בימינו והעלנו לתוכה *וישמחנו בה כי אתה טוב ומטיב לכל, **דתמשת המינין** "על המחיה ועל הכלכלה ועל תנובת השדה כו'-וחותם-על הארץ ועל המחיה" מי**תתם** במאי חתים (כי אתא) רב דימי אמר רב, **חתים** בר"ח ברוך מקדש ישראל וראשי חדשים הכא מאי) **רב חסדא** אמר "על הארץ ועל פירותיה" **ור' יוחנן** אמר "על הארץ ועל הפירות" א"ר עמרם *ולא פליגי, הא לן והא להו מתקיף לה ר"נ בר יצחק אבלי ואנן מברכין? °אלא איפוך **רב חסדא** אמר "על הארץ ועל הפירות" **ר' יוחנן** אמר "על הארץ ועל פירותיה"

אמר

תורה אור

נעיל לה: מח. [תשמרו בבוחיה כי אתה ה' טוב וכו']

פירוש ג. [ברכות ה.]

נ"ל לא היה הטעל

ר"ל שרף פי' ממעיו לח ממחלל שבמעי' פרק]

פיחוין יד: [ברכות ה.]

דברים ח [ח] שם

קטן א מיי' פ"ג מהל' ברכות הלכה ה ובלבה ז סמג עשין כח טוש"ע או"ח סימן רים סעיף ה:

קטן ב מיי' פ"ג שם הל' ג ובלבה יח סמג שם טוש"ע או"ח סי' רח סעיף ה:

קטן ד מיי' ופמג שם טוש"ע או"ח סימן רים סעיף י:

נוסח/מבנה

סיומך של הנוסח בגמר ברכות ג'נוסח

ואביל להו לטעלה כנ"ל הטעל

הגהות הב"ח

(ה) במשנה מליה בתחלה:

נוסח/מבנה

סיומך של ברכת הפרי ואחריו הגהת הגר"א אף שהפרי ... [ה] מלי היט ברכה לי' בשלש ... ממין ג'. כ"כ ל"ל ... דחתחלה מיירט על המחיה ועל הכלכלה כו' על טוב ומטיב לכל ועל המחיה ועל הכלכלה ועל הפירות דעץ על הטן ועל פרי הטן. דחתחלה על הגפן ועל פרי הגפן. מיירט במלי חתים רב חסדא לחתי ט'. כן גי' ר"ח ורמ"ם וגי' שלט ל"ש למה לן פשטו מס' פיחים: [ב] שם (כי חתא רב דימי ח"י חתים ברי"ח ברוך מקדש ישרחל וי"ח הכח מאי) חל"ת:

נוסח/מבנה

גליון הש"ס גמ' למעוטי כסוסח חת חטה, עי' תענית ח: ברכה ל"ש פוסק ד"ה כסוסח: [אחרונה] ואי ואבל תאנים ורמונים מברכים [פי' תוס' לעיל נ"ו ד"ה כורע ותוס' לקמן מה. ד"ה ר"ע]

נוסח/מבנה

נוסחת אחרון ג' דברכות פירות אי' ה' אלו זן

עבידנא כגולהו · וכן לגו נוהגין כרב דאמר דמברכין בתר מיל וכתר ירקא כורתא ופסקא רבנו: ולבני מערבא דמברכין לבי כתר וכו' · ואנן לא עבדינן כבני מערבא דדוקא לדידהו שהיה דרכם למלוק בלילה שייכא ברכה "למעמר מקיו" כלכתיב "ומעמרים חמ החקה וזחם למועדה מימים" וגו' אבל לגו אמלקין לוחן בתרי כיוס לו לפני' נמלקן בלילה לא שייך "חקה" ודוקא לדידהו דקסברי לילה לאו זמן תפילין הוא "ומימים ימימה" דחמ למעוטי לילות שייכא ברכה "ומקה" לכל לאו דקרי "ל" לילה זמן תפילין הוא ואנן "משימי" הפסוק "ומעמרים החקה וגו" בפסח, ומה חמן לגו מניחים לוחן בלילה מפני שמח יפיח בהן' לפני' נמחין נמלקן עד הלילה לא מברכין, תפ"נ דאנן קיימא לן דשכח ו"ם לאו זמן תפילין הפ"ם לא מברכין דדוקא לדידהו דסכירא להו "חקה" קאי אתפילין מברכי' ואנן אמרי שהרי לילה נמי לא היו מברכין אלא בזמן שהתפילין לחודייהו משום דכתיב "והקה אל יחמך מלוח כגון ניליח וגולב ומקה אל, היין מכלכלין. (והיה הפת) ונקה להוי מלי למעמי הכי לאפוקי מתפילין שאין מלוח חפי' לבני מערבא* :

אמר רב יצחק בר אבדימי משום רבינו "על הביעא ועל מיני קוֹפרא בתחלה מברך שהכל ולבסוף בורא נפשות רבות וכו' אבל ירקא לא ע"י יצחק אמר "אפילו ירקא אבל מיא לא, ורב פפא אמר "אפילו מיא, מר זוטרא עביד כרב יצחק בר אבדימי, ורב שימי בר אשי עביד כר' יצחק וסימך חד כתרי ותרי כחד אר"ב אשי אנא זמנא דכי מדכרנ' עבידנא כגולהו *תנן כל שטעון ברכה לאחריו טעון ברכה לפניו ויש שטעון ברכה לפניו ואין טעון ברכה לאחריו בשלמא לרב יצחק בר אבדימי לאפוקי ירקא, לר' יצחק לאפוקי מיא, אלא לרב פפא לאפוקי מאי? לאפוקי מצות, ולבני מערבא דברתר דמסלקי תפיליהו מברכי "אקב"ו לשמור חקיו" לאפוקי מאי? לאפוקי "ירחני. א"ר ינאי א"ר כל שהוא כביצה ביצה טובה ממנו בי אחא רבין אמר טבא ביעתא מגולגלתא משיתא קיסי' סולתא כי אחא רב דימי אמר טבא ביעתא מגולגלתא משיתא, מטויחא מרובע, מבושלתא-כל שהוא כביצה-ביצה טובה הימנו לבר מבשרא: רע"א אפילו אבל שלק כו': ומי איכא מידי דהוה שלק מוני? א"ר אשי בקלח של כרוב שנו ת"ר *טרול יפה לשינים וקשה לבני מעים, ברישין קשין לשינים ויפין לבני מעים. כל "דק חי מוריק, וכל קטן מקטין, וכל נפש משיב את הנפש וכל קרוב לנפש משיב את הנפש. כרוב למזון ותרדין לרפואה אוי לו לבית שהלפת עוברת בתוכו: אמר מר *טרול יפה לשינים וקשה לבני מעים מאי תקנתיה? נלעסיה ונשדייה ברישין קשין לשינים ויפין לבני מעים מאי לשלקינהו ונבלעינהו בל דק חי מוריק א"ר יצחק בסעודה ראשונה של אדר הקוה (א"ר יצחק כל האוכל ירק קודם ארבע שעות אסור לספר היכנו מאי טעמא משום ריחא ואי"ר יצחק אסור לאדם שיאכל ירק חי קודם ארבע שעות אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי אייתו קמייהו ירק חי קודם ארבע שעות אמימר ורב אשי אכול, ומר זוטרא לא אכל, אמרו ליה מאי דעתיך דא"ר יצחק כל האוכל ירק קודם ארבע שעות אסור לספר היכנו, משום ריחא, והא אנן דקא אבלינן וקא משתעית בהדן? אמר להו אנא כאידך דר' יצחק ס"ל דא"ר יצחק אסור לאדם שיאכל ירק חי קודם ארבע שעות בל קטן מקטין אמר רב חסדא אפילו גדיא בר זוזא ולא אמרן אלא דלית ביה רבעא אבל אית ביה רבעא ליח לן בה בל נפש משיב את הנפש אמר רב פפא אפילו גילדני דבי גילי בל הקרוב לנפש משיב את הנפש אמר רב אחא בר יעקב עונקא א"ל רבא לשמעיה מיתית לי אומצא דבישרא מרח ואיתי לי מהיכא דמקרב לבי' ברוך למזון וחרדין לרפואה כרוב למזון אין ולרפואה לא, והא תניא *ששה דברים מרפאין את התלה מחלין ורפואתן רפואה ואלו הן כרוב ותרדין ומי סיסין *דבש [ו] וקליה ודלת ויותרת הכבד אלא אימא "כרוב אף למזון אוי לו לבית שהלפת עוברת בתוכו אני והא אמר ליה רבא לשמעיה "כי חזית לפתא בשוקא לא תימא לי במאי כרכת ריפתא? אמר אביי מבלי בשך, ובבא אמר מבלי יין, איתמר רב אמר מבלי בשר ושמואל אמר מבלי עצים ורבי יוחנן אמר מבלי יין א"ל רבא לרב פפא *סודני אנן תברין לה בבשרא, ותמרא, אתן דלא נפיש לבו חמרא במאי תברינהו לה? א"ל בציבי כי הא דיתהו דרב פפא ברת דמבשלא לה תברא לה בתמנן "אופי פרסיתא. תנו רבנן דג קטן מליח פעמים שהוא ממית בשבעה, בשבעה עשר, ובעשרים ושבעה, ואמרי לה בעשרים ושלשה ולא אמרן אלא 'במטי ולא מטי' אבל 'מטי שפיר' ליח לן בה, ודלא מטי שפיר' לא אמרן אלא דלא שתה בתריה שכרא אבל שתה בתריה שכרא ליח לן בה: והשותה מים לצמאו וכו' לאפוקי מאי? א"ר אידי בר אבין לאפוקי למאן דתנקתיה

שורפת תחת קדרת הלפת: פעמים שהוא ממית · ואנו הן ביום שבעה ימים למליחתו או ביום שבעה עשר או ביום שבעה ועשרים:

מאי

קופרת · כל מיני כמר: תכל ירקא נח · נריך לברוכי אחריה: חד בתרי · מר זוטרא שהוכיר כאן יחיד בלח עם תבוא בעביד כרב יוחק בר תבדימי שהוכיר בשמו ובעם תבוא בעביד כר' · מר בר רב תבי שהוכיר בשמו ובעם תבוא בעביד כר' · יוחק שהוכיר יחיד: כגולהו · לף כרב פפא: כל שטעון ברכה · מעמה היא במסכת נדה: למעוטי יבקת · וכ"ם מיל: למעוטי מלוח · לין מברכין כשמסלקין תפילין ולילים ואחר תקיעת שופר ולולב: כל שהוא כביצה · אין לך מין מאכל שיעור כביצה אלא שהא כילה טובה לגוף ממנו: מגולגלתא · גלוייה לאה וכה שמוכפין לוחה: קיסי · מדוח מחזיקות לוז: מגולגלתא מטיחתא · טובה מטיחת קיסי: מטויחת · גלויה קאה טובה מלכלב קיסי: מגולגלתא · כמים, עלה ת"ל יכול כל שהוא כביצה כילה טובה ממנו: בקלח של כרוב שם · שהוא מזון לתגית לקמן כרוב למזון: כריסין · כרתי: כל ירק חי מוריק · טעל תואר הפנים: כל קטן · שלא גדל כל נרכו ולקמן מפרש כמה כל נרכו: כל נפש · דבר חי שהאכל שלא כגון דגים קטנים שגדלו כל נרכן: הקרוב לנפש · האוכל מן הכהמה במקום חיוב שלה ולקמן מפרש לה: חי לגיה · לכרם האוכל לפת: נלעסיה · כוססו ומלביו: לשלקינהו · בקדרה הרבה שלא יטרך לכוססו בשיניו: קונם תרכב שעות · שניו זמן שעורה ורציה קאה לבני אדם המספרים עמו קודם חכילה שהגוף ריקן: בתנך דר' יצחק סבירא לי · אבל לאסור לספר: כר זוזא · כלומר שמן ושוה שקוה זוז: דלים כיה רבעא · שלא גדל עד רביעית שלו כגון טלה רביעית של חיל, גדי כדי רביעית של שעיר גדול, וכן כל דבר: גילדני דבי גילי · דגים קטנים מאד ומלויין בין הקנים בתגם ואין דרכן לגדל יותר, אבל דג קטן ממין דג גדול ולא גדל רובע זה הוא "קטן מקטין": עונקא · טוחר מקום בית השחיטה וסמוך ללב ולמעים: לבי כנוכי · למקום שברכו שם של השחיטה: ומי סיסין · שבשיל של פוליטו"ן: והדבש · ולדי"ת שהולד טוב בו: יוקבת הכבד · מרפאת לכבודת שקורין לייבר"ש: מבלי בשר · היה קשה אבל כשמבשלה עם בשר שמן מניע כחה: מבלי יין · כשאין שותה לחריף יין: מבלי עלים · שלוט שולקה הרבה: סודני · בעל שכר תמרים ור' פפא מוכר שכר היה כדאמר בחיזהו שך (ד' סה:) תרגמ דרב פפא שכרא לא פסיד ואמר רב פפא לאו שכרא מילתא היא (שמים קיט:) והוא נקרא סודני כדאמרינן שמרי בחלוך, לבי סודנא רהוט (שם): דלא נפיש לבו חמרא · שתוכי שכר חשם · כמאי תבריתו לה · לכתו של לפת: חופי פרסיתא · בקטיות של עלים גדולות היסה

[קמח א ב ג מיי' פ"ת מהל' ברכות הל' ח ממג עטין כו טוש"ע או"ח סי' רד סעיף ה ו וכטימן רז: קמט ד מיי' פ"ת מהל' ברכות הל' ח: קנ ה טוש"ע או"ח סי' רמו סעיף ג: קנא ו ז מיי' פ"ת מהל' ברכות הל' ג טוש"ע או"ח סימן רד סעיף ו:]

[נ"ל ברוך אחר ירק מנחות לו: נ"ל מוקמין]

[נ"ל ירק חי מוריק ופסחים לט. ד"ה לכל לפרי וכו' וכתוס' נדה נה: ד"ה ולבני מערבא ישוב של זה ודע דבתוס' נדה שם מנחות"ם בכריכים יפה ופ"ע תוס' מנחות לו: ד"ה ומרחם]

[נ"ל יבש וכן הוא לקמן מ: וכן פיתה בפ"ק כב. פ"ש פרפ"ש]

[בפרון פי' סודני יהא כמיס כדכתיב סוד ס' ליהלוי וס' נרפ"י מנחות פת. ומ"ה יב:]

[ת] נמ' (דבש) חסי:

[נ"ל ולא מיתי לאתויי]

מסורת השס

מאי עמא דכר. היכי טהגיס וכבר נהגו לברך בתחלה שהכל ובסוף בורא נפשות רבות ותסרונן על כל מה שברא:

הדרן עלך ביצד מברכין

שלשה שאכלו וכו' לומן. להזדמן יחד לברוך ברכה בלשון רבים כגון נברך: שבעלה תורה אור

תרומתו. קס"ד (ה) תרומה מעשר שלו שעל הלוי להפריש: מעשר שני שבפרה. להתירו בתחילה חון לירושלים ואת פדיונו יעלה לירושלים ויאכל: והשמש. שמשמש בקדושה ואכל עמהם כזית כדי להצטרף עמהם לומן וכבל הכי תנמריך לתסמעין תס"ג דתמן לאיסור אין כאן ברכה בעבירה כלמפרש וחזיל בגמרא: עד כמה מזמנין. כמה יאכל עמהם ויתחייב עמהם בזימון ונפקא מינה להוציאם ידי חובתן אם יתנו לו לכתם לברך: **גמ'** מהו"מ. דלמא לאיוש לברכת לירוך: נדלו לה' אתי. כרי שלמה וכן תקרא הבו גודל לימיד לומר לעניס: תיון דשתין ליתלק. ולברך כל אחד לעלמו דמפקעי לה לחורת זמון: שלמה תין עניס לא ס"ד דמדקתני תין רשתין ליתלק שמע מינה דשלשה מזמנין עניס תין מזמנין ואפילו רלו, דתי תחרת עניס נמי אס רלו מזמנין לאתי תין לאחד דשתי ליתלק, ליזיל הוח ולח מפקעת ברכת זמון מבעי ויזמנו השניס: שאתי אחד דהוקבעו במוקח מעיקרא. ואי תזיל הוח, מפקעת להו מוקח ויקמו להו ברשות, ונדול המזון ושלשה אתי מזון עלייהו ולא ישתיו עד שיזמנו להו: לוקל עמהם. תין כאן גזוה ניחת לאו דמייתי לאו לידי זמון ואפילו עניס מזמנין לאתי ניחת להו, בלאו הילידים נמי אי בעו מזמני: דניחת

דחנקתיה אומצא: רבי טרפון אומר בורא נפשות רבות וחסרונן: *אמר ליה רבא בר רב חנן לאביי ואמרי לה לרב יוסף הלכתא מאי אמר ליה *פוק חזי מאי עמא דבר:

הדרן עלך ביצד מברכין

*שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן. אבל דמאי ומעשר ראשון שנטלה תרומתו מעשר שני והקדש שנפדו והשמש שאכל כזית יהוכותי מזמנין עליו. אבל טבל ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שלא נפדו והשמש שאכל פחות מכזית והנכרי אין מזמנין עליו. נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהן. עד כמה מזמנין עד כזית ר' יהודה אומר עד כביצה:

גמ' מה"מ. אמר רב אסי דאמר קרא גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדו רבי אבהו אמר מהכא כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו אמר רב חנן בר אבא אמר לעונה אמן שלא יגביה קולו יותר מן המברך שנאמר גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדו אמר ר' שמעון בן פזי אמר שאין המתרגם רשאי להגביה קולו יותר מן הקורא שנאמר משה ידבר והאלהים יעננו בקול שאין תלמוד לומר בקול ומה תלמוד לומר בקול בקולו של משה תניא נמי הכי אין המתרגם רשאי להגביה קולו יותר מן הקורא ואם אי אפשר למתרגם להגביה קולו בנגד הקורא ימעך הקורא קולו ויקרא: אחמר שנים שאכלו כאחת פליגי רב

ורבי יוחנן חד אמר אם רצו לזמן מזמנין וחד אמר אם רצו לזמן אין מזמנין אלא שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן שלשה אין שנים לא התם חבורה הבאה רשות אחא שמעא *שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן ואין רשאין ליחלק שלשה אין שנים לא שאני התם דקבעו להו בחובת מעיקרא אחא שמעא השמש שהיה משמש על השנים הרי זה אוכל עמהם אע"פ שלא נתנו לו רשות היה משמש על השלשה הרי זה אינו אוכל עמהם אלא אם כן נתנו לו רשות שאני התם דניחא

ולמי שם נמרו שעומדים יחד חייבים לזמן לאכל רשתין לעמור זה בלא זה ולברך: **אבל** שכל תין מזמנין עליו. תימה לאמר בערכין (דף ז.) הכל מלטרפין לזמן לכניס ניס ויבראלים ופריך פשימא ומשני לא לריכא לאף על גב לכתן חוכל תרומה ויבראל חולין לאמת אף על גב דתרומה לאוכרה ליבראל, לאחרי שהכתן יכול לעכף עם יבראל לאכול בחולין מצטרפין לזמן, והכא שמע מינה כהי דאר מנייהו אכל כבל לאין לאחריס לאמר אין מזמנין! וי"ל לומר לאחרים אכל אי אפשר אלא שמא אחיכא לאכל כזית זה בכמה אלא אם אכלו כאחת חייבין לזמן מייבים בכולן (נב"ק פ"ט ה"ד) כגון שנזל אחה מהן ומחמה שיאפילה אכל כאן אחיכא לאכל כזית זה בכמה אלא אם אכלו כאחת חייבין לזמן מייבים בכולן (נב"ק פ"ט ה"ד) כגון שנזל אחה מהן ומחמה שיאפילה

מן וס"ס כי, מד לגלא מכלן כ"ש ע"ג ו"ל ואין כאן מקום

בקולך על מנה. ות"ת היכי מייתי מיניה לא מלטרפי ליה קורא ותוא מביא שהקב"ה היה קורא ומשה היה מתרגם ופירש רב אלפס בקולו של משה משמע שכל כחו היה עושה כדי להשמיע קולו לכל העם אבל הקב"ה לא היה לריך להניס קולו שהרי לא היה מדבר אלא למשה לבד ואפילו בבי היה מגביה קולו, כדי אלא יהא קולו של משה המתרגם רם יותר מקולו של הקב"ה שהיה קורא: **אם** רלו לזמן תין מזמנין. ירושלמי ובן לעניין המוליא ומאר ברכות תין המאחל מברך לחבירו לגבי לא לאמר תבי נקטינן שניס שאכלו כאחת מלוה לילחק ולברך כל אחד לעלמו בין ברכת המוליא בין ברכת המזון לשון רש"י לקמן ולא נהירא דלעיל פרק כיצד מברכין (דף נס.) בעובדא דבר קפרא נמן בר קפרא רשום לאחד לברך ושניס הר אחם, ושוה לי הוו שלשה אחם, לא היו אם אלא שנים, וכן נמי אמרינן לקמן (דף נב.) לעל המחור אחד מברך לכולן, ע"כ דבברכה רחשונה מוליחין זה לזה שניס לכ"ע והטעם הואיל ויוצבין לאכול יחד לעבן לברוך ואחד מברך להוליא חברו לברכה של סוף סעודה שמשלקין לעם התמירו*:

ויש, מהרנים דיש תלוק בין ברכת המוליא דלא הויא כי אם דרבנן ע"כ מוליחין זה אם זה לבל בבהמ"ז שהיא מדאורייתא לעם התמירו*:

שלשה שאכלו כאחד תין רשתין ליחלק. בירושלמי פריך: הכא את אמרת "תין רשתין ליחלק" והכא את אמרת "מייבים לזמן", ושנא לכאן תין זה לכאן זה ומשני שמואל-כאן בתחלה כאן בסוף שפליגי כה אמרי אמורלי אחד אחד נתנו רשעם לאכול זהו בתחלה ולאכול כזית זהו בסוף, ואחד אחד נתנו רשעם לאכול כזית זהו בתחלה ולאכול כזית זהו בסוף. ורב חלפס תופס דרך *ליחזון עיקר וס"ש "נתנו רשעם לאכול" בלומר שהתחילו מתחלה לאכול כיחד זהו בתחלה לו ולחי תוכא זימון עליהם 'לאכול כזית' זהו בסוף 'בלומר' שהחמיל קודם תכרו בכזית לו

ולמי שם נמרו שעומדים יחד חייבים לזמן לאכל רשתין לעמור זה בלא זה ולברך: **אבל** שכל תין מזמנין עליו. תימה לאמר בערכין (דף ז.) הכל מלטרפין לזמן לכניס ניס ויבראלים ופריך פשימא ומשני לא לריכא לאף על גב לכתן חוכל תרומה ויבראל חולין לאמת אף על גב דתרומה לאוכרה ליבראל, לאחרי שהכתן יכול לעכף עם יבראל לאכול בחולין מצטרפין לזמן, והכא שמע מינה כהי דאר מנייהו אכל כבל לאין לאחריס לאמר אין מזמנין! וי"ל לומר לאחרים אכל אי אפשר אלא שמא אחיכא לאכל כזית זה בכמה אלא אם אכלו כאחת חייבין לזמן מייבים בכולן (נב"ק פ"ט ה"ד) כגון שנזל אחה מהן ומחמה שיאפילה אכל כאן אחיכא לאכל כזית זה בכמה אלא אם אכלו כאחת חייבין לזמן מייבים בכולן (נב"ק פ"ט ה"ד) כגון שנזל אחה מהן ומחמה שיאפילה

בקולך על מנה. ות"ת היכי מייתי מיניה לא מלטרפי ליה קורא ותוא מביא שהקב"ה היה קורא ומשה היה מתרגם ופירש רב אלפס בקולו של משה משמע שכל כחו היה עושה כדי להשמיע קולו לכל העם אבל הקב"ה לא היה לריך להניס קולו שהרי לא היה מדבר אלא למשה לבד ואפילו בבי היה מגביה קולו, כדי אלא יהא קולו של משה המתרגם רם יותר מקולו של הקב"ה שהיה קורא: **אם** רלו לזמן תין מזמנין. ירושלמי ובן לעניין המוליא ומאר ברכות תין המאחל מברך לחבירו לגבי לא לאמר תבי נקטינן שניס שאכלו כאחת מלוה לילחק ולברך כל אחד לעלמו בין ברכת המוליא בין ברכת המזון לשון רש"י לקמן ולא נהירא דלעיל פרק כיצד מברכין (דף נס.) בעובדא דבר קפרא נמן בר קפרא רשום לאחד לברך ושניס הר אחם, ושוה לי הוו שלשה אחם, לא היו אם אלא שנים, וכן נמי אמרינן לקמן (דף נב.) לעל המחור אחד מברך לכולן, ע"כ דבברכה רחשונה מוליחין זה לזה שניס לכ"ע והטעם הואיל ויוצבין לאכול יחד לעבן לברוך ואחד מברך להוליא חברו לברכה של סוף סעודה שמשלקין לעם התמירו*:

ויש, מהרנים דיש תלוק בין ברכת המוליא דלא הויא כי אם דרבנן ע"כ מוליחין זה אם זה לבל בבהמ"ז שהיא מדאורייתא לעם התמירו*:

שלשה שאכלו כאחד תין רשתין ליחלק. בירושלמי פריך: הכא את אמרת "תין רשתין ליחלק" והכא את אמרת "מייבים לזמן", ושנא לכאן תין זה לכאן זה ומשני שמואל-כאן בתחלה כאן בסוף שפליגי כה אמרי אמורלי אחד אחד נתנו רשעם לאכול זהו בתחלה ולאכול כזית זהו בסוף, ואחד אחד נתנו רשעם לאכול כזית זהו בתחלה ולאכול כזית זהו בסוף. ורב חלפס תופס דרך *ליחזון עיקר וס"ש "נתנו רשעם לאכול" בלומר שהתחילו מתחלה לאכול כיחד זהו בתחלה לו ולחי תוכא זימון עליהם 'לאכול כזית' זהו בסוף 'בלומר' שהחמיל קודם תכרו בכזית לו

עין משפט נר מצוה

קנב א (מיי' שם) טוש"ע או"ח סימן רד סעיף ז:
א ב מיי' פ"ד מהלכות ברכות הלכה ב סמג עשין כו טוש"ע או"ח סימן קנב סעיף ג:
ב ג מיי' פ"ה מהלכות ברכות שם:
ג ד טוש"ע או"ח סימן קנב סעיף ג:
ד ה שם סעיף ב:
ה ו מיי' שם הלכה יט סמג שם טוש"ע או"ח סי' קנ סעיף ג:
ו ז מיי' פ"ה מהל' ברכות הלכה ז סמג שם טוש"ע או"ח סימן קנב סעיף ד:
ז ח מיי' שם טוש"ע שם סעיף ו:
ח ם מיי' שם הלכה ח סמג שם טוש"ע או"ח סי' קנד סעיף ו ומימן קנו סעיף ד:
ט י מיי' פ"ה מהלכות ברכות שם טוש"ע או"ח סימן קכד סעיף יב:
י כ מיי' פ"ד מהלכות ת"ת הלכה ג ופ"ה מהל' מאכלות אסורות הלכה יא טוש"ע יו"ד סי' רמו:
יא ל מיי' פ"ה מהלכות ברכות הלכה י סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קנב סעיף ג:
יב מ טוש"ע שם ובסי' קמ סעיף כח:

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה שנטלה תרומתו קס"ד. כ"כ ג"ל דמשום סיפא קאמר כ"ה ס"ק ס"ד ועי"ל דף מ"ז ע"ב ועי' שבועות פ"ב דף ח"ם קמי' מתיפא אגל שנא שלא נתנו תרומתו ומ"ל שוב לאחיי בשנת דף קכו ברמב"ם פרק"י לשם וכ"ה ברמב"ם גדולם שפל' ישראל בספרים וספרינו קדם וכו' ע"ש וכ"ה מהר"ן

= גרסינן
△ = אין גרסינן
▽ = גרסינן

גליון השים

תום' ד"ה אכל שכן פי' ואפילו ואכלן ומכרך. שם ניחת כן. גלא ואפילו וכפרים מלא וכיוצא בזה ע"ש: תום' ד"ה שלשה שאכלו כאחד תין רשתין ליחלק כי סמיך תפיפא: כעין זה בתום' ניסין דף פ' ע"ב תום' ד"ה זו דבכי ר"ם וב"ע:

[ומש"ם תום' בכילוד מדבריס במולין קף. ד"ה וה"ם]

(אוצר מפרשי התלמוד) "כאשר [illegible] תין רשתין ליחלק" ת"ע דלילא שניס מכלן וכ' מכלן, "וכי" כמו "וכל" ת"ע שמעת מינה ברכה מקומות ומימה ת"ל אמאי לא מקשי מן הסיפא בהדיא? ע"כ פירש רבינו יהודה דודאי פריך מרישא והק' לילא לעיל לעיל ממש ברכה זימון ת"ל למימר תין מיחיד רשתי ליחלק, ת"ל, תין אחד מהם רשתי ליחלק אבל מדקתני תין רשתין ליחלק ממש מלמד שאם אכלו אחד מהם: זהה

והא מהא נפקי כתרי גברי דמיין. לענין קבוץ תפלה ולענין כל דבר שבעשרה (ותפילו הכי תשכינן לה' כשלשה וה"ה לענין אכל לא מצי למימר כחד דמיין דלחין יכולות לזמן דהא קתני כשים מזמנות לעצמן) ורש"י פירש כתרי לענין חובה דלחין חייבות לזמן ושם לא מזמנות והוא הדין לענין שאני: התם דלחיכא דעות. מכלן מסתמא נשים יכולות לזמן לעצמן וכן עבד בעוה"ר רבינו אברהם ממיו של רבינו יהודה ע"ה לחייבן ומיהו לא נהגו העולם כן ומקשה לחמי לא נהגו מדקתני מזמנות מסתמא דקתמר חייבות לזמן? וי"ל דכשים מזמנות לעצמן היינו אם לא לזמן מזמנות וכן מסתמא קתני הלשון מדקתני בסמוך נשים ועבדים אם לא לזמן לחין מזמנין ושוד למדמה ליה הגמרא לנשים מסתמא דחוכה ליכא, והא דקתמר ברים ערכין (דף ג: ושם) הכל מחוייבין בזימון לחתויי נשים, לענין רשות קתמר ולא לענין חובה ונשים גריך עיון אם יולחות בברכת הזימון של מכשים מחמר שלין מביחות, ויש מביחין ליה ביולחות מדתמר לקמן סופר מבדך וטור יולא מכלן מסתמא שלא הכשים יולחות בכסמ"ו שלטו מיהו ים לדמות חומה ליהיה דשמי טור שמבין בלשון הקדש ויודע קלת מלי קתמר לכל לינו יודע לברך אבל כשים שלינן מבינות כלל מלי למימר ולא נפקי, והא דתמרי' במגילה (פ"ב ד' י"ו.) לטעז שמסתמ תשורים יגלו פרסומי ניסא בעלמא שלחי כדתמרינן בסה (דף יח.) המחמרים בני המכים מי יהיעינן מלי ניהו: **אי** סבי להא לפי' מפיקר' נמי הוה מלי למפרך מסיפא דלין מזמנין: **רב** זכיר שמר ברוך הוא ומבורך. ובש"ם פסק ברוך הוא ומבורך שמו תמיד לעולם ועד ולחי הוה עשרה עני בתרייהו "ברוך הוא ומבורך שמו תמיד לעולם ועד": **הא** בכוונה ירושלים הא בשאר ברכות. פר"ח וה"ג די"מ בכל ברכה וברכה בגון שחר שיסבח וכיולא בו ומיהו פוק חזי מלי עמא דבר שלא נהגו לעגות שמן שלא שמר בוגה ירושלים דבסמ"ז: **רב** שחי עני ליה בלחיסה. וכן פסק בס"ג ועוד לדיל דליכא פוטלים שפילו שחי עני ליה מודה לא

דניחא לה' דמקבע להו בחובה (מעיקרא) **תיש** נשים מזמנות לעצמן ועבדים מזמנים לעצמן נשים ועבדים וקטנים אם רצו לזמן אין מזמנין (*והא נשים אפילו מאה) והא מאה [ה] נשי בתרי גברי דמיין וקתני נשים מזמנות לעצמן ועבדים מזמנין לעצמן, שאני התם דאיכא דעות א"ה אימא סיפא נשים ועבדים אם רצו לזמן אין מזמנין אמאי לא והא איכא דעות! שאני התם משום פריצותא, **מסתיים** רבי דאמר אם רצו לזמן אין מזמנין דאמר רב דימי בר יוסף אמר רב' שלשה שאכלו כאחת ויצא אחד מהם לשוק קוראין לו ומזמנין עליו, מעמא דקוראין לו הא לא קוראין לו לא, שאני התם דאקבעו להו ברוכה מעיקרא, אלא **מסתיים** רבי יוחנן הוא דאמר "אם רצו לזמן אין מזמנין" דאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן שנים שאכלו כאחת, אחד מהן יוצא בברכת חבירו והוינן בה מאי קא משמע לן חניגא *ישמע ולא ענה יצא ואמר רבי זירא לומר שאין ברכת המזון ביניהם? תסתיים א"ל רבא בר רב הונא לרב הונא והא רבנן דאתו מבערבא אמרי אם רצו לזמן מזמנין מאי לאו דשמיע להו מר יוחנן? לא דשמיע להו מרב מקמי דנחית לבבל: **גופא** אמר רב דימי בר יוסף אמר רב שלשה שאכלו כאחת ויצא אחד מהם לשוק קוראין לו ומזמנין עליו, אמר אביי והוא דקרו ליה ועני אמר מר זוטרא ולא אמרן אלא בשלשה אבל בעשרה עד דנייתי, מתקיף לה רב אשי אדרבה איפכא מסתברא תשעה (ו) נראין בעשרה שנים אין נראין בשלשה, והלכתא כמר זוטרא, מ"ט? כיון דבעי לאדכורי שם שמים, בעי מעשרה לאו אורח ארעא. אמר אביי נקיטינן שנים שאכלו כאחת מצוה ליחלק *חניא נמי הי שנים שאכלו כאחת מצוה ליחלק במה דברים אמורים כששניהם סופרים, אבל אחד סופר ואחד בור, סופר מברך ובור יוצא: אמר רבא *הא מילתא אמריתה אנא ואיתמרה משמיה דרבי זירא כותחי שלשה שאכלו כאחת: אחד מפסיק לשנים, ואין שנים מפסיקין לאחד, ולא והא רב פפא אפסיק ליה לאבא מר בריה, אידו וחד? שאני רב פפא *דלפנים משורת הדין הוא דעבד. יהודה בר מרימר ומר בר רב אשי ורב אחא מדפתי כרבי ריפתא בהדי הדדי, לא הוה בהו חד דהוה מופלג מחבריה לברוכי להו (*יתבי וקא מיבעיא להו) הא דתנן שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן הני מילי היכא דאיכא אדם גדול, אבל היכא דכי הדדי נינהו, חלוק ברכות עדיף, בריך אינש (ג) לנפשיה, אתו לקמיה דמרימר, אמר להו ידי ברכה יצאתם ידי זימון לא יצאתם, וכי תימרו ניהדר ונזמן, *אין זימון למפרע. בא ומצאן כשהן מברכים מהו אומר אחריהם? רב זביד אמר רב פפא אמר-עונה אמן, ולא פליגי הא דאשכחינהו דקא אמרי נברך הא דאשכחינהו דקא אמרי ברוך אשכחינהו דקא אמרי ברוך ומבורך אשכחינהו דקא אמרי ברוך עונה אמן. תני חדא **השונה אמן אחר (ז) ברכותיו הרי זה משובח** ותניא אידך **הרי זה מגונה** לא קשיא **הא** בכוונה ירושלים **הא** בשאר ברכות אביי עני ליה בקלא כי היכי דלשמעו פועלים וליקומו 'דהטוב והמטיב' לאו דאורייתא רב אשי 'עני ליה בלחישא כי היכי דלא נזלזלו בהטוב (ז) והמטיב רבי

מסורת הש"ס

[פרקין ג.] [ר' תיובתא פלגי' פרקין שוכן ומפקי לה"ק ומדנקי לה"ק ודלא לחמי מחלה דגבים כגי כתרי גברי דמיין]

[נקמן ג.]

[סוכה נח:ופ"ק ביצה]

[מגילה כג:]

[ברכות מה:]

[נקמן ג.]

[ע"ש אחרי וקיל מני' ולחיים]

[ברכות נה.]

[ברכות מה:]

[נקמן ג.]

עין משפט נר מצוה

ע"ב א מיי' פ"ב מהלכות ברכות הלכה ג סמג עשין כו טוש"ע לח"ח סי' קלח סעיף ו: יד ב מיי' פ"ל שם הל' יא סמג שם טוש"ע לח"ח סי' ריג סעיף ג: טו ג ד מיי' פ"ח שם הלכה יג וסמג שם טוש"ע לח"ח סימן קנד סעיף ג: טז ה מיי' שם הל' יא סמג שם טוש"ע לח"ח סי' קצ סעיף ו: יז ו מיי' פ"ו שם הל' ו סמג שם טוש"ע לח"ח סי' קצח סעיף ו: יח ז טוש"ע לח"ח סימן קנד סעיף ו: יט ח מיי' פ"ב שם הל' יא סמג שם טוש"ע לח"ח סי' קצח סעיף ו: כ ט מיי' פ"ל שם הל' יא סמג שם טוש"ע לח"ח סי' קצח סעיף ו: כא י טוש"ע לח"ח סי' קצח סעיף ג:

גרסאות ד קבוץ מי' זאת רב ור' יוחנן הב' טאבלו אחת יכולים לזמן

תגהות הב"ח

(ה) גב' נרלין ומכתב. ג"כ ע"ל סוף דף מ"ח: (ו) שם בריך מיתים לינים לעבויה: (ז) שם ולא נזלזל רבנן בהטוב: (ח) רש"י ד"ה לח סה נקט הד מופלג:

נוסחא דין טל אי מן פסוקים טיובא לעזוק לבני טניאנו א) בגטנף טאבלו ב) בגטנף טאבלו

נוסחא ב' טאבלו ואי רובף ל באת מוקדם

נוסחא מי טבאו ואג' אוטיפ מאחת אחריהם מה יוצה אחריהם

נוסחא בירונה אחר ברכותיו

ר' זירא חלש, על לגביה ר' אבהו, *קביל עליה אי *מתפח קטינא חריך שקי עבידנא יומא טבא לרבנן, אתפח, עבד סעודתא לכולהו רבנן, כי מטא למשרי אמר ליה לר' זירא לישרי לן מר, א"ל לא סבר לה מר להא דר' יוחנן דאמר, בעל הבית בוצע? שרא להו, כי מטא לברוכי אמר ליה נבריך לן מר, אמר ליה לא סבר לה מר להא, דרב הונא דמן בבל דאמר בוצע מברך? ואיהו כמאן סבירא ליה? כי הא דאמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי: בעל הבית בוצע ואורח מברך: בעל הבית בוצע כדי שיבצע בעין יפה, ואורח מברך כדי שיברך (ה) [לבעל הבית], מאי מברך[ג]? יהי רצון שלא יבוש בעל הבית בעולם הזה ולא יכלם לעולם הבא ורבי מוסיף בה דברים ויצלח מאד בכל נכסיו ויהיו נכסיו ונכסינו מוצלחים וקרובים לעיר ואל ישלוט שטן לא במעשי ידיו ולא במעשי ידינו ואל *יזדקר לא לפניו ולא לפנינו שום דבר הרהור חטא ועבירה ועון מעתה ועד עולם: עד היכן ברכת הזמון רב נחמן אמר עד נברך ורב ששת אמר עד הזן נימא כתנאי דתני חדא ברכת המזון שנים (ג) ושלשה ותניא אידך שלשה וארבעה סברוה דכולי עלמא הטוב והמטיב לאו דאורייתא היא מאי לאו בהא קמיפלגי מאן דאמר שתים ושלש קסבר עד הזן ומאן דאמר שלש וארבע קסבר עד נברך? לא, רב נחמן מתרץ לטעמיה ורב ששת מתרץ לטעמיה: רב נחמן מתרץ לטעמיה דכ"ע עד נברך מאן דאמר שלש וארבע שפיר ומ"ד שתים ושלש אמר לך הכא בברכת פועלים עסקינן דאמר מר (ג) *פותח בהזן, וכולל בונה ירושלים בברכת הארץ רב ששת מתרץ לטעמיה דכ"ע עד הזן מ"ד שתים ושלש שפיר ומ"ד שלש וארבע קסבר *הטוב והמטיב דאורייתא היא, אמר רב יוסף תדע דהטוב והמטיב לאו דאורייתא °שהרי פועלים עוקרים אותה אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב תדע דהטוב והמטיב לאו דאורייתא שהרי פותח בה בברוך ואין חותם בה בברוך כדתניא *כל הברכות כולן פותח בהן בברוך וחותם בהן בברוך חוץ מברכת הפירות, וברכת המצות, וברכה הסמוכה לחברתה וברכה אחרונה שבקריאת שמע, יש מהן שפותח בהן בברוך ואין חותם בברוך

ויש

רש"י

קטינא חריך שקי. כך היו קורין לר' זירא וטעמא מפרש בבבא מליעא בהשוכר את הפועלים (דף פה.): כי מטא למשרי. ליטנא דשירותא כלומר לפרוס ברכת המוליא ולאכול: רב הונא דמבבל. היינו רב הונא סתמא ולפי שעכשיו היה ר' זירא בארץ ישראל במקום ר' אבהו והיה עולה מבבל קאמר הכי: קרובים לעיר. שיכול לראותן בעל הבית תמיד ולדעת מה הן לריכין: נכסיו. קרקעות: עד היכן ברכת הזמון. שלריכין להיות שלשה וכשהן שנים לא יאמרוה: ברכת המזון שתים ושלש*. פעמים שהם שתי ברכות פעמים שהם שלש כילד כשהם שלשה הן שלש ברכות וכשהם שנים הן שתי ברכות כדמפרש ואזיל: דקסבר. ברכת זמון עד הזן וכשהם שנים אין אומרים אלא ברכת הארץ ובונה ירושלים: ומאן דאמר שלש וארבע. כשהן שנים הרי שלש הזן וברכת הארץ ובונה ירושלים וכשהם שלשה הם מוסיפים נברך-עד-ובטובו חיינו: מוקים לה. לא גרסינן והכי גרסי' והא דתניא שתים ושלש בברכת פועלים דאמרי ברכת הארץ ובונה ירושלים בחדא ברכה אין כאן אלא ברכת הזן וברכת הארץ וכשהם שלשה מוסיפין נברך הרי שלש: דאמר מר. לעיל בפרק שני (דף טז.): שהרי פותח בה בברוך. ואי דאורייתא היא הויא סמוכה לחברתה ואין פותחין בה בברוך: כדתניא כו' יש מהן כו'. כגון ברכת פירות ומלות פותח ואינו חותם וטעמא מפרש בערבי פסחים (דף קה.) משום דכולה חדא הודאה ואין הפסק דבר תחנה או דבר אחר בתוכה כמו שיש בקדוש כי הוא יום תחלה למקראי קודש, והנחילנו:

ויש

תוספות

לא סבר לה מר להא דאמר ר"ה דמן בבל כו'. מיהו יש לייסב הכי אהרי לישני דר' יוחנן כשבעל הבית מסב עמהם ודאי הוא בולע ואורח מברך וכו' אבל כשאין בעל הבית מסב עמהן הגדול שבהן יעשה המוליא וגם הוא יברך ברכת המזון:

עד היכן ברכת הזמון וכו'. פירש רש"י ממתין עד הזן, והזן בכלל, שנים אינם מברכין הזן, ולא נהירא, דברכת הזן דאורייתא ואיך יחיד פטור מינה, ועוד, הא קיימא לן כרב ששת באיסורי ולדידיה יחיד אומר שנים, ובכל דוכתא נקט שלש ברכות? ודוחק לומר דלא מיירי אלא ביש זמון לרב ששת ועוד דמעשים בכל יום דיחיד מברך שלש ברכות ועוד דמדתניא לקמן בפרקין (דף מה:) *וברכת זו ברכת הזמון את ה' אלהיך זו ברכת הזן, וקשה לרב ששת יאמר הזן זו ברכת הזמון לכן יש לפרש דקאי אדלעיל דקאמר אחד מפסיק לשנים ובעי כמי [עד] היכ' לריך להמתין עד שיברכו השנים: עד נברך ורב ששת אמר עד שיגמרו הזן, ומשם והילך יכול היחיד להכול ולא משום דהשיב ברכת הזן מזמון [ה] דודאי יחיד נמי מתחייב מהזן אלא משום דכיון דנברך אינה ברכה אינו אומרה לבדה אלא יגמור עמה גם ברכת הזן שהיא ברכה, והשתא ניחא דקיימא לן שפיר כרב ששת, וכפירוש זה איתמר בירושלמי: ולמאן דאמר שנים ושלשה קסבר עד הזן. ופירש"י שנים ליחיד ושלשה לזמון ולפי שיטתו פירש כן ודוחק גדול הוא כדפרישית וכי יחיד פטור מברכת הזן שהיא דאורייתא ועוד הוא"ל וקאי הברכתא אמאי נקט לשון זכר שנים ושלשה הוה ליה למנקט לשון נקבה שתים ושלש לכך נראה פירוש של רב אלפס דקאי אבני אדם והכי קאמר ברכת זמון בשנים ושלשה בני אדם היכא שכל אחד אינו יודע כי אם ברכה אחת למאן דאמר שנים ושלשה קא סבר עד הזן כלומר ברכת הזמון עד הזן שמברך עד סוף הזן דכולה כברכה אחת של זמון היא והכי קאמר שנים או שלשה כלומר לפעמים בשלמה בשנים והוא הדין באחד אבל נקט שנים לרבותא ופעמים בשלשה בני אדם שאחד יברך מנברך עד הזן והשני נודה לך והשלישי עד בונה ירושלים אבל לארבעה אין נברך אם האחד אינו יודע כי אם האי ברכה, אבל רביעי לא, דנברך לבד לא חשיב ברכה ולכך אי אפשר לחלק לשנים נברך, והזן ומאן דאמר בד' קסבר עד נברך, דנברך חשיב ברכה אחת בפני עצמה, והזן ברכה אחרת והיינו בד' שארבעה בני אדם מברכין אותן שאחד יאמר נברך והשני הזן והשלישי נודה לך והרביעי עד בונה ירושלים:

כל הברכות כולן פותחות בברוך וחותמות בברוך חוץ מברכת הפירות וברכת המלות וברכה הסמוכה לחברתה וברכה אחרונה שבקריאת שמע. והא לך הסדר ברכת אשר יצר אינה סמוכה לנטילת ידים דנטילה שייכא בלא אשר יצר והרבה פעמים אומרה לבדה. אלהי נשמה אמאי אינה פותחת בברוך דאינה סמוכה לאשר יצר וכו' כגון אם לא בא מן הנקבים דידיו טהורות, אין לריך לברכת אשר יצר' ולריך לומר הואיל ואין בה אלא הודאה בעלמא אינה פותחת בברוך ומכל מקום חותמת בברוך הואיל וארוכה קצת וכן כמי לריך לומר גבי אתה הוא עד שלא נברא העולם וכו' וכל הני ברכות קטנות כל אחת ברכה לעלמה כדאמרן בעלמא *כל הוה מהלך הוה מברך מלעדי גבר וכן כולן ועוד דהוו קלרות והויין כברכת הפירות יהי רלון למי היא סמוכה? ואומר רבינו תם שהיא מן הברכה ברוך אתה ה' המעביר שינה מעיני וכו' ולריך לומר ויהי רלון. ואם תאמר והלא כל הברכות כולן לריך לומר בחתימתן מעין פתיחתן והא ליכא? וי"ל דשפיר הוי מעין פתיחה סמוך לחתימה מהמעביר, דסמוך לחתימה איכא ותגמלני חסדים טובים והיינו גמילות חסדים שהקב"ה מעביר שינה מן האדם ומחדש כחו כדאמרינן במדרש חדשים לבקרים וגו' שהוא מחזיר הנשמה שלמה ושקטה בגוף כאשר היתה בתחלה אע"פ שהיתה עייפה והיינו כעין פתיחתה. ולעסוק בדברי תורה, והערב נא הכל ברכה אחת היא ולריך לומר והערב נא. ישתבח סמוכה לברוך שאמר ולכך יש ליזהר שלא לספר ביניהם אע"פ שיש הפסק טובא פסוקי דזמרה מכל מקום לא מפסקי ובזה ניחא ברכה אחרונה שבק"ש אמת ויציב היא סמוכה אל אהבה רבה ופסוקי ק"ש לא מפסקי. ואם תאמר ברכה אחרונה למי שהוא קורא בתורה אמאי לריכה לפתוח בברוך הא סמוכה לחברתה לברכה ראשונה? ויש לומר לפי שהיו רגילים *שלא היו מברכים רק הראשון ברכה ראשונה והאחרון ברכה אחרונה ואיכא הפסק גדול בין ראשון לאחרון *שוב שתקנו שיהו לכל א' וא' משום הנכנסין ומשום היוצאים לא זזה ממקומה:

והטוב

עין משפט נר מצוה

כב א מיי' פ"ז מהלכות ברכות הל' ב סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קסז סעיף יד:
כג ב מיי' וסמג שם טוש"ע או"ח סימן רא סעיף א:
[ב מיי' פ"ב שם הל' ז טוש"ע שם]:
כד ג מיי' פ"ה שם הל' ב סמג שם טוש"ע או"ח סי' ר סעיף ב:
כה ד טוש"ע א"ח סי' קלד סעיף ג:
כו ה מיי' פ"א מהלכות ברכות הל' ה ופ"א מהלכה א סמג שם:

[גם איתא וברכת זו ברכת הזן את ה' אלהיך זו ברכת הזימון אמנם לכאורה נראה עיקר כגירסת התוס' מפני שיהיה כסדר]

רב נסים גאון

ר' זירא חלש קביל עליה ר' אבהו אי מיתפח קטין חריך שאקי. הדבר שבשבילו נקרא ר' זירא בזה השם מפורש בבבא מציעא בפרק השוכר את הפועלים (דף פה) ר' זירא כי סליק לארץ ישראל יתיב מ' תעניתא ק' קבייתא כי היכא דלישתכח תלמודא דבבל מיניה כי היכי דלא ניטרח בגירסיה ק' סצעייתא דלא נישלוט ר' אילעא (בגמ' איתא ר' אלעזר) בשניה תפלק עליה מילי דצבורא ק' בתרייתא כי היכי דלא נישלוט בו נורא דגיהנם כל ל' יומין הוה בדיק נפשיה שגר תנורא סליק יתיב בגויה לא הוה קא שלטא ביה נורא יומא חד יהבו ביה רבנן עינייהו ואיחרך שאקי וקרו ליה קטין חריך שאקיה ובמס' סנהדרין בפרק אחד דיני ממונות (דף לז) הנהו בריוני דהוו בשיבבותיה דר' זירא וכו' כי נח נפשיה דר' זירא אמרי עד האידנא הוה קטין חריך שאקי דהוה בעא עלן רחמי כו':

הגהות הב"ח

(א) גמ' שיברך לבעל הבית: (ג) שם דאמר מר ברכה ראשונה של פועלים פותח בברכת הזן וכוללין בונה ירושלים:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה עד היכן. ולא משום דהשיב ברכת הזן מזמון כו'. וכזה נסתר ראיית הרי"ף [ועי' בדברי רבינו בא"ח סי' ר']:

גליון הש"ס

גמ' שהרי פועלי' עוקרין. עי' לעיל דף ט"ז ע"א תוס' ד"ה ואוכל וצ"ע:

[גי' קביל] [גי' מתפח (מספח)] [מספח עבד וכו' נברך מספח] יש ספרים דנוסחא שנים ושלשה [בריף ובהרא"ש וכן בטוש"ע אי' יזדקק] לעיל טז. [לקמן מט.] פסחים קד: [לקמן נ.] [מגילה כא.] [בספרים אחרים כך מתחלה ובסוף כן שתקנו שיהיו לכאו"א משום הנכנסין ומשום היוצאין שוב לא זזה ממקומה]

והמטוב והמטיב • ות"ח ואמתי פותחת "בברוך" והלא סמוכה לחברתה היא ויש לומר דנקטה בפיו עלמה (ה"ה) כשביל הרוגי ביתר* ות"ח אמתי היא מותמת "בברוך" וי"ל משום דקלרה היא רק שהקנו לחתר כך שלש מלכיות ושלש גמולות ושלש הטבות, "ונאמן אתה" על ברכת ההפטרה הוא מן הברכה העליונה* ולכך הוא נכתב גדול שבימים הרחמנים היו רגילין לעמוד כל הקהל ולומר בקול רם "נאמן אתה" וכו' כשהיה התיוק מגיע שם:

להיכן הוא חוזר • פירש"י דקאי לאחר דפסיק לשנים וממתין לאחרים עד הזן והיכן חוזר לאחר שעטופו רבינו חמאי למקום שפסק והלכתא למקום שפסק ויתימה דת"ק היכי הלכתא למקום שפסק אחרי שאכל אחר כך פיטום דיחזור לפיו להזן להתחזן לאורייתא ע"כ לגירסת הספרים דקאי להא דתניא לעיל דהמברך אומר "ברוך שאכלנו משלו" והמסובין עונים "ברוך שאכלנו משלו ובטובו חייו" להיכן הוא חוזר המברך לאחר שיעטו המסובין? לאחר גמירא שהמברך חוזר ואומר "ברוך שאכלנו משלו ובטובו חייו" וברבינו חמאי למקום שפסק-שאומר "ברוך שאכלנו משלו" וכן הלכתא כר"ת פירש דקאי אמאי שאכלנו משלו ויש אחר שמסב עליו לשון קורתים לו ומזמנים עליו ולעיל נמי הכי פירושו עד היכן מקום זימון שלריך להו לאותו אחד דקרו ליה ונני עד שברך, ומכאן ואילך יש לדרכו ואינם נריכים החברים עוד לגילופו והכא בעי-לאותו מן הסוק להיכן הוא חוזר? למקום שפסק דהייט למר מהן ואילך יוצמך מברך והקתה ניחא דלא קשה מהן, שהרי לא *ספר ביניהם: **מר** זוטרא מיקלע לבי רב חסי מיתרע ביה מילתא • וכוותיה קיימא לן והכי מברכין "בא"י אמ"ה אשר משפע בצדק ועליע במעשיו ותמחו עבדיו ונמו ובכל לתמחו מייתין להודות לו ולברכו עודך פרעות בישראל שמחל עמחל ולמחה מקרי דרך מרגליותיו דהייט מימיו ובזה מדקדק רב שמא דאם כן בעי גדול לאחרוני כפסוטיה כשמדבר עם השני כיון שהשני למעלה הימנו ולקמן במתניתא גרס גדול מסב ברחם השני למעלה הימנו וזהו כלפי מרגליותיו והוא מימיו ואו לא מתרין ויחיב כי בעי לאתחעויי בהדי שני: **אין** מכבדין וכו' • ות"ח הא תמרין בשבת בפ' במה בהמה (ד' נח:) לוי וכל הונא בר חייא הוו קא אזלי בתורתא קדמה תמריה דרב הונא לתמרא דלוי בעי רב הונא לאפוקי מדתניא לוי כו' לעולם מכבדים בדרכים ול"ש בשילוח לדרך כתחד מכבדין בדרכים אבל אם כל אחד ילך לדרכו ופנעו זה בזה ותירא להם דרך למקום אחד אין מכבדים: אין

[כדאיתא לקמן מח:]

[וייתר כיולר ממנה בתר' פסחים קד: ד"ה מון]

כז א מיי' פ"ע מהלכות ברכות הלכה ח סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קפו סעיף ב טוש"ע י"ד סימן שסה סעיף ג:

כח ב מיי' שם פ"ה הלי ב טוש"ע או"ח סי' [קנב סעיף ו וסי'] ר סעיף ב:

כט ג מיי' פ"ו מהל' ברכות הל' ו סמג שם:

ל ד מיי' וסמג שם טוש"ע או"ח סימן קפה סעיף ב:

לא ה ו מיי' שם הל' יג סמג שם טוש"ע או"ח סי' קפו סעיף ו:

לב ז מיי' שם [טוש"ע י"ד סי' רמב סעיף יז בהגה]:

נוסח אחר בגירסת הראב"ד

נוסח מאוחר (ר"ן פ"ג)

נוסח ראשון-ראשון אחרונים אחרונים מתחילים: א) אחרונים ב) אחרונים

[פי' רש"ח ופי' מג"ש סי' קפו סעיף יח הל"ג סעיף]

רב נסים גאון

שאני פרסאי דבסופה מתחזו והוו מכירין זה את זה ברמיזה זה ובאין כל אחד מהן מה שהביאוהו אומר רבינו ס"ג דפסחים הניחא (דף ס) ר' יהושע בן חנניה הוה קאי בי קיסר אתיי ליה הדוא מינא עבא דאהדרינהו מאריה לאפיה מיניידו אחוי ליה איהו ידו נשויה עליט אמרו ליה לר' יהושע בן חנניה מאי אחוי ליה אמר ליה לית לכו ידו נשויה עליט אמרו ליה לחתוא מינא מאי אחויית ליה עבא דאהדרינהו מאריה לאפיה מיניה ומאי אחוי לך לא ידענא אמרי נברא דלא ידע מאי סחו ליה בסחוא [בגמ' ליתא ואתי] קסיה סלבא וקפלוה:

גליון השים

תום' ד"ה להיכן וכו'. ולמר מכבדין ל"ל מן טוחה לך [ר"ח]:

ויש מהן שחותם בהן בברוך ואין פותח בברוך

"והטוב והמטיב" פותח בברוך ואין חותם בברוך מכלל דברכה בפני עצמה היא, ואמר רב נחמן בר יצחק תא"ל דהטוב והמטיב לאו דאורייתא שדרי עוקרין אותה בבית האבל בדתניא* מה הם אומרים בבית האבל "ברוך הטוב והמטיב", ר"ע אומר "ברוך דיין האמת" הטוב והמטיב אין, דיין אמת לא! אלא אימא אף "הטוב והמטיב" מר זוטרא איקלע לבי רב אשי איתרע ביה מלתא פתח ובריך "הטוב והמטיב אל אמת דיין אמת" *שופט בצדק לוקח במשפט ושליט בעולמו לעשות בו כרצונו כי כל דרכיו משפט שהכל שלו ואנחנו עמו ועבדיו ובכל אנחנו חייבים להודות לו ולברכו גודר פרצות בישראל הוא יגדור את הפרצה הזאת בישראל לחיים, להלכך הוא חוזר לרב זביד משמיה דאבוי אמר חוזר לראש, ורבנן אמרי למקום שפסק, והלכתא למקום שפסק: א"ל ריש גלותא לרב ששת אע"ג דרבנן קשישי אתון בפרסאי בצרכי מעודה בקיאי מיבייכו בזמן שהן שתי מטות גדול מסב בראש ושני לו למעלה הימנו ובזמן שהם שלש גדול מסב באמצע שני לו למעלה הימנו שלישי לו למטה הימנו, אמר ליה וכי בעי אשתעויי בהדיה? *מתריץ תרוצי ויתיב ומשתעי בהדיה? א"ל שאני פרסאי דמחוי ליה במחוג. מים ראשונים מהיכן מתחילין אמר ליה מן הגדול, ישב גדול וישמור ידיו עד שנוטלין כולן? א"ל לאלתר מייתו תכא קמיה מים אחרונים מהיכן מתחילין? אמר ליה מן הקטן, והגדול יתיב וידיו מוזהמות עד שנוטלין כולן? א"ל לא מסלקי תכא מקמיה עד דנמטי מיא לגביה, אמר רב ששת אנא מתניתא ידענא דתניא* כיצד סדר הסבה בזמן שהן שתי מטות גדול מסב בראש ושני לו למעלה הימנו, בזמן שהן שלש מטות גדול מסב בראש שני לו למעלה שלישי לו למטה הימנו מים הראשונים מתחילין מן הגדול מים אחרונים בזמן שהם ה' מתחילין מן הגדול, ובזמן שהם מאה מתחילין מן הקטן עד שמגיעים אצל ה' ותחזרין ומתחילין מן הגדול ולמקום שמים אחרונים חוזרין לשם ברכה חוזרת מסייע ליה לרב דא"ר חייא בר אשי אמר רב *כל הנוטל ידיו באחרונה תחלה הוא מזומן לברכה רב ורבי חייא הוו יתבי בסעודתא קמיה דרבי אמר ליה רבי לרב קום משי ידך, חזייה דקא מרתת, אמר ליה בר פתחי עיין בברכת מזונא קאמר לך. ת"ר אין מכבדין לא בדרכים ולא בגשרים

ולא מלפני הגדול עד שיגיעו המים לחמשה אחלנו: וחוזרים ומתחילין מן הגדול: וטולין אלמן מלפניו: למקום שמים לחרוזים חוזרים: כשמגיעים לחמשה אם גמל הגדול הוא מסרך ואם זה לאחר ליטול קודם לו הוא מברך: הטוטל ידיו בתחלה ובסוף. תחלה שטוטל בתחלת החמשה לחרוזים קורא תחלה בתחלה: אין מכבדין • לומר היה לחם קודם: לא בדרכים • הולכי דרכים לומר לגדול הימנו לך לפני: ולא

[מסי' שמחות פרק ט"ו ע"ש]

שם

[תרגום של בשלח ובמשנה בשלמא ובתרגי' ופי' בעזרך ערך מין]

תוספתא פ"ה

נ"ל מג פ"ה

מין

מסורת השרים

ולא בידים מזומנות. בגמרא מיס לחרוצים: ממערבא. לפי שהיה רגיל לעלות מבבל ללא"י ולומר הוא דברי מקום שלו ר' יוחנן: בפתח הרלוי למזוזה. כלומר בכניסה כל פתחים למעוטי דרכים ופרלוס: לטעטוע לימחר. לין חלוק בדבר ללא שמייבב לומר בלשון רבו: קדים. ריבה בר בר חנה ליישב על הסולמן ולטעטוע לבנו הלכות פטוקה לפי שבהתן רגיל לבעוט והיה מלמדו היאך יעשה: לבעוט. לפרוס הפרוסה מן הפת: עד שיכלה לחן מפי הטועים. לחן לחר ברכה המוליל ללף עניית לחן מן הברכה היא ולחרי בפרק כילד מברכין (דף נמ:) לריך שהכלה ברכה קודם בליעה: תעופפי. שקורין לה החלף בתוכף ולא בפתח* ולומר בי חן והוא לריך לומר לחן: קטופפי. שמסחר קריאת הש"ן שלינו מוליאה בפה שהכלה בכרת: יעומה. שלא שמע והלא לחמרי בהחליל (סוכה נא:) שבהלכאדירית של מלריס היו מניפים בסודרים כשהגיע עת לעטוח לחן ללמוד לה שמעי וקל עטו? שהגיעו מידע ידעי שהם טועים לחר ברכה ופל לעיון ברכה הם טועים ללא שלא היו שומעים לה הקול: ולא יזרוק ברכה מפיו. כשהילות שדומה עליו כשהיו ללא שהוק קבוע הוא לו: וקל מסריחב ולחכל. ממהר ללחול כדי להשלרף לזימון וחיטט עליו: לחכילנן לן. נמרה לן שטודתנו קודם שבלה ולי לשה מחייבנו עול בזימון: לילו מייתו לי לרדיליה וגוזליה לחבת. שמולל חביבין עליו לרדיליה בקוף שטודה והן כשהין ופטריוס ולרב היו חביבין גוזלות ושמולל היה קורא לרב חבת" לכבודו: מי לא לחכילנן. הלכך לה גמרה שטודתה ומלמרף: עיקר שבשטודה. לחר מלוחן שהיו בתחלת בהבדה: הא לא חזי ליה. והויא לה ברכת זמון שבשה בעבידה וכתיב (תהלים י) בוטע ברך נחץ ה', ולמר מר (ה) (נב"ק דף נ"ו:) הרי שגזל שלה על תפים ושחטה ולפתה וברך עליה לין זה מברך אלא מנחץ: דמחי. חטין הלקוחים מע"ש שפק עשרן שפק לה עשרן: לכסניה. חיל של מלך שמואל על בני העיר לזוזם בשוכם ממלחמתו והרי הם כעבדיים לפי שהם שלה במקומם: מלכיליה לח העניים דמחי. דרוב עמי הלרן מעשרים הם ומומרל דלרבן בעלמל הוא: שהקדימו בשבלים. לוי קדם לח הכהן ונטל מעבר בשבלים קודם שנטל לרוב הגדולה והכהן קיבל לו ליטול תרומה גדולה שהלא ה' מלי דלרמלת קרייה "לחלים" וכתיב (שמות כג) "מלחמך ודמעך לא תחחר" נמלחת תרומה גדולה של כהן בתוך המעשר הזה לחר מחמשים שבו לבד מתרומה מעשר שעל הלוי להפריש תרומה ממעשרו: וכדרבי חבינו. לשמעון מתני' דהכי הוה כדרבי חבינו דשמעון הקטן לללו מתרומה גדולה שבו: מכלל

[עפי' תו' יומא ד"ה ד"ם שלין ותו' מכות נב. ד"ה ואת]

[עדיות פ"ג מ"ג שבת מו. בכורות ס.) פסחים ס"ה ניטין נמ:]

[תוספתא פ"ג] [מנילה פ"ג]

[פסחים קיט:]

[נ"ח פ:נדרים פה: ניטין יב.] שבת קכו: עירובין נג: פסחים נב: [סוכה נה:]

שבת עירובין פסחים שם

ניטה יג:

תמורה סו:

אין המסובין רשאין לטעום עד שיטעום המברך. ותימה מהסוגיא דפרבי פסחים (דף קו.) דלמרן ושתי ללמת דשתי קודם המברך אמת' ים מלוק בין מלילה לשתיה לי נמי אמת' דלא שהה ללא להרלות לו מעשה שלא היה לריך לומר יותר ובילו"ל ים כשיש לכל לחד ככרו לו טוסו בידו יכולים לשתות לפני' קודם המברך וגבי ההוא סבא היה לו טוסו בידו והכי ליתה בירושלמי לחמר רבי בון בשם רב לין המסובין רשאין לטעום עד שיטעום המברך ריב"ל לחמר שופין חע"פ שלא שהה המברך ולא פליגי: רבי בון בשם רב שזקוק לטוס לחד ברי"ב"ל דהיה לכל לחד טוסו בידו" וכן עשה רבינו שמשון בחופה לחת שבעט לחתן המוליל והיה טועט רבינו שמשון הפת שהיה לו לפני, ולחכל. והשתר מקולי היה לומר לם בעט המברך ונתן לכל לחד חלקו לין לריך להמתין כל לחד עד שיטעום המברך והא דלמרי' הכא "לין המסובין רשאין לטעום עד" פיינו להקדים ולבטוע מן הפת שבעט המברך לבל לחר לחר שנתן לכל לחד חלקו לין קפידא וכן לריך לומר בסמוך "הבוצע הוה פושט ידיו תחלה לבצוע" ולין לומר "מן המבול לחודויה קלמר לך המברך לוכל קודם דח"כ מה כבוד היה זה, לבל לפי מה שפירשתי ניחה ויש מפרש "פושט ידיו תחלה בקערה"=להתחיל בלהילה, ומכלן מבעט שלין לריך לומר מזון מכום ברכה לשתר כוסות היכל שים בפני המסובים כוסות שלינן פנומות יש קפידא*:

אבן יתומה. שלין שומע הברכה מפי המברך ועונה לחר החתים שבעטו לחן ניחה להם להמ"ן לחרינן בכוסה (פ"ה דף נח:) בלילכאדירית של מלריס שהיה שם קהל גדול ולא היו יכולים כולם לבעוט מפי המברך והיו מניפים בסודרים כדי שידעו תחיפת הברכות ויענו לחרי: ויש"ל שהיו יודעים בלילו ברכה החין עומד לחכם לא היו שומעים לוחו לבל הכא מיירי שהיכם יודעים כלל היכן החזן עומד ומתפלל ובלילו ברכה הוא עומד ולא עומד חלא עונה לחר החתים בלא שמיעה ולא ידיעה*: **כל** המחריך בחמן מחריכין לו **ימיו** ושנותיו. ובלבד שלא יחריך יותר מדאי וטעמא לפי שלין קריאת השיבה כשהוא מחריך יותר מדאי, ומסקנא דמלתא דחין הבוצע רשאי לבצוע עד שיכלה "לחמן" מפי רוב העונים: **אילו** מייתו לי לרדיליה וגו'. משמע לכן שלכה דרב נמי לא פליג, לבל לי לחמר שב ען ובלריך" שהסיחו דעתם מלחכול, לין שלינו מלטרף עמהם:

והלכתא גדול מברך. ומיהו חם הגדול נותן רשות לקטן לברך שפיר כדחמרינן (לעיל מג. מו:) דלמר ליה לרב-מבי יהך וכו': **ומאכילין** את **בלכסניה** דמחי. מיילי בלכסניה ומוטלין עליהם לזונם והם בטנויים ודוקא "דמחי" לבל טבל לא בלכסניה של בלרים שהטויל עליהם המלך, מלל דוקא "דמחי" לבל טבל לא חשם כן פורע מוכו מממונו, של לקוח*: **ואמר** רב הונא חנא בש"ח לין מלכילין. ות"ח לב הונא טועמת דב"ש לתא לחשמעי' דהכי פריך בכמה דוכתי, ויש לומר דקא משמע לן דלי מבכחה חנא דלמר "לין מלכילין בית שמחי היה ולא חיישינן שמא יבוא לחשוב שלא בשביל לזכות בו אלא בשביל לחלק לחבריו:

עין משפט נר מצוה

לב א מיי' פ"ו מהלכות ברכות הל' יב סמג עשין כו טוש"ע ח"ח סי' קפ"ו סעיף ו:
לד ב מיי' שם הל' ה סמג שם טוש"ע ח"ח סי' קפ"ו סעיף ו:
לה ג מיי' שם הלכה ו סמג שם טוש"ע ח"ח סי' קפ"ו סעיף ב:
לו ד מיי' שם הלכה ה סמג שם טוש"ע ח"ח סי' קפ"ו סעיף יז:
לז ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף טו:
לח ו מיי' פ"ח שם הל' יד סמג שם טוש"ע ח"ח סי' קכד סעיף ח:
לט ו מיי' פ"ח שם הל' ט ע טוש"ע ח"ח סי' קכה סעיף ג:
מ ח מיי' שם ופ"ו הל' כ סמג שם טוש"ע ח"ח סי' רח סעיף ג:
מא ט מיי' פ"י מהל' מעשר הלכה יח:
מב י מיי' פ"ש מהל' ברכות הלכה כ:
מג כ מיי' פ"ג מהלכות תרומות הלכה יג עור יו"ד סי' שלג:

רב נסים גאון

אין מכבדין לא בדרכים אלא בפתח הראוי למזוזה. איה לפירוש פתחים הראויים למזוזה ושאינן ראויין בפסבת [ר"ן] יבמה בפ"ק (דף ח') ובמנחות בפרק הקומץ את המנחה (דף נג:): אין עונין לא אמן קטופה ולא אמן קטופה פ"ש אבל דברים שבין בית שמאי וב"ה אי אז היה אמן יתומה והן דחייב בברכה הוא שאני, לא ידע מה שאני: אבל דמאי. פירשתי בתלמוד ארץ ישראל בפרק הדיין אבל פירות פפק נתקנו פפק לא נתקנו מומנין ובפ"ק דשוכרין (דיוקנאי כלכה י) נפי אפרעין דמאי דמי חיקן לא [פ"ה] חיקן כלומר שיש בו פפק אם הלילה פטנו מעשר אי לא ולפיכך חייב לפלילה ומטר תרומת מעשר תקראת תרומת מעשר של דמאי ובמשנה סוף פסבת מעשר שני יוחנן כהן גדול העביר הדראת המעשר ובימיו אין אדם צריך לשאול על הדמאי ובפסבת פסה בפרק עגלה ערופה (דף מח.) תניא אף הוא בימי אחז הורידוהו [ובור על הדמאי עמד ותיקן להם המלוף] [ועל מ' פירות תרומת מעשר ומעשרות] [ועל מעשים בתוס' סוטה (פ"ט יג.)]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כל לא מזי לבל ולא לחמר מר. ג"כ פ"ק דמנחדרין:

---

[1] ולא בידים מזומנות רבין ואביי הוו קא אזלי באורחא קדמיה חמריה דרבין לדאביי ולא אמר ליה ניזיל מר, אמר מדסליק האי מרבנן ממערבא גם ליה דעתיה, כי מטא לפתחא דבי כנישתא אמת' ליה ניעול מר, אמר ליה ועד השתא לאו מר אנא? אמר ליה הכי אמר רבי יוחנן, אין מכבדין אלא בפתח שיש בה מזוזה, *דאית בה מזוזה אין דלית בה מזוזה לא? אלא מעתה בית הכנסת ובית המדרש דלית בהו מזוזה הכי נמי דאין מכבדין? אלא אימא בפתח הראוי למזוזה. אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב יאין המסובין רשאין לבצוע כלום עד שיטעום הבוצע יתיב רב ספרא וקאמר לטעום איתמר למאי נפקא מינה *שחייב אדם לומר בלשון רבו. ת"ר *ישנים ממתינין זה לזה בקערה שלשה אין ממתינין. *הבוצע הוא פושט ידו תחלה ואם בא לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול היכמו הרשות בידו רבה בר בר חנה הוה עסיק ליה לבריה בי רב שמואל בר רב קטינא קדים ויתיב וקמתני ליה לבריה אין הבוצע רשאי לבצוע עד שיכלה אמן מפי העונים רב חסדא אמר מפי רוב העונים, א"ל רמי בר חמא מ"ש הא דאמרי לא כליא ברכה, מיעוטא נמי לא כליא ברכה? א"ל שאני אומר כל העונה אמן יותר מדאי אינו אלא טועה: ת"ר *אין עונין לא אמן חטופה ולא אמן קטופה ולא אמן יתומה ולא אמן יחומה ולא אמן קטופה ולא אמן חטופה ולא יזרוק ברכה מפיו בן עזאי אומר כל העונה אמן יתומה יהיו בניו יתומים, חטופה יחטפו ימיו, קטופה יתקטפו ימיו, וכל המאריך באמן מאריכין לו ימיו ושנותיו? רב ושמואל? הוו יתבי בסעודתא, אתא רב שימי בר חייא הוה קמסרהיב ואכיל? א"ל רב: מה דעתך לאיצטרופי בהדך, אנן אכילנא לן, א"ל שמואל? אלו מיית לי *ארדיליא, וגוזליא לאבא, מי לא אכלינן? תלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא על רב אחא, אמרי: אתא גברא רבא דמברך לן? אמר להו מי סבריתו דגדול מברך עיקר שבסעודה מברך, והלכתא *גדול מברך אע"ג דאתא לבסוף: אבל דמאי וכו': הא לא חזי ליה? *כיון דאי בעי מפקר להו לנכסיה והוי עני וחזי ליה דתנן *מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי? ואמר רב הונא חנא ב"ש אומרים אין מאכילין את העניים ואת האכסניא דמאי: מעשר ראשון שנטלה תרומתו: *פשיטא? לא צריכא אלא שהקדימו בשבלים והפריש ממנו תרומה ומעשר ולא הפריש ממנו תרומה גדולה וכדר' אבהו דאמר ר' אבהו אמר ריש לקיש *מעשר ראשון שהקדימו בשבלים פטור מתרומה גדולה שנאמר °והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר" מעשר מן המעשר אמרתי לך ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר, אמר ליה רב פפא לאביי אי הכי אפילו הקדימו בכרי נמי? אמר ליה עליך אמר קרא מכל

---

[1] במדבר יח, כו.

[ועי' סיקב תו' עירובין יה: ד"ה ואת לכסניא]

מכל מעשרותיכם) תרימו ומה ראית? האי אידגן והאי לא אידגן : מעשר שני והקדש שנפדו : פשיטא? הב"ע כגון שנתן את הקרן ולא נתן את החומש והא קמ"ל דאין חומש מעכב : השמש שאכל כזית : פשיטא? מהו דתימא שמש לא קבע קמ"ל : והכותי מזמנין עליו : אמאי, לא יהא אלא עם הארץ ותניא אין מזמנין על ע"ה! אביי אמר בכותי חבר רבא אמר אפילו תימא בכותי ע"ה והכא בע"ה דרבנן דפליגי עליה דר' מאיר עסקינן דתניא איזהו ע"ה כל שאינו אוכל חוליו בטהרה דברי ר"מ וחכמים אומרים כל שאינו מעשר פירותיו כראוי והני כותאי עשורי מעשרי כדחזי, דבמאי דכתיב באורייתא מוזהר זהירי דאמר מר כל מצוה שהחזיקו בה כותים הרבה מדקדקין בה יותר מישראל. ת"ר איזהו ע"ה? כל שאינו קורא ק"ש ערבית ושחרית דברי ר' אליעזר, רבי יהושע אומר כל שאינו מניח תפילין, בן עזאי אומר כל שאין לו ציצית בבגדו, ר' נתן אומר כל שאין מזוזה על פתחו, ר' נתן בר יוסף אומר כל שיש לו בנים ואינו מגדלם לת"ת, אחרים אומרים אפי' קרא ושנה ולא שמש ת"ח הרי זה ע"ה. א"ר הונא הלכה כאחרים, רמי בר חמא לא אזמין עליה דרב מנשיא בר תחליפא דתני ספרא וספרי והלכתא, כי נח נפשיה דרמי בר חמא אמר רבא לא נח נפשיה דרמי בר חמא אלא דלא אזמין ארב מנשיא בר תחליפא והתניא אחרים אומרים אפילו קרא ושנה ולא שמש ת"ח הרי זה ע"ה! שאני רב מנשיא בר תחליפא דמשמע להו לרבנן, ורמי בר חמא הוא דלא דק אבתריה. ל"א דשמע שמעתא מפומייהו דרבנן וגריס להו כצורבא מרבנן דמי : אכל טבל, ומעשר וכו' : טבל, פשיטא? לא צריכא בטבל טבול מדרבנן ה"ד בעציץ שאינו נקוב : מעשר ראשון כו' : פשיטא? לא צריכא כגון שהקדימו בכרי, מהו דתימא כדאמר ליה רב פפא לאביי, קמ"ל כדשני ליה : מעשר שני וכו' : פשיטא? לא צריכא שנפדו ולא נפדו כהלכתן; מעשר שני כגון שפדאו על גבי אסימון, ורחמנא אמר וצרת הכסף בידך כסף שיש (לו) עליו צורה, הקדש שחללו על גבי קרקע ולא פדאו בכסף ורחמנא אמר ונתן הכסף וקם לו : והשמש שאכל פחות מכזית : פשיטא? איידי דתנא רישא כזית, תנא סיפא פחות מכזית : והנכרי אין מזמנין עליו : פשיטא? הבא במאי עסקינן בגר שמל ולא טבל דאמר רבי זירא א"ר יוחנן לעולם אינו גר עד שימול ויטבול, וכמה דלא טבל נכרי הוא : נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהן : אמר רבי יוסי קטן המוטל בעריסה מזמנין עליו, והא תנן נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהם! הוא דאמר כרבי יהושע בן לוי דאמר ריב"ל אף על פי שאמרו קטן המוטל בעריסה אין מזמנין עליו אבל עושין אותו סניף לעשרה ואמר ריב"ל תשעה ועבד מצטרפין מיתיבי מעשה ברבי אליעזר שנכנס לבית הכנסת ולא מצא עשרה ושחרר עבדו והשלימו לעשרה שחרר אין לא שחרר לא? תרי אצטריכו, שחרר חד ונפיק בחד, והיכי עביד הכי והאמר רב יהודה כל המשחרר עבדו עובר בעשה שנאמר לעולם בהם תעבודו? לדבר מצוה שאני, מצוה הבאה בעבירה היא? מצוה דרבים שאני (א) ואמר ריב"ל לעולם ישכים אדם לבית הכנסת כדי שיזכה וימנה עם עשרה הראשונים שאפילו מאה באים אחריו קבל עליו שכר כולם, שכר כולם סלקא דעתך? אלא אימא נותנין לו שכר כנגד כולם. אמר רב הונא תשעה וארון מצטרפין א"ל רב נחמן וארון גברא הוא? אלא אמר רב הונא תשעה נראין כעשרה מצטרפין: אמרי לה כי מכנפי ואמרי לה כי מבדרי. אמר רבי אמי שנים ושבת מצטרפין, אמר ליה רב נחמן ושבת גברא הוא? אלא אמר רבי אמי שני תלמידי חכמים המחדדין זה את זה בהלכה מצטרפין מחוי רב חסדא כגון אנא ורב ששת, מחוי רב ששת כגון אנא ורב חסדא. א"ר יוחנן קטן פורח מזמנין עליו. תנ"ה קטן שהביא שתי שערות מזמנין עליו ושלא הביא שתי שערות אין מזמנין עליו ואין מדקדקין בקטן. הא גופא קשיא אמרת הביא שתי שערות אין, לא הביא לא, והדר תני אין מדקדקין בקטן, לאתויי מאי? לאו לאתויי

מכל מעשרותיכם. בפרשת לוים כתיב ואל הלוים תדבר וכתיב בהאי קרא את כל תרומת ה' כל לך תרומה שבו חייבים להפריש ממנו : האי אידגן. משעה שנתמרח בכרי נעשה דגן וכיון דאיקרי 'דגן' חלה עליו רשות כהן תחלה דכתיב ראשית דגנך תתן לו אבל בשבלים לא אידגן ולא חלה עליו רשות כהן : מעשר שני והקדש. אם הבעלים פודין אותו מוסיפין חומש : לא קבע. אין לו קביעות לפי שהולך ובא : והכא בע"ה דרבנן. ברייתא דקתני "אין מזמנין על ע"ה" בע"ה דרבנן : דפליגי עליה דר"מ. וקאמרי כשאינו מעשר פירותיו, הלכך כותי מזמנין עליו דעשורי מעשר : איזהו ע"ה. שדברו חכמים בכל מקום : שלא שמש ת"ח. הוא הגמרא התלויה בסברא שהיו נותנים לדברי משנה טעם והיו מתאספים יחד ועוסקים בכך והיא דוגמת הגמרא שסדרו האמוראים : לא אזמין עליה. רמי בר חמא לא רצה לצרפו לשלשה לזמון : דמשמע. משמש : ורמי בר חמא הוא דלא דק. לא בדק לשאול מדת רב מנשיא : שלא נטלה תרומתו. קס"ד תרומת מעשר קאמר : פשיטא. דאין מזמנין דהיינו טבל : שהקדימו בכרי. לאחר שנתמרח והוקבע לתרומה מן התורה קדם לוי את הכהן ונטל מעשר ראשון תחלה ואחד מחמשים שבו היה ראוי לתרומה גדולה לכהן "ושלא ניטלה תרומתו" דקתני לאו תרומת מעשר קאמר אלא תרומה גדולה : מהו דתימא כדאמר ליה רב פפא לאביי. לעיל אי הכי אפילו הקדימו בכרי נמי קמ"ל : אסימון. כסף שלא נקבע בו צורה וקורין לו פלו"ן בלעז : עד שימול ויטבול. ביבמות (ד' מו:) נפקא לן "מויקח משה את הדם ויזרוק על העם" ואין הזאה בלא טבילה : סניף. חבור לזימון עשרה וכי אמר רב אסי כמי לעשרה קאמר : מצוה דרבים. להוציא רבים ידי חובתם בקדושה : תשעה נראין כעשרה. מפרש ואזיל לה : אמרי לה כי מכנפי. הוו נראים כעשרה שאין אדם מבחין בהן כל כך מתוך שהן יחד : ואמרי לה כי מבדרי. נראין ספי מרובין : שני תלמידי חכמים המחדדין זה את זה בהלכה מצטרפין. להיות שלשה : קטן פורח. שהביא סימנים ולא בא לכלל שניו : לאתויי

אמר רב הונא הלכה כאחרים. והאידנא אין אנו מדקדקים, ורגילים אנו לזמן בע"ה כדאמרינן בחגיגה (פ"ג דף כב.) כמאן מקבלינן האידנא סהדותא מע"ה כמאן כרבי יוסי כדי שלא יהא כל אחד הולך ובונה במה לעצמו * : מצוה דרבים שאני. מכאן קשה לה"ג דפירש דמי שמת לו מת בי"ט האחרון דאבילות נוהג ולא אתי י"ט האחרון דרבנן ודחי אבילות דאורייתא דכתיב (עמוס ח) ואחריתה כיום מר, והכא חזינן דאתית תפלה דרבנן ודחיא קרא "דלעולם בהם תעבודו" וכן משמע נמי בריש כתובות (דף ד.) גבי חתן נוהג ז' ימי המשתה ואח"כ נוהג ז' ימי אבילות ומדשבעת ימי המשתה מבטלין אבלות דאורייתא כל שכן יום טוב שני :

קטן פורח מזמנין עליו. פרש"י שהביא שתי שערות ועדיין לא הגיע לי"ג שנה ויום אחד, ולא נהירא דא"כ אמאי אמר בסמוך "לאתויי קטן פורח" היינו "שהביא שתי שערות" דקתני בברייתא בהדיא? ע"כ פר"ת "קטן פורח" בתוך י"ג שנה ועדיין לא הביא שתי שערות ידועות שאינן גדולות כדי לכוף ראשן לעיקרן שכן הוא שיעורם ולהכי קרי ליה "פורח" שפרחו ולמחו בו שערות אבל אינן גדולות כל השיעור והשתא ה"פ אמרת "הביא" דמשמע הביא דוקא, והדר קתני "אין מדקדקין בקטן" דמשמע אפילו לא הביא, אלא ש"מ לאתויי קטן פורח, ואתי סיפא לגלויי רישא דמה שהוא אומר ברישא "הביא שתי שערות" היינו פורחות שאינן שערות ממש וכדפירש שנכנס בתוך י"ג שנה, וא"ת והא אמרינן לעיל קטן המוטל בעריסה עושין אותו סניף? וי"ל דהתם איירי בעשרה והכא מיירי בשלשה או שמא פליגי אהדדי :

עין משפט נר מצוה

מד א מיי' פ"ה מהל' ברכות הלכה כ :

[וע"ש תוס' חגיגה כב. ד"ה כמאן]

מה ב טוש"ע או"ח סי' קלט ס"ג [דהאידנא מזמנין] :

מו ג טוש"ע שם סעיף ד :

[עי' תוס' שבת קכו: ד"ה כא קמ"ל]

מז ד מיי' פי"ב מהל' אסורי ביאה הלכה ו סמג לאוין קטו טוש"ע יו"ד סי' רסח סעיף ב :

מח ה מיי' פ"ט מהל' עבדים הל' ו סמג עשין פו טוש"ע יו"ד סי' רסז סעיף עט :

מט ו מיי' פ"ח מהל' תפלה הלכה ד סמג עשין יט טוש"ע או"ח סי' נ סעיף יד [רב אלפס לעיל דף ו. וברא"ש שם סימן ז] :

הגהות הב"ח

(א) גמ' מצוה דרבים שאני. נ"ב עמ"ש במס' גיטין דף מ"ג ע"ב וע"ש גם ל"ע ממשנה ערוכה דגיטין דף מ"א היכא דעבד הוא חציו עבד וחציו בן חורין דכופין את רבו לשחררו כדי לקיים מצות פריה ורביה אף שאינו מצוה דרבים וכהי ה"ר היאך השיב דאמי בעבד שהוא חציו בן חורין וכן בשפחה שחציה בת חורין לפי הכנת המקשן בגיטין דף מ"ג כי שם שבא בעצמו דהיינו רבו עשה עבירה שמחררו חציו והניח חציו א"כ הוא נקרא פושע שגרם שעבד או שפחה לא יוכלו לישא עבד ושפחה ולקיים לא תהו בראה אלא לשבת ע"כ קנסינן ליה אף לעבור עבירה לשחרר חציו השני כדי לזכות לעבד ושפחה כיון דהוא הגורם להם העבירה והוא כעין שכתבו תוס' לגבי דהיכא דאם הוא פושע שוב אין מזכין אותו ה"ס כאן איכא היכא שהתחיל בעבירה וגורם לעבירה כופין לו למצות עבירה כדי לזכות לעבד אבל זה אינו דהא איכא כתם דף מא פלוגתא בזה היכא דמשחרר חצי עבדו אם קונה ומקשינן למ"ד [בכסף פליגי ומוקי למתניתין] דאיירי בעבד של שני שותפים דאז קונה לד"ה [וכופין רבו שני לשחררו והוא לא פשע ולא גרם לו העבירה] שוב מצאתי בתוספות דמסכת שבת דף ד שכתבו דגם מצות פ"ו הוא כמו מצוה דרבים כי היא מצוה גדולה ומ"מ הוא דוחק וכן כתבו תוס' במסכת עירובין דף לב ע"ב ד"ה ולא לעבד עם הארץ כו' :

מסורת הש"ס

[מתנותיהם כל"ע עי' תוס' עירובין לא: ד"ה (דמאי)] [רשב"א וכן איתא על כותן בשבת קכו: ברש"י במדבר יח פכ"ע] [גיטין סא. תוספתא פ"ג] [קדושין מ. גיטין ו. חולין ד.] סוטה כב. [עי' תוס' לעיל ע: ד"ה אחרים] [כ"מ מז:] [ועי' תוס' שבת קכח. ד"ה ונתן] יבמות מו: [נ"ל רב אסי וכ"מ מהרש"א ד"ה סניף] גיטין לח: גיטין שם ויקרא כה [סוכה ל. ב"ק צד.] [מגילה כג.]

גליון הש"ס

גמ' תשעה וארון. עי' שבת לב ע"א תוס' ד"ה על שקורין וכהרכב"א שם :

לאתויי קטן פורח. וליתא הלכתא ככל הני שמעתתא אלא כי הא *דאמר רב נחמן קטן היודע למי מברכין מזמנין עליו, אביי ורבא הוו יתבי קמיה דרבה, אמר להו רבה למי מברכין? אמרי ליה לרחמנא, ורחמנא היכא יתיב? רבא אחוי לשמי טללא אביי נפק לברא אחוי כלפי שמיא אמר להו רבה: תרוייכו רבנן הויתו, היינו דאמרי אינשי *בוצין בוצין מקטפיה ידיע: א"ר יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב תשעה אכלו דגן ואחד אכל ירק מצטרפין א"ר זירא בעאי מיניה מרב יהודה שמנה מהו שבעה מהו? א"ל לא שנא, ששה (א) *ודאי לא מיבעיא לי, א"ל רבי ירמיה שפיר עבדת דלא איבעיא לך, התם טעמא מאי משום דאיכא רובא הכא נמי איכא רובא, ואיהו סבר *רובא דמינכר בעינן. ינאי מלכא ומלכתא כריכו ריפתא בהדי הדדי ומדקטיל להו לרבנן לא הוה ליה איניש לברוכי להו, אמר לה לדביתהו מאן יהיב לן גברא *דמברך לן, אמרה ליה אשתבע לי דאי מייתינא לך גברא דלא מצערת ליה, אשתבע לה, אייתיתיה לשמעון בן שטח אחוה אותביה בין דידיה לדידה, אמר ליה חזית כמה יקרא עבדינא לך, אמר ליה לאו את קא מוקרת לי אלא אורייתא היא דמוקרא לי. דכתיב °סלסלה ותרוממך *תכבדך כי תחבקנה, אמר ליה קא חזית דלא מקבל מרות, יהבו ליה כסא לברוכי, אמר היכי אבריך ברוך שאכל ינאי וחביריו משלו? שתיה להההוא כסא יהבו ליה כסא אחרינא ובריך, א"ר אבא בריה דרב חייא בר אבא (*א"ר יוחנן) שמעון בן שטח *דעבד לגרמיה הוא דעבד, דהכי אמר ר' חייא בר אבא אר"י לעולם אינו מוציא את הרבים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן (ג) (מיתיבי) רשב"ג אומר עלה והסיב עמהם אפילו לא טבל עמהם אלא בציר ולא אכל עמהם אלא גרוגרת אחת מצטרף? אצטרופי מצטרף אבל להוציא את הרבים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן, איתמר נמי אמר רב חנא בר יהודה משמיה דרבא אפי' לא טבל

טבל

רש"י

לאתויי קטן פורח. שאין מדקדקין בו אם בא לכלל שנים או לאו, ומה הן שנים? י"ג שנים ויום אחד: עללא. גג (ג): מקניה. מקן שלו מקטנותו: בוצין. דלעת ואית דגרסי מקטפיה וקטף הוא שרף האילן כלומר משעה שהוא חונט ויוצא מתוך השרף ניכר אם יהיה טוב: ואיהו סבר. רבי זירא שהיה קובל (ד) ומתחרט על שלא שאל על הששה סבר דילמא רובא דמנכר שפיר בעינן דליכול דגן ואי בעי מיניה ששה לא היה מתיר: ינאי מלכא. ממלכי בית חשמונאי היה והרג חכמי ישראל שבאו לפסלו מן הכהונה במסכת קידושין (דף סו.): סלסלה ותרוממך. סיפיה דקרא תכבדך כי תחבקנה: היכי אבריך. ולא נהניתי אומר נברך שאכל ינאי וחביריו משלו בתמיה: שמעון בן שטח דעבד. שבירך להוציאם ידי חובתם בשביל כוס אחד ששתה: לגרמיה הוא דעבד. אין אדם מודה לו: עד שיאכל כזית דגן. ומכי אכל כזית דגן מיהא מפיק אף על גב דכזית דגן שיעורא דרבנן הוא כדאמר בפרק מי שמתו (דף כ:) מיהו כיון דמיחייב מדרבנן מחוייב בדבר קרינן ביה ומוציא רבים ידי חובתן וא"ת בקטן שהגיע לחינוך הא לא אמר הכי ההוא אפי' מדרבנן לא מיחייב דעליה דאבוה (ה) הוא דרמי לחנוכיה. ובעל ה"ג פסק דוקא דאכלו איהו כזית או כבילה דכוותיה אבל אכלו ושבעו לא מפיק נמי אפשר להעמידה דהא ינאי וחבריו אכלו ושבעו ואפקינהו שמעון בן שטח ואע"ג דלגרמיה הוא דעבד טעמא משום דלא אכל כזית דגן הא אכל כזית דגן הכי נמי:

ובשבת

תוספות

וליתא הלכתא ככל הני שמעתתא אלא כי הא קטן היודע. משמע דקאי נמי ארבי יוחנן ולא נהירא שהרי אין דרך הגמרא שסותר דברי אמוראים והברייתא שהביא ראיה לדברי ר' יוחנן בלא שום טעם וי"ל דקאי אקטן פורח כלומר קטן פורח (ו) מזמנין עליו היינו דוקא היודע למי מברכין ותרוויהו בעינן, ולפירושינו צ"ל דלא מייתי עובדא דאביי ורבא לענין אזמוני עלייהו אלא לפרש מהו קטן היודע למי מברכין דמסתמא לא פורחים הוו דאם כן מהו רבותייהו אם יודעים למי מברכין, ורבה נמי דעבד, היינו להראות שיש בהם בינה והם קטנים, ולא מזמנין עלייהו. ואומר ר"ת אף על פי דלית הלכתא ככל הני שמעתתא מיהו הלכה כריב"ל דאמר קטן ממש עושין אותו סניף לעשרה והכא דבעינן פורח ויודע היינו דוקא בשלשה, וליה הלכתא ככל הני שמעתתא לא קאי אריב"ל ודיקא נמי שהרי מפסיק הגמרא בינתיים בההוא מעשה [דר' אליעזר] דלעולם ישכים אדם ותניא כוותיה אלא קאי אהני שמעתתא דבתר תניא כוותיה דשכים, כגון תשעה וארון, ושבת ושנים, ותשעה נראין כעשרה, ושנים מחדדים, וקטן פורח, אע"ג דהנך ברייתא הכי לאתויי פורח יעמידנה רב נחמן באינו יודע למי מברכין והיינו נמי כריב"ל דאמר לעיל קטן אין מזמנין עליו פי' מוטל בעריסה עד שידע למי מברכין, אבל עושין אותו סניף לעשרה פי' לברכת המזון וה"ה לתפלה דבהא לא פליג רב נחמן דכי בעי יודע ופורח כדפי' ה"מ לזמון שלשה אבל לסניף מודה לריב"ל דסניף לעשרה וה"ה לתפלה דקטן מצטרף, ודיקא נמי דפריך עלה ממעשה דר' אליעזר שהיה לתפלה לריב"ל דמיירי בבהמ"ז, ומיהו תימה דבכ"ר (פ' נה) קאמר עלה דריב"ל הדא הוא דתימא לברכת המזון אבל לתפלה לא והיה אומר ר"י דאין הלכה כן לפי שחולק על הגמרא שלנו דודאי ריב"ל לענין תפלה נמי קאמר מדפריך מעובדא דר' אליעזר דמיירי בתפלה. ויש מצרפין קטן לתפלה רק שיהא חומש בידו ואומר ר"ת דמנהג שטות הוא דכי היכי דאמר אטו ארון גברא הוא ה"נ אטו חומש גברא הוא! ועוד הא דקאמר קטן מצטרף היינו אפי' בלא חומש ועוד דלא חזינן בשום דוכתא דמהני אלא בעובדא דעבור השנה כשעולין בעליה בפרקי דרבי אליעזר (פ"ח) דקאמר בשלשה מעברין את השנה ר' אליעזר אומר בעשרה ואם נתמעטו מביאין ספר תורה ועושין עגולה וכו', ואין מזכיר שם שיהא הקטן אוחז הס"ת והתם נמי לא קאמר אלא ספר תורה העשוי בגליון אבל חומשין שלנו לא, ומיהו קאמר בירושלמי א"ר יוסי (ז) זמנין הכלית עם ר' חלפתא אבא ועם ר' חנינא בר סרסי חביבי ולא מזמנין עלוי עד שהבאתי שתי שערות ומשם משמע דלהצטרף לזמון לא עבדין עובדא עד שיביא שתי שערות הא לתפלה עבדי, ומתוך ירושלמי זה פי' ר"י דאין עושין קטן סניף לעשרה לא לתפלה ולא לברכת המזון וגם היה אומר ר"י שגם רבינו תם עצמו לא היה נוהג לעשות כן לעשות קטן סניף לעשרה ולא עשה מעשה והלכך אפי' חומש בידו לא מהני כדפירשנו כיון דלא אתהני קטן לבדו, גם חומש בידו לא אתהני, ומיהו *קטן פורח ויודע למי מברכין משמע שמברכין עליו גם בשלשה כברייתא וליכא מאן דפליג וזה לשון רבינו שפוסק - מסקנא דמלתא אין עושין קטן סניף לעשרה לזמון ולתפלה ולשלשה עד שיביא שתי שערות כעובדא דר' יוסי ברבי חלפתא בירושלמי והא דאמרינן בירושלמי קטן וס"ת עושין אותו סניף אומר ר"י דגרס התם "קטן לס"ת" כלומר סניף לקריאת התורה קאמר ודוקא התם כדאיתא במגילה (פ"ג דף כג.) דקטן עולה למנין שבעה דקאמר "הכל עולין למנין שבעה אפי' קטן אפי' אשה" אי לא הוה משום כבוד צבור, אבל לשאר דברים לא ואפי' אם אשכחן בשום דוכתא דקטן [וחומש מצטרף] אפי' לתפלה היינו דוקא העשוי בגליון אבל חומשין שלנו לא. ולפי' ר"ת חומש אינו מועיל כלל ביד קטן אבל קטן לחוד הוי סניף, אבל אי לא כדקאמר גבי עובדא דר' אליעזר, ור"ת פי' דההיא דירושלמי דרבי יוסי בר' חלפתא דוקא בשלשה מיירי: אביי ורבא הוו יתבי וכו'. ואם תאמר היכי דמי אי הוו קטנים פורחים מאי רבותא הוה בהו שהביטו כלפי מעלה אלא צריך לומר דהאי לאו לאזמוני עלייהו קא מנסי להו כי היו קטנים טובא אלא לנסותינהו קא עביד שהיה בהם בינה: תשעה שאכלו דגן ואחד ירק מצטרפין. והכי הלכתא שאחד שאכל ירק או שתה כוס יין מצטרף ואפילו "נברך שאכלנו" יכולין לומר שהרי שתיה בכלל אכילה ויש שרוצים לומר דהיינו דוקא לזמון עשרה, אבל לשלשה לא מצטרפי דהרי לעיל נמי מחמרינן טפי בצירוף שלשה מעשרה ומיהו בירושלמי תני "שנים שאכלו פת ואחד ירק מזמנין" וכן פסק ר"י בתוספתו, והשר מקוצי מפרש דאין הלכה כאותה ברייתא דירושלמי חדא שהרי מסיק עלה התם "מתני' כרבן שמעון בן גמליאל" כלומר ורבנן פליגי דלא מצטרפי ואין הלכה כיחיד ועוד דא"כ קשה דרבי יוחנן אדר' יוחנן דהכא א"ר יוחנן דלעולם אינו מוציא עד שיאכל כזית דגן הא מצטרף שפיר אפי' לא טעם אלא שתיה כעובדא דר"ש בן שטח, ובירושלמי קא"ר יוחנן לעולם אין מזמנין עד שיאכל כזית ומשמע אפי' *מצטרף אלא ש"מ כאן לעשרה ובירושלמי איירי בזמון שלשה, ולהשלים לעשרה אפי' איכא שנים ושלשה ששתו מצטרפין ושתיה בכלל אכילה ולא קפדינן אלא ארובא דמינכר: עד שיאכל כזית דגן. משמע שאם אכל כזית דגן שיכול להוציא אף אחרים שאכלו על השובע ותימה והרי כזית אינו חייב אלא מדרבנן והיכי אתי דרבנן ופטר דאורייתא דהא אמרינן בפרק מי שמתו (ד' כ:) תבא מארה למי שאשתו ובניו מברכים לו ולא מצי לאוקמי [הא] דשרו לקטן שיכול להוציא אביו אלא בדאכל אביו כזית דאתי קטן דרבנן שהגיע לחינוך ופטר אביו שאינו חייב אלא מדרבנן הא אם אכל אביו כדי שביעה אינו יכול לפטרו ופרש"י דמחויב דרבנן מחויב קרינן ביה אבל

קטן

עין משפט נר מצוה

נ א מיי' פ"ה מהלכות ברכות הלכה ז סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קצט סעיף י:
נא ב ג ד ה מיי' שם הל' ח וסמג שם טוש"ע או"ח סי' קצז סעיף ב:
נב ו טוש"ע שם סעיף ג:

[לפמ"ש מהרש"ל כח"מ אין זה כנסח הגמ' אלא רש"י מפרש ע"פ סיפא דקרא ע"ש ועי' תוס' עירובין סג. ד"ה גלי וכו' מ"ש בשם בירושלמי וע"ע תו' ב"ק נג: ד"ה משום]

מסורת הש"ס

[ערכין ג.]
[גי' הערוך בלגין מקיני' ידיעי ע"ש ומלאתי בתוס' סוכה ט: ד"ה בוגינא דגרסי בוגינא מקטפי' ידיע]
[עי' תוס' פסחים קג: ד"ה כיון]
משלי ד
[קטן פורח פירש"י ויודע כצ"ל]

רב נסים גאון

ינאי מלכא כריך ריפתא ולא הוה ליה איניש דמברך ליה אמרה ליה דביתהו השתא דקטלת לכולהו רבנן מאן מברך לך. איתא מיפרשי ומיברורא במס' קדושין בפ' האומר לחברו (דף סו) שנתגלגלה (תוצה) [הרעה] ע"י אלעזר בן פועירה וע"י יהודה בן גדידיה ויהרגו כל חכמי ישראל והיית העולם משתומם עד שבא שמעון בן שטח והחזיר את התורה לישנה ובמס' סוטה בפ' עגלה ערופה (ד' מז) אמרי' כד קטל ינאי מלכא לרבנן אטמינה אחתי' לשמעון בן שטח ואיתא נמי בפ' כל ישראל יש להם חלק (דף קז) ובתלמוד א"י דהאי פירקא אמרי' ש' נזירים עלו בימי שמעון בן שטח ק"נ מהן מצאו להן פתח וק"נ לא מצאו להן פתח שלח שמעון בן שטח לגבי ינאי מלכא אמר ליה אית הכא שלש מאות נזירין ואינון בעיין תשע מאה קורבנין הב לי פלגא מן דידך ואנא יהיב פלגא מן דידי שלח ליה ת"נ אזל לישנא בישא ואמר ליה דלא יהב ליה מן דיליה כלום שמע ינאי מלכא וכעס דחיל שמעון בן שטח וערק בתר יומין סלקין בני נשי רברבין מן מלכותיה דפרס לגבי ינאי מלכא מראבלין נהירין אנן דהוה הכא [חד גבר סב וכו'] ועיקרה דמילתא בבראשית דר' הושעיא בפרשת וירא יעקב כי יש שבר במצרים דקשיא הא אדאית בגמ' דידן כי אפשר שתקף זה המעשה וזה הכעס שנפל בלבו של ינאי על ר' שמעון בן שטח אירע זה המעשה הנזכר וזהו שנאמר בו נזרקה בו מינות ויהרגו כל חכמי ישראל וכשראה שמעון בן שטח חשש שמא יתאנה עליו ויעגישנו על אותו המעשה שהיה והלך ונתחבא עד שקבלה אותו [illegible] כראבלין (שם) אתא עאל יתיב בין מלכא למלכתא [illegible] כי בצל החכמה בצל הכסף:

הגהות הב"ח

(א) גמ' לא שנא ששה [illegible] (ג) רש"י ד"ה עללא [illegible] (ד) ד"ה ואיהו וכו' שהיה קובל [illegible] (ה) ד"ה עד שיאכל [illegible] (ו) תוס' ד"ה וליתא וכו' כלומר קטן פורח דמזמנין: (ז) בא"ד אמר ר' יוסי [illegible]

גליון הש"ס

גמ' אביי ורבא כו'. [illegible] רש"י ד"ה עד שיאכל כו' ההוא אפי' מדרבנן כו'. [illegible]

טבל עמהם אלא בציר ולא אכל עמהם אלא גרוגרת אחת מצטרף, ולהוציא את הרבים ידי חובתם אינו מוציא עד שיאכל כזית דגן אמר רב חנא בר יהודה משמיה דרבא הלכתא אכל עלה ירק ושתה כוס של יין מצטרף, להוציא, אינו מוציא עד שיאכל כזית דגן. אמר רב נחמן משה תקן לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם מן יהושע תקן להם ברכת הארץ (א) כיון שנכנסו לארץ דוד ושלמה תקנו בונה ירושלים דוד תקן "על ישראל עמך ועל ירושלים עירך" ושלמה תקן "על הבית הגדול והקדוש", הטוב והמטיב ביבנה תקנוה כנגד הרוגי ביתר דאמר רב מתנא *אותו היום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה תקנו ביבנה הטוב והמטיב: הטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו לקבורה: תנו רבנן סדר ברכת המזון כך היא ברכה ראשונה ברכת הזן, שניה ברכת הארץ, שלישית בונה ירושלים, רביעית הטוב והמטיב, ובשבת מתחיל בנחמה ומסיים בנחמה ואומר קדושת היום באמצע רבי אליעזר אומר רצה לאומרה בנחמה אומרה, בברכת הארץ אומרה, בברכה שתקנו חכמים ביבנה אומרה, וחכמים אומרים אינו אומרה אלא בנחמה בלבד חכמים היינו תנא קמא איכא בינייהו דיעבד: *תנו רבנן מנין לברכת המזון מן התורה שנאמר "ואכלת ושבעת (ב) וברכת" *זו ברכת (הזן) את ה' אלהיך זו ברכת (הזמון) "על הארץ" זו ברכת הארץ "הטובה" זו בונה ירושלים וכן הוא אומר "ההר הטוב הזה והלבנון", "אשר נתן לך" זו הטוב והמטיב אין לי אלא לאחריו לפניו מנין אמרת קל וחומר *כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כל שכן [ג] רבי אומר [אינו צריך] "ואכלת ושבעת וברכת" [ג] זו ברכת הזן אבל ברכת הזמון "גדלו לה' אתי" נפקא "על הארץ" זו ברכת הארץ "הטובה" זו בונה ירושלים וכן הוא אומר "ההר הטוב הזה והלבנון", הטוב והמטיב ביבנה תקנוה, אין לי אלא לאחריו לפניו מנין תלמוד לומר "אשר נתן לך" משנתן לך רבי יצחק אומר אינו צריך הרי הוא אומר "וברך את לחמך ואת מימיך" אל תקרי וברך אלא וברך ואימתי קרוי לחם קודם שיאכלנו ר' נתן אומר אינו צריך הרי הוא אומר "כבאכם העיר כן תמצאון אותו בטרם יעלה הבמתה לאכול כי לא יאכל העם עד באו כי הוא יברך הזבח אחרי כן יאכלו הקרואים" וכל כך למה? לפי שהנשים דברניות הן ושמואל אמר כדי להסתכל ביפיו של שאול דכתיב "משכמו ומעלה גבוה מכל העם" ורבי יוחנן אמר לפי שאין מלכות נוגעת בחברתה אפי' כמלא *נימא ואין לי אלא ברכת המזון ברכת התורה מנין אמר ר' ישמעאל ק"ו על חיי שעה מברך על חיי עוה"ב לא כ"ש רבי חייא בר נחמני תלמידו של רבי ישמעאל אומר משום רבי ישמעאל אינו צריך הרי הוא אומר "על הארץ הטובה אשר נתן לך" ולהלן הוא אומר "ואתנה לך את לחות האבן והתורה והמצוה" וגו' ר"מ אומר *ומנין שכשם שמברך על הטובה כך מברך על הרעה ת"ל "אשר נתן לך ה' אלהיך" (ג) דיינך בכל דין שדנך בין מדה טובה ובין מדה פורענות רבי יהודה בן בתירה אומר אינו צריך הרי הוא אומר טובה הטובה *טובה זו תורה וכן הוא אומר "כי לקח טוב נתתי לכם", "הטובה" זו בנין ירושלים וכן הוא אומר "ההר הטוב הזה והלבנון": תניא רבי אליעזר אומר "כל שלא אמר "ארץ חמדה טובה ורחבה" בברכת הארץ ומלכות בית דוד בבונה ירושלים לא יצא ידי חובתו, נחום הזקן אומר צריך שיזכור בה ברית, רבי יוסי אומר צריך שיזכור בה תורה, פלימו אומר "צריך שיקדים ברית לתורה שזו נתנה בשלש בריתות

וזו

רש"י

ובשבת מתחיל בנחמה · כלומר אינו צריך לא לסיים ולא להתחיל בשל שבת אלא מתחיל ומסיים בנחמה בנין ירושלים קרי נחמה כל היכי דמתחיל בין רחם בין נחמנו: בברכה שתקנו חכמים. בהטוב והמטיב: איכא בינייהו דיעבד · לרבנן בתראי מהדרינן ליה: תורה אור בדתנא קמא גרסינן "אשר נתן לך" זו הטוב והמטיב ולא גרסינן ביבנה תקנוה אלא בדרבי (ג): כשהוא שבע. מלוה לברך ולהודות על שבעו: כשהוא רעב · והוא בא להפיק את רעבו ע"י בריותו של הקב"ה לא כל שכן שזה צריך לברך להקב"ה יותר: אינו צריך · לק"ו זה (ד) ולא גרסי' בדרבי אשר נתן לך זה הטוב והמטיב: אלא וברך את לחמך · ברך על לחמך: כי הוא יברך הזבח ואחרי כן יאכלו הקרואים · למדך שטעון לברך לפני אכילה, על הזבח הוא אומר "ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול את הזבח" והיכן צונו "והבשר תאכל" (דברים יב): וכל כך למה · היו מאריכות בדבריהן: שאין מלכות נוגעת בחברתה · לפי שמואל היה מנהיג את ישראל ושאול היה נוטל את השררה מעתה שמואל אליו ואורך דברים עכב לפי שעה: בין מדה טובה · התורה מדה טובה היא: ומלכות בית דוד בבונה ירושלים · שעל ידו נתקדשה ירושלים: צריך שיזכור בה ברית · בברכת הארץ שע"י ברית נתנה לאברהם בפרשת מילה (בראשית יז) ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך: צריך שיזכור בה תורה · שאף בזכות התורה והמצות ירשו את הארץ שנאמר "למען תחיון ורביתם ובאתם וירשתם את הארץ" (דברים ח): צריך שיקדים ברית לתורה · כגון "על בריתך שחתמת בבשרנו ועל תורתך שלמדתנו ועל חיים שחוננתנו: תורה נתנה (ה) בשלש בריתות · בשלשה מקומות נתנה התורה לישראל בסיני ובאהל מועד ובהר גרזים ובערבות מואב ובכל אחד נכרתה ברית כדתניא במסכת סוטה (דף לז.) ארור בכלל וארור בפרט וכו' וכן באהל מועד שנא' (דברים כח) אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכרות את בני ישראל בארץ מואב מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב וכתיב (שם כט) ושמרתם את דברי הברית וגו':

מילה

תוספות

קטן שהגיע לחינוך לא מיקרי מחויב דרבנן, דאביו חייב לחנכו אבל עליו אין שום חיוב, וקשה לפירושו מכל מקום כיון שאינו מן התורה אינו מוציא אחרים שמחויבים ועוד דוחק לומר "בקטן שהגיע לחינוך" קרי "אינו מחויב מדרבנן" דאם אינו מחויב אפילו מדרבנן אם כן אינו פוטר את אביו, ובה"ג פירש דאחד שאכל כזית אינו יכול להוציא אחרים שאכלו כדי שביעה דלא אתי דרבנן ופוטר דאורייתא אבל כשלא אכלו גם האחרים רק כזית פוטר אותם ולא היא דהא סמכינן אעובדא דינאי וחבריו והם אכלו כדי שביעה ואפילו הכי קא חזינן דקא פטר להו שמעון בן שטח, אלא נראה לחלק: קטן שאינו בר חיוב כלל דאורייתא אפילו אכל כדי שביעה הלכך "אינו מחויב בדבר" קרינן ביה ולכך לא מפיק ליה אי אכל שיעורא דאורייתא אבל גדול שהוא בר חיובא מן התורה כי אכיל כדי שביעה "מחויב בדבר" קרינן ביה אפילו לא אכל כלל כדאמרי' בראש השנה (פ"ג ד' כט.) כל הברכות אף על פי שיצא מוציא חוץ מברכת הלחם וברכת היין והיינו טעמא דכל ישראל ערבין זה בזה והוא הדין בברכת המזון אף ע"פ שיצא מוציא כדפרישית וכזית דגן אינו צריך אלא שיוכל לומר "שאכלנו משלו":

מתחיל בנחמה · פי' הקונטרס לאו דוקא מתחיל בנחמה ומסיים אלא כלומר דאין צריך להזכיר של שבת לא בפתיחה ולא בנחמה אלא באמצע אבל מתחיל ומסיים בנחמת ירושלים כמו בחול שאומר "רחם" וחותם "בבונה ירושלים" ויש שמתחילין "בנחמנו" וחותמים "בנחמת ציון עירך ובבנין ירושלים" ונותנים טעם לדבריהם "דרחם" הוי לשון תחנה ואין אומרים תחנונים בשבת אבל "נחם" אינו לשון תחנונים אלא כמו והנחם על הרעה לעמך (שמות לב) ולא נהירא דהכל משמע לשון תחנונים ואין להקפיד אפילו אי הוי לשון בקשה כדאמר בירושלמי דשבת בפרק אלו קשרים מהו לומר "רוענו זוננו פרנסנו" בשבת א"ל טופס ברכות כך הוא ומנהג שטות הוא המשנה ברכה של חול: ברית...ותורה · אין צריך להזכיר ברית ותורה וחיים ומזון דדי להזכיר "על בריתך שחתמת בבשרנו ועל תורתך שלמדתנו וכו'" דהיינו ברית ותורה והגמרא לסימנא בעלמא נקטיה:

מאן

עין משפט נר מצוה

נג א ב מיי' פ"ב מהל' ברכות הלכה א סמג עשין כז טור או"ח סי' קפז וקפח:

נד ג מיי' שם הלכה ה וסמג שם טוש"ע או"ח סי' קפח סעיף ד ה:

נה ד ה מיי' שם הל' ג סמג שם טור או"ח סי' קפז:

רב נסים גאון

דאמר רב מתנה אותו היום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה תיקנו הטוב והמטיב. בסוף מסכת תענית (דף כו) שנינו אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב ... ואמרו בגמ' רב מתנה אמר יום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה ...

שזו ניתנה בג' בריתות. ...

הגהות הב"ח

(א) גמ' ברכת הארץ כשנכנסו: (ב) שם ה' אלהיך אשר ... (ג) רש"י ד"ה ... (ד) ד"ה אינו צריך לק"ו ... (ה) ד"ה תורה נתנה ...

הגהות הגר"א

[א] גמ' וברכת זו ברכת הזמון את ה' אלהיך זו ברכ' הזן ... [ב] ... [ג] שם ובברכת. ...

עין משפט נר מצוה · מסורת הש"ס · תורה אור

וזו נתנה בי"ג בריתות, ר' *אבא אומר *צריך שיאמר בה הודאה תחלה וסוף, והפוחת לא יפחות מא' וכל הפוחת מא' הרי זה מגונה, וכל החותם "מנחיל ארצות" בברכת הארץ ו"מושיע את ישראל" בבונה ירושלים הרי זה בור, וכל שאינו אומר ברית ותורה בברכת הארץ ומלכות בית דוד בבונה ירושלים לא יצא ידי חובתו. מסייע ליה לר' אילעא דא"ר אילעא א"ר יעקב בר אחא משום רבינו כל שלא אמר ברית ותורה בברכת הארץ, ומלכות בית דוד בבונה ירושלים לא יצא ידי חובתו, פליגי בה אבא יוסי בן דוסתאי ורבנן חד אמר הטוב והמטיב צריכה מלכות וחד אמר אינה צריכה מלכות מאן דאמר צריכה מלכות קסבר דרבנן ומאן דאמר אינה צריכה מלכות *קסבר דאורייתא:

ת"ר מהו חותם? בבנין ירושלים, רבי יוסי בר' יהודה אומר מושיע ישראל. "מושיע ישראל" אין "בונה ירושלים" לא? אלא אימא אף מושיע ישראל. רבה בר רב הונא איקלע לבי ריש גלותא פתח בחדא וסיים בתרתי אמר רב חסדא גבורתא למחתם בתרתי °והתניא רבי אומר אין חותמין בשתים גופא רבי אומר אין חותמין בשתים איתיביה לוי לרבי "על הארץ ועל המזון"? ארץ דמפקא מזון, "על הארץ ועל הפירות"? ארץ דמפקא פירות, "מקדש ישראל והזמנים"? ישראל דקדשינהו לזמנים, "מקדש ישראל וראשי חדשים"? ישראל דקדשינהו לראשי חדשים, "מקדש *השבת וישראל והזמנים"? חוץ מזו, ומאי שנא? הכא חדא היא התם תרתי כל חדא וחדא באפי נפשה, וטעמא מאי "אין חותמין בשתים"? לפי *שאין עושין מצות חבילות מאי הוי עלה? א"ר ששת פתח "ברחם על עמך ישראל" חותם "במושיע ישראל" פתח "ברחם על ירושלים" חותם "בבונה ירושלים" ורב נחמן אמר "אפי' פתח "ברחם על ישראל" חותם "בבונה ירושלים" משום שנאמר °"בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס" אימתי "בונה ירושלים ה'" בזמן "שנדחי ישראל יכנס", אמר ליה רבי זירא לרב חסדא ניתי מר ונתני, אמר ליה ברכת מזונא לא גמרינא ותנויי מתנינ? אמר ליה מאי האי? אמר ליה דאקלעי לבי ריש גלותא ובריכי ברכת מזונא וזקפי רב ששת לקועיה עלי כחויא, ואמאי? דלא אמרי לא ברית ולא תורה ולא מלכות, ואמאי לא אמרת? כדרב חננאל אמר רב-דאמר רב חננאל אמר רב לא אמר ברית ותורה ומלכות יצא: ברית לפי שאינה בנשים, תורה ומלכות לפי שאינן לא בנשים ולא בעבדים, ואת שבקת כל הני תנאי ואמוראי ועבדת כרב:

°אמר רבה בב"ח א"ר יוחנן "הטוב והמטיב" צריכה מלכות, מאי קמ"ל? *כל ברכה שאין בה מלכות לא שמה ברכה, והא א"ר יוחנן חדא זימנא? א"ר זירא לומר שצריכה שתי מלכיות: חדא דידה וחדא דבונה ירושלים, אי הכי נבעי תלת: חדא דידה, וחדא דבונה ירושלים, וחדא דברכת הארץ, אלא ברכת הארץ מאי טעמא לא משום דהויא לה ברכה הסמוכה לחברתה, בונה ירושלים נמי לא תבעי דהויא לה ברכה הסמוכה לחברתה? ה"ה דאפילו בונה ירושלים נמי לא בעיא אלא איידי דאמר "מלכות "בית דוד" לאו אורח ארעא דלא אמר מלכות שמים, רב פפא אמר הכי קאמר: "צריכה שתי מלכיות" לבר מדידה. יתיב רבי זירא אחורי דרב גידל ויתיב רב גידל קמיה דרב הונא ויתיב וקאמר טעה ולא הזכיר של שבת אומר "ברוך שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ברוך מקדש השבת", אמר ליה מאן אמרה? רב, הדר יתיב וקאמר טעה ולא הזכיר של יום טוב אומר "ברוך שנתן ימים טובים לעמו ישראל לששון ולשמחה ולזכרון ברוך מקדש ישראל והזמנים", א"ל מאן אמרה? רב, הדר יתיב וקאמר טעה ולא הזכיר של ראש חודש אומר "ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון" ולא ידענא אי אמר בה "שמחה" אי לא אמר בה "שמחה", אי חתים בה אי לא חתים בה, אי דידיה אי דרביה. גידל בר מניומי הוה קאי קמיה דרב נחמן טעה רב נחמן והדר

רש"י

מילה נתנה בי"ג בריתות. *בפרשת מילה שנתנה לאברהם אבינו הם כתובים: תחלה וסוף. *נודה ה' אלהינו..ועל כולם ה' אלהינו אנו מודים לך: מ"ד צריכה מלכות קסבר דרבנן. הלכך לאו ברכה הסמוכה לחברתה היא שאינה מברכת הארץ: ומ"ד אינה צריכה מלכות קסבר דאורייתא היא. ומברכת הארץ היא כדאמר לעיל (ד' מח:) אשר נתן לך זה הטוב והמטיב והויא לה ברכה הסמוכה לחברתה °ומיהו פותח בה בברוך לפי שפתיחתה היא חתימתה שכולה הודאה אחת היא (ואינה) (א) הפסקה ודומה לברכת הפירות והמצות: בונה ירושלים לא. בתמיה אם חתם בונה ירושלים לאו חתימה היא הלא עיקר ברכה דירושלים היא: אלא אימא אף מושיע. אם בא לחתום מושיע ישראל ולא חתם בונה ירושלים יצא שתשועת ישראל היא בנין ירושלים: פתח בחדא. כשהתחיל בברכה לא אמר "רחם ה' על ישראל עמך ועל ירושלים עירך" אלא אחת מהן, וכשחתם חתם בשתים "מושיע ישראל ובונה ירושלים": אין חותמין בשתים. שדומין לעושין מצות חבילות כי היכי דאמר (פסחים קב:) אין אומר ב' קדושות על כוס אחד: מקדש השבת וישראל והזמנים. והכא ליכא למימר ישראל מקדשי לשבת וזמנים דאילו זמנים תלויין בב"ד לקדש חדשים ע"פ הראייה אבל שבת קדישא וקיימא: חוץ מזו ומ"ש הכא חדא היא. אין כאן אלא ברכת מקדש שמברך להקב"ה שמקדש השבת והזמנים אבל מושיע ישראל ובונה ירושלים תרתי מילי נינהו ואין כוללים ב' דברים בברכה אחת. ולא גרס הא בהא תליא. וה"ג גרס הכי חוץ מזו ומ"ש הכי תרתי קודשי נינהו ומודה רבי דחתמינן בהו בשתים אבל נחמה חדא מילתא היא ובחדא בעי למחתם ואינו כ"ל דא"כ אית ליה לרבי חותמין בשתים והכא ה"ט דהא בהא תליא ולא היה לו לכלול ולומר אין חותמין בשתים ועוד רבי כי אמרה לאו אנחמה אמרה: פתח בעל עמך ישראל כו'. דבעינן חתימה מעין פתיחתה: ור"נ כו'. בונה ירושלים תשועת ישראל היא דכתיב (תהלים קמז) בונה ירושלים ה' ואז נדחי ישראל יכנס: לאו אורח ארעא, דלא אמר מלכות שמים. בבונה ירושלים הלכך מהדר לה בהטוב והמטיב (*ואומר מלך העולם הטוב והמטיב): שתי מלכיות. כגון "אבינו מלכנו אדירנו בוראנו גואלנו קדושנו קדוש יעקב רועינו רועה ישראל "המלך הטוב והמטיב לכל וכו'": לבר מדידה. שפותחת "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם" וכו': ויתיב רב גידל וקאמר טעה כו' א"ל. רב הונא לרב גידל מאן אמרה: ולא ידענא. רבי זירא קאמר לה לא ידענא אי אמר רב גידל "לזכרון ולשמחה" אי לא אמר "לשמחה" ולאי אמרה משמיה דרב אי לא אמרה: אי חתים בה. מקדש ישראל וראשי חדשים אי לא חתים: והדר

תוספות

מאן דאמר אינה צריכה מלכות קסבר דאורייתא. הקשה רש"י הואיל והיא דאורייתא אמאי פותחת בברוך הא סמוכה היא. תירץ דקצרה היא והויא הודאה בעלמא כברכת פירות וכברכת מצות ותימה אמאי שינו אותה יותר משאר ברכות הסמוכות שחותמות ולא פותחות הואיל ודאורייתא היא היה לנו להאריך בה ולחתום בברוך ולא לשנות משאר סמוכות [וי"ל] דאין ה"נ ולמאן דאית ליה שהיא דאורייתא היה חותם ולא פותח וכן איתא בתוספתא [פ"א] בהדיא "ר' יוסי הגלילי היה מאריך בה וחותם" ומיהו אנן קי"ל שהיא מדרבנן ולכך צריכה מלכות כדאמר צריכה שתי מלכיות בר מדידה: לומר שצריכה ב' מלכיות בר מדידה. חדא דבונה ירושלים דלאו אורח וכו' וגם בה אין יכולין לומר מלכות דהא סמוכה היא ע"כ אומרה בהטוב והמטיב והואיל ואמר בה מלכות דבונה ירושלים דלאו אורח ארעא וכו' אמר נמי דברכת הארץ אע"פ שהיא סמוכה לחברתה הואיל ולא נתקנו בזה אחר זה דיהושע תקן ברכת הארץ ומשה תקן ברכת הזן מש"ה נקט מלכות דלא הוי סמוכות ומיהו אנן הואיל ונתקנו על הסדר אין אנו פותחין בברוך, וים שנוהגין לומר בבונה ירושלים מלכות: ברוך שנתן שבתות למנוחה וכו'. וא"ת והא סמוכה היא וי"ל הואיל ולא נתקנה שם אלא לאומרה לפרקים כשבת "רצה והחליצנו" אין זה קרוי סמוכה וצריך פתיחה בברוך ובברכות של י"ח ברכות כולם סמוכות לברכות "אל חי וקים" או כמו "אלהי אברהם" היינו מלכות *כדאמרינן (לעיל ד' ז:) משנברא העולם לא היה אדם שקראו להקב"ה אדון, עד שבא אברהם וקראו אדון שנא' אדני אלהים מה תתן לי (בראשית טו) ואם הוא י"ט כולל ואומר "ברוך שנתן שבתות למנוחה וי"ט לעמו ישראל לשמחה" וכן כי מקלע שבת ור"ח: אי

רב נסים גאון

הגהות הב"ח

גליון הש"ס

עין משפט נר מצוה

מסורת השים

א מיי׳ פ״ב מהלכות ברכות הל׳ יג סמג עשין מ טוש״ע או״ח סי׳ קפח סעיף ז וכסי׳ תכד: סה ב ג מיי׳ שם הל׳ יב טוש״ע שם סי׳ ו: סו ד ה מיי׳ פי״ט מהל׳ מעשי הקרבנות הלכה ח: סז ו ז מיי׳ פ״ה מהל׳ ברכות הל׳ ד ד סמג עשין כה טוש״ע או״ח סי׳ קנב סעיף ג: [ופי׳ פיסב פוסי פוסב כה. ד״ה לו נמי]

תת נוסא
הגרנ בין תפילה לברכת המזון / בימים נוראים ובשבת חובה

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ אמר ליה מידי כר אתין ליה עמרם מתי מצית:

גליון השים

תוס׳ ד״ה אם שבר כו׳ ועוד׳ נתקן ליתיה עי׳ נקמן פא ע״ב בכתבי ד״ס מן מקוטעי: תוס׳ ד״ה ר״מ שבר כו׳ ועוד׳ שמיה שמיה לאחמיר ליה ולכרוך. ק״ל היאך שייך להחמיר לברך פת בבבא מציעא [לקמן ק״ב ע״ב ד״ה ר״מ] ועיין תוס׳ ד״ה ר״מ [לקמן ק״ב ע״ב]:

אֵין בְּנֵי מַלְכֵּי וְאֵין בְּנֵי לֹא מַלְכֵּי. וְת״ח הוֹי ר״ח ׳מיומי דלא אִיתְּמַר׳ וְהַדַּר לְרֵישָׁא. לְהַתְחִיל בְּרָכַת הַמָּזוֹן כְּדַאֲמְרִינַן (לעיל דף כט:) גַּבֵּי תְּפִלָּה עֲקֹר לְהוּ רַגְלֵיהוּ חוּץ לְהָהֵם הוּא דְּאִיכָּא עֲקִירַת רַגְלַיִם לְמַאן דְּאָמַר אֵין עֲקִירַת רַגְלַיִם. מַאי אִיכָּא בֵּין הַךְ לְהַךְ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּאִית לֵיהּ לְהַךְ דְּאָמַר עֲקִירַת רַגְלַיִם לְעוֹלָם מִיבְּעֵי לֵיהּ לְאִינִישׁ לְמִיתַּב לְהוּ אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר אֵין עֲקִירַת רַגְלַיִם לְעוֹלָם לָא מִיבְּעֵי לֵיהּ לְאִינִישׁ לְמִיתַּב לְהוּ אֶלָּא כִּי אִית לֵיהּ תּוֹרָה אוֹר בֵּינְתַיִם לְהוּ כְּמַאן דְּאָמַר אֵין עֲקִירַת רַגְלַיִם אֲבָל כִּי לֵית לֵיהּ תּוֹרָה אוֹר בֵּינְתַיִם לְהוּ לָא מִיבְּעֵי לֵיהּ לְאִינִישׁ לְמִיתַּב לְהוּ כְּלָל.

וְהַדַּר לְרֵישָׁא, אָמַר לֵיהּ מַאי טַעְמָא עָבִיד מָר הָכִי? אָמַר לֵיהּ דְּאָמַר רַבִּי שִׁילָא אָמַר רַב טָעָה חוֹזֵר לְרֹאשׁ וְהָא אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב טָעָה אוֹמֵר "בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן"? אָמַר לֵיהּ לָאו אֵיתְמַר עֲלָהּ אָמַר רַב מְנַשְּׁיָא בַּר תַּחְלִיפָא אָמַר רַב לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁלֹּא פָּתַח "בַּהֲטוֹב וְהַמֵּטִיב" אֲבָל פָּתַח "בַּהֲטוֹב וְהַמֵּטִיב" חוֹזֵר לְרֹאשׁ. אָמַר רַב אִידִי בַּר אָבִין אָמַר רַב עַמְרָם אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל טָעָה וְלֹא הִזְכִּיר שֶׁל רֹאשׁ חֳדָשִׁים: בִּתְפִלָּה מְחַזְּרִין אוֹתוֹ "בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן אֵין מְחַזְּרִין אוֹתוֹ. אָמַר לֵיהּ רַב (ה) אֲבִין לְרַב עַמְרָם מַאי שְׁנָא תְּפִלָּה וּמַאי שְׁנָא בִּרְכַּת הַמָּזוֹן? אָמַר לֵיהּ אַף לְדִידִי קְשִׁיָא לִי וְשַׁאֲלִיתֵיהּ לְרַב נַחְמָן וְאָמַר לִי מִינֵּיהּ דְּמַר שְׁמוּאֵל לָא שְׁמִיעַ לִי אֶלָּא נִחוּ אֲנָן: תְּפִלָּה דְּחוּבָה הִיא מְחַזְּרִין אוֹתוֹ, בִּרְכַּת מָזוֹנָא דְּאִי בְּעֵי אֲכִיל אִי בְּעֵי לָא אֲכִיל אֵין מְחַזְּרִין אוֹתוֹ, אֶלָּא מַעֲתָּה "שִׁבְתּוֹת וְיָמִים טוֹבִים דְּלָא סָגֵי דְּלָא אֲכִיל הָכִי נָמֵי דְּאִי טְעֵי הָדַר? אָמַר לֵיהּ אֵין דְּאָמַר רַבִּי שִׁילָא אָמַר רַב טָעָה חוֹזֵר לְרֹאשׁ, וְהָא אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב טָעָה אוֹמֵר "בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן"? לָאו אֵיתְמַר עֲלָהּ לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁלֹּא פָּתַח "בַּהֲטוֹב וְהַמֵּטִיב" אֲבָל פָּתַח "בַּהֲטוֹב וְהַמֵּטִיב" חוֹזֵר לְרֹאשׁ: עַד כַּמָּה מְזַמְּנִין? וְכוֹ׳: לְמִימְרָא דְּרַבִּי מֵאִיר חָשִׁישׁ לֵיהּ כְּזַיִת וְרַבִּי יְהוּדָה כְּבֵיצָה וְהָא אִיפְּכָא שְׁמָעִינַן לְהוּ *דְּתַנְיָא

וכן מי שיצא מירושלים ונזכר שהיה ביהו בשר קדש אם עבר "צופים שורפו במקומו ואם לאו חוזר ושורפו לפני הבירה מעצי המערכה. עד כמה הם חוזרים: רבי מאיר אומר זה וזה בכביצה ורבי יהודה אומר "זה וזה בכזית אמר רבי יוחנן מוחלפת השיטה. אביי אמר לעולם לא תיפוך הא בקראי פליגי: מאיר סבר "ואכלת" זו אכילה ושבעת" זו שתיה ואכילה = *בכזית, ורבי יהודה סבר "ואכלת ושבעת" אכילה שיש בה שביעה ואיזו זו כביצה תתם בסברא פליגי ר' מאיר סבר חוזרת *כטומאתו מה טומאתו בכביצה אף חוזרתו בכביצה ור' יהודה סבר חוזרת כאיסורו מה איסורו בכזית אף חוזרתו בכזית: מתני' כיצד מזמנין בשלשה אומר נברך, בשלשה והוא אומר ברכו. בעשרה אומר "נברך אלהינו" בעשרה והוא אומר ברכו. אחד-עשרה, ואחד עשרה רבוא. במאה הוא אומר "נברך ה' אלהינו" במאה והוא אומר ברכו, ובאלף הוא אומר "נברך ה' אלהינו אלהי ישראל" באלף והוא אומר ברכו, ברבוא אומר "נברך לה' אלהינו אלהי ישראל אלהי צבאות יושב הכרובים על המזון שאכלנו" ברבוא והוא אומר ברכו. כענין שהוא מברך כך עונים אחריו "ברוך ה' אלהינו אלהי ישראל אלהי צבאות יושב הכרובים על המזון שאכלנו", ר' יוסי הגלילי אומר לפי רוב הקהל הם מברכים שנאמר °במקהלות ברכו אלהים ה' ממקור ישראל" אמר ר' עקיבא מה מצינו בבית הכנסת אחד מרובים ואחד מועטים אומר ברכו את ה' רבי ישמעאל אומר "ברכו את ה' המבורך": נמ' אמר שמואל לעולם אל יוציא אדם את עצמו מן הכלל תנן "בשלשה והוא אומר ברכו" אימא אף

והדר לרישא, אמר ליה מאי טעמא עביד מר הכי? אמר ליה דאמר רבי שילא אמר רב טעה חוזר לראש והא אמר רב הונא אמר רב טעה אומר "ברוך שנתן"? אמר ליה לאו איתמר עלה אמר רב מנשיא בר תחליפא אמר רב לא שנו אלא שלא פתח "בהטוב והמטיב" אבל פתח "בהטוב והמטיב" חוזר לראש. אמר רב אידי בר אבין אמר רב עמרם אמר רב נחמן אמר שמואל טעה ולא הזכיר של ראש חדש: בתפלה מחזירין אותו "בברכת המזון אין מחזירין אותו אמר ליה רב (ה) אבין לרב עמרם מאי שנא תפלה ומאי שנא ברכת המזון? אמר ליה אף לדידי קשיא לי ושאילתיה לרב נחמן ואמר לי מיניה דמר שמואל לא שמיע לי אלא נחו אנן: תפלה דחובה היא מחזירין אותו, ברכת מזונא דאי בעי אכיל אי בעי לא אכיל אין מחזירין אותו, אלא מעתה "שבתות וימים טובים דלא סגי דלא אכיל הכי נמי דאי טעי הדר? אמר ליה אין דאמר רבי שילא אמר רב טעה חוזר לראש, והא אמר רב הונא אמר רב טעה אומר "ברוך שנתן"? לאו איתמר עלה "לא שנו אלא שלא פתח "בהטוב והמטיב" אבל פתח "בהטוב והמטיב" חוזר לראש: עד כמה מזמנין? וכו׳: למימרא דרבי מאיר חשיש ליה כזית ורבי יהודה כביצה והא אפכא שמעינן להו *דתנן

וכן מי שיצא מירושלים ונזכר שהיה ביהו בשר קדש אם עבר "צופים שורפו במקומו ואם לאו חוזר ושורפו לפני הבירה מעצי המערכה. עד כמה הם חוזרים: רבי מאיר אומר זה וזה בכביצה ורבי יהודה אומר "זה וזה בכזית אמר רבי יוחנן מוחלפת השיטה. אביי אמר לעולם לא תיפוך הא בקראי פליגי: מאיר סבר "ואכלת" זו אכילה ושבעת" זו שתיה ואכילה = *בכזית, ורבי יהודה סבר "ואכלת ושבעת" אכילה שיש בה שביעה ואיזו זו כביצה תתם בסברא פליגי ר' מאיר סבר חוזרת *כטומאתו מה טומאתו בכביצה אף חוזרתו בכביצה ור' יהודה סבר חוזרת כאיסורו מה איסורו בכזית אף חוזרתו בכזית: מתני' כיצד מזמנין בשלשה אומר נברך, בשלשה והוא אומר ברכו. בעשרה אומר "נברך אלהינו" בעשרה והוא אומר ברכו. אחד-עשרה, ואחד עשרה רבוא. במאה הוא אומר "נברך ה' אלהינו" במאה והוא אומר ברכו, ובאלף הוא אומר "נברך לה' אלהינו אלהי ישראל" באלף והוא אומר ברכו, ברבוא אומר "נברך לה' אלהינו אלהי ישראל אלהי צבאות יושב הכרובים על המזון שאכלנו" ברבוא והוא אומר ברכו. כענין שהוא מברך כך עונים אחריו "ברוך ה' אלהינו אלהי ישראל אלהי צבאות יושב הכרובים על המזון שאכלנו", ר' יוסי הגלילי אומר לפי רוב הקהל הם מברכים שנאמר °במקהלות ברכו אלהים ה' ממקור ישראל" אמר ר' עקיבא מה מצינו בבית הכנסת אחד מרובים ואחד מועטים אומר ברכו את ה' רבי ישמעאל אומר "ברכו את ה' המבורך": נמ' אמר שמואל לעולם אל יוציא אדם את עצמו מן הכלל תנן "בשלשה והוא אומר ברכו" אימא אף

מפרש ר"י דתניא תלוס קתני, לכל שבעה תעניות חלוס קתני, ספעורה שניתנת על שלש היה מסופק ר"י דתנן לי בעי לה לכל חלוס מיני תרגימא, כדפי' ר"ח כדתמרי בספעורה כוכה ומיהו בכתובות פרק תע"פ (דף סד:) תניא גבי "מערה תחמו על ידי שלש שלש ספעורות משל שכנת, ר"ש אומר לכולן שוות כיון דילפינן *מתן לחמת דשוות הן, ומיהו אם לכל ספעורה רביעית ושכח לה אחד לריש דודאי לי בעי לה לכל חד ספעורה רביעית כלו: *עד כמה מזמנין וכו׳. ס"ה ברכת המזון בלח זימון לרבותא דמזמינין דלפילו על כזית מזמנין: אם עבר צופים. פליגי בכפתים (פ"ע ד' מנ.) מקום שנהגו לוסים ע"ע ד"ש ה"ל למימר וכמדמו לכל רוח" כדקתמר התם [נ:] גבי מודיעים ולפיים תנן "לא שהיו מקום לוסים ולפיים אלא לשון רבים וה"פ אם ברמיק מירושלים כ"ב שהיו יכול לרלות ירושלים שורפו במקומו: רבי מאיר סבר "ואכלת" זו אכילה וכביצה. ולומר הר"י דהני קרלי לחמכתא בעלמא ניתנו דמדלוייתא בעינן שביעה גמורה בחלמר [ביצה ד' כ:] "וכי לא תחא פיסם ליעילא וכו׳ וכן אמרינן התם כן מכרך לחני ומוקים לה במתן לחליל שיעורין דרבנן ופירש"י היינו כזית או כביצה ואמר לי כזית או כביצה לחלוריתא ליזה שיעור דרבנן. ור"ל בכזית לבד מה שמחליף רבי יוחנן קאמר רבי יהודה בכזית, ור' מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה לבד לחני דלא מחליף ור"מ היא ליה עד כזית גרסה להלכך כר"מ בכזית לפ לפ על גב דבעלמא *ר"מ ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה בהא הלכה כר"מ: בהא קיס ליה לר' יוחנן בשיטתו לעיל *דאמר מוליא רגיס ידי מוכנן עד שיאכל בזית לפ לעיל *גבי שאכל כזית מלין וכן פסק בה"ג ור"ח ושאלתות. *ופוליגין אהניה-אומר ר"י דים להחמיר ולברך עליו ולפטור ממנו לוגמיו לפ על גב דלעניין יום הכפורים ליתא, לא ילפינן מינה לענין ברכה, תדע דלענין ברכת המזון בכזית ולענין יום הכפורים עד דהוי דוקא *בכותבת: נברך אלהינו גרסינן ונלא גרסינן "נכרך אלהינו" בלמ"ד, דדוקא גבי שיר והודלה. כתיב למ"ד כמו "שירו לה', הודו לה', גדלו לה', אבל גבי ברכה לא מלינו זה הלשון וכן מפורש בסדר רב עמרם: אמר ר"ע מה מלינו בבית הכנסת אחד מרובים ואחד מועטים אומר ברכו את ה' בבית הכנסת מדקתמר "מה מלינו לי, ומאי שנא דלעניני בברכה המזון ומודו בבית הכנסת? ויש לומר דודאי לא חלקו בין עשרה למתה בתפלה דחלו נכנסים וחלו יולאים וחלו מתפללים דכל"ל "בברכת המזון" שהן קבועים ומטורגין, שם יחד ואין גטרעים בזה, שחין יולחין עד לאחר ברכת המזון: לעולם לא יוליא אדם את עלמו מן הכלל. ופריך בירושלמי מן הקורא בתורה ומן החזן שתומר "ברכו" ומפרש דיון שתומר "המבורך" אין זה מוליא עלמו מן הכלל:

תנן בשלשה והוא אומר ברכו. ס"ד הסתם דברכו עדיף משום דברכו הייט לוי לברך לת הסם אבל נברך היט חלת נטילת רשות: חלת

[מם.] [נח:] פ׳ יפתו קודם שימון כג [וע״ש תוס׳ יומח עם. ד״ה ולח ניחל בתיכוסח]

[שבת קיו:]

[יומח עט:] [שם פח.]

[פסחים מח: פס.קכח.]

פסחים עם

נוסא
ע״ז זוטר אכ״ל ד׳ מחי׳ ב ברכת המזון

נוסא
נוסח ברכת הניסון

רב נסים גאון

מר סבר חוזרתו בשמאותו סה פומאתו בכביצה. עיקרה בתורת כהנים יכול יפמא כל שהוא ת"ל אשר יאכל הא אינו מפמא אלא בכביצה ובגמרא דיומם הבשורים (דף פ) אפרינן תניא ר' אומר כל איסורין שבתורה בכזית חוץ ממפומאת אכילן בכביצה כי׳ מנלן א"ר אבהו אמר ר' אלעזר דאמר קרא מכל האוכל אשר יאכל אוכל שאתה יכול לאוכלו בבת אחת שיעור חכמים שאין בית הבליעה יתר מביצה. תתנלה ולענין איסורין אמרי׳ (סוכה ו) ארץ זית שמן ארץ שרוב שיעוריה כזיתים ושיקרי בתורה כהנים אשר תאכל אין אכילה בפחות מכזית ובגמ׳ דפרק ניד הנשחה (חולין דף לז) אמרי׳ ר' יהודה אכילה כתיבה בה ואכילה בכזית ותחם נמי אמרי׳ (שם דף קכ) אבר מן החי צריך כזית ס"ס אכילה כתיב ביה ואכילה בכזית וכמה רבות בתלמוד ומינה ילפינן לענין ולנושא ששיעורי חכמים כזית כיתניא בתורת כהנים [בפרשת תמור] חבי איתא בת"כ [שם כט׳ שמיני] נפלה ופרפה לא יאכל למפמאה בה את שאין לה מפומאה אלא אכילה וכו׳ יכול נפלת בחמה מפמא בגדים בבית הבליעה מק"ו ת"ל בה בה את אחה מפמא בבית הבליעה ואין אחה מפמא בנפלת בחמה בבית הבליעה א"כ למה נאמר האוכל ליתן שיעור מה האוכל בכזית אף תנחש והרוצח בכזית: בשלשה והוא אומר ברכו. אמר שמואל לעולם אל יוציא אדם את עצמו מן הכלל ואיקיא דנברך עדיף למה נתנו הסם בספר תורה למיר הקריא ברבו ואינו אומר נברך ופירוקה כי הקריא בג"ת כיון שהצריכוהו למיר המבורך לא יצא מן הכלל והרי ברוך הוא תחלה קדוש הצבור וברכת המזון אם היא אומר ברכו את שאכלנו משלי הרי הוציאו את עצמו מן הכלל והכי אמרינן בתלמוד ארץ ישראל שמואל אמר אני איני מוציא את עצמי מן הכלל התיבון הרי הקריא בתורה אומר ברכו אמר ר' אבין סכיון דהוא אומר המבורך אף הוא אינו מוציא עצמו מן הכלל הוא פירוקיפה הכביב:

אף ברכו, ומ"מ נברך עדיף דאמר רב אדא בר אהבה אמרי בי רב תנינא ו' נחלקין עד י' אי אמרת בשלמא "נברך" עדיף מש"ה נחלקין אלא א"א "ברכו" עדיף אמאי נחלקין, אלא לאו ש"מ "נברך" עדיף ש"מ תניא נמי הכי *בין שאמר "ברכו" בין שאמר "נברך" אין תופסין אותו על כך *והנקדנין תופסין אותו על כך. *ומברכותיו של אדם ניכר אם ת"ח הוא אם לאו כיצד רבי אומר "ובטובו" הרי זה ת"ח "ומטובו" ה"ז בור א"ל אביי לרב דימי והכתיב "ומברכתך יברך (את) בית עבדך לעולם" בשאלה שאני, בשאלה נמי הכתיב °הרחב פיך ואמלאהו: ההוא בד"ת כתיב תניא רבי אומר "בטובו חיינו" הרי זה ת"ח "חיים" הרי זה בור *נהרבלאי מתני' איפכא ולית הלכתא כנהרבלאי אמר רבי יוחנן "נברך שאכלנו משלו" הרי זה ת"ח "למי שאכלנו משלו" הרי זה בור, אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי והא אמרינן *"למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו": א"ל התם מוכחא מילתא, מאן עביד ניסי קודשא ב"ה א"ר יוחנן (א) "ברוך שאכלנו משלו" הרי זה ת"ח "על המזון שאכלנו" הרי זה בור א"ר הונא בריה דרב יהושע לא אמרן אלא בג' דליכא שם שמים אבל בעשרה דאיכא שם שמים מוכחא מילתא כדתנן כענין שהוא מברך כך עונין אחריו ברוך ה' אלהי ישראל אלהי הצבאות יושב הכרובים על המזון שאכלנו: אחד עשרה ואחד עשרה רבוא: הא גופא קשיא אמרת "אחד עשרה ואחד עשרה רבוא" אלמא כי הדדי נינהו והדר קתני "במאה אומר.. באלף אומר.. ברבוא אומר": אמר רב יוסף לא קשיא הא ר' יוסי הגלילי, הא ר"ע דתנן ר' יוסי הגלילי אומר לפי רוב הקהל הם מברכין שנאמר °במקהלות ברכו אלהים: אר"ע מה מצינו בבית הכנסת וכו': ור"ע האי קרא דרבי יוסי הגלילי מאי עביד ליה? מיבעי ליה לכדתניא *היה ר' מאיר אומר מנין שאפי' עוברין שבמעי אמן אמרו שירה על הים? שנאמר "במקהלות ברכו אלהים ה' ממקור ישראל" ואידך "ממקור" נפקא. אמר רבא *הלכה כר"ע רבינא ורב חמא בר בוזי אקלעו לבי ריש גלותא קם רב חמא וקא מהדר אבי מאה א"ל רבינא לא צריכת הכי אמר רבא הלכה כר"ע אמר רבא *כי אכלינן רפתא בי ריש גלותא מברכינן ג' ג', וליברכו י' י'? שמע ריש גלותא ואיקפד, וניפקו בברכתא דריש גלותא? איידי דאוושו כ"ע לא שמעי. אמר רבה תוספאה *הני ג' דכרכי רפתא בהדי הדדי וקדים חד מינייהו ובריך לדעתיה, אינון נפקין בזמון דידיה, איהו לא נפיק בזמון דידהו *לפי שאין זמון למפרע: ר' ישמעאל אומר: רפרם בר פפא איקלע לבי כנישתא דאבי גיבר קם קרא בספרא ואמר "ברכו את ה'" ואשתיק ולא אמר "המבורך" אוושו כ"ע "ברכו את ה' המבורך" אמר רבא פתיא *אוכמא בהדי פלוגתא למה לך ועוד *הא נהוג עלמא כרבי ישמעאל:

מתני' *ג' שאכלו כאחת אינן רשאין ליחלק וכן ד' וכן חמשה, ו' נחלקין עד עשרה, ועשרה אין נחלקין עד כ'. שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הרי אלו מצטרפין לזמון, ואם לאו, אלו מזמנין לעצמן ואלו מזמנין לעצמן. אין מברכין על היין עד שיתן לתוכו מים דברי ר' אליעזר וחכ"א מברכין:

גמ' מאי קמ"ל תנינא חדא זימנא *ג' שאכלו כאחת חייבין לזמן הא קמ"ל כי הא דאמר רבי אבא אמר שמואל *ג' שישבו לאכול כאחת ועדיין לא אכלו אינן רשאין ליחלק (ב) (ל"א אמר רבי אבא [א] אמר שמואל הכי קתני *ג' שישבו לאכול כאחת אע"פ שכל אחד ואחד אוכל מככרו אינן רשאין ליחלק) אי נמי כי הא דרב הונא דאמר רב הונא *ג' שבאו מג' חבורות אינן רשאין ליחלק אמר רב חסדא והוא שבאו מג' חבורות של ג' בני אדם *אמר רבא ולא

רש"י

אף ברכו. שפיר דמי ומיהו טוב לו להיות בכלל המברכים: תניא. סייעתא לשמואל: ששה נחלקין. אם רצו ליחלק לשתי חבורות ולזמן אלו לעצמן ואלו לעצמן רשאין הן שהרי יש זימון כאן וכאן: עד עשרה. כלומר וכן ז' וכן ח' לשתי חבורות וכן ט' לשתי חבורות או לשלשה עד עשרה אבל אם היו עשרה אלה עליהן הזכרת השם ואם יחלקו לא יהיה שם הזכרה, אין נחלקין עד שיהיו שם עשרים: ה"ג. ואי אמרת ברכו עדיף אמאי ששה נחלקין. אם ירצו הא מעיקרא יכולין לומר ברכו והשתא מו לא אמרי: אלא לאו ש"מ. "אף ברכו" קאמר מתני' וכיון דמתני' אף ברכו קאמר מסתברא היא שטוב לו לאדם להיות מן המברכים וסייעתא דשמואל וגירסא הכי איתא ששה (ג) עד עשרה ואי אמרת ברכו דוקא אמאי ששה נחלקין אלא לאו ש"מ אף ברכו ש"מ: תנ"ה. דמתני' אף ברכו קאמר: והנקדנין. דווקנין תופסין אותו על שהוציא עצמו מן הכלל: ומטובו הרי זה בור. שממעט בתגמוליו של מקום דמשמע דבר מועט כדי חיים: בשאלה שאני. שהשואל שואל כעני על פתח שאינו מרים ראש לשאול שאלה גדולה: הרחב פיך. לשאול כל תאותך: חיים ה"ז בור. דהוציא עצמו מן הכלל: מתני' איפכא. חיים עדיף שכולל את כל באי עולם: נברך שאכלנו משלו. משמע שהוא יחידי שהכל אוכלים משלו: למי שאכלנו משלו. משמע מרובים כגון זה את זה, וזה את זה, ולפי דבריו מברך את בעל הבית: התם מוכחא מילתא. דבמעשה נסים ליכא למימר מרובין: כדתנן על המזון שאכלנו. ולא קתני (ד) משלו: ואידך. עוברים ממקור נפקא ואנן ממקהלות דרשינן: הלכה כר"ע. בבהמ"ז דאחד עשרה ואחד עשרה רבוא: מברכינן תלתא תלתא. ריש גלותא מאריך בסעודתו ואנן כל ג' וג' שגמרו סעודתן מזמנין בקול נמוך ויושבין אחר הברכה עד שגמר ריש גלותא ויזמנו הוא והיושבין אצלו בקול רם ולקמן פריך וניפקו בברכה דריש גלותא: שמע ריש גלותא. אם היו מזמנין י' י' היה צריך המברך להגביה קולו וישמע ריש גלותא ויחרה לו שאנו עושין חבורה לעצמנו בפרהסיא, ואע"ג דמפקי נפשייהו מידי זמון של הזכרת השם וכי הדר מזמן ריש גלותא בהזכרת השם לאו איניהו נפקי ביה כדאמר רבה תוספאה דאין זמון למפרע' אפ"ה ניחא להו בהכי משום דאוושי כולי עלמא שהיו שם מסובין רבים ואין קול המברך נשמע: ובריך לדעתיה. לעצמו בלא זימון: למפרע. מסבירך וידי זמון לא יצא: פתיא. כלי חרס כדאמר (ע"ז ד' לג:) הני פתיותא דבי מכסי: בהדי פלוגתא למה לך. טוב לך לאחוז דברי רבי ישמעאל שאף ר"ע מודה דכי אמר "המבורך" שפי עדיף אלא שאין צריך:

מתני' אינן רשאין ליחלק. דאיתחייבו להו בזמון: וכן ד'. אין הג' מזמנין והיחיד יחלק מהם דאיהו נמי איקבע בחובת זמון: ששה נחלקים. כדי זמון לכאן וכדי זמון לכאן: עד עשרה. אבל עשרה אין נחלקים דאיתחייבו להו בזמון הזכרת השם עד שיהא עשרים ואז יחלקו אם ירצו לשתי חבורות:

גמ' ג' שבאו משלש חבורות. וכדמסיים רב חסדא שבאו מג' חבורות של ג' בני אדם בכל חבורה ונתחייבו אלו בזמון ועמד אחד מכל חבורה ונצטרפו שלשה לחבורה אחת חייבין לזמן ואינן רשאין ליחלק שכבר הוקבעו ואפי' לא אכלו אלו השלשה משנצטרפו יחד שכבר גמרו סעודתן עם הראשונים:

תוספות

אלא ש"מ נברך עדיף. לאו דוקא עדיף אלא כי הדדי נינהו ועדיף הייט חשוב *כמו הקישא עדיף וג"ש עדיף פ' איזהו מקומן (ד' מח.) ר"ל דההיקש חשוב ואין לבטלו מפני הג"ש וה"נ קאמר נברך חשוב כמו ברכו ולפיכך לא יוציא עצמו מן הכלל והקונטרס מוחק עדיף ומיהו אתי שפיר עדיף כדפי': על המזון הרי זה בור. דמשמע דמברך לבעל הבית המאכילו דאי לרחמנא למה הוא מזכיר מזון, בלא מזון יש הרבה לברכו:

אמר רבא הלכה כר"ע. פירש ר"ח דהכי קיי"ל והלכך בין בעשרה בין במאה בין ברבות אומר "נברך אלהינו על המזון שאכלנו" אבל בג' לא יזכיר "על המזון" כדאמר לעיל וגם בעשרה אם אינו רוצה להזכיר "על המזון" הרשות בידו ואומר "ובטובו חיינו":

שלשה שישבו לאכול כאחד. אף על פי שהיו אוכלין בככר שכל אחד ואחד אוכל מככרו אינן רשאין ליחלק כלומר אף על פי שהן חלוקין בככרות וס"ד אין זה צרוף ולא חל עליהם חובת זימון אפ"ה אינן רשאין ליחלק:

*אבל אי אקדימו ואזמינו עלייהו בדוכתייהו. פי' שאכל כל אחד מהשלשה והפסיק לשתים שהיו מסובין עמו עד "הזן" כדאיתא לעיל (דף מה:) פרח חובת זמון מעליהם כלומר פטורין מן הזמון ורשאין עתה ליחלק ורש"י לא פירש כן:

עין משפט נר מצוה

[עי' תולין כו ריש ע"א]

סז א ב ג ד (ה) טוש"ע או"ח סי' קצב ס"א: [הגהמ"י פ"ה מהל' ברכות הלכה ד]:

סח ו טוש"ע או"ח סי' קצג סעיף א:

סט ז מיי' פ"ה מהלכות ברכות הל' יד סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קצד סעיף א:

[גי' הערוך והמקרנין פי' המדקדק בלא בדבר ערך ובלשון ערבי קורין אותו אלמנקר כגון תרגומא המנקר באשפה ערוך ערך נקר]

ע ח מיי' פ"ט מהלכות תפלה הלכה א ופי"ב הלכה ה סמג עשין יט טוש"ע או"ח סי' נ' סעיף א [וכסי' קלט סעיף ו]:

עא ט מיי' פ"ה מהל' ברכות הל' י סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קצג סעיף א:

עב י מיי' שם הלכה יב סמג שם טוש"ע או"ח סי' קצה סעיף א:

עג כ ל מיי' שם הל' יא סמג שם טוש"ע או"ח סי' קצג סעיף ד:

עד מ נ מיי' שם טוש"ע או"ח שם סעיף ה:

הגהות הב"ח

(א) גמ' א"ר יוחנן ברוך שאכלנו. נ"ב ובלאחרי (מגיה) [הגירסא] נברך וקאי דר' יוחנן על נברך: (ב) שם אינן רשאין ליחלק (ל"א א"ר אבא וכו' מככרו לעולם אינן רשאין ליחלק) תא"מ ונ"ב כך היא גי' האלפסי: (ג) רש"י ד"ה אלא לאו וכו' ששה נחלקין עד עשרה: (ד) ד"ה כדתנן וכו' משלו נ"ב בלאחרי (מגיה) [הגירסא] נ"ב שלו וכן במשנה:

הגהות הגר"א

[א] גמ' ל"א אמר ר' אבא. נ"ב כאן צ"ל מתחלפות ברא"ש ל"ג לב ורי"ף ל"ג לראשונים:

מסורת הש"ס

[תוספתא פ"ה] [תוספתא ברכ' פ"ה] [סנהדרין יז:] [פסחים קטז:] [פסחים קה:] [סוטה ל:] [לעיל מה:] [פסחים פח. מגילה יד: עו"ג מו: ע"ש פירש"י]

ולא אמרן אלא דלא אקדימו הנך ואזמון עלייהו בדוכתייהו אבל אזמון עלייהו בדוכתייהו פרח זימון מינייהו אמר רבא מנא אמינא לה *דתנן מטה שנגנבה חציה או שאבדה חציה או שחלקוה אחין או שותפין טהורה, החזירוה, מקבלת טומאה מכאן ולהבא מכאן ולהבא אין, למפרע לא, אלמא כיון דפלגוה פרח לה טומאה מינה ה"נ כיון דאזמון עלייהו פרח זימון מינייהו: ב' חבורות וכו': תנא אם יש שמש ביניהם, שמש מצרפן: אין מברכין על היין: ת"ר יין *עד שלא נתן לתוכו מים אין מברכין עליו ב"פ הגפן אלא בורא פרי העץ ונוטלין ממנו לידים, משנתן לתוכו מים מברכין עליו בורא פרי הגפן ואין נוטלין [א] ממנו לידים דברי ר"א וחכ"א בין כך ובין כך מברכין עליו ב"פ הגפן ואין נוטלין הימנו לידים כמאן אזלא הא *דאמר שמואל עושה אדם כל צרכיו בפת כמאן כר' אליעזר, א"ר יוסי ברבי חנינא *מודים חכמים לר"א בכוס של ברכה שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים, מ"ט אמר רב אושעיא בעינן מצוה מן המובחר, ורבנן למאי חזי? א"ר זירא *חזי לקורייטי ת"ר *ד' דברים נאמרו בפת: אין מניחין בשר חי על הפת, ואין מעבירין כוס מלא על הפת, ואין זורקין את הפת ואין סומכין את הקערה בפת אמימר ומר זוטרא ורב אשי כרכו ריפתא בהדי הדדי, אייתי לקמייהו תמרי ורמוני, שקל מר זוטרא פתק לקמיה דרב אשי דסתנא א"ל לא סבר לה מר להא דתניא אין זורקין את האוכלין ההיא בפת תניא, והתניא כשם שאין זורקין את הפת כך *אין זורקין את האוכלין א"ל והתניא אף על פי שאין זורקין את הפת אבל זורקין את האוכלין אלא לא קשיא הא במידי דממאיס, הא במידי דלא ממאיס. ת"ר *ממשיכין יין בצנורות לפני חתן ולפני כלה וזורקין לפניהם קליות ואגוזים בימות החמה אבל לא בימות הגשמים, אבל לא גלוסקאות לא בימות החמה ולא בימות הגשמים: א"ר יהודה שכח והכניס אוכלין לתוך פיו בלא ברכה מסלקן לצד א' ומברך תניא חדא בולען ותניא אידך פולטן ותניא אידך מסלקן? ל"ק הא דתניא בולען במשקין והא דתניא פולטן במידי דלא ממאיס והא דתניא מסלקן במידי דממאיס, במידי

ולא אמרן אלא דלא אקדימו הנך · חבורות שפרשו אלו מהן ואזמון עלייהו דהכי כגון אם היו ארבעה בכל חבורה ונשאר בכל אחת כדי זימון והפורשים הללו היו צריכים לצאת לשוק קודם שגמרו החבורות את סעודתם: אבל אזמון עלייהו. דהכי כגון שנצטרפו אלו עמהם לזימון כדאמ' לעיל קורין לו ומזמנים עליו וברכו החבורות ואלו לא היו שם אלא (א) כדי נברך, וברוך הוא ועכשיו הם באים לברך, לא מזמני דפרח מינייהו חובת זימון והו לא הדר עלייהו: מטה טמאה שנגנבה חציה אלמא כיון דפלגוה · פקע שם מטה מינה ושם טומאה אע"ג דהדר הדרוה והרי היא מטה, לא הדרה טומאתה, הכי נמי כיון דפקע שם שלשה מינייהו בהפרדם ושם זימון ע"י שזימנו הראשונים עליהם אע"ג דהדרי לכלל שם שלשה, לא הדרי לכלל זימון, אבל כי לא אזמון לא פקע חובת זימון מהן אף(ב) לפ' פרידתם: אם יש שמש ביניהם · שמשמש לשתיהם: שמש מצרפן · אע"פ שאין אלו רואין את אלו כגון יריעה פרוסה ביניהם: אין מברכין עליו ב"פ הגפן · לפי שהיה ייכם חזק מאד ואין ראוי לשתיה בלא מים הלכך אכתי לא אשתני למעליותא ולא זו מברכתו הראשונה והרי הוא כענבים וברכתו ב"פ העץ: ונוטלין ממנו לידים · דשם מים עליו דמי פירות בעלמא מקרי: משנתן לתוכו מים · שם יין עליו ואין נוטלין אלא במים[ב]·לשון אחר הכי גרסי' יין עד שלא נתן לתוכו מים מברכין עליו ב"פ העץ ואין נוטלין הימנו לידים משנתן לתוכו מים מברכין עליו בורא פרי הגפן ונוטלין הימנו לידים דברי ר' אליעזר וחכ"א בין כך ובין כך מברכין עליו ב"פ הגפן ואין נוטלין ממנו לידים וטעמייהו דרבנן משום הפסד אוכלין כך מצאתי בהלכות גדולות אצל קידוש והבדלה[ג]ובדקתי בתוספתא ולא גרסינן בה הכי אלא כמו שהוא בספרים: כר"א · דאמר נוטלין הימנו לידים ולא חייש להפסד אוכלין: למאי חזי · לשתיה דמברכין עליו ברכת היין: לקורייטי · פיישו"ן בלעז ובלשון חכמים אטמלית ואלונטית: אין מעבירים כוס מלא על הפת · שלא ישפך על הפת ותהא הפת בזויה: פתק · זרק: דסתנא · אמינישטריישו"ן בלע"ז מנה של בשר מבושל: מידי דממאיס · שמתמעך בזריקתו כגון תאנים שבשלו כל צרכם ותותים: דלא ממאיס: רמון ואגוז וכל דבר קשה: ממשיכין יין בצנורות · משום סימן טוב ואין כאן משום בזיון והפסד לפי שמקבלים אותו בראש פי הצנור בכלי: בימות החמה · שאין טיט בדרכים: אבל לא גלוסקאות · שהרי אף בימות החמה הן נמאסין בזריקתן: בולען · בלא ברכה: פולטן. ומברך וחוזר ואוכלן: משקין. בולען שאי אפשר לסלקן לאחד מלוגמיו ולברך ולא לפולטם שמפסידן: פולטן במידי דלא ממאיס · במה שנתנו בפיו ויכול לחזור ולאוכלו:

במידי

שחלקוה אחין או שותפין טהורה · תימה דאמר בסוכה (פ"ק דף טז:) מטה מטמאה אברים כגון ארוכה ושתי כרעים. ולי נראה דהתם מיירי שיכול להחזירה כאשר בתחלה ולתקנה שהכרעים בעין והדיוט יכול להחזירה. וא"ת אמאי לא פריך הכא מכל כלי שנשבר וטהור אלמא כיון דפלגוה פרח לה טומאה וי"ל דשאני התם שאינו ראוי עוד להצטרף הכלי יחד ולקבל טומאה אפילו מכאן ולהבא ולא הוי דומיא דשלשה בני אדם דהוו ראוים עוד להצטרף לזימון:

שמש מצרפן לזימון · וה"ה בשני בתים ובני אדם עומדים ומשמשין מזו לזו מצטרפין וכן איתא בירושלמי ובלבד שישמעו ברכת המזון מפי המברך, והא דנקט במתני' "בית [אחד]" משום חדוש דסיפא דאפילו בבית אחד אם לאו אין מזמנין וכן בבית חתנים כשאוכלים בחופה בב' בתים ובני אדם משמשין מזו לזו מצטרפין ובלבד שישמעו ברכת המזון מפי המברך: בורא פרי העץ ונוטלין ממנו לידים · פירש"י כי לא נתן לתוכו מים לא הוי אלא כמי פירות ומכאן משמע דמי פירות כשרין לנטילת ידים ויש לחלק בין הני דאמרינן בפרק כל הבשר (דף קז:) דאחזותא קפידינו, ומיהו יש מפרשים לנטילת ידים בעינן מים דכתיב "וידיו לא שטף במים":

כמאן אזלא הא דאמר שמואל וכו' כר' אליעזר. לכאורה משמע ממאי דאמר ר"א נוטלין וכו'· תימה דאמרינן בפרק במה טומנין (ד' נ:) איתמר דאמר שמואל במידי דלא ממאיס, במידי דממאיס מי אמר, וא"כ היכי מוקים לה הא דשמואל כר"א דהא יין מידי דממאיס בנטילת ידים ובמידי דממאיס מודה שמואל, ועוד קשה דהכא משמע דאין הלכה כשמואל מדמוקי לה כר"א, ובפרק שני דביצה (ד' כא:) קאמר סתמא דגמ' דסופלי לאוזא בי"ט דמטלטלינן להו אגב ריפתא כשמואל משמע דקי"ל כוותיה? וי"ל דהכא לא קאמר אלא לדברי ר"א (ג) דסבר לה כשמואל ועדיפא מיניה קאמר שמתיר אפילו היכא דממאיס ולא נחת כאן אלא לפרש טעמא דר"א כדפירשנו, ובה"ג אמר דהלכה כרבנן דהכא, והלכה נמי כשמואל, דכי קאמר שמואל הני מילי מידי דלא ממאיס אבל מידי דממאיס לא, ודלא כפי' (ד) ר"ת שפסק דלא כשמואל מדמוקי ליה כר"א, אלא ודאי קיימא לן כשמואל כדפירשנו וא"כ מותר לסמוך הקערה בפת היכא דלא ממאיס, וי"א דצריך לאכלו אח"כ. ויש נוהגים לאכול דייסא בפת הואיל ואוכלין הפת אח"כ אבל במס' סופרים אוסרו דאמרינן במס' סופרים (פי"ג) אין אוכלין אוכלין באוכלין· אא"כ היה אוכלן בבת אחת, ושמא ההיא דלא כשמואל: מודים חכמים לר"א בכוס של ברכה שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים · תימה דאמרינן לקמן ד' דברים נאמרו בכוס של ברכה חי ומלא? וי"ל דבעינן שיתננו חי לתוך הכוס ואח"כ ימזגנו. אי נמי בעינן חי מן החבית אי נמי קאי אכוס עצמו ומאי חי שלם כדאיתא במכות (ד' טז:) ריסק ט' נמלים ואחד חי וכו' אלמא דאותו חי היינו שלם ה"נ בעינן שיהא הכוס שלם בלא *שבירה: למאי חזי · פי' ולמאי אשתני לעילויא, ומשני לקורייטי וכן הלכה כרבנן דיין חי מברכין עליו בורא פרי הגפן דאמרינן (פסחים קח:) שתאן חי יצא:

אין זורקין את האוכלים · בהני שלשה מודה שמואל אין מעבירין טס מלא על הפת וגם אין חותכין עליו בשר חי ואין זורקין את הפת אפילו לא ממאיס וכן שאר אוכלין אסור לזרוק במידי דממאיס: ולא בימות הגשמים · אע"פ שבאגוזים אין האוכל נמאס בתוכו מ"מ כשהן נופלים בטיט נמאסים ומיהו עכשיו שדרכן לזרוק חטים בבית חתנים צריך ליזהר שלא יזרקום אלא במקום נקי:

מעיקרא

עין משפט נר מצוה

עה א מיי' פכ"ו מהל' כלים הל' יב:
עו ב מיי' פ"ה מהלכות ברכות הל' יב סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קצה סעיף א:
עז ג ד ה ו מיי' פ"ז שם הלכה ט סמג שם טוש"ע או"ח סי' קפ סעיף יב וסימן קעא סעיף א:
עח ז מיי' וסמג שם טוש"ע א"ח סימן קעא סעיף ד:
עט ח מיי' פ"ח שם הל' יב סמג שם טוש"ע או"ח סי' קעב סעיף א:
פ ט מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אבל אזמון וכו' אלא עד כדי: (ב) ד"ה מטה וכו' אף לפני פרידתם: (ג) תוס' ד"ה כמאן וכו' וי"ל וכו' ר' אליעזר דסבר: (ד) בא"ד ודלא כפירוש רבינו חננאל שפסק דלא:

הגהות הגר"א

[א] גמ' ונוטלין ממנו כו' ואין נוטלין. נ"ל להוסיף כאן א"ה שברש"י (וכירושלמי ריש פ"ו יין בזמן שהוא כמות שהוא אין אומר עליו בפה"ג ואין נוטלין ממנו לידים בזמן שהוא מזוג אומר עליו בפה"ג ונוטלין ממנו לידים דברי ר"א וחכ"א בין חי בין מזוג אומרים עליו בפה"ג ואין נוטלין ממנו לידים אמר ר' אבהו משום איבוד אוכלין כ"ה גירסת רבינו שם. וז"ש בגמ' כאן כמאן אזלא כו' כר"א דוקא דטעמייהו דרבנן משום איבוד אוכלין כמ"ש בירושלמי ומ"ש בשמות אליהו ראיה מוכחת כ"כ אבל רבינו בא"ח סי' ק"ס דחה ראיה זו וע"ש): [ב] רש"י ד"ה (ונוטלין ממנו כו' עד אלא במים) תא"מ: [ג] שם (ובדקתי בתוספתא ול"ג בה הכי אלא כמו שהוא בספרים) תא"מ (דגירסת רבינו בתוספתא ג"כ לסיפך):

מסורת הש"ס

כלאי' פי"ח מ"ט

[תוספתא פ"ה]

שבת כ: קמב. ביצה כח:

ב"ב נז:

[ע"ז ה: ע"ש]

מס' ד"א פ"ט [ושם קחשיב חמשה דברים ואין יושבין על האוכלין]

[מס' סופרים סי"ג]

[תוספתא פ"ה דשבת]

[ועי' תוס' שבת עז: ד"ה כדי ובמיזרונין כט: ופסחים קח: ד"ה שתאן וב"ב נז: ד"ה עד]

במידי דלא ממאים נמי. למה לי פולטן למקיזהו לגד לחד: ויאכל שום ממר. כדי שיכריח יותר כלומר יוסיף על סרמוז[ל] *(יעשה ברכה לבטלה): *מי שאכל ושתה ולא בירך. (ג) לפניכם קלי מברכת המוציא וברכת היין: מהו שיחזור ובו' [כ]. לאחר שאכלה ושתיה: הלכך. תורה אור

במידי דלא ממאים נמי יכול לסלקינהו לגד אחד וליברך? תרגמא רב יצחק קסקסאה קמיה דרבי יוסי בר אבין משמיה דרבי יוחנן משום שנאמר °ימלא פי תהלתך" בעו מיניה מרב חסדא מי שאכל ושתה ולא בירך מהו שיחזור ויברך? אמר להו מי שאכל שום וריחו נודף? אמר רבינא הלכך אפילו נמר מעודתו יחזור ויברך דתניא *מבל ועלה אומר בעליותיו "ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על המגילה" ולא היא, לחם מעיקרא גברא לא חזי, הבא °מעיקרא גברא חזי, והויאיל ואידחי אידחי: תנו רבנן אספרגוס יפה ללב וטוב לעיניים וכ"ש לבני מעיים ודרגיל בו יפה לכל גופו והמשתכר הימנו קשה לכל גופו מדקתני יפה ללב מכלל דבחמרא עסקינן וקתני "וכל שכן לבני מעים והתניא ללע"ט יפה לרמ"ח קשה כי תניא ההיא במיושן *כרתנן וקנם יין שאני טועם שהיין קשה לבני מעים אמרו לו והלא מיושן יפה לבני מעים ושתק [נ] אמר בחדש ומורתר במישן שמע מינה: תנו רבנן ששה דברים נאמרו באספרגוס אין שותין אותו אלא בשהוא חי, ומלא, מקבלו בימין ושותהו בשמאל, ואין משיחין אדריו, ואין מפסיקין בו ואין מחזירין אותו אלא למי שנתנו לו "ורק אחריו ואין סומכין אותו אלא במינו והתניא אין סומכין אותו אלא בפת לא קשיא הא בדחמרא הא בדשכרא, תני חדא לא קשיא הא לרמ"ח קשה ותניא אידך לרמ"ח יפה ללע"ט קשה! לא קשיא הא בדחמרא הא בדשכרא. תני חדא רק אחריו לוקה ותניא אידך לא רק אחריו לוקה! לא קשיא הא "בדחמרא הא בדשכרא, א"ר אשי השתא דאמרת "לא רק אחריו לוקה", מימין נזרקין אפילו בפני המלך: א"ר ישמעאל בן אלישע שלשה דברים הפה לי סרוניאל שר הפנים °אל תטול חלוקך בשחרית מיד השמש ותלבש יואל תטול ידיך ממי שלא נטל ידיו ואל תחזיר כוס אספרגוס אלא למי שנתנו לך מפני שתכספית ואמרי לה אסתלנית של מלאכי חבלה. מצפין לו לאדם ואומרים אימתי יבא אדם לידי אחד מדברים הללו ויילבר. אמר ריב"ל שלשה דברים הפה לי מלאך המוות אל תטול חלוקך שחרית מיד השמש ותלבש ואל תטול ידיך ממי שלא נטל ידיו ואל תעמוד לפני הנשים בשעה שתיוזרות מן המת מפני שאני מרקד ובא לפניהן ודרבי בידי ויש לי רשות לחבל, ואי פגע מאי תקנתיה לינשוף מדוכתיה ארבע אמות אני איבא נהרא לעיבריה ואני איבא דרבא אחרינא ליויל בה ואני איבא גודנא ליקו אחורא ואני לא, ליהדר אפיה ולימא °ויאמר ה' אל השטן יגער ה' בך וגו' עד דחלפי מינה: א"ר זירא א"ר אבהו ואמרי לה במתניתא תנא עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה טעון הדחה ושטיפה חי ומלא עיטור ועיטוף נוטלו בשתי ידיו ונותנו בימין ומגביהו מן הקרקע מפח ונותן עיניו בו ויש אומרים אף משגרו במתנה לאנשי ביתו אמר ר' יוחנן אנו אין לנו אלא ארבעה בלבד *הדחה שטיפה *חי ומלא תנא *הדחה-מבפנים, ושטיפה-מבחוץ א"ר יוחנן כל המברך על כוס מלא נותנין לו נחלה בלי מצרים שנאמר °ומלא ברכת ה' ים ודרום ירשה" ר' יוסי בר תנינא אומר זוכה ונוחל שני עולמים העולם הזה והעולם הבא. עיטור רב יהודה מעטרהו בתלמידים בב חסדא מעטר ליה בנטלי [ד] *אמר ר' חנן *ואמרי לה *אמר רב ששת *וברכת *הארץ עיטוף רב פפא מעטף ויתיב רב אחי פרים סודרא על רישיה נוטלו בשתי ידיו א"ר חנינא בר פפא מאי קראה °שאו ידיכם קדש וברכו את ה' ונוהגנו לימין א"ר חייא בר אבא אמר ר' יוחנן ראשונים שאלו שמואל מהו שתסייע לימין? אמר רב אשי הואיל וראשונים אביעיא להו ולא איפשט להו

אנן

מעיקרא נגברא לא חזי. תימה והלא קמא לימא לחסוד לגברא ובקונטרס פירש דכעני קיימין לחסורי בדבורי תורה וי"ל דמייירי בטבילת גרים ומפני לוחצה הגרים לכל אחד טבילות לכבד לאחר טבילה ובתוי"ט דמדים בה מביא הכסת ואין לדחוי לברך עד לאחר הטבילה ונהגו העם לברך כל אחד בכוסו ידיס לאחר טבילה*:

אין נגן מרכבה דברים. ומיהו לא משמע (כן) דפליג ר' יוחנן אהיית דנותנו לימינו כדאמרי' לקמן "ליר יוחנן לחבורים שלנו מהו שתסייע שמאל לימין" משמע שכן היו עושים. ומיהו מדהחמורלחים היו עושים עיטור ועיטוף משמע שהיו מחמירים על עצמן והיו מזהירים בכולן ולפיכך יש להחמיר בכוס של ברכה:

שתיפה מי ומלח. ירושלמי דסוף פירקין ר"ר לחח שנים דברים נאמרו בכוס של ברכה מלא עיטור ומודח ושמשתן מקרין: שפתאי שבע רעון ומלא ברכת ה' "שבע"=עיטור, "רעון"=מודח, "ומלא" כמשמעו: שתיפה מבחון והדחה מבפנים. ופי' ר"י דוקא שאין הכוס יפה שיש בו שיורי כוסות אבל מלא עד סמוך יפה בו שיורי כוסות דמי דלא בעינן מלא שיהא כוס של ברכה יפה: זובה לשני עולמות. פי' הרב רבי יוסף ממכלוניל"ש מדהוה ליה למכתב יס ודלום רם וכתב ירמה הרי יו"ד ה"א יתירה וכיו"ד ה"א נברא שני עולמות כדאמרינן בהחכלת (מנחות ד' כט:) "כי ביום ה' צור עולמים" (אל תקרי צור אלא בורא כ' וגו'): שמאל מהו שתסייע לימין. כבוסות גדולות מייירי אבל בכוסות חדש טבא שתל להיות בהם שהוא בחנוכה לו בניסואין ונריך להחזיר בברכת המזון: חין

[א] מיי' פ"ו מהל' מלוה ולוה הל' ט"ו: [ב] מיי' שם הל' ט"ז: [ג] מיי' שם הל' י"ז: [ד] מיי' שם הל' י"ח: [ה] מיי' שם הל' י"ט: [ו] מיי' שם הל' כ': [ז] מיי' שם הל' כ"א: [ח] מיי' שם הל' כ"ב: [ט] מיי' שם הל' כ"ג: [י] מיי' שם הל' כ"ד: [כ] מיי' שם הל' כ"ה: [ל] מיי' שם הל' כ"ו: [מ] מיי' שם הל' כ"ז: [נ] מיי' שם הל' כ"ח: [ס] מיי' שם הל' כ"ט: [ע] מיי' שם הל' ל': [פ] מיי' שם הל' ל"א: [צ] מיי' שם הל' ל"ב: [ק] מיי' שם הל' ל"ג: [ר] מיי' שם הל' ל"ד: [ש] מיי' שם הל' ל"ה: [ת] מיי' שם הל' ל"ו: [א] מיי' פ"ז מהל' מלוה ולוה הל' א': [ב] מיי' שם הל' ב': [ג] מיי' שם הל' ג': [ד] מיי' שם הל' ד': [ה] מיי' שם הל' ה': [ו] מיי' שם הל' ו': [ז] מיי' שם הל' ז': [ח] מיי' שם הל' ח': [ט] מיי' שם הל' ט': [י] מיי' שם הל' י': [כ] מיי' שם הל' י"א: [ל] מיי' שם הל' י"ב: [מ] מיי' שם הל' י"ג: [נ] מיי' שם הל' י"ד: [ס] מיי' שם הל' ט"ו: [ע] מיי' שם הל' ט"ז: [פ] מיי' שם הל' י"ז: [צ] מיי' שם הל' י"ח: [ק] מיי' שם הל' י"ט: [ר] מיי' שם הל' כ': [ש] מיי' שם הל' כ"א: [ת] מיי' שם הל' כ"ב: [א] מיי' פ"ח מהל' מלוה ולוה הל' א': [ב] מיי' שם הל' ב': [ג] מיי' שם הל' ג': [ד] מיי' שם הל' ד': [ה] מיי' שם הל' ה': [ו] מיי' שם הל' ו': [ז] מיי' שם הל' ז': [ח] מיי' שם הל' ח': [ט] מיי' שם הל' ט': [י] מיי' שם הל' י': [כ] מיי' שם הל' י"א: [ל] מיי' שם הל' י"ב: [מ] מיי' שם הל' י"ג: [נ] מיי' שם הל' י"ד: [ס] מיי' שם הל' ט"ו: [ע] מיי' שם הל' ט"ז: [פ] מיי' שם הל' י"ז: [צ] מיי' שם הל' י"ח: [ק] מיי' שם הל' י"ט: [ר] מיי' שם הל' כ': [ש] מיי' שם הל' כ"א: [ת] מיי' שם הל' כ"ב:

עין משפט נר מצוה

רב נסים גאון

ללע"ט יפה לרמ"ח קשה. רש"י. סימן הוא. ובהלכות גדולות מפרש ללב לעין למוחל יפה לראש למעיים להתרחיצות מו': רש"י: עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה כו'. בפרקין בנם' דבני בערבא אמרי אמר ר' אחא ג' דברים נאמרו בכוס של ברכה עפור ומרחה ושלשתן בפרק אחד (דכריס נ) נשתלי שבע רצון ומלא שבע עפור רצון מרחה ולא כשנשתי אמר ר' חייא אם עשיתם כן מה כתוב תחן ים ודרום ירשה אתה וכה לירש העולם הזה והשמ"ב:

נ"ע אסברגוס

[כל זה ליתא לפנינו שם]

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה מי שאכל ושתה ולא בירך מברכה דלפניהם קאי:

הגהות הגר"א

[ה] רש"י ד"ה יחזור כו' (ויעשה ברכה לבטלה) שם ד"ה מהו שיחזור כו' כלומר מברכה ומיהו. כ"ג (מרדכי ה) [ג] נב' ושתק. מוסר מאי דאמרינן במיוצן. כ"ג: [ד] שם מפסר ליה בנעלי מי תמר כו' שצא עד ברכם כתרת"ח. כ"ג (וכ"כ רבינו נת"ח פי' קמ"ג):

נ"ע/ מבנף

נ"ע: בני אוזלת בנפש הקטנה מ"ש: [כ] שם ד"ה מהו שיחזור כו' כלומר מברכה לבטלה ומיהו. כ"ג (מרדכי ה) [ג] נב' ושתק. מוסר מאי דאמרינן במיוצן. כ"ג: [ד] שם מפסר ליה בנעלי מי תמר כו' שצא עד ברכם כתרת"ח. כ"ג (וכ"כ רבינו נת"ח פי' קמ"ג):

נ"ע/ נעלין השרם

נ"ע: הנעלות הקטנות בנם' על ברכה מנ"ח פי' ד קמ"ח: [מי' נעיל כ: פוס' ד"ה מזדיין. וע"ע פי' סנהדרין ע. ד"ה מי]

מבנף

[כהרא"ש ליתא נכל זה נגם כברי"ף נדפוס בפנים ין שני מלאי עינוגים וכן מוחק ד"ח שם על הגליון ועיקר הגי' שהיה נשני רב הלפס כך ליתא מי אמר רב שצא עד ברכת כתרת"ח וכ"כ ר' יונה

וכ"כ הכ"י סימן קפג ע"ג ועי"ש פוס, שבת מו: ד"ה כדי ותוס' ערובין כט: ותוס' פסחים קח: ותוס' נבת נתרת נז: ד"ה עד וכו' מה שסירש ר"ת על מה דאמרינן בגמרא כתרת עגד פירש"י דכסף:

עין משפט
נר מצוה

[א ב מיי' פכ"ט מהל' שבת הל' ז]:
פז א ב ג ד סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קפג סעיף ד:
פח ה מיי' פ"ז מהלכות ברכות הלכה טו טוש"ע שם סעיף ו:
פט ו מיי' פ"ד שם הל' א סמג שם טוש"ע או"ח סי' קפג סעיף ט:
א ז מיי' פכ"ט מהל' שבת הלכה ו ז סמג עשין כט טוש"ע או"ח סי' רעא סעיף י:
[ז מיי' פכ"ט מהלכות שבת הל' כד טוש"ע או"ח סי' רנח סעיף א]:
ב ח מיי' פ"ט מהל' ברכות הל"ח ט ופכ"ט מהל' שבת הל' כה סמג עשין כז כט טוש"ע או"ח סי' ריז סעיף ב ה ו וסי' רצח סעיף ב וסי' רנח סעיף יב:
[ח מיי' פ"ב מהלכות ברכות הל' יד ופ"ד הל' א טוש"ע או"ח סי' קפד ס"ב]:
ג ט [מיי' פ"ז מהלכות ברכות הלכה יד] טוש"ע או"ח סי' קעד סעיף ג:
ד י מיי' פ"א מהלכות ברכות הלכה יג סמג עשין כז טוש"ע או"ה סי' רצו סעיף ג:

תוספות

אין מסיחין על כוס של ברכה. פירש"י שלא יסיח (דעת) המברך משנתנו לו כוס של ברכה וה"ה המסובין שאין רשאין להסיח דבעינן שיתכוין שומע ומשמיע וגם אין להפסיק השומעים בשיחת חולין כמו שאין המברך רשאי להסיח, ואע"פ שאמר התם (פרק בתרא דר"ה ד' לד:) שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא משמע שהשומע סח בינתים ואפילו הכי יצא, אך לכתחלה אין לעשות כן, ומיהו נראה דהיינו דוקא בשעה שהמברך שותק מעט בין ברכה לברכה, אבל בשעה שהוא מברך אם היה מדבר אפילו בדיעבד לא יצא:

והלכתא בכולהו יושב ומברך. לפי שברכת המזון דאורייתא החמירו בה להיות יושב ומברך שהרי עשרה דברים נאמרו בו מה שאין כן בשאר ברכות והוא נוטריקון "ואכלת ושבעת" שב עת "וברכת" לברכת המזון מפי רבי משה אלברש:

הדרן עלך שלשה שאכלו

גמרא

אנן נעבד לחומרא ונמגביהו מן הקרקע טפח א"ר אחא בר' חנינא מאי קראה °כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא ונותן עיניו בו כי היכי דלא ניסח דעתיה מיניה °ומשגרו לאנשי ביתו במתנה כי היכי דתתברך דביתהו, עולא אקלע לבי רב נחמן כריך ריפתא בריך ברכת מזונא יהב ליה כסא דברכתא לרב נחמן א"ל רב נחמן לישדר מר כסא דברכתא לילתא א"ל הכי א"ר יוחנן אין פרי בטנה של אשה מתברך אלא מפרי בטנו של איש שנאמר °וברך פרי בטנך פרי בטנה לא נאמר אלא פרי בטנך תניא נמי הכי ר' נתן אומר מנין שאין פרי בטנה של אשה מתברך אלא מפרי בטנו של איש שנאמר וברך פרי בטנך פרי בטנה לא נאמר אלא פרי בטנך אדהכי שמעה ילתא קמה בזיהרא ועלתה לבי חמרא ותברא ד' מאה דני דחמרא, א"ל רב נחמן נשדר לה מר כסא אחרינא, שלח לה כל האי נבגא דברכתא היא, שלחה ליה ממהדורי, מילי, ומסמרטוטי, כלמי. א"ר אסי אין מסיחין על כוס של ברכה ואמר רב אסי אין מברכין על כוס של פורענות, מאי כוס של פורענות? א"ר נחמן בר יצחק כוס שני. תנ"ה השותה כפלים לא יברך משום שנאמר °הכון לקראת אלהיך ישראל והאי לא מתקן. א"ר אבהו ואמרי לה במתניתא תנא האוכל ומהלך, מברך מעומד, וכשהוא אוכל מעומד, מברך מיושב, וכשהוא מיסב ואוכל, יושב ומברך והלכתא בכולהו יושב ומברך:

הדרן עלך שלשה שאכלו

אלו *דברים שבין בית שמאי ובין בית הלל בסעודה ב"ש אומרים מברך על היום ואח"כ מברך על היין וב"ה אומרים מברך על היין ואחר כך מברך על היום. ב"ש אומרים נוטלין לידים ואח"כ מוזגין את הכוס וב"ה אומרים מוזגין את הכוס ואח"כ נוטלין לידים ב"ש אומרים מקנח ידיו במפה ומניחה על השלחן וב"ה אומרים על הכסת. ב"ש אומרים מכבדין את הבית ואח"כ נוטלין לידים וב"ה אומרים נוטלין לידים ואח"כ מכבדין את הבית. *ב"ש אומרים נר ומזון בשמים והבדלה וב"ה אומרים נר ובשמים מזון והבדלה ב"ש אומרים שברא מאור האש וב"ה אומרים [ז] בורא מאורי האש. אין מברכין לא על הנר ולא על הבשמים של עכו"ם ולא על הנר ולא על הבשמים של מתים ולא על הנר ולא על הבשמים של ע"ז. ואין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו. מי שאכל ושכח ולא בירך: ב"ש אומרים יחזור למקומו ויברך. וב"ה אומרים יברך במקום שנזכר. ועד מתי מברך [ח] עד כדי שיתעכל המזון שבמעיו. *בא להן יין אחר המזון, אם אין שם אלא אותו כוס: בית שמאי אומרים מברך על היין ואח"כ מברך על המזון ובית הלל אומרים °מברך על המזון ואח"כ מברך על היין. ועונין אמן אחר ישראל המברך ואין עונין אמן אחר כותי המברך עד שישמע כל הברכה כולה: **גמ'** *תנו רבנן דברים שבין ב"ש וב"ה בסעודה: ב"ש אומרים מברך על היום ואח"כ מברך על היין שהיום גורם ליין שיבא וכבר קדש היום ועדיין יין לא בא וב"ה אומרים מברך על היין ואח"כ מברך על היום שהיין גורם לקדושה שתאמר *דבר אחר ברכת היין תדירה וברכת היום אינה תדירה, תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם, והלכה כדברי ב"ה. מאי ד"א? וכי תימא התם תרתי והכא חדא, ה"נ תרתי נינהו: ברכת היין תדירה וברכת היום אינה תדירה תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. והלכה כדברי ב"ה פשיטא, דהא נפקא בת קול? איבעית אימא קודם בת קול ואיבעית אימא לאחר בת קול ורבי

רש"י

אנן נעבד לחומרא. שלא תסייע שמאל לימין בשעת ברכה: שמעה ילתא. שלא ישגר לה כוס של ברכה: קמה בזיהרא. עמדה בכעס: כל האי נבגא דברכתא היא. כל יין שבחבית ככוס של ברכה הוא שתי ממנו: נבגא. כוס כמו לשתי מר *אנבגא: ממהדורי, מילי. אור ממחזירי בעיירות ירבו תמיד דברים: ומסמרטוטי כלמי. וממשחקי בגדים בלויים וממורטים ירבו כנים. כנים מתרגמי' כלמתא: אין מסיחין. משאחזו עד שיברך: כוס שני. שהוא של זוגות והעומד (א) מעל שלחנו ושתי זוגות ניזוק על ידי שדים: כפלים. זוגות: הכון לקראת (ב). בדברים נאים ולא בדברי פורענות: מסב. במטה דרך הסבה: והלכתא בכולהו יושב ומברך:

הדרן עלך שלשה שאכלו

אלו דברים וכו' בסעודה. שנחלקו בהלכות סעודה: מברך על היום. בקידוש שבתות וימים טובים: ואחר כך מוזגין את הכוס. יין הבא לפני המזון כדאמרינן בפרק כיצד מברכין (דף מג.) הסבו אע"פ שנטל כו' הביאו להם יין וכו' וקאמרי ב"ש נוטלין לידים ואחר כך שותים את הכוס ואוכלים סעודתם בההיא נטילה וב"ה אומרים מוזגין את הכוס ושותין אותו ואחר כך נוטלין לידים וטעמא דתרוייהו מפרש בגמרא: ומקנח ידיו במפה. מנטילת מים ראשונים: ומניחה על השולחן. ומקנח בה ידיו תמיד מזוהמת התבשיל: וב"ה אומרים. על הכר או על הכסת יניחנה. אחרי כן ושם יקנח בה ידיו תמיד וטעמא מפרש בגמ': מכבדין את הבית. מקום שאכלו שם אם הסבו על גבי קרקע מכבדים את הקרקע או אם הסבו על השלחן מכבדין את השלחן משיורי אוכלין שנתפזרו עליו: ואחר כך נוטלין לידים. מים אחרונים: נר ומזון. מי שאין לו אלא כוס אחד במוצאי שבת מניחו עד לאחר המזון וסודר עליו נר ומזון ובשמים והבדלה כו': אין מברכים על הנר. ועל הבשמים של עכו"ם ושל מתים. טעם דכולהו מפרש בגמרא: שיאותו. שיהו נהנים ממנו: עד כדי שיתעכל המזון. מפרש שיעורא בגמ': מברך על היין. בגמרא מפרש פלוגתייהו: עונין אמן אחר ישראל המברך. אפילו לא שמע אלא סוף ברכה אבל לא לאחר כותי שמא ברך להר גרזים: **גמ'** שהיום גורם ליין שיבא. כוס זה לא בא אלא בשביל שבת לקידוש: וכבר קדש היום. משקבלו עליו או מלאת הכוכבים: ועדיין יין לא בא. לשלחן וכשם שקודם לכניסה כך קודם לברכה: שהיין גורם לקדושה שתאמר. שאם אין יין לא מקדשין, והמקדש על הפת גם הוא במקום יין וברכת הפת קודמת: תדיר קודם. נפקא לן במסכת זבחים מהאי קרא דכתיב במוספין "מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד תעשו את אלה", מלבד משמע לאחר שהקרבתם התמיד תקריבו המוספין וקא דרשינן "אשר לעולת התמיד" קרא יתירה למילף דבשביל שהיא תמיד הקדימה הכתוב ומכאן אתה למד לכל התמידין

מסורת הש"ס

[קדושין ע.]
תהלים קטז
דברים כח
עמוס ד
פסחים קג. סוכה נו.
פסחים קג.
[לקמן נג.]
תוספתא פ"ה [פסחים קיד.] [סוכה נו.]
פסחים שם [קיד.] זבחים צא.

רב נסים גאון

תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. עיקרו במשנת זבחים בפ"י (דף פט) ובמשנת הוריות בפרק אחרון (דף יב) כל התדיר מחבירו הוא קודם את חבירו ואמרינן בגמרא מנא הני מילי אמר אביי דאמר קרא (במדבר כח) מלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד מכדי כתיב עולת הבוקר עולת התמיד למה לי מאי קאמר רחמנא האי דתדיר קדים ברישא:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כוס שני וכו' והעומד מעל: (ב) ד"ה הכון לקראת אלהיך בדברים:

גליון הש"ס

גמ' ומשגרו לאנשי ביתו. עי' תוי"ט ריש סוטה ד"ה רי"א:

גמרא

ורבי יהושע היא דאמר אין משגיחין בבת קול. וסברי בית שמאי דברכת היום עדיפא והתניא *הנכנס לביתו במוצאי שבת מברך על היין ועל המאור ועל הבשמים ואחר כך אומר הבדלה ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו לאחר המזון ומשלשלן כולן לאחריו. והא ממאי דב"ש היא דלמא ב"ה היא? לא ס"ד דקתני מאור ואח"כ בשמים ומאן שמעת ליה דאית ליה האי סברא? ב"ש *דתניא א"ר יהודה לא נחלקו בית שמאי וב"ה על המזון שבתחלה ועל הבדלה שהיא בסוף על מה נחלקו על המאור ועל הבשמים (א) שב"ש אומרים מאור ואחר כך בשמים וב"ה אומרים בשמים ואחר כך מאור. וממאי דבית שמאי היא ואליבא דרבי יהודה דילמא בית הלל היא ואליבא דרבי מאיר? לא ס"ד דקתני הכא במתניתין בית שמאי אומרים נר ומזון בשמים והבדלה ובית הלל אומרים נר ובשמים מזון והבדלה והתם בברייתא קתני אם אין לו אלא כוס אחד מניחו לאחר המזון ומשלשלן כולן לאחריו שמע מינה דבית שמאי היא ואליבא דרבי יהודה. ומכל מקום קשיא? קא סברי בית שמאי *שאני עיולי יומא מאפוקי יומא: עיולי יומא כמה דמקדמינן ליה עדיף, אפוקי יומא כמה דמאחרינן ליה עדיף כי היכי דלא להוי עלן כמשוי. וסברי ב"ש (ב) ברכת המזון טעונה כוס והא תנן בא להם יין לאחר המזון אם אין שם אלא אותו כוס בית שמאי אומרים מברך על היין ואחר כך מברך על המזון מאי לאו דמברך עילויה ושתי ליה? לא דמברך עילויה ומנח ליה, והאמר מר *המברך צריך שיטעום? דטעים ליה, והאמר מר **טעמו פגמו? דטעים ליה בידיה, והאמר מר *כוס של ברכה צריך שיעור והא קא פחית ליה משיעוריה? דנפיש ליה טפי משיעוריה, והא "אם אין שם אלא אותו כוס" קתני? תרי לא הוי ומחד נפיש, והא תני רבי חייא ב"ש אומרים מברך על היין ושותהו ואחר כך מברך ברכת המזון אלא תרי תנאי ואליבא דב"ש: ב"ש אומרים וכו': *ת"ר ב"ש אומרים נוטלין לידים ואח"כ מוזגין את הכוס שאם אתה אומר מוזגין את הכוס תחלה גזרה *שמא יטמאו משקין שאחורי הכוס מחמת ידיו ויחזרו ויטמאו את הכוס. וליטמו ידים לכוס? ידים שניות הן *ואין שני עושה שלישי בחולין אלא על ידי משקין. וב"ה אומרים מוזגין את הכוס ואחר כך נוטלין לידים שאם אתה אומר נוטלין לידים תחלה גזרה שמא יטמאו משקין שבידים מחמת הכוס ויחזרו ויטמאו את הידים. וניטמי כוס לידים? אין כלי מטמא אדם, וניטמי למשקין שבתוכו? הכא בכלי שנטמאו אחוריו במשקין עסקינן דתוכו טהור וגבו טמא *דתנן כלי שנטמאו אחוריו במשקין, אחוריו טמאים תוכו

רש"י

ור' יהושע היא. בבבא מליעא בתנורו של עכנאי בפ' הזהב (ד' נט:): ומשלשלן. לשון שלשלת כלומר סודרן לאחר המזון: וממאי דב"ש היא כו'. אלמא לב"ש מאור ואח"כ בשמים וכן ברייתא נמי מאור ואחר כך בשמים קאמר אלמא ב"ש היא וקתני יין ברישא מקמי הבדלה: ודילמא ב"ה היא ואליבא דר"מ. דתנן במתניתין ב"ה אומרים נר ובשמים ואמר בגמרא ר"מ היא: לא סלקא דעתך. לאוקמי ברייתא כמתניתין, דמתני' קתני מזון באמצע וברייתא קתני משלשלן כולן לאחריו כר' יהודה דאמר על המזון שבתחלה ומדקתני לרבי יהודה מאור ואח"כ בשמים בית שמאי היא: ומ"מ קשיא. דברכת היין קדמה להבדלה: קדוש עיולי הוא, והבדלה אפוקי היא: ברכה טעונה כוס. ברכת המזון דקתני מניחו לאחר המזון: והתנן. מתני' בפרקין: בא להן. כל ימות השנה קאמר: אחר המזון. ובתוך המזון לא בא להם וכשגמרו סעודתם בא להם לפני ברכת המזון: מאי לאו דשתי ליה. וה"ק ב"ש אם רצה מברך על היין ושותהו ואין צריך להניחו לברכת המזון: טעמו פגמו. לברכת המזון, ולקדוש, ולהבדלה בפרק ערבי פסחים (ד' קה:): ה"ג אלא תרי תנאי אליבא דב"ש. תנא דמתני' ותנא דר' חייא (*) תנא דרבי חייא אליבא דב"ש אמר אין ברכה טעונה כוס תנא דמתניתין דלעיל דרבי יהודה אליבא דב"ש סבר ברכה טעונה כוס: גזרה שמא יטמאו משקין. [שנפלו באחורי הכוס] מחמת ידים דתנן (פרה פ"ח מ"ז) כל הפוסל את התרומה מטמא משקים להיות תחלה ויחזרו ויטמאו את הכוס וב"ש סברי אסור להשתמש בכוס שאחוריו טמאים כדלקמן: וליטמו ידים לכוס. למה ליה דקאמר משקין שאחורי הכוס בלא משקין נמי מטמו ידים לכוס: אלא ע"י משקין. שהמשקין נעשין ראשונים מדרבנן וא"ת כלי אינו מקבל טומאה אלא מאב הטומאה? הני מילי מדאורייתא וחכמים גזרו שיהו משקים ראשונים מטמאים כלי גזרה משום משקים זב וזבה שהן אבות הטומאה כגון רוקו ומימי רגליו: וב"ה אומרים כו'. בתוספתא ה"ג לה וב"ה אומרים אחורי הכוס לעולם טמאים דבר אחר תכף לנט"י סעודה למאי דחיישינן שלא יטמאו הידים את אחורי הכוס לאו חששא היא שאפילו לכתחלה מותר להשתמש בכלי שאחוריו טמאים ותוכו טהור כגון זה שמטמא אחוריו מחמת משקין דאמרינן ביה במתניתין תוכו טהור הלכך מוזגין ושותין את הכוס תחלה קודם נטילה שאם אתה אומר נוטלין לידים תחלה שמא יהו אחורי הכוס טמאין גזרה שמא לא יהו הידים נגובות יפה ממי הנטילה ויטמאו המשקין שבידים מחמת כוס והן נעשים תחלה ויחזרו ויטמאו את הידים ונמצא אוכל בידים מסואבות: ונטמי כוס לידים. למה לי משקין בידים אפי' ידים נגובות נמי יטמא כוס לידים וכיון דהכי הוא נהי נמי דבכוס שלפני המזון עביד ב"ה תקנתא דשותהו קודם נטילה כוסות הבאין בתוך המזון מה תהא עליהן הלא מטמאין את הידים: אין כלי מטמא אדם. כלומר כלי כזה שנטמא בולד הטומאה אינו מטמא את הידים דקיי"ל כרבנן דפליגי עליה דרבי יהושע במסכת ידים (פ"ג מ"א) בכלים שנטמאו במשקין ואומר את שנטמא באב הטומאה מטמא את הידים ושנטמא בולד הטומאה אינו מטמא את הידים שאין שני עושה שני ואע"פ שהספר מטמא את הידים אין למדים הימנו הלכך כוסות שבתוך המזון שהידים נגובין אינן מטמאין את הידים ואם תאמר פעמים שיש משקין תבשיל טופח על הידים אין תורת משקין עליו אלא תורת אוכל: כלי שנטמאו אחוריו במשקין. בכלי שטף קאמר דאילו כלי חרס אין מטמאין מגבן אפילו בטומאה דאורייתא: שנטמאו אחוריו במשקין. אין לך משקה שאינו ראשון לטומאה שאף אם נגע בשני עשאוהו חכמים תחלה: אחוריו טמאין. אף על פי שאין אדם וכלים מקבלין טומאה מן התורה אלא מאב הטומאה גזרו חכמים*) שיהו משקין מטמאין כלים מפני שמלינו משקה שהוא אב הטומאה לטמא אדם וכלים מה"ת כגון זובו של זב ורוקו ומימי רגליו גזרו על כל המשקין טמאין שיטמאו כלים:

תוספות

ורבי יהושע היא דאמר אין משגיחין בבת קול. ואם תאמר א"כ קשה הלכתא אהלכתא דהיא דרבי יהושע דתנור של עכנאי קי"ל כרבי יהושע וקי"ל כב"ה וי"ל דדוקא התם קאמר דאין משגיחין בבת קול דהבת קול היה כנגד הרוב וכבר אמרה תורה אחרי רבים להטות (שמות כג) אבל ב"ה היו רבים אע"פ שמייתי רבי יהושע הכא אע"ג דלא דמי דשאני התם דהבת קול היה כנגד הרוב האי תנא סבר טפי מרבי יהושע דאמר אין משגיחין בבת קול אע"פ שהרוב מסייע לבת קול הואיל וב"ש מחדדי טפי וא"ת מ"ש דבקדוש והבדלה מברכין קודם על היין ובברכת המזון אין מברכין עד לאחר שלש ברכות וי"ל דהיכי נעביד אם נברך קודם ברכת המזון א"כ יהא ברכת המזון היסח הדעת דבשלמא בשאר ברכות לא עקר נפשיה משתיה דבקדוש היה רוצה לאכול ובהבדלה היה רוצה לשתות אבל בברכת המזון עקר נפשיה משתיה: **מניחו** עד לאחר המזון. הכא משמע שמותר לטעום קודם הבדלה. תימה הא אמימר בת טוות (ע"פ דף קו.) פי' לן מעונה לפי שלא היה לו יין להבדיל עליו. וי"ל דשאני אמימר שהיה סבור שיהיה לו כוס למחר או מחמיר על עצמו היה והכא שאני דקסבר ברכת המזון טעונה כוס ולכך מניחו לברכת המזון: **טעמו** פגמו. פרשב"ם דוקא לקדוש ולהבדלה צריך שלא יהא פגום אבל לשתות צריך לברך עליו אע"פ שהוא פגום דאסור ליהנות מן העוה"ז בלא ברכה וקדוש והבדלה נמי לא אמרן אלא במקום דאפשר אבל אי אפשר מברך אפי' אפגום ונותן לתוכו מים כדאיתא בירושלמי רבי יונה טעים אכסא ומתקן ליה פי' לאחר ששתה ממנו הוסיף עליו כל שהוא מים או יין והיה מברך עליו: **גזרה** שמא יטמאו משקין שבידים. אבל בתוך הסעודה ליכא למיחש שהרי אדם מנגב ידיו יפה קודם אכילה כדאמרי' *האוכל בלא ניגוב ידים וכו' אבל בשתיה אין אדם מדקדק לנגב ידיו כל כך:

עין משפט נר מצוה

ה א מיי' פכ"ט מהלכות שבת הל' טו טוש"ע או"ח סי' קפב סעיף ג:
ו ב מיי' פי"א מהל' אבות הטומאות הלכה ב:
ז ג מיי' פ"ז שם הל' ה:
ח ד מיי' פ"ח שם הלכה א:
ט ה מיי' פ"ז שם הל' ג ופי"ג מהל' כלים הלכה ד:

רב נסים גאון

ור' יהושע היא דאמר אין משגיחין בבת קל. עיקר שלו הוא שאמר ר' יהושע בפרק הזהב (ב"מ דף נט) במעשה תנורו של עכנאי לא בשמים היא (דברים ל) כבר נתנה לנו על הר סיני וכו' כבר הזכרתיה לשיבר. ואלו האותאבות (ר"ל הקשיות) שנזכרו בכאן המברך צריך שיטעום וטעמו פגמו וכוס של ברכה צריך שיעור כולן ענפים יוצאין מן ההיא ברייתא דאקשי מינה כבר והתניא הנכנס לביתו במוצאי שבתות כו' ואיתא מפרשא בפ' ערבי פסחים (דף קה) כי כשהזכירו זו הברייתא לשם אמרינן עלה שמע מינה מהא מתניתא ה' שמע מינה המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס וש"מ ברכה טעונה כוס וש"מ כוס של ברכה צריך שיעור וש"מ המברך צריך שיטעום וש"מ טעמו פגמו: וניטמו

תנן לנטילת ידיים קטנה. והאי דלא תניא ליה לעיל כפ' כ"מ (דף מב.) כהאי תירוצא דמקשה מסוף הקטנה *כמסכה לה תם למתניתיה: **דבר** אחר חין נטילת ידים לחולין מן התורה וכו'. יש ספרים שכתוב כאן הכי קאמרי להו דלמריהו אסור להסתמם בטלאן שני משום חולי תרומה הא עדיפא דאין נטילת ידים לחולין מן התורה מוטב וכו', ולא יסמא וכו' ול"ג דהא קאמרי ב"ש דלאסור להסתמם בטלאן שני וחוזק לומר כמו שפירש"י שמא במקרה בעלמא יסתמם אלא גרוסה כספרים שכתוב כאן מאי דבר אחר הכי קאמרי להו ב"ש לב"ש וכ"ת מ"ש גבי ידים חולין דתיינן וכו' והשתא לא הוי אלא כאומר דבר אחר כי היכי דלעיל שתיו לריך לעשה רלאסון אבל הכא אלא ד"ת לא גזרו לפרש משמע דב"ש קאמר ולייתב דבריהם ד"ת:

פירות דלים כהן כיון מותר לאכלן ביד. מיהו קשה לעניות דלתאמרינן בפרק כל הבשר (דף קה:) **בבוליה** פירקין הלכה כב"ה נגד מהן. וא"ת והא כהנים דיחזור למקומו ויברך משמע דהלכה כב"ש לקמן (דף נג:) בשמעתין מדעבדי אמוראי בתרייתו? וי"ל דלא תיקב לה מקום להסתם אפי' ב"ש מודו ב"ש דלא גזרו בטלאן שני משום חולי תרומה דרבי **נהוראי** היכא דליכא אלא חולי תרומה דלעיל: **יהודה** תימה לתנן לעיל **בפרק** *סדר נטמתם (דף מב:) תומר "נהגו"=תורין לא מורין ואין עבד כהן לא מהדרינן ליה:ו"ל דהתם חיכא לתמורי דפליגי תר אמר "הלכה" והוה פירוש הלכה לכתחלה ומורין הכי ר"ל "נהגו" דקתמר מעבד הוי דיעבד, אבל הכא יכול לסיוע דתין כהן אלא "נהגו" *גרידא: **בראי** כ"ע ב"ש. ות"ת הוחל ול"ש דלטלן קרא עדיף: וכו'

דאית להו עיקר מדאורייתא: בש"א מכברין וכו': *ת"ר **בש"א** מכברין את הבית ואת כל נוטלין לידים שאם אתה אומר נוטלין לידים תחלה נמצא אתה מפסיד את האוכלין (ו)(אבל נט"ל לב"ש תחלה לא מביא להו מ"ט משום פירורין) **ובה"א** אם שמש תלמיד חכם הוא נוטל פירורין שיש בהן כזית ומניח פירורין שאין בהן כזית מסייע ליה לר' יוחנן *דא"ר יוחנן פירורין שאין בהם כזית מותר לאכלן ביד ומאי קמיפלגי: סברי **ב"ש** מכברי ימותר להשתמש בשמש ע"ה, א"ר יוסי בר חנינא א"ר הונא בבוליה פרקין הלכה כב"ה בר מהא דהלכה כב"ש, ור' אושעיא מתני אינפא ובהא נמי הלכה כב"ה: בש"א נר ומזון וכו': *רב הונא בר יהודה איקלע לבי רבא חזייה לברא דבריך אבשמים ברישא, א"ל מכדי ב"ש וב"ה אמאור לא פליגי *ותניא **בש"א** נר ומזון בשמים והבדלה ובה"א (נר) ובשמים מזון והבדלה? עני רבא בתריה זו דברי ר"מ אבל ר' יהודה אומר לא נחלקו ב"ש וב"ה על המזון שהוא בתחלה ועל הבדלה שהיא בסוף על מה נחלקו על המאור ועל הבשמים שב"ש על המאור ואח"כ בשמים ובה"א בשמים ואח"כ מאור ואי"ר יותנן *נהגו העם כב"ה אליבא דרבי יהודה: בש"א שברא כו': אמר *רבא בברא כ"ע לא פליגי דברא משמע כי פליגי בבורא ב"ש סברי בורא דעתיד למברא וב"ה סברי בורא נמי דברא משמע מתיב רב יוסף °יוצר אור ובורא חשך °יוצר הרים ובורא רוח °בונא השמים ונוטיהם אלא א"ר יוסף °בורא, °ובורא כ"ע לא פליגי דברא משמע, כי פליגי במאור ומאורי דב"ש סברי חדא נהורא איכא בנורא וב"ה סברי טובא נהורי איכא בנורא תנ"ה [אמרו להם ב"ה לב"ש הרבה מאורות יש באור]: אין מברכין כו': בשלמא נר משום דלא שבת אלא בשמים מ"ט לא? אמר רב יהודה אמר רב הבא במסבת עובדי כוכבים עסקינן מפני שסתם מסבת עובדי כוכבים לע"ז היא, הא מדקתני סיפא [אין מברכין לא על הנר ולא על הבשמים של ע"ז] מכלל דרישא לאו בע"ז עסקינן? א"ר תנינא מסורא מה טעם קאמר [מה טעם אין מברכין לא על הנר ולא על הבשמים של עכו"ם מפני שסתם מסבת עובדי כוכבים לע"ז]. ת"ר [אור ששבת מברכין עליו ושלא שבת אין מברכין עליו] (*מאי שבת) ומאי לא שבת

מאי לא שבת שלא שבת מבלאבת עבירה אבל אור של חיה ושל הלה מברכין עליו תניא נמי הכי עששית שחיתתה וכו')

אחריים ותוך זבית הצביעה להחזמה אבל לא לקדש ובפ"ק קבא דסמ' נדה (דף ז) אמרי הלכה כר' אליעזר דאמר שנעמאו בטפקין ממאין את המשקין ואפ"ר דחלין ואין פוסלין את האוכלין ואפילו דתרומה ולא לפיגין קץ מסבול יום כר' יהושע ממני המעמד המפרש לשם כראשונים ודבי אליעזר אחרי כלים דרבנן ופבול יום דאחריתא כר' ומאי שנא אחרי כלים דנקט משום דקלי דתנן[כלי]שנעמאו בטפקין אחרים ממאין תוכו ואנגו ואזנו וידיו מהורין וזו השנאה בכלים בפכ"ח[מקואות]. הוא דאמרי נמי אין כלי ממאה אדם כי השרץ אם נגע בבלי ומפאי אותו הכלי אינו ממאה אלא אוכלין ומשקין ממאין בלבד אבל אדם לא לפי שאב המטמא ממטא אדם וכלים ותולדה אוכלין ומשקין ממאין אדם ובגדים אין ממאין והכי אמרי' בפרק אחד ל"ד (פסחים דף כ) שרץ ממאה את האוכלין ואוכלין ממאה את הכלים שהכלי ממאה בשרץ אינו ממאה אדם בעיקר אשר הקרבנו ובגמ' דכיצד צולין את הפסח (דף סט) איתא אבל נמאמא הכהן בטמאת שרץ דלכשר הוא דממאה ליה לגברא לא ממאה ליה: ונימטי כפת לגברא נטיה בטפק מדרש דרבון בתוספתא תניצה (פ"ג) שנו טפק רשות עם הארץ ופרושי (וחציצו) חיישמי פחדרין לחולין ומטאין לתרומה ומטאת מדרסת איהא פיפושא בתניצה בפ' אין דורשין(ל' יח) התגן בגדי עם הארץ מדרס לפרושים בגדי פרושים מדרס לאוכלי תרומה ובתוספתא פדרתה(פ"ו) שנו מי שדרסה אשה על בגדיו בגדיו מטאין מדרס ובגמרא [בתגיגה פ"ב מטריא ד' אמרי ר' יוסי בשם ר' יוחנן במטעות שנו בעא ר' זעירא קמיה ר' יוסי מאכון נטמא הבגד הזה מדרס אמר ליה תיפתר שהיתה אשתו של עם הארץ יושבת עליו עדומה ובגדי עם הארץ הרי הוא אוחת משמשה טפקות שנוגע בארשא כדתנן בטפ"ד מטהרות (מכשה ט) על ר' טפקות שנופלין את התרומה בי' ובפ' חדר עם (עם הארץ) [העטו"ם] בתוכו יש כהנה רבות ובפ' יציאות השבת (דף סו) אמרי אמר שלא טפקות בארשא נוגע רבנן עליהן ומכאן נאמר דטפק מדרסת דרבנן ובפ' אין דורשין (דף יח) פרישי דרבנן טעלות דרבנן ניעוד ובטבטת בכורות בפ' הזקק בחמה (דף כג) איה ואיבעיא אימא מטמאת עם הארץ דרבנן ושמאת משקין דרבנן מי: ונטמא (שלחן) [כסא] למפה אין כלי טפטא בלי הא שפעי' לה נמי כדאמרינן שרץ ממטא את הכלי הכלי ממטא את האוכלין דאלמא כלי אינו ממטא אלא אי אוכלין אי משקין ואין כלי ממטא בפ' אהי ליי' (פסחים דף יח) ולאי ק"ו הוא ומה כלי שטפטא משקה אין ממטא כלי מי' ואמרינן נמי (שם דף יח) האי טבין דנעגה בטאי אי ניטא דנעגה בבשר דשבול יום ובגמ' דבני טעריבא נרסי מתניתא בשלשלן של שוש אי פרקים שאינן מקבלין טומאה: אין מברכין לא על הנר ולא על הבשמים של עכו"ם דהאי עכו"ם דישראל היא ואהבי אמרינן בתלמוד ארץ ישראל של עכו"ם ולא של נוים היא דתיפתר בעכו"ם של ישראל:

נוסחאות
(ספר האת' בס' ובפ' אלו דברים אות המסך שמקנחין בו את הידים אות מ' הגהות שמות ◇)

נוסחאות
(ספר האת' בס' ובפ' אלו דברים אות ס' הגהות אות ג' ונוסחאות אחרות אות ס' ואות ע' בגיון סדר נר ובגמ' ובמ' אות ס' ובפ' אלו דברים אות ס' "בונא מאורי" אות "בונא מאורי" אות ס' ובפ' אלו דברים אות ס' במוקד מהדרין אות "נר שבת")

ו אמוקי"ם לה"ת מי' מקוה: יא ב ג מיי' פ"ו מהל' כלים הלכה יג סמג עשין כו טוש"ע או"ח סי' קס סעיף ג: יב ד מיי' פכ"ו מהל' שבת הלכה כד סמג עשין כט טוש"ע או"ח סי' לט סעיף ה ג: יג ה ו מיי' ופסג שם טוש"ע או"ח סי' רנח סעיף ו: יד ז מיי' שם הלכה כה וט"ע שם מהל' נדרים כל' ס סמג עשין כו כט טוש"ע או"ח סי' ריז סעיף ו וסי' לח סעיף ב:

[מוספתא פ"ב]

[שם]

[פסחים יט:] מגיעה כ.

[תוספתא שם]

[מוספתא שם]

שבת קמג. [פ"ק נתוס' וכתוס' מנחות נח: דוב מסוגיות כפוסקים]

פסחים קג. [רהנן]

[תוי' ני"(רבה)]

פסוקים ד יפגיעים מם יפגיעים מב

[מוספתא פ"ב]

הגהות הב"ח

(ה) גם' מפסיד לת כפולין (שבת ני' וכי) מקום פרוזין) וכ"ב פ"ק לה גפ"ו זה:

מפסיד לת התוכלין. שמים מחרוזים כחזין עליהם וממחצים: ס"ג בתוספתא ה"ח לת שמש מ"ח הוא טוהל פירורין שיש בהן כזית ומניח פירורין שאין בהם כזית: מתני' לימכל. מפיך בהן סיפא דב"ש לב"ה ודב"ה לב"ש וקבע בהא נמי הלכה כב"ה ור"י יוחנן. גרסי': דברא משמע. לשבר ויפה לומרו שעל בריית האור שבראן בשבת ימי בראשית מצאנתן לומר לפי שאמרו ס"ג בתורה ויקרקע: מקום לא שבת. ממלאכת עבירה שהעובד כוכבים עושה מלאכה לאורו ומניח לקחן אור שלא שבת אין מברכין עליו הואיל ונעבדה בו עבירה: במסבת עובדי כוכבים. לאחילה לסעודה:

אי נימא לא שבת מחמת מלאכה ואפי' היא מלאכה של היתר. כגון של חולה ושל חיה קאמר דאין מברכין : עששית. לנטירנ"א: שהיתה דולקת והולכת. מע"ש ובבית ישראל : למ"ש מברכין. לפי שלא נעבדה בה עבירה שלא הודלקה בשבת: נכרי שהדליק מישראל. משתחשכה מ"ש : הך איסורא אולא. תורה אור

אי נימא לא שבת מחמת מלאכה אפילו ממלאכה דהתירא והתניא אור של חיה ושל חולה מברכין עליו אר"נ בר יצחק מאי שבת ששבתת מחמת מלאכת עבירה תנ"ה עששית שהיתה דולקת והולכת כל היום כולו למ"ש מברכין עליה: ת"ר נכרי שהדליק מישראל, וישראל שהדליק מנכרי מברכין עליו, נכרי מנכרי אין מברכין עליו מ"ש נכרי מנכרי דלא משום דלא שבת, א"ה ישראל מנכרי נמי הא לא שבת וכי תימא הך איסורא אזל ליה והא אחרינא הוא ובידא דישראל קא מתילדא אלא הא דתניא המוציא שלהבת לר"ה חייב אמאי חייב מה שעקר לא הניח ומה שהניח לא עקר? אלא לעולם דאיסורא נמי איתיה וכי קא מברך אתוספתא דהתירא קא מברך, אי הכי נכרי מנכרי נמי? אין ה"נ, גזרה משום נכרי ראשון ועמוד ראשון: ת"ר היה מהלך חוץ לכרך וראה אור: אם רוב נכרים אינו מברך, אם רוב ישראל מברך הא גופא קשיא אמרת אם רוב נכרים אינו מברך" הא מחצה על מחצה מברך והדר תני "אם רוב ישראל מברך" הא מחצה על מחצה אינו מברך? בדין הוא דאפי' מחצה על מחצה נמי מברך ואיידי (דתנא) רישא רוב נכרים תנא סיפא רוב ישראל: ת"ר היה מהלך חוץ לכרך וראה תינוק ואבוקה בידו בודק אחריו אם ישראל הוא מברך אם נכרי הוא אינו מברך מאי איריא תינוק אפי' גדול נמי? אמר רב יהודה אמר רב הכא בסמוך לשקיעת החמה עסקי': גדול מוכחא מילתא דודאי נכרי הוא תינוק אימר ישראל הוא אקרי ונקיט: ת"ר היה מהלך חוץ לכרך וראה אור אם עבה כפי הכבשן מברך עליו ואם לאו אינו מברך עליו. תני חדא "אור של בה"מ מברכין עליו" ותניא אידך "אין מברכין עליו" לא קשיא הא בתחלה הא לבסוף. תני חדא "אור של תנור ושל כירים מברכין עליו" ותניא אידך "אין מברכין עליו" לא קשיא הא בתחלה הא לבסוף. תני חדא "אור של בית הכנסת ושל בית המדרש מברכין עליו" ותניא אידך "אין מברכין עליו" ל"ק הא דאיכא אדם חשוב הא דליכא אדם חשוב ואי בעית אימא הא והא דאיכא [א] אדם חשוב ולא קשיא הא דאיכא חזנא הא דליכא חזנא ואב"א הא והא דאיכא חזנא ולא קשיא הא דאיכא סהרא והא דליכא סהרא: ת"ר היו יושבין בבית המדרש והביאו אור לפניהם: ב"ש אומרים כל אחד ואחד מברך לעצמו ובה"א אחד מברך לכולן משום שנאמר "ברוב עם הדרת מלך" בשלמא ב"ה מפרשי טעמא אלא בית שמאי מאי טעמא? קסברי מפני בטול בית המדרש תניא נמי הכי של בית רבן גמליאל לא היו אומרים מרפא בבית המדרש מפני בטול בית המדרש: אין מברכין לא על הנר ולא על הבשמים של מתים: מ"ט? נר לכבוד הוא דעבידא, בשמים לעבורי ריחא הוא דעבידי אמר רב יהודה אמר רב כל שמוציאין לפניו ביום ובלילה אין מברכין עליו, וכל שאין מוציאין לפניו אלא בלילה מברכין עליו. אמר רב הונא בשמים של בית הכסא, ושמן העשוי להעביר את הזוהמא אין מברכין עליו, למימרא דכל היכא דלאו לריחא עבידא לא מברכין עלויה מיתיבי הנכנס לחנותו של בשם והריח ריח אפילו ישב שם כל היום כלו אינו מברך אלא פעם אחד, נכנס ויצא נכנס ויצא מברך על כל פעם ופעם והא הכא דלאו לריחא הוא דעבידא וקמברך? אין לריחא נמי הוא דעבידא כי היכי דנירחו אינשי וניתו ונזבון מיניה. תנו רבנן היה מהלך חוץ לכרך והריח ריח: אם רוב עובדי כוכבים אינו מברך, אם רוב ישראל מברך, רבי יוסי אומר אפי' רוב ישראל נמי אינו מברך מפני שבנות ישראל מקטרות לכשפים אטו כולהו לכשפים מקטרן? ה"ל מיעוטא לכשפים ומיעוטא נמי לגמר את הכלים אשתכח רובא דלאו לריחא עביד וכל רובא דלאו לריחא עביד' לא מברך. אמר ר' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן המהלך בערבי שבתות בטבריא ובמוצאי שבתות בצפורי והריח ריח אינו מברך מפני שחזקתו אינו עשוי אלא לגמר בו את הכלים. תנו רבנן היה מהלך בשוק של עכו"ם נתרצה להריח הרי זה חוטא:

ואין

רש"י

מתוך שלהבת דולקת והולכת קמא קמא פרח ליה: המוציא שלהבת לר"ה. בשבת חייב ומוקמינן לה במסכת ביצה כגון דשייפיה לחרס משחא ואתלי בה נורא דנחלת ליכא אלא שלהבת ומשום חרס לא מחייב דלית בה שיעורא: מה שעקר לא הניח. והוצאת שבת לא מחייבא עד דאיכא עקירה מרשות זו והנחה ברשות זו: גזירה משום נכרי ראשון ועמוד ראשון. אי שרית בנכרי שהדליק מנכרי משתחשכה אתי לברוכי בנכרי שהדליק מבעוד יום ובאותו אור עצמו שלא נתוסף משחשכה בגון שמברך עליו סמוך לחשכה מיד: גדול מוכחא מלתא דנכרי הוא. ואין צריך לבדוק אחריו דאי איתא דישראל הוא לא היה ממהר סמוך לחשכה מיד לאחוז האור בידו: כפי הכבשן. שסורפים בו אבנים לסיד אם עבה כאור היוצא מפי הכבשן נהורא בריא היא ולהשתמש לאורה היא נעשית: ואם לאו. לאו לאורה נעשית אלא לבשל ואין מברכין אלא על שנעשה להאיר: בתחלה. בתחלת שרפת אבנים אין האור להאיר: בסוף. לאחר שנשרפו האבנים רובן מדליקין אור גדול מלמעלה למרק שרפת האבנים ומשתמשין נמי לאורה: של תנור. בסוף מברכין עליו לאחר שהוסק התנור והפת בתוכה מדליקין קסמין דקין בפיו להאיר ולקלוט חומו לתוכו וכיון דמשתמש לאורו מברכין עליו: אור של בית הכנסת. בדאיכא אדם חשוב לכבודו הדליקוה ולא שצריך לאור אלא לכבוד בעלמא ואין מברכין עליו: ליכא אדם חשוב. להאיר להם הדליקוה ומברכין: הא והא דאיכא אדם חשוב. ואי איכא חזנא שמש שאוכל בבית הכנסת אף לאורה עשויה שיאכל החזן לאורה ומברכין: הא והא דאיכא חזנא. ואיכא סהרא שהחזן יכול לאכול לאורה אין מברכין על הנר שלא להאיר הדליקוה אלא לכבוד אדם חשוב: מפני בטול בית המדרש. שבזמן שא' מברך לכולם הם צריכים לשתוק מגרסתם כדי שיתכונו כולם וישמעו אליו ויענו אמן : מרפא. לאדם המתעטש שרגילים לומר אסותא : נר לכבוד. המת עבידא : בשמים. עבידי לעבורי ריחא. דסרחונו של מת עבידי ולא להריח : כל. מת שהוא חשוב להוציא לפניו נר ביום אם הוציאו בלילה במוצאי שבת לקבורה אין מברכין על אותו נר דלכבוד עבידא ולא להאיר: וכל. מת שאינו חשוב להוציא נר לפניו ביום אלא בלילה מברכין עליו אם הוציאוהו במוצאי שבת לקבורה: מברכין עליו. דלהאיר עבידא: בשמים. שמוליך אדם אסטנים לבית הכסא להעביר ממנו ריח רע של בהכ"ס אין מברכין עליו: ושמן העשוי להעביר את הזוהמא. שמביאים בסוף הסעודה לסוך ידים מאזהמות והוא מבוסם בבשמים: אין מברכין עליו. בורא עצי בשמים אלא בורא שמן ערב מברכין אם שמן של אפרסמון הוא והא דאמר בכילד מברכין (דף מג.) האי משחא כבישא וטחינא מברכין עליו בע"ב לאו בבא בתוך הסעודה קאמר אלא בבא להריח: לגמר את הכלים. לבשם בעשנו את הבגדים: בטבריא. היו רגילים לגמר ערבי שבתות ובצפורי במו"ש: לא

תוספות

וכי תימא הך איסורא אזל ליה. ה"מ לאקשויי אי הכי נכרי מנכרי נמי אלא עדיפא מיניה פריך דה"מ לשנויי כדמשני בסמוך: גזירה משום נכרי ראשון ונכרי ראשון משום עמוד ראשון וכו'. חדא גזרה היא דגזרו חכמים כל אש נכרי שביד הנכרי דאי לא הא לא קיימא הא אבל נכרי שהדליק מישראל וישראל מנכרי מברכין עליו והכי קיימא לן: הא דאיכא אדם חשוב. אם כן משום כבודו של חשוב ולא לאורה כך פרש"י, ור"ח פירש איפכא באדם חשוב לאורה ובדליכא אדם חשוב עשוי לכבוד בית הכנסת: אין מברכין עליו. פירש"י מיהו מברכין עליו ברוך שברא שמן ערב והא דאמר לעיל בכילד מברכין (ד' מג.) האי משחא כבישא מברכין עליו בורא עצי בשמים היינו בבא להריח ולא מיירי בתוך הסעודה: בלילה

עין משפט נר מצוה

טו א ב מיי' פכ"ט מהל' שבת הל' כו סמ"ג ... טוש"ע או"ח סי' רנח סעיף ה:

טז ג מיי' שם הל' ט טוש"ע א"ח שם בעי"ו:

יז ד (מיי' פי"ח מהל' שבת הלכה ס סמג עשין כט):

יח ה (ו) מיי' פכ"ט מהל' שבת הלכה כו סמג עשין(כו) כט טוש"ע או"ח סי' (רזז סעיף ז וסי') רנח סעיף ז: [ו טוש"ע שם]:

גי' הערוך למ"ש מכבת ומדליקה עי' בערך עששית וכרב אלפס כך אי' תנ"ה עששית שהיתה דולקת והולכת כל היום כלו שביאין ממנה אור להבדלה ועי' ברא"ש

יט ז מיי' שם סמג עשין (כח) כט טוש"ע או"ח סי' רנח סעיף י:

כ ח ט (י) מיי' שם טוש"ע שם סעיף יא: [י טוש"ע שם]:

כא כ שם סעיף יד:

כב ל מיי' פ"ד מהל' ת"ת הל' ט טוש"ע יו"ד סי' רמו סעיף יח:

כג מ טור [וש"ע] או"ח סי' רנח [סעיף יב]:

כד נ מיי' פ"ט מהל' ברכות הלכה ח סמג עשין כז (וכט) טוש"ע או"ח סי' ריז סעיף ב וסי' רנז סעיף ג:

כה ס מיי' פ"ט מהלכות ברכות הלכה ס סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' ריז סעיף א:

כו ע מיי' שם הל' ח טוש"ע שם סעיף ג:

הגהות הגר"א

[א] גמ' הא דליכא אדם חשוב והא"ח הא וכא דאיכא. ל"ב גירסת ר"ח דליכא:

גליון הש"ס

גמ' מחצה על מחצה נמי מברך. עי' פר"ח יו"ד סי' קי"ד סק"ו: רש"י ד"ה מרפא כו' שרגילים לומר כו'. והוא בפרקי דר"א פרק נ"ב מיום שנבראו שמים וארץ לא היה אדם חולה אלא אם היה בדרך או בשוק והיה עוטש ונשמתו יוצאת מנחיריו עד שבא יעקב אבינו ובקש רחמים ואמר רבונו של עולם אל תקח נפשי ממני עד שאצוה את בני ובנותי ונעתר לו לפיכך חייב אדם לומר בעטישתו חיים שנהפך המות הזה לאור שנאמר עטישותיו תהל אור:

מסורת הש"ס

ביצה לט. תוספתא דשבת פ"ג

[דתנא]

[תוספתא פ"ו]

[תוספתא (פ"ח) [רפ"ח] דשבת וע"ש היטב ותרגם פליאה]

תוספתא פ"ו

באבילה מכופה · ד' מילין כך פירש"י ולי נראה דזה מופנם יותר מאכילה מופנמת לגמלה נראלה לפרש לאכילה מרובה כל זמן שהות למת דאין שם קבורה אבל מופנם ד' מילין: **והייתם** קדושים לאלהיכם · דוקא להם אסרו רבנן ליטול ידיהם לחר הסעודה מפני מלח סדומית שבהן אבל למי שאין מלח סדומית מצוי ביניהם ואין לו רגילין ליטול לחר הסעודה לפי שהיא מעכבת עליהם לברך ומיהו מותרים מנוגעים הרגילין ליטול ידיהן לחר הסעודה ולמי להם מעכבת לברכת המזון ונריכים ליטול לחר ידיהם קודם להמ"ז:

הדרן עלך אלו דברים

ואין מברכין על הנר עד שיאותו: אמר רבי יהודה אמר רב לא יאותו יאותו ממש אלא כל שאילו עומד בקרוב ומשתמש לאורה ואפילו ברחוק מקום וכן אמר רב אשי ברחוק מקום שנינו מיתיבי **היתה לו נר ממונה בחיקו או בפנס או שראה שלהבת ולא נשתמש לאורה או נשתמש לאורה ולא ראה שלהבת אינו מברך עד שיראה שלהבת וישתמש לאורה** בשלמא משתמש לאורה ולא ראה שלהבת משכחת לה דקיימא בקרן זוית אלא ראה שלהבת ולא נשתמש לאורה היכי משכחת לה—לאו דמדקא? לא, בגון דעמיא ואולא. ת"ר **נהנין** לוחשות מברכין עליהן, אוממות אין מברכין עליהן. ה"ד לוחשות? אמר רב חסדא כל שאילו מכנים לתוכן קיסם ודולקת מאיליה *איבעיא להו אוממות או עוממות? ת"ש דאמר רב חסדא בר אברימי° ארזים לא עממתו בגן אלהים אמר יאותו ממש, וכמה? אמר עולא כדי שיכיר בין איסר לפונדיון חזקיה אמר כדי שיכיר בין *מלוזמא של טבריא למלוזמא של צפורי. רב יהודה מברך אדבי אדא דיילא רבא מברך אדבי גוריא בר חמא אביי מברך אדבי בר אבוה. אמר רב יהודה אמר רב °אין מחזרין על האור כדרך שמחזרים על המצות, א"ר זירא מריש הוה מהדרנא, כיון דשמענא להא דרב יהודה אמר רב, אנא נמי לא מהדרנא אלא אי מקלע לי ממילא מברינא: "מי שאכל וכו": אמר רב זביד ואיתימא רב דימי בר אבא מחלוקת בשכח אבל במזיד ד"ה יחזור למקומו ויברך פשיטא ושכח? תנן מדתימא ה"ה אפילו במזיד והאי דקתני ושכח להודיעך כחן דב"ש קמ"ל, תניא אמרו להם ב"ה לב"ש לדבריכם מי שאכל בראש הבירה ושכח וירד ולא ברך יחזור לראש הבירה ויברך? אמרו להן ב"ש לב"ה לדבריכם מי ששכח ארנקי בראש הבירה לא יעלה ויטלנה, לכבוד עצמו הוא עולה לכבוד שמים לא כל שכן? הנהו תרי תלמידי חד עביד בשוגג בב"ש ואשכח ארנקא דהדבא וחד עביד במזיד כב"ה ואכליה אריא, רבה בב"ח הוה קאזל בשיירתא אבל ואשתלי ולא בריך אמר היכי אעביד אי אמינא להו אנשאי לברך אמרי לי בריך (ו) כל היכא דמברכת לרחמנא מברכת, מטב דאמינא להו אנשאי יונה דהדבא (אמר להו אנטרן לי דאנשאי יונה דהדבא) אזיל ובריך ואשכח יונה דהדבא (אמאי שנא *יונה דמתילין כנסת ישראל ליונה דכתיב °כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ מה יונה אינה ניצולת אלא בכנפיה אף ישראל אינן ניצולין אלא במצות; עד אימתי הוא וכו': כמה שיעור עבול? א"ר יוחנן כל זמן שאינו רעב וריש לקיש אמר כל זמן שיצמא מחמת אכילתו א"ל רב יימר בר שלמיא למר זוטרא ואמרי לה רב יימר בר שיבי למר זוטרא מי אמר ריש לקיש הכי והאמר רב אמי אמר ריש לקיש כמה שיעור עבול כדי להלך ארבע מילין? ל"ק כאן באבילה מרובה כאן באבילה מועטת: בא להם יין וכו': למימרא דישראל אע"ג דלא שמע כולה ברכה עונה? והכתיב לא שמע היכי נפיק? אמר חייא בר רב °בשלא אכל עמהן וכן אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה בשלא אכל עמהן. *א"ל רב לחייא ברי ברי חטוף ובריך וכן אמר רב הונא לרבה בריה: חטוף ובריך למימרא דמברך עדיף ממאן דעני אמן והתניא ר' יוסי אומר גדול העונה אמן יותר מן המברך א"ל ר' נהוראי השמים כן הוא תדע שהרי *גוליירין יורדין ומתגרין במלחמה וגבורים יודעין ומנצחין תניא היא דתניא אחר המברך ואחר העונה אמן במשמע אלא שמכוונין למברך יותר מן העונה אמן בעי מינה שמואל מרב מהו לענות אמן אחר תינוקות של בית רבן? אמר ליה °אחר הכל עונין אמן חוץ מתינוקות של בית רבן הואיל ולהתלמד עשויין והם ברלא עידן מפטרייהו אבל בעידן מפטרייהו עונין. ת"ר **שמן** מעכב את הברכה דברי רבי זילאי, רבי זיואי אומר אינו מעכב, רבי אדא אומר שמן טוב מעכב את הברכה ר' ווהמאי אומר כשם שמזונותם פסולות לברכה אמר רב נחמן בר יצחק אנא לא זילאי ולא זיואי ולא זוהמאי ידענא אלא מתניתא דאמרה רב יהודה אמר רב ואמרי לה במתניתא תנא °והתקדשתם אלו מים ראשונים והייתם קדושים אלו מים אחרונים כי קדוש (כ) זה שמן אני יי' אלהיכם [ת] זו ברכה:

הדרן עלך אלו דברים

הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל. כגון הך דקתני לקמן מעברות היס והירדן וגחלי תרען וכו': זיקין ושועות ורעמים. מפרש בגמרא: מלא טופס. לפי שחלו גרלין לו בשמעין למרחוק: ברוך טופה ברלשית. ובגמרא (ד' נח.) פריך אמר הכי דלעיל לאו מעשה ברלשית ניהו: תורה אור

הרואה *מקום שנעשו בו נסים לישראל אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה. במקום שנעקרה ממנו עכו"ם אומר ברוך שעקר עכו"ם מארצנו. על הזיקין ועל הזועות ועל הרעמים *ועל הרוחות ועל הברקים אומר ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם. על ג'הדרים ועל הגבעות ועל הימים ועל הנהרות ועל המדברות אומר ברוך עושה *בראשית. רבי יהודה אומר *הרואה את הים הגדול אומר "ברוך שעשה את הים הגדול" *בזמן שרואהו לפרקים. על הגשמים *ועל בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב "על *בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת. בנה בית חדש *וקנה כלים חדשים אומר ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה. מברך על הרעה מעין על הטובה, ועל הטובה מעין על הרעה. 'והצועק לשעבר הרי זו תפלת שוא. היתה אשתו מעוברת ואומר "יהי רצון שתלד אשתי זכר" הרי זו תפלת שוא. היה בא בדרך ושמע קול צוחה בעיר ואומר "יהי רצון שלא *תהא בתוך ביתי" הרי זו תפלת שוא. הנכנס לכרך מתפלל שתים אחת בכניסתו ואחת ביציאתו. בן עזאי אומר 'ארבע: שתים בכניסתו ושתים ביציאתו. נותן הודאה על שעבר וצועק על העתיד *חייב אדם לברך על הרעה בשם שמברך על הטובה שנאמר °ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך וגו': "בכל לבבך"-בשני יצריך ביצר טוב וביצר הרע, "ובכל נפשך"-אפילו הוא נוטל את נפשך, "ובכל מאדך"-בכל ממונך. ד"א "בכל מאדך"-בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו. לא יקל אדם את ראשו כנגד שער המזרח שהוא מבזין כנגד בית קדשי הקדשים *ולא יכנס להר הבית במקלו, ובמנעלו, ובפונדתו, ובאבק שעל רגליו, ולא יעשנו קפנדריא, ורקיקה מקל וחומר. כל חותמי ברכות שבמקדש היו אומרים *עד העולם משקלקלו *הצדוקים ואמרו אין עולם אלא אחד התקינו שיהו אומרים "מן העולם ועד העולם" והתקינו שיהא אדם *שואל את שלום חברו בשם שנאמר °והנה בעז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם ויאמרו לו יברכך ה'" "ואומר °ה' עמך גבור החיל "ואומר °אל תבוז כי זקנה אמך "ואומר °עת לעשות לה' הפרו תורתך" רבי נתן אומר הפרו תורתך משום עת לעשות לה': גמ' מנא הני מילי? אמר רבי יוחנן דאמר קרא °ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל וגו' "אנ"א דרבים מברכינן אניסא דיחיד לא מברכינן והא"ם ההוא גברא דהוה קא אזיל בעבר ימינא נפל עליה אריא אתעביד ליה ניסא ואיתצל מיניה, אתא לקמיה דרבא וא"ל כל אימת דמטית להתם ברוך "ברוך שעשה לי נס במקום הזה", מר בריה דרבינא הוה קאזיל בפקתא דערבות וצחא למיא איתעביד ליה ניסא אבירי ליה עינא דמיא ואישתי ותו זמנא חדא הוה קאזיל ברסתקא דמחוזא ונפל עליה גמלא פריצא איתפרקא ליה אשיתא על לגוה כי °מטא לערבות בריך "ברוך שעשה לי נס בערבות ובגמל" כי מטא לרסתקא דמחוזא בריך: "ברוך שעשה לי נס בגמל ובערבות" "אמרי אניסא דרבים כולי עלמא מיחייבי לברוכי, אניסא דיחיד איהו [ה] חייב לברוכי.

תנו רבנן "הרואה מעברות הים, ומעברות הירדן, מעברות נחלי ארנון, אבני אלגביש במורד בית חורון, ואבן שבקש לזרוק עוג מלך הבשן על ישראל, ואבן ששיש עליה משה בשעה שעשה יהושע מלחמה בעמלק, ואשתו של לוט, ורוחמה יריחו שנבלעה במקומה, על כולן צריך שיתן הודאה ושבח לפני המקום בשלמא מעברות הים דכתיב °ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה מעברות הירדן דכתיב °ויעמדו הכהנים נושאי הארון ברית ה' בחרבה בתוך הירדן הכן וכל ישראל עוברים בחרבה עד אשר תמו כל הגוי לעבור את הירדן" אלא מעברות נחלי ארנון מנלן? דכתיב °על כן יאמר בספר מלחמות ה' את "והב בסופה" וגו' תנא את "והב בסופה שני מצורעים היו דהוו מהלכין בסוף מחנה ישראל כי הוו קא חלפי ישראל אתו אמוראי (ו)

עבדי

מסורת השים

ברכות פרק ט

מעברות היס והירדן וגחלי תרען וכו': זיקין ושועות ורעמים. מפרש בגמרא: מלא טופס. לפי שחלו גרלין לו בשמעין למרחוק: ברוך טופה ברלשית. ובגמרא (ד' נח.) פריך אמר הכי דלעיל לאו מעשה ברלשית ניהו: תורה אור

לפרקים. מפרש בגמרא (שם ע"ב) ולפי שהוא תשוב וגדול מכלן קבע ליה רבי יהודה ברכה לעלמו: מבבך על הרעה מעין על הטובה. דיין האמת: ועל הטובה מעין על הרעה. הטוב והמטיב ובגמרא מפרש היכי דמי: הנכנס לכרך. המהלך בדרך ורוצה לעבור כרך וסס מלויים מובלים רעים ומחבשים עלילות: לחתם בכניסתו. מתפלל שיהא נמלט: ביציאתו. כדמפרש טעם הודאה על שעבר ותופס על העתיד כמלאו ד' כדמפרש בגמרא: חייב אדם לברך על הרעה כו'. מפרש בגמרא: ד"א בכל מאדך. מדות מדותיו לך פין מדה טובה פין מדת פורעניות: לא יקל ראשו. לא יהא קלות ראש: כנגד שער מזרחי. מול להר הבית לשער במזרח שהמוכה לשער לרגלי הבית במזרח לפי שכל הפעריס מכוונים זה כנגד זה שער מזרח שער עזרת נשים ושער עזרת ישראל ופתח החולם והחיכל וכיס קדשי הקדשים בימי מקדש ראשון כשהיה לפני ארקסיס: בפונדתו. חגור חגול וטוכיין בו מעות: מקל. בגמרא מפרש ליה: כל חותמי ברכות שבמקדש היו אומרים עד העולם. במסכת קטנים (פ"ב דף כז:) אמריכן אין טוענין ממן במקדש המכרך אומר בסוף כל ברכה "ברוך אתה ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם" והתקינו שיהא אדם *שואל את שלום חברו בשם שנאמר °והנה בעז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם ויאמרו לו יברכך ה'" "ואומר °ה' עמך גבור החיל "ואומר °אל תבוז כי זקנה אמך "ואומר °עת לעשות לה' הפרו תורתך" רבי נתן אומר הפרו תורתך משום עת לעשות לה': גמ' מנא הני מילי? אמר רבי יוחנן דאמר קרא °ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל וגו' "אנ"א דרבים מברכינן אניסא דיחיד לא מברכינן והא"ם ההוא גברא דהוה קא אזיל בעבר ימינא נפל עליה אריא אתעביד ליה ניסא ואיתצל מיניה, אתא לקמיה דרבא וא"ל כל אימת דמטית להתם ברוך "ברוך שעשה לי נס במקום הזה", מר בריה דרבינא הוה קאזיל בפקתא דערבות וצחא למיא איתעביד ליה ניסא אבירי ליה עינא דמיא ואישתי ותו זמנא חדא הוה קאזיל ברסתקא דמחוזא ונפל עליה גמלא פריצא איתפרקא ליה אשיתא על לגוה כי °מטא לערבות בריך "ברוך שעשה לי נס בערבות ובגמל" כי מטא לרסתקא דמחוזא בריך: "ברוך שעשה לי נס בגמל ובערבות" "אמרי אניסא דרבים כולי עלמא מיחייבי לברוכי, אניסא דיחיד איהו [ה] חייב לברוכי.

תנו רבנן "הרואה מעברות הים, ומעברות הירדן, מעברות נחלי ארנון, אבני אלגביש במורד בית חורון, ואבן שבקש לזרוק עוג מלך הבשן על ישראל, ואבן ששיש עליה משה בשעה שעשה יהושע מלחמה בעמלק, ואשתו של לוט, ורוחמה יריחו שנבלעה במקומה, על כולן צריך שיתן הודאה ושבח לפני המקום בשלמא מעברות הים דכתיב °ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה מעברות הירדן דכתיב °ויעמדו הכהנים נושאי הארון ברית ה' בחרבה בתוך הירדן הכן וכל ישראל עוברים בחרבה עד אשר תמו כל הגוי לעבור את הירדן" אלא מעברות נחלי ארנון מנלן? דכתיב °על כן יאמר בספר מלחמות ה' את "והב בסופה" וגו' תנא את "והב בסופה שני מצורעים היו דהוו מהלכין בסוף מחנה ישראל כי הוו קא חלפי ישראל אתו אמוראי (ו)

עבדי

הרואה וכו' לומר ברוך שעשה נסים לאבותינו וכו'. פירש רכ' שמעיה דכל הני ברכות לריכות להזכיר סס ומלכות ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם וכן כתב רבינו שמשון מקולי כי הר"י היה רגיל לכרך על הכרקים ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שכחו וגבורתו מלא עולם וכן פר"י ומייתי יהושלמי דפירקין רבי זעירא הו' כל ברכה שאין בה וכו' וגרוחה לרבינו דדוקא לרוחה משלשים יום לשלשים יום דומיא דרוחה יס הגדול לפרקים דלמר בירושלמי דפרקים היינו שלשים יום: **שעקר** עכו"ם מארצנו. בירושלמי מפני כשנעקרה עכו"ם מכל לתן ישראל: **על** ההרות. לאו על כל ההרות לחייבי תלת תרכא ההרות דכתיב בקרא כמו מדקל ופרת: תלכי

א א מיי' פ"י מ' מלכות ברכות כל"ו ע' סמג עשין כ"ו טוש"ע ח"ח סי' ריח סעיף ג': ב ב ג מיי' שם הל' ט' סמג שם טוש"ע ח"ח סי' רכח סעיף ג': ג ד מיי' שם טוש"ע ח"ח סי' ריח סי"ג וסי' רכד סעיף ג': ד ה מיי' שם הלכה ג סמג שם טוש"ע ח"ח סי' רכב סעיף ב':

[עי' תוספות לקמן נט. ד"ה עד]

ה ו ז מיי' שם הלכה כב כה כו סמג שם טוש"ע ח"ח סי' רל סעיף ג': ז ח מיי' פ"ו מהל' בית הבחירה הלכה ה סמג עשין כו טוש"ע שם סעיף ב':

[עי' תוס' סוכה מו. ד"ה כשנכנס וכו' ס"ק ב שם רב שרירא גאון]

ח י מיי' פ"י מהלכות ברכות הלכה ט סמג עשין כו טוש"ע שם סעיף ב':

ט כ מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד':

י ל שם סעיף ג':

כלי' וכלי' ובמשנה שנמצאים בגי' הסיגון [מסות כג:]

מגלי סג

הגהות הב"ח

(ו) גמ' אתו אמוראי ג"ל ונ"ב נגיה עכו"ל ונ"ב נגיה תרגום עבדי לכו: (ז) נ"ב נ"ל

מהגה

ב' דוראהות ע"ל נ"ב נ"ל

הגהות הגר"א

(ה) גמ' ממשה דיחיד תיכו. נ"ב וכ"ה וכן כ"ה. ניתקת הגהות וכו"ל:

מהגה

מקומות שנעשו בהם נסים

[ברכות] י ד 14

*אבני לגבים במורד הים מורכן . והס"ד מקום שנפל שם מחנה שנחניב דלת גדע חזקיה מלדם *המסויס תלת לת חם לפרש לפי שידוע המקום סביב ירושלים . ולוב היה גדלה לרביעו יהודה כיון שאין הכם יודע ע"פ המקום בי הגך ,אין מבדילין עליו תורה אור שהעמק שוה : מזר דמת . כשאחזרו עבדי להון נקירותא ומשו בהון אמרי כי חלפי ישראל הבא נקטלינון, ולא הוו ידעי דארון הוה מסגי קמייהו דישראל והוה ממיך להו מורי מקמייהו,כיון דאתא ארון אדבקו מורי בהדי הדדי וקטלינון ונחת דמייהן לבתלי ארגז כי אתו אתו והב חזו דמא דקא נפיק מביני מורי,אתו ואמרי להן לישראל ואמרו שירה היינו דכתיב °ואשר הנחלים אשר נטה לשבת ער ונשען לגבול מואב". אבני אלגביש מאי "אבני אלגביש? תנא אבנים שעמדו על גב איש,וירדו על גב איש עמדו על גב איש-זה משה דכתיב °ויאמרו משה עניו מאד" וכתיב °ויחרדו הקולות והברד ומטר לא נפך ארצה וירדו על גב איש זה יהושע דכתיב °קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו וכתיב °ויהי בנוסם מפני בני ישראל הם במורד בית חרון וה' השליך עליהם אבנים גדולות". אבן שבקש עוג מלך הבשן לזרוק על ישראל: גמרא גמירי לה-אמר: מתנה ישראל כמה הוי? תלתא פרסי,איזיל ואיעקר טורא בר תלתא פרסי ואישדי עלייהו ואיקטלינהו" אזל עקר טורא בר תלתא פרסי ואיתי על רישיה ואיתי קודשא בריך הוא עליה קמצי ונקבוה ונחית בצווריה ,הוה בעי למשלפה ,משכי שיניה לההאי גיסא ולההאי גיסא ולא מצי למשלפה והיינו דכתיב °שני רשעים שברת" וכדר' שמעון בן לקיש *דא"ר שמעון בן לקיש מאי דכתיב "שני רשעים שברת" אל תקרי שברת אלא שרבבת" *משה כמה הוה עשר אמות שקיל נרגא בר עשר אמין ,שוור עשר אמין ,ומחייה בקרסוליה וקטליה . אבן שישב עליה משה דכתיב °וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה". אשרתו של לוט שנאמר °ותבט אשתו מאחריו ותהי נציב מלח" נריכין להודות יורדי הים הולכי מדברות ומי שהיה חולה ונתרפא ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא עבדי הים מגלן דכתיב °יורדי הים באניות וגו' המה ראו מעשי ה' ואומר °ויעמד רוח סערה ויעלו שמים ירדו תהומות ואומר °ויחון וינועו כשכור ואומר °ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקותיהם יוציאם ואומר °ינקם סערה לדממה ואומר °וישמחו כי ישתוקו ואומר °יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם הולכי מדברות מגלן דכתיב °תעו במדבר בישימון דרך ,עיר מושב לא מצאו ויצעקו אל ה' °ויחריכם בדרך ישרה ...יודו לה' חסדו ונו' דכתיב °שחלה וברחה דכתיב °אויל מדרך פשעם ומעונותיהם יתענו ,כל אוכל תתעב נפשם וגו' ויזעקו אל ה' בצר להם וגו' °וישלח דברו וירפאם וגו' יודו לה' חסדו ונו' שהיה חבוש בבית האסורין מנין? דכתיב °כי המרו אמרי אל וגו' ואומר °ויכנע בעמל לבם וגו' ואומר °ויזעקו אל ה' בצר להם ואומר °יוציאם מחשך וצלמות וגו' ואומר יודו לה' חסדו" מאי מברך? אמר רב °יהודה °ברוך גומל (חסדים טובים) [ת] אביי אמר °וצריך לאודויי קמי עשרה דכתיב °וירוממוהו °בקהל עם וגו' מר זוטרא אמר ותרין מיניהו רבנן שנאמר °ובמושב זקנים יהללוהו מתקיף לה רב אשי ואימא כולהו רבנן? מי כתיב °בקהל זקנים °בקהל עם" כתיב ואימא רבי עשרה-שאר עמא ,ותרי רבנן? קשיא. רב יהודה חלש ,על לגביה רב חנא בגדתאה ורבנן אמרי ליה "בריך רחמנא דיהבך ניהלן ולא יהבך לעפרא" אמר להו °"פטרתון יתי מלאודויי והא אמר אביי בעי אודויי באפי עשרה? דהוו בי עשרה ,והא איתי לא קא מודה? לא צריך דעני בתרייהו "אמן": אמר רב יהודה °שלשה צריכין שימור ואלו הן חולה תחן וכלה במתניתא תנא חולה היה תחן וכלה ויש אומרים אף אבל °ויש אומרים אף תלמידי חכמים בלילה : ואמר רב יהודה שלשה דברים °[המאריך בהן] מאריכין ימיו ושנותיו של אדם: המאריך בתפלתו והמאריך על שלחנו והמאריך בבית הכסא, והמאריך בתפלתו מעליותא היא והאמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן

[סמכר ניחנאמי סכיתו כרח"ם פי' ה]
יא א פוע"ש תי"ם פי' ריש פסיק ח :
יב ב מיי' פ"י מהלכות ברכות הל' ח סמג עשין כו פוע"ש תי"ם פי' ריש פ"ה :
יג ג מיי' שם פוע"ש שם פסיק ב :
יד ד מיי' שם פוע"ש שם פסיק ג :
טו ה שם פסיק ד :

[סמוך נח"ם פי' ריש פסיקתא דפרי חגם, כלומר בזה"ל וכיון דלא אפשיטא עדיין לחומרא ובעינן מרחייהו]

[לעיל מ:]

[כל זה חוסר כמה"ש]

[סיכה ס. קידושין סה:]

[מגילה מו: סוטה יב: בכורות מה.]

[נעשאת ע' ויקהל פי' כ"ו לישת דאמר ר"י]

[תמורה כב אלי נאון על דלת קמייב סנ' ד' לנריכין להודות כסדר כגמרא בפסוק פי' נערוך ד' ב"ב ג' ברוב' ברך לנרכא ומעלת נתת ובכל דבריו דנקבל פרוזות (ברכות ד"ג) סדורין מם שנכרים פרי ובגמרא מסדר לשוס קרבנין לסכבה וכ"ש כתוס' ד"ס לנרכא וכ' שכתבו להיקוש"ע כתוס' דסכת ב.ד"ס ילחות וכן מסרס רב סלי כד' לריכין להודות פ"ם פיסה]

הגהות הגר"א
[ת] נמ' חסדים טובים (רשם קו על מלות סלנו) וכ"ב נתייסים מוכות שגמלני כל טוב . כ"י ולפ"ם :

גליון השים
נמ' דכתיב ויהומוהו בקהל עם. וקהל מקרי עשרה כמו שפירש"י בכתובות ג ע"ב ד"ה בקהל ... בפרקין : שם מ"ש בפרקין שמור. מנ"ח מ"ז ל"ע פ"ק ז : שם ויו"ל קף פ"ת . עי' כ

כביכול יוכה פ"ק דסנהדרין דף ד ע"ב ד"ה שנאמר : שם ג' דבריס המתריך כהן מתריכין . עי' לעיל מז ע"ב ועפ"ק [ערכין ח ע"ב] : תד"ה מלכשה כו' כמעיין תמלה . עי' ריס שבת כתוס' ד"ס ילחות :

עין משפט נר מצוה

יז א טוש"ע א"ח סימן נח סעיף ה:
יח ב טוש"ע א"ח סי' רא סעיף ג:

*כל המאריך בתפלתו ומעיין בה סוף בא לידי כאב לב שנאמר °תוחלת ממושכה מחלה לב" *וא"ר יצחק שלשה דברים מזכירים עונותיו של אדם ואלו הן קיר נטוי ועיון תפלה ומוסר דין על חבירו לשמים? הא לא קשיא *הא דמעיין בה, הא דלא מעיין בה, והיכי עביד? דמפיש ברחמי. והמאריך על שלחנו דלמא אתי עניא ויהיב ליה דכתיב °המזבח עץ שלש אמות גבוה וכתיב °וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'" *פתח במזבח וסיים בשלחן: ר' יוחנן ור' אלעזר דאמרי תרוייהו כל זמן שבהמ"ק קיים מזבח מכפר על ישראל ועכשיו שלחנו של אדם מכפר עליו והמאריך בבית הכסא מעליותא הוא *והתניא עשרה דברים מביאין את האדם לידי תחתוניות האוכל עלי קנים ועלי גפנים ולולבי גפנים ומוריגי בהמה ושדרו של דג ודג מליח שאינו מבושל כל צרכו והשותה שמרי יין והמקנח בסיד ובחרסית והמקנח בצרור שקנח בו חבירו וי"א אף התולה עצמו בבית הכסא יותר מדאי? לא קשיא הא דמאריך ותלי הא דמאריך ולא תלי כי הא דאמרה ליה ההיא מטרוניתא לר' יהודה בר' אלעאי *פניך דומים למגדלי חזירים ולמלוי ברבית, אמר לה הימנותא לדידי תרוייהו אסירן אלא עשרים וארבעה בית הכסא איכא מאושפיזאי לבי מדרשא דכי אזילנא בדיקנא נפשאי בכולהו. ואמר רב יהודה שלשה דברים מקצרים ימיו ושנותיו של אדם מי שנותנין לו ס"ת לקרות ואינו קורא °כוס של ברכה לברך ואינו מברך והמנהיג עצמו ברבנות: ס"ת לקרות ואינו קורא דכתיב °כי הוא חייך ואורך ימיך כוס של ברכה לברך ואינו מברך דכתיב °ואברכה מברכיך" והמנהיג עצמו ברבנות *דא"ר חמא בר חנינא מפני מה מת יוסף קודם לאחיו מפני שהנהיג עצמו ברבנות: ואמר רב יהודה אמר רב שלשה צריכים רחמים מלך טוב שנה טובה וחלום טוב: מלך טוב דכתיב °פלגי מים לב מלך ביד ה'" שנה טובה דכתיב °תמיד עיני ה' אלהיך בה *מראשית השנה ועד אחרית שנה חלום טוב דכתיב °ותחלימני *(ותחייני): אמר רבי יוחנן שלשה דברים מכריז עליהם הקב"ה בעצמו ואלו הן רעב ושובע ופרנס טוב רעב דכתיב °כי קרא ה' לרעב" וגו' שובע דכתיב °וקראתי אל הדגן והרביתי אותו פרנס טוב דכתיב °(*ויאמר) ה' אל משה לאמר ראה קראתי בשם בצלאל וגו', אמר רבי יצחק אין מעמידין פרנס על הצבור אלא אם כן נמלכים בצבור שנא' °ראו קרא ה' בשם בצלאל" אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה משה הגון עליך בצלאל? אמר לו רבונו של עולם אם לפניך הגון לפני לא כל שכן, אמר לו אף על פי כן לך אמור להם הלך ואמר להם לישראל הגון עליכם בצלאל? אמרו לו אם לפני הקדוש ברוך הוא ולפניך הוא הגון לפנינו לא כל שכן. א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן "בצלאל" על שם חכמתו נקרא - בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה "לך אמור לו לבצלאל עשה לי משכן ארון וכלים" הלך משה והפך ואמר לו "עשה ארון וכלים ומשכן" אמר לו: משה רבינו מנהגו של עולם אדם בונה בית ואחר כך מכנים לתוכו כלים ואתה אומר עשה לי ארון וכלים ומשכן, כלים שאני עושה להיכן אכניסם, שמא כך אמר לך הקב"ה "עשה משכן ארון וכלים" אמר לו שמא בצל אל היית וידעת. אמר רב יהודה אמר רב יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ כתיב הכא °וימלא אותו רוח אלהים בחכמה *ובתבונה ובדעת" וכתיב התם °ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה" וכתיב °בדעתו תהומות נבקעו אמר רבי יוחנן אין הקדוש ברוך הוא נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה שנא' °יהב חכמתא לחכימין ומנדעא לידעי בינה" שמע רב תחליפא בר מערבא ואמרה קמיה דרבי אבהו אמר ליה אתון מהתם מתניתו לה אנן מהכא מתנינן לה דכתיב °ובלב כל חכם לב נתתי חכמה": אמר רב חסדא *כל חלום ולא טוות ואמר רב חסדא חלמא דלא מפשר כאגרתא דלא מקריא ואמר רב חסדא לא חלמא טבא מקיים כוליה ולא חלמא בישא מקיים כוליה ואמר רב חסדא חלמא בישא עדיף מחלמא טבא וא"ר חסדא חלמא בישא עציבותיה מסתייה חלמא טבא חדויה מסתייה אמר רב יוסף חלמא טבא אפילו לדידי בדיחותיה מפכחא ליה ואמר רב חסדא חלמא בישא קשה מנגדא שנאמר °והאלהים עשה שייראו מלפניו" ואמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן זה חלום רע °הנביא אשר אתו חלום יספר חלום ואשר דברי אתו ידבר דברי אמת מה לתבן את הבר נאם ה'" וכי מה ענין בר ותבן אצל חלום? אלא אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי *כשם שאי אפשר לבר בלא תבן כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים, אמר ר' ברכיה חלום אף על פי שמקצתו מתקיים כולו אינו מתקיים מנא לן מיוסף דכתיב °והנה השמש והירח וגו'"

והויא

מעיין בה. אומר בלבו שתעשה בקשתו לפי שהתפלל בכונה: כאב לב. שאין בקשתו נעשית: תוחלת. לשון תפלה כמו ויחל משה (שמות לב): מזכירין עונותיו. שעל ידיהן מפשפשים למעלה במעשיו לומר בוטח זה בזכיותיו נראה מה הם: קיר נטוי. מקום סכנה: מוסר דין. בוטח הוא בזכיותיו שחברו יהיה נענש על ידו: ה"ג הא דמעיין (א) הא דלא מעיין: לולבי גפנים. וידלי"ש בלע"ז: מוריגי בהמה. כל בשר שבבהמה שאינו חלק אלא דומה למורג חרוץ שאינו חלק כמו החיך והלשון והכרס הפנימי ובית הכוסות: התולה. שאינו יושב אלא על ברכיו שמתוך תורה אור כך נקביו נפתחין יותר מדאי: הכי גרסינן הא דמאריך ותלי הא דמאריך ולא תלי: למגדלי חזירים ומלוי ברבית. שכרן מרובה בלא טורח ושמחים בחלקם לכך פניהם צהובים: הימנותא. לשון שבועה כלומר באמונה שתיהן אסורות לי: ואברכה מברכיך. והמברך ברכת המזון מברך לבעל הבית: יוסף מת קודם לאחיו. דכתיב וימת יוסף וכל אחיו (שמות א): צריכים רחמים. צריכים לבקש רחמים שיבאו לפי שהם בידו של הקב"ה ואין להם רשות לבא אלא ברשותו: ראה קראתי בשם. ראה משמע (ב) הוא בלבך תן עיניך בדבר: לך אמור לו לבצלאל עשה משכן ארון וכלים. שכן הם סדורים בפרשת כי תשא ראה קראתי בשם וגו' את אהל מועד ואת הארון לעדות וכל הפרשה ומשה אמר לו עשה ארון וכלים כגון שלחן ומנורה ואחר כך משכן דס"ל לר"י שכסדר שהם סדורים בויקחו לי תרומה אמר לו: אותיות שנבראו בהן שמים וארץ. על ידי צירופן ובספר יצירה תני להו: כל חלום ולא טוות. כל חלומות יראה אדם ולא יראה אחד מאותן שהוא שרוי בתענית שאינו טוב, טוות לשון תענית כמו ובת טוות האמור בדריוש (דניאל ו): דלא מפשר. שלא פתרוהו: כאגרתא דלא מקריא. לא טוב ולא רע הוא שכל החלומות הולכין אחר הפתרון: עדיף מחלמא טבא. שמביא את האדם לידי תשובה: עציבותיה מסתייה. דיו (ג) שלבונו מה שאדם מתעצב עליו מבטל את החלום: אפילו לדידי. שאני מאור עינים: בדיחותיה מפכחא ליה. (ד) מבטליה: מנגדא. ממלקות קשה לגוף האדם יותר ממלקות לפי שדואג ממנו: זה חלום רע. מיראתו ישוב ויכנע:

לך אמור לבצלאל עשה משכן ארון וכלים. ואם תאמר היכא אשכחן שאמר הקדוש ברוך הוא לעשות משכן תחלה הרי בפרשת תרומה כתיב ארון תחלה? ויש לומר דבפרשת כי תשא כתיב את אהל מועד ואת הארון לעדות:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ה"ג הא דמעיין בה הא דלא מעיין בה הס"ד: (ב) ד"ה ראה וכו' ראה משמע (שים בלבך) תא"מ ונ"ב ס"א שים לבך את לבך: (ג) ד"ה עציבותיה מסתייה (דיו) תו"מ ונ"ב ס"א די לו: (ד) ד"ה בדיחותיה וכו' ליה מיבותיה מבטלתו. נ"ב ס"א דלא מתקיים עליו כלל:

מסורת הש"ס

נעיל נג: | [ר"ס מה:] | חגיגה כז. מנחות צז. ע"ש | [שבת פב. ע"ש] | נדרים מט: ע"ש | סוטה יג: ע"ש | שם | משלי ג | שם | דניאל ב | שמות לא | [פי' כל חלום יש בו שום ממשות אבל מי שהוא רואה חלום זה אין מתענה ערוך בערך טוות] | ירמיה כג | מדרש ח' | בראשית לז

משלי כא | דברים יא | ישעיה לח | מלכים ב ח | יחזקאל לו | שמות לא | שם לה | דניאל ב | קהלת ג

מראשית חסר א' כתיב | והחייני | ויאמר ה'

[כס' ויקהל פסוק ל"א כתיב בתבונה בלא וי"ו אבל דע בס' כי תשא ל"א פסוק ג' כתיב וימלא אותו רוח אלהים בחכמה ובתבונה ובדעת וכבר יתכן להיות כתוב הכא והמלא אותו וגו' והוא קרא מוקדם]

נושא: בצלאל (בונה המשכן)

נושא/מקור: סוגיה של אמירות ר' חסדא בענין חלומות

והניח שמעתא. דחלם לחמיה לא הוה: יעקב. מיקריים: מיוסף. שלא נתקיימו הסתמהות הללו עד עשרים ושתים שנה כשירד יעקב למצרים שכבר היה הרעב שתי שנים דכתיב כי זה שנתים הרעב (בראשית מה) נלחדש טוב מרחין לו חלום רע. כדי שידאג ולא יחטוף ושיכפר לו עונותיו: נלחדש רע מרחין לו חלום טוב. כדי שתמהו שיחלכל עולמו: ודוד לא רחה חלום טוב והא כתיב וכו'. לא גרסינן הכי חלא גרסינן והא כתיב לא תאונה לצדיק רעה וגו'. קשיא לרב הונא דאמר נחלם טוב מרחין לו חלום רע ומשני ליה חזו אור חזו ליה חלום רע: וכי לא חזי ליה

מסורת השים

ים א טוש"ע או"ח סי' רכ סעיף ג: ב ב טוש"ע שם סימן קל:

שבע זימנין לגזרו עלך. כך הוא הלשון שבע זימנין לגזרו עלך ושש מפרש דשבע זימנין לריך לומר חלמת טבת חזתי וכן לעניות לחברי'. לשבל ר"י לא היה רגיל לאומרו חלא שבע פעמים: **פותרי** חלומות. פירש ר"י דמלל שפעת הלידה גריס ואין הדבר תלוי בכחלמה: הכלופס

נוסחא/מקור [מי' פירש"י דשבל ונלילקטו וכן בגילקט פש"י לאדם טוב מראין לו חלום רע ולאדם רע מראין לו חלום טוב תניא נמי הכי:]

טעיות בגרסת אדם טוב רואה חלום טוב

והדיא שעתא אמיה לא הות א"ר לוי לעולם יצפה אדם לחלום טוב עד כ"ב שנה, מנלן מיוסף דכתיב "אלה תולדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה וגו' וכתיב ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה וגו' מן שבסדי עד תלתין כמה הוי תלת סדי ושב דשבעא ותרתי דכפנא הא כ"ב. אמר רב הונא לאדם *טוב אין מראין לו חלום טוב ולאדם רע אין מראין לו חלום רע תניא נמי הכי: כל שנותיו של דוד לא ראה חלום טוב וכל שנותיו של אחיתופל לא ראה חלום רע (ה) והכתיב °לא תאונה אליך רעה" *ואמר רב חסדא אמר רב ירמיה בר אבא שלא יבהילוך" שלא תמצא אשתך *ספק נדה בשעה שאתה בא מן הדרך? לא יקרב באהלך" שלא תמצא *ספק נדה בשעה שאתה בא מן הדרך? אלא איהו לא חזי ליה אחריני חזו ליה, וכי לא חזא איהו מעליותא הוא והאמר ר' זעירא *כל הלן שבעה ימים בלא חלום נקרא רע שנאמר °ישבע ילין בל יפקד רע" אל תקרי שבע אלא שבע? אלא הכי קאמר דחזא ולא ידע מאי חזא. אמר רב הונא בר אמי אמר ר' פרח א"ר יוחנן הרואה חלום ונפשו עגומה ילך ויפתרנו בפני שלשה, יפתרנו? והאמר רב חסדא חלמא דלא מפשר כאגרתא דלא מקריא? אלא אימא °יטיבנו בפני שלשה: ליתי תלתא ולימא ליה חלמא טבא חזאי" ולימרו ליה הנך °טבא הוא וטבא ליהוי, רחמנא לשוייה לטב שבע °ימנין לגזרו עלך מן שמיא דלהוי טבא ויהוי טבא" ולימרו ג' °הפוכות וג' °פדויות ושלש °שלומות" שלש הפוכות °הפכת מספדי למחול לי, פתחת שקי ותאזרני שמחה °או תשמח בתולה במחול ובחורים וזקנים יחדיו והפכתי אבלם לששון וגו" °ולא אבה ה' אלהיך לשמוע אל בלעם ויהפוך וגו" שלש פדויות דכתיב °פדה בשלום נפשי מקרב לי וגו' °ופדויי ה' ישובון וגו' °ויאמר העם אל שאול היונתן ימות אשר עשה הישועה וגו' שלש שלומות דכתיב °בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו °ורוח לבשה את עמשי וגו' °ואמרתם כה לחי ואתה שלום וביתך שלום וגו'. אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי בהדי הדדי אמרי כל חד וחד מינן לימא מלתא דלא שמיע ליה לחבריה פתח חד מינייהו ואמר °ראי מאן דחזא חלמא ולא ידע מאי חזא ליקום קמי כהני בעידנא דפרסי יהידאי ולימא הכי *רבש"ע אני שלך וחלומותי שלך חלום חלמתי ואיני יודע מה הוא בין שחלמתי אני לעצמי ובין שחלמו לי חבירי ובין שחלמתי על אחרים אם טובים הם חזקם ואמצם כחלומותיו של יוסף ואם צריכים רפואה רפאם כמי מרה על ידי משה רבינו וכמרים מצרעתה וכחזקיהו מחליו וכמי ירחיו על ידי אלישע וכשם שהפכת קללת בלעם הרשע לברכה כן הפוך כל חלומותי עלי לטובה" ומסיים בהדי כהני דעני צבורא °אמן ואי [ה] לא לימא הכי °אדיר במרום שוכן בגבורה אתה שלום ושמך שלום יהי רצון מלפניך שתשים עלינו שלום פתח אידך ואמר האי מאן דעייל למרא ודחיל מעינא בישא לנקוט וקפא ויתבא דימינא בידא דשמאליה וקפא דידא דשמאליה בידא דימיניה ולימא הכי °אנא פלוני בר פלוני *מדרעא דיוסף קאתינא דלא שלטא ביה עינא בישא שנאמר °בן פורת יוסף בן פורת עלי עין וגו' אל תקרי עלי עין אלא עולי עין ר' יוסי בר' חנינא אמר מהכא °ויהנו לרוב בקרב הארץ" מה דגים שבים מים מבסים עליהם ואין עין רעה שולטת בהם אף זרעו של יוסף אין עין רעה שולטת בהם ואי דחיל מעינא בישא דיליה ליחוי אטרפא דנחיריה דשמאליה פתח אידך ואמר האי מאן דחליש, יומא קמא לא לגלי כי היכי דלא לתרע מזליה מבאן ואילך לגלי *כי הא דרבא כי הוה חליש יומא קמא לא מגלי, מבאן ואילך א"ל לשמעיה פוק אבריז "דבא חלש" מאן דרחים לי לבעי עלי רחמי ומאן דסני לי לחדי לי וכתיב °בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך פן יראה ה' ורע בעיניו והשיב ממעליו אפו" שמואל כי הוה חזי חלמא בישא אמר °וחלומות השוא ידברו" כי הוה חזי חלמא טבא אמר °וכי החלומות השוא ידברו והכתיב °בחלום אדבר בו". רבא רמי: כתיב "בחלום אדבר בו" וכתיב "וחלומות השוא ידברו" לא קשיא כאן ע"י מלאך כאן ע"י עצמו. א"ר ביניא בר זברא א"ר עקיבא א"ר פנדא א"ר נחום א"ר בירים משום זקן אחד ומנו ר' בנאה עשרים וארבעה פותרי חלומות היו בירושלים פעם אחת חלמתי חלום והלכתי אצל כולם ומה שפתר לי זה לא פתר לי זה וכולם נתקיימו בי לקיים מה שנאמר *כל החלומות הולכים אחר הפה' אטו כל החלומות הולכים אחר הפה קרא הוא? אין וכדרבי אלעזר דא"ר אלעזר מנין *שכל החלומות הולכין אחר הפה שנאמר °ויהי כאשר פתר לנו כן היה" אמר רבא והוא דמפשר ליה מעין חלמיה שנאמר °איש כחלומו פתר, °ויוסף שר האופים מנא ידע: א"ר אלעזר מלמד שכל אחד ואחד הראוהו חלומו ופתרון חלומו של חבירו. א"ר יותן השכים ונפל לו פסוק לתוך פיו הדי זו נבואה קטנה ואמר ר' יותן ג' חלומות מתקיימין חלום של שחרית, והלום שחלם לו חבירו, והלום שנפתר בתוך חלום ויש אומר אף חלום שנשנה שנאמר °ועל השנות החלום וגו' ואמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן אין מראין לו לאדם אלא מהרהורי לבו שנאמר °אנת מלכא רעיונך על משכבך סליקו" ואיבעית אימא מהכא °ורעיוני לבבך תבהלוך" אמר רבא תדע דלא מחוו ליה לאינש לא דקלא דדהבא ולא *פילא דעייל בקופא דמחטא:

אמר

[נדרים ס.] מכלים כד

זכריה י במדבר יג

[עי' סו' שבת קכח. ד"ה ומן] כרתים מח

שם מלאכי ג

[נקמן מ:] כרתים מח

שם מלאכי ג

[נקמן מ: וקיימ]

שם מלאכי ב דניאל ב שם

[כ"מ נח:]

מכלים פב מכלים נב יבמות נב שמות ג יד יבמות נו ב"ק יב. שמות ג פט

נעיל יד. פ"ש

מכלים קפ"ש פ"ט סיפ"ב

ברכות נה.

מגלה ז מאורות נתנאל שאירית הפלט

נעיל כ. ב"מ מד. ב"ב קיח: סוטה לו:

הגהות הב"ח

(ה) גמ' חלום רע לגיי והכתיב לא (ב"ב) רש"י ד"ה מאן דחליש יומא קמא לא לגלי מי חלמ יומא קמא לא לגלי לא ינלה יום לחמון שמא יבא מעליה סס"ד:

נוסחא

ל מאורות נתנאל קטורים ורש"י ד"ה ומן מעיה נימא כתי"ב ונושא מלאורים

[נקמן מ.]

כרתים מח

[נקמן מ: וקיימ]

[כ"מ נח:]

קיסר. מלך רומי והיה לו תגר עם פרסיים: מאי חזיתא. מאי ראית שהיית בטוח: משמרי לך פרסאי. עושים כך מעבודת המלך כמו לא תמרוד דמך מנהון שמרייה (תרגום נמדבר יו) ולשון חכמים (ספרי פ' דברים) הדבק לשמור ויעמתנו לך: ושבו לך. ישללוך בשבי: ועמתנו בך קשייתא. יכופו לותך למתן תורה אור

גרעיני תמרים: שכור(ך). מלך פרס: פסיד עסקך. תפקלקל פרקמטיא שלך: ונח להני לך למיכל. מתוך לעגך לא יעשה לך שום מאכל: מרווח עסקך. ומתוך שמחתך לא תתעוה לאכול שתהיה שבע בשמחתך: ויהיל. תשתך: לפומי פחדך. להפיג לשונך: מריטיה. זרע רב תוליד הזהב: כדייעת דמלכא. תולה שתכעיסו המלך שם יכבר על ידי גנבים ויעלילו עליך לומר שאתה גנבתם: קל וחומר מינך. שם רבית שתשך כל שכן שיתפזרו וזהו "וירילו ממך": מסת. מזרק: עיף עסקך. כפול בריות כחזרת שהיא רחבה וכפולה: מריר עסקך. שנאוי לבריות: חביתת. שם היו מתכבדים ביין: חלי עסקך. מתוק לומר שתהן שמחתך בזול: רקדתי. גדלה: עשיק עסקך. ביוקר תמכרנו כמו עשיק לנבך (ל"מ ד' נב.): לרבות מ"ל קלוי עסקך. לשון קלוי הכל יפעלוהו: מתכבי עסקך. יתפזק עסקך ויחזרו לתרין לקטן: דקלי לחישתן. מרחשותיו כדמתרגמינן מרחשותיו לחלוטי (בראשית כח): מלבא חויא. רחש יציבה הדורש ודרשות ומתורגמן

מדרש כג. קדושין מט:

עומד עליו בחמורו להשמיע בקול רם לרבים בקול ממור המוטר: ו"ו דפטר חמור גהיט מתפילך. בפרשת והיה כי יביאך וכל פטר חמר תפדה בשה והוא חסר ו"ו וכתפילין של רבינו כתבו מלא ותמ"כ מחקו והיינו גהיט מחוק: דשע כרייתא. לשת מילון שכבים: לחתך מחט. השומרם לא יבין: כלי. שיעים שפנימיות שקורין מעלמ"ר: תרתי כלי מגרשא. שחתמו של חדס קרויה יונה דכתיב יונתי תמתי: תרין קולפי בלעת. מכת מקל עב כרלתני לרחוני לפתוח: בלא מלגיס. כחלה בלא מלגיס כלומר קרקעות רחבים ורכים: וכסיין לבקיה. כסוי עפר הפורח ממפולת החומה: ונפר מוקי. נפר מותו: תוריה מבי סדיה. המוכין יולחין מן הכר שבמרחשתותיו: בלגא מלגיסה. הלל שאנו קורין בפסח לפי שיש הלל אחר הקרבן הלל הגדול קורין לזה הלל התגרי: ניסי מתרחצי לך. שע"י נסים נקרא ניסן שעל כל נרה הנאה ליהנאל לומרים לותו על גאולתן: הוה קא חזיל. בר הדיוט כהדיה דרבא: בחלבא. בספינה: לחמר בהדי גברא דמתרחיש ליה ניסא לחמר בהדי גברא. שמא כהן יהרוג לו הגם שהמצא הספינה והוא יגלל: בדידך קיימא. כך הוא תלוי הפסדון אם לטובה אם לרעה והפכא לי לרעה: לשמו של רבא. בח רב תסדל היתה: עורזיגא דמלכא. שומר לותר המלך: נפל תכלא. תולע: שירלי

גליון השים

גם' חיל לשתך שכבת. מי' לקמן דף סג ע"א תוס' ד"ה רבא: נוטרון (דף ע"ב) אשף יש בה הנאה גיהות הב"ח ושם אות ה' בה הנאה ג' אפנעטים של נאה יש בה הנאה

זך נר: סימן נה משמן אם שתולה נרואה

ואמר ליה קיסר לר' יהושע בר' *(חנינא) אמריתך דרחבמיתו טובא אימא לי מאי חזיתא בחלמאי, אמר ליה חזית דמשחרי לך פרסאי וגרבי בך ורעיי בך שקצי בחוטרא דדהבא, הדהר כוליה יומא ולאורתא הזא, אמר ליה שבור מלבא לשמואל אמריתו דרחבמיתו טובא אימא לי מאי חזינא בחלמאי, אמר ליה חזית דאתו רומאי ושבו לך ומחני בך קשייתא ברחייא דדהבא, הדהר כוליה יומא ולאורתא חזא. [בר הדיא] מפשר חלמי הוה מאן דיהיב ליה אגרא מפשר ליה למעליותא ומאן דלא יהיב ליה אגרא מפשר ליה לגריעותא, אביי יהיב ליה אגרא מפשר ליה לגריעותא, ורבא חזו חלמא אבוי יהיב ליה זווא ולא אגרא מפשר ליה אמרי ליה אקרינן בחלמין °שורך מטבוח לעינך וגו' לרבא אמר ליה פסיד עסקך ולא אהני לך למיכל מעוצבא דלבך לאביי א"ל מרווח עסקך ולא אהני לך למיכל מחדוא דלבך אמרי ליה אקרינן °בנים ובנות תולד וגו' לרבא אמר ליה כבישותיה לאביי א"ל בנך ובנתך נפישי ומינסבן בנתך לעלמא ומרמיין באפך כדקא אזלן בשביה אקרינן °בניך ובנותיך נתונים לעם אחר"לאביי א"ל בנך ובנתך נפישין *את אמרת לקריבך והיא אמרה לקריבה ואבפה לך ויהבת להון לקריבה דהוי כעם אחר לרבא א"ל דביתהו שביבא ואתו בניה ובנתיה לידי איתתא אחריתי *דאמר רבא אמר ר' ירמיה בר אבא אמר רב מאי דכתיב "בניך ובנותיך נתונים לעם אחר" זו אשת האב אקרינן בחלמין °לך אכול בשמחה לחמך" לאביי אמר ליה מרווח עסקך ואכלת ושתית וקרית פסוקא מחדוא דלבך. לרבא אמר ליה פסיד עסקך טבחת ולא אכלת ושתית וקרית (ב) לפכוחי פחדך אקרינן °זרע רב תוציא השדה" לאביי א"ל מרישיה לרבא א"ל מסיפיה אקרינן °זיתים יהיו לך בכל גבולך" וגו' לאביי א"ל מרישיה לרבא א"ל מסיפיה אקרינן °וראו כל עמי הארץ וגו' לאביי א"ל נפק לך שמא דריש מתיבתא הוית אימתך נפלת בעלמא לרבא אמר ליה בדיינא דמלכא אתבר ומחפסת בגנבי ודייני כולי עלמא קל וחומר מינך, למחר אתבר בדיינא דמלכא ואתו (ג) ותפשי ליה לרבא. אמרי ליה חזן חמא על פום דני לאביי אמר ליה בסים חמרך ואתו כולי עלמא למזבן בשרא וחמרא מינך לרבא אמר ליה תקלף חמרך ואתו כולי עלמא למזבן בשרא למיכל ביה אמרי ליה חזן חביתא דתלי בדיקלא לאביי אמר ליה מדלי עסקך כדיקלא לרבא אמר ליה חלי עסקך כתמרי אמרי ליה חזן רומנא דקדחי אפום דני לאביי אמר ליה עשיק עסקך כרומנא לרבא אמר ליה קאי עסקך כרומנא אמרי ליה חזן חביתא דנפל לבירא לאביי א"ל מתבעי עסקך *כדאמר נפל פתא בבירא ולא אשתבח לרבא א"ל פסיד עסקך ושדי' ליה לבירא אמרי ליה חזינן בר חמרא דקאי באיסדן ונוער לאביי אמר ליה מלבא הויא וקאי אמורא עלך לרבא א"ל "פטר חמור" (ג) גהיט מתפילך א"ל לדידי חזי לי ואיתיה אמר ליה וא"ו דפטר חמור ודאי גהיט מתפילך לסוף אול רבא לחוריה לגביה אמר ליה חזאי דשא בריתא דנפל אמר ליה °אשתך שכבא אמר ליה חויא *ככי ושני דנתור א"ל בנך ובנתך שכבן אמר ליה חזאי תרתי יוני דפרחן א"ל תרי נשי מגרשת אמר ליה חזאי תרי גרגלידי דלפתא אמר ליה תרין קולפי בלעת, אזל רבא ההוא יומא ויתיב בי מדרשא כוליה יומא, אשכח הנהו תרי סגי נהורי דהוו קמנצו בהדי הדדי אזל רבא לפרוקינהו ומדחוהו לרבא תרי, דלו למחייה אחריתי, אמר מסתיי, תרין חזאי לסוף אחאב אויהיב ליה אגרא א"ל חזאי *אשיתא דנפל א"ל נכסים בלא מצרים קנית א"ל חזאי אפדנא דאביי דנפל וכסיין אבקיה א"ל אביי שביב ומתיבתיה אתיא לגבך א"ל חזאי אפדנא דידי דנפיל ואתו כולי עלמא שקיל לבינתא לבינתא א"ל שמעתתך מבדרן בעלמא א"ל חזאי דאבקע רישי ונתר מוקרי א"ל *אודרא מבי סריא נפיק א"ל אקריון הללא מצראה בחלמא א"ל ניסא מתרחשי לך, הוה קא אזיל בהדיה בארבא אמר בהדי גברא דמתרחיש ליה ניסא למה לי, בהדי דקא סליק נפל סיפרא מיניה אשכחיה רבא וחזא דהוה כתיב ביה *כל החלומות הולכין אחר הפה" אמר רשע, בדידך קיימא וצערתן כולי האי, כולהו מחזינא לך בר מברתיה דרב חסדא, יהא רעוא דלמסר ההוא גברא לידי דמלכותא דלא מרחמו עליה" אמר מאי אעביד, גמירי *דקללת חכם אפילו בתנם היא באה"נ"ש רבא דבדינא קא לייט, אמר מר איקום ואגלי *דאמר מר גלות מכפרת עון, קם גלי לבי רומאי, אזל יתיב אפתחא דריש *טורוינא דמלכא, ריש טורוינא הוא חלמא דעייל מחמא באצבעתי, א"ל הב לי זווא ולא יהב ליה, לא א"ל ולא מידי א"ל חזאי דנפל תכלא בתרתין אצבעתי, א"ל הב לי זווא ולא יהב ליה ולא א"ל חזאי דנפל תכלא בכולה ידא, א"ל נפל תכלא בכולהו שיראי, שמעי בי מלכא ואתיוה לריש טורוינא קא קטלי ליה א"ל אנא אמאי, אייתו להאי דהוה ידע ולא אמר, אייתוהו לבר הדיא, אמרי ליה אמטו זווא דידך חדבו

(ב) נפ' וקרית פסוקא לפכוחי: (ג) שם ותפשי ליה לרבא דמיל טולי עלמא ומחני רבא מיתפיס מתן לא כל שכן שמעי ליה: (ד) שם ר' מאיר מכנה מלכא מרא. רש"י ד"ה שבור ב' מעשים בחיטים - בעזרה " " מאני - חציצה " בחלמאי "

מסורת הש"ס

שיראי דמלכא. מעילים של מלך: דאזטליק. נחלק לב' ודוגמתו בהעור והרוטב (דף קכד.) דאלקי מלאך: יעצו עליך רעה. והם הלחיים פה שיען עליך רעה: חרון אף. ניכר בחוטם שמתחמם ומוליא הבל על כן הוא קרוי חרון אף: לא תצטרך למעשה ידיך. שתתעשר: באדרותא מיתת. בכבוד ובהדר תמות: אמו בעל. דומיא דשמן שהוא בתוך הזית השקה את אמו: קטיף לי כוכבא. עקרתי כוכב בחלום: גנבת. שנמשלו לכוכבים: נערה המאורסה. היו רגילין לעשות לה חופה של הדס בכניסתה לחופה וקורין לה תירה אור היגומא כדאמרינן בכתובות (דף טו:) שילאתה בהינומא וראשה פרוע: טונא דאסא. טולא דאסא (ג): שכבי משלחת. מתים הפשטת: אם כן. דלית לך התם נכסי ולאבוך לא שכיב התם: קפא. דאמרי לך היא כשורא שבלשון פרס ויון קורין לכשורא קפא: דיקא. הוא עשרה שבלשון יוני קורין לעשרה דיקא והכי אמרי לך יש לך ממון בקורה עשירית: דריש עשרה. קורה שבראש עשרה: שלש שלומות הם. שלש חלומות המבשרים שלום: ופרשו כאשר בסיר. אלמא פורענותא היא: ובכל קנינך. לשון מרובה הוא אף קנים הרבה קנה של בינה הוא: קרא קורא קירא קניא. קרא דלעת כדאמרינן לקמן הרואה דלועין בחלום ירא שמים הוא לשון דלו עיני למרום (ישעיה לח): קורא. רך הגדל בענפי הדקל בכל שנה כדרך שאר אילנות ולשנה שניה הוא מתקשה ונעשה עץ: קירא. שעוה: קניא. קנה: האוכל מבשרו. בחלום: בין ברדוף. כשהוא רץ: גם עלה. קרוב לנוטריקון של גמל: פלא נעשה לו. כמו שנעשה לפינחס כדאמרינן בסנהדרין (דף פב.):

שיראי דמלכא, כפיתו תרין ארזי בחבלא אסור חד ברעיה לחד ארזא וחד כרעיה לחד ארזא ושרו לחבלא עד דאצטליק (א) רישיה *אזל כל חד וחד וקם אדוכתיה ואצטליק ונפל בתרין. שאל בן דמא בן אחותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל ראיתי שני לחיי שנשרו אמר שני גדודי רומי יעצו עליך רעה ומתו אמר ליה בר קפרא לרבי ראיתי חוטמי שנשר אמר ליה חרון אף נסתלק ממך אמר ליה ראיתי שני ידי שנחתכו אמר ליה לא תצטרך למעשה ידיך אמר ליה ראיתי ב' רגלי שנקטעו אמר ליה על סוס אתה רוכב חזאי דאמרי לי באדר מיתת וניסן לא חזית אמר ליה באדרותא מיתת ולא אתית לידי נסיון. אמר ליה ההוא צדוקי לר' ישמעאל ראיתי שאני משקה שמן לזיתים אמר ליה בא על אמו אמר ליה חזאי דקטיף לי כוכבא אמר ליה בר ישראל גנבת אמר ליה חזאי דבלעתי לכוכבא אמר ליה בר ישראל זבנתיה ואכלת לדמיה אמר ליה חזאי עיני דנשקן אהדדי אמר ליה בא על אחותו אמר ליה חזאי דנשקי סיהרא אמר ליה בא על אשת ישראל אמר ליה חזאי דדריכנא בטונא דאסא אמר ליה בא על נערה המאורסה אמר ליה חזאי טונא מעילאי והוא מתתאי אמר ליה משכבך הפוך אמר ליה חזאי עורבי דהדרי לפורייה אמר ליה אשתך זנתה מאנשים הרבה אמר ליה חזאי יוני דהדרי לפורייה אמר ליה נשים הרבה טמאת אמר ליה חזאי דנקיט תרי יוני ופרחן אמר ליה תרתי נשי נסבת ופטרתינון בלא גט אמר ליה חזאי דקליפנא ביעי אמר ליה שכבי קא משלחת אמר ליה כולהו איתנהו בי בר מהא דליתיה, אדהכי והכי אתיא האי איתתא ואמרה ליה האי גלימא דמכסא, דגברא פלוני הוא דמית ואשלחתיה, אמר ליה חזאי דאמרי לי שבק לך אבוך נכסי בקפודקיא, אמר ליה אית לך נכסי בקפודקיא? אמר ליה לאו, אזל אבוך לקפודקיא? אמר ליה לאו, אם כן: קפא: כשורא "דיקא": עשרה זיל חזי קפא דריש עשרה שהיא מלאה זוזי, אזל אשכח שהיא מלאה זוזי. אמר רבי חנינא הרואה באר בחלום רואה שלום שנאמר °ויחפרו עבדי יצחק בנחל וימצאו שם באר מים חיים" ר' נתן אומר מצא תורה שנאמר °כי מוצאי מצא חיים" וכתיב הכא "באר מים חיים" רבא אמר חיים ממש. אמר רבי חנן שלש שלומות הן: נהר צפור וקדרה נהר דכתיב °הנני נוטה אליה כנהר שלום" צפור דכתיב °כצפרים עפות כן יגן ה' צבאות וגו' קדרה דכתיב °ה' תשפות שלום לנו" אמר ר' חנינא ובקדרה שאין בה בשר *(שנינו) °ופרשו כאשר בסיר וכבשר בתוך קלחת". אמר ר' יהושע בן לוי הרואה נהר בחלום ישכים ויאמר "הנני נוטה אליה כנהר שלום" קודם שיקדמנו פסוק אחר °כי יבא כנהר צר" הרואה צפור בחלום ישכים ויאמר "כצפרים עפות כן יגן" וגו' קודם שיקדמנו פסוק אחר °כצפור נודדת מן קנה וגו' הרואה קדרה בחלום ישכים ויאמר "ה' תשפות שלום לנו" קודם שיקדמנו פסוק אחר °שפות הסיר שפות" הרואה ענבים בחלום ישכים ויאמר °כענבים במדבר" קודם שיקדמנו פסוק אחר °ענבימו ענבי רוש" הרואה הר בחלום ישכים ויאמר °מה נאוו על ההרים רגלי מבשר" קודם שיקדמנו פסוק אחר °על ההרים אשא בכי ונהי" הרואה שופר בחלום ישכים ויאמר °והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול" קודם שיקדמנו פסוק אחר °תקעו שופר בגבעה הרואה כלב בחלום ישכים ויאמר °ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו" קודם שיקדמנו פסוק אחר °והכלבים עזי נפש הרואה ארי בחלום ישכים ויאמר °אריה שאג מי לא יירא קודם שיקדמנו פסוק אחר °עלה אריה מסבכו הרואה תגלחת בחלום ישכים ויאמר °ויגלח ויחלף שמלותיו" קודם שיקדמנו פסוק אחר (°כי) אם גלחתי וסר ממני כחי" הרואה באר בחלום ישכים ויאמר °באר מים חיים" קודם שיקדמנו פסוק אחר °כהקיר ביר מימיה" הרואה קנה בחלום ישכים ויאמר °קנה רצוץ לא ישבר" קודם שיקדמנו פסוק אחר °הנה בטחת *לך על משענת הקנה הרצוץ" תנו רבנן הרואה קנה בחלום יצפה לחכמה שנאמר °קנה חכמה" קנים יצפה לבינה שנאמר °ובכל קנינך קנה בינה אמר רבי זירא קרא קורא קירא קניא כולהו מעלו לחלמא תניא אין מראין דלועין אלא למי שהוא ירא שמים בכל כחו הרואה שור בחלום ישכים ויאמר °בכור שורו הדר לו" קודם שיקדמנו פסוק אחר °כי יגח שור את איש" תנו רבנן חמשה דברים נאמרו בשור האוכל מבשרו מתעשר נגחו הויין ליה בנים שמנגחים בתורה נשכו יסורין באים עליו בעטו דרך רחוקה נזדמנה לו רכבו עולה לגדולה והתניא רכבו מת? לא קשיא הא דרכיב הוא לתורא הא דרכיב תורא לדידיה. הרואה חמור בחלום יצפה לישועה שנאמר °הנה מלכך יבא לך צדיק ונושע הוא עני ורוכב על חמור" הרואה חתול בחלום: באתרא דקרו ליה שונרא נעשית לו שירה נאה שינרא נעשה לו שינוי רע הרואה ענבים בחלום: לבנות בין בזמנן בין שלא בזמנן יפות שחורות בזמנן יפות שלא בזמנן רעות הרואה סוס: *לבן בחלום בין בנחת בין ברדוף יפה לו אדום בנחת יפה ברדוף קשה הרואה ישמעאל בחלום תפלתו נשמעת ודוקא ישמעאל בן אברהם אבל טייעא בעלמא לא הרואה גמל בחלום מיתה נקנסה לו מן השמים והצילוהו ממנה אמר רבי חמא ברבי חנינא מאי קראה °אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה" רב נחמן בר יצחק אמר מהכא °גם ה' העביר חטאתך לא תמות" הרואה פינחס בחלום פלא נעשה לו *הרואה פיל בחלום פלאות נעשו לו פילים פלאי פלאות נעשו לו והתניא כל מיני חיות יפין לחלום חוץ מן הפיל ומן הקוף? לא קשיא הא

רב נסים גאון

דתני רב יוסף אין מראין דלועין אלא ליראי שמים. כבר שאלני עליה תלמיד מבני ספרד הישלה טעם ואני לא קבלתי בה כלום וגם לא נשאלתי עליה קודם לכן מעולם ותמתי לו כי זאת קבלה היא ביד החכמי' ולא נודע לי שהזכירו בה טעם אבל נראין הדברים בעיני שאפשר שיהו דומים יראי שמים לדלועין שכשם שהדלועין אין בכל פירות הארץ גדולים מהם ואעפ"כ אינן מתנשאין על הארץ אלא כל זמן שהן גדלין ופרין ומוסיפין נטיכות בארץ כך הן יראי שמים אין כל הבריות שמעלתו גבוהה ממעלתם ולא עדיף מהם כדדרשינן בהאי פסוקא (איוב כח) הן יראת ה' היא חכמה וסור מרע בינה שכן בלשון יוני קורין לאחת הינא לפי שמפורש בפ' ב"מ (שבת דף לא) ואעפ"כ כל זמן שמוסיף להן הקב"ה גדולה וכבוד תשיאות הן מוסיפין ענוה תמיכו' בענין שמפורש במדרש ילמדנו רבינו שהתורה *סולמה ענוה דכתיב (משלי כב) עקב ענוה יראת ה' ובתרה יראה דכתיב (תהלים קיא) ראשית חכמה יראת ה' ובפרק יציאות השבת בגמ' דבני מערבא (כלכה ג) אמר ר' יצחק בן אלעזר כל שעשת חכמה עטרה לראשה עשת ענוה עקב לסולייתה דכתיב ראשית חכמה יראת ה' וכתיב עקב ענוה יראת ה' ובגמ' דידן בסוף פירקא דכיסוי (חולין דף פט) אמר הקב"ה לישראל חושק אני בכם שאפי' בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעיטין עצמכם לפני נתתי גדולה לאברהם אמר (בראשית יח) ואנכי עפר ואפר נתתי גדולה למשה ואהרן אמרו (שמות טז) ונחנו מה נתתי גדולה לדוד אמר (תהלים כב) ואנכי תולעת ולא איש ולפיכך אפשר שהוא כוונתן של חכמים בדימוי יראי שמים לדלועים בשביל הדבר הזה ועוד נשמענה מנופה של מלה דלועין דלו עיני למרום וזו היא מדת יראי שמים כמו שאמר חזקיה (ישעיה לח) דלו עיני למרום כלומר שהן בוטחין בו ומצפין אליו ומזכים לטובו והיה ישר בעיני השואל זה הפירוש גם בעיני כל התלמידים שהיו לשם ולפיכך כתבתיו בזה הספר:

*סוליתה כ"כ לפנינו בתנחומא בראשית

הגהות הב"ח

(א) גמ' עד דאיצטליק אמר רבה לא מחילה ליטעד דאיצטליק רישיה אזל וכו' ואצטליק רישיה ונפל בתרין: (ב) רש"י ד"ה טונא וכו' דאסא כס"ד ואח"כ מ"ה משכבו כפך באותה נערה היא מלמטה והוא מלמעלה כס"ד ואח"כ מ"ה שכבי קא משלחת:

דמסרנ

בראשית כו, משלי ח, ישעיה סו לג, ישעיה כ, מיכה ג, ישעיה נט, משלי כז, יחזקאל כד, הושע ט, דברים לב, ישעיה נב, ירמיה ט, ישעיה כז, הושע ה, שמות יא, ישעיה נו, עמוס ג, ירמיה ד, בראשית מא, שופטים טז, ירמיה ו, מלכים ב יח, ישעיה מב, משלי ד, דברים לג, שמות כא, זכריה ט, [ע' סנהדרין נג.], בראשית מו, שמואל ב יב, [לקמן נז:]

בד"י חסר מלת לך והוא קרא בישעיה ל"ו

[עי' בע"י]

[שנאמר כצ"ל וכ"ה בילקוט ישעיה סוף רמז רצו]

[ופרי כפיכם ע"ש בסמוך ג' ד"ה דמסרג]

דמסרג - שים לו לחוף על גביו *יפה: נם נעשה לו - ט"ן כנגד ע"ן וכנון ערלה הסם כתוב: תניגא - טוי"ן הרכה נסיס רביס: והני מילי בכתבא - לחולהו קלי ערלה הוחא לו תניגא לו היכה זו של "הספר" כתובה דמסמע חסו עליו ופדלוחו: דלא סיים - שנעור משכחו קודם שנסחלק סימן תורה אור הוא שסמוך לגל הקב"ה: מובטח לו שהוא בן העולם הבא - הקורא ק"ש *ראוי שתשרה עליו שכינה אלא שאין דורו זכאי לכך המניח תפילין בחלום יצפה לגדולה שנאמר °וראו כל עמי הארץ כי שם י"י נקרא עליך וגו' *ויראו ממך רבי אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש המתפלל בחלום סימן יפה לו וה"מ דלא סיים הבא על אמו בחלום יצפה לבינה שנאמר °כי אם לבינה תקרא הבא על נערה מאורסה יצפה לתורה שנאמר °תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב" *אל תקרי מורשה אלא *מאורשה הבא על אחותו בחלום יצפה לחכמה שנאמר °אמור לחכמה אחותי את הבא על אשת איש בחלום מובטח לו שהוא בן העולם הבא וה"מ דלא ידע לה ולא הדר בה מאורתא א"ר חייא בר אבא הרואה חמים בחלום ראה שלום שנאמר °השם גבולך שלום חלב חטים ישביעך הרואה שעורים בחלום סרו עונותיו שנאמר °וסר עונך וחטאתך תכופר" אמר רבי זירא אנא לא סלקי מבבל לא"י עד דחזאי שערי בחלמא הרואה גפן מעונה בחלום אין אשתו מפלת נפלים שנאמר °אשתך כגפן פוריה" שורקה יצפה למשיח שנאמר °נוצר °לאוסרי לגפן עירה ולשורקה בני אתונו" הרואה תאנה בחלום תורתו משתמרת בקרבו שנאמר °נוצר תאנה יאכל פריה" הרואה רמונים בחלום יזהרי פרי עסקיה כרמונא רבי רבי עסקיה כרמונא פלגי: אם ח"ח הוא יצפה לתורה שנאמר °אשקך מיין הרקח ממעסי רמני ואם ע"ה הוא יצפה למצות שנאמר °כפלח הרמון רקתך" מאי רקתך *אפילו ריקנין שבך מלאים מצות כרמון הרואה יתים בחלום זוטרי פרי ורבי וקאי עסקיה כזיתים וה"מ פרי אבל אילני הזיין ליה בנים מרובין שנאמר °בניך כשתילי זיתים וגו' אימא ראמרי הרואה זית בחלום שם טוב יוצא לו שנאמר °זית רענן יפה פרי תואר קרא שמך" הרואה שמן זית בחלום יצפה למאור תורה שנאמר °ויקח אליך שמן זית זך" הרואה תמרים בחלום תמי עוונותיו שנאמר °תם עונך בת ציון" אמר רב יוסף הרואה עז בחלום שנה מתברכת לו עזים שנים מתברכות לו שנאמר °ודי חלב עזים ללחמך" הרואה הדם בחלום נכסיו מצליחין לו ואם אין לו נכסים ירושה נופלת לו ממקום אחר אמר עולא ואמרי לה במתניתא תנא והוא דחזא בבניידתו הרואה אתרוג בחלום הדור הוא לפני קונו שנאמר °פרי עץ הדר כפות תמרים" הרואה לולב בחלום אין לו אלא לב אחד לאביו שבשמים הרואה אווז בחלום יצפה לחכמה שנאמר °חכמות בחוץ תרונה והבא עליה הוי ראש ישיבה אמר רב אשי אני ראיתיה ובאתי עליה וסלקית לגדולה הרואה תרנגול בחלום יצפה לבן זכר תרנגולים יצפה לבנים זכרים תרנגולת יצפה לתרביצה נאה וגילה הרואה ביצים בחלום תלויה בקשתו נשתברו נעשית בקשתו וכן אגוזים וכן קשואים וכן כל כלי זכוכית וכן כל הנשברים באלו הנכנס לכרך נעשו לו חפציו שנאמר °וינחם אל מחוז חפצם" המגלח ראשו בחלום סימן יפה לו ראשו וזקנו לו ולכל משפחתו ,הנושב בעריבה קטנה שם טוב יוצא לו בעריבה גדולה לו ולכל משפחתו וה"מ דמדליה דלויי הנפנה בחלום סימן יפה לו שנאמר °מהר צועה להפתח" וה"מ דלא קנח העולה לגג בחלום עולה לגדולה ירד יורד מגדולתו אביי ורבא דאמרי תרוויהו כיון שעלה עלה הקורע בגדיו בחלום קורעים לו גזר דינו העומד ערום בחלום בכבל עומד בלא חטא בארץ ישראל ערום בלא מצות הנתפש לסרדיוט שמירה נעשית לו נתגנהו בקולר הוסיפו לו שמירתו וה"מ בקולר אבל חבלא בעלמא לא הנכנס לאנס בחלום נעשה ראש ישיבה ליעב נעשה ראש לבני כלה רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע חזו חלמא רב פפא דעייל לאגמא נעשה ראש ישיבה רב הונא בריה דרב יהושע דעייל ליער נעשה ראש לבני כלה איבא דאמרי תרוויהו לאגמא עיילי אלא רב פפא דחלי טבלא נעשה ראש ישיבה רב הונא בריה דרב יהושע דלא חלי טבלא נעשה ראש לבני כלה אמר רב אשי אנא עיילית לאגמא וחלאי טבלא ונבחי בה נבוחי תני תנא קמיה דר"נ בר יצחק המקיז דם בחלום עונותיו מתולין לו והתניא עונותיו סדורין לו *מאי סדורין לימחל תני תנא קמיה דרב ששת הרואה נחש בחלום פרנסתו מזומנת לו נשכו נכפלה לו הרגו אבדה פרנסתו אמר ליה רב ששת כל שכן שנכפלה פרנסתו ולא היא רב ששת הוא דחזא חויא בהלמיה וקטליה,תני תנא קמיה דרבי יוחנן כל מיני משקין יפין לחלום חוץ מן היין יש שותהו וטוב לו ויש שותהו ורע לו יש שותהו וטוב לו שנאמר °ויין ישמח לבב אנוש ויש שותהו ורע לו שנאמר °תנו שכר לאובד ויין למרי נפש אמר ליה רבי יוחנן לתנא תני תלמיד חכם לעולם טוב לו שנאמר °לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי"

אמר

מסורת השים

[ופרי כפיכם ע"ש בסמוך ג' ד"ה דמסרג]

דמסרג - שים לו לחוף על גביו *יפה: נם נעשה לו - ט"ן כנגד ע"ן וכנון ערלה הסם כתוב: תניגא - טוי"ן הרכה נסיס רביס: והני מילי בכתבא - לחולהו קלי ערלה הוחא לו תניגא לו היכה זו של "הספר" כתובה דמסמע חסו עליו ופדלוחו: דלא סיים - שנעור משכחו קודם שנסחלק סימן תורה אור הוא שסמוך לגל הקב"ה: מובטח לו שהוא בן העולם הבא - הקורא ק"ש *ראוי שתשרה עליו שכינה אלא שאין דורו זכאי לכך המניח תפילין בחלום יצפה לגדולה שנאמר °וראו כל עמי הארץ כי שם י"י נקרא עליך וגו' *ויראו ממך רבי אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש המתפלל בחלום סימן יפה לו וה"מ דלא סיים הבא על אמו בחלום יצפה לבינה שנאמר °כי אם לבינה תקרא הבא על נערה מאורסה יצפה לתורה שנאמר °תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב" *אל תקרי מורשה אלא *מאורשה הבא על אחותו בחלום יצפה לחכמה שנאמר °אמור לחכמה אחותי את הבא על אשת איש בחלום מובטח לו שהוא בן העולם הבא וה"מ דלא ידע לה ולא הדר בה מאורתא א"ר חייא בר אבא הרואה חמים בחלום ראה שלום שנאמר °השם גבולך שלום חלב חטים ישביעך הרואה שעורים בחלום סרו עונותיו שנאמר °וסר עונך וחטאתך תכופר" אמר רבי זירא אנא לא סלקי מבבל לא"י עד דחזאי שערי בחלמא הרואה גפן מעונה בחלום אין אשתו מפלת נפלים שנאמר °אשתך כגפן פוריה" שורקה יצפה למשיח שנאמר °נוצר °לאוסרי לגפן עירה ולשורקה בני אתונו" הרואה תאנה בחלום תורתו משתמרת בקרבו שנאמר °נוצר תאנה יאכל פריה" הרואה רמונים בחלום יזהרי פרי עסקיה כרמונא פלגי: אם ח"ח הוא יצפה לתורה שנאמר °אשקך מיין הרקח ממעסי רמני ואם ע"ה הוא יצפה למצות שנאמר °כפלח הרמון רקתך" מאי רקתך *אפילו ריקנין שבך מלאים מצות כרמון הרואה יתים בחלום זוטרי פרי ורבי וקאי עסקיה כזיתים וה"מ פרי אבל אילני הזיין ליה בנים מרובין שנאמר °בניך כשתילי זיתים וגו' אימא ראמרי הרואה זית בחלום שם טוב יוצא לו שנאמר °זית רענן יפה פרי תואר קרא שמך" הרואה שמן זית בחלום יצפה למאור תורה שנאמר °ויקח אליך שמן זית זך" הרואה תמרים בחלום תמי עוונותיו שנאמר °תם עונך בת ציון" אמר רב יוסף הרואה עז בחלום שנה מתברכת לו עזים שנים מתברכות לו שנאמר °ודי חלב עזים ללחמך" הרואה הדם בחלום נכסיו מצליחין לו ואם אין לו נכסים ירושה נופלת לו ממקום אחר אמר עולא ואמרי לה במתניתא תנא והוא דחזא בבניידתו הרואה אתרוג בחלום הדור הוא לפני קונו שנאמר °פרי עץ הדר כפות תמרים" הרואה לולב בחלום אין לו אלא לב אחד לאביו שבשמים הרואה אווז בחלום יצפה לחכמה שנאמר °חכמות בחוץ תרונה והבא עליה הוי ראש ישיבה אמר רב אשי אני ראיתיה ובאתי עליה וסלקית לגדולה הרואה תרנגול בחלום יצפה לבן זכר תרנגולים יצפה לבנים זכרים תרנגולת יצפה לתרביצה נאה וגילה הרואה ביצים בחלום תלויה בקשתו נשתברו נעשית בקשתו וכן אגוזים וכן קשואים וכן כל כלי זכוכית וכן כל הנשברים באלו הנכנס לכרך נעשו לו חפציו שנאמר °וינחם אל מחוז חפצם" המגלח ראשו בחלום סימן יפה לו ראשו וזקנו לו ולכל משפחתו ,הנושב בעריבה קטנה שם טוב יוצא לו בעריבה גדולה לו ולכל משפחתו וה"מ דמדליה דלויי הנפנה בחלום סימן יפה לו שנאמר °מהר צועה להפתח" וה"מ דלא קנח העולה לגג בחלום עולה לגדולה ירד יורד מגדולתו אביי ורבא דאמרי תרוויהו כיון שעלה עלה הקורע בגדיו בחלום קורעים לו גזר דינו העומד ערום בחלום בכבל עומד בלא חטא בארץ ישראל ערום בלא מצות הנתפש לסרדיוט שמירה נעשית לו נתגנהו בקולר הוסיפו לו שמירתו וה"מ בקולר אבל חבלא בעלמא לא הנכנס לאנס בחלום נעשה ראש ישיבה ליעב נעשה ראש לבני כלה רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע חזו חלמא רב פפא דעייל לאגמא נעשה ראש ישיבה רב הונא בריה דרב יהושע דעייל ליער נעשה ראש לבני כלה איבא דאמרי תרוויהו לאגמא עיילי אלא רב פפא דחלי טבלא נעשה ראש ישיבה רב הונא בריה דרב יהושע דלא חלי טבלא נעשה ראש לבני כלה אמר רב אשי אנא עיילית לאגמא וחלאי טבלא ונבחי בה נבוחי תני תנא קמיה דר"נ בר יצחק המקיז דם בחלום עונותיו מתולין לו והתניא עונותיו סדורין לו *מאי סדורין לימחל תני תנא קמיה דרב ששת הרואה נחש בחלום פרנסתו מזומנת לו נשכו נכפלה לו הרגו אבדה פרנסתו אמר ליה רב ששת כל שכן שנכפלה פרנסתו ולא היא רב ששת הוא דחזא חויא בהלמיה וקטליה,תני תנא קמיה דרבי יוחנן כל מיני משקין יפין לחלום חוץ מן היין יש שותהו וטוב לו ויש שותהו ורע לו יש שותהו וטוב לו שנאמר °ויין ישמח לבב אנוש ויש שותהו ורע לו שנאמר °תנו שכר לאובד ויין למרי נפש אמר ליה רבי יוחנן לתנא תני תלמיד חכם לעולם טוב לו שנאמר °לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי"

אמר

[עיטורין ים.תגיגה כו. מגילה ו. סנהדרין נ.]

רב נסים גאון

הרואה את הנחש בחלומו פרנסה מזרמנת לו. זה הדבר שהזכירוהו בפ' יהב"כ (דף פב) תניא ר' יוסי אומר בוא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם כו' קל את הנחש עלה לגג מזונותיו עמו ירד למטה מזונותיו עמו ולפי שפרנסתו מצויה לו בכל מקום לפיכך הרואהו בחלומו פרנסה מזרמנת לו:

הרואה מרקולים. כתוספתא תנן במקום מרקולים דהכא עבודת כוכבים וה"ל לתנא דוקא מרקולים חלא לפי שבמקומו של תותה היו עובדים לה ומתה אין לחוש לגילוי לכתך לפי שאין רואים כל יום וכל הך הרואים לתמרו לעגל דהוי מלכתים יום לשלשים יום: **הרואה** מרקולים. פירש ר"י לא ידעינא למאי נקט מרקולים יותר משאר עבודת כוכבים. וגרסת לי ה"ל לנרך רק במקום שבועים עכו"ם לו שהועמדה שם מחדש ולכך נקט מרקולים שרוגמין בה אבנים בכל יום והוי כמגל עכו"ם אבל לא על עכו"ם קטנה שם מקודם וכירושלמי יש נעקרה עכו"ם ממקום אחד ונתנה למקום אחר: במקום שנתנה אומר בריך שנתן לך חפיס לעובדי לעוט ובמקום שנעקרה אומר בריך שעקר מכו מן המקום הזה:

כ א מיי' פ"י מהלכות גרסות הלכה ט סמג עשין כו טוש"ע או"ח סי' ס"ו:
כא ב ג מיי' שם פ"ט ה"ג שם סמ"ע ג:
כב ד שם פ"ט ג:
כג ה מיי' שם טוש"ע שם וכפי' ריח סמ"ע ז:
כד ו טוש"ע שם וכמ"ש תוי"ט ופ"ח:
כה ז טוש"ע שם וכמ"ש תוי"ט ופ"ח:

מענה
סיגלה על
ביאורים
שלשה
אותם בחלום
[נמדר"נ פ"ט ניקח ובמ"ש שם שפר שבשם נביאים]

*אמר רבי יוחנן השבים ונפל פסוק לתוך פיו הרי זה נבואה קטנה תנו רבנן *שלשה מלכים הם הרואה דוד בחלום יצפה לחסידות, שלמה יצפה לחכמה, אלאב ידאג מן הפורענות. נביאים הם הרואה ספר מלכים יצפה לגדולה, *יחוקאל יצפה לחכמה (ישעיה [ו]) יצפה לנחמות ירמיה ידאג מן הפורענות שלשה כתובים גדולים הם הרואה ספר תהלים יצפה לחסידות, משלי יצפה לחכמה, איוב ידאג מן הפורענות שלשה כתובים קטנים הם הרואה שיר השירים בחלום יצפה לחסידות, קהלת יצפה לחכמה, קינות ידאג מן הפורענות. הרואה מגלת אסתר נס נעשה לו שלשה חכמים הם הרואה רבי בחלום יצפה לחכמה, ראב"ע יצפה לעשירות, רבי ישמעאל בן אלישע ידאג מן הפורענות שלשה תלמידי חכמים הם הרואה בן עזאי בחלום יצפה לחסידות, בן זומא יצפה לחכמה, אחר ידאג מן הפורענות. כל מיני חיות יפות לחלום חוץ מן הפיל והקוף והאמר מר הרואה *פיל בחלום פלא נעשה לו? לא קשיא הא דמסרג הא דלא מסרג. כל מיני מחכת יפין לחלום חוץ ממר פסל וקרדום והני מילי דחזנהו בקתייהו. כל מיני פירות יפין לחלום חוץ מפני תמרה. כל מיני ירקות יפין לחלום חוץ מראשי לפתות והאמר רב לא איעתרי עד דחזאי ראשי לפתות? כי חזא, בכנייהו חזא. כל מיני צבעונין יפין לחלום חוץ מן התכלת. כל מיני עופות יפין לחלום חוץ מן *קריא וקפופא וקורפרא: [הגר"ם הגר"פ מע"ץ משב"ץ ומרחיב"ן סימן]: נכנסין לגוף ואין הגוף נהנה מהן גולגניות וכפניות ופני תמרה שלשה אין נכנסין לגוף והגוף נהנה מהן, אלו הן רחיצה וסיכה ותשמיש. שלשה מעין העולם הבא אלו הן שבת שמש ותשמיש, תשמיש דמאי אילימא תשמיש המטה הא מכחש כחיש? אלא תשמיש נקבים. שלשה משבין דעתו של אדם אלו הן קול ומראה ורוח. שלשה מרחיבין דעתו של אדם אלו הן דירה נאה ואשה נאה וכלים נאים: [חמש"ה וששי"ה ועשר"ה סימן]: חמשה אחד משששים אלו הן: איש דבש ושבת ושינה וחלום-אש אחד משששים לגיהנם. דבש אחד משששים למן. שבת אחד משששים לעולם הבא. שינה אחד משששים למיתה. חלום אחד משששים לנבואה. ששה דברים סימן יפה לחולה אלו הן עטוש ויעה שלשול קרי ושינה וחלום-עטוש דכתיב °עמישותיו תהל אור" ויעה דכתיב °בזעת אפיך תאכל לחם" שלשול דכתיב °מהר צועה להפתח ולא ימות לשחת" קרי דכתיב °יראה ורעש ויראו ימים" שינה דכתיב °וישנתי או ינוח לי" חלום דכתיב °ותחליטני ותחיני. ששה דברים מרפאין את החולה, מחלין ורפואתו רפואה אלו הן כורב והרדין וסיסין יבשין וקיבה והרת ויותרת הכבד וי"א אף דגים קטנים ולא *עוד אלא שדגים קטנים מפרין ומבריז בל גופו של אדם. עשרה דברים מחזירין את החולה לחליו וחליו קשה אלו הן האוכל בשר שור בשר שמן בשר צלי בשר צפרים וביצה צלויה ותגלחת ושחלים והחלב והגבינה והמרחץ וי"א אף אגוזים וי"א אף קשואים תנא דבי ר' ישמעאל *למה נקרא שמן קשואים מפני שהן קשים לגוף כחרבות. איני והכתיב °ויאמר ה' לה שני גוים בבטנך *אל תקרי גוים אלא גיים ואי"ר יהודה אמר רב אלו אנטונינוס *ורבי שלא פסק משלחנם לא צנון ולא חזרת ולא קשואין לא בימות החמה ולא בימות הגשמים? לא קשיא הא ברברבי הא בזוטרי. ת"ר מת בבית שלום בבית, אכל ושתה בבית סימן יפה לבית, נטל כלים מן הבית סימן רע לבית. תרגמא רב פפא במסאנא וסנדלא, כל דשקיל שכבא מעלי בר ממסאנא וסנדלא כל דיהיב שכבא מעלי בר מעפרא ותרדלא: מקום שנעקרה ממנו עבודת גלולים: תנו רבנן **הרואה מרקולים אומר ברוך שנתן ארך אפים לעוברי רצונו. במקום שנעקרה ממנו עבודת כוכבים אומר ברוך שעקר עכו"ם מארצנו וכשם שנעקרה ממקום זה כן תעקר מכל מקומות ישראל והשב לב עובדיהם לעבדך ובח"ל אין צריך לומר והשב לב עובדיהם לעבדך מפני שרובה עובדי כוכבים. רשב"א אומר אף בחוץ לארץ צריך לומר כן מפני שעתידים להתגייר שנאמר °או אהפך אל עמים שפה ברורה. דרש רב המנונא *הרואה בבל הרשעה צריך לברך חמש ברכות. ראת בבל אומר ברוך שהחריב בבל הרשעה. ראת ביתו של נבוכדנצר אומר ברוך שהחריב ביתו של נבוכדנצר הרשע. ראת גוב של אריות או בבקעת דורא אומר ברוך שעשה נסים [ג] לאבותינו במקום הזה. ראת מרקולים אומר ברוך שנתן ארך אפים לעוברי רצונו. ראת מקום שנטמלין ממנו עפר אומר ברוך אומר ועושה גוזר ומקיים" רבא כי הוה חזי חמרי דשקלי עפרא מריש להו ידא על גביהו ואמר דרמטו צריקי למעבד רעותא דמריכו" מר בריה דרבינא כי הוה מטי לבבל הוה שקיל עפרא בסודריה ושדי לברא לקיים מה שנא' °ומאמאתיה בממאמא השמד" אמר רב אש אנא הא דרב המנונא לא שמיע לי אלא מדעתאי בריכתינהו לכולהו.

אמר

[נעיל נה: וקי"ע] [מדר"נ פ"ט ופ"ח]
[נעיל ס.]
[נעיל ס:]
[נעיל ס:]
[נ] נס"י (יפוי נפמפס) מפ"ח: [ב] שם שמשם עפים לפמיפים. צ"ל נפדיקים:
[נעיל ס.]
[פ"ג יח. וכפ"ו.]
[ככל כספרים ותקונים כמיב נייס וכקרי נייס ומעמ (כספרי)]
[נעיל ס.]
[עי' תו' ע"ג יח. ד"ה נתן]
[טוספתא פ"ו]
פסחים ג

הנהות הגר"א
[ל] נס"י (יפוי נפמפס) שם ב"ח: [ב] שם שמשם עפים לפמיפים. צ"ל נפדיקים:
[נעיל ס:]
[נעיל ס:]
גליון השי"ס
נס"י כל מיני שופפת. עי' מיב דף דף כ"ע ע"ל כתי' ד"ה קריפ שמי' לפס ניכפ לתרת כתן:
כתיב ד"ה כתי' ד"ה קריפ שמי' לפס ניכפ לתרת כתן:
נתקללה

מענה
סיגלה על ביאורים
מענין - רובם קטורים
לחולה

יחזי מז
יעשיה נה
מיכה ג
לעיל מה: ע"ג כט.

מענה
ביאורים
"כל מיני ... יפות לחלום חוץ מ..."

מענה
ביאורים
"שלשה" ובגיסים
הקטורים לענין
ולמאך רוחו של אדם

נושאי
הברכות
"הרואה"
1) בעין יעקב
2) בגל

נבואה - ראה ברכות נז.

מלכים - ראה ברכות נז.

הרואה - ראה ברכות נז.

יצפה לחכמה - ראה ברכות נז.

חכמים - ראה ברכות נז.

הרואה - ראה ברכות נז.

רבי - ראה ברכות נז.

ראב"ע - ראה ברכות נז.

יצפה לעשירות - ראה ברכות נז.

רבי ישמעאל בן אלישע - ראה ברכות נז.

ידאג מן הפורענות - ראה ברכות נז.

שלשה - ראה ברכות נז.

תלמידי חכמים - ראה ברכות נז.

הרואה - ראה ברכות נז.

בן עזאי - ראה ברכות נז.

בחלום יצפה לחסידות - ראה ברכות נז.

בן זומא - ראה ברכות נז.

יצפה לחכמה - ראה ברכות נז.

אחר - ראה ברכות נז.

ידאג מן הפורענות - ראה ברכות נז.

כל מיני חיות יפות לחלום חוץ מן הפיל והקוף - ראה ברכות נז.

והאמר מר הרואה פיל בחלום פלא נעשה לו? - ראה ברכות נז.

לא קשיא הא דמסרג הא דלא מסרג - ראה ברכות נז.

כל מיני מחכת יפין לחלום חוץ ממר פסל וקרדום - ראה ברכות נז.

והני מילי דחזנהו בקתייהו - ראה ברכות נז.

כל מיני פירות יפין לחלום חוץ מפני תמרה - ראה ברכות נז.

כל מיני ירקות יפין לחלום חוץ מראשי לפתות והאמר רב לא איעתרי עד דחזאי ראשי לפתות? כי חזא, בכנייהו חזא - ראה ברכות נז.

כל מיני צבעונין יפין לחלום חוץ מן התכלת - ראה ברכות נז.

כל מיני עופות יפין לחלום חוץ מן *קריא וקפופא וקורפרא - ראה ברכות נז.

הגר"פ מע"ץ משב"ץ ומרחיב"ן סימן - ראה ברכות נז.

נכנסין לגוף ואין הגוף נהנה מהן גולגניות וכפניות ופני תמרה שלשה אין נכנסין לגוף והגוף נהנה מהן אלו הן רחיצה וסיכה ותשמיש - ראה ברכות נז.

שלשה מעין העולם הבא אלו הן שבת שמש ותשמיש, תשמיש דמאי אילימא תשמיש המטה הא מכחש כחיש? אלא תשמיש נקבים - ראה ברכות נז.

שלשה משבין דעתו של אדם אלו הן קול ומראה ורוח. שלשה מרחיבין דעתו של אדם אלו הן דירה נאה ואשה נאה וכלים נאים - ראה ברכות נז.

חמש"ה וששי"ה ועשר"ה סימן - ראה ברכות נז.

חמשה אחד משששים אלו הן: איש דבש ושבת ושינה וחלום-אש אחד משששים לגיהנם. דבש אחד משששים למן. שבת אחד משששים לעולם הבא. שינה אחד משששים למיתה. חלום אחד משששים לנבואה - ראה ברכות נז.

ששה דברים סימן יפה לחולה - ראה ברכות נז.

אלו הן עטוש ויעה שלשול קרי ושינה וחלום-עטוש דכתיב °עמישותיו תהל אור" ויעה דכתיב °בזעת אפיך תאכל לחם" שלשול דכתיב °מהר צועה להפתח ולא ימות לשחת" קרי דכתיב °יראה ורעש ויראו ימים" שינה דכתיב °וישנתי או ינוח לי" חלום דכתיב °ותחליטני ותחיני - ראה ברכות נז.

ששה דברים מרפאין את החולה, מחלין ורפואתו רפואה אלו הן כורב והרדין וסיסין יבשין וקיבה והרת ויותרת הכבד וי"א אף דגים קטנים ולא *עוד אלא שדגים קטנים מפרין ומבריז בל גופו של אדם. עשרה דברים מחזירין את החולה לחליו וחליו קשה אלו הן האוכל בשר שור בשר שמן בשר צלי בשר צפרים וביצה צלויה ותגלחת ושחלים והחלב והגבינה והמרחץ - ראה ברכות נז.

וי"א אף אגוזים וי"א אף קשואים תנא דבי ר' ישמעאל *למה נקרא שמן קשואים מפני שהן קשים לגוף כחרבות - ראה ברכות נז.

איני והכתיב °ויאמר ה' לה שני גוים בבטנך *אל תקרי גוים אלא גיים ואי"ר יהודה אמר רב אלו אנטונינוס *ורבי שלא פסק משלחנם לא צנון ולא חזרת ולא קשואין לא בימות החמה ולא בימות הגשמים? לא קשיא הא ברברבי הא בזוטרי - ראה ברכות נז.

ת"ר מת בבית שלום בבית, אכל ושתה בבית סימן יפה לבית, נטל כלים מן הבית סימן רע לבית - ראה ברכות נז.

תרגמא רב פפא במסאנא וסנדלא, כל דשקיל שכבא מעלי בר ממסאנא וסנדלא כל דיהיב שכבא מעלי בר מעפרא ותרדלא - ראה ברכות נז.

מקום שנעקרה עבודת גלולים: תנו רבנן **הרואה מרקולים אומר ברוך שנתן ארך אפים לעוברי רצונו. במקום שנעקרה ממנו עבודת כוכבים אומר ברוך שעקר עכו"ם מארצנו וכשם שנעקרה ממקום זה כן תעקר מכל מקומות ישראל והשב לב עובדיהם לעבדך ובח"ל אין צריך לומר והשב לב עובדיהם לעבדך מפני שרובה עובדי כוכבים. רשב"א אומר אף בחוץ לארץ צריך לומר כן מפני שעתידים להתגייר שנאמר °או אהפך אל עמים שפה ברורה. דרש רב המנונא *הרואה בבל הרשעה צריך לברך חמש ברכות. ראת בבל אומר ברוך שהחריב בבל הרשעה. ראת ביתו של נבוכדנצר אומר ברוך שהחריב ביתו של נבוכדנצר הרשע. ראת גוב של אריות או בבקעת דורא אומר ברוך שעשה נסים [ג] לאבותינו במקום הזה. ראת מרקולים אומר ברוך שנתן ארך אפים לעוברי רצונו. ראת מקום שנטמלין ממנו עפר אומר ברוך אומר ועושה גוזר ומקיים" רבא כי הוה חזי חמרי דשקלי עפרא מריש להו ידא על גביהו ואמר דרמטו צריקי למעבד רעותא דמריכו" מר בריה דרבינא כי הוה מטי לבבל הוה שקיל עפרא בסודריה ושדי לברא לקיים מה שנא' °ומאמאתיה בממאמא השמד" אמר רב אש אנא הא דרב המנונא לא שמיע לי אלא מדעתאי בריכתינהו לכולהו. - ראה ברכות נז.

אמר - ראה ברכות נז.

כשהראה הקב"ה הוראת השעה לאליהו בהר הכרמל אמר לו ה' אלהי ישראל חי אשר עמדתי לפניו היום (מלכים א' יח, טו) ולא אמר חי ה' אשר עמדתי לפניו היום, שלא יאמר אליהו נשבע אני בשבועתך שאין אתה מחזיר את ישראל בתשובה. ר' יוחנן אמר משום ר' יוסי בן זמרא: מנין שאין מחזירין את המת לאחר שלשים יום? שנאמר (ירמיה כב, י) בכו למת ואל תנודו לו בכו בוכי את הולך כי לא ישוב עוד וראה את ארץ מולדתו. ר' יוחנן אמר משום ר' יוסי בן זמרא: מנין שאין מחזירין את המת לאחר שלשים יום? שנאמר (ירמיה כב, י) בכו למת ואל תנודו לו בכו בוכי את הולך כי לא ישוב עוד וראה את ארץ מולדתו. ר' יוחנן אמר משום ר' יוסי בן זמרא: מנין שאין מחזירין את המת לאחר שלשים יום? שנאמר (ירמיה כב, י) בכו למת ואל תנודו לו בכו בוכי את הולך כי לא ישוב עוד וראה את ארץ מולדתו. ר' יוחנן אמר משום ר' יוסי בן זמרא: מנין שאין מחזירין את המת לאחר שלשים יום? שנאמר (ירמיה כב, י) בכו למת ואל תנודו לו בכו בוכי את הולך כי לא ישוב עוד וראה את ארץ מולדתו.

ר' אלעזר בן עזריה קיבה של בשמים כלומר שהיה מאסף החכמות ומסדר אותם ושנינו (סוטה דף מג) משמת רא"ע בטלה עטרת התכמים ואע"פ שר"ע הגיע למעלה יתירה ונחלה בחכמה שאמ' משה רבינו שנה כמו שאמרו (במלבי מפרי) ר' עקיבא למד תורה בן ס' שנה ושימש את התכמים ס' שנה ופרש את ישראל ס' שנה ואפשר שחסידותו היתה יתירה על הכמתו ולפיכך הוא משובח בחסידות: ר' ישמעאל בן אלישע ידאג מן הפורענות מפני שביטל היו ישראל עסוקין בצרות וגזירות ומלחמות בסוף ובן בית שני וכבר נשבה בעדותו ופרשו ר' יהושע בן חנניה בכפרוחו בם' וכיון דף ז) חנינא אחר ר' ישמעאל בן אלישע מפם אותו ובנכנסתי לבית קה"ק להקטיר קטורת לפני' וקודם הקרבן הגדיל עם רבן שמעון בן גמליאל דחנינא בסבילתא שאמר הדה חשלם שפורעניה גדולה עתידה לבוא בדודנו ונסתלק אלו מבינותינו שנא' (ישעיה נז) הצדיק אבד ואי' ובמ' מעלה דמם משה (דף מג) ובמ' דיני ממונות דחתלה מכתדרי' (דף יח) אמרי' ת"ר משמתו נביאים

מסורת השס

נתקללה כבל נתקללו שכניה. כלומר לוי לרבע לוי לשכנו: קלפא. מקל לרדות: מקפד: *כתלינהו לעיניה. נקרו לעיניו: קולפא. מקל לרדות: המורה לחמרא חם בא להלכך השכם להרגו. חס במחתרת וגו' (שמות כב) לפי שבא על עסקי נפשות שיודע הוא שחס ימלא ומצלתו מותר לו תעמיד עלמך מלהציל ממוך והוא בא לרעות כך שיקום עליך ויהרגך לפרה תורה השכם לחתה והרגהו: המלכה זו מלחמת עמלק. דכתיב בה כסא מלכות כי יד על כס יה (שמות יז) כלומר על ידי מלחמה ליי' בעמלק יתמלא כסאו: המתגברת. מדכתיב לשון גיבורות ממש על נפילת רחם משך ומזוכל: לכל לרחם. לכל הקם להיות לרחם הוא מתגבת כלומר שהוא גוזר ומעמידו: ריח נרגיעת. כור הממונה על המופרין מפירות למלאומן מיט כדי להקטיר בהן שלומיהן כרוך

עין משפט נר מצוה

[שייך לעיל קדם דיה וזרמני דיעה]

כה א מיי' פ"ו מהלכות עכו"ם הל' ט' סמג עשין כו טוש"ע י"ד סי' רכד סעיף ס: כו ב מיי' שם פוש"ע שם סעיף י: כז ג מיי' שם פוש"ע שם סעיף ז: כח ד מיי' שם פוש"ע שם סעיף ח: כט ה שם סעיף ט: ל ו מיי' פי"ב מהלכות תלמוד תורה הלכה ב סמג לאוין קיב טוש"ע יו"ד סי' עו סעיף ג:

רב נסים גאון

נביאים האחרונים וצי זכריה וחלאכי נחתקנה רוח"ק מישראל אף הוא אמר בשעת מיתתו שכשעון וישמעאל לחרבא ושאר עמא לביזה ושקן מגיעו עיתירין לפיתני על עמא מיקרא דהא בריי' בתום' סוטה ובפ' הערב והתרחב בפסכת שחיפת חלין (דף קכב) אשרי אל תתמה שהרי קרקפא של ר' (ירמיה) [ישמעאל] מתה בראשי מלכים: ') שלשה תלמידין הן בן עזאי ובן עזאי ובן זומא. הני בן עזאי ובן זומא הן חשבין ישובין בראש התלמידין כדתנן בפס' קדישין בפ'האיש מקדש (דף מג) על מנת שאני תלמיד אין אומרים כשמעון בן עזאי ושמעון בן עזאי ובמיקצא מקצא דפס' החיות (דף כ) אמרי' אי תלמיד חכאי להוראה אלא (מי שחפירותיו) [פלוני ניל שבן עזאי היה החכיחה] אותר הוא אלישע בן אבויה חם הוא היה גדול בחכמה ומחורו ובקי בחלמידים מיחה כיון שאיירע לי אחתו ט"ו הלכו התאדרע השטר בתגיגה (דף יד) ובקצ בנפשיות נקרא אלישע אחר מפני שחזר לאחוריו ובפרק האשה נקניה (קדושין דף לט) ובפרק שילוח הקן (חולין דף קמב) אמרי אלמלא לא נדרשיה אחר לחאי קרא כרבי יעקב בר בריה לא חפא ואחר מאי הוא איכא דאמרי כי ראחי נחנא הוא ואיכא דאמרי לישניה דנברא רבה הוא ודחה [ניריי] ליה רבר אחר אחר פה שחשיב מרגליות ילקך עפר נפק ורפא לפיכך מי שרואה בחלומו יראה בן התורה: ') נרנרנין (הוכיחו) בשרק בבל מערבין (מיחזין ד' כה) (ואינן) [משמע דאינן] הינוקלי ובמיית אלא חנרקקה כי השטועה שנאמרה משמו של רב סעירבין בנרנרניות כראשונין עליה מבריי' מסקינן בה אידבי חיטא כי קאמר רב בחינרקלי ובפרקין נגמרא רבני מערבא נרסי בר שילת בשם רב פעמיעין ונרנרניות. וחלוקלטת מערבי בחין בעק קשרי אילין אינן אגר לן קקלי הינרקלי ופרחיני: ")דרא"את הנרקלי. היא ע"ז וכבר פשרש כי בתחלה מציבין] אבנים ב' סחן סחורין על גבי קרקע אחת בצד הכרחה החשלישית על גבחן ברחניא (ע"ז דף כ) אלא חן אבני מרקלים אחת

*אמר רבי ירמיה בן אלעזר נתקללה בבל נתקללו שכניה נתקללה שומרון נתברכו שכניה: נתקללה בבל נתקללו שכניה דכתיב [ס"פ] *וישמתיה למורש קפוד ואגמי מים נתקללה שומרון נתברכו שכניה דכתיב [מיכה ו] *ושמרתי שומרון לעי השדה למטעי כרם" וגו' ואמר רב המנונא "הרואה אוכלוסי ישראל אומר ברוך חכם הרזים אוכלוסי עזבי כוכבים אומר "ברוך חכם הרזים שאין דעתם דומה זה לזה ואין פרצופיהן דומים זה לזה" בן זומא ראה אוכלוסא על גב מעלה בהר הבית אמר "ברוך חכם הרזים וברוך שברא כל אלו לשמשני הוא היה אומר כמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא פת לאכול חרש וורע וקצר ועמר ודש וזרה וברר ושחן והרקיד ולש ואפה ואח"כ אכל ואני משכים ומוצא כל אלו מתוקנין לפני וכמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא בגד ללבוש גזז ולבן ונפץ וטוה וארג ואחר כך מצא בגד ללבוש ואני משכים ומוצא כל אלו מתוקנים לפני כל *אומות שוקדות ובאות לפתח ביתי ואני משכים ומוצא כל אלו לפני הוא היה אומר אורח מוב *מהו אומר כמה טרחות טרח בעל הבית בשבילי, כמה בשר הביא כמה לפני כמה יין הביא לפני כמה גלוסקאות הביא לפני וכל מה שטרח לא טרח אלא בשבילי אבל אורח רע מהו אומר "מה טורח טרח בעל הבית זה, פת אחת אכלתי, תתיכה אחת אכלתי, כוס אחד שתיתי, כל טורח שטרח בעל הבית זה לא טרח אלא בשביל אשתו ובניי" על אורח מוב מהו אומר "זכור כי תשוניא פעלו אשר שורדי אנשים על אורח רע כתיב "לכן וראדו אנשים וגו' "והאיש בימי שאול זקן בא באנשים אמר *רבא ואיתימא רב זביד ואיתימא רב אשעיא זה ישי אבי דוד שיצא באוכלוסא ונכנס באוכלוסא ודרש באוכלוסא אמר עולא נקיטינן אין אוכלוסא בבבל תנא אין אוכלוסא פחותה מששים רבוא ת"ר הרואה חכמי ישראל אומר ברוך שחלק מחכמתו ליראיו "חכמי עובדי כוכבים אומר ברוך שנתן מחכמתו [ג] לבריותיו "הרואה מלכי ישראל אומר ברוך שחלק מכבודו ליראיו "מלכי עובדי כוכבים אומר ברוך שנתן מכבודו [ג] לבריותיו" א"ר יותנן *לעולם ישתדל אדם לרוץ לקראת מלכי ישראל ולא לקראת מלכי עובדי כוכבים שאם יזכה יבחין בין מלכי ישראל למלכי עובדי כוכבים רב ששת סגי נהור הוה, חוו קאזלי כולי עלמא לקבולי אפי מלכא וקם אזל בהדייהו. רב ששת אשכחיה להוא צדוקי דקאי ליה אתא אמר ליה חא חזי דידענא טפי מינך: חלף גונדא קמייתא כי קא אוושא אמר ליה להוא צדוקי אתא מלכא אמר ליה רב ששת לא קאתי, חלף גונדא תנייתא כי קא אוושא אמר ליה להוא צדוקי השתא קא אתי מלכא, אמר ליה רב ששת לא קא אתי מלכא, חלף חלישתא כי קא שתקא אמר ליה רב ששת ודאי השתא אתי מלכא, אמר ליה להוא צדוקי מנא לך האי? אמר ליה דמלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא דכתיב °יצא ועמדת בהר לפני ה' והנה ה' עובר ורוח גדולה וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים לפני ה' לא ברוח ה' ואחר הרוח רעש לא ברעש ה' ואחר הרעש אש לא באש ה' ואחר האש קול דממה דקה כי אתא מלכא פתח רב ששת וקא מברך ליה אמר ליה להוא צדוקי למאן דלא חזית ליה קא מברכת? ומאי הוי עליה דההוא צדוקי: אוכא דאמרי חברוהי כחלינהו לעיניה ואיבא דאמרי רב ששת*) *נחן עיניו בו ונעשה גל של עצמות. ר' שילא *ננדיה להחוא גברא דבעל מצרית אול אכל ביה קורצי בי מלכא אמר איכא חד גברא ביהודאי דקא דיין דינא בלא הרמנא דמלכא שדר עליה פרסחקא כי אתא אמר ליה מה טעמא ננדחיד להאי? אמר להו דבא על חמרתא. אמרי ליה אית לך סהדי? אמר להו אין, אתא אליהו אדמי ליה כאינש ואסהיד, אמרי ליה אי הבי בר קטלא הוא, אמר להו אנן מיומא דנלינן מארעין לית לן רשותא למקטל, ארתן מאי דבעיתון עבידו ביה. עד דמעייני ביה בדינא פתח ר' שילא ואמר °לך ה' הגדולה והגבורה וגו' אמרי ליה מאי קאמרת אמר להו הבי קאמינא בריך רחמנא דיהיב מלכותא בארעא כעין מלכותא דרקיעא ויהב לכו שולטנא ורחמי דינא, אמרו הביבא עליה יקרא דמלכותא כולי האי יהבי ליה קלפא אמרו ליה דן דינא, כי הוה נפיק אמר ליה ההוא גברא עביד רחמנא ניסא לשקרי הבי אמר ליה -רשע, לאו חמרי איקרו דכתיב °אשר בשר חמורים בשרם" חזייה דקאזיל למימרא להו דקרינהו חמרי, אמר האי רוקף הוא *והתורה אמרה הכם בא להרגך השכם להרגו מחייה בקילפא וקטליה, אמר תואיל ואתעביד לי ניסא בהאי קרא דרשינא ליה: "לך ה' הגדולה" זו מעשה בראשית וכן הוא אומר °עושה גדולות עד אין חקר" "והגבורה" זו יציאת מצרים שנאמר °וירא ישראל את היד הגדולה וגו' "והתפארת" זו חמה ולבנה שעמדו לו ליהושע שנאמר °וידום השמש וירח עמד וגו' "והנצח" זו מפלתה של רומי וכן הוא אומר °ויז נצחם על בגדי וגו' "וההוד" זו מלחמת נחלי ארנון שנאמר °על כן יאמר בספר מלחמות ה' את והב בסופה וגו' "כי כל בשמים ובארץ" זו מלחמת סיסרא שנאמר °מן שמים נלחמו הכוכבים ממסלותם וגו' "לך ה' הממלכה" זו מלחמת עמלק וכן הוא אומר °כי יד על כס יה "והמתנשא" זו מלחמת גוג ומגוג וכן הוא אומר °הנני אליך גוג נשיא ראש משך ותובל "לכל לראש" אמר *רב חנן בר רבא אמר ר' יוחנן אפילו ריש גרגיתא מן שמיא מנו ליה, במתניתא תנא משמיה דרבי עקיבא "לך ה' הגדולה" זו קריעת ים סוף "והגבורה" זו מכת בכורות "והתפארת" זו מתן תורה "והנצח" זו ירושלים "וההוד" זו בית המקדש:

תנו

*) [ני' בענין מלתא אמר רב ששת תמקי בטפיסא דנהרא ובכיניני לעיניה מרגן שרך בכעט מ']

מתנה אומות של בן נוח

[ל"ל אומניות] [פי' תו' כ"ב כו: ד"ה נתפשטיות]

מיוב יא: סה יא"ח ח [ירמיה מו:] פ"ח

[לעיל פו: יט:]

הגהות הב"ח

[ה] נמרא [לבריותיו. ל"נ לבריותיו: [ג] שם ל"נ לבריותיו. ל"נ לכיו:

מלכים ב יט כה

עכו לה. [ל"נ פס. סנהד' ק.]

ד"ה ה כב

יחזקאל כג [נקמן סב: סנהדרין סב.]

מיוב קו

שמות יד

ישעיה כה ב

כמדבר כה יב

שופטים ה

שמות יו

יחזקאל לה יט [כ"ב לה: ומס מיכה א"ר חנן ב"ר אסר רב וכו' מייסי ליה נכתי אמר מימרות שמר כשם כב ע"ם]

מיכן ואוחה מיכן ואוחה על נביהן ואמר רבא כי חניא החיא בעיקר פרקלים כל שהוא מוצב בזה המעשה נקרא פרקלים היו שבדין אותו שבדרתו שמשליך אבן כלפי אותן האבנים המוצבין (בדחניא) [כדחנן] בפרחיסין בב' ר' פיחחת (דף ס) הזורק אבן למרקלים זו היא עבדחתו כלומר ישראל שעשה כן בשנוי חייב חטאת בפויד בלא התראה פרש כרת ואם התרו בו נסקל ואמרי' בנמ' (שם דף סד) אפע"ג דקא מיכוין למיזבנסה ובמס' ע"ז בב' ר' ישמעאל (דף ג) איחא להא בריישא שחזכרחה ובב"מ בפ' אלו מציאות שלו (דף כט) באבני בית קלים חייב לחבריו ואלו הן אבני בית קלים אותה מיכן ואותה מיכן ואמרה הבא לחזרך השכם להורגו והיינו דאמר רחמנא (שמות כב) אם במחתרת יפצא הנגב והכה ונו' אחתם במחתרת בפרק בן סורר ומורה (דף פב) תניגן הבא במחתרת ניתן משום שנו ואמרינן בנמ' אמר רבא פ"ם דמחתרת חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממנו האי אי אוילנא וקאי לאשאי מריה דבייתא לא שביק לי קשילנא ליה ואמרה תחתה בא להורגך חשכם להרגו: ") [שייך לעמוד הקודם]

ברוך מציב גבול אלמנה · כגון בישוב בית שני : אמאי · קא מתנחת : נפל ליה בתלא · שנפל לו ונעשה תל : דיו לעבד שיהא כרבו · שהרי בית המקדש חרב שהוא ביתו של הקב"ה : ככלי אובד · וסתם כלי לאחר י"ב חדש משתכח מן הלב דיאוש בעלים לאחר י"ב חדש בפרק אלו מציאות (ד' כח·) מי שמצא כלי או שום מציאה חייב להכריז שלש רגלים ואם נמצא אחר הסוכות צריך להמתין ולהכריז בפסח ובעצרת ובחג דהיינו י"ב חדש ושוב אין צריך להכריז : אשר חלק, ושהחיינו · דלאחר שלשים יום הוה : מחכמתו ליראיו · כרב חנינא דחכים טפי : בהקנים · לינטיילו"ש כעדשים : כושי · שחור הרבה : *גיחור · אדום הרבה רו"ש בלעז : לווקן · לבן יותר מדאי : קפח · בטן גדול מתוך עוביו נראית קומתו מקופחת לשון אחר קפח ארוך הרבה ופרצופו שמוט ובולט דמכוער *הוי : הדרניקום · רודא"ש לשון אחר פיו עקום : פתויי הראש · שמערו כנמצא כל שערו דבוק זה בזה פלטדי"ר בלעז : אומר ברוך משנה את הבריות · דממעי אמן הוו : קטע · שנקטעו ידיו הכא הוא דקטע משמע דידים הוא משום דקתני סרתי "קטע-וחגר" אבל היכא דקתני "קטע" לחוד משמע דרגלים כדתנן (שבת פ"ו ד' סה:) הקטע יוצא בקב שלו : היכא דאיתרע ליה בתר דאתיליד · לאחר שנולד נולדו בו : אומר ברוך דיין האמת · דומיא דקטע וקטע בתר דאתיליד הוא : קפוף · עוף שקורין וולטי"ר ויש לו לסתות ולחיים כאדם : כוכבא דשביט · כוכב היורד כאן ברקיע ממקום למקום וארוך כשבט שהוא יורה ונראה כמו שפותח רקיע : וגמירי דלא עבר כסלא · שאינו מעביר מזל כסיל כשהוא שביט : כסלא · כסיל : רב הונא אמר · מאי זיקין ויילון הוא דמקרע ומתחזי רקיע דרך הקריעה כרומח : כתיב עושה עש כסיל וכימה · דקדמיה ליה כסיל לכימה : הא כיצד · מלמד שצריכין שוין : שאלמלא חמה של כסיל וכו' · שולט בימות החמה להכי אקדמיה קרא כימה שולט בימות הגשמים ולהכי אקדמיה קרא : עקרב · היינו כימה וממזל טלה הוא : נהר דינור · מתשת כחו של עקרב : עוקצא דעקרבא · זנב שעקרב : מעדנות כימה · קשרים של כימה : כמאה ככבי · יש בין הכוכבים של כימה שהן בקשר של כימה : אמרי לה דמכנפי · אותן שהן כחה של כימה ואמרי לה דמבדרן : יותא-אמרי לה דקיימא בזנב טלה ואמרי לה דקיימא בריש עגלא : רישא דעגלא · ראשו של עגל והיינו מזל שור והוא נמשך אחר מזל טלה כראש השור סמוך לזנב טלה שכן הסדר טלה שור תאומים : ומסתברא כמאן דאמר זנב · היינו כוכבים העשויין כזנב מדכתיב ועיש על בניה תנחם : אלמא חסרה · והאי זנב מחזי כטרפא דטריף : כטרפא

תורה אור

הרואה חבירו אחר שלשים יום אומר שהחיינו · אומר ר"י דוקא חבירו החביב עליו אבל בענין אחר לא: **ויילון** הוא דמקרע ומחזי נהורא ברקיע · לפי הענין משמע דלא רב הונא לתרץ דלא עבר כסלא ולא קאי אמתניתין לפרושי מאי זיקין דהא רב אשי דבתריה קאי אשנויא דלא עבר כסלא, ולא כפירוש רש"י :

על

ת"ר "הרואה בתי ישראל בישובן אומר ברוך מציב גבול אלמנה בחורבנן אומר ברוך דיין האמת "בתי עובדי כוכבים בישובן אומר °בית גאים יסח ה' בחורבנן אומר °אל נקמות ה' אל נקמות הופיע עולא ורב חסדא הוו קא אזלי באורחא, כי מטו אפתחא דבי רב חנא בר חנילאי נגד רב חסדא ואתנח, אמר ליה עולא "אמאי קא מתנחת *והאמר רב אנחה שוברת חצי גופו של אדם שנאמר °ואתה בן אדם האנח בשברון מתנים וגו' ור' יוחנן אמר אף כל גופו של אדם שנאמר °והיה כי יאמרו אליך על מה אתה נאנח ואמרת אל שמועה [כי באה] ונמס כל לב וגו'! א"ל היכי לא אתנח-ביתא דהוו בה שיתין אפייתא ביממא ושיתין אפייתא בליליא ואפיין לכל מאן דצריך ולא שקל ידא מן כיסא דסבר דילמא אתי עני בר טובים ואדמטו ליה לכיסא קא מכסיף, ותו הוו פתיחין ליה ארבע בבי לארבע רוחתא דעלמא וכל דהוה עייל כפין נפיק כי שבע והוו שדו ליה חטי ושערי בשני בצורת אבראי דכל מאן דכסיפא מילתא למשקל ביממא אתי ושקיל בליליא השתא נפל בתלא ולא אתנח! אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן מיום שחרב בית המקדש נגזרה גזירה על בתיהן של צדיקים שיחרבו שנאמר °באזני ה' צבאות אם לא בתים רבים לשמה יהיו גדולים וטובים מאין יושב" ואמר ר' יוחנן עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירן לישובן שנאמר °שיר המעלות לדוד הבוטחים בה' כהר ציון" מה הר ציון עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירו לישובו אף בתיהן של צדיקים עתיד הקב"ה להחזירן לישובן, חזייה דלא מיישב דעתיה א"ל דיו לעבד שיהא כרבו. ת"ר "הרואה קברי ישראל אומר ברוך אשר יצר אתכם בדין וזן אתכם בדין וכלכל אתכם בדין ואסף אתכם בדין ועתיד להקימכם בדין [מר בריה דרבינא מסיים בה משמיה דרב נחמן ויודע מספר כולכם והוא עתיד להחיותכם ולקיים אתכם ברוך מחיה המתים] קברי עובדי כוכבים אומר °בושה אמכם וגו' אמר ריב"ל "הרואה את חבירו לאחר שלשים יום אומר ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה לאחר י"ב חדש אומר ברוך מחיה המתים אמר רב *אין המת משתכח מן הלב אלא לאחר שנים עשר חדש שנאמר °נשכחתי כמת מלב הייתי ככלי אובד; רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע הוו קאזלי באורחא פגעו ביה ברב חנינא בריה דרב איקא אמרו ליה "בהדי דחזינך בריכינן עלך תרתי: ברוך אשר חלק מחכמתו ליראיו ושהחיינו" אמר להו "אנא נמי כיון דחזיתינכו חשבתינכו עלואי כשיתין רבוון בית ישראל וברכינא עלייכו תלתא: הנך תרתי וברוך חכם הרזים", אמרו ליה חכימת כולי האי *יהבי ביה עינייהו ושכיב. אמר ריב"ל "הרואה את הבהקנים אומר ברוך משנה הבריות מיתיבי "ראה *את הכושי ואת הגיחור ואת הלווקן ואת הקפח ואת הננס *ואת הדרניקוס אומר ברוך משנה את הבריות את הקטע ואת הסומא ואת *פתויי הראש ואת החגר ואת המוכה שחין ואת הבהקנים אומר ברוך דיין אמת ל"ק הא ממעי אמו הא בתר דאיתיליד דיקא נמי דקתני דומיא דקטע "שמע מינה ת"ר "הרואה פיל קוף וקפוף אומר ברוך משנה את הבריות "ראה *בריות טובות ואילנות טובות אומר ברוך שככה לו בעולמו: על הזיקין: "מאי זיקין? אמר שמואל *כוכבא דשביט ואמר שמואל נהירין לי שבילי דשמיא כשבילי דנהרדעא לבר מכוכבא דשביט דלא ידענא מאי ניהו וגמירי דלא עבר כסלא ואי עבר כסלא חרב עלמא והא קא חזינן דעבר? זיויה הוא דעבר ומתחזי כדעבר איהו רב הונא בריה דרב יהושע אמר וילון הוא דמקרע *(דמגלגל) ומחזי נהורא דרקיעא רב אשי אמר כוכבא הוא דעקר מהאי גיסא דכסלא וחזי ליה חבריה מהך גיסא ומיבעית ומחזי כמאן דעבר. שמואל רמי: כתיב °עושה עש כסיל וכימה" וכתיב °עושה כימה וכסיל" הא כיצד אלמלא חמה של כסיל לא נתקיים עולם מפני צינה של כימה ואלמלא צינה של כימה לא נתקיים עולם מפני חמה של כסיל וגמירי אי לאו עוקצא דעקרבא דמנח בנהר דינור כל מאן דהוה טריקא ליה עקרבא לא הוה חיי, והיינו דקאמר ליה רחמנא לאיוב °התקשר מעדנות כימה או משכות כסיל תפתח, מאי "כימה"? אמר שמואל "כמאה ככבי": אמרי לה דמכנפי ואמרי לה דמבדרן, מאי "עש"? אמר רב יהודה יותא, מאי יותא? אמרי לה זנב טלה ואמרי לה רישא דעגלא ומסתברא כמאן דאמר זנב טלה דכתיב °ועיש על בניה תנחם" אלמא חסרה ומתחזיא כטרפא

[כתובות סג.]

[ב"ב יד:]

לא א מיי' פ"י מהל' ברכות הל' יוד סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' רכד סעיף י :
לב ב מיי' שם הל' יט טוש"ע שם סעי' יא :
לג ג מיי' שם הל' יוד יא טוש"ע שם סעיף יב :
לד ד מיי' פ"י מהל' ברכות הל' ב סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' רכה סעיף א :
לה ה מיי' שם הל' יב טוש"ע שם סעיף ח :
לו ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף ט :
לז ז מיי' שם טוש"ע שם סעיף ח :
לח ח מיי' שם הל' יג טוש"ע שם סעיף י :
לט ט מיי' שם הל' יד וסמג שם טוש"ע או"ח סי' רכז סעיף א :

רב נסים גאון

הרואה את הכושי ואת הגיחור ואת הלווקן וכו'. שנינו במס' בכורות בפ' מומין אלו (דף מה) הכושי והגיחור והלווקן והכיפח והננס כו' פסולין באדם כשרין בבהמות ופרישנא בגמ' כושי אוכמא גיחור סומקא לווקן חיורא כיפח גיבח [שם הגי' גבוה] וכדאמר רב פפא אריכא שמופא מניא ננס ידוע הוא בלשון חכמים שהוא הקצור בקומה :

כטרפא

מסורת השס

כטרפא דטריף. דבר שהוא מסר וסתמוהו מגופו שעשאוהו כגוש ומתחזי כאכה בקורנס טרפא דטריף מוכה בהכאות כמו בילה *מרופה. ל"ת דמתחזי כדטרפא מטרף נדבך יחד ועשאו סניפין כמין חיבור: והאי דאחזלא. עיש אחר כימה: דאמרה לה הב לי בני. שני כוכבים שלי: וגליהדב. לכימה קורין בלעז גוהא. כלשון קורין רעידת האדץ גוהא: תוכא קמיה. בעל תוב של עשות שעושה כשוף בעשות השם. טמיה עשות ודומה לו במסכת כלים בית מלא טמיה ופי' רב האי מלא טמיה בית שהוא מלא עשות והבית רחיה על זה מברכתים רבה דקתני תדריטם שמיק טמיה דהייט שמיק עשות ואין לפרש תוב טמא שמין זה הלשון: גנח גוהא. ונגעם ופרעם כלומר עדשעשה האדץ מלא מלא. גנח גוהא מדא מילתא היא וכן הלשון: גוהא גוהא מיבעי ליה. שני פעמים היה לו להזדעזע כנגד שני דמעות: סופק כפיו. ומלותו קול מזדעזעת האדץ שמליו שכפיו סופק שנאמר "גם אני אכה כפי אל כפי" (יחזקאל כא): תנחה מתחנה. ומלותה לשנה מרעיד הקרקע ומליו שמתחנה שנאמר "והניחותי חמתי בכם" (יחזקאל ה) כביכול כאדם שיש לו חימה ומתחנה ומשכחה דעתו ועושה לו נחת רוח: והנחמתי. לשכח על הרעה שעשיתי להן: סידד כדולכים יענה. שלוכך וטופח בראקוט: והאדץ הדום רגלי. כעון שדמה תחה כסא הכבוד ומניע בעשו עד לאדץ שהיא הדום רגליו: ענני בגלגלא. עשניס מתחופפין ומתחככין ושמע הקול לעון אחר השניס פוגעין בגלגל ומשגלגלים עם הגלגל בעל כרחם ולשון הקול הייט רעמים: ברקא. ברקים של אש: ומשבר גזיזי דכרזא. ולשון הקול הייט רעמים. גזיזי גלגיי"ם מחיכות של ברד: מלמולי מחלחלי. עשני ומשב זיקא עלייהו והייט רעמים: מנחמי עשני. סומות השניס: זעפא. סופמורבי"ל: ברקא. לישנא זיזי לשון מבריק נהר: ברקא יחידאה. שלא הבריק אלא פעם אחת: וברקא חיורא וברקא ירוקתא כולהו קשיין. שלשה של ברכה: דסלקן חדא לאפי חברתה. שעשה עשניס פוגעים זה אח זה: עגן בקר. שני בקר קבוע: כד מפקתא בני מערבא בר תמרא מוך שקוך וגו'. אם כשאפקתא ללמיך בבקך יריך לך מעך לך אני לומר ממר ההולך ממקום למקום להביא הכוחה מוך שקוך וגו' כשל שקך מחציך ומיזן עליו ולא תלך חנה וחכה להביא הכוחה לפי שהיו החניס בדול כשיבא. ר"ת דקשר בעיבא. שני עבה לו מוב כי ירד גשם רב: הא דקשיר בעננא. שני קלוע הוא שני עשן בקר שלין בו ממש: לריך שיפול על פניו. לפי שהוא מרחם כבוד ה': כרוך ורמי. כשולמו "ברוך עושה ברחמים" וברוך שכחו מלא עולם" כרוך ומני כולם שמי ברכות הללו: על ההריס. לא מני לברוכי מלא עולם שלין במקום אחד אלא כל אחד ואחד במקומו: לומר ברוך עושה ברחמים. שכך היתה בריימו ואחר כך כשהיו עניים: לחמחנא. רוח נפוחים: בחקופתה

[שבת פ:]

[ברכות נד.]

*על הרחמים לומר שכחו וגבורתו מלא עולם. ירושלמי מפני: כשבאים בזעם אבל כשבאין בנחת לומר ברוך עושה ברחמים: הלבך נימריניהו לתרוייהו. לומר ר"י דלין חותמין בברון בברכה זו והיכי מברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם נאמן בבריתו וקיים בשבועתו וזוכר הברית:

רבא אמר האם מברך שכחו וגבורתו מלא עולם ועושה מעשה בראשית. פי' לומר לו האי לו האי לישה שילה וכן פירש רב אלפס: *הלבך נימריניהו לתרוייהו. רוב ההודאות ואל ההודאות. לפיכך הקנו בשאבא אחר סיום הברכה ברוך אתה ה' אל מלך גדול בשבועות אל ההודאות: הטוב

[מגילה יג: ר"ה לב. קדושין ה.]

[ברכות נד: ר"ה לב. מגילה יג.]

[שיין לעיל בשאבא ה"ד]

ם אבנר מיי' פ"י מהלכות ברכות הל' יד סמג עשין כו טוש"ע או"ח סי' רכו סעיף ג: מא ה מיי' שם הלכה פז סמג שם טוש"ע או"ח סי' רכו סעיף ג: מב ו מיי' שם הלכה יד טו וסמג שם טוש"ע או"ח סימן רכו סעיף ג: שיין מעיל [מגיאה יג: ר"ה כה קדושין ה.]

רב קטינא הוה קאזיל באורחא כי מטא אפתחא דבי אובא טמיא נגח גוהא אמר מי ידע אובא טמיא האי גוהא מהו רמא ליה קלא קטינא קטינא אמאי לא ידענא בשעה שהקב"ה זוכר את בניו ששרויים בצער בין אומות העולם מוריד שתי דמעות לים הגדול וקולו נשמע מסוף העולם ועד סופו והיינו גוהא, א"ר קטינא אובא טמיא כדיב הוא ומיליה כדיבין אי הכי גוהא גוהא מיבעי ליה! ולא היא גוהא גוהא עביד והאי דלא אודי ליה כי היכי דלא ליטעי כולי עלמא אברתיה, ורב קטינא דידיה אמר סופק כפיו שנאמר יוגם אני אכה כפי אל כפי והניחותי חמתי רבי נתן אומר אנחה מתאנח שנאמר יהניחותי חמתי בם והנחמתי" ורבנן אמרי בועטת ברקיע שנאמר יהידד כדורכים יענה אל כל יושבי הארץ" רב אחא בר יעקב אמר דוחק את רגליו כדורכים יענה אל כל יושבי הארץ" רב אחא בר יעקב אמר דוחק את רגליו ורתת כסא הכבוד שנאמר יכה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי: ועל הרעמים: מאי רעמים אמר שמואל ענני בגלגלא שנאמר יקול רעמך בגלגל האירו ברקים תבל רגזה ותרעש הארץ" ורבנן אמרי ענני דשפכי מיא להדדי שנאמר ילקול תתו המון מים בשמים" רב אחא בר יעקב אמר ברקא תקיפא דבריק בעננא ומתבר גזיזי דברזא רב אשי אמר ענני *חלחולי מחלחלי ואתי זיקא ומגשב אפומייהו ודמי כזיקא על פום דני ומסתברא כרב אחא בר יעקב דבריק ברקא ומנחמי ענני ואתי מטרא: ועל הרוחות: מאי רוחות אמר אביי זעפא ואמר אביי גמירי דזעפא תרתי שעי חזינן דהוי? הדוא דאתחולי ביממא ואמר אביי גמירי דזעפא תרתי שעי לא קאי לקיים מה שנאמר ילא תקום פעמים צרה" והא קא חזינן דקאי דמפסיק ביני ביני: ועל הברקים אומר ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם: מאי ברקים אמר רבא ברקא ואמר רבא ברקא יחידאה וברקא חיורא וברקא ירוקתא ועני דסלקן בקרן מערבית ואתיין מקרן דרומית ותרתי ענני דסלקן חדא לאפי חברתה כולהו קשיין למאי נפקא מינה למבעי רחמי והני מילי בלילא אבל בצפרא לית בהו מששא *אמר רבי שמואל בר יצחק הני ענני דצפרא לית בהו מששא דכתיב יוחסדכם כענן בקר וגו'" א"ל רב פפא לאביי האי אמרי אינשי כד מפתח בבי מיטרא בר חמרא מך שקך וגני" לא קשיא הא דקטר בעיבא הא דקטר בעננא" אמר ר' אלכסנדרי אמר ר' יהושע בן לוי לא נבראו רעמים אלא לפשוט עקמומית שבלב שנאמר יהאלהים עשה שייראו מלפניו" ואי"ר אלכסנדרי אמר ר' הרואה את הקשת בענן צריך לישפוך על פניו שנאמר יכמראה הקשת אשר יהיה בענן וגו' ואראה ואפול על פני *לייטי עלה במערבא משום דמחזי כמאן דסגיד לקשתא, אבל ברוכי ודאי מברך מאי מברך "ברוך וזכר הברית" במתניתא תנא" ישמעאל בנו של ר' יותן בן ברוקא אומר נאמן בבריתו וקיים במאמרו" א"ר פפא הלכך נימריניהו לתרוייהו "ברוך וזכר הברית *ונאמן בבריתו וקיים במאמרו: על הדרים ועל הגבעות: אמר כל הני דאמרן עד השתא לאו מעשה בראשית נינהו והכתיב "ברקים למטר עשה" אמר אביי לרוך ורחני רבא אמר "הרחם" מברך תרתי ברוך שכחו מלא עולם ועושה מעשה בראשית הכא "עושה מעשה בראשית" איכא "שכחו" מלא עולם" ליכא. אי"ר הרואה רקיע בטהרתה אומר "ברוך עושה *"בראשית" אימתי" אמר אביי כי אתא מטרא כולי לילא ובצפרא אתא אסתנא ומגליא להו לשמיא ופליגי דרפרם בר פפא א"ר חסדא דאמר רפרם בר פפא א"ר חסדא מיום שחרב בהמ"ק לא נראית קשת בטהרתה שנאמר "אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם": ת"ר

[שיין לעיל בשאבא ה"ד]

[מגילה יג: ר"ה כה קדושין ה.]

נוסחא
לעזות - כיזית אחרת

נוסחא
ה. רוחות
ב. רוחות
פי' מלוניו קמא
ג. ברקים

נוסחא
הקשת את הקטת
מאגנה

= מיאמרות של ר' אלכסנדרי
◇ ברכות הראיה עד הגיה בגמרא בתו"ת פי' נאמן בלא ואמן [ניל נאמן בלא ואמן פ"ק ה]

עין משפט נר מצוה

תנו רבנן הרואה חמה בתקופתה לבנה [א] בגבורתה וכוכבים במסילותם ומזלות כסדרן אומר ברוך עושה בראשית ואימת הוי אמר אביי כל כ"ח שנין והדר מחזור ונפלה תקופת ניסן בשבתאי באורתא דתלת נגהי ארבע: ר' יהודה אומר הרואה הים וכו': לפרקים עד כמה אמר רמי בר אבא א"ר יצחק עד שלשים יום ואמר רמי בר אבא א"ר יצחק הרואה פרת אגשרא דבבל אומר ברוך עושה בראשית והאידנא דשניוה פרסאי מבי שבור ולעיל רב יוסף אמר מאיהי דקירא ולעיל ואמר רמי בר אבא הרואה דגלת אגשרא דשביסתנא אומר ברוך עושה בראשית מאי חדקל א"ר אשי שמימיו חדין וקלין מאי פרת שמימיו פרין ורבין ואמר רבא האי דחריפי בני מחוזא משום דשתו מיא דדגלת האי דגיחורי משום דמשמשי ביממא והאי דנײדי עינייהו משום דדיירן בבית אפל: על הגשמים כו': על הגשמים הטוב והמטיב מברך והא"ר אבהו ואמרי לה במתניתא תנא מאימתי מברכין על הגשמים משיצא חתן לקראת כלה מאי מברכין אמר רב יהודה מודים אנחנו לך על כל טפה וטפה שהורדת לנו ורבי יוחנן מסיים בה הכי אילו פינו מלא שירה כים וכו' אין אנו מספיקין להודות לך ה' אלהינו עד תשתחוה [ב] בא"י רוב ההודאות רוב ההודאות ולא כל ההודאות אמר רבא אימא האל ההודאות א"ר פפא הלכך נימרינהו לתרוייהו רוב ההודאות והאל ההודאות ואלא קשיא ל"ק הא דשמע משמע הא דחזא מחזי דשמע משמע היינו בשורות טובות ותנן על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב אלא אידי ואידי דחזי מחזי ולא קשיא הא דאתא פורתא הא דאתא טובא ואב"א הא והא דאתא טובא ולא קשיא הא דאית ליה ארעא הא דלית ליה ארעא, אית ליה ארעא הטוב והמטיב מברך והא (תנן) בנה בית חדש וקנה כלים חדשים אומר ברוך שהחיינו והגיענו לזמן הזה [ג] שלו ושל אחרים אומר הטוב והמטיב לא קשיא הא דאית ליה שותפות הא דלית ליה שותפות והתניא קצרו של דבר על שלו הוא אומר ברוך שהחיינו וקיימנו על שלו ועל של חבירו אומר ברוך הטוב והמטיב וכל היכא דלית לאחרינא בהדיה לא מברך הטוב והמטיב והתניא אמרו ליה ילדה אשתו זכר אומר ברוך הטוב והמטיב התם נמי דאיכא אשתו בהדיה דניחא לה בזכר ת"ש מת אביו והוא יורשו בתחלה אומר ברוך דיין האמת ולבסוף הוא אומר ברוך הטוב והמטיב התם נמי דאיכא אחי דקא ירתי בהדיה ת"ש שינוי יין א"צ לברך שינוי מקום צריך לברך וא"ר יוסף בר אבא א"ר יוחנן אע"פ שאמרו שינוי יין א"צ לברך אבל אומר ברוך הטוב והמטיב התם נמי דאיכא בני חבורה דשתו בהדיה: בנה בית חדש וקנה כלים חדשים וכו': א"ר הונא לא שנו אלא שאין לו כיוצא בהן אבל יש לו כיוצא בהן א"צ לברך ור' יוחנן אמר [ע] אפילו יש לו כיוצא בהן צריך לברך מכלל

הטוב והמטיב. אבל אשינוי לחם ואשינוי בשר אין מברכין הטוב והמטיב דדווקא איין דאית ביה תרתי לסעיד ומשמח מברכין הטוב והמטיב אבל בשר ולחם לא ופרשב"ם בערבי פסחים (דף קא: ושם) דדוקא כשהאחרון משובח מברכים הטוב והמטיב אבל בכיוצא בו לא (אך) בירושלמי דכילד מברכין א"ר אבא בר רב הונא צריך לברך על יין חדש וישן, שינוי יין א"צ לברך, שינוי מקום צריך לברך היסח הדעת כשינוי מקום משמע דוקא כשהאחרון ישן דעדיף טפי ור"ת פי' דאפי' אין האחרון חשיב רק שלא ישתנה לגריעותא יותר מדאי (א) ומסיים בה: רבי על כל חבית וחבית שהיה פותח היה מברך הטוב והמטיב ומשמע דלא קפיד אם האחרון משובח ואם לאו אע"ג דישן אידכר בסוף מ"מ כימא דרבי פליג עליה ולפרשב"ם יעמידנה להך דרבי במסופק אם האחרון טוב ומספק היה מברך על כל אחד שמא משובח הוא, אך ר"ת מפרש דעובדא דרבי בא (לחלק) כדפי' ר"ת דהוא דחדש וישן מיירי בברכת בורא פרי הגפן דומיא דשינוי מקום דבתר הכי, אבל לא מצינו כן בגמרא שלנו:

התם דאיכא בני חבורה דשתו בהדיה. וה"ה אם אשתו ובניו עמו אבל יחיד לא ואפילו שהחיינו אין מברך יחיד על שינוי יין דלא אשכחן יחיד שמברך שהחיינו רק אחדשה וכן כל פרי חדש כשאכלו מברך שהחיינו כדאמרינן בסוף בכל מערבין (עירובין מ:): **ורבי** יוחנן אמר אפי' קנה כיוצא בהם. והלכתא כר' יוחנן אליבא דלישנא בתרא אפילו קנה והדר קנה שהיו לו כלים חדשים כיוצא בהן צריך לברך דקי"ל כרבי יוחנן לגבי דרב מכ"ש דלגבי רב הלכתא כוותיה ואומר ר"י דוקא בבגדים חשובים דומיא דבית חדש נקט כלים חדשים אבל שאינם חשובין כ"כ כמו מנעלים ואנפליאות וחלוק וכיוצא בהן אין צריך לברך. בירושלמי: א"ר חייא בר אבא לא סוף דברים חדשים אלא אפי' שחקים כאילו חדשים הן ר' יעקב בשם רבי חייא בר אבא אמר קנה אומר שהחיינו, ניתן לו אומר הטוב והמטיב, לבש בגדים אומר מלביש ערומים, ול"פ בגמרא שלנו דלא אשכחן הטוב והמטיב אלא בדאיכא אחרינא בהדיה:

בתקופתה. מקום שהיא חוזרת שם לתחלת היקפה היא שעת תליית המאורות ומאז התחילה להקיף ולשמש: ואימת הוי. אחמה בתקופתה קאי: כל כ"ח שנים. של תקופת ניסן שבסוף כ"ח כשחוזר מחזור גדול של חמה להיות תקופה נופלת בשעת תליית המאורות בשבתאי היא שעה תחלת ליל ד': באורתא דתלת נגהי ד'. שהעריב שמשו של ג' בשבת ויתחיל ליל ד': נגהי. ליל כדאמר בפסחים בשמעתא קמייתא (דף ג.) דאיכא דוכתא דקרו ללילא נגהי: שבתאי. שם שעה ראשונה של ליל ד' שבאותה שעה נתלו מאורות ושבע שעות הן וחוזרות חלילה של"ם חנכ"ל תמלא בהקף סדרן של עולם סימני שעות תחלת הלילות כלנ"ש חל"ס מולאי שבת כוכב. תחלת ליל ב' לדק. תחלת ליל ג' נוגה. תחלת ליל רביעי שבתאי. תחלת ליל ה' חמה. תחלת ליל שני לבנה. תחלת ליל שבת מאדים. וסדר תחלת הימים כעלות השחר חל"ס כלנ"ש ותקופה מושכת מחברתה ז' שעות ומחצה כלומר מתאחרת אחר היום והשעה שנפלה בה חברתה ז' שעות ומחצה הרי שלשים שעות לארבע תקופות הרי יום ורביע לשנה. לד' שנים חמשה ימים למדת שאין תקופה נופלת בתחלת הלילה אלא לסוף ד' שנים שהוא מחזור קטן וז' מחזורים קטנים למחזור גדול וסימניך דב"ז הגא"ו הרי שאינה באה לתחלת ליל ד' אלא מכ"ח שנים לכ"ח שנים בראש כל מחזור קטן באה לתחלת הלילה ובראש מחזור הגדול באה לתקופה הראשונה שהוא תחלת ליל ד': אגשרא דבבל אומר ברוך עושה בראשית. קים להו שלא נשתנה פרת מהלוכו ע"י אדם משם ולמעלה אבל משם ולמטה הסיבוהו בני אדם דרך אחרת: והאידנא דשניוה פרסאי. מלמעלה לגשר אין מברך עליו עושה בראשית אלא מאיהי דקירא ולעיל איהי דקירי שם מחוז שהוא על הפרת: חדין. חריפין מיא וקלין לשקול במאזנים וטובים לשתות שאין מכבידין את הגוף: ה"ג והאי דגיחורי משום דמשמשי ביממא לפיכך בניהן אדומין כאדמומית היום רו"ש בלעז: דנײדי עינייהו. עיניהם נדים ונעים: משיצא חתן לקראת כלה. שהמים קבולין על הארץ וכשהטפה נופלת עליהן טפה תחתונה בולטת לקראתה: שמע משמע. שבשרוהו לאמר ירדו גשמים בלילה אומר הטוב והמטיב: אתא פורתא. מודים אנחנו לך: אתא טובא. הטוב והמטיב: אית ליה ארעא. הטוב והמטיב שהטיב לו: (בנה בית חדש [ד]. שכולו שלו אומר שהחיינו: שלו ושל אחרים. הטוב והמטיב:) ה"ג (והתנן) בנה בית חדש וכו' לא קשיא הא דאית ליה שותפות הא דלית ליה שותפות ול"ג אלא הא והא דאית ליה ארעא וה"פ תירוצא דשנינן קאי בדוכתיה מודים אנחנו לך בדלית ליה ארעא הטוב והמטיב בדאית ליה ודקא קשיא לך בנה בית חדש אומר שהחיינו לא קשיא ההוא דבנה בית חדש שאין לו שותפות בה ועליה מברך שהחיינו אבל גשמים בדאית ליה ארעא טובה שיש לו שותפות בה היא שהרי כל מי שיש לו קרקע שותף עמו בטובה זו: והתניא. בניחותא: קצרו של דבר. [ה] כלומר כללו של דבר: ולבסוף הוא אומר הטוב והמטיב. על בשורות הירושה שנשארה לו ירושה מאביו שכן בשרוהו מת אביו וירשו כלומר הניח נכסים: שינוי יין. שתה יין בסעודה והביאו לו יין אחר טוב מן הראשון אין צריך לברך בורא פרי הגפן: שינוי מקום. יצא מכאן והלך לבית אחר והביאו לו יין: ר"י אמר אפילו יש לו כיוצא בהן. מירושה הואיל ולענין קניה חדש היא אנלו צריך לברך: דקנה

רב נסים גאון

על הגשמים ועל בשורות טובות הוא אומר ברוך הטוב והמטיב. גרסי' בגמ' דבני מערבא מה ראו לסמוך בשורות טובות לירידת גשמים ר' ברכיה בשם ר' לוי על שם מים קרים על נפש עיפה ושמועה טובה וגו' ועיקרה בבראשית דר' אושעיא [illegible]

אשר יצר לח"ל בחכמה. בהגהות מ"ויברא לנו חללים חלולים" ל"ר בן "בחכמה" שהתקין מזונותיו "נתת"כ ברוחו היינו דלמר בסנהדרין בס"ש לחד דיני ממונות (דף לח.) לכך נברא בערב שבת כלי שיכנס לסעודה מיד ועי"כ יסדו לתפר לח החדש בחכמה: **המפליא** לעשות. משום דלמרינן בס"ר "ונתן בלבו" לתפר לח החדש ועשה נפלאות לתפר לחלים לבדך לחדם עושה גחל לפילו יש בו נקב לחד מלא לחמש סדקים. הרוח יולא ולילו יכול לעמוד בו (ייו) והקב"ה ברח נקבים נקבים בחדם ועומד הרוח בחילו יולא ממנו: **רבי שמעון** קול ברנעולא לומר ברוך שנתן לשכוי בינה להבחין. והוח הדין לפילו כי לח שמע לחין ברכה זו חלא להבחנה על ילחת התורה שברנעול מבחין והוח נהנה מן החור: **רבי פרים** סורבת על ריפיה. וה"ה לכל כובע לולכל כפוי ודוקא כשנהנה שכל לח לילו נהנה כגון שהוח שוכב על מטתו לח יכול לומר זו וגלת מלכים ערומים וגלת ברכות ביולת בהן כיון שלח נהנה כדשמעת בפרק שלשי דמגילה (דף כד:) גבי "מי שלח רלה מחורות מימיו" דכולי עלמא בפי שיטכה מן התורה: **אשר** קדשנו במלותיו וצונו להניח תפילין. כיון דתחלת הנחתו בזרועו יש לברך "להניח" לבל בשל ראש מברך "על מלות" ולח "להניח" שכבר התחיל והניח לחד מהם וכפ"הקומן (מכחות ה. ושם) תמר "לח שם מברך שם, שם מברך שתים" דעל שתי התפילין קלתר דמברך ברכה לחת על שתיהן בלח שם בינתים, ודוחק לומר דלח חוזרנו שתי ברכות להניח ועל מלות חלא חחת כשמת. ועבר עבירה. לכן פר"ח דעל של ראש שהיא גמר מלוה ועיקר דיש בה ד' בתים וש"ך מברך "על מלות" לבל שם חוזר ומברך שתים על של ראש וכן בשימושה רבא דנחוצים, ולפר"ח גבי "שם מברך שתים" שם יניח של ראש לבד [דחין מעכבין זה חת זה] מברך שתים על של ראש בלבד ומה שלח הזכיר הגמ' "על של ראש בלבד מברך שתים" לפי שחין לריכות כלל להניח זה בלח מה דתפילין בי כך מנו שכיחי (ב"מ ד' כח:) וכן פי' רבינו שם בשמועתו וכן רבינו חלחנן בשלר תקון תפלה שלו כתב כן: וכל מעשיו ויהי רצון מלפניך ה' אלהי שתרגילני בתורתך ובקני במצותיך ולל תביאני לא לידי חטא ולא לידי עון ולא לידי נסיון ולא לידי בזיון וכוף את יצרי להשתעבד לך ורחקני מאדם רע ומחבר רע ודבקני ביצר טוב ובחבר טוב בעולמך ותנני היום ובכל יום לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי ותגמלני חסדים טובים ברוך אתה ה' גומל חסדים טובים לעמו ישראל: חייב אדם לברך כ: מאי "חייב לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה" אילימא כשם שמברך על הטובה "הטוב והמטיב" כך מברך על הרעה "הטוב והמטיב" והתנן על בשורות טובות אומר הטוב והמטיב על בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת אמר רבא לא נצרכה אלא לקבולינהו בשמחה אמר ר' אחא משום ר' לוי מאי קרא? חסד ומשפט אשירה לך ה' אומרה. אם חסד אשירה ואם משפט אשירה רבי שמואל בר נחמני אמר אחא אמר: זה אהלל דבר, בה' אהלל דבר" זו מדה טובה, באלהים אהלל דבר" זו מדת פורענות, רבי תנחום אמר אחא: כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא צרה וינון אמצא ובשם ה' אקרא" ורבנן אמרי אחא: "ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך" אמר רב חנוא אמר רב משום רבי מאיר וכן תנא משמיה דר' עקיבא: לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב, בית בלילא אתא גייסא שבייה למתא אמר להו- לאו אמרי לכו כל מה שעושה הקדוש ברוך הוא הכל

מסורת השים

* [ניתן נעי. קלי ין תענית כה, ושם בגמ' ברכות ס"ג]

עין משפט נר מצוה

פא א ב מיי' פ"א מהל' תפלה הלכה ה סמג עשין יט טושיע ח"ח סי' ג סעיף ג: פב ג ד מיי' ופמג שם טושיע ח"ח סי' מו סעיף ג: פג ה מיי' שם הלכה ג ו סמג שם טושיע ח"ח סי' ס' לקט סעיף ג: פד ז ח מיי' שם סל' ג ד ו סמג שם טושיע ח"ח סי' מו סעיף ג: פה ח מיי' פ"ג מהל' מילות ניעים הל' ח סמג שם טושיע ח"ח סי' ס' סעיף ה: פו ט מיי' פ"ד מהל' תפלין הל' ד סמג עשין כה טושיע ח"ח סי' כה סעיף ה: סו י מיי' שם טושיע שם סעיף ו [ובפמיף ה כתב]: סח כ מיי' פ"ו מהל' תפלה הלכה ד סמג עשין יט טושיע ח"ח סי' ד סעיף ג ופי' מו סעיף ה: סט ל מיי' פ"י מהל' ברכות הל' ג סמג עשין כו טושיע ח"ח סי' רכה סעיף ג: ע מ טושיע ח"ח סימן לל סעיף ה:

הגהות הגר"א

[ה] גמ' לעמוד לפניך. ג"ב לחתי' שפה ה': [ו] שם ומן תלקי כו' נ"ב זו היא תוספת על ר"ש גחון:

נוסח/מנהג ברכות השחר

מקורות לקבל בשחרית עם עשרות נוספות

מנהג ב' מאורות על ר' יהושע מעשה ר' עקיבא ורחמנא וכו' כל מאי דעביד ר' חנינא = לשם

[באלהים אהלל דבר בה' אהלל דבר בך אקלס בקב"ה וכן נרך לנוסח ספרים על נסן]

[מנחות לו.]

[ניכפס כה"ך וכ"מ חלילים ועי' ב"י ד"ה ו"מ]

[פירוש תמלת ברכה"י לעיל מז. ד"ה מילו]

[לעיל נה. ושם]

[מי' ברלית פירושו] [ממ"ש על סנהדרין בזכרים סכ:]

[תענית כה.]

הכל לטובה. תילו היה בר דלוק היה הגייס רואה אותו, ותילו היה החמור טועה או המרגנול קורעת היה הגייס בא ומודיע לו: והא קמחזין דמזקא. שמזקא: לוי לי מיניה. לוי לי מילתא. שני פרלטין: דו פרלטין. שני פרלטין ברלין אחד מהם מלפניו ואחד מלאחריו וגולחו נמנים ועשה מן האחד חוה: לחמור וקדם לרחני. לשון קורה דהיינו שני פרלטין: זכר ונקבה ברלחם. משמע מתחלת ברייתם הרי הוו: היינו דכתיב ויבן. שהיה נראין כבין: מתי ויבן. והלא כבר נעשה: כדי לקבל את הפירות. שהם יהיה קלר מלמעה ורחב תורה אור

מסורת השים

מלמעלה מהא דתכתיב דוחפה את הכתפים מלמעלה לכאן ולכאן שהמשא מכביד עליהם: שוכבין. משתדל בחופתו וכזיווגו: ולמ"ד פרלוף. ומתחלתו היה מלד אחד זכר, ונקבה מלד אחר: כי מינייהו שני בריסת. לזכר פרלוף היה מהלך לפניה: לפי. היה לשמו. גגלי הדבר: נודמנה לו על הנשר. לשת לים והיה לפניו: יסלקנה לצדדין. עד שיעבור לפניה: לחורי לשה בנשר. לחורי לשה לים [עירובין יח.] מגבשת בגליה מפני המים וזה מהחכל בה: יל ליל לת יקה רע. לפי שהיו כשהה רבינו שקבל תורה מימיו של הקב"ה לת יקה רע וקבל שכרה מלשה: [שם ע"ש כמה שימוים] עם התרן. תלמידי חכמים שלת למד משנה זו שמינו לת יהלך לדם לחורי לשה ולפי שהיה לשה: ולמאי דקלמר רב נחמן. שהלך לחרייה ממש לם כן לפי שהיו בי רב עם תינוקות של בית רבן נמי לת קרל: בשעה שהלבור מתפללים. רבן נמי לת קרל: [מכלן עד לבסוף נתקלל בתוך אדום ליפה] [מגילה כה. ע"ש] ויבן. לין כלן נגלי דמוכחת מילתל דהלי לת נכנס מפני הכבוד: ולי לרבי מידי. לין כלן נגלי דמוכחת מילתל דהלי לת נכנס מפני הכבוד: יביט. לשון הבטעטועים כל מקום מקרים מעלה רמיזה ומבטעטועים: מטלם. לשון חמה דרים ניה: כליום יועלות. לם הלב עשה כן: והלב מבין. מה יש לו לעשות לם יסמע לעלם הכליות יועלות שלמר לו ומבין שהכליות יועלות שלמר (תהלים סג) לבדך לת ה' לשר יעלני לף לילות יסרוני כליותי' ומבין שהלב מבין שלמר (יסעיה ו) "ולבבו יבין": לשון מחמך. הדבור להוליל מפיו: ופפה. שם השפתים גומר ומוליאו: מוחכת

[עירובין יח. ע"ש ועי' תוס' שם ד"ה ואמר]

[כתובות ח. ע"ש ועי' ע"ז ד:] [עירובין יח. ע"ש ועי' ע"ז ה:]

[שבת נה. עי' תוס' עירובין יח. ד"ה ואפילו ויש לו בידו תורה ומעשים טובים כמשה רבינו לא ינקה מדינה של גיהנם שנאמר "יד לליד לא ינקה]

[עי' תוס' עירובין יח. ד"ה אחרי]

[מגילה כה. ע"ש]

[שופטים יג, ד]

[מלכים ב ד]

[מלכים כד]

[נעיל מ:]

[מלכים א יט]

[מלכים ד]

[מלכים א]

[תולין יח. שבת נג:]

וכל הטובר לחורי לשה בנהר לין לו חלק לעוה"ב. פי' לם רגיל בכך לפי שיבת לידי נלוף ושופו יורד לניהם: אלא מעתה גבי מלקה דכתיב ויל מלקה לחיך לחתה וגו'. שכוש הוא שלין פסוק זה בכל המקום ול"ג ליה*: ר"ע

[עי' מהרש"ל הגיהמ שכבית נשם ינקה ס' שופטים שלא ע"ש ועי' שבת נה. ע"ש]

[עמ"ש בס"ד על הגליון בעירובין יח.]

[מהנך בתלמים כ' התי' חסות ל' ב' ולרות אין היה נראה אלא בשעת ירידתו ב) בגון ג) נלה]

[תענית טו: ע"ש]

[בתענית לישה פסוק אחר]

הכל לטובה: ואמר רב חנא אמר רב משום ר' מאיר לעולם יהיו דבריו של אדם מועטין לפני הקב"ה שנאמר °אל תבהל על פיך ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלהים כי האלהים בשמים ואתה על הארץ על כן יהיו דבריך מעטים": דרש רב נחמן בר רב חסדא מאי דכתיב °וייצר ה' אלהים את האדם" בשני יודי"ן? שני יצרים ברא הקב"ה אחד יצר טוב ואחד יצר רע מתקיף לה רב נחמן בר יצחק, אלא מעתה בהמה דלא כתיב בה "וייצר" לית לה יצרא והא קא חזינן דמזקא ונשכא ובעמא? אלא כדר"ש בן פזי דאמר *ר' שמעון בן פזי אמר ר' יהושע בן לוי מיצרי אי נמי כדר' ירמיה בן אלעזר דאמר ר' ירמיה בן אלעזר דו מאי "אחור וקדם צרתני"? כדרבי אמי דאמר ר' אמי אתיך למעשה בראשית: וקדם לפורענות בשלמא אחור למעשה בראשית דלא אברי עד מעלי שבתא אלא וקדם לפורענות פורענות דמאי? אילימא *פורענות דנחש והתניא "רבי אומר בגדולה מתחילין מן הגדול ובקללה מתחילין מן הקטן בגדולה מתחילין מן הגדול דכתיב °"ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא" ולא אלעזר ואל איתמר בניו הנותרים קחו וגו' בקללה מתחילין מן הקטן בתחלה נתקלל נחש ולבסוף נתקללה חוה ולבסוף נתקלל אדם אלא פורענות דמבול דכתיב °ויסח את כל היקום אשר על פני האדמה מאדם ועד בהמה" ברישא אדם והדר בהמה בשלמא למאן דאמר פרצוף היינו דכתיב "וייצר" בשני יודי"ן אלא למאן דאמר מאי "וייצר"? כדר"ש בן פזי דאמר ר' שמעון בן פזי "אוי לי מיוצרי" אוי לי מיצרי בשלמא למאן דאמר פרצוף היינו דכתיב °זכר ונקבה בראם" אלא למאן דאמר זכר ונקבה בראם"? כדר' אבהו דרבי אבהו *רמי כתיב "זכר ונקבה בראם" וכתיב °כי בצלם אלהים עשה את האדם" התם כיצד בתחלה עלה במחשבה לבראת ב' ולבסוף לא נברא אלא אחד בשלמא למאן דאמר פרצוף היינו דכתיב °ויסגור בשר תחתנה" אלא למאן דאמר זכר ונקבה מאי "ויסגור בשר תחתנה"? א"ר ירמיה ואיתימא רב זביד ואיתימא רב נחמן בר יצחק לא נצרכה אלא למקום תחך בשלמא למ"ד זנב היינו דכתיב "ויבן" אלא למ"ד פרצוף מאי "ויבן"? לכדר"ש בן מנסיא *דדרש ר"ש בן מנסיא מאי דכתיב "ויבן ה' את הצלע" מלמד שקלעה הקב"ה לחוה והביאה לאדם הראשון שכן בכרכי הים קורין לקלישתא "בנייתא" דבר אחר "ויבן" אמר רב חסדא ואמרי לה במתניתא תנא מלמד שבנאה הקב"ה לחוה "כבנין אוצר" מה אוצר זה קצר מלמעלה ורחב מלמטה כדי לקבל את הפירות אף אשה קצרה מלמעלה ורחבה מלמטה כדי לקבל את הולד. "ויביאה אל האדם" א"ר ירמיה בן אלעזר מלמד שנעשה הקב"ה שושבין לאדם הראשון, מכאן למדה תורה דרך ארץ שיחזור גדול עם קטן בשושבינות ואל ירע לו. ולמאן דאמר פרצוף הי מינייהו סני ברישא? אמר רב נחמן בר יצחק מסתברא דגברא סני ברישא דתניא *לא יהלך אדם אחורי אשה בדרך ואפי' אשתו, נזדמנה לו על הנשר יסלקנה לצדדין וכל העובר אחורי אשה בגהר אין לו חלק לעולם הבא. *תנו רבנן המרצה מעות לאשה מידו לידה כדי להסתכל בה אפילו יש בידו תורה ומעשים טובים כמשה רבינו לא ינקה מדינה של גיהנם שנאמר °יד *ליד לא ינקה רע לא ינקה מדריגה של גיהנם. א"ר נחמן מנוח עם הארץ היה דכתיב °וילך מנוח אחרי אשתו" מתקיף לה רב יצחק בר נחמן אלא מעתה גבי אלקנה דכתיב "וילך אלקנה אחרי אשתו" וגבי אלישע דכתיב °ויקם וילך אחריה הכי נמי אחריה ממש? אלא אחרי דבריה ואחרי עצתה, הכא נמי אחרי דבריה ואחרי עצתה א"ר אשי ולמאי דקאמר רב נחמן מנוח עם הארץ היה אפי' בי רב נמי לא קרא שנאמר °ותקם רבקה ונערותיה ותרכבנה על הגמלים ותלכנה אחרי האיש ולא לפני האיש. א"ר יותנן אחורי ארי ולא אחורי אשה ולא אחורי עכו"ם אחורי עכו"ם *ולא אחורי בהכ"נ בשעה שהצבור מתפללין לא אמרו אלא דלא דרי מידי ואי דרי מידי ליה לן בה לא אמרו אלא דליכא פתחא אחרינא ואי איכא פתחא אחרינא ליה לן בה לא אמרו אלא דלא רכיב חמרא אבל רכיב חמרא ליה לן בה לא אמרו אלא דלא מנח תפילין אבל מנח תפילין ליה לן בה: אמר רב יצר הרע דומה לזבוב ויושב בין שני מפתחי הלב שנא' °זבובי מות יבאיש יביע שמן חקח ושמואל אמר כמין חמת הוא דומה שנאמר °לפתח חמאת רובץ" ת"ר שתי כליות יש בו באדם: אחת יועצתו למובה ואחת יועצתו לרעה ומסתברא דמובה לימינו ורעה לשמאלו דכתיב °לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו: תנו רבנן *כליות יועצות, לב מבין, לשון מחתך, פה גומר, ושפת מבנים ומוציא כל מיני מאכל, קנה מוציא קול

[מגילה עד לבסוף נתקלל בתוך אדום ליפה]

[פסוקים יח: ע"ש בעירובין יח: ועי' ב"מ נט. ע"ש בהסדר זבחים שנמצא]

[עי' ר"ח ע"ז בדיון הפסוק אחור יקדם...]

[שבת נג:]

ריאה

עין משפט נר מצוה

עא א מיי' פכ"ח מהל' תלמוד תורה הל' ב' כב' סמג לאוין קכו טוש"ע י"ד סי' רמ' סכ"ו ג': ב מיי' פ"ו מהלכות תפלה הל' ג' סמג עשין יט טוש"ע או"ח סי' ס' סעיף ה':

ריאה שואבת כל מיני משקין, כבד כועס מרה זורקת בו טפה ומניחתו, טחול שוחק קרקבן טוחן, קיבה ישנה, אף נעור, נעור הישן ישן הנעור נמוק והולך לו תנא אם שניהם ישנים או שניהם נעורים מיד מת תניא רבי יוסי הגלילי אומר צדיקים יצר טוב שופטן שנאמר °ולבי חלל בקרבי רשעים יצר רע שופטן שנאמר °נאם פשע לרשע בקרב לבי אין פחד אלהים לנגד עיניו בינונים זה וזה שופטן שנאמר °יעמוד לימין אביון להושיע משופטי נפשו אמר רבא כגון אנו *בינונים אמר ליה אביי לא שביק מר חיי לכל בריה ואמר רבא לא איברי עלמא אלא לרשיעי גמורי או לצדיקי גמורי אמר רבא לידע איניש בנפשיה אם צדיק גמור הוא אם לאו אמר רב לא איברי עלמא אלא לאחאב בן עמרי ולר' חנינא בן דוסא: לאחאב בן עמרי העולם הזה ולרבי חנינא בן דוסא העולם הבא: ואהבת את ה' אלהיך: *תניא ר' אליעזר אומר אם נאמר "בכל נפשך" למה נאמר "בכל מאדך" ואם נאמר "בכל מאדך" למה נאמר "בכל נפשך" אלא אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו לכך נאמר "בכל נפשך" ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר "בכל מאדך" *רבי עקיבא אומר בכל נפשך "אפילו נוטל את נפשך" תנו רבנן פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שלא יעסקו ישראל בתורה בא פפוס בן יהודה ומצאו לרבי עקיבא שהיה מקהיל קהלות ברבים ועוסק בתורה אמר ליה: עקיבא אי אתה מתירא מפני מלכות? אמר לו אמשול לך משל למה הדבר דומה לשועל שהיה מהלך על גב הנהר וראה דגים שהיו מתקבצים ממקום למקום אמר להם מפני מה אתם בורחים? אמרו לו מפני רשתות שמביאין עלינו בני אדם, אמר להם רצונכם שתעלו ליבשה ונדור אני ואתם כשם שדרו אבותי עם אבותיכם? אמרו לו אתה הוא שאומרים עליך פקח שבחיות לא פקח אתה אלא טפש אתה ומה במקום חיותנו אנו מתיראין, במקום מיתתנו על אחת כמה וכמה, אף אנחנו עכשיו שאנו יושבים ועוסקים בתורה שכתוב בה °כי הוא חייך ואורך ימיך כך, אם אנו הולכים ומבטלים ממנה עאכ"ו, אמרו, לא היו ימים מועטים עד שתפסוהו לר"ע וחבשוהו בבית האסורים ותפסו לפפוס בן יהודה וחבשוהו אצלו, אמר לו: פפוס מי הביאך לכאן? אמר ליה: אשריך רבי עקיבא שנתפסת על דברי תורה אוי לו לפפוס שנתפס על דברים בטלים. בשעה שהוציאו את ר' עקיבא להריגה זמן ק"ש היה והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל והיה מקבל עליו עול מלכות שמים אמרו לו תלמידיו-רבינו, עד כאן? אמר להם כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה "בכל נפשך" אפילו נוטל את נשמתך, אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו, ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו? היה מאריך "באחד" עד שיצתה נשמתו באחד יצתה ב"ק ואמרה "אשריך ר"ע שיצאה נשמתך באחד" אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה זו *תורה וזו שכרה °ממתים ידך ה' ממתים וגו'? אמר להם "חלקם בחיים" יצתה בת קול ואמרה אשריך ר"ע *שאתה מזומן לחיי העוה"ב: °לא יקל אדם את ראשו כנגד שער המזרח שהוא מכוון כנגד בית קדשי הקדשים וכו': אמר רב יהודה אמר רב לא אמרו אלא מן *הצופים ולפנים וברואה איתמר נמי א"ר אבא בריה דרבי חייא בר אבא: הכי אמר רבי יוחנן-לא אמרו אלא מן הצופים ולפנים, וברואה, ובשאין גדר, ובזמן שהשכינה שורה ת"ר: הנפנה ביהודה לא יפנה מזרח ומערב אלא צפון ודרום ובגליל לא יפנה אלא מזרח ומערב ורבי יוסי מתיר שהיה ר' יוסי אומר לא אסרו אלא ברואה ובמקום שאין שם גדר ובזמן שהשכינה שורה וחכמים אוסרים חכמים היינו ת"ק? איכא בינייהו צדדין תניא אידך הנפנה ביהודה לא יפנה מזרח ומערב אלא צפון ודרום, ובגליל צפון ודרום אסור, מזרח ומערב מותר ורבי יוסי מתיר שהיה רבי יוסי אומר לא אסרו אלא ברואה רבי יהודה אומר בזמן שבית המקדש קיים אסור בזמן שאין בית המקדש קיים מותר רבי עקיבא אוסר בכל מקום רבי עקיבא היינו ת"ק? איכא בינייהו חוץ לארץ, רבה הוו שדיין ליה לבני מזרח ומערב, אזל אביי שדנהו צפון ודרום, על רבה תרצנהו, אמר: מאן האי דקמצער לי אנא כר' עקיבא סבירא לי דאמר בכל מקום אסור:

תניא

שואבת כל מיני משקין. אע"פ שהן נכנסין בכרס דרך הושט הריאה מוללתן ושואבתן מבעד לדופני הכרס: זורקת בו טפה. מרה ומניחתו מן הכעס: שוחק. שחוק: קרקבן. בעוף הוא המסס בבהמה: טוחן. המאכל: אף. החוטם: נעור. מקיצו משנתו: נעור הישן ישן הנעור. שנתחלפה וכאה השינה מן האף והקיבה נעורת: נמוק והולך לו. מתמוגג והולך לו ונמשך למיתה. לשון אחר נעור הישן הקיבה ונמלאו קיבה ואף נעורים שאינו ישן כלל או ישן הנעור ונמלאו שניהם ישנים ואינו נעור כי אם בקושי: ולבי חלל בקרבי. יצר הרע הרי הוא כמת בקרבי שיש בידי לכופו: נאם פשע לרשע וגו'. אמר דוד בקרב לבי יש ואומר אני שהפשע נאם לרשע כלומר שיצר הרע אומר לרשע אל יהא פחד אלהים לנגד עיניך אלמא יצר הרע שופטו עד שמרחיקו שאינו מתפחד מיוצרו: כי יעמוד. הקב"ה: לימין אביון להושיע משופטי נפשו. ש"מ יש לך אדם שיש לנפשו שני שופטים: לא שבק מר חיי לכל בריה. אם אתה מן הבינונים אין לך צדיק גמור בעולם: לרשיעי גמורי. העולם הזה שאין להם בעולם הבא כלום וצריכין ליטול שכרן כאן כגון אחאב שהיה עשיר מאד דקאמר ליה בן הדד כספך וזהבך לי הוא (מלכים א כ): לצדיקי גמורי העוה"ב. שאין להם בעוה"ז כלום כגון רבי חנינא בן דוסא שדי לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת (*תענית כד:): לכך נאמר בכל מאדך. מן החביב עליך: והיה מקבל עליו עול מלכות שמים. קורא קריאת שמע: ממתים ידך ה' ממתים. מידך היה לו למות ולא מידי בשר ודם: מן הצופים. מקום שיכולין לראות משם הר הבית ומשם והלאה אין יכולין לראותו: וברואה. שיכול לראות משם פרץ אם מקום נמוך הוא: ובשאין גדר. מפסיק בינו להר הבית: ובזמן שהשכינה שורה. שבית המקדש קיים: הנפנה ביהודה לא יפנה מזרח ומערב. אחוריו למזרח ופניו למערב ולא אחוריו למערב ופניו למזרח מפני שירושלים בארץ יהודה היא בצפונה של ארץ יהודה בגבול שבין יהודה לבנימין ויש מקרא יהודה הימנה [למזרח] עד סוף ארץ ישראל והימנה למערב עד סוף ארץ ישראל שארץ יהודה על פני כל אורך ארץ ישראל היא מן המזרח למערב כרצועה ארוכה וקצרה ואם יפנה מזרח ומערב יהיה פרועו לצד ירושלים או פרועו שלפניו או פרועו שלאחריו אבל צפון ודרום יפנה ובלבד שלא יפנה כנגד ירושלים ממש בדרומה של ארץ יהודה: ובגליל. שהיא בצפונה של א"י לא יחזיר פניו לצפון ודרום אלא מזרח ומערב: ה"ג וחכמים אוסרין ולא גרסינן בכל מקום: חכמים היינו ת"ק. דאמר לא יפנה ולא מפליג בין רואה ללא רואה בין בזמן הבית בין בזמן הזה: איכא בינייהו צדדים. דיהודה וגליל שאינן כנגד ירושלים ממש-לתנא קמא לצדדין נמי אסירי דהא הנפנה ביהודה קאמר כל יהודה משמע ורבנן בתראי סברי כנגד ירושלים ממש אסור אבל לצדדין מותר דהא אדר' יוסי קיימי דאמר לא אסרו אלא ברואה אבל ברחוק לא, ואפילו כנגד ירושלים ממש ואתו רבנן למימר "וחכמים אוסרים" אפילו שלא ברואה ואפילו בזמן הזה, ומיהו נגד ירושלים, לא: בדר' עקיבא גרסינן בכל מקום הלכך בחוצה לארץ נמי קאמר: הוו שדיין ליה לבני. לבנים שישב עליהן לפנות היו מתוקנים וזקופות על צדיהן, כיצד א' למזרח והשני למערב לבנה אחת לצפון ולבנה אחת לדרום והוא יושב על האחת ונפנה בינתים כמלא הוא נפנה לצפון ודרום ולא היה רוצה לפנות בבבל מזרח ומערב לפי שבבל במזרחה של ארץ ישראל עומדת שלא יהא פרועו לא מלפניו ולא מלאחריו לצד ארץ ישראל: אזל אביי שדנהו לצפון ודרום. לראות אם יקפיד רבו על כך אי סבירא ליה כר"ע דאמר בחו"ל נמי קפדינן עלה דמילתא:

אחר

רבי עקיבא אוסר בכל מקום. מזרח אחוריו ופניו למערב ומסקינן אפילו בחוץ לארץ ומפרש בירושלמי ובלבד שאין שם כותל:

רבא

חמר רבי יהושע וכו'. וביהודה הוה: עד במן. כלומר כל זה העזה פניך כפני רבך שנסתכלת בכל אלו: דשם ושחק. עם תשמי שימה בטלה של רימוי תשמיש: ועשה צרכיו. וטימש מטתו: כלילת שכיחה תכילה. כלומר רעב כמו שלה שמשם משולם שלמה נוהג קלות ראש זה לחתוך: שריף. הומי"ר בלע"ז: שקרובה לפה. שקושר בה תפילין. בזרוע שמאלו: טעמי תורה. גניעות טעמי מקרא של תורה וכיולים וכתוכים בין בניקוד שבספר בין בהגבהת קול ובללול נעימות הנעימה של פשטא ודרגא ושופר מספך מוליך ידו לפי טעם הנעימה תורה אור

רלימי בקולים הבאים מלמד שקראלו: מן הכתבים ומן העקרבים ומן המזיקין. דמתוך לימעו מתנהג בשתת וכשמיקה ולין הכתבים מרגישים להתקנות בו ולפך המזיקין מסין עליו: תלומותיו מיוכבין עליו. שלין המזיקין מכהילין לחומו: קבלה. מסורת ומנהג שקבלנו מרבותינו בבית הכסא: קבלה דיסורי שתיקותא. שלא יבעט ביסורין הבאים עליו: מרביה ליה לימרת. מגדלה לו שם ומלמדתו שהולך עמו תמיד: שעיר. שד של בית הכסא דומה לשעיר ועליהם נאמר (ישעיה יג) ושעירים ירקדו שם: תמנוחא בלקנא. מיגוח בגוון בספל של נחשת ומקרקפו בו מבית והוא נפנה כנגדה מבחון: בסל דמלך. ושעשה רצון יוכיר לריך שימוך. טפי מפני המזיקים. *שמתקנאים השדים בתלמידי חכמים יותר מאחר בני אדם: בוטחת. חלון כנגד מקום שהוא נפנה שם לחבורי הבית: לחבורי הגדר נפנה מיד. ולין לריך להתרחק כדי שלא ישמע מהרו עמודים של מטה לבע לין לריך להתרחק עד כדי שלא ירגישו: רב חסי יחמר וכו' לא גרסינן עד לקמן דמוקי לדלתיה בר נחן בהכי: זועלתין מפתח בית הבד. משמרי מהרות של שמן בית הבד שם הולרכו לפנות יולאים מפתח בית הבד ונפנין לחבורי הגדר שלפני הפתח ולין חוששין שמא בחוך כך יכנס שם הארי ויגע בלמת נפנין לחבורי הגדר מיד: בטהרות הקנו. בשביל שמירת מהרות הקנו בבית הכסא: כמה ירחקו. שומרי מהרות: כדי שיהא רואהו. וליון לחיטו יכול להתרחק יותר על כרחך שם הולרך לפנות יפנה מיוכחת לחיטי דבעי שלא ירחלו: לחקינו בהו רבנן. בשביל שמירתן הקנו בבית הכסא: לבל לרידיה חזי ליה. לבל הוא עלמו שם מבהו יכול לרחות ולא ירחיק: במקום שנפנה ביום. מהרחק מבני אדם בלילה בביום: ינהיג אדם עלמו. לפנות: שחרית. קודם היום: וערבית. משחשכה: כדי שלא יהא לריך להתרחק. שלמת לין מתרחקין בלילה: פנו לי דוכתא. מבני אדם: כדרך שנפנה ביום. לענין פרוע שפה ומפחיים כלחמרינן בפרקי קמחי (פ"ג ד' כג:) ומיושב כלחמרינן לעיל: לקבן זויח. שם יש קבן זויח שמוך לריך להסתלק שם בלילה כביום ולא יפנה בגלוי: משמש. בלרור לו בקיסם לפחות נקביו כלחמרינן בשבת שבת (ד' סג:) לשון אחר משמש המושב שלא יהא מלוכלך ולשון רלשון הגון דת"ל למה לי משום בשפיס תיפוח לי כיון שיושב כבר מלוכלכים בגדיו ומה יועיל משמושו: לא לי לא לי. לא תוכלו לי: לא תחים ולא תחתים. שם שמות בשפיס העשויים ע"י תחטוניות: לא תני ולא מהני. לא כוון ולא מקלמן: לא תרבי דתרבא ולא תרבי דתרבא. ולא מבשפות מבשף זכר ולא מבשפות בשפה נקבה לשון אחר לא תני ולא מהני לא יעלה ולא יועיל עוד מבשפות:

*תניא אמר רבי עקיבא פעם אחת נכנסתי אחר ר' יהושע לבית הבסא ולמדתי ממנו ג' דברים למדתי שאין נפנין מזרח ומערב אלא צפון ודרום *ולמדתי שאין נפרעין מעומד אלא מיושב *ולמדתי שאין מקנחין בימין אלא בשמאל אמר ליה בן עזאי עד כאן העזת פניך ברבך א"ל *תורה היא וללמוד אני צריך

תניא בן עזאי אומר פעם אחת נכנסתי אחר רבי עקיבא לבית הבסא ולמדתי ממנו ג' דברים למדתי שאין נפנין מזרח ומערב אלא צפון ודרום ולמדתי שאין נפרעין מעומד אלא מיושב ולמדתי שאין מקנחין בימין אלא בשמאל אמר לו ר' יהודה עד כאן העזת פניך ברבך אמר לו תורה היא וללמוד אני צריך רב כהנא על גנא תותיה פורייה דרב שמעיה רשח ושחק ועשה צרכיו אמר ליה *דמי פומיה דאבא כדלא שריף תבשילא א"ל כהנא הבא את, פוק דלאו אורח ארעא, אמר לו תורה היא וללמוד אני צריך *מפני מה אין מקנחין בימין אלא בשמאל? אמר רבא מפני שהתורה ניתנה בימין דכריפ שנאמר *מימינו אש דת למו, רבה בר בר חנה אמר מפני שהיא קרובה לפה, ור' שמעון בן לקיש אמר מפני שקושר בה תפילין, רב נחמן בר יצחק אמר מפני שמראה בה מעמי תורה רבי אליעזר אומר מפני שאוכל בה ר' יהושע אומר מפני שכותב בה ר' עקיבא אומר מפני שמראה בה מעמי תורה א"ר תנחום בר חנילאי כל הצנוע בבית הבסא נצול משלשה דברים מן הנחשים ומן העקרבים ומן המזיקין ויש אומרים אף חלומותיו מיושבים עליו. התוא בית הבסא דהוה בטבריא כי הוו עיילי ביה בי תרי אפי' ביממא מתזקי, רבי אמי ורבי אסי הוו עיילי ביה חד וחד לתודיה ולא מתזקי אמרי להו רבנן לא מסתפיתן? אמרי להו אנן קבלה גמירינן קבלה דבית הבסא צניעותא ושתיקותא קבלה דיסורי שתיקותא ומבעי רחמי, אביי מרביא ליה [אמיה] אקנא למיעל בהדיה לבית הבסא, ולרביא ליה גדיא? שעיר בשעיר מיחלף, רבא: מקמי דתיי ריישא מקרקשא ליה בת רב חסדא אמגוזא בלקנא בתר דמלך עברא ליה בוטא ומנחא ליה ידא ארישיה אטר ולא אתורי הגדר נפנה מיד, ובבקעה כל זמן שמתעטש ואין חברו שומע אסי בר נחמ מתני הכי [נ] אתורי הגדר כל זמן שמתעטש ואין חברו שומע ובבקעה כל זמן שאין חברו רואהו מיבעי ליה *ניזקין מפתח בית הבד ונפנין לאחורי הגדר והן טהורין בטהרות הקלו אש"ס *ובמה ירחקו ויהיו טהורין רבי שיהא רואהו שאני אוכלי טהרות דאקילו בהו רבנן ב"ב אשי אמר 'מאי 'כל זמן שאין חברו רואה" דקאמר איסי בר נחן-כל זמן שאין חברו רואה את פרוצו-אבל לדידיה חזי ליה: ההוא ספרנא דנחית קמיה רב נחמן אמר ליה אי צנוע אי לא דתניא אין קורין צנוע אלא למי שצנוע בבית הבסא! ורב נחמן מאי נפקא ליה מיניה? משום דתניא *בשלשה שנפרעין מן המתים כך נפרעין מן הספרנין ומן העונין אחריהן *תנו רבנן איזהו צנוע? זה הנפנה בלילה במקום שנפנה ביום אינו *והאמר רב יהודה אמר רב לעולם ינהיג אדם את עצמו שחרית וערבית כדי שלא יהא צריך להתרחק ורבי רבא ביממא הוה אזיל עד מיל ובלילא א"ל לשמעיה פנו לי דוכתא ברחובה דמתא וכן אמר ליה רבי זירא לשמעיה * חזי מאן דאיכא אחורי לית חבריא דבעינא למפני? לא תימא במקום אלא אימא "כדרך שנפנה ביום, רב אשי אמר אפילו תימא במקום, לא נצרכה אלא לקרן זוית [נופא] אמר רב יהודה אמר רב לעולם ינהיג אדם את עצמו שחרית וערבית כדי שלא יהא צריך להתרחק תניא נמי הכי בן עזאי אומר השכם וצא והערב וצא כדי שלא תתרחק משמש ושב ואל תשב ותמשמש שכל הישוב וממשמש אפי' עושין כשפים באספמיא באין עליו ואי אנשי ויתיב ואח"כ משמש מאי תקנתיה? כי קאי לימא הכי לא לי לא לי לא תחים ולא תחתים לא הני ולא מהני לא תרשי דתרשא ולא תרשי דתרשתא"

תניא

תניא בן עזאי אומר על כל משכב שכב חוץ מן הקרקע,על כל מושב שב חוץ מן הקורה אמר שמואל *שינה בעמוד השחר כאסטמא לפרולא,יציאה בעמוד השחר כאסטמא לפרולא.בר קפרא הוה מזבן מילי בדינרי: "עד *דכפנת אכול,עד דצחית שתי,עד דרתחא קדרך שפוך.קרנא קריא ברומי-בר מזבין תאני תאני,ראבוך זבין".אמר להו אביי לרבנן כי עייליתו בשבילי דמחזיא למיפק ביה בחקלא לא תחזו לא להך גיסא ולא להך גיסא דלמא יתבי נשי ולאו אורח ארעא לאסתכולי בהו.*רב ספרא על לביית הכסא אתא רבי אבא נחר ליה,אבבא אמר ליה "ליעול_מר",בתר דנפק אמר ליה עד השתא לא עיילת לשעיר?ונמרת לך מילי דשעיר? לאו הכי תנן *מדורה היתה שם וביה הכסא של כבוד-וזה היה כבודו:מצאו נעול בידוע שיש שם אדם,מצאו פתוח בידוע שאין שם אדם אלמא לאו אורח ארעא הואי,והא רב ספרא מסוכן הוא *דתניא רבן שמעון בן גמליאל אומר עמוד החזיר מביא את האדם לידי הדרקון,סילון החזיר מביא את האדם לידי ירקון.רבי אלעזר על לבית הכסא אתא

עין משפט נר מצוה
פרה א ב [ירו' נדה פ"ג ה"ג] נ מיי' פי"ח מהל' תפלה הלכה י סמג עשין יט טוש"ע או"ח סי' קמ"ג סעיף ס:
פו ד מיי' פ"ו מהלכות בית הבחירה הלכה ז סמג עשין קפד:
פז ה מיי' שם הלכה ב:
[פי' בערוך ערך אספמא ופי' עוד בשם הערוך ערך שן ו' שפירש בשמעתא מלשון תת שיניכם מלכים ב יח]

הגהות הגר"א
[ה] שם שנכנם לנסכיו להתעלל מוסיר. נ"ב נ"ל כסי"ח מעט וכן בכ"מ בשם הלכה: [ו] רש"י ד"ה כל המיקר כו' תלמוד לומר כו'. נ"ב ונ"ל נמי לה פירש כמ"ש בתמיד למעשה דלה מי:

נוסחא
גירסת הבבלי

על כל מושב שב חוץ מן הקורה. אמר מפול: בתמצמת לפרולא. תניי"ח בלעז שמופיל לברזל כך מופיל לגוף ילילה להפעות: לתכפנת לתכול. שתה הפהה תעכור ממך תתות המתכל וחין המתכל מופיל: עד דתיפתח קדרך שפוך. קודם שתתקנן מפל הוח זה כשתתה לריך לנקביך שפוך ולל תפהה לותם: קרנא קריא ברומי. פס תפמע קול קרן ברומי הוח סימן למפקפי מתיים לקטוח ולהוליך למקום תחר: בר מזכין תתני תתני דתכוך זכין. תס לתן לתיך בניים סהכר לתה כמו למכור תתיני כעוד שים מוכעים: בשבילי. שביל קטן שפוסים בו לפהוח: נחר ליה לתכבא. לידע פס יש שם פדם שכר פוטי"ר בלעז: לתמר ליה. ר' לתא לרב ספרא: עד כאן לא עיילת לשעיר. שתיכן נעופין בניים הכסא: ונמרת לך מילי דשעיר. שתיכך נעוט: לאו הכי תנן. כמסכת תמיד: מדורה היתה שם. בעזרה היסה גדול של חול להתחמם שם הכהנים המסיכים רגליהם בניח הכסא שלריכין טבילה כדתנן במסכת יומת(ז' כח.) כל המיסך [ה] רגליו פטון טבילה: וביח הכסא של כבוד. תלמת לון מספרים בניח הכסא ותת לתרים "ליטול מר": וזוהו סבר. לב ספרת שמהר לומר ליטול מר סבר מסוכן הוח כעמוד החזיר לס יסוב לתחוריו ויחזור העמוד: הדרקון. כרסו נפה: ירקון. כרסו של בהמה:

[פי' תוספות ב"ק לח. ד"ה תלת]
יבמות מג

ההוא *פרסאה,דחקיה,קם ר' אלעזר ונפק,אתא דרקונא שמטיה לברשיה,קרי עליה רבי אלעזר °ואתן אדם תחתיך °אל תקרי אדם אלא אדום: °ואמר להרוג ותחם עליך-ואמר-ואמרתי מיבעי ליה, "ותחם"-וחסתי מיבעי ליה?אמר רבי אלעזר אמר לו דוד לשאול:מן התורה בן הריגה אתה שהרי רודף אתה *והתורה אמרה:בא להרגך השכם להרגו אלא צניעות שהיתה בך היא חמה עליך ומאי היא דכתיב °ויבא אל גדרות הצאן על הדרך ושם מערה ויבא שאול להסך את רגליו תנא גדר לפנים מן גדר ומערה לפנים ממערה להסך-אמר ר' אלעזר מלמד שסכך עצמו כסוכה: °ויקם דוד ויכרת את כנף המעיל אשר לשאול בלט"אמר ר' יוסי בר' חנינא כל המבזה את הבגדים סוף אינו נהנה מהם שנאמר °והמלך דוד זקן בא בימים ויכסוהו בבגדים ולא יחם לו": °אם ה' הסיתך בי ירח מנחה אמר רבי אלעזר אמר ליה הקב"ה לדוד:מסית קרית לי הרי אני מבשילך בדבר שאפי' תינוקות של בית רבן יודעים אותו דכתיב °כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם ונתנו איש כפר נפשו וגו' מיד "ויעמוד ישטן על ישראל וכתיב °ויסת את דוד בהם לאמר לך מנה את ישראל וכיון דמנינהו לא שקל מינייהו כופר דכתיב °ויתן ה' דבר בישראל מהבקר ועד עת מעד מאי "עת מעד" אמר שמואל סבא תתניה דרבי חנינא משמיה דרבי חנינא משעת שחטת התמיד עד שעת זריקתו רבי יותנן אמר עד חצות ממש: °ויאמר למלאך המשחית בעם רב אמר רבי אלעזר אמר ליה הקב"ה למלאך טול לי רב שבהם שיש בו ליפרע מהם כמה תובות,באותה שעה מת אבישי בן צרויה ששקול כרובה של סנהדרין: °ובהשחית ראת ה' וינחם מאי ראה? אמר ליה ראה יעקב אבינו דכתיב °ויאמר יעקב כאשר ראם שמואל אמר אפרי של יצחק ראה שנאמר °אלהים יראה לו השה לרבי יצחק נפשא אמר כסף כפורים ראה שנאמר °ולקחת את כסף הכפורים מאת בני ישראל וגו' לרבי יוחנן אמר בית המקדש ראה דכתיב °בהר ה' יראה",פליגי בה ר' יעקב בר אידי ורבי שמואל בר נחמני חד אמר כסף הכפורים ראה וחד אמר בית המקדש ראה ומסתברא כמאן דאמר בית המקדש ראה שנאמר °אשר יאמר היום בהר ה' יראה": לא יכנס אדם להר הבית במקלו וכו': *מאי "קפנדריא" אמר רבא קפנדריא כשמה ורב חנא בר אדא משמיה דרב סמא בריה דרב מרי אמר כמאן דאמר אינש אדמקיפנא אדרי איעול בהא אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה "הנכנס לבית הכנסת על מנת שלא לעשותו קפנדריא מותר לעשותו קפנדריא רבי אבהו אמר °אם היה שביל מעיקרו מותר אמר ר' חלבו אמר רב הונא "הנכנס לבית הכנסת להתפלל מותר [ו] לעשותו קפנדריא שנאמר °ובבא עם הארץ לפני ה' במועדים וגו': ורקיקה מקל וחומר: אמר רב ביבי אמר ר' יהושע בן לוי °כל הרוקק בהר הבית בזמן הזה כאילו רוקק בבת עינו שנאמר °והיה עיני ולבי שם בל הימים אמר רבא ורקיקה בבית הכנסת שריא מידי דהוה אמנעל מה מנעל בהר הבית אסור בבית הכנסת מותר אף רקיקה בהר הבית הוא דאסור בבית הכנסת שרי אמר ליה רב פפא לרבא ואמרי לה רבינא לרבא ואמרי לה רב אדא בר מתנא לרבא אדילמא ממנעל נילף מקפנדריא?אמר ליה תנא יליף ממנעל ואת אמרת מקפנדריא?מאי היא דתניא *לא יכנס אדם להר הבית לא במקלו שבידו ולא במנעלו שברגלו *ולא במעות הצרורים לו בסדינו ובפונדתו מופשלת לאחוריו ולא יעשנה קפנדריא ורקיקה מקל וחומר ממנעל ומה מנעל שאין בו דרך בזיון *אמרה תורה °של נעליך מעל רגליך רקיקה שהיא דרך בזיון לא כל שכן רבי יוסי בר יהודה אומר אינו צריך הרי הוא אומר °כי אין לבא אל שער המלך בלבוש שק" והלא דברים קל וחומר ומה שק שאינו מאוס לפני בשר ודם כך,רקיקה שהיא מאוסה,לפני מלך מלכי המלכים לא כל שכן אמר ליה אנא הכי קאמינא נימא הבא לחומרא והבא לחומרא

ואימא

נוסחא
דיוק המלך:
1) יש שאול במערה
2) נכנס באפוד מין אובלוסין

מנחה
על כרוסיות של בוצת "ראה" בפסוק "ובהשחית ראה ה' וינחם"

נוסחא
הנהגות אסורות בבית הבית:
1) קפנדריא
2) רקיקה
3) נעלים נלין השדים גם, על מקרי מדם. עי' יומא פ"ח ע"ת תוס' ד"ה ותין:

[עי' תוס' כ"מ פ. ד"ה בכל ותוס' שמחים ז. ד"ה נכנס]
[עי' תוספות תענית ד: ד"ה כי מטתו]

דברכות. נתם: שמטיה לכרכשיה. חלמולם שהרעי יולת בו שקורין טרכמית: ותמר להרגך ותחם עליך. דוד חמר לשחול כן בלחתו מן המערה שנכנס בה לפנות וכרם דוד חת כנף מעילו ואמר להרגך הקב"ה היה לי להרגך: המורה תמרה וכו'. תס תורה חור במתרים ימלת הגנב וגו' (שמות כב) וכבר פירשנוהו למעלה במעשה דל' שילת (ד' נת.): לניעות שרחיתי בך. שנכנס למערה בשביל הענב וחת"ם שם נהג לניעות כדמפרש ואזיל: שמסך רגליו. בכנדיו כסוכה: שיש בו ליפרע ממה. שיש במיתתו כדי לכפר על כמה עוונות: ובהשחית רחה ה' ויונחם. מקרת הוח בתוכה פרשה בדברי הימים: כסף כפורים רחה. שנתן במנין למשכן של שרחל למשכן והוח כפר על מנין זה שהרי לזכרון נתן כדכתיב "והיה לבני ישרחל לזכרון לכפר" ומבטיו סוגרנו בפרטו: כשמה. כמשמעה פירוש שמה: לחרקיפנת חדרי לחישול בהת. בעוד שחני מקוף כל עורות הכבוש הללו לחכנס כחן לקנר דרכי: חדרי. עורות: קפנדריא. מרי"ח בלעז: מעיקרת. קודם שנבנה עליו בית הכנסת: ניתה מקפנדריא. לחיסורת דתנן במסכת מגילה (ד' כח.) חין עושין בית הכנסת קפנדריא: תנת יניף. לרקיקה ממנעל: פונדתו. חגור חגול שעושין בו מעות:

[מהרש"ל מדין כפן פירש הדברים הללו על דרך שנסמר יפה ע"ש]
עמוד מה:
סוגרנו בפרטו
סם כו.
סם ולעיל כה. [בעורות מד:]
[עי' תוס' ב"ק לח. ד"ה תלת]
יבמות מג
שמות ג כד
[עי' יומא נח. סנהדרין פב.]
שמות ג כה
סם
שמות ג כה
שמות יט יג
שמות ג כה
שמות ג כה
בלחתים כב
סם כב
שמות ג
בלחתים כב
מגילה כח. ע"ש
יחזקאל מג ג
מלכים ח ח
[תוספות פין]
שמות ג
מסכת ד

זמינמ הר הבית לאסור במנעל. יכולין רקיקה מיניה לאיסורא בקל וחומר מכל בית הכנסת דברי במנעל לא נילף רקיקה להתירה דרקיקה מיחסא חלא יכולין מקפנדריא לאיסורא: ויברכו שם בכורך. בכמה"ג עוסים והמברך חומר ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם מפרש בחוספתא תורה אור

שתקנו מן העולם ועד העולם להודיע שתין העוה"ז לפני העוה"ב כלום חלא כפרוזור לפני המרקולין כלומר הכינו ברכותיו בעוה"ז כדי להיות רגילים לעוה"ב שכולו ארוך: אלהי אחתה. ציונו פעם אחת בשמואל"ו: על כל הברכות. בסוף ברכה אחרונה: וכי תימא כונו מדעתיה עבד. וחלא גמרינן מיניה: אח שמע. דגמרינן ממלאך שמשמ לגדעון: וכי תימא מלאך הוא דקאמר ליה בשלומו וחלא ברכו חלא בשליחות קאמר מאת המקום לכשרו שהשכינה עמו וחלא גמרינן מיניה: אח שמע אל תכזו כי זקנה אמך: אל תבזו אח כונו לומר לאמר מדעתו עשה חלא למוד מזקני ישראל כי יש לו על מי שימוד שנאמר "עח לעשות לה": מסיפיה לריישיה כו'. אם יתח לדרשו על בשתיבתו זה יש לך לדרשו יפה בין בשתיבתו בין בהפוך: מריישיה לסיפיה עם לעשות לה' משום הפרו. עשים הם לה' לעשות משפע פרעניות בעוברי רצונו שכשהפרו תורתך: מסיפיה לריישיה. הפרו תורתו עושי רצונו כגון אליהו בהר הכרמל (מלכים יח יח) שהקריב בשעה שישור הכמות ועח לעשות ה' הפרו תורתך: בשעת המכניסין. שלין תכמי הדור מרביצין תורה לתלמידים: פור. אתה למשה לתלמידים: בשעת המפזרים. שהגדולים שבדור מרביצים תורה בגם. אתה וחלא תמול ברכה עליהם אלא לאחר זו לכבוד שמים היא לאחוז במדת הענוה וכתיב עח לעשות ה' הפרו תורתך: ואם רואים דור שאין התורה חביבה עליו בגם בה בכל דרכיך דעהו והוא יישר ארחותיך אמר רבא אפילו לדבר עבירה* *דרש בר קפרא לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה, מה היא? אמר רב חסדא מחטא דתלמיותא: תניא ר' אומר לעולם אל ירבה אדם רעים בתוך ביתו שנא' "איש רעים להתרועע" תניא ר' אומר "אל יכנה אדם אפטרופוס בתוך ביתו שאלמלי לא מינה פוטיפר את יוסף אפטרופוס בתוך ביתו לא בא לאותו דבר תניא *ר' אומר למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה לומר לך *שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין אמר חזקיה בריה דר' פרנך אמר רבי יוחנן למה נסמכה פרשת סוטה לפרשת תרומות ומעשרות? לומר לך כל שיש לו תרומות ומעשרות ואינו נותנן לכהן סוף נצרך לכהן על ידי אשתו שנאמר "ואיש את קדשיו לו יהיו ומכיר ליה איש כי תשמה אשתו" וכתיב "והביא האיש את אשתו" ו', ולא עוד אלא סוף שנצרך להן שנאמר "ואיש את קדשיו לו יהיו" אמר רב נחמן בר יצחק ואם נתנן סוף מתעשר שנאמר "איש אשר יתן לכהן לו יהיה"-לו יהיה ממן הרבה, א"ר הונא בר ברכיה משום רבי אלעזר הקפר כל המשתף שם שמים בצערו בסופלין לו פרנסתו שנאמר "והיה שדי בצריך וכסף תועפות לך" ר' שמואל בר נחמני אמר פרנסתו מעופפת לו כצפור שנאמר "וכסף תועפות לך" א"ר טבי א"ר יאשיה כל המרפה עצמו מדברי תורה אין בו כח לעמוד ביום צרה שנאמר "התרפית ביום צרה צר כחכה א"ר אמי בר מתנה אמר שמואל ואפילו מצוה אחת שנאמר התרפית מכל מקום אמר רב ספרא- ר' אבהו הוה משתעי: כשירד תנינא בן אחי רבי יהושע לגולה היה מעבר שנים וקובע חדשים בחוצה לארץ שגרו אחריו שני ת"ח רבי יוסי בן כיפר ובן בנו של זכריה בן קבוטל כיון שראה אותם אמר להם למה באתם? אמר ליה ללמוד תורה באנו אצלך [עליהם] אנשים הללו גדולי הדור הם ואבותיהם שמשו בבית המקדש באותה ששנינו *זכריה בן קבוטל אומר הרבה פעמים קריתי לפניו בספר דניאל התחיל הוא ממא והם מטהרים הוא אומר חכרא עליהם אנשים הללו של שוא הם של תהו הם, אמרו לו "כבר בנית ואי אתה יכול לסתור, כבר גדרת ואי אתה יכול לפרוץ אמר להם מפני מה אני ממא ואתם מטהרים אני אומר ואתם מתירים? אמרו לו מפני שאתה מעבר שנים וקובע חדשים בחו"ל אמר להם והלא עקיבא בן יוסף היה מעבר שנים וקובע חדשים בחו"ל אמרו לו הנח רבי עקיבא שלא הניח כמותו בארץ ישראל אל"ל אף אני לא הנחתי כמותי בא"י אמרו לו גדיים שהנחת נעשו תישים בעלי קרנים והם שגרונו אצלך וכן אמרו לנו: לכו ואמרו לו בשמנו אם שומע מוטב ואם לאו יהא בנדרי ואמרו

תמיל דברי תורה לבזיון: הפרו תורתך. מלפזרה בשעה שהכנום לשם שמים: כי גרסינן זלת קבון קנה מינה. שם רחים פרקמטיא בזול קבון וקנה מינה וחסוף שסופה להתיקר: פשיטא. הח דחביי למה לי פשיטא חלא יורה מדם הלכה בפני רבו למה ליה לחביי למשמע מכללא: בשמיהן שוין. שם כתת במקום תלמיד חכם ואיכל גדול ממנו חל תמול שטרה לדרוש במקומו: בכל דרכיך. חפילו לעבור עבירה: דעהו. מן נב שם יורך מלוה הוא כגון חליהו בהר הכרמל עבור עליה: מחטא דתלמיותא. ברוש"י ש"ת חלגבוי"ם שהחפילו עבוות שורות שורות שוכחי מענה: להתרועע. להתרוען: אפטרופוס. מכנים ומוליא נכסיו: כל שים לו תרועות ומעשרות ואיני נותנן לכהן סוף שנצרך לו טל ידי חשתו: ה"ג ואים חת קדשיו לו יהיו ומסיק ליה חים חים כי תשמה חשתו וכתיב והביא האיש חת חשתו: חים חת קדשיו לו יהיו. שמעכב קדשיו חללו ואינו נותן לכהנים ולוים: סוף שנצרך להן. שנעשה עני ונריך לכך ליטול מעשר עני: לו יהיו. לעלמו ילטרכו: המשתף שם שמים בצערו. שמזכיר על הרעה דיין האמת חי גמי שמזכיר רחמים מלפניו: בצריך. בצרכך: תועפות. לשון כפיפה כדחמרינן "וכפלא"-וחפיף (שמות כו): התרפית. מדברי תורה ביום צרה לר כחכה: וחפילו מצוה אחת. שהיא מגנה ממנה כשבאה לידו ולח תן להתעסק בה לר כחו: התרפית מכל מקום. לוף כמלוה אחת משמע: מעבר שנים וכו'. ותנן חין מעברין חת השנים חלח ביהודה דכתיב נשכטו מדרשו כל דרישום שאתה דורש לח יהו חלח בשכטו של מקום בפ"ק דסנהדרין (דף יח:): שגרו אחריו. למחות בידו: בבר בניה. שהגדלת שמנו לומר גדולי הדור הם: והלא עקיבא בן יוסף עשה כן. דתנן ביבמות ת"ר עקיבא כשירדתי להרדעת לעבר שנים בפרק בחרה החשה שהלך בעלה וגרשה (דף קכב:):

[אמר רב אפא חייבו דאחרי אינשי נגבא אפום מתתרא דחמצא קרי קדוסת כוסות כמ"ש]

[מיל כ.]

[מי' גירסת כעהון כעהון קמן]

מגנה
△ דוגמת בר קפרא

מגנה
▽ לבניכ יהם שהלכך

[פח א מיי' פ"ו מהל' תפלה הלכה ח סמג עשין יט טוש"ע או"ח סי' קיח סעיף ב: פט ב מיי' שם הלכה י טוש"ע או"ח שם סעיף ו וסי' ל סעיף יג: צ ג מיי' פ"ד מהלכות תעניות הלכה טו: צא ד מיי' פכ"ב מהל' תפילה כ"ה הלכה טו: סעיף מז:]

נוסח חין ענין בבית המקדש

רב נסים גאון

עת לעשות לה' הפרו תורתך. פירוש מעבר בנסרא דבני מערבא ר' יוסי אומר אם נתישבו דברי תורה בפיך אל תבהו להם מאי משמא (מכלי כג) ואל תבזו כי זקנה אמך אמר ר' ישיראם אם נזדקנה אומתך עמוד ונדרה כשם שעשה אלקנה שהיה מדריך את ישראל למעמדי תלים מה שעם (ש"א ה) ותלה האיש הדוא מפיהו:

נוסח טוכאל אות שלום חבירו בשלום(ג)

מגנה
△ דוגמת בר קפרא

[מי' גירסת כעהון כעהון קמן]

[מיל כ.]

מגנה
△ דוגמת בר קפרא

[אמר רב אפא חייבו דאחרי אינשי נגבא אפום מתתרא דחמצא קרי קדוסת כוסות כמ"ש]

מגנה ים

סיגלה על בריתות "רבי אומר..." [סוטה כ.]

[אף נאמנה: ג) נגיד סוגה ב) סוגה מוואשות במדבר ג) שולח את תרומתו ואינו נותן]

[מיל כ.]

יומא יח:

נוסח (מד אמ"ב) מעשה וקבר מנשה מחוץ לחומת ירושלים בגין מגנה
△ לבניכ יהם שהלכך

ואמרו לאחינו שבגולה. שלח ישמעו ט: יעלו להר. לאחד ההריס דבר לבטלה: שלח גרסינן ומקרעו יהושע וגו': שפכת. עשו כאות להתנגד בתוקף טענתם לבטל במות: תחיה יבלק מונח. לשם כאות. דריש "הם" כמו "עשו": כתחנו עלמכם. ודרשי נמי הם כמו גדול היה ולשם לבני הגולה: מגניה. הוא תגניה *לחלן רבי יהושע: עשה עשו עלמכם כאותיות להלטער על דברי תורה: זולת התורה. ינגן בכנור. לפני הכמה לפי שתגניה לו היה כדתנן במסכת ערכין היכן מלויה? בתלמד שימות בתלמי תורה: הם ותחר כך כתת. שתוק תורה אור כמו ויהם כלב (במדבר יג) שתוק והתון לשמועתך עד שתהא שגורה בפיך ותלך על פי תגיה מיושבת לך ותחר כך בתגנה והקשה עליה מה שיש לך להקשות ותרץ מרוצין עד שתתיישב לך: יפגה. יעיין: מין תלב יולית תמלה. המולית לת החלב שמלך מדברי לחו על דברי התורה תמלה היא לו: ומין לתך. המולן בעם לבו ומובלו יולית הלבות דם לעומתם: דתמן. שדיני ממונות עמוקים הם והרואה שיתחכם יעסוק בדיני ממונות שתין מקוטע בתורה גדול מהם: המכבל עלמו. שמוחל לרבו כל ספקותיו ולתך על פי שיש בהם מלשינים עליו: ותם זמות. שתתחמת פיך מלשחול לומן זמם טבעת של רלועה שמוחבים בתוכה בהמה שתשתכין רעים ונותנים לוחו בשפתיו למופרס יחד ולשומתן סופך שתתן יד לפה כשישתלוך ולא תדע להשיב: עשית תפד. שהתילים שנתמר ויבח להרן וכל זקני ישראל לאכל לחם וגו' (שמות יח): תמום. לשמו של עוכד תדוש: וח' כלותיה. שהיו לה מח' בניה:

[פירושי נה:]

מגנה

רב נסים גאון

תנו רבנן כשנכנסו לכרם ביבנה. ביבנה, בגמרא דבני מערבא ובשחרים בפ' תמיד נשחט נרסינן תמן תנינן זה שדרש דרש ר' אלעזר בכרם ביבנה וכי כרם היה שם אלא אלו תלמידי חכמים שהן עשויין שורות שורות ככרם: פתח ר' יהודה ראש המדברים בכל מקום. מפורש בספרא בפרק במה מדליקין (דף נג) אמור יהודה שעילה יתעלה

[ניל שהגיני בשומרון שכאן ויש שכותבין שכאן ביו"ד ותיבו נרין]

נוסח/מגנה

סיפרי לך ספנים ו. מכות י. ד"א "ספרי"

ואמרו לאחינו שבגולה אם שומעין מושב ואם לאו יעלו להר אחיה יבנה מובח, חנניה יגנן בכנור ויכפרו כולם ואמרו "אין להם חלק באלהי ישראל" מיד נעו כל העם בבכיה ואמרו חס ושלום יש לנו חלק באלהי ישראל, וכל כך למה משום שנאמר °כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים בשלמא הוא מטהר והם מטמאין, לחומרא אלא הוא מטמא והם מטהרין היכי הוי והא *תניא *הכם שטמא אין חברו רשאי לטהר, אסר אין חברו רשאי להתיר קסברי כי היכי דלא נגררו בתריה: תנו רבנן כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה היו שם רבי יהודה ורבי יוסי ור' נחמיה ור' אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי פתחו כולם בכבוד אכסניא ודרשו פתח ר' יהודה ראש *המדברים בכל מקום בכבוד תורה ודרש °ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה" והלא דברים קל וחומר ומה ארון ה' שלא היה מרווח אלא שנים עשר מיל "אמרה תורה °והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד" תלמידי חכמים שהולכים מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה על אחת כמה וכמה °ודבר ה' אל משה פנים אל פנים" אמר ר' יצחק אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: משה אני ואתה נסביר פנים בהלכה אבא דאמרי כך אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה כשם שאני הסברתי לך פנים כך אתה הסבר פנים לישראל והחזר האהל למקומו °ושב אל המחנה וגו' אמר רבי אבהו אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה *עכשו יאמרו הרב "בפיהם" ותלמיד בעיהם מה תהא עליהם אם אתה מחזיר האהל למקומו מוטב ואם לאו °יהושע בן נון תלמידך משרת תתיך והיינו דכתיב "ושב אל המחנה" אמר רבא אף על פי כן לא יצא הדבר לבטלה שנאמר °ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל": עשר פתח ר' יהודה בכבוד תורה ודרש °הסבת ושמע ישראל היום הזה נהייתי לעם וכי אותו היום נתנה תורה לישראל והלא אותו יום סוף ארבעים שנה היה אלא ללמדך שחביבה תורה על לומדיה בכל יום ויום כיום שנתנה מהר סיני אמר ר' תנחום בריה דר' חייא איש כפר עכו תדע שהרי אדם קורא קריאת שמע שחרית וערבית, וערב אחד אינו קורא דומה כמי שלא קרא קריאת שמע מעולם. הסבת עשו בתות ועסקו בתורה לפי שאין התורה נקנית אלא בחבורה כדר' יוסי ברבי חנינא *דאמר ר' יוסי ברבי חנינא מאי דכתיב °חרב (על) הבדים ונואלו" חרב על שונאיהם של תלמידי חכמים שיושבים בד בבד ועוסקים בתורה ולא עוד אלא שמטפשים כתיב הכא "ונואלו" וכתיב התם °אשר נואלו" ולא עוד אלא שחוטאים שנאמר "ואשר חטאנו" אבעית אימא מהכא °נואלו שרי צוען" דבר אחד "הסבת" ושמע ישראל" בתתן עצמכם על דברי תורה כדאמר ריש לקיש *דאמר ריש לקיש °מנין שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה? שנאמר °זאת התורה אדם כי ימות באהל" דבר אחר "הסבת" ושמע ישראל" הם ואחר כך בתת בדרבא *דאמר רבא לעולם ילמוד אדם תורה ואחר כך יהגה אמרי דבי ר' ינאי מאי דכתיב °כי מיץ חלב יוציא חמאה ומיץ אף יוציא דם ומיץ אפים יוציא ריב" במי אתה מוצא חמאה של תורה? במי שמקיא חלב שינק משדי אמו עליה, ומיץ אף יוציא דם" כל תלמיד שבועס עליו רבו פעם ראשונה ושותק זוכה להבחין בין דם טמא לדם טהור "ומיץ אפים יוציא ריב" כל תלמיד שבועס עליו רבו פעם ראשונה ושנית ושותק זוכה להבחין בין דיני ממונות לדיני נפשות *דתנן ר' ישמעאל אומר הרוצה שיתחכם יעסוק בדיני ממונות שאין לך מקצוע בתורה יותר מהן שהן כמעין נובעין. אמר ר' שמואל בר נחמני מאי דכתיב °אם *נבלת בהתנשא ואם זמות יד לפה" כל המגבל עצמו על דברי תורה סופו להתנשא ואם זמם, יד לפה: פתח ר' נחמיה בכבוד אכסניא ודרש מאי דכתיב °ויאמר שאול אל הקיני לכו סורו רדו מתוך עמלקי פן אוסיפך עמו ואתה עשיתה חסד עם כל בני ישראל" והלא דברים קל וחומר ומה יתרו שלא קרב את משה אלא לכבוד עצמו, כך המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומאכילו ומשקהו ומהנהו מנכסיו על אחת כמה וכמה: פתח ר' יוסי בכבוד אכסניא ודרש °לא תתעב אדומי כי אחיך הוא לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו" והלא דברים קל וחומר ומה מצריים שלא קרבו את ישראל אלא לצורך עצמן שנאמר °ואם ידעת ויש בם אנשי חיל ושמתם שרי מקנה על אשר לי, כך המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומאכילו ומשקהו ומהנהו מנכסיו בכבוד אכסניא ודרש °ויברך ה' את עובד אדום (התתי) בעבור ארון האלהים" והלא דברים ק"ו ומה ארון שלא אכל ושתה אלא כבד ורבץ לפניו, כך המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומאכילו ומשקהו ומהנהו מנכסיו עאכ"ו מאי היא ברכה שברכו? אמר רב יהודה בר זבידא זו חמות ה' כלותיה שילדו °ששה ששה בכרם אחד שנאמר

[פירושי נה:]

רבי נסים גאון

תנו רבנן כשנכנסו לכרם ביבנה. ביבנה, בגמרא דבני מערבא ובשחרים בפ' תמיד נשחט נרסינן תמן תנינן זה שדרש דרש ר' אלעזר בכרם ביבנה וכי כרם היה שם אלא אלו תלמידי חכמים שהן עשויין שורות שורות ככרם: פתח ר' יהודה ראש המדברים בכל מקום. מפורש בספרא בפרק במה מדליקין (דף נג) אמור יהודה שעילה יתעלה

[ניל שהגיני בשומרון שכאן ויש שכותבין שכאן ביו"ד ותיבו נרין]

נוסח/מגנה

סיפרי לך ספנים ו. מכות י. ד"א "ספרי"

גליון השים נמ', שמה ככרם אחד. כלידה לנרך פרשה שמות כתב כשם שהסבירים דו', מדרים יש בהשה שלשה מימין ושלשה מבמאל ואחד בהמלע לפי שהעבר מימין יכיו זכיים ובמאל נקבות ובהמלע עומדות לו תלמוניסטם ומשעבדו מכל המדרים רק לו מתמלע דקומעמוד הוי סימן קללה:

שנאמר פעלתי השמיני. בני עובד לחדוש קא משיב כדברי הימים וקא משיב חמיניא והיינו דתניא כל אחת ילדה שש הם חמשים ותרנא הוסיף עליהם שמונה כנים הרי שמים ושנים לעובד לחדוש: הדומק לחם השעה. כגון מבשלום שנקע למלוך במזקה: מלטריכא להו שעתא. להיום אחד מהם רחק יציבה. מלטריכא להו גרסי' הולרכו להם תכמים: סיני. היו קורין לרב יוסף שהיה בקי בכרייתות הרבה: עוקר הרים. נראה בר נחמני שהיה מחודד יומר בפלפול: למרי מתניתא. למי שקבץ תבואה למכור כלומר למי שקבץ שמועות דתלמדי ליה כלדתי. לרב יוסף: מלכם תורה אור

[מהרש"א]

תרגימו שנין. למר הם למלוך תחלה שנאמר °פָּעָלְתִּי השמיני (ח) (וכתיב °בני בְּרָכוֹ אלהים °כל אלה [מבני] (ל)עובד אדום המה ובניהם ואחיהם (אנשי) [איש] חיל בכח לעבודה ששים ושנים לעובד אדום" אמר רבי אבין הלוי °כל הדוחק את השעה, שעה דוחקתו, וכל הנדחה מפני השעה שעה נדחת מפניו-מדרבה ורב יוסף: *דרב יוסף-סיני ורבה-עוקר הרים, אצטריכא ליה שעתא *ששלחו להתם סיני ועוקר הרים איזה מהם קודם? שלחו להו סיני קודם *שהכל צריכין למרי חטא, אף על פי כן לא קבל עליו ר' יוסף-דאמרי ליה בלדאי: °מלכת תרתין שנין, °מלך רבה עשרין וחדתין שנין, מלך רב יוסף תרתין שנין ופלגא, כל הנך שני דמלך רבה, אפילו °אומנא לביתיה לא קרא: ואמר רבי אבין הלוי מאי דכתיב °יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב" אלהי יעקב ולא אלהי אברהם ויצחק? מכאן לבעל הקורה שיכנס בעביה של קורה: ואמר רבי אבין הלוי °כל הנהנה מסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה כאילו נהנה מזיו שכינה" שנאמר °ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חותן משה לפני האלהים" וכי לפני אלהים אכלו והלא לפני משה אבלו אלא לומר לך כל הנהנה מסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה כאילו נהנה מזיו שכינה: *ואמר רבי אבין הלוי הנפטר מחבירו (ח) אל יאמר לו °לך בשלום אלא "לך לשלום" שהרי °יתרו שאמר למשה °לך לשלום" עלה והצליח, דוד שאמר לו לאבשלום °לך בשלום" הלך ונתלה: ואמר רבי אבין הלוי (ט) הנפטר מן חבירו אל יאמר לו "לך לשלום" אלא "לך בשלום" שנאמר °ואתה תבא אל אבותיך בשלום: אמר רבי חייא בר אשי אמר רב *תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא שנאמר °"ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון": *אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר °וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך" אל תקרי בניך אלא בוניך °שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול °יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך °למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך °למען בית ה' אלהינו אבקשה טוב לך °ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום:

הדרן עלך הרואה וסליקא לה מסכת ברכות

תלמוד המסכתא יאמר זה ויועיל למסכה בעזרת השם יתברך

*הדרן עלך מסכת ברכות והדרך עלן דעתן עלך מסכת ברכות ודעתך עלן לא נתנשי מינך מסכת ברכות ולא תתנשי מנן לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי:

יאמר כן שלשה פעמים ואחר כך יאמר

יהי רצון מלפניך י"י אלהינו ואלהי אבותינו שתהא תורתך אומנותנו בעולם הזה ותהא עמנו לעולם הבא *תנינא בר פפא רמי בר פפא נחמן בר פפא אחאי בר פפא אבא מרי בר פפא רפרם בר פפא רבישׁ בר פפא סורחב בר פפא אדא בר פפא הדר בר פפא:

הערב נא י"י אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיפיות עמך בית ישראל ונהיה כולנו אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך: מאויבי תחכמני מצותיך כי לעולם היא לי: יהי לבי תמים בחקיך למען לא אבוש: לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתני: ברוך אתה י"י למדני חקיך: אמן אמן אמן סלה ועד:

מודים אנחנו לפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו ששמת חלקנו מיושבי בית המדרש ולא מיושבי קרנות שאנו משכימים והם משכימים אנו משכימים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים אנו עמלים והם עמלים אנו עמלים ומקבלים שכר והם עמלים ואינן מקבלים שכר אנו רצים והם רצים אנו רצים לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת שנאמר ואתה אלהים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך:

יהי רצון לפניך י"י אלהי כשם שעזרתני לסיים מסכת ברכות כן תעזרני להתחיל מסכתות וספרים אחרים ולסיימם ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה וזכות כל התנאים ואמוראים ותלמידי חכמים יעמוד לי ולזרעי שלא ימוש התורה מפי ומפי זרעי וזרע זרעי עד עולם ותתקיים בי בהתהלכך תנחה אותך בשבבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים: אורך ימים בימינה עושר וכבוד בשמאלה: י"י עוז לעמו יתן י"י יברך את עמו בשלום:

יתגדל ויתקדש שמיה רבא בעלמא דהוא עתיד לאתחדתא ולאחיא מתיא ולאסקא לחיי עלמא ולמבני קרתא דירושלם ולשכלל היכלה בגוה ולמעקר פולחנא נוכראה מארעא ולאתבא פולחנא דשמיא לאתריה וימליך קודשא בריך הוא במלכותיה ויקריה בחייכון וביומכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא: יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא. ויתהדר ויתעלה ויתהלל שמיה דקודשא. בריך הוא לעילא מן כל ברכתא ושירתא תושבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרו אמן: על ישראל ועל רבנן ועל תלמידי תלמידיהון ועל כל מאן דעסקין באורייתא. די באתרא הדין די בכל אתר ואתר. יהא להון ולכון שלמא רבא חנא וחסדא ורחמי וחיי אריכי ומזוני רויחי ופורקנא מן קדם אבוהון די בשמיא וארעא ואמרו אמן: יהא שלמא רבא מן שמיא וחיים טובים עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן: עושה שלום במרומיו הוא יעשה ברחמיו שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

צג א מו"ק ח"י פ' קמה סנה"ג ה:

שם ה מהב"ג

רב נסים גאון

תלמידי חכמים אין להם מנוחה. בגמרא דבני פערבא בסכסת שביעית בפרק רבינו פרושו כי זו הוויעזה שהיו יגעין היא (משבחין) [משבחין] ומקלסין ונותנין בתורה בראמרי' ר' יוחנ בשם ר' חייא בר אשי מתירין חברין להתיגע מבתי בנסיות לבתי מדרשות מאי טעמא. דכתיב (תהלים פד) ילכו מחיל אל חיל:

סליקא לה להא מסכתא

[מ"ק כה. ע"ש]

[ח] מגי"ה פ' קי"ט ק"ע

[ט] [ע"ב פ"ד מהל' תלמ"ת ה"ג]

תהלים פד

ישעיה נד תהלים קיט שם קכב שם שם

שם כט

[מ"ק כח.ע"ש]

שם

יבמות קכב: גיר סו: שבועי' לב: כריתו' כה:

ס"ג ס"ו

[נמוקי"מ ופוף מסוכת סכה ס"ג ע"ב וכן כתב ר"ת בס' הישר כלל ק"ח כתוב רמזים על סוכות שמות כלון]

הגהות הב"ח

(ח) גמ' שנאמר פעולתי כשמיני כי נכנו מנסיס וכתיב כל אלה מבני עובד אדום כמה וכמיס:

גליון השים

גמ' כל הדוחק את השעה. מגי"ה רפי' קט ע"ח:שם כל הנהנה מסעודה. מגי"ה פוף פי' קט וכפ"ק פקס"ח פקי"ט: